

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

REŞİT ŞEKÜR'ÜN ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Özge CİNKARA

Yüksek Lisans Tezi

MAYIS-2019

DENİZLİ

REŞİT ŞEKÜR'ÜN ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

T.C.
Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Özge CİNKARA

Danışman: Dr. Öğr. Ü. Mehtap SOLAK SAĞLAM

MAYIS-2019

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı-Bilim Dalı öğrencisi Özge CİNKARA tarafından Dr. Öğrt. Ü. Mehtap SOLAK SAĞLAM yönetiminde hazırlanan “Reşit Şekür’ün Eserleri Üzerine Bir Dil İncelemesi (Giriş, İnceleme, Metin, Sözlük)” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 17/05/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. Nergis BİRAY

Jüri Üyesi
Doç. Dr. Murat ÖZŞAHİN

Jüri Üyesi
Dr. Öğrt. Ü. Mehtap SOLAK SAĞLAM

19/06/2019...tarih ve 26/01... sayılı kararıyla onaylanmıştır.
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Özge CİNKARA

ÖNSÖZ

Türk toplumu, geniş bir coğrafyaya yayılarak, nüfusu 250 milyonu aşmış bir toplumdur. Farklı bir alfabeyle sahip olan Türk topluluklarının eserleri Türkiye Türkçesine aktarılarak onların yaşayışları, kültürleri ve toplum yapısı hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Bu durum da toplumları tanımak ve iletişimi sağlamak açısından son derece önemlidir. Bu Türk topluluklarından biri olan Başkurtlar da Türk toplulukları içerisinde oldukça farklı bir konumdadır. Ayrıca tarihi birçok yazılı kaynakta yer almaları bakımından da önemli bir yere sahiptir. Başkurtlar ve onların yaşamları hakkında ilk bilgilere 10. yy 'da Arap yazarların eserlerinden ulaşmaktayız. 10.yy'da Bağdat halifesinin elçisi olan İbn-i Fadlan, Başkurtların bulunduğu topraklara giderek onlar hakkında bilgiler edinmiştir. Daha sonra 10.yy'ın ilk yarısında Arap gezgini Ebu Zaid el- Balhî, Bulgar'a ve Başkurdistan'a gelerek Başkurtlar hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşmamızı sağlamıştır. Coğrafi bakımından Başkurt Türkçesi, Kuzey-Batı Türk Lehçeleri içerisinde yer almaktadır. Genel ses yapısı ve ses olayları açısından kendisine has özellikleri bulunmaktadır. Kuzey-Batı Türk Lehçelerinden biri olan Tatar Türkçesine morfolojik açıdan benzerlik göstermesine rağmen fonetik açıdan farklılık gösterdiği görülmektedir. Bilhassa $s>h$, $\zeta>s$, $z>\z$, $s>\$$, $c>y$ ses değişimleri diğer Türk lehçelerinde bulunmayıp Başkurt Türkçesinin kendine has ses değişimleridir.

Bu yüksek lisans çalışmasında, Başkurtlar için önemli bir yere sahip olan Reşit Şekür 'ün Gümör Közö "Ömrün Sonbaharı" adlı çalışmasının dil incelemesi yapılmıştır. Bu eserde Reşit Şekür'ün kaleme aldığı şiirlerin yanı sıra, türküler, efsaneler, kıssalar ve manzum hikâyeler de bulunmaktadır. Reşit Şekür, ayrıca yer adları uzmanı olduğu için bu eserinde mesleki uzmanlığını açık bir şekilde yansıtmaktadır. Onun şiirlerinde yer adları önemli bir yer tutmaktadır.

Çalışmamız *Giriş, Dil İncelemesi, Metinler ve Sözlük* olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Başkurtlar ve Başkurdistan hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Başkurt Edebiyatının, 20. yy'dan öncesi ve 20.yy'dan sonrası hakkında bilgilere de değinilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde Reşit Şekür'ün hayatı, edebi kişiliği ve eserleri üzerinde durulmuş, araştırmada kullanılan materyal ve yöntemler hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümünde eserin dil incelemesi yapılmıştır. Çalışmamızın üçüncü bölümünde metnin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı bulunmaktadır. Çalışmamızın son bölümü olan dördüncü bölümünde ise eserde geçen kelimelerin anlamları verilerek sözlük oluşturulmuştur.

Daha sonrasında ise değerlendirme ve sonuç bölümüyle genel bir özet yapılmış, kaynaklar bölümü ve özgeçmiş ile çalışmamız tamamlanmıştır.

Çalışmamızın amacı, Başkurt edebiyatının önde gelen temsilcilerinden biri olan Reşit Şekür'ün şiirlerini Başkurt Türkçesinden Türkiye Türkçesine transkrip ederek, Türkiye Türkçesine aktarmak ve şiirlerin dil özellikleri ortaya koymaktır. Ortak kültürün ana unsurları olan dil ve edebiyatın tanıtılıp geliştirilmesi hedefine bir katkıda bulunmak düşüncesiyle bu çalışmaya yönelmiş bulunmaktayız.

Yükseköğretimimin her aşamasında benden yardımını, bilgisi ve desteğini esirgemeyen, çalışmamın her aşamasını takip eden, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum hocam, danışmanım değerli Dr. Öğr. Ü. Mehtap SOLAK SAĞLAM'a; lisanstan bu yana öğrencisi olduğum, her türlü bilgi ve yardımına başvurduğum, değerli hocam Dr. Öğrt. Ü. Soner SAĞLAM'a; tez çalışması kaynak kitabının temini ve seçimi konusunda yardım ve desteklerini esirgemeyen, bana yeni ufuklar açan değerli hocam Doç. Dr. Murat ÖZŞAHİN'e; ders aşaması boyunca kıymetli bilgi hazinesinden yararlandığım, her konuda desteğini ve yardımını gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Nergis BİRAY'a sonsuz şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca sadece annem olmakla kalmayıp hem de babam olan, bana her zaman güvenen, arkamda dağ gibi duran, motive eden, tez yazma sürecinde büyük bir sabır gösteren, anne sıfatının en çok yakıştığı annem Sultan KÖRLÜ'ye ve tez yazma aşamasında yanımda olan, fikir alışverişi yaptığım, arkadaşım Filiz DUBARACI'ya çok teşekkür ediyorum.

Özge CİNKARA

ÖZET

REŞİT ŞEKÜR'ÜN ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ

Özge CİNKARA

Yüksek Lisans Tezi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı
Kuzey-Batı (Kıpçak) Türk Lehçeleri Bilim Dalı
Tez Yöneticisi: Dr. Öğrt. Ü. Mehtap Solak Sağlam

Bu çalışmada, Başkurt yazarı Reşit Şekür'ün *Gümër Közö* adlı eserinin dil incelemesi yapılmıştır. Çalışmamızın giriş bölümünde Başkurtlar, Başkurdistan ve Başkurt Edebiyatının, 20. yy'dan öncesi ve 20.yy'ı hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın birinci bölümünde Reşit Şekür'ün hayatı, edebi kişiliği ve eserlerine değinilmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünde eserin dil incelemesi yapılmıştır. Çalışmamızın üçüncü bölümünü eserin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı oluşturmaktadır. Bu bölümde çalıştığımız eseri fonolojik ve morfolojik yönden inceleyerek eser içinde yer alan kelime ve cümlelerden örnekler verilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın son bölümü dördüncü bölümünde ise eserde geçen kelimelerin anlamları verilmeye çalışılmış ve sözlük oluşturulmuştur. Daha sonrasında ise sonuç ve değerlendirme yapılarak çalışmamız özetlenmiştir. Son olarak kaynakça bölümü ile çalışmamız tamamlanmıştır.

Reşit Şekür'ün "*Gümër Közö*" adlı eseri, şiirlerin yanı sıra türküler, rivayetler ve manzum hikâyeleri de içinde barındırmaktadır. Reşit Şekür, ayrıca yer adları uzmanı olduğu için bu eserinde mesleki uzmanlığını açık bir şekilde yansıttığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Başkurt Türkçesi, Reşit, Şekür, Gümër Közö, Dil incelemesi.

ABSTRACT

A LANGUAGE ANALYSIS OF RESİT SEKUR'S POEMS

Özge CİNKARA

Master's Thesis

DEPARTMENT OF MODERN TURKISH DIALECTS AND LITERATURES
NORTH-WESTERN (KIPCHAK) TURKISH DIALECTS AND LITERATURE

Thesis Advisor: Assistant Prof. Dr. Mehtap Solak Sağlam

In this study, the language analysis of *Ġümĕr Kĕzĕ*, a work by Reşit Şekür as a Bashkir writer, was made. In the introduction part of our study, information about Bashkirs, Bashkortostan and Bashkir literature before and 20th century was provided. The second part of the study consists of the language investigation of the work. In the third part of the study, transcription of the work was made and transferred to Turkey Turkish. In this chapter, we tried to give examples of the words and sentences in the work by examining them phonologically and morphologically. In the last part of our study, in the fourth section, the meanings of the words mentioned in the work were given and a dictionary was created. Next, the study was overall summarized by making evaluations. Finally, the study was finalized with the bibliography section.

Reşit Şekür's work of "*Ġümĕr Kĕzĕ*" contains poems, folk songs, narratives and poetry stories. It is seen that Resit Sekur clearly reflects his professional expertise in this work since he was an expert on toponomy.

Key Words: Bashkir Turkish, Reşit, Şekür, Ġümĕr Kĕzĕ, Language analysis

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	xi
KULLANILAN KISALTMALAR	xii
KULLANILAN İŞARETLER	xiii
GİRİŞ	1
1. Başkurtlar ve Başkurdistan.....	2
2. Başlangıçtan 20. yy'a Kadar Başkurt Edebiyatı.....	5
3. 20. Yüzyıl Başkurt Edebiyatına Genel Bir Bakış.....	7
BİRİNCİ BÖLÜM	
REŞİT ŞEKÜR'ÜN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ ve ESERLERİ	
1.1. Reşit Şekür'ün Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri	9
1.1.1. Araştırmada Kullanılan Materyal ve Yöntem	11
İKİNCİ BÖLÜM	
DİL İNCELEMESİ	
2.1. Dil İncelemesi.....	14
2.1.1. İmla ve Dil Özellikleri	14
2.1.1.1. İmla Özellikleri	14
2.1.2. Ses Özellikleri.....	17
2.1.2.1. Ünlüler	17
2.1.2.1.1. Ünlü Uyumları.....	18
2.1.2.1.1.1. Büyük Ünlü Uyumu.....	18
2.1.2.1.1.2. Küçük Ünlü Uyumu.....	18
2.1.2.1.1.3. Ünlülerde Ses Hadiseleri	19
2.1.2.2. Ünsüzler	19
2.1.2.2.1. Ünsüzlerde Ses Hadiseleri.....	21
2.1.2.2.2. Ünsüz Uyumu	23
2.1.3. Yapım Ekleri.....	24
2.1.3.1. İsimden İsim Yapma Ekleri	24
2.1.3.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri	27

2.1.3.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri	30
2.1.3.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	31
2.1.4. Dil Özellikleri	32
2.1.5. Kelime Türleri.....	32
2.1.5.1. İsim.....	32
2.1.5.1.1. Çokluk	32
2.1.5.1.2. İyelik Ekleri	33
2.1.5.1.3. Hâl Ekleri	33
2.1.5.1.3.1. Yalın Hâl.....	33
2.1.5.1.3.2. İlgi Hâli	34
2.1.5.1.3.3. Yükleme Hâli.....	34
2.1.5.1.3.4. Yönelme Hâli.....	34
2.1.5.1.3.5. Bulunma Hâli.....	35
2.1.5.1.3.6. Çıkma Hâli	35
2.1.5.1.3.7. Vasıta Hâli	36
2.1.5.1.3.8. Eşitlik Hâli	36
2.1.5.1.3.9. Benzerlik Hâli.....	36
2.1.5.1.3.10. Sebep Hâli.....	36
2.1.5.1.4. Soru eki.....	37
2.1.5.1.5. İsimlerde Bildirme.....	37
2.1.5.1.5.1. İsim Çekiminin Şimdiki Zamanı.....	37
2.1.5.1.5.2. İsim Çekiminin Belirli Geçmiş Zamanı.....	38
2.1.5.1.5.3.İsim Çekiminin Belirsiz Geçmiş Zamanı.....	38
2.1.5.1.5.4.İsim Çekiminin Şartı	39
2.1.5.1.6. İsmın Görevleri.....	39
2.1.5.1.6.1. Sıfat.....	39
2.1.5.1.6.1.1. Niteleme Sıfatı	40
2.1.5.1.6.1.2. Belirtme Sıfatları	40
2.1.5.1.6.1.3. İşaret Sıfatları	40
2.1.5.1.6.1.4. Sayı Sıfatları.....	41
2.1.5.1.6.1.4.1. Asıl Sayı Sıfatı.....	41
2.1.5.1.6.1.4.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	42
2.1.5.1.6.1.4.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	42
2.1.5.1.6.1.4.4. Kesir Sayı Sıfatları	43

2.1.5.1.6.1.5. Belirsizlik Sıfatları	43
2.1.5.1.6.1.6. Soru Sıfatları	44
2.1.5.1.6.1.7. Sıfatlarda Pekiştirme	44
2.1.5.1.6.1.8. Sıfatlarda Derecelendirme.....	45
2.1.5.1.6.1.8.1. Üstünlük	45
2.1.5.1.6.1.8.2. En Üstünlük.....	45
2.1.5.1.6.2. Zamir.....	46
2.1.5.1.6.2.1. Şahıs Zamirleri	46
2.1.5.1.6.2.2. İşaret Zamirleri.....	48
2.1.5.1.6.2.3. Dönüştürme Zamiri	49
2.1.5.1.6.2.4. Belirsizlik Zamirleri.....	50
2.1.5.1.6.2.5. Soru Zamirleri	51
2.1.5.1.6.3. Zarf.....	51
2.1.5.1.6.3.1. Hâl (Durum) Zarfları.....	51
2.1.5.1.6.3.2. Zaman Zarfları	52
2.1.5.1.6.3.3. Miktar Zarfları.....	52
2.1.5.1.6.3.4. Yer-Yön Zarfları	53
2.1.5.1.6.3.5. Soru Zarfları	53
2.1.5.1.6.4. Edat	54
2.1.5.1.6.4.1. Bağlama Edatları.....	54
2.1.5.1.6.4.2. Sıralama Edatları	54
2.1.5.1.6.4.3. Karşılaştırma Edatları	55
2.1.5.1.6.4.4. Denkleştirme Edatları	55
2.1.5.1.6.4.5. Cümle Başı Bağlaçları	56
2.1.5.1.6.4.6. Çekim Edatları	57
2.1.5.1.6.4.7. Ünlem Edatları	59
2.1.5.1.6.4.8. Duygu Edatları	59
2.1.5.1.6.4.9. Cevap Ünlemleri	60
2.1.5.1.6.4.10. Sorma- Seslenme Ünlemleri	60
2.1.5.2. Fiil	61
2.1.5.2.1. Şahıs ekleri	61
2.1.5.2.1.1. I. Tip (İyelik Menşeli) Şahıs Ekleri	61
2.1.5.2.1.1.2. II. Tip (Zamir Menşeli) Şahıs Ekleri	62
2.1.5.2.1.1.3. III. Tip (Emir) Şahıs Ekleri.....	62

2.1.5.2.2. Basit Kipler.....	63
2.1.5.2.2.1. Haber Kipleri	63
2.1.5.2.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman Eki.....	63
2.1.5.2.2.1.2. Belirsiz Geçmiş Zaman	64
2.1.5.2.2.1.3. Şimdiki Zaman	65
2.1.5.2.2.1.3.1. I. Tip: Şimdiki Zaman	65
2.1.5.2.2.1.3.2. II. Tip: Analitik Şimdiki Zaman.....	65
2.1.5.2.2.1.4. Geniş Zaman	66
2.1.5.2.2.1.5. Gelecek Zaman.....	67
2.1.5.2.2.2. Tasarlama Kipleri	68
2.1.5.2.2.2.1. Şart Kipi	69
2.1.5.2.2.2.2. İstek Kipi.....	69
2.1.5.2.2.2.2.1. I. Tip İstek Kipi	70
2.1.5.2.2.2.2.2. II. Tip İstek Kipi	70
2.1.5.2.2.2.2.3. III. Tip İstek Kipi.....	71
2.1.5.2.2.2.2.4. IV. Tip İstek Kipi	72
2.1.5.2.2.3. Gereklilik Kipi	72
2.1.5.2.2.3.1. I. Tip Gereklilik Kipi	72
2.1.5.2.2.3.2. II. Tip Gereklilik Kipi	73
2.1.5.2.2.3.3. III. Tip Gereklilik Kipi.....	74
2.1.5.2.2.3.4. IV. Tip Gereklilik Kipi.....	74
2.1.5.2.2.3.5. V. Tip Gereklilik Kipi	74
2.1.5.2.2.3.6. VI. Tip Gereklilik Kipi.....	75
2.1.5.2.2.4. Emir Kipi	75
2.1.5.2.2.5. Birleşik Kipler	76
2.1.5.2.2.5.1. Hikâye Birleşik Çekimi.....	77
2.1.5.2.2.5.1.1. Belirsiz Geçmiş Zaman Hikâyesi	77
2.1.5.2.2.5.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	78
2.1.5.2.2.5.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi	78
2.1.5.2.2.5.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi	79
2.1.5.2.2.5.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi	80
2.1.5.2.2.5.1.6. İstek Kipinin Hikâyesi.....	80
2.1.5.2.2.5.1.6.1. I. Tip İstek Kipinin Hikâyesi	80
2.1.5.2.2.5.1.7. Gereklilik Kipinin Hikâyesi	81

2.1.5.2.2.5.1.8. Rivayet Birleşik Çekimi	81
2.1.5.2.2.5.1.9. Şart Birleşik Çekimi	82
2.1.5.2.2.5.1.10. Tasvir Fiilleri	82
2.1.5.2.2.5.1.10.1. Yeterlilik/İktidar Şekli	83
2.1.5.2.2.5.1.10.2. Süreklilik	83
2.1.6. Kelime Grupları	83
2.1.6.1. Tamlamalar	84
2.1.6.1.1. İsim Tamlaması	84
2.1.6.1.2. Sıfat Tamlaması	85
2.1.7. Diğer Kelime Grupları	85
2.1.7.1. Tekrar Grubu	85
2.1.7.2. Bağlama Grubu	86
2.1.7.3. Unvan Grubu	87
2.1.7.4. Sayı Grubu	87
2.1.7.5. Ünlem Grubu	88
2.1.7.6. Birleşik İsim Grubu	88
2.1.7.7. Birleşik Fiil Grubu	89
2.1.7.7.1. İsimlerle Yapılan Birleşik Fiil Grubu	89
2.1.7.7.2. Fiillerle Yapılan Birleşik Fiil Grubu	89
2.1.7.8. Edat Grubu	90
2.1.7.9. Fiil Grubu	91
2.1.7.9.1. İsim-Fiil Grubu	91
2.1.7.9.2. Sıfat-Fiil Grubu	92
2.1.7.9.3. Zarf- Fiil Grubu	92
2.1.8. Cümle	93
2.1.8.1. Cümle Türleri	93
2.1.8.1.1. Yapılarına Göre Cümleler	94
2.1.8.1.1.1. Basit Cümle	94
2.1.8.1.1.2. Birleşik Cümle	95
2.1.8.1.1.2.1. Ki'li Birleşik Cümle	95
2.1.8.1.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle	95
2.1.8.1.1.2.3. Şartlı Birleşik Cümle	96
2.1.8.1.1.3. Sıralı Cümle	96
2.1.8.1.1.4. Bağlı Cümle	97

2.1.8.1.2. Anlamına Göre Cümleler	97
2.1.8.1.2.1. Olumlu Cümleler	97
2.1.8.1.2.2. Olumsuz Cümleler	98
2.1.8.1.2.3. Soru Cümleleri	98
2.1.8.1.3. Yüklem Türüne Göre Cümleler	99
2.1.8.1.3.1. İsim Cümlesi	99
2.1.8.1.3.2. Fiil Cümlesi	100
2.1.8.1.4. Yüklem Yerine Göre Cümleler	100
2.1.8.1.4.1. Kurallı (Düz) Cümle	100
2.1.8.1.4.2. Devrik Cümle	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ĞÜMËR KÖZÖ “ÖMRÜN SONBAHAR ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

3.1. ĞÜMËR KÖZÖ “ÖMRÜN SONBAHAR ADLI ESER	102
3.1.1. Eserin Transkripsiyonu	102
3.1.2. Eserin Türkçe Aktarımı	569

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK

4.1. BİRİNCİ BÖLÜM	569
4.1.1. GENEL SÖZLÜK	569
4.2. İKİNCİ BÖLÜM	569
4.2.1. YER ADLARI SÖZLÜĞÜ	569
4.3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	569
4.3.1. KİŞİ ADLARI SÖZLÜĞÜ	569
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	569
KAYNAKLAR	569
ÖZGEÇMİŞ	569

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Başkurt Alfabesi.	16
Tablo 2: Ünlüler	17
Tablo 3: Ünsüzler	20
Tablo 4: İyelik Ekleri.	33
Tablo 5: Şahıs Zamirleri.....	47
Tablo 6: Aitlik Zamirleri.	47
Tablo 7: İşaret Zamirleri.	49
Tablo 8: Dönüşlülük Zamiri.	50

KULLANILAN KISALTMALAR

bk.	: bakınız
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
s.	: Sayfa
S	: sayı
vb.	: ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi.
vs.	: vesaire
T T	: Türkiye Türkçesi
Bşk T	: Başkurt Türkçesi
AN	: Aktaranın Notu
Ar.	: Arapça
KTLG	: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri

KULLANILAN İŞARETLER

- : Fiil yapımlarının öüne ve sonuna konur.
- : Konuşma çizgisi olarak kullanılır.
- + : isim çekim eklerinin önünde kullanılır.
- ~ : Bu şekilden gelir.
- A : a, e
- D : d, t
- I : ı, i
- Ø : Sıfır morfemini gösterir.
- U : u, ü

GİRİŞ

1920’li yıllarından sonra yazı dili haline gelen Türk lehçelerinden Başkurt Türkçesi, Kıpçak grubuna dâhildir. Daha çok Tatar Türkçesiyle benzerlik gösteren Başkurt Türkçesi, Tatar ve Kazak Türkçesi arasında bir köprü konumundadır. Tatar Türkçesinin şekil yapısı ile neredeyse aynı özelliği gösteren Başkurt Türkçesi, ses yapısı bakımından farklılıkları ile Tatar Türkçesinden ayrılmıştır. Başkurt Türkçesinin kendine özgü peltek ve sızıcı ünsüzleri bulunmaktadır. Ayrıca tıpkı Kazak Türkçesinde olduğu gibi Başkurt Türkçesinde de ileri derecede ünsüz uyumları görülmektedir.

Çalışmamız Başkurt yazar Reşit Şekür’ün *Gümër Közö “Ömrün Sonbaharı”* adlı eserinin dil incelemesidir.

Çalışmanın ilk kısmı giriş bölümüdür. Giriş bölümü üç alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta Başkurt adı ile ilgili çeşitli görüşler, Başkurt tarihi ve Başkurdistan’ın coğrafyası üzerinde durulmuştur. İkinci başlıkta Başkurt edebiyatı, başlangıçtan 20.yy’a kadar ele alınarak genel bir bilgi verilmeye çalışılmıştır. Üçüncü başlıkta ise 20.yy’da Başkurt edebiyatı üzerinde durularak bilgiler sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Reşit Şekürov’un hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızda kullanılan materyal ve yöntemden bahsedilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde eserin dil incelemesi yer almaktadır. Bu bölüm dört başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümün alt başlığında ses bilgisi hakkında bilgi verilip Başkurt Türkçesindeki ses özelliklerine değinilmiştir. İkinci başlıkta şekil bilgisi hakkında bilgi sunulmuştur. Üçüncü başlıkta Başkurt Türkçesinin kelime yapısı hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Dördüncü alt başlıkta Başkurt Türkçesinin cümle yapısına değinilmiştir. Ayrıca bu alt yapılar hakkında bilgi verilmiştir. Başkurt Türkçesindeki ses, şekil yapıları ile kelime ve cümle grupları hakkında bilgi verildikten sonra eserden hareketle bilgilere uygun örnekler seçilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümü ise iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta *Gümër Közö “Ömrün Sonbaharı”* adlı eserin transkripsiyonu yer almaktadır. İkinci alt başlıkta bu eserin Türkiye Türkçesine aktarımı bulunmaktadır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde eserde geçen kelimelerin anlamlarını vermek için bir sözlük kısmı oluşturulmuştur. Sözlüğü oluştururken yazarın diğer bir uzmanlık alanı olan yer adları bilgisi uzmanlığından da faydalanılmıştır. Eserde bu

mesleği yaptığı oldukça belli olduğu için sözlük, üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm “*Genel Adlar Sözlüğü*”; ikinci bölüm “*Yer Adları Sözlüğü*” üçüncüsü ise “*Kişi Adları Sözlüğü*” başlığı altında yer almaktadır. Tüm bu bölümlerin sonunda ise tezin içeriğinin özetlendiği bir değerlendirme ve sonuç bölümü oluşturulmuştur. Değerlendirme ve sonuç bölümünden sonra kaynaklar bölümü oluşturularak eseri incelerken yararlandığımız kaynaklar verilmeye çalışılmıştır.

1. Başkurtlar ve Başkurdistan

Kaşgarlı Mahmut tarafından “Başgırd” olarak adlandırılan “Baskurt” adıyla ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır (Buran ve Alkaya, 2014: 226). Bu görüşlerden bazıları şöyledir:

M. Ömitbayev, “Baş Ungar”, G. Gabeşi, “Baş Uygur”, J. Nemet, “Beş Ogur”, F. Gordeyev “Başka ir (er)” gibi yapılardan oluştuğunu düşünmektedir. Ayrıca N. A. Baskakov Baskurt isminin “Beş Ogur” birleşmesinden, M.Z. Zekiyev ise Baskurt adının içerisinde yer alan ve diğer Türk boylarının adlarında da bulunan “er/ir” veya “ugor” kelimelerinden de oluştuğunu düşünmektedir. Zekiyev bunun dışında “başka” (yabancı”, “baş (asıl)”, “beş”, “baca” kelimelerinden olabileceğini de savunur. Sondaki “t” nin de Türkçedeki “ta/la” çokluk eki veya “-lı/-tılı/-t” iyelik eki olabileceğini ifade eder. Bir başka görüş ise Baskurt adının “baş-kor-t” şeklinde de oluşabileceği görüşüdür. “Boy” anlamına gelen “kor” kelimesine, -t çokluk eki eklenmiştir. Buna göre bu ad “başboylar, birinci boylar” anlamı ifade etmektedir (Buran ve Alkaya, 2014: 226).

Baskurt Türkleri, İdil-Ural bölgesinde bulunan bir Türk boyu olup, adlarına ilk kez 9. yüzyıla ait yazılı kaynaklarda rastlanır. Baskurtların tanınmasında Orta Asya’da hayvancılıkla uğraşan Türk kabilelerinin etkisi büyüktür. Bu kabileler, bozkırlarında göçebe bir hayat yaşayarak, Peçenek, Oğuz, Kimek, Kıpçak kabileleriyle sıkı bir ilişki içerisinde olmuşlardır. Bununla birlikte Baskurtların Batı Türkistan’dan geldiğine ve en başından beri bugünkü buldukları yerde olduklarına dair bilgiler de bulunmaktadır (Buran ve Alkaya, 2014: 228). Baskurtların en önemli âlimlerinden biri olan Zeki Veli Togan ise Baskurt Türklerini dört gruba ayırır:

1. Dağ Baskurtları (Bürçen, Üsergen, Tamyan).
2. Yalan (Ova-Bozkır) Baskurtları (Yurmatı, Küdey, Geyne, İrekti, Yeney, Tarıp urugları).

3. Farklı tarihlerde Başkurlara katılan Kıpçak, Nogay, Kırgız, Kereyit, Merkit gibi urugların parçaları. Bunlardan Dağ Başkurlarına katılanlar Başkurt Türkçesi konuşurken, daha batıya yerleşenler Tatar Türkçesinin tesiri altındadır.

4. Rus istilasından sonra bölgeye gelen mülteci Tatar, Bulgar, Mişer ve Müslüman Çuvaşlar.

Başkurlar ve onların yaşamları hakkında ilk bilgilere 10. yy 'da Arap yazarların eserlerinden ulaşmaktayız. 10.yy'da Bağdat halifesinin elçisi olan İbn-i Fadlan, Başkurların bulunduğu topraklara giderek onlar hakkında bilgiler edinmiştir. Başkurların ülkesi, İbn-i Fadlan'ın onlara rastladığı yer yani bugünkü Başkurdistan Cumhuriyeti'nin bulunduğu yerdir. Başkurların birçoğu batıya giderek Macarlar ile karışmıştır. Macaristan'da bulunan Başkurların müslüman olduğu bilinmektedir (Şeşen, 2019: XIII). 10.-13. yüzyıllarda Başkurlar 1236 tarihinden itibaren Altın Orda Devleti'nin egemenliği altında yaşamaya başlamıştır. 1481'de Altın Orda Devleti dağılınca da Şibanoğulları idaresine girmişlerdir. 1552'de Kazan Hanlığı Ruslar tarafından işgal edilmiştir. Başkurlar, Ruslara karşı sürekli mücadele halinde olarak bağımsızlıklarını kazanmak istemişlerdir. 1661 ve 1765 yıllarında iki büyük isyan hareketi gerçekleştiren Başkurlar, 1917 yılına kadar herhangi bir sonuç elde edememişlerdir. 1917' de Orenburg ve Ufa'da toplanan iki Başkurt Kurultayı, Başkurt Bölgesel Şurasını seçerek bağımsız bir devlet kurulması için kararlar almışlardır. Bütün bu çalışmaların önderi Başkurt âlimi Ahmet Zeki Velidi Togan'dır. Bu şura, 17 Kasım 1917'de Orenburg, Ufa, Samara, Perm gibi bölgelerin bağımsız bir il olduğunu ileri sürerek, Başkurt Cumhuriyetine bağlandıklarını ilan etmişlerdir. 8 Aralık 1917'de de Başkurdistan Cumhuriyetinin kurulması kararlaştırılmıştır. 23 Mart 1919'da kurulan cumhuriyetler arasında, Başkurt Cumhuriyeti, Moskova ile güç paylaşımına giden tek cumhuriyettir. 1920'de Sovyet yönetimi Başkurdistan'ın siyasi özerkliğine son vermiştir. Bu durum Zeki Velidi Togan'ın ülkesinden ayrılmasına neden olmuştur. Temmuz 1920'de Bolşevikler, Başkurların çoğunlukta olmadığı yeni bir Başkurt yönetimini kurmuşlardır. Yeni kurulan cumhuriyetin başkenti Ufa olmuştur. 1917 yılında başlayan Başkurt Özerk Cumhuriyetinin oluşumu 1934 yılında tamamlanmıştır (Buran ve Alkaya, 2014: 228).

İdil-Ural bölgesinde Tataristan, Çuvaşistan Özerk cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'na bağlı üç cumhuriyetten biri de Başkurdistan cumhuriyetidir. 143.600 km alana sahip olan Başkurt Özerk Cumhuriyeti doğudan Çelyabinsk oblasti, kuzeydoğudan Sverdlovsk oblasti, kuzeyden Perm oblasti, güneyden de Orenburg

oblastı olmak üzere; kuzeybatıdan Udmurt Özerk Cumhuriyeti, batıdan Tataristan Özerk Cumhuriyeti ile çevrilidir. 1989 yılında nüfus sayımına göre eski SSCB'deki toplam Başkurt nüfusu 1.449.462 iken 1992 yılı sayımına göre ise 1.516.891'dir. Bunun sadece % 60'ını Başkurt Türkleri oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Başkurt Türklerinin yaşadığı bölgeler arasında Rusya Federasyonu'nun Çelyabinsk, Orenburg, Perm, Sverdlovsk, Kurgan ve Tümen oblastlarında, Kazakistan'da (41.800), Özbekistan'da (34.800), Ukrayna'da (7.400), Tacikistan'da (6.800), Türkmenistan'da (4700) ve Kırgızistan da (4.000) olduğu bilinmektedir. Başkurdistan'ın başkenti Ufa (1.088.900) olup, idari yönden cumhuriyet 54 bölge ve 21 şehre ayrılmıştır. Neftekamsk, Sterlitamak, Oktyabrskiy, Salavat, Beloret, İşimbay, Tuymazı Başkurdistan'ın önemli şehirleri arasında yer almaktadır. Petro-kimya, makine yapım endüstrisi ve tarım en önemli temel kaynaklarıdır. Rusya Federasyonu'nun toplam ham petrol üretiminin %14,7'sini, benzin üretiminin %17,6'sını, mazot üretiminin 16,7'sini Başkurdistan Cumhuriyeti tarafından sağlamaktadır. Ayrıca demir-çelik, bakır, altın, manganez, krom, boksit, kereste ve gıda ürünleri sanayileri de gelişmiştir. Ülke arazisinin %34'ü ekilebilir topraklardan oluşur. Başlıca tarım ürünleri tahıllar, şeker pancarı, ayçiçeği, patates ve çeşitli sebzelerdir. Hayvancılık da ülkenin ekonomisi için önem arz etmektedir (Buran ve Alkaya, 2014: 232, 233).

Başkurt Türkleri, kuzey batı grubuna dâhil edilirken, Başkurt Türkçesi ise Kıpçak lehçe grubuna dâhil edilmektedir. Başkurt Türkçesi, Türk lehçeleri içinde en çok Tatar Türkçesiyle benzerlik gösterir. Çünkü Başkurt Türkçesi ile Tatar Türkçesi şekil bakımından hemen hemen aynı özellikleri taşımaktadır. Fonetik açıdan ise kendisine has peltek ve sızıcı ünsüzlerle Tatar Türkçesinden farklılık göstermektedir. Başkurt Türkçesi'nde Kazak Türkçesinde olduğu gibi, ileri derecede ünsüz uyumları görülmektedir (Buran ve Alkaya, 2014: 229, 230).

Başkurt Türkçesinin 1. Doğu ya da Kuvakan, 2. Güney ya da Yurmatı olmak üzere başlıca iki diyalekti bulunmaktadır. Doğu diyalekti kendi arasında: Ay, Argayaş, Salyut, Miyaş ve Kızıl olmak üzere beş ağza; Güney diyalekti de İk-Sakmar, Orta Ağız, Kara İdil, Dim ve Güney- Batı Ağızları olmak üzere Doğu diyalekti gibi beş ağza ayrılmaktadır. Başkurt Türkçesinin Doğu ve Güney diyalektleri arasında ses farklılıkları görülmektedir. Güney-Batı ağızları ise Tatar Türkçesinin etkisinde kalmıştır. Başkurt Türkçesinin yazı dili Doğu (Kuvakan) diyalekti üzerine kurulmuştur. Başkurt Türkçesi, önceleri konuşma dili olarak kullanılırken, 23 Mart 1919'da yazı dili olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Başkurt Türkçesi yazı dili olunca, dile özgü yeni çalışmalar

yapılmaya başlanmıştır. Böylece 1923-1930 yıllarında Başkurt Arap alfabesi düzenlenmiş ve iki yıl boyunca kullanılmıştır. 1928 yılında ise Latin alfabesine geçilmesine karar kılınmış ve 1940 yılına kadar da kullanılmıştır. 1940 yılından sonra Kiril alfabesini kullanılmaya başlanılmıştır. (Buran ve Alkaya, 2014: 229, 230).

2. Başlangıçtan 20. yy'a Kadar Başkurt Edebiyatı

19. yüzyıl, Başkurt edebiyatının geleneksel edebiyattan yeni bir edebiyata geçiş yaptığı evredir. Gabdirehim Usman el-Bolgari (1782-1833), Hibetulla Salihov (1794-1867), Şemseddin Zeki (1822-1865) vb. gibi isimlerdir.

19. yüzyılın ilk yarısında iirler, genellikle anonim olup, çeşitli manzum eserlerden oluşmaktadır. Bunun yanında sözlü edebiyatın yazılı edebiyata etkisi de büyük ölçüde görülmektedir.

1880'li yıllarda eğitim alanında reformlar yapılmıştır. Bunun yanında Ş. Zeki, E. Kargalı, H. Salihov gibi aydınlar da eğitim alanındaki bu reformları desteklemek amacıyla eserlerinde, insanları eğitime, ilme ve bilime teşvik etmeye başlamışlardır. Bu tür çalışmalar, tarih, felsefe, filoloji gibi bilim dallarının da gelişmesine katkı sağlamıştır. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda eski sistemi savunanlar ile yeniliği savunanlar şeklinde gruplar oluşarak, aralarında mücadele başlamıştır (Batırgereyulı vd. 2007: 737).

19. yüzyılda efsane ve varsayımların üzerine kurulan tarihin yerini, ilmi tarihler ve bilim kitapları almıştır. Ş. Mercani, M. Ömötbayev, G. Salihov, M. Remzi, R. Fahretdinov gibi isimler bu alanda eser veren şahsiyetlerdir. Bu alandaki çalışmalara önderlik yapan bilim adamları ise T. Yalsıgol ve G. Usman'dır. 19. yüzyılın ikinci yarısında bu çalışmalar başarılı bir şekilde devam ederek edebiyat biliminin temelleri atılmaya başlanmıştır. Orenburg'da dünyaya gelen Ebübekir Ehmetyen ulı Divayev (1855-1933) yaşamını Türkistan'da geçirir. Burada Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen halklarının etnografik ve folklor malzemelerini toplar, tarihlerini öğrenir. Topladığı malzemeleri tercüme ederek çeşitli gazete, dergi ve kitaplarda yayınlar. Çeşitli lehçelerden derlediği ve kaleme aldığı "Alpamişa", "Kobılandı Batır", "Kambar Batır" destanı ile *akındar* ve *yıravzar icadı*" eserleri ilmi öneme sahiptir (Batırgeleyulı vd. 2007: 738). Bu dönemde Başkurtlar arasından çıkan ikinci âlim Kaşefetdin Şahimerzen'dir. (1840-1910). Şahimerzen, ömrünü Kazakistan'da Kazak çocuklarını eğitmeye ve ilim öğretmeye, marifetçilik akımını yayma işine kendini adar. Kazak folkloruna önem vererek, derlemeler yapar, Doğu edebiyatının destanlarını ve

kıssalarını Türk ve Kazak dillerine kazandırmıştır. Bu tür âlimlerin faaliyetleri ve azimleri, Başkurdistan ile sınırlı kalmayıp, Türk Dünyasında da etkisini göstermiştir. Ayrıca çok sayıda Başkurt ve Tatar gençleri Orta Asya'ya eğitim amacıyla gidip, o bölgedeki din ve eğitim akımının yayılmasına katkıda bulunurlar. Böylece düşünce akımlarının içeriğinin değişmesi de kaçınılmazdır. Bu yüzyılın 80'li yıllarına kadar eski geleneksel şiir anlayışı devam etmiştir. Hösniyar, Mulla Divana, T. Yalsıgol, G. Usman, E. Kargalı ve Ş. Zeki geleneksel anlayışla şiir yazan şairler arasında gösterilmektedir. Bu anlayış dinî düşüncelerin etkisinde aruz vezniyle ele alınmıştır. 19. yüzyıl Başkurt şiirinde Ahmet Yesevi'nin de etkisi görülmüştür. Mulla Divana, F. Gattar, Y. Rumiler bu yüzyılda Ahmet Yesevi'den etkilenen şahsiyetlerdir. Nitekim bu yüzyılda şiir alanında en büyük yeniliği G. Sokoroy getirmiştir. Sokoroy, şiirlerinde eski geleneksel anlayışı bırakarak realistik bir planda tasvir etme yoluna gitmiştir. "Fösüli Erbağa (Yılın Dört Mevsimi)", "Manzumati Galiye", "Medhi Kazan", "3.Medh-i Öfö" gibi yeni şiir anlayışına göre ele aldığı şiirlerdir. Yeni şiir anlayışla eserlerini kaleme alan bir diğer önemli isim ise Möhemmetselim Ömötbayev'dir. Ömötbayev, birçok alandaki çalışmalarıyla edebiyat bilimini birleştirerek rasyonalist fikirlerini yansıtmaya çalışmıştır. Görüldüğü gibi bu dönem şiiri eski ve yeninin çatışma yaşadığı bir devirdir. (Batırgereyulı vd. 2007: 738)

Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Başkurt edebiyatında nesir tarzında eserler verilmeye başlanmıştır. Marifetçilik akımı şiir alanında olduğu gibi nesir alanında da etkisini göstermeye devam etmiştir. Fakat marifetçilik akımının daha iyi anlaşılması ve yaygınlaşmasında nesrin iyi bir araç olması, milli nesrin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Örneğin 17. ve 18. yüzyıllarda yazılıp, bir kısmı da 19. yüzyılda Kazan şehrindeki Asya matbaası ile Kazan Üniversitesinin matbaasında basılan "Melike Kitabı", "Seyfelmölök" "Ebügelisina", "Kıssai Nevşirvan", "Kıssai Hatim Tay", "Latifai Huca Nasretdin", "Kıssai Şahraman" gibi eserler nesir tarzında yazılmış eserlerdir. Ayrıca bu eserler bu dönemde en çok okutulan eserler arasında yer almaktadır. 80'li ve 90'lı yıllar da ise "Meñ de Ber Kise (Bin bir Gece masalları)", "Kelile ve Dimne", "Tutıyname" gibi eserler yayımlanmıştır. Bu eserler, Başkurt nesrinin başlangıcı kabul edilmiştir. Nitekim ilk nesir denemeleri, yenilikçi bir zeminin üzerine oturtulmaya çalışılsa da dil ve milli ahenk açısından sorun yaşanmaktadır. Bu dönemde dil hala süslü ve hala tarihi belirsizliklerle doludur. Ancak bunlara rağmen Habbibnazar Üteki tarafından kaleme alınmış olan "Nevadir Tercümesi, bu geleneksel anlayışın tersini ortaya koyar. Eserde dil sade ve estetik anlayış zemininde kaleme

alınmıştır. Ayrıca dini mitolojik konulardan uzaklaşarak hayatî ve beşerî konulara da yer verildiği görülmüştür. Nevadir Tercümesi, tür bakımından da çeşitlilik göstermektedir. Hikâyelerin yanı sıra daha farklı yazın türleri de antolojide bulunmaktadır. 19. yüzyıl Başkurt nesrinde Batı edebiyatının etkileri de görülmektedir. Başkurt halk edebiyatı ve Rus edebiyatı konu bakımından iç içedir (Batırgereyulı vd. 2007: 740).

Başkurt tiyatrosu 19. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. İlk tiyatro eserleri 1898 yılında yayımlanan “İhtiyarlı kız, İhtiyarhız bulmuş, Avıl tormoşo ya da edebiyat kisehe” gibi eserlerdir. 20. yüzyıl başlarında kaleme alınan ve kitap haline getirilen “Tanışiv yeki ukaz belehi” Tanışma ya da ferman belası (1906), “Keyev ezlev yahut iglan belehi” Damat layık görme yahut ilan belası (1907), “Şekert hem yeşter” Öğrenci ve gençler” (1908), “Aslık kuştı” Açlık kuşu (1908) gibi oyunlar, bu dönem tiyatrosunun özelliklerini yansıması bakımından önem arz etmektedir. Başkurt tiyatrosunun oluşmasında Rus ve Tatar tiyatrosunun etkisi oldukça fazladır. Başkurdistan’da çıkan yetenekli rejisör ve artist İlyas Kudaşev-AşkazarSKIY, 1905 yılında Orenburg’da “Nazanlık ve Galimlik” adlı bir oyun hazırlar (Batırgereyulı vd. 2007: 741).

3. 20. Yüzyıl Başkurt Edebiyatına Genel Bir Bakış

20. yüzyıl, Başkurt edebiyatı için yeni bir gelişme döneminin başlangıcıdır. Bu dönemden itibaren edebiyatta halkın demokratik estetiği üstünlük kazanır.

20. yüzyıl başında Başkurt şiiri marifetçilik şiirinin temelinde gelişmiştir. Bunun sonucunda ise Başkurt şiiri demokratik ve halkçı sembollerle zenginleşmeye başlamıştır. Bu anlayışın oluşmasında en büyük emeği Mecit Gafuri’nin verdiği söylenebilir (Batırgereyulı vd. 2007: 742).

Edebî dünyasının hareketlenmesinde 1905 yılındaki devrimin oldukça büyük bir etkisi olmuştur. 1905-1907 yıllarında edebî alandaki çalışmalara en büyük emek veren iki önemli şahsiyet kuşkusuz M. Gafuri ile S. Yakşıgolov’dur. Bu dönemde şiir yazmaya heves eden gençlerin çoğu, milli duygular, vatan, halkın uyanışı ve marifetçilik akımı gibi konulara ağırlık vermeye başlarlar .

20. yüzyıl Başkurt şiirinde eleştirel realizmin oluşmaktadır. Dönemin âlimleri M. Gafuri, Ş. Babiç ve eserlerinde sıkça burjuvazi hayatı göz önüne sererek onları eleştiren bir şiir anlayışı geliştirirler. Ayrıca bu şahsiyetler, bir yandan halkı ön plana çıkaran şiirler yazarken bir yandan da karamsarlığı ve mistisizmi ortadan kaldıran

görüşler bildirirler. Bu dönemde edebiyata adım atmış Başkurt şairlerinde, Tatar edebiyatının büyük şairi Gabdulla Tukay ve onun şiir anlayışı önemli bir yere sahiptir. Büyük şair Gabdulla Tukay'dan D. Yultıy ile Y. Yumayev ve S. Kudaş gibi şahsiyetler büyük ölçüde etkilenmiştir

1915-17 yıllarında Başkurt şiirine “manzume (poema) türü girmiştir. Bu dönem Başkurt manzumelerinde ya folklor malzemesi (M. Gafuri “Gayep Hazina”; B. Mirzanov “İnkilap”), ya da dini menkıbeler (B. Mirzanov “İlse”; Ş. Babiç “Gazazil”) temel alınmıştır (Batırgereyulı vd. 2007: 743).

20. Yüzyıl başlarındaki Başkurt nesri, ilk on yılını mafiretçilik anlayışına bağlı kalarak devam ettirmiştir. Marifetçilik akımının edebi nesirlerde devam etmesini isteyenler: Riza Fahretdinov, Zakir Hazıy, Macit Gafuriler gibi önemli kalemlerdir. Onlar, eserlerinde Başkurt ve Tatar halkları için önemli olan konuları ele almışlardır. Z. Hazıy, Bahetle kız (1903), Bahetle kız (1905), Yanı ashabe kahaf (1908) gibi eserleriyle hümanizmi ve marifetçilik akımını savunur. Eski düzen, eğitim sistemi ve medreseler ağır bir şekilde eleştirilir, kadın haklarını gündeme getirilir (Batırgereyulı vd. 2007: 744).

Devrim yıllarında Başkurdistan'da tiyatro sanatı ortaya çıkmaya başlar. Bu yıllarda Orenburg şehrinde İlyas Kudaşev-Aşkazarskiy ile Gabdula Kariyevlerin kurdukları Seyer “Seyyar” (1908), Elizavete Sırtlanıva-Şlahtina'nın başında bulunduğu Sahipyamal “Güzellik Sahibi” (1911), Gizzatullina Voljskaya'nın yönettiği Nur “Işık” (1912), Gilaj Gümarskiy'in başında bulunduğu (1912), “Heveskârlar”, Valiulla Mortazin İmanskiy'in Bir araya getirdiği Şirket “Şirket” (1915) gibi birçok amatör tiyatro grubu, tiyatronun gelişmesine katkıda bulunmuştur. Tiyatro alanındaki bu gelişmeler halkın aydınlatılmasında ve bilinçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Tiyatro yazmada ilk deneyim Afzal Tahirov'a aittir. (1890-1938). 1907 yılında o “Bisura” adlı komedi türünde bir oyun yazar. Tahirov bu tiyatro eserinde dinî hurafeler ve batıl inançlardan dem vurarak alaycı bir yaklaşımla eserini ortaya koyar. Başkurt tiyatrosunda güncel konuların işlenmesinde klasik Rus tiyatrosunun etkisi büyüktür (Batırgereyulı vd. 2007: 745).

BİRİNCİ BÖLÜM

REŞİT ŞEKÜR'ÜN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ ve ESERLERİ

1.1. Reşit Şekür'ün Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

Reşit Şekür, şair, gazeteci, yer adları bilimi uzmanı, Başkurt edebiyatı ve dil bilimi âlimidir.

Reşit Şekür, (Reşit Zakiroğlu Şekürov) 1937 yılında Ocak ayının 11'inde Başkurt ASSR'nin Elşey bölgesi Yeni Abdurrahman köyünde (şimdi bu köy Sterlitamak bölgesine bağlı) dünyaya gelmiştir. Reşit Şekür, Avırgazı bölgesi Morazım yedi yıllık okulunu 1952 yılında bitirmiş, Oktabrskiy petrol teknik lisesini 1956 yılında tamamlamıştır. 1956-1959 yıllarında Sovyet Ordusunda hizmet etmiştir. 1965 yılında Başkurt Devlet Üniversitesinin Filoloji fakültesini kızıl diploma ile tamamlayıp, 1969 yılına kadar “Sovyet Başkurdistanı” gazete editörlüğünde bölüm müdürü olarak çalışmıştır. Ufa'da Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü (1969-1970) ve Moskova'da SSSR Bilimler Akademisi Dil Bilimi Enstitüsünde (1970-1972) asistanlık yapmıştır. 1974 yılında “Dim Nehri Havzası Yer Adları Bilimi” adlı tezi ile dil bilimi uzmanı olmuştur. 1972-1992 yıllarında Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsünde “Ak İdil” dergisi editörlüğünde, Başkurdistan Yazarları ve Sovyet Birliği idaresinde çalışmıştır (Şekür, 2012: 245). 1992 yılında Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsünde Başkurt ansiklopedisi bölümünü kurarak, Başkurdistan Cumhuriyetinde yeni bir bilim alanı ortaya koyar. 1993-1995 yılında o bölüm temelinde oluşturulan Başkurt ansiklopedisi baş redaktörlüğünün edebiyat, folklor ve dil bilimi bölümü müdürü olmuştur. 1995 – 1998 yılının Ocak ayına kadar “Başkurt ansiklopedisi ilmî neşrinin direktörü ve başyazarı olarak çalışmıştır. 1996 yılında onun başyazarlığında Başkurdistan Cumhuriyeti tarihinde ilk olarak “ Kısa Başkurt Ansiklopedisi” adlı başvuru çalışması basılmıştır. Kısa Başkurt Ansiklopedisi 1997 yılında Başkurt dilinde yayınlanmıştır.

Reşit Şekür, edebiyat ve sanat türünde yazılmış otuza yakın çeşitli kitabın yazarıdır. İlk şiirlerini topladığı Yöregemde Koyaş “Yüreğimde-Güneş” 1970 yılında yayınlanmıştır. Ardından Tavzarım, Dalalarım “Dağlarım, Bozkırlarım” (1982), Zamanalar Yolunda “Zamaneler Yolunda” (1988), Malin Kala “Malin Şehri” (1997), Señgeldegem- Sal Dala “Salıncağım- İhtiyar Bozkır” (2003), Ilasındar Osa Bëyekte “Şairler Uçuyor Zirvede” (2007), Inyı Börtökterë “İnci Taneleri” (2007) isimli şiirler, türküler, hikâyeler ve manzumeler kitap şeklinde basılmıştır. Reşit Şekür'ün şiirlerinden elliden fazla türkü bestelenmiştir. Diğer eserleri Rus dilinin dışında Ukrayna, Kazak,

Türk, Çuvaş, Bulgar, Alman dillerine tercüme edilmiştir. Şairin eserleri, nitelikli betimlemeleri ile Başkurt edebiyatında ayrı bir yere sahiptir (Şekür, 2012: 246).

Reşit Şekür'ün milli edebiyatımız ve hissiyatımız tarihini öğrenmeye katkısı oldukça fazladır. Bu yönden onun ilk önce Başkurt halkının büyük marifetçi şairi Miftahettin Akmulla'nın hayatını ve eserlerini öğrenmeye ithaf edilen “Şiir Yıldızı” isimli monografik çalışması büyük değere sahiptir. Bu monografik çalışma Rus dilinde 1981, 1996 ve 2006 yıllarında üç kez basılmıştır. Âlim, 6 ciltlik “Baskurt Edebiyatı Tarihi” ni yazmıştır. Reşit Şekür, yazarlar ile birlikte Başkurt edebiyatı için okul ders kitabı hazırlamıştır. Ünlü yazar ve âlimin Arzaklı Başkörttar “Sevgili Başkurtlar”, (1998, 2005), Bıvattar Amanatı “Yüzyılın Emaneti” (2002), İstoki Duhovnosti “Maneviyatın Kökenleri”, (2009), Baş Yortobož-Başkörtostan “Baş Yurdumuz-Başkurdistan” (2011) adlı derin içerikli çalışmaları okuyucularla buluşmuştur.

Reşit Şekür Güney Ural ve Ural önu toponimini inceleyen biri olarak bilim sahasında oldukça tanınmış bir isimdir. İlmin bu branşı üzerine onun Yërzëñ Hëtër Kitabı “Dünyanın Anı Kitabı” (1984), Pa Sledam Geografiçeskih Nazvaniy: Toponimiya Basseyna Reki Dömu “Coğrafi Adların İzinde: Dim Nehri Havzasının Toponomisi”(1986), İšemderze- il Tarihi “İsimplere-Memleket Tarihi” (1993) adlı derin içerikli çalışmaları öğrenciler, asistanlar, inceleyiciler için bir referans kitabına dönüştü (Şekür, 2012: 247). Reşit Şekür, “Baskurt ASSR-nin Yer Adları Bilgisi Sözlüğü” nü (1980, 2002) yeniden düzenlemiştir.

1996 yılında R. Şekür' ün folklor alanında yaptığı “Hasretli Turnalar Vatani” adlı makale ve denemeler kitabı basıldı. Müzik bilgini F. Kamayev ile birlikte Reşit Şekür, 1988 yılında ünlü Başkurt halk kuraycısı Kerim Diyarov' un repertuarından “İhtiyar Ural' ın Ezgileri” adlı türkü ve ezgileri bastırmıştır.

Reşit Şekürov 400'den fazla bilimsel çalışmanın yazarıdır. Bunun dışında, süreli yayında onun yüzlerce makalesi yayınlanmıştır. Reşit Şekür, uluslararası bilimsel konferanslarında pek çok tebliğ sunmuştur (Şekür, 2012: 248).

O, 1988 yılından beri Başkurdistan Yazarlar Birliğinin idare üyesi, 1999-2011 yıllarında Başkurdistan Cumhuriyeti başkanlığı idaresindeki bölgesel yönetim kuruluşu komitesi üyesi, Başkurdistan Cumhuriyeti hükümeti idaresindeki “Baskurdistan Cumhuriyeti halkının dilleri üzerine” olan kanunu uygulama komisyonunun toponim hizmetleri reisi oldu. 1998 yılından sonra Miftahettin Akmulla ismindeki Başkurt Devlet Pedagoji Üniversitesi Başkurt dili ve eğitimi bölümünün profesörü olarak görev yaptı.

1998 yılında “Güney Ural ve Ural önü Başkurt yer adları bilgisinin tarihi-tabaka bilimi ve doğal ortam araştırması” adlı doktora tezini büyük başarı ile savundu.

Şair ve âlim Reşit Şekür - Miftahettin Akmulla, Remi Garipov ve Zeynep Biyişeva ismindeki ödüllere layık görülmüştür. Reşit Şekür, Başkurdistan’ın eğitim öncüsü BASSR-‘ın meşhur kültür görevlisidir. Ayrıca o, Başkurdistan Cumhuriyetinin bilim insanına hizmet etmekle meşhur, Uluslararası Türk Akademisine üyesidir. 2003 yılında bütün Rusya halkları adına gerçekleştirdiği hizmetler için ödüllendirildi. 2007 yılında Başkurt edebiyatının gelişmesindeki başarıları için Salavat Yulayev nişanı ile mükâfatlandırıldı. 2011 yılının Aralık ayında ona Başkurt halkının maddi ve manevi kültürünü geliştirmeye yönelik büyük hizmetleri için bütün Dünya Başkurtları Kurultayı Topluluk Ödülü verildi (Şekür, 2012: 248, 249).

Eserleri Zamaneler Yolunda, Şiirler, Manzume. Öfö, 1998; İsimlere - Vatan Tarihi. İnceleme/Araştırmalar, Makaleler. Ufa, 1993; Keder Sesli Turnalar Vatanı. Öfö, 1996; Yıldız Şiiri: Miftahitdin Akmulla: Yaşam, Eser/Yapıt. Dünya Görüşü. Ufa, 1981: 2-E İzd. Ufa, 1996 (Şekürov, 1997: 657).

1.1.1. Araştırmada Kullanılan Materyal ve Yöntem

Başkurtlar ve Başkurt Türkçesi alanındaki çalışmalar diğer Türk lehçe gruplarına nazaran azdır. Bu yüzden Başkurtlar ve Başkurt Türkçesine ait çalışmaların yaygınlaşması ve genişletilmesi amacıyla bu çalışmamız oluşturulmuştur. Çalışmamız Başkurdistan’da ve Başkurt edebiyatında önemli bir yere sahip olan Reşit Şekürov ’un “*Gümër Közö*” adlı eserin dil incelemesidir. Çalışmamızda eserin transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine aktarımı ve dil incelemesi yapılmıştır. Eserin transkripsiyonu yapılırken Murat Özşahin’in “Başkurt Türkçesi Sözlüğü”ndeki *sunuş* bölümünde yer alan farklı sesler kullanılmıştır: (Özşahin, 2017: 8, 9).

Ӣ (peltek z) = ž

Ҙ (peltek s) = ś

Ң (nazal n) = ñ

К (kalın) = ƙ

Ғ (kalın) = ğ

-Е- / -е- = ě

Е- / е- = yě-

Ә (hece ya da söz başında) = ě

Eser, dize dize numaralandırılmıştır. Çalışmanın dil incelemesi bölümünün tamamında ses ve şekil bilgisine verilen örnekler bu eserden verilmiş ve eserde bulunduğu yer belirtilmiştir.

Çalışmamızın dil incelemesi kısmında Habibe Yazıcı Ersoy'un Türk Lehçeleri Grameri⁵ adlı eserde yazdığı "Başkurt Türkçesi" bölümü şablon olarak kullanılmıştır. *İmla özellikleri* kısmında Ahmet Buran ve Ercan Alkaya'nın "Çağdaş Türk Yazı Dilleri"⁶, Mustafa Öner'in "Bugünkü Kıpçak Türkçesi"⁷ kitabından yararlanılmıştır. Ses özellikleri incelenirken Türkiye Türkçesinden Başkurt Türkçesine doğru değişimi gösterilmiştir. Bu değişimi göstermek için de ~ işareti kullanılmıştır. Ancak *Ünsüzler* konusunda Mustafa Öner'in "Tarihten Bugüne Başkurtlar"⁸ adlı eserde yazdığı "Başkurtça Kısa Dil Bilgisi"nde bahsedilen ünsüzler konusu baz alınmıştır. Çalışmamızın *Dil özellikleri* kısmında imla özelliklerinde yararlanılan eserlerin yanı sıra Kaya Bilgegil'in "Türkçe Dilbilgisi"⁹, Muharrem Ergin'in "Türk Dil Bilgisi"¹⁰, Jean Deny'nin "Türk Dil Bilgisi"¹¹, Zeynep Korkmaz'ın "Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)"¹², Günay Karaağaç'ın "Türkçenin Söz Dizimi"¹³, Mehmet Hengirmen'in Türkçe Dilbilgisi¹⁴, Habibe Yazıcı Ersoy'un "Başkurt Türkçesi Grameri"¹⁵ adlı eserlerinden yararlanılmıştır.

Çalışmamızın söz dizimi kısmında diğer kaynakların yanında Leyla Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi"¹⁶ adlı eserinden de yararlanılmıştır.

Sözlük kısmına geldiğimizde Murat Özşahin'in "Başkurt Türkçesi Sözlüğü" adlı sözlüğünden ağırlıklı olarak yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra diğer lehçe grubuna ait olan "Tatarca-Türkçe Sözlük"¹⁷, "Kazan- Tatar Türkçesi Sözlüğü"¹⁸ ve "Türkiye

⁵ Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ yayınları, 2012, Ankara.

⁶ Ahmet Buran, Ercan Alkaya, *Çağdaş Türk Yazı Dilleri, 3-Kuzeybatı-Kıpçak*, Akçağ yayınları, 2014,

⁷ Mustafa Öner, "Bugünkü Kıpçak Türkçesi", Türk Dil Kurumu yayınları, 1998, Ankara.

⁸ A. Melek Özyetgin, A. Merthan Dünder, İlyas Kamalov, "Tarihten Bugüne Başkurtlar", Ötüken yayınları, 2008, İstanbul

⁹ M. Kaya Bilgegil, "Türkçe Dilbilgisi," Salkımsöğüt yayınları, 2014, Konya.

¹⁰ Muharrem Ergin, "Türk Dilbilgisi," Bayrak Basım, 1998, İstanbul.

¹¹ Jean Deny, "Türk Dilbilgisi", Kabalcı yayınevi, 2012, İstanbul

¹² Zeynep Korkmaz, "Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)", Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, Ankara.

¹³ Günay Karaağaç, "Türkçenin Söz Dizimi", Kesit yayınları, 2009, İstanbul.

¹⁴ Mehmet Hengirmen, "Türkçe Dilbilgisi", Engin yayınevi, 2015, Ankara.

¹⁵ Habibe Yazıcı Ersoy, "Başkurt Türkçesi Grameri", Gazi Kitapevi Yayınları, 2018, Ankara.

¹⁶ Leyla Karahan, "Türkçede Söz Dizimi", Akçağ yayınları, 2018, Ankara

¹⁷ Tatarca-Türkçe Sözlük, 1997, İnsan Yayınevi, Kazan-Moskova.

¹⁸ Mustafa Öner, "Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü", Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, Ankara.

Türkçesi - Kazak Türkçesi Sözlüğü”¹⁹ nden de yararlanılmıştır. Her kelimenin anlamı metne bağlı kalınarak oluşturulmaya dikkat edilmiştir. Reşit Şekürov’ un şairliğinin yanı sıra yer adları bilgisi uzmanı olması sözlük kısmımızın şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Şekürov, yazdığı eserde bu mesleki özelliğini şiirlerine, türkülerine, efsanelerine ve manzum hikâyelerine de yansıtmıştır. Bundan dolayı sözlük kısmı üç bölümde incelenmiştir.

¹⁹Ayabek Bayniyazov Canar Bayniyazova, (Editör Kenan Koç) Türkiye Türkçesi - Kazak Türkçesi Sözlüğü, 2007, Almatı.

İKİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

2.1. Dil İncelemesi

2.1.1. İmla ve Dil Özellikleri

2.1.1.1. İmla Özellikleri

Başkurt Türkleri, kuzeybatı, yani Kıpçak koluna; Başkurt Türkçesi de Kıpçak lehçe grubuna dâhil edilmektedir. Başkurt Türkçesi, Türk lehçeleri içinde en çok Tatar Türkçesi ile benzerlik göstermektedir (Buran ve Alkaya, 2014: 229). Tatar ile Kazak lehçelerinin geçiş köprüsü halindeki Başkurt Türkçesi, şekil yapısı bakımından Tatar Türkçesi ile hemen hemen aynı özellikleri gösterirken ses bakımından ondan farklılaşmıştır. Tarihi yazı dilinden, kendine has peltek ve sızıcı ünsüzlerle ayrılan Başkurt lehçesinde, tıpkı Kazak Türkçesinde olduğu gibi, ileri derecede ünsüz uyumları görülür (Öner, 1998: XXXII).

Başkurt dili araştırmaları Ekim İhtilalinden önce başlamıştır. Başkurtların dili, edebiyatı ve tarihi ile ilgili bilgileri aşağıdaki Rus oryantalistlerinin eserlerinde bulmak mümkündür: *N.A. Aristov, A. Bessonov, M. İvanov, V. Katarinskiy, D.P. Nikolskiy, P.S. Palas, F. Rizaettin, D. A. Hvalson, V.V. Radloff, N.F. Katanov* vb. Başkurt dil bilimi Sovyet devrinde oluşmuştur. Başkurt Türkçesini, her yönüyle araştırarak, dil bilimini bugünkü seviyeye getiren bilim adamları; *N.K. Dimitriyev, Dc. G. Kiyekbayev, K.Z. Ahmerov, A.A. Yoldaşev, T. M. Garipov, N. H. İşbulatov, Z.G. Uraksin, S.F. Mircanova, N.H. Maksutova, E. F. İşbulatov ve G. Saytbattalov* gibi isimlerdir (Ersoy, 2012: 754).

Ekim ihtilaline kadar Başkurt alfabesi için Rus alfabesi esasında harfler düzenlenmiştir. 1907’de Başkurt bilim adamları bu konuda çalışmalar yapmıştır. A. Bessonov “*Bukvar Dilya Başkir*” adlı bir kitap yazmış ve burada 41 harfli Başkurt alfabesini teklif etmiştir. V. Katarinskiy de yine aynı isimdeki kitabında, Rus alfabesine Başkurt Türkçesinin seslerini eklemiştir. Aynı yıl M.C. Kulayev, Rus-Grek-Latin esaslı bir alfabeyi Başkurt alfabesi olarak kullanmaya başlamıştır. Bu alfabenin Başkurt Türkçesine uygulanabilmesi için bazı yeni harflerin eklenmesi gerekmektedir. Bu eklemeler de yapıldıktan sonra bu alfabe 1912’de uygulamaya konulmuştur (Ersoy, 2018: 8).

Bolşevik İhtilali’nden sonra İdil-Ural ve Türkistan’da yazı dilinin parçalanması hız kazanmıştır. Bilhassa, folklor ve halk edebiyatı bakımından zengin olan Başkurt Türkçesi, önceleri konuşma dili olarak kullanılmış; daha sonra da 23 Mart 1919

tarhinde ilan edilen Başkurdistan Cumhuriyetinin yazı dili olarak kabul edilmiştir (Ersoy, 2012: 755). Başkurt Türkleri, Tatar Türkçesiyle ortak yazı dillerini Arap alfabesiyle kaydetmişlerdir. Başkurt Türkçesi yazı dili olunca, dilin fonetik sistemine uygun reform denemeleri yapılmış ve 1923- 1930 yılları arasında kullanılacak olan Başkurt-Arap alfabesi düzenlenmiştir. 1928 yılında Latin alfabesine geçilmesi kararlaştırılmış; ancak Arap alfabesi iki yıl daha kullanılmaya devam edilmiştir. Latin alfabesi 1940 yılına kadar kullanılmış, ardından Kiril alfabesine geçilmiştir. Başkurt Türkleri 1940'tan beri Kiril alfabesini kullanmaktadır (Buran ve Alkaya, 2014: 230).

Başkurt Türkçesinde ağız araştırmaları, bilimsel anlamda özellikle Başkurt yazı dilinin resmi olarak kabul edildiği dönemden sonra başlamıştır. 1928 yılında Başkurdistan SSSR İlimler Akademisinde, N. K. Dimitriyev başkanlığında bir heyet kurulmuştur. Bu heyet, ağız araştırmaları yapmakla görevlidir. Başkurt ağızları ve bu ağızların tasnifi zerine *A.G. Bessenov V.V. Katarinskiy, W. Radloff, N. Poppe, G. Devletşin, J. G. Kiyekbayev, N. H. Maksyutova, S.F. Mircanova, T. G. Baişev, A. A. Yuldaşev, K. Z. Ehmer, T. M. Garipov, N. A. Baskakov* vb. dilciler çeşitli araştırmalar yapmışlardır. *A. G. Bessenov, V. V Katarinskiy, W. Radloff*, Başkurt ağızlarını iki ana gruba ayırmışlardır. Bu ağızlar şunlardır: (Ersoy, 2012: 756).

1. Dağ ağzı
2. Ova (yalan) ağzı

G. Devletşin, Başkurt ağızlarını altı grupta incelemiştir. Bunlar: 1. Kıvakan ağzı, 2. Yurmatı ağzı, 3. Ay ağzı, 4. Halyot ağzı, 5. Tabın ağzı, 6. Dim ağzıdır. T. G. Baişev, K. Z. Ehmer, A. A. Yuldaşev ve T. M. Garipov, Başkurt ağızlarını genellikle birbirine benzer şekilde e ayırmışlardır: 1. Doğu ağızları. 2. Güney ağızları, 3. Batı ağızları. J.G. Kiyekbayev ile N. H. İşbulatov ve N. H. Maksyutova ise, Başkurt ağızlarını 2 gruba ayırmışlardır. 1. Doğu, 2. Güney. (Ersoy, 2012: 756) N. A. Baskakov, Başkurt Türkçesinin ağızlarını aşağıdaki gibi 3 ayrı grupta incelemiştir (Ersoy, 2012: 757).

1. Kıvakan (Dağ) ağızları
2. Yurmatı (Bozkır) ağızları
3. Burzyan (Kuzetbatı ağızları)

N. Poppe, Başkurt Türkçesinin ağızlarını 3 grupta ele almıştır:

1. Dağlık ağızlar (Kuzeydoğu ve güneydoğu),
2. Bozkır ağızları (güneybatı ve merkez bölgelerde)
3. Kuzeybatı

Bütün bu tasniflerde, bazen tamamen fonetik değişikler göz önünde bulundurulurken, bazen de ağızların coğrafi konumlarına göre tasnif edildiği göze çarpmaktadır (Ersoy, 2012: 757).

Tablo 1: Başkurt Alfabeti

Baskurt Alfabeti		Çeviri Yazısı	
А	А	А	a
Б	Б	В	b
В	В	V	v
Г	Г	G	g
Ғ	Ғ	Ĝ	ĝ
Д	Д	D	d
З	З	Z	z
Е	Е	Ě (yě)	Ě (yě)
Ё	Ё	Yo	yo
Ж	Ж	C	c
З	З	Z	z
И	И	İ	i
Й	Й	Y	y
К	К	K	k
Қ	Қ	Q	q
Л	Л	L	l
М	М	M	m
Н	Н	N	n
Ң	Ң	Ñ	ñ
О	О	O	o
Ө	Ө	Ö	ö
П	П	P	p
Р	Р	R	r
С	С	S	s
Ҙ	Ҙ	Ş	ş
Т	Т	T	t
У	У	U(V)	u(v)
Ү	Ү	Ü(V)	ü(v)
Ф	Ф	F	f
Х	Х	Ḥ	ḥ
Һ	Һ	H	h
Ц	Ц	Ts	ts
Ч	Ч	Ç	ç
Ш	Ш	Ş	ş
Щ	Щ	Şç	şç
Ы	Ы	I	ı
Э	Э	Ě	ě
Ә	ә	E	e
Ю	Ю	Yu	yu
Я	Я	Ya	ya
Ь	Ь	Yumuşatıcı ünsüz	
Ъ	Ъ	Kalınlaştırıcı ünsüz	

Kaynak: Ersoy, 2012: 757

2.1.2. Ses Özellikleri

2.1.2.1. Ünlüler

Ses; ciğerlerden gelen havanın, ses yolunun herhangi bir noktasındaki boğumlanması ile oluşan ve yayılarak kulakla algılanan titreşim şeklinde tanımlanmaktadır (Yalçın, 2013: 30). Başkurt Türkçesinde dokuz ünlü bulunmaktadır. Bunlar: “a, e, ě, ı, i, o, ö, u, ü” harfleridir (Öner, 2008:238) “ě” ünlüsü hariç diğer ünlüler, Türkiye Türkçesi ile aynı ses özelliğine sahiptir (Buran ve Alkaya: 2014:234). “ě” ünlüsü de “e-i” arasında bir ses özelliğine sahip olup, daha kısa söylenmektedir. (Buran ve Alkaya,2014:234) Örneğin *ukhez-cukhez (ikhěž-sikhěž)* “uçsuz bucaksız”, *миней (miněñ)* “benim”. Fakat “ě” harfi, Başkurt Türkçesinde kelime başına geldiğinde “yi” sesini karşılamaktadır (Buran ve Alkaya, 2014:234). *en (yěp)* “ip” *ep, (yěr)* “yer, toprak”. Rusçadaki söz başı diftongunu, aynı şekilde Başkurt Türkçesine aktarıırken yaşanan sorun, “Э” sesinin söz başında “ě” ünlüsü şeklinde yazılması ile giderilmiştir (Öner, 2008:238). *эс (ěs)* “karın, gönül”. *Эйәрле (ěyerlě)* “eyerli, eyer takılmış”. Başkurt Türkçesindeki “ə” harfi ise söz başında ve söz içinde Türkiye Türkçesindeki “e” ünlüsüne karşılık gelmektedir (Öner, 2008: 238). *йөрәк (yörek)* “yürek”, *йәш (yeş)* “genç”. Başkurt Türkçesinde “Я” harfi “ya” şeklinde telaffuz edilmektedir (Buran ve Alkaya, 2014:234) *яҙмыш (yazmış)* “kader, alın yazısı”, *ялан (yalan)* “bozkır”. Başkurt Türkçesinde bulunan “ю” harfi, kalın sırada “yu” sesini verirken; ince sırada ise “yü” sesini vermektedir (Öner, 2008: 239). *юл (yul)* “yol”, *юк (yuk)* “ hayır, yok”. Başkurt Türkçesinde bulunan “ ě, ж, ц, ı” harfleri sadece Rusça alıntılarda yer alır. *самолёт* “uçak”, *ящик* “kutu, çekmece”, *журнал* “dergi”(Öner, 2008: 239).

Başkurt Türkçesindeki ünlüler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: Ünlüler

Ünlüler	Düz			Yuvarlak	
	Geniş	Yarı Dar	Dar	Dar	Yarı Dar
Kalın	a		ı	u	o
İnce	e	ě	i	ü	ö

Kaynak: Ersoy, 2012: 758.

2.1.2.1.1. Ünlü Uyumları

Ünlü uyumları, bağlı eklerin asıl eklere uyması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ses uyumları ünlü ve ünsüz olmak üzere ele alınmıştır (Öner, 2008:246).

2.1.2.1.1.1. Büyük Ünlü Uyumu

Büyük ünlü uyumu Başkurt Türkçesindeki Türkçe kelimelerde tam ve sağlamdır (Buran ve Alkaya, 2014: 235).

davıl (210) “fırtına”

Başkört (564) “Başkurt”

köreş (644) “güreş”

yörek (100) “yürek”

Başkurt Türkçesinde bulunan Arapça ve Farsça alıntılarda da uyumun sağlam olduğu görülmektedir (Öner, 2008: 246).

yıhan (Fa.) (477). “cihan”

geziz (Ar.) (2148). “aziz”

Hożay (Ar.) (352). “Allah”

Fakat Başkurt Türkçesindeki Rusça alıntı kelimelerde uyumun bozulduğu görülmektedir (Öner, 2008:246).

krepost (693) “kale”

minut (696) “dakika”

poyezd (275) “trenlerde”

2.1.2.1.1.2. Küçük Ünlü Uyumu

Başkurt Türkçesinde küçük ünlü uyumunun, büyük ünlü uyumu gibi tam ve sağlam olduğu söylenemez. Kökünde “u/ü” ünlüsü bulunan seslerin devamında dar-düz heceler ve eklerin olduğu görülmektedir (Öner, 2008: 247).

yuklık (302) “yoksulluk”

ukısı (404) “okçu”

tulı (410) “dolu”

utlı (761) “ateşli”

Ayrıca Başkurt Türkçesinde geniş yuvarlak ünlü olan “o/ö” ünlülerinin bulunduğu köklerde ileri derecede dudaksıllaşma görülmektedir. Ancak ileri derecede dudaksıllaşmada bir sınır bulunmaktadır (Buran ve Alkaya, 2014:235).

tönön (475) “gecenin”

böyöklök (663) “büyüklük”

yondožzar (95) “yıldızlar”

toğroloq (1243) “doğruluk”

moñlo (1333) “dertli”

2.1.2.1.1.3. Ünlülerde Ses Hadiseleri

Başkurt Türkçesi, ünlülerde görülen ses hadiseleri ile Türkiye Türkçesinden ayrılmıştır (Öner, 2008: 242). Başkurt Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında meydana gelen başlıca ses hadiseleri ise şunlardır:

1. Türkiye Türkçesinde arka damak “o” ünlüsü ile ön damak “ö” ünlüsü, Başkurt Türkçesinde “u” ve “ü” ünlüsü olmuştur (Öner, 2008: 243).

o~u: yol “yul” (994).

ö~ü: gök “kük” (19) , yürek “yörek” (563) , gönül “künəl” (4102).

2. Türkiye Türkçesindeki arka damak ünlüsü olan “u” ünlüsü ile ön damak ünlüsü olan “ü” ünlüsü Başkurt Türkçesinde “o” ve “ö” ünlüsü olmuştur (Öner, 2008: 243).

u~o: duygu “toygo” (839), ufuk “ofok” (850), kuş “koş” (880).

ü~ö: yüz “yöz”(757), ümit “ömöt” (813), mümkün “mömkin” (824), türlü “törlö” (843).

3. Türkiye Türkçesinde ilk hecedeki “e” ünlüsü, Başkurt Türkçesinde daralarak “i” ünlüsüne dönüşmüştür (Buran ve Alkaya, 2014: 236).

e~i: deniz “diñgöz” (10), benim “miněñ” (14), de- “ti-“ (83).

4. Türkiye Türkçesinde kelime başında ve diğer hecelerde bulunan “i” ünlüsü, Başkurt Türkçesinde “kapalı e” denilen (*è ya da ë*) ses ile gösterilip, kapalı telaffuz edilir (Öner, 2008: 243).

i~ë : iki “ikě” (87), yeşil “yeşěl” (10), derinlik “terenlěk” (12), bir “běr” (21), dil “těl” (3746), gençlik “yeşlěk” (3723).

2.1.2.2. Ünsüzler

Başkurt Türkçesinde 26 ünsüz bulunmaktadır. Bunlar : “ b, v, d, g, ğ, ž, c, z, y, k, q, l, m, n, ñ, p, r, s, š, t, f, h, ç, ş, ħ, v” ünsüzleridir. Bunun yanı sıra Rusçadan alınan kelimeler ait “ts ve şç” sesleri de bulunmaktadır (Ersoy, 2012: 759).

/š/ harfi Başkurt Türkçesinde dış arası (sızıcı) ünsüzlerdendir (Öner, 2008: 241) Ayrıca bu ünsüz Başkurt Türkçesinin karakteristik özelliğe sahip harflerinden birisidir (Ersoy, 2012: 760).

duš “dost” (3766), *ırıs* “mutluluk, huzur” (3660), *baş-* “basmak” (3335), *ošta* “usta” (3229).

/ž/ harfi Başkurt Türkçesinin karakteristik özelliğine sahip harflerindendir ve dış (sızıcı) bir ünsüzdür (Ersoy, 2012:760).

küzle- “gözlemek” (345), *kažza* “nerede” (349), *üz* “kendi” (391), *diňgëž* “deniz” (398), *küz* “göz” (600), *yöz* “yüz” (614).

/ğ/ “g” ünsüzüne göre gırtlığa daha yakındır ve art damak ünsüzlerindendir (Ersoy, 2012: 760).

sıg- “çıkmaq” (984), *ğilëmlëk*, “âlimlik” (994), *argı* “öteki, ilerideki” (1011), *toygo* “duygu”, (839), *yugarı* “yukarı” (832).

/h/ ünsüzü gırtlaktan sızıcı olarak hırıltılı telaffuz edilmektedir (Ersoy, 2012: 760).

beħët “baht”, mutluluk” (847), *ħëžmet* “hizmet” (881), *ħalıķ* “halk” (939), *ruħ* ruh (4418), *tariħ* “tarih” (4429).

/k/ ünsüzü “k” ünsüzüne göre gırtlığa yakın telaffuz edilen arka damak ünsüzlerinden biridir (Ersoy, 2012: 760).

kız “kız” (6), *maturlık* “güzellik” (43), *ķoyaş* “güneş” (53), *humak* “gibi” (151), *kış* “kış” (198).

/ñ/ ünsüzü, damak n’sidir (Ersoy, 2012:760).

moñ “dert, sıkıntı” (197), *minëñ* “benim” (275), *diňgëž* “deniz” (408), *tiñ* “eş, denk” (12), *tañ* “tan, şafak” (18).

Başkurt Türkçesindeki ünsüz ve ses özellikleri aşağıdaki tablo verilmiştir:

Tablo 3: Ünsüzler

ÜNSÜZLER		Çift dudak	Dış-Dudak	Dış arası	Dış-dış eti	Damak-Dış eti	Ön damak	Arka damak	Damak
Süreklili	Geniz	m			n			ñ	
	Akıcı						l, y		
	Titrek						r		
	Sızıcı	v	f, v	š, ž	s, z	j, š		x	
Süreksiz	Tonlu	b			d		ğ	ğ	
	Tonsuz	p			t, ts	ç, şç	k	q	h

Kaynak: Ersoy, 2012: 759

2.1.2.2.1. Ünsüzlerde Ses Hadiseleri

Başkurt Türkçesinde ünsüzler ile ilgili ses hadiseleri şu şekildedir:

1. Türkiye Türkçesinde kelime başı /p/ ünsüzü, Başkurt Türkçesinde /b/ şeklindedir (Ersoy, 2012: 760).

bik (3130) “pek”

2. Türkiye Türkçesinde /b/ ünsüzü Başkurt Türkçesindeki sayılı kelimelerde /m/ ünsüzüne dönmüştür (Buran ve Alkaya, 2014: 237).

ben (3182) “min”

mën- (5454) “binmek”

miñe (51) “bana”

3. Türkiye Türkçesindeki /v/ ünsüzü, Başkurt Türkçesinde /b/ şeklindedir (Ersoy, 2014:760).

varmak (1496) “bar-”

var (1363) “bar”

vermek (1264) “bër-”

4. Başkurt Türkçesinde, alıntı kelimelerde, kelime başındaki /b/ ünsüzü, bazen /p/ ünsüzüne dönüşmüştür (Ersoy, 2014: 760).

(Far.) *padşah*, Bşk T. *batşa* (618). Türk. T. “padişah”

5. Genel Türkçede kelime başında bulunan /s/ ünsüzü, Başkurt Türkçesinde /h/ ünsüzü olmuştur. Karakteristik bir özelliğe sahip olan bu durum, alıntı kelimelerde de görülmektedir (Ersoy, 2014: 760).

huñ (630) “sonra”

hat- (623) “satmak”

höyleş- (561) “söylemek, konuşmak”

hin (557) “sen”

6. Genel Türkçede kelimenin başında ve ek başında /ç/ sesi, Başkurt Türkçesinde /s/ sesi olmuştur. Ayrıca alıntı kelimelerde de kelime başında ve ek başında bulunan /ç/ ünsüzünün, /s/ ünsüzü olduğu görülmektedir (Ersoy, 2014: 760).

ösön (28) “için”

ěs (52) “iç”

siñ (70) “çim, çim sesi”

usaķ (145) “ocak”

gölbaksa (3451) “gülbahçe”

7. Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde kelimenin başında bulunan /c/ sesi, Başkurt Türkçesinde /y/ sesi olmuştur (Ersoy, 2014: 761).

yennet (3454) “cennet”

yemeget (2699) “cemaat”

yıhan (477) “cihan”

yen (1066) “can”

8. Eski Türkçede kelime sonundaki bazı /b/ ünsüzleri, Başkurt Türkçesinde /y/ ünsüzü olmuştur. (Ersoy, 2018: 50).

eb>ew>ev> öy (1572) “ev”

seb- >sew>sev> höy- (3689) “sevmek”

9. Arapçadan alıntı kelimelerde bulunan ayın /ʿ / (*Ayın*), Başkurt Türkçesinde /ğ/ ünsüzü olmuştur (Ersoy, 2012: 761).

ğeziz (3700) “aziz”

şagır (3663) “şair”

ğaşık (3652) “aşık”

tebiğet (3633) “tabiat, doğa”

möğcize (3563) “mucize”

meğrur (3466) “mağrur”

10. Başkurt Türkçesinde Arapça alıntı kelimelerdeki kelime başında bulunan /h/ ünsüzünün birkaç kelimedede düştüğü görülmektedir (Ersoy, 2012: 761).

ekiyet (4819) “hikâye”

11. Farsçadan alınan kelimelerde bulunan /st/ çift ünsüzünün, Başkurt Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde /t/ ünsüzünün düştüğü yazıya yansımıştır (Ersoy, 2012: 761).

duşlık (990) “dostluk”

dörös (5222) “dürüst”

12. Türkçe kelimelerde, kelime başındaki /g/ ünsüzü, Başkurt Türkçesinde /k/ ünsüzü olmuştur (Buran ve Alkaya: 2014, 237).

kömöş (8) “gümüş

kül (9) “göl”

kük (13) “gök, gökyüzü”

kil- (23) “gelmek”

küñël (38) “gönül”

küz (54) “göz”

13. Türkçe asıllı kelimelerin başında yer alan /d/ ünsüzü, Başkurt Türkçesinde /t/ ünsüzü olmuştur (Buran ve Alkaya, 2014: 237).

tamır (62) “damar”

təl (67) “dil”

tav (72) “dağ”

ti- (83) “demek”

teren (85) “derin”

14. İki ünlü arasında kalan /p/ ünsüzü, Başkurt Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde /b/ ünsüzü olmuştur (Buran ve Alkaya, 2014: 237).

töbö (409) “dip”

15. İki ünlü arasında kalan /k/ ler, Başkurt Türkçesinde /g/ ünsüzü olmuştur. *Kalın k* ünsüzü /k/ şeklinde kullanılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2014: 237).

igən (876) “ekin”

16. Kelime içinde ve sonunda bulunan /s/ ünsüzü, Başkurt Türkçesinde sızıcılaşarak /š/ ünsüzü olmuştur. Ayrıca Türkçe kelimelerde ve eklerde bulunan /s/ ünsüzü /h/ ünsüzüne dönmüş, geri kalanlar ise /š/ ünsüzü olmuştur. Bundan dolayı /š/ ünsüzü kelimenin başında yer almaz (Buran ve Alkaya, 2014: 237).

östö (227) “üstü, üzeri”

baš (1499) “bas”

duš (1404) “dost”

üš (1366) “üst, üzeri”

17. /z/ ünsüzü, sızıcılaşarak Başkurt Türkçesinde /ž/ ünsüzüne dönüşür (Buran ve Alkaya, 2014: 237).

běž (4857) “biz”

ožon (4811) “uzun”

küz (1228) “göz”

hüz (680) “söz”

2.1.2.2.2. Ünsüz Uyumu

Ünsüz uyumu, ünsüz ile biten kökler ile ünsüzle başlayan eklerin göstermiş olduğu uyumdur. Bu uyum şu şekilde gerçekleşir: (Öner, 2008: 247).

1. Kök sonunda sedalı ünsüz + ek başında sedalı ünsüz;

2. Kök sonunda sedasız ünsüz+ ek başında sedasız ünsüz (Öner, 2008: 247).

Sedalı ünsüzlere şu örnekler verilebilir:

küñël-der (361) “gönüller”
kılğan-dar (368) “yaban buğdaylar”
yalan-da (375) “bozkırda”
yër-zëñ (407) “yerin, memleketin”
hiv-zarı (450) “suları”
 Sedasız ünsüzlere ise şu örnekler verilebilir:
tuğaylık-tar (7) “vadilikler”
terenlëk-te (12) “derinlikte”
ut-tar (52) “ateşler”
kız-zar (81) “kızlar”
tös-ter (196) “renkler”

2.1.3. Yapım Ekleri

Yapım ekleri, Başkurt Türkçesinde çoğunlukla Türkiye Türkçesiyle aynıdır. Fakat aralarında sadece ses değişiklikleri ve farklı ekler bulunmaktadır (Buran ve Alkaya, 2014: 253).

2.1.3.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

+Ar, +şAr+(I)şAr: Sayı isimlerine gelerek paylaşırma ifade eden isimler türeten eklerdir (Ersoy, 2018: 67).

+av, +ev: Sayı isimlerine gelerek eklendiği isme “*ortaklık, beraberlik*” anlamı katar yapım ekidir (Öner, 2008: 252).

bërev (468) “biri, birisi”

+dAm, +zam: İsimlerin kök ve gövdelerine gelerek bu isimlerden sıfat türeten eklerdir. l, m, n, ñ ile biten kelimelerde +dam,+dem; r, y, z, v ünsüzünden sonra ise +zam şeklindedir(Ersoy, 2018: 69).

+daş, +deş, +taş, +teş, +zaş, +zeş, +laş, +leş: İsim kök ve gövdelerine gelerek isme *ortaklık, eşitlik, benzerlik, yakınlık* gibi anlam katan yapım ekidir (Küçükmehtemoğlu, 2018: 60). Ayrıca bu yapım eki Türkiye Türkçesine göre Başkurt Türkçesinde oldukça yaygın ve cılızdır (Öner, 2008: 252).

yaktaştarıma (2405) “hemşerilerime”

+ğas, +ges +kas, +kes: Bu yapım eki ile ilgili örnek incelediğimiz metinde bulunmamaktadır.

+kı, +kě, +gı, +gě, +ko, +go, +gö: Çoğunlukla zaman belirten isim ve zarflara gelerek onları sıfatlaştıran ektir (Ersoy, 2012: 761).

yeygě (4811) “yazın”

kışkı (3333) “kışın”

huñgı (650) “sonuncu, sonraki”

tañgı (3194) “tan vaktindeki”

töngö (299) “gece vaktindeki, geceki”

+hız, +hěz, +hoz, +höz : İsim kök ve gövdelerine gelerek o isme yokluk anlamı katan bir yapım ekidir (Ersoy, 2012: 762).

şıkhız (150) “biçimsiz”

tuktavhız (221) “durmaksızın, aralıksız”

alhız-yalhız (403) “mütemadiyen, sürekli”

tıngıhızlık (485) “huzursuzluk”

tozhoz (2946) “tuzsuz”

+hil, +hěl: Bu ekler isim kök ve gövdelerine gelerek *gibilik* ve *benzerlik* anlamı katarak sıfat yaparlar (Ersoy, 2012: 762).

+hıv, +hěv, +hov, +höv: İsimlere gelerek *benzerlik*, *gibilik* anlamını veren sıfat oluştururlar (Ersoy, 2012: 762).

alhıv (1235) “pembe”

+ınsX +(X)nsX: Sayı isimlerine gelerek sıra ve derece isimleri yapan eklerdir. Ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olarak ünlü ile biten isimlerden sonra +nsı, +nsě, +nso, +nsö; ünsüzle biten isimlerden sonra yardımcı ünlü alarak (ı)nsı, +(ě)nsě, +(o)nso, +(ö)nsö şeklindedir (Ersoy, 2018: 94).

ösönsö (2935) “üçüncü”

běrensě (3091) “birinci”

altmışınsı (2285) “altmışıncı”

yěğerměnsě (2338) “yirminci”

un yětěnsě (3016) “yedinci”

+ka, +ke: İsimlerin kök ve gövdelerine gelerek hem isim hem de sıfat yapan eklerdir. (Ersoy, 2012: 762).

+kay, +key: İsimlere gelerek onlara *sevgi*, *şımartma* ve *küçültme* anlamı katan eklerdir (Ersoy, 2012: 762).

kayınkay (30) “kayıncık”

Uralkay (461) “sevgili Ural”

tavkay (458) “dağcık”

ilkey (1259) “sevgili memleket”

küşkey (217) “küçücük”

+kılt, +kält, +ğılt, +gält: Bu ek renk adlarına gelerek *benzerlik* ve *yakınlık* anlamı katan yeni bir isim oluşturmaktadır. Ayrıca bu ekin kullanımı oldukça azdır (Öner, 2008: 252).

yeşkält (3456) “yeşilimsi”

+lap, +lep: Sayı isimlerine gelip, onlara *aşırılık* ve *yaklaşıklık* anlamı katan eklerdir (Buran ve Alkaya, 2014: 254).

+lata, +lete: Bu yapım eki sayı isimlerine eklenerek *aşırılık* anlamı katar (Ersoy, 2012: 762).

+lı, +lë, +lo, +lö: İsimlere gelerek sıfat türeten eklerdir. Bu ekin örneklerinin geneli sıfatlarda bulunmaktadır (Öner, 2008: 251).

handuğaslı (1179) “bülüllü”

utlı (1131) “ateşli”

törlö (673) “türülü”

moñlo (865) “dertli”

yözlö (886) “yüzlü”

atlı (913) “atlı”

+lık, +lëk, +lok, +lök: Bu ekin kullanımı oldukça geniştir. *Meslek, miktar, gereklik, soyut kavram, layıklık, yer ve alet* isimleri yapma gibi işleve sahiptir (Öner, 2008: 250).

batırlık (2167) “yiğitlik, kahramanlık”

barlık (2153) “zenginlik”

nıklık (1978) “sağlamlık”

bitlëk (3097) “maske”

izgëlëk (3139) “kutsallık”

ağaslık (297) “ağaçlık”

+mar, +mer: Bu ek, çok yaygın bir kullanıma sahip değildir (Ersoy, 2014: 762).

+rağ, +rek, +ırağ, +ırëk, +orağ, +örek: İsimlerde karşılaşma yapan ektir (Ersoy, 2014: 762).

maturırağ (1730) “daha güzel”

yışırağ (2495) “daha sık”

yırağırağ (3946) “daha uzak”

östönörek (5453) “daha üstün”

şıyıgırak (1132) “daha koyu”

+sa, +se: İsimlere eklenerek yeni bir isim türeten yapım ekidir. Millet isimlerine gelip, o milletin konuştuğu dili ve lehçeyi oluştururlar (Küçükmehtetoğlu, 2018: 65). Ayrıca bazı isimlere gelerek onlardan yeni isimler türetirler (Ersoy, 2012: 762).

Başkortsä (3261) “Başkurtça”

kulsa (3269) “çember”

+san, +sen: İsimlere gelerek *bir şeye düşkünlük, bağlılık* ve görünüşle ilgili sıfat türeten ektir (Öner, 2008: 252).

ëşsen (882) “çalışkan, işe düşkün”

+sağ +sek: Eklendiği isimden sıfat türeten yapım ekidir (Ersoy, 2014: 763).

yëlkënsək (1945) “can atan”

+sı, +së, +so, +sö: İsme gelerek belirli *bir hizmete, mesleğe, bir görüşe bağlılığı* ve *inancı* anlatmak için kullanılan yapım ekidir. Bunun yanında bu ek belirli bir yeteneği olan kişiyi ve akımı da ifade etmek için kullanılır (Öner, 2008: 251).

yırsı (1314) “türkücü”

traktorsı (1094) “traktörcü”

hebersë (652) “haberci”

yulsı (2163) “yolcu”

hunarsı (3380) “avcı”

uzğansı (4816) “gezgin, seyyah”

+sıl, +sël, +sol, +söl: Türkiye Türkçesine göre Başkurt Türkçesinde daha canlı olan bu ek, eklendiği isme *bağlılık, bir şeye düşkünlük* anlamı katar (Öner, 2008: 252).

haqsıl (2552) “dikkatli”

+sıq, +sëk, +soq, +sök: Bu ek, çok yaygın ve işlek değildir (Ersoy, 2012: 763).

2.1.3.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-ağ, -ek: Bu ek, fiillerle alakalı varlık ismi yapma ve sıfat türetmek için kullanılır (Öner, 2008: 256; Ersoy, 2012: 763).

-dığ, -dëk: Fiillere eklenerek isim türeten yapım ekidir (Ersoy, 2012: 763).

-ğaq, -gek, -kaq, -kek: Fiillere gelerek onlardan *düşkünlük* ve *fazlalığı* ifade eden isimler türeten yapım ekidir (Öner, 2008: 257).

imgek (5894) “eziyet, zahmet”

-imtA, -(X)mtA: Eklendiği fiilin anlamı ile bağlantılı isimler yapan eklerdir (Ersoy, 2018: 132).

kuşımta (4184) “ilave, ek”

-ın, -ën, -on, -ön: Fiilin yaptığı hareketle alakalı yapılamı anlatan yapım ekidir (Ersoy, 2012: 763).

kilën (1954) “gelin”

ağın (461) “güçlü akan”

bötön (1948) “bütün, tüm”

-s, -(X)s: Fiilin ifade ettiği hareketin doğrudan ismini yapan ektir (Ersoy, 2018: 117).

ışanııs (5589) “inanç”

ütëněs (3245) “rica, dilek”

-ş, -(X)ş: Bütün fiil kök ve gövdelerine gelerek o fiilin ismini yapan ektir (Ersoy, 2018: 136).

iněş (2191) “giriş”

yomoş (1902) “görev”

-k, -k, -ık, -ěk, -oқ, -ök: Fiillere gelerek isim türeten eklerdir. Oldukça işlek ve kullanımı yaygındır (Ersoy, 2012: 763).

yözök (2536) “yüzük”

-kı -kě, -қo, -kő; ğo, -gě, -go, -gő: Bu ekler fiile eklenerek soyut isimler türetirler. (Ersoy, 2012: 764)

toyĝo (5834) “duygu”

kiskě (4977) “akşam”

izgě (626) “kutsal”

-kın, - kën, - қon, -kön; -ĝın, -gën, ĝon, -gün: Fiil ile bağlantılı bir isim türeten ektir. Çoğunlukla tek heceli fiillerden *aşırılık*, *büyültme* gibi anlam ifade eden isimler oluştururlar (Ersoy, 2012: 764; Öner, 2008: 257).

alkın (390) “akış”

totқonloқ (3271) “tutsaklık”

osқon (2008) “kıvılcım”

talĝın (4) “yavaş”

ağın (461) “güçlü akan”

torĝonloқ (2283) “durgunluk”

-kır, -kër, -ğır, -gër: Başkurt Türkçesinde fiilin belirttiği hareketin ifade ettiği sıfatlar türeten ektir (Ersoy, 2018: 113).

tapkır (158) “tekrar”

ütķer (3244) “keskin”

kıyğır (2010) “keskin”

hižgër (4102) “hassas”

-kıs, -kës, -ķos, -kös; -ğıs, -gës, -ğos, -gös: Bu ek eklendiği fiilin, bağlantılı olduğu nesne ve özellikle ilgili alet ismi yapmakta ve fiilin hareketi ile ilgili araç olan isimler türetmeyi sağlamaktadır (Öner, 2008: 256; Ersoy, 2012: 764).

Bu yapım ekinin, *-ğıç* (<*-ğu-çı*) biçiminde gelişme gösterdiği ve fiilden aktif bir isim ifade eden örneklerinin olduğu da görülmektedir (Öner, 2008: 256).

yırtkıs (3395) “yırtıcı”

-ım, -im, -ëm, -om, -öm: Fiillerden yola çıkarak fiilin hareketine göre isim türeten ektir (Ersoy, 2012: 764).

-ma, -me: Eklendiği fiilden kalıcı isim türeten yapım ekidir (Buran ve Alkaya, 2014: 257).

şarlama (219) “şelale”

möldöreme (1336) “tıklım tıklım”

bülme (5084) “oda”

ayırma (5526) “fark”

-maķ, -mek: Kalıcı isim türeten eklerdir (Ersoy, 2012: 764).

ķoymaķ. (1956) “gözleme”

ikmek (1566) “ekmek”

-mXş: Bu ek fiillere gelerek kalıcı isimler yapmaktadır. Başkurt Türkçesinde ekin ses düzeni kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre *-mış, mëş, moş, möş* şeklindedir (Ersoy, 2018: 130).

tormoş (2464) “hayat”

-sıķ, -sëķ: Fiilin durumunu anlatan isimler türeten eklerdir ve işlek bir yapım eki değildir (Ercilasun, 2012: 764; Buran ve Alkaya, 2014: 257).

-(I)v: Başkurt Türkçesinde bu ek mastar ekidir. Fiilin kök ve gövdesinden hareket isimleri türetirler (Ersoy, 2012: 764; Öner, 2008: 255).

hağınıv (1526) “özlem”

kitëv (1406) “gitme”

kötöv (5100) “sürü”

2.1.3.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+a-, +ě-: Başkurt Türkçesinde bu ek, geçişli ve geçişsiz fiiller türetmektedir. (Buran ve Alkaya, 2014: 255).

uyna- (3839) “oyynamak”

yeşe- (272) “yaşamak”

+ar-, +er-: Başkurt Türkçesinde bu ek, çoğunlukla renk isimlerine gelip, isimlerden geçişsiz bir fiil oluşturmaktadır. (Buran ve Alkaya, 2014: 255).

ağar- (5934) “ağarmak”

işër- (1192) “sarhoş olmak”

+ay-, +ey-: Sıfatlara gelerek onlardan olma anlamı katan fiiller yapan bir yapım ekidir. (Ersoy, 2012: 764).

+ğa-, +ge-: Yansıma isimlerin kök ve gövdelerine eklenerek, onlardan yeni fiil türeten eklerdir. (Ersoy, 2012: 764).

+hın-, +hën-: İsim kök ve gövdelerine gelerek olma ifade eden fiiller türeten eklerdir (Ersoy, 2018: 147).

kızıkhın- (678) “heveslenmek”

+ıķ-, +ěk-, +oķ-, -ök-: Başkurt Türkçesinde çok kullanılan bir ek değildir. Eklendiği isimden olma bir fiil türetirler. (Ersoy, 2012: 765).

+la-, +le-: Eklendiği ismin ifade ettiği hareketle ilgili fiiller yapan eklerdir (Ersoy, 2018: 152).

işle- (2903) “çalışmak”

uyla- (1335) “düşünmek”

başla- (4536) “başlamak”

yırla- (66) “türkü söylemek”

haķla- (1652) “korumak”

+ķar- +ker-; +ğar-, +ger-: Başkurt Türkçesinde isimden olma ve yapma ifade eden fiiller türeten bir ektir. (Buran ve Alkaya, 2014: 255).

yělger- (5657) “savurmak”

+r-: Çok işlek olmayan, seyrek bir ektir. (Ersoy, 2012: 765).

tażar-, (2271) “sağlığa kavuşmak”

2.1.3.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-ar-, -er-: Eklendiği fiili ettirgen fiil yapan ekidir. (Ersoy, 2012: 765).

-dır-, dër-, -dor-, -dör; -tır-, -tër-, -tor-, -tör; -zır-, -zur-, -zör- : Başkurt Türkçesinde bu ek, ettirgenlik ekidir. (Ersoy, 2012: 765).

yandır- (1829) “yakmak”

yëlkëndër- (2513) “telaşlandırmak”

koyondor- (3165) “yıkamak”

olğaştır- (4648) “yükseltmek”

tonsoktor- (2151) “nefes daraltmak”

özzör- (2751) “kopartmak”

(-I)r: Başkurt Türkçesinde ettirgen yapılı ektir. (Buran ve Alkaya, 2014: 257).

kızır- (2655) “gezmek”

küpër- (2620) “köpürmek”

bötör- (1651) “bitirmek”

(-I)l-: Bu ek, Başkurt Türkçesinde fiillere edilgenlik ve öznesi belirsizlik anlamı katan bir ektir. (Öner, 2008: 258).

hızıl- (1531) “çizilmek”

onotol- (2767) “unutulmak”

töröl- (2749) “bürülmek”

-mhXra-, -XmhXrA-: Başkurt Türkçesinde fiilin kök veya gövdesindeki hareketin eksik yapıldığını anlatan yapım ekidir. (Ersoy, 2012: 765).

-n-; (-X)n: Fiilerden dönüşlülük ve edilgenlik türeten yapım ekidir. (Buran ve Alkaya, 2014: 257).

kalkın- (1764) “yükselmek”

-kaz-, -kez-: Bu ek Başkurt Türkçesinde fiilleri ettirgen yapmaktadır. (Ersoy, 2012: 765).

-kar-, -ker-: Başkurt Türkçesinde fiillerden ettirgen fiil türeten yapım eklerinden biridir. (Ersoy, 2012: 765).

ütker- (1805) “geçirmek”

-kız-, -këz-, -koz-, -köz-; -gız-, -gëz-, -goz-, -göz-: Yaptırma ve oldurma anlamı katan bir yapım ekidir. Diğer yaptırma ve oldurma anlamı katan eklere göre daha az bir kullanıma sahiptir. (Öner, 2008, 259).

-kır-, -kër-, -kor-, -kör-: Kullanımı oldukça yaygın olan bu ek, eklendiği fiili ettirgen hale getirmektedir. (Ersoy, 2012: 765).

y tk r- (6044) “yetiştirmek”

-t-, +at-, +et-: Fiilin k k veya gövdelerine eklenerek, oldurma ve yaptırma fiil türeten yapım ekidir. (Buran ve Alkaya, 2014: 258).

okşat- (5957) “benzetmek”

-z: Ettirgenlik ekidir ve  rneği oldukça azdır. (Ersoy, 2012: 765).

2.1.4. Dil  zellikleri

2.1.5. Kelime Türleri

2.1.5.1. İsim

Varlıkları gerçek olmayan (mevhum) ya da varlıkla kaim anlam ile tek tek ya da cins cins şeklinde ayırt etmeyi sağlayan kelimelere isim denir (Bilgegil, 2014: 155). Hengirmen (2015: 116) ise isimleri, varlıkları bildiren kelimeler olarak tanımlamıştır. İsimler kaplamına göre sınıflandırmada cins isim ve özel isim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Bilgegil, 2014: 155). İsimler, belirttiği varlığı özelliklerine göre somut isimler, soyut isimler, özel isimler, cins isimler, tekil isimler, çoğul isimler ve topluluk isimler olmak üzere çeşitli gruplara ayrılmaktadır (Hengirmen, 2015: 116).

2.1.5.1.1.  okluk

İsimlerin  okluk biçimlerini elde etmek için kullanılan eklere  okluk eki denir (Karaağaç, 2009: 56). Kelime  nl  bir ses ile bitmişse *+lar, +ler* ; /l/, /m/, /n/, /ņ/  ns zleri ile bitmiş ise *+dar/+der*  okluk ekini almaktadır. Ayrıca kelime tonsuz bir ünsüzle bitmişse *+tar/+ter*; /t/, /y/, /z/, /v/  ns z nden sonra ise *+zar/+zer*  okluk ekini almaktadır (Ersoy, 2012: 766).

toyęolar (839) “duygular”

şayalar (65) “kayalar”

taldar (7) “dallar”

k nder (57) “günler”

taştar (168) “taşlar”

y ğ tter (146) “yiğitler”

k zzer (431) “g zler”

yondozzar (95) “yıldızlar”

2.1.5.1.2. İyelik Ekleri

Başkurt Türkçesindeki iyelik ekleri tablo şeklinde gösterilmiştir (Ersoy, 2012: 766).

Tablo 4: İyelik Ekleri

	Teklik	Çokluk
1.şahıs	+(i, ě, o, ö) m	+(i, ě, o, ö) bız, běž, bož, böz
2.şahıs	+(i, ě, o, ö) ñ	+(i, ě, o, ö) ğız, ğěž, ğož, ğöz
3.şahıs	+i, ě, o, ö/ +hi, +hě, +ho, +hö	+lar, +lerě, +tarı, +terě, +darı, +derě, +žarı +žerě

Kaynak: Ersoy, 2012: 766

<i>dalam</i>	“bozkırım”	<i>küñělēm</i>	“gönlüm”	<i>küzēm</i>	“gözüm”
<i>dalan</i>		<i>küñělēñ</i>		<i>küzēñ</i>	
<i>dalahı</i>		<i>küñělě</i>		<i>küzě</i>	
<i>dalabız</i>		<i>küñělēběž</i>		<i>küzēběž</i>	
<i>dalağız</i>		<i>küñělēğěž</i>		<i>küzēğěž</i>	
<i>dalaları</i>		<i>küñēlderě</i>		<i>küzēlerě</i>	

İncelediğimiz metinde iyelik eki örnekleri şu şekildedir:

Ḳart dalamdñ utlı ḳoyaşın, (261) “İhtiyar bozkırımın ateşli güneşini,”

Höyöp tuymas tövegēbēž – (4350) “Severek doyulmaz meskenimiz-”

Küñělēm minēñ – *yarhıv sor ḳuray*, (2203) “Gönlüm benim – coşkun kuray,”

Küz halığız unñ küžzerēne (600) “Göz diktiniz onun gözlerine”

2.1.5.1.3. Hâl Ekleri

Hâl ekleri, tümcede bulunan isimler ve eylemler arasındaki bağları kurmak için isimlerin girmiş olduğu durumu ifade eden eklerdir (Korkmaz, 2009: 23). Başlıca hâl ekleri şunlardır:

2.1.5.1.3.1. Yalın Hâl

Yalın hâl, ismin ek almadığı durumdur.

donya (51) “dünya”

yalan (2) “bozkır”

kön (110) “gün”

yılğa (217) “nehir”

yul (285) “yol”

2.1.5.1.3.2. İlgi Hâli

İlgi hâli, ismin başka bir isim ile bağlantısını ifade eden hâl ekidir. Başkurt Türkçesinde ilgi hâli eki, ünlü ve ünsüzlerin durumuna göre farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Bir kelime ünlü harflerden biri ile biterse “+niñ/+neñ/+noñ/+nöñ”; /l/, m/, n/, ñ ünsüz harflerinden biri ile biterse “+diñ/+deñ/+doñ/+döñ”; sert ünsüzlerden biri ile biterse “+tuñ/+teñ/+toñ/+töñ”; /r/, /y/, /z/, /v/ ünsüzlerinden biri ile biterse de “+ziñ, +zëñ, +zoñ, +zöñ” ekleri getirilmektedir (Ersoy, 2012: 766).

donyanıñ (3545) “dünyanın”

tëldëñ (46) “dilin”

Başkörtomdoñ (656) “Başkurdumun”

köndöñ (1514) “günün”

karttıñ (2785) “ihtiyarın”

küktëñ (98) “gökyüzünün”

ruhıbizziñ (5842) “ruhumuzun”

2.1.5.1.3.3. Yükleme Hâli

İsmi kendisine etki eden ve geçişli bir fiile bağlayan hâl ekine yükleme hâli denir. Yükleme hâli eki, bazen ekli bazen ise eksiz olmaktadır (Ergin, 1998: 231). Başkurt Türkçesinde bu hâl, ünlü ve ünsüzlerin durumuna göre “+ni/, +ne/, +no/, +nö; /+di/, +de/, +do/, /+dö; +ti/, +te/, +to/, +tö; +zi/ +zë/ +zo/ +zö” şeklinde görülür (Buran ve Alkaya, 2014: 240).

bını (161) “bunu”

üzegëñdë (308) “kendini”

kösöñdö (683) “gücünü”

yondožomdo (345) “yıldızımı”

tavzi (736) “dağı”

2.1.5.1.3.4. Yönelme Hâli

Bir cümlede ismi, fiile yönelme ve yaklaşma olarak bağlayan hâl eklerinden biridir. Başkurt Türkçesinde yönelme hâli “+ğa/+ge; +ka/+ke” ekleridir. Ünlüler ve yumuşak ünsüzlerden sonra +ğa/+ge eki kullanılırken; sert ünsüzlerden sonra +ka/+ke ekleri kullanılmaktadır (Ersoy, 2012: 767).

yugarığa (685) “yukarıya”

tëlge (468) “dile”

amanatka (621) “emanete”

meñgëlëkke (671) “sonsuzluğa”

ěške (2900) “işe”

Yönelme hâli eki, birinci teklik ve ikinci teklik kişi iyelik eki alan bir isimden sonra *+a/+e* şeklinde görülürken; üçüncü teklik kişi iyelik ekinden sonra yönelme hâl eki ile iyelik ekinin arasına */n/* girdiği görülmektedir (Ersoy, 2012: 767).

ilëne (2305) “vatana”

tëlëne (2307) “diline”

2.1.5.1.3.5. Bulunma Hâli

Bulunma hâli eki, fiildeki oluşun ve kılışın yerini ifade eden hâl ekidir. Başkurt Türkçesinde bu ek, ünlülerden sonra *+la/+le*; */l/*, */m/*, */n/*, */ñ/* ünsüzlerinden biriyle biten kelimelerden sonra *+da/+de*; */r/*, */y/*, */z/*, */v/* ünsüzlerinden sonra *+za/+ze*; sert ünsüzlerden sonra *+ta/+te* şeklinde görülmektedir (Ersoy, 2012: 767).

dalala (258) “bozkırda”

Öföle (6045) “Ufada”

avılda (5930) “köyde”

ofoktarza (954) “ufuklarda”

yörekterze (654) “yüreklerde”

saқта (806) “dönemde”

2.1.5.1.3.6. Çıkma Hâli

Başkurt Türkçesinde çıkma hâli eki şu şekillerde görülmektedir: Ünlü ile biten kelimelerden sonra *+nan/+nen*; */r/*, */y/*, */z/*, */v/* ünsüzü ile biten isimlerden sonra *+zan/+zen*; */l/*, */m/*, */n/*, *ñ* ünsüzlerinden sonra *+dan/+den*; sert ünsüzlerden sonra ise *+tan/+ten* ekleridir (Ersoy, 2012: 767).

tırnağınan (1676) “tırnağından”

seskenen (1378) “çiçekten”

yarzan (1415) “kıyıda”

devërzerzen (906) “devirlerden”

ilden (634) “memleketten”

taştan (151) “taştan”

kükten (225) “gökten”

2.1.5.1.3.7. Vasıta Hâli

Vasıta hâli Başkurt Türkçesinde “*mënen*” edatı ile yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2014: 241). Ayrıca sadece zaman adlarında vasıta hâli eki +tı/+të;/+dı/+dë;/+do/+dö; +n şeklinde görülmektedir (Öner, 2008: 265).

Başkort mënen (79) “Başkurt ile”

tañ yilderë mënen (28) “tan rüzgârları ile”

hinëñ mënen (358) “senin ile”

atım mënen (6057) “atım ile”

“*halkım mënen*”(6053) “halkım ile”

2.1.5.1.3.8. Eşitlik Hâli

Bu hâl, Başkurt Türkçesinde edatlı olarak “*këvëk*”, “*hımaq*” “*saklı*” şeklinde görülmektedir (Öner, 2008: 264). Bunun yanında eşitlik hâl ekinin “+sa/, +se” biçimleri de bulunmaktadır (Ersoy, 2012: 768).

Küzëgëzzë haqlağan këvëk (463) “Gözünüzü korur gibi”

Koyaş hımaq, yaqtı yözlöler (845) “Güneş gibi parlak yüzlüler”

Min dalanı höyžöm şul saklı (5174) “Ben bozkırı sevdim şu kadar”

2.1.5.1.3.9. Benzerlik Hâli

Başkurt Türkçesinde benzerlik hâli eki +day/+dey; +tay/+tey; +žay/+žey /+lay/+ley şeklinde kullanılmaktadır (Ersoy, 2012: 768).

talday (1495) “dal gibi”

yözöndey (156) “yüzün gibi”

bolottay (1757) “bulut gibi”

ekiyettey (2683) “masal gibi”

hıvžay (772) “su gibi”

diñgëzzey (1291) “deniz gibi”

2.1.5.1.3.10. Sebep Hâli

Sebep hâli, Başkurt Türkçesinde “*ösön*” edatı kullanılarak yapılmaktadır. (Ersoy, 2012: 768).

dala ösön (989) “bozkır için”

avıl ösön (2395) “köy için”

irëk ösön (656) “özgürlük için”

il ösön (2457) “memleket için”

zobanıyzar ösön (3111) “zebaniler için”

2.1.5.1.4. Soru eki

Başkurt Türkçesinde soru eki, “+mi/+mǎ/+mo/+mö” ekleri ile yapılmaktadır. Başkurt Türkçesindeki bu soru eki, düzlük-yuvarlaklık ve kalınlık-incelik uyumuna girmekte ve Türkiye Türkçesinden farklı olarak da kendinden önceki kelimeye bitişik yazılmaktadır (Ersoy, 2012: 768).

añlarzarmı (24) “anlarlar mı?”

kırmışkamı (5852) “karınca mı?”

halğanmı (4903) “göndermiş mi?”

tuyımı (4586) “düğünü mü?”

başımı (3496) “başı mı?”

aqkoşmo (112) “kuğu mu?”

köyondoñmo (1370) “yıkandı mı?”

özölörmö (3374) “bölünür mü?”

2.1.5.1.5. İsimlerde Bildirme

Türkiye Türkçesinde fiil ismi olmayan *i-* filinin kökü ile oluşturulan kiplerdir (Deny, 2009: 322). Bir cümlede verilmek isteneni daha güçlendirmek için kullanılır. Şimdiki zaman, belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman ve şart olmak üzere dört şekilde isimlerde bildirme biçimi vardır (Ersoy, 2012: 768). İsim çekiminin olumsuzu “*tügǎl*” kelimesi kullanılarak; soru şekli ise +mi/+mǎ eki getirilerek yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 768). Bunun yanında Başkurt Türkçesinde isim bildirme eki olarak *bul-* yardımcı fiilinin de kullanıldığı görülmektedir (Öner, 2008: 278).

2.1.5.1.5.1. İsim Çekiminin Şimdiki Zamanı

Şimdiki zamanın isim çekimi, yardımcı fiil olan *i-* fiilinin tam anlamıyla erimiş ve ekleşmiş olmasından dolayı hem şimdiki zaman (geniş zaman) hem de şahıs ifade eden eklerle yapılmaktadır (Öner, 2008: 278). Başkurt Türkçesinde bu ek, Türkiye Türkçesindeki olduğu gibi düşmektedir. Çekimleri ise şahıs ekleri ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 768).

Olumlu*işsēmēn* “işciyim”*işsēhēñ**işsē**işsēbēž**işsēhēgēž**işsē(ler)**Min haman da yēgēt kēvēkmēn.* (2836) “Ben tamamen de yiğit gibiyim.”*Mohtac tūgēlmēn min buş hüzge.* (2541) “Muhtaç değilim ben boş söze.”*Min bütense tūgēlmēn;* (2228) “Ben başkası değilim;”**Olumsuz***işsē tūgēlmēn* “işçi değilim”*işsē tūgēlhēñ**işsē tūgēl**işsē tūgēlbēž**işsē tūgēlhēž**işsē tūgēl(der)***2.1.5.1.5.2. İsim Çekiminin Belirli Geçmiş Zamanı**

Basit zamanlı fiilin kip eki ve şahıs eki arasına *-idi, -di, -dı, -dü, -du* eklerinin getirilmesiyle oluşan zamandır. Ayrıca Eski Anadolu Türkçesinde emir kipinin hikâyesi olarak da bilinmektedir (Bilgegil, 2014: 246). Başkurt Türkçesinde belirli geçmiş zaman çekimi, *bildelē ütken zaman* olarak adlandırılmaktadır ve ses değişimi sonucu *-ni/-ně/-no/-nö* şekiller ortaya çıkmaktadır (Ersoy, 2012: 768).

Olumlu*Başkört inēm* “Baskurt idim”*Başkört inēñ**Başkört inē**Başkört inēk**Başkört inēgēž**Başkört inē(ler)**Yētē Reşit inēk yeşlēkte.* (3723) “Yedi Reşit idik gençlikte.”*Ġaşık inēm tivğan yağıña,* (1535) “Âşık idim, doğduğum yere,”*Hıyaldar – žur, donya hožur inē,* (1513) “Hayaller - büyük, dünya huzur idi,”*Kerek tūgēl inē bēr kēmge le* (2578) “Gerek yok idi bir kimseye de”**Olumsuz***Başkört tūgēl inēm* “Baskurt değil idim”*Başkört tūgēl inēñ**Başkört tūgēl inē**Başkört tūgēl inēk**Başkört tūgēl inēgēž**Başkört tūgēl inē(ler)***2.1.5.1.5.3.İsim Çekiminin Belirsiz Geçmiş Zamanı**

Belirsiz geçmiş zaman, *i*-yardımcı fiiline *-mIş/-mUş* eki ve zamir kökenli olan şahıs eklerinin eklenmesi ile oluşturulmaktadır (Korkmaz, 2009: 710). Bu ek kullanımına göre “y” yardımcı sesine ihtiyaç duymakta; *şüphe, uzaklık* ve *küçümseme* gibi anlamlar katmaktadır (Bilgegil, 2014: 247). Başkurt Türkçesinde belirsiz geçmiş

zaman, “*Bildehöz Zaman*” olarak adlandırılmaktadır. Bu zaman Başkurt Türkçesinde *i-* yardımcı fiiline *-ken* ekinin getirilmesiyle oluşmaktadır (Ersoy, 2012: 769).

Olumlu

matur ikenmën “güzelmışim”

matur ikenhëñ

matur iken

matur ikenbëž

matur ikenhëğëž

matur iken(der)

İrkën iken, kürkem iken (889) “Büyükmüş, görkemliymiş”

İğëlëklë nindey ir iken. (4921) “Kutsallık nasıl bir yiğit imiş.”

Belirsiz geçmiş zaman çekimi için bazen de *imëš* şekli de kullanılmaktadır (Ersoy, 2012: 769).

Kül töbönde, imëš, bëž bëlmegen (4242) “Göl dibinde imiş, biz bilmemişiz”

Olumsuz

matur tügël ikenmën “güzel değilmişim”

matur tügël ikenhëñ

matur tügël iken

matur tügël ikenbëž

matur tügël ikenhëğëž

matur tügël iken(der)

2.1.5.1.5.4. İsim Çekiminin Şartı

Basit zaman eki ve şahıs ekinin arasına *-ise*, *-se*, *-sa*, eklerinden birinin getirilmesi ile oluşmaktadır. Emir, şart ve istek kipi hariç bütün kiplerin şartı bulunmaktadır. Fakat gereklilik kipinin şartı nadir kullanılmaktadır (Bilgegil, 2014: 247). Başkurt Türkçesinde şart çekimi *i-* fiiline *-ha/-he* eklerinden birinin eklenmesi ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 769).

2.1.5.1.6. İsmi n Görevleri

2.1.5.1.6.1. Sıfat

Çok geniş bir yere sahip olan sıfatlar, isimlerden önce gelip, isimleri niteleyen, belirten, nasıl olduklarını gösteren sözlerdir. Sıfatlar varlık ve nesnelere bağlı olarak ortaya çıkan kelimelerdir. Bu yüzden tek başına bir anlam ifade etmezler (Korkmaz, 2009: 333). Deny’e göre ise bir sıfat veya sıfat-fiil belirtkenlik özelliği taşıyorsa sıfat adını almaktadır (2012: 221). Bir özellik isminin gerçekleşebilmesi için o özelliğe ait bir varlığa ihtiyaç duyulmaktadır (Karaağaç, 2009: 32). Sıfatlar, nitelme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere iki grupta incelenebilir (Buran ve Alkaya, 2014: 263).

2.1.5.1.6.1.1. Niteleme Sıfatı

Niteleme sıfatları, nesnelerin niteliklerini belirten sıfatlardır (Ergin, 1998: 246). Varlıkların renk, şekil, koku, mesafe, alışkanlık ve becerilerini bildiren sıfatlardır (Korkmaz, 2009: 361).

Başkurt Türkçesinde niteleme sıfatları, *nindey?*, “nasıl?” *ni töslö* “ne renk?”, *ķayhi?* “hangi?”, *ķasangı?*, “ne zamanki”, *ķayzađı?*, “neredeki”, *ķemdeđe?*, “kimdeki?” sorularına yanıt verirler (Ersoy, 2012: 769). Başlıca niteleme sıfatlarının bazıları ise şöyledir: *zur* “büyük”, *izgě* “kutsal”, *kiñ* “geniş”, *tar*, “dar”, *teren* “derin”, *avır* “ađır, güç, zor”, *tepeş* “alçak”, *belekey* “küçük”, *běyěk* “yüksek”, *yası* “düz”, *yěñěl* “hafif, kolay, ucuz”, *ozon* “uzun”, *ķıška* “kısa”, *ķalın* “kalın”, *yoka* “ince”, *nažěk* “ince”, *bay*, “zengin”, *yarlı* “fakir”, *matur*, “güzel”, *aķıllı*, “akıllı”, *tüñerek*, “yuvarlak”, *yıvan* “kalın, şişman”, *oslo*, “keskin, sivri”, *yomro*, “yuvarlak”. *aķ* “beyaz”, *ķızıl*, “kırmızı”, *kük* “mavi, lacivert”, *harı* “sarı”, *alhıv*, “pembe”, *ķara*, “siyah”, *yeşěl* “yeşil” (Ersoy, 2012: 769).

yeşěl diñgěz (10) “yeşil deniz”

aķ ķayınķay (30) “ak kayıncık”

zur möħebbet (34) “büyük sevgi”

avır moñ (92) “ağır dert”

zeñger kükter (192) “mavi gökler”

kiñ hava (243) “geniş hava”

sal dala (259) “ihtiyar bozkır”

ķara diñgěz (398) “kara deniz”

2.1.5.1.6.1.2. Belirtme Sıfatları

Nesneleri işaret, gösterme, sayısını ve miktarını belirtme, sorma ya da belirsizlik gösterme yönünden belirten sıfatlardır. Belirtme sıfatları kendi içinde dört gruba ayrılır: (Korkmaz 2009: 384; Buran ve Alkaya: 263).

2.1.5.1.6.1.3. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları, isimleri göstermek için kullanılan sıfatlardır (Korkmaz: 2009: 385). İşaret sıfatları; *bu*, *şu*, *o* kelimeleridir. Bu kelimelerin birincisi yakın, ikincisi biraz uzak anlamı ifade ederken; üçüncüsü ise çok uzak bir mesafede bulunan nesneyi ya da mecaz yoluyla nesneyi ifade eden kavramları anlatmak için kullanılmaktadır (Bilgegil 2014: 174). Başkurt Türkçesinde bulunan işaret sıfatları ise şunlardır: *bıl* “bu”, *şul* “şu”,

ul “o”, *tëgë* “diğer”, *oşo* “şu”, *bınav* “bu”, *anav* “o”, *bınday*, “böyle”, *şunday* “şöyle” (Ersoy, 2012: 770).

Këmge töbep bıl moñ tarala? (29) “Kime göz dikerek bu keder etrafa yayılıyor?”

Min höyleyëm hëzge şul sëržë. (137) “Ben söyleyeyim size şü sırrı.”

Oşo heber kalğan hetërže (173) “Şu haber kalmış hatırda”

Hatta uniñ bınav kumtahı (5170) “Hatta onun bu kabı”

Qayzan kile bınday ilahilik (2473) “Nereden geliyor böyle ilahilik”

Şunday kiñ hava (243) “Şöyle geniş hava”

2.1.5.1.6.1.4. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları, nesnelere sayılarını belirtmek için kullanılan kelimelerdir. Nesnelere sayı olarak adet, bölük bölük, parça ve dereceli ya da topluluk halinde belirtmektedirler. Sayı sıfatları, asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatları ve kesir sayı sıfatları olmak üzere dört grupta incelenmektedir (Ergin, 1998: 249).

2.1.5.1.6.1.4.1. Asıl Sayı Sıfatı

Asıl sayı sıfatları, eklendiği isimle sıfat tamlaması oluşturarak ismin sayısını gösteren sıfattır. Türkiye Türkçesinde sıfırdan başlayarak sonsuza kadar giden onlu sayı sistemine dayanmaktadır (Korkmaz: 2009: 388). Türkiye Türkçesinde sayı sıfatlarına ve sayı sıfatları tarafından belirtilen isimlere çoğul eki eklenmez (Bilgegil, 2014: 175). Başkurt Türkçesinde asıl sayı sıfatları “*Töp Han Sifattarı*” olarak adlandırılmaktadır. Başkurt Türkçesindeki asıl sayı sıfatları şunlardır: *bir* (1), *ikë* (2), *ös* (3), *dürt* (4), *biş* (5), *altı* (6), *yëtë* (7), *higëz* (8), *tuğız* (9), *un* (10), *yëğërmë* (20), *utız* (30), *karık* (40), *illë* (50), *altmış* (60), *yëtmëş* (70), *hikken* (80), *tuqhan* (90), *yöz* (100), *mëñ* (1000), *million* (1.000.000), *milliard* (1.000.000.000) (Ersoy, 2012: 770).

Bër almanıñ ikë yartıhı. (360) “Bir elmanın iki yarısıyız.”

Ös tağanğa tayan hin, halkım! (3710) “Üç direğe dayan sen, halkım!”

Bër, ikë, ös... Neq şul «Ös!» (5438) “Bir, iki, üç... Tam şu “Üç!”

Dürt küz mënen kötöp kaldılar. (1907) “Dört göz ile bekleyerek kaldılar.”

Biş mertebe kirë kaqtı rota (5425) “Beş mertebe geri vurdu rota”

Yitë yıllık mektebëbëz. (1021) “Yedi yıllık okulumuz.”

Bulhın bında altmış malay, (733) “Olsun burada altmış çocuk,”

Tuḡhanbayzıñ tukhan törlö (4732) “Tukhanbay ’ın doksan çeşit”

Başkurt Türkçesinde sıfat tamlamasından ve sayı grubunun oluşturduğu asıl sayı sıfatları da bulunmaktadır (Ersoy, 2012: 770).

Un biş bala bër avıldı (1056) “On beş çocuk bir köyü”

Yöz yitmüş biş kara kamsı eşë, (614) “Yüz yetmiş beş kara kamçı izi,”

Utız ğına yeşlëk bil yëğët. (971) “Otuz kadar yaşlarında bu yiğit.”

2.1.5.1.6.1.4.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları, varlıklardaki ve nesneleredeki derecelendirmeyi gösteren sıfatlardır. Türkiye Türkçesinde sıra sayı sıfatları, asıl sayı sıfatlarına +*Incl*/*UncU* ekleri getirilerek yapılmaktadır (Korkmaz 2009: 391). Başkurt Türkçesinde ise sıra sayı sıfatları, asıl sayı sıfatlarına +(i)*nsı*, +(i)*nsi*, +(o)*nso*, +(ö)*nsö* eklerinin eklenmesiyle oluşturulmaktadır. Başkurt Türkçesinde bazı sıra sayı sıfatları ise şöyledir: *bërënsë* “birinci”, *ikënsë* “ikinci”, *ösönsö* “üçüncü”, *dürtënsë* “dördüncü”, *bişënsë* “beşinci”, *altınsı* “altıncı”, *yëtënsë* “yedinci”, *higëžënsë* “sekizinci”, *tuğızınsı* “dokuzuncu”, *unınsı* “onuncu” (Ersoy, 2012: 770).

Şul urında kırk bërënsë yılda (2015) “Şu yerden kırk birinci yılda”

Bişënsëhëñ bına eytëv mënen, (4119) “Beşincisinin işte söz ile,”

Un yëtënsë yılda, ildë yaqlap, (3016) “On yedinci yılda vatani savunarak,”

Altmışınsı yıldar başında, (2285) “Altmışıncı yıllar başında,”

Kırk ösönsö yıldıñ buranı. (1792) “Kırk üçüncü yılın fırtınası.”

“*Salavat Yulayev*” *hokkëy komandahı 2011 yılda ikënsë tapkır Resey çëmpionı isëmën yavlanı.* (5720). “Salavat Yulayev” hokey takımı 2011 yılında ikinci kez Resey şampiyonu ismini aldı.”

Ayrıca Başkurt Türkçesinde *tevgë* “birinci, ilk”, *urtansı* “ortancı”, ve *huñınsı* “sonuncu” gibi kelimeler de sıra sayı sıfatı olarak kullanılmıştır (Ersoy, 2012: 770).

Tevgë kevëm Ural ilënde. (5785) “İlk kavim Ural vatanında.”

2.1.5.1.6.1.4.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Üleştirme sayı sıfatı, *bölme*, *paylaştırma*, *ayırma* ve *dağıtma* anlamı katan, nesnelere sayısını parça parça gösteren sıfatlardır. Türkiye Türkçesinde bu sıfatlar, ünsüz ile biten sayılara +*Ar*, ünlü ile biten sayılara ise +*şAr* ekinin eklenmesi ile yapılmaktadır (Ergin, 1998: 251; Korkmaz, 2009: 391). Başkurt Türkçesinde de üleştirme sayı sıfatı ekleri Türkiye Türkçesi ile benzerdir.

Bärer şağir kile bäregey. (2991) “BİRER şAIR geliyor birlikte.”

Almaşına unar tapqır. (731) “İleriye onar kez.”

Bäre, ikev, ösev... altı, yētē, (5429) “BİRER, İKİŞER, ÜÇER... altı, yedi,”

2.1.5.1.6.1.4.4. Kesir Sayı Sıfatları

Kesirli sayı sıfatı, belirtilen ismin sayısını kesirli bir şekilde gösteren sayı sıfatıdır. Ayrıca kesir sayı sıfatları, tek bir kelime halinde bulunmayıp, kelime grubu halinde bulunmaktadır (Korkmaz, 2009: 392; Ergin, 1998: 252). Başkurt Türkçesinde kesir sayı sıfatları ismin çıkma hali olan +dan/+den/+tan/+ten ekleri ile yapılmaktadır. *östen ikē* “üçte iki”, *yözden biş* “yüzde beş”, *undan bër* “onda bir”. Başkurt Türkçesinde bu eklerin yanı sıra kesir sayı sıfatlarını anlatmak için bazı kelimeler de bulunmaktadır: *yartı* “yarım”, *yarım* “yarım”, *sirëk* “çeyrek”, *bötön* “tam, tüm”, *ölöş* “kısım, parça” (Ersoy, 2012: 771).

Yartı akıl, hiñmayzar. (3950) “Yarım akıl, canlılığını yitirmiyor.”

Sirëk bıvat Yulay aħhağaldıñ (632) “Çeyrek asır Yulay ihtiyarın”

Bötön avıl, bötön tire-yağ (1948) “Tüm köy, tüm etraf”

Ölöş sıktı az gına. (2614) “Pay düştü azca.”

2.1.5.1.6.1.5. Belirsizlik Sıfatları

Nesneleri belirsiz olarak bildiren sıfatlardır (Ergin, 1998: 254). Başkurt Türkçesindeki belirsizlik sıfatlarının bazıları şunlardır: *bötön* “bütün”, *totoş* “bütün”, *bar* “bütün”, *barlık* “bütün, hep, tamamı”, *barsa* “bütün”, *her* “her”, *köllö* “bütün”, *her bër* “her bir” *yëñël-yëlpë* “her türlü”, *his te* “hiç”, *his bër* “hiçbir”, *tilehe nindey* “herhangi bir”, *tilehe kayhı* “herhangi bir”, *bir nise* “birkaç”, *elle nise* “herhangi bir”, *bër* “bir”, *his* “hiç”, *ayırım* “başka”, *kayhı bër* “başka, bazı, kimi”, *beğzë* “bazı”, *büten* “başka”, *başka* “başka”, *az* “az”, *baytağ* “çok”, *baytağkına* “hayli çok”, *küp* “çok”, *nizër* “biraz”, *bëraviğ* “biraz” (Ersoy, 2012: 771).

Ozata sıktı bötön avıl halkı (2017) “Yolcu ederek çıktı bütün köy halkı”

Bëz yavaplı totoş il ösön. (1726) “Biz bütün vatandan sorumluyuz.”

Bar donyanı karğa tultura. (1768) “Bütün dünyayı karla dolduruyor.”

Barlık devër, barlık halıktarza (662) “Bütün devirler, bütün halklara”

Yöregëmdëñ, barsa tamırzarı (62) “Yüreğimin, bütün damarları”

Her tarafka höyley hüžën. (776) “Her tarafa söylüyor sözünü.”

Her bër hüžën, her avaziñ hinëñ (1399) “Her bir sözün, her sesin senin”

Azatlıqtıñ ruhu his bër vaqıt (3901) “Özgürlüğün ruhu hiç bir zaman”

Ankı-tiñkë yöröy torğas, bër saq (3383) “Şaşkınca yürüyüp durunca, bir zaman”

Yalqınlandı bik küp tëldeze, (645) “Alevlendi pek çok dillerde,”

2.1.5.1.6.1.6. Soru Sıfatları

Varlıkları ve nesnelere soru yoluyla belirten sıfatlardır (Buran ve Alkaya, 2014: 264). Başkurt Türkçesinde soru sıfatları şunlardır: *kaşaŋı* “hangi”, *kalay* “hangi, nasıl”, *qayhı* “hangi”, *qayhılay* “nasıl”, *nisëk* “nasıl”, *nindey* “nasıl”, *ni töslö* “ne renk”, *kaşaŋkı* “ne zaman”, *këmdegë*, “kimdeki”, *küpmë* “kaç, ne kadar”, *ni qezër* “ne kadar”, *nise* “kaç”, *ni saqlı* “ne kadar” (Ersoy, 2012: 771).

Kayhı saqta mömkin tügëldë le (824) “Hangi dönemde mümkün değildi de”

Nindey hüž bil, nindey mezek? (680) “Nasıl söz bu, nasıl gülünç?”

Küpmë yërzer, küpmë ilder kürëp, (978) “Kaç yerler, ne kadar memleketler görerek,”

Nise tapqır hiñe barham da min, (1672) “Kaç kez sana varsam da ben,”

Nisëk itëp, nisëk malayzarzıñ (2091) “Nasıl ederek, nasıl torunlarının”

2.1.5.1.6.1.7. Sıfatlarda Pekiştirme

Başkurt Türkçesindeki sıfatların pekiştirilmesi, sıfatın ilk hecesinin sonuna *-p* veya *-m* eklerinin getirilmesi ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 771).

Ap- ak seslë kılğandarıñ (897) “Bembeyaz saçlı yaban buğdayların”

Tëp – tëř hın bulıp torahıñ. (5711) “Capcanlı heykel oluyorsun.”

Yep – yeş inë apay – ağayzar (5295) “Gep-genç idi ana-babalar”

Urap-urap tügël, tup-turanan (3572) “Dolana dolana değil, dosdoğru”

Başkurt Türkçesinde sıfatlarda pekiştirme aynı zamanda *bik* “pek”, *ifrat* “çok”, *bëgërek* “çok”, *gecep* “acayip çok”, *uğata* “çok”, gibi bazı kelimelerin sıfatın önüne getirilmesi ile ya da sıfata ayrılma hali ile ilgi hali ekinin eklenmesi ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 771).

Bik qezërlë, danlı her urında (1721) “Pek kıymetli, şanlı her yerinde”

Ğümër tigen gecep bil yomğaktıñ (2731) “Ömür denen acayip bu yumağın”

2.1.5.1.6.1.8. Sıfatlarda Derecelendirme

Sıfatlarda derecelendirme, iki varlık veya nesnelere arasındaki benzerlik, eşitlik ve diğer nesnelere göre daha üstünlük şeklinde derece farkları ve özellikleri bulunmaktadır (Korkmaz: 2009: 370). Sıfatlarda derecelendirme üstünlük ve en üstünlük şeklinde iki grupta ele alınabilir:

2.1.5.1.6.1.8.1. Üstünlük

Üstünlük derecesi, bir varlığın ya da nesnenin özelliğini diğer bir varlık ya da nesnenin özelliğinden daha çok, daha üstün ya da daha az olduğunu gösteren derecedir (Korkmaz, 2009: 373). Başkurt Türkçesinde üstünlük derecesi, ayrılma hali eki ve *+(ı)raḡ+(ë)rëḡ/(o)raḡ/(ö)rek* karşılaştırma ekleri ile yapılmaktadır. Ayrıca sadece karşılaştırma ekleri ile de üstünlük derecesi yapıldığı görülmektedir (Ersoy, 2012: 771).

Maturıraḡ bula barabız. (1730) “Daha güzel oluyoruz.”

Östönörek bulıp sıḡtı haldat (5453) “Daha üstün olup çıktı asker”

Höykömlörek höygen yer, (2235) “Daha sevimli sevdiği yer,”

Karañgılıḡ sıyığıraḡ (1132) “Karanlık daha koyu”

2.1.5.1.6.1.8.2. En Üstünlük

En üstünlük derecesi, üstünlük derecesinden daha üstün ve yakın özellikte olan sıfat derecelendirmesidir. Bu derecelendirme sıfatın önüne *çok, pek, çok fazla, pek çok, pek az, gayet* ve *fevkalade* gibi sözlerin getirilmesi ile oluşturulur (Korkmaz, 2009: 374). Türkiye Türkçesinde en üstünlük, sıfatın önüne *daha* zarfı getirilerek yapılmaktadır (Deny, 2012: 228) Başkurt Türkçesinde en üstünlük derecesi, *iñ* “en” zarfının getirilmesiyle yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 771).

Iñ kezërlë iñ mökeddes toygo – (5834) “En değerli, en mukaddes duygu –”

Bëzzëñ küñëlderzëñ iñ türënde - (3681) “Bizim gönüllerin en başköşesinde”

Bër ni bulha, ular iñ bërënsë (3091) “Bir ne olsa, onlar en birinci”

Huñğı hurtḡa, iñ zur artılıştay, (2168) “Sonraki sırtta en büyük geçit gibi,”

Këşëläktëñ iñ zur hazinahı – (2276) “İnsanlığın en büyük hazinesi”

2.1.5.1.6.2. Zamir

Zamirler, isimlerin yerini tutarak kişileri veya nesnelere işaret eden kelimelerdir. Zamirler, nesnelere temsilcileri oldukları ve geçici olarak isimlerin yerini tuttıkları için anlam kazanması, ismin yerini tutan sözcükle bağlantısının olmasıyla ilişkilidir (Korkmaz, 2009: 399).

Zamirler, isim ve isim fiiller gibi çekimlenebilir fakat kelime türetmezler. Ancak bu durumun istisnai kelimeleri bulunmaktadır. Bunlar *kendi* kelimesinde türeyen “*kendi-lik*” ve *ben* kelimesinden türeyen “*ben-lik*” kelimeleridir. Fakat bunlardan “*kendi-lik*” tek başına bile kullanılamamaktadır (Bilgegil, 2014: 189). Bunun yanı sıra zamirlerin adlardan farklı olarak bazı zamirlerin çekimi sırasında köklerinde değişiklikler görülmektedir. Örneğin *ben* ve *sen* zamirleri yönelme hali eki eklendiğinde genişleyerek *bana* ve *sana* şekline dönüşmektedirler (Korkmaz, 2009: 400). Zamirler; şahıs zamirleri, işaret zamirleri, dönüşlülük zamirleri, belirsizlik zamirleri ve soru zamirleri olmak üzere beş grupta toplanabilir:

2.1.5.1.6.2.1. Şahıs Zamirleri

Kişi isimlerinin yerini tutan sözcüklerdir (Bilgegil, 2014: 190). Korkmaz’a göre ise şahıs zamiri, varlıkları şahıs olarak teşkil eden ve kişi isimlerinin yerine geçen zamirlerdir. Şahıs zamirleri, teklik ve çokluk şeklinde kendi içlerinde üç şahısta toplanmaktadır. Bunlardan birincisi konuşan ve konuşanlar: *ben ve biz*; ikincisi kendine söz söyleyen ya da söyleyenler olan: *sen ve siz*, üçüncüsü ise nesne ve kişileri teşkil eden *o ve onlar*’dır (2009: 405). Doğrudan doğruya şahıs zamirleri şunlardır: (Bilgegil, 2014: 190).

<i>Şahıs</i>	<i>Tekil</i>	<i>Çoğul</i>
<i>Birinci</i>	<i>Ben</i>	<i>Biz</i>
<i>İkinci</i>	<i>Sen</i>	<i>Siz</i>
<i>Üçüncü</i>	<i>O</i>	<i>Onlar</i>

Başkurt Türkçesinde şahıs zamirleri ise şu şekildedir: (Ersoy, 2012: 772).

	<u>Teklik</u>	<u>Çokluk</u>
1. şh.	<i>min</i> “ben”	<i>bëž</i> “biz”
2. şh.	<i>hin</i> “sen”	<i>hëž</i> “siz”
3. şh.	<i>ul</i> “o”	<i>ular</i> “onlar”

Başkurt Türkçesinde şahıs zamirlerinin hal eklerine göre çekimleri şunlardır:

Tablo 5: Şahıs Zamirleri

Yalın Hal	İlgi Hali	Yükleme Hali	Yönelme Hali	Bulunma Hali	Çıkma Hali	Eşitlik/ Benzerlik	Vasıta Hali	Sebepl Hali
min	<i>měněň</i>	<i>miňě</i>	<i>miňe</i>	<i>minde</i>	<i>minen</i>	<i>miněňse</i>	<i>miněň měnen</i>	<i>miněň ösön</i>
hin	<i>hěněň</i>	<i>hině</i>	<i>hiňe</i>	<i>hinde</i>	<i>hinen</i>	<i>hineňse</i>	<i>hiněň měnen</i>	<i>hiněň ösön</i>
ul	<i>uniň</i>	<i>uni</i>	<i>uğa</i>	<i>unda</i>	<i>unan</i>	<i>uniňsa</i>	<i>uniň měnen</i>	<i>uniň ösön</i>
běz	<i>bězzěň</i>	<i>bězzě</i>	<i>bězge</i>	<i>bězze</i>	<i>bězzen</i>	<i>bězzěňse</i>	<i>bězzěň měnen</i>	<i>bězzěň ösön</i>
hěz	<i>hězzěň</i>	<i>hězzě</i>	<i>hězge</i>	<i>hězze</i>	<i>hězzen</i>	<i>hězzěňse</i>	<i>hězzěň měnen</i>	<i>hězzěň ösön</i>
ular	<i>ularzıň</i>	<i>ularzı</i>	<i>ularğa</i>	<i>ularza</i>	<i>ularzan</i>	<i>ularsa</i>	<i>ular měnen</i>	<i>ular ösön</i>

Kaynak: Ersoy, 2012: 772.

Hinėň hımağ, min de hağınam. (1537) “Senin gibi ben de özlüyorum.”

Yıyğanhuñ hin donya mölketěn, (1627) “Yıgılmışın sen dünya mülkünü,”

Běz üzėběz – döldöl, argımağ... (5508) “Biz kendimiz – tulpar at, küheylan...”

Hěz ze unda bėzzě hatmağız! (623) “Siz de orada bizi satmayınız!”

Barıp yettě ular üzekke. (1899) “Varıp ulaştı onlar merkeze.”

Aitlik zamirleri, kişi ve işaret zamiri ile oluşturulan isim tamlamalarında tamlanan ögesinin kaldırılıp yerine +ki ekinin getirilmesiyle oluşurlar (Korkmaz, 2009: 430). Başkurt Türkçesinde aitlik eki +nıki/+nėkě/+zıki/+zėkě ekleridir. (Ersoy, 2012: 772).

Tablo 6: Aitlik Zamirleri

Yalın Hal	İlgi Hali	Yükleme Hali	Yönelme Hali	Bulunma Hali	Çıkma Hali
minėkě “benimki”	minėkėněň	minėkėn	minėkėne	minėkėnde	minėkėnen
hinėkě “seninki”	hinėkėněň	hinėkėn	hinėkėne	hinėkėnde	hinėkėnen
unıki “onunki”	unıkėněň	unıkın	unıkına	unıkında	unıkınan
bėzzėkě “bizimki”	bėzzėkėněň	bėzzėkėn	bėzzėkėne	bėzzėkėnde	bėzzėkėnen
hėzzėkě “sizinki”	hėzzėkėněň	hėzzėkėn	hėzzėkėne	hėzzėkėnde	hėzzėkėnen
ularzıki “onlarınki”	ularzıkıniň	ularzıkın	ularzıkına	ularzıkında	ularzıkınan

Kaynak: Ersoy, 2012: 772.

Bėzzėkėler farman birzėler. (5437) “Bizimkiler ferman verdiler.”

2.1.5.1.6.2.2. İşaret Zamirleri

Varlıkları işaret yoluyla göstererek karşılayan zamirlerdir. *Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar* işaret zamirleridir (Korkmaz, 2009: 420). İşaret zamirleri, işaret sıfatlarından ek alması ve yanında bir belirten bulunması ile ayırt edilebilmektedir (Bilgegil, 2014: 192). İşaret, zamana, mekâna ve düşünceye göre uzaklık ve yakınlık kavramları ile ilişkilidir. Bu yüzden sözü söyleyene oranla *bu ve bunlar* en yakında, *şu ve şunlar* hem yakın hem de uzak ortada bir yer için, *o ve onlar* ise uzakta olan varlıkları işaret etmek için kullanılır (Korkmaz, 2009: 421; Bilgegil, 2014: 192). Ayrıca hem şahıs hem de işaret zamiri olan “*o ve onlar*” karıştırılmamalıdır. Çünkü şahıs zamiri olanlar mutlaka bir insan ismine karşılık gelir. İşaret zamiri olanlar ise insan dışındaki varlıklara karşılık gelmektedir (Bilgegil, 2014: 192).

Başkurt Türkçesinde işaret zamirleri şu şekildedir: *bıl* “bu”, *şul* “şu”, *oşo* “şu”, *tëgë* “öteki”, *binav* “şu”, *anav* “o”. Yakındaki varlıkları göstermek için *oşo* “şu”, *bıl* “bu”, *binav* “şu” zamirleri kullanılırken; uzaktaki nesnelere göstermek için ise *tëgë* “öteki”, *şul* “şu”, *anak* “o” işaret zamirlerini kullanılmaktadır. (Ersoy, 2012: 772).

Meñgëlëk töyek bit ul. (6002) “Sonsuzluk mesken elbet o,”

Bında elë yeş kilëndey... (5976) “Burada şimdi genç gelin gibi...”

Küpmë këşë bında. E min yañgız. (2242) “Kaç insan burada. Ben ise yalnız.”

Sıñray, sıñray unda kıl-sımdar; (2200) “Çınlıyor, çınlıyor onda tel kablolar;”

Bunun dışında işaret zamirlerinin “*teg*” edatının eklenerek kalıplaşması sonucu oluşan “-day/-dey” eşitlik şekilleri de görülmektedir. Bunlar: *bıl* > *binday* “böyle”, *şu* > *şunday* “şöyle”, *ul* > *unday* “öyle”, *tëgë* > *tëgëndey* “onun gibi, öyle”, *oşo* > *oşunday* “şunun gibi, şöyle” Ayrıca bunlarla eş anlama sahip olan *bılay*, *şulay*, *alay*, *tëgëley*, *oşolay* şekilleri de bulunmaktadır (Öner, 2008, 270).

İşaret zamirlerinin çokluk şekilleri de görülmektedir. Başkurt Türkçesindeki çokluk şekilleri şunlardır: *bılar* “bunlar”, *şular* “şunlar”, *ular*, “onlar” dır (Ersoy, 2012: 773).

Şıp tuqtanı bılar. “*Tuқта - tuқта*, (2771) “Şıp durdu bunlar. “Dura dura,”

Töp-töz ular, atқан uқ көвөк. (59) “Dümdüz onlar, atılan ok gibi.”

Şular hežër evërmen. (3090) “Şunlar şimdi gulyabani.”

Кәпланһа ла, ууқ, уулымай ular (1795) “Kaplansa da, yok, temizlenmiyor onlar”

İşaret zamirleri, hâl (durum) eklerine göre çekimlenir:

Tablo 7: İşaret Zamirleri

Yalın Hali	İlgi Hali	Yükleme Hali	Yönelme Hali	Bulunma Hali	Çıkma Hali	Eşitlik/ Benzerlik Hali	Vasıta Hali	Sebepl Hali
<i>bil</i>	<i>bınıñ</i>	<i>bunu</i>	<i>bıǵa</i>	<i>bında</i>	<i>bınan</i>	<i>bınañsa</i>	<i>bınıñ mēnen</i>	<i>bınıñ ösön</i>
<i>şul</i>	<i>şuniñ</i>	<i>şunu</i>	<i>şuǵa</i>	<i>şunda</i>	<i>şunan</i>	<i>şuniñsa</i>	<i>şuniñ mēnen</i>	<i>şuniñ ösön</i>
<i>ul</i>	<i>uniñ</i>	<i>unu</i>	<i>uǵa</i>	<i>unda</i>	<i>unan</i>	<i>uniñsa</i>	<i>uniñ mēnen</i>	<i>uniñ ösön</i>
<i>oşo</i>	<i>oşonoñ</i>	<i>oşono</i>	<i>oşona</i>	<i>oşonda</i>	<i>oşonan</i>	<i>oşonoñsa</i>	<i>oşonoñ mēnen</i>	<i>oşonoñ ösön</i>
<i>tēǵē</i>	<i>tēǵēññ</i>	<i>tēǵēñē</i>	<i>tēǵēǵe</i>	<i>tēǵēnde</i>	<i>tēǵēnen</i>	<i>tēǵēññse</i>	<i>tēǵēññ mēnen</i>	<i>tēǵēññ ösön</i>
<i>bınav</i>	<i>bınaviñ</i>	<i>bınavi</i>	<i>bınavǵa</i>	<i>bınavza</i>	<i>bınavzan</i>	<i>bınaviñsa</i>	<i>bınaviñ mēnen</i>	<i>bınaviñ ösön</i>
<i>anav</i>	<i>anaviñ</i>	<i>anavi</i>	<i>anavǵa</i>	<i>anavza</i>	<i>anavzan</i>	<i>anaviñsa</i>	<i>anaviñ mēnen</i>	<i>anaviñ ösön</i>

Kaynak: Ersoy, 2012: 773.

Ayrıca *bil*, *şul* ve *ul* zamirleri hal eklerini aldıklarında /l/ sesi düşmektedir (Ersoy, 2012: 773).

Bında ildēñ yörek haǵıštarı (4555) “Burada vatanın yürek özlemleri”

Oşonda min üz oyamdı qoržom, (6037) “Şurada ben kendi yuvamı kurdum,”

Şunan yatıp hıvzar eşeler. (4498) “Şuradan yatarak sular içiyorlar.”

Kit hin bınan, kit yıraǵ, (3944) “Git sen buradan, git uzaǵa,”

Qayaları uniñ yuǵarı. (459) “Kayaları onun yukarı.”

2.1.5.1.6.2.3. Dönüşlülük Zamiri

Başkurt Türkçesinde dönüşlülük zamiri için *üz* kelimesi kullanılmaktadır. İyelik eklerini alırlar ve hâl eklerine göre çekimlenmektedirler (Ersoy, 2018: 264).

Teklik

1. şh. *üzēm* “kendim”

2. şh. *üzēñ* “kendin”

3. şh. *üzē* “kendi”

Çokluk

üzēbēž “kendimiz”

üzēǵēž “kendiniz”

üzžērē “kendileri”

Üž kōnōböž üzēbēžžēñ kulda, (4444) “Kendi günümüz kendimizin elinde,”

Üžē matur, yōžō matur, hüžē matur (4031) “Kendi güzel, yüzü güzel, sözü güzel”

Min üzēm de - ırılı qayalarziñ... (214) “Ben kendim de oyuklu kayalarımı...”

Ƙayırıp alƒan halkım üz yulın. (1677) “Geri döndürerek almış halkım kendi yolunu.”

Dönüşlülük zamirinin hal ekleriyle çekimi aşağıdaki gibidir:

Tablo 8: Dönüşlülük Zamiri

Yalın Hal	İlgi Hali	Yükleme Hali	Yönelme Hali	Bulunma Hali	Çıkma Hali	Eşitlik/ Benzerlik Hali	Vasıta Hali	Sebep Hali
üzem	üzemdëñ	Üzemdë	üzeme	üzemde	üzemden	üzemse	üzem mënen	üzem ösön
üzëñ	üzëñdëñ	Üzëñdë	üzëñe	üzëñde	üzëden	üzëñse	üzëñ mënen	üzëñ ösön
üzë	üzënëñ	Üzëñ	üzëne	üzëñde	üzënen	üzëse	üzë mënen	üzë ösön
üzëbëz	üzëbëzzëñ	Üzëbëzzë	üzëbëzge	üzëbëzzë	üzëbëzzen	üzëbëzse	üzëbëz mënen	üzëbëz ösön
üzëgëz	üzëgëzzëñ	Üzëgëzzë	üzëgëzge	üzëgëzze	üzëgëzzen	üzëgëzse	üzëgëz mënen	üzëgëz ösön
üzzerë	üzzerënëñ	Üzzerën	üzzerëne	üzzerënde	üzzerënen	üzzerëse	üzzerë mënen	üzzerë ösön

Kaynak: Ersoy, 2018: 264.

2.1.5.1.6.2.4. Belirsizlik Zamirleri

Başkurt Türkçesinde belirsizlik zamirleri şoyledir: *hemmeħë* “hepsi”, *köllöhö* “tamamı”, *bötehë* “hepsi, tamamı”, *barlığı* “tamamı”, *her këm* “herkes”, *her bërëħë* “her biri”, *kimdir* “biri, birisi”, *bër neme* “bir şey”, *bër këm* “biri”, *bër ni* “bir şey”, *elle këm* “biri, birisi”, *elle ni* “bir şey”, *elle nindey* “bir”, *elle nësëk* “herhangi bir sebeple”, *elle kayza* “bir yerde”, *elle kayzan* “bir yerden”, *elle kayhı* “herhangi bir”, *elle kaynıhı* “bir yerde”, *kayhı bër* “bazısı”, *tëlehe këm* “herkes”, *tëlehe neme* “her şey”, *tëlehe nindey* “herkes, herhangi bir”, *his këm*, “hiç kimse”, *his neme* “hiçbir şey”, *his nindey* “hiçbir” (Ersoy, 2012: 774).

Hemmeħë le küñël türënde. (2734) “Hepsi de gönlümün en güzel yerinde,”

Bësen yitkes, bëzze her këm... (1422) “Saman yetince bizde herkes...”

Tanış miñe her bërëħë ...(1450) “Tanıdık bana her biri...”

Aldarına bër këm sıga almağan... (3231) “Önlerine biri çıkamamış...”

Yuğ-yuğ, bër ni tügël. Niñe indë (132) “Hayır, hayır bir şey değıl. Neden şimdi”

Elle kayza alıp kitkendey. (4937) “Bir yerde alıp gitmiş gibi.”

Elle kayzan tanıp min toram. (5037) “Bir yerden tanıyorum”.

2.1.5.1.6.2.5. Soru Zamirleri

Canlı ve cansız varlıkları soru yoluyla işaret eden zamirlerdir. Bunlar, *kim, kimin, kime, ne, neden, nere, nereye, nereden, kaç, kaçınıcı, hani, hangisi, hangisinden* vb. dir. Soru zamirlerinden *kim, ne, nere* gibi sorular asıl soru zamirleridir; diğerleri ise başka bir kelime sınıfındaki sözlerin iyelik eki almasıyla zamir olmuş türleridir. Bunlar *hangisi, kaç* gibi (Korkmaz, 2009: 441).

Başkurt Türkçesinde soru zamirleri şu şekildedir: *kēm* “kim”, *nime* “ne”, *qayza* “nerede”, *ni* “ne”, *qayhınıhu* “hangisi” (Ersoy, 2012: 774).

Emme haqın unıñ kēm bēle? (2179) “Fakat hakkını onun kim biliyor?”.

Nime taptıñ, nime ėzlenēñ? (5904) “Ne buldun, ne aradın?”

Qayza elē ŗoñqarım, (494) “Nerede ŗimdi akdoğanı,”

2.1.5.1.6.3. Zarf

Zarflar, fiillerden, sıfatlardan ve zarf niteliğinde olan kelimelerden önce gelerek zaman, yer, yön, durum, azlık-çokluk ve soru gibi çeşitli yönlerden belirten sözlerdir. Zarf, isim, zamir sıfat gibi diğer kelime unsurlarındaki sözlerden alınarak ortaya çıkmıştır. Türkiye Türkçesinde zarflar oldukça azdır (Korkmaz, 2009: 451). Bilgegil’e göre zarf, bir sıfatı, fiili ve fiilimsiden önce gelerek onların anlamlarını, niteleyen, belirten ve sınırlandıran kelimelerdir (2014: 197).

Zarflar, hâl zarfları, zaman zarfları, miktar zarfları, yer-yön zarfları ve soru zarfları olmak üzere beş gruba ayrılmaktadır.

2.1.5.1.6.3.1. Hâl (Durum) Zarfları

Hâl (durum) zarfları, zarf görevi yapan niteleme sıfatları, “*böyle, ŗöyle, öyle*” gibi işaret sıfatları, *nasıl, nice* gibi belgisiz sıfatlara getirilen *-ce* ekinden türemiş sıfatlar ve fiillere getirilen *-erek, -arak, -ıp, -ıp, -up, -üp* ve *-iken* eklerinin oluşturduğu zarflardır (Bilgegil, 2014: 198). Ergin’e göre ise hâl zarfları, hâl ve tavır belirten zarflardır (1998: 261).

Başkurt Türkçesinde belli başlı hâl(durum) zarfları ise ŗunlardır: *tizzen* “çabuk, hızlı”, *yeyev* “yayan, yürüyerek” *ŗep* “çabuk, hızlı”, *nıq* “çok”, *qapıl ėına* “aniden”, *qabalan* “telaŗla, aceleyle”, *almas-tilmeŗ* “sırayla”, *saq* “zor”, *qırqa* “kesinlikle, sertçe”, *aŗıėıs* “hemen, acele”, *hezer ük* “hemen, acele”, *barıber* “hep birlikte”, *berge* “birlikte”, *ısnlap* “gerçekten”. Ayrıca niteleme sıfatlarının birkaçı fiillerden önce geldiğinde hâl(durum) zarf görevinde kullanılmaktadır. *ekrēn* “yavaŗ”, *akrın* “yavaŗ”, *yehet* “hızlı,

süratli”, *dörös* “doğru”, *tura* “doğru”, *asıvlu* “öfkeli”, *hil* “sakin”, *bër bër artlı* “ard arda”, *törlöse* “türlü, türlü”, *tora bara* “giderek”, *şulay* “şöyle”, *davamlı* “devamlı”, *aştırtın* “gizlice” (Ersoy, 2012: 774; Buran ve Alkaya, 2014: 265).

Nık toroğoz tivğan yërze, (6018) “Çok yaşayımız doğdunuz memlekette,”

Almaş-tilmeş, almaş-tilmeş... (729) “Sırayla, sırayla...”

...*Tura kildë bithëz, yünhëzzer*. (2968) “...Doğru geldi yüz­süz, sıfatsızlar.”

Şulay tiyëp tamam aptıratı (5023) “Şöyle diyerek büsbütün şaşırttı”

Hin ısınlap bër zöbercet inëñ, (5664) “Sen gerçekten bir zümrüt idin,

2.1.5.1.6.3.2. Zaman Zarfları

Zaman olarak fiilin anlamını sınırlayan zarflara denir (Buran ve Alkaya, 2014: 265). Korkmaz (2009: 495) ise zaman zarfını, fiillerin ve fiilimsilerin anlamlarını zaman bakımından belirleyen zarf türü olarak tanımlamaktadır. Bir söz diziminde zaman zarflarını, “*ne zaman? ne vakit?*” sorularına karşılık vermektedir.

Başkurt Türkçesinde zaman zarfları şunlardır: *bögön* “bugün”, *kise* “dün”, *huñ* “sonra”, *huñınan* “sonradan”, *artaban* “sonra”, *hezër* “şimdi”, *ëlëk* “ilk”, *yeygëhën* “yazın”, *közgöhön* “güzün”, *bıltır* “geçen yıl”, *irten* “yarın”, *irte* “sabah”, *tönön* “gece vakti, geceleyin” *irtege* “yarın”, *bıyl* “bu yıl”, *kis* “akşam”, *yaz* “yaz”, *yazın* “baharda”, *haman* “hala daha, hala”, *irtenen huñ* “öbür gün”, *baya* “geçenlerde, yakında”, *gëlen* “her zaman, daima”, *başta* “önce”, *bögese* “bu gece”, *özakka* “kısa bir süre”, *kön hayın* “her gün”, *iñ ëlëk* “ilk önce”, *hezërge* “halen, şimdi, bugün”, *eligese* “şimdiye kadar”, *evel* “önce”, *qayha bër saq* “bazen”, *qayhı vaqıt* “bazen”, *ara-tire* “bazen, ara sıra”, *bërensënen* “ilk olarak”, *bër yulı* “birlikte, aynı zamanda” (Ersoy, 2012: 774, 775).

Tañ kaldıra bögön donyanı (951) “Hayran kalıyor bugün dünya”

Ni buldı huñ avılğa? (5991) “Ne oldu sonra köye?”

Bëz bëlebëz hezër Salavattıñ (628) “Biz biliyoruz şimdi Salavat’ın”

Şıgırzar tönön yöröy, (475) “Şiirler geceleyin harekete geçer,”

Küzëbëz kızzı gëlen. (2622) “Gözümüz döndü daima.”

Boloşlonon evel bulğan, tizer, (2687) “Boloşlonun önce olduğunu, söylerler,”

2.1.5.1.6.3.3. Miktar Zarfları

Deny’ nin “nicelik zarfı” olarak adlandırdığı miktar zarfı, *ne kadar* sorusuna cevap veren zarf türüdür (2014: 280). Bu zarf, yapılan işin miktarını belirtmektedir (Buran ve Alkaya, 2014: 266).

Başkurt Türkçesinde miktar zarfları “külem-derece revěšterě” olarak adlandırılmaktadır. Başkurt Türkçesinde belli başlı miktar zarfları şunlardır: *Küp* “çok”, *až* “az”, *ež* “az”, *běr* *až* “biraz”, *ež mez* “azar azar, yavaş yavaş”, *ikělete* “iki kat”, *tulihinsa* “tamamıyla, tümüyle”, *baytağ* “hayli, pek çok”, *yartılaş* “yarı yarıya”, *tamam* “tamamen, büsbütün”, *běr ně tiklěm* “biraz”, *hirek* “seyrek”, *yıš* “sık”, *běr talay* “biraz, az”, *uğata* “gayet”, *helek* “çok”, *tağı* “daha”, *yene* “daha”, *iñ* “en” (Ersoy, 2012: 775).

Küržek indě, küp küržek. (3065). “Gördük şimdi, çok gördük.”

Öyöböžze bik yıš kabatlandı (1935) “Evimizde pek sık tekrarlandı”

Nēměts kartı tamam esir ittě (5150) “Alman ihtiyarı tamamen esir etti”

2.1.5.1.6.3.4. Yer-Yön Zarfları

Bir oluşun, kılışın, bir mekân içerisinde yerini ve yönünü gösteren zarflardır. “Nerede? Nereye? Nereden?” gibi sorulara cevap verirler (Banguoğlu, 2007: 373).

Başkurt Türkçesinde yer-yön zarfları, “*urın Revěše*” adlandırılmaktadır (Ersoy, 2018: 258). Başkurt Türkçesinde başlıca yer-yön zarfları şunlardır: *yugarı* “yukarı”, *tüben* “aşağı”, *arı* “ileri”, *birě* “beri”, *aryak* “karşı, zıt”, *tuş yak* “dışarı”, *iskeri* “içeri”, *alğa* “ileri” (Ersoy, 2012: 775).

Al bayraq bulıp, kalkhın yugarı (832) “Al bayrak olarak, yükselsin yukarı”

Namıslınıñ namı tüben töštö (2301) “Namuslunun namı aşağı düştü”

Alğa bar hin (304) “İleri git sen”

2.1.5.1.6.3.5. Soru Zarfları

Fiillerdeki oluş ve kılışın soru yoluyla belirtildiği zarflardır. Türkiye Türkçesinde *hani*, *nasıl*, *ne*, *ne denli*, *ne biçim*, *neden*, *nerede*, *nereden*, *ne kadar*, *nice*, *niçin* gibi ifadeler, soru zarflarını buldurmaya yönelik ifadelerdir (Korkmaz, 2009: 523).

Başkurt Türkçesinde soru zarfları, “*horav Revěšterě*” olarak adlandırılmaktadır. *Nisěk* “nasıl”, *ni revěšlě* “ne şekilde”, *ķasan* “ne zaman”, *ķayza* “nereye, nerede”, *küpmě* “ne kadar”, *ni tiklěm* “ne kadar”, *něñe* “niçin”, *ni ösön* “niçin” Başkurt Türkçesinin soru zarflarıdır (Ersoy, 2018: 259).

ķasan ğına görlep torğan avıl (5886) “Ne zaman gürleyerek duran köy”

Nisěk kilěp ķergen bil öyge? (5014) “Nasıl gelip girmiş bu köye?”

İldě ķayza alıp barahıǵız, (2969) “Vatanı nereye alıp gidiyorsunuz,”

Yaralanğan küpmě yazmıştarzı (5215) “Yaralanmış ne kadar kaderleri”

2.1.5.1.6.4. Edat

Banguoğlu edatları (takı), isimlerden sonra gelerek onları cümle içerisinde başka bir unsurla ilişki kurmasını sağlayan kelimeler olarak tanımlarken; (2007: 385) Bilgegil anlam eksikliği olduğu için tek başına bir hükmü olmayan, isim soylu sözcüklerden sonra gelerek meydana gelen sözler olarak tanımlamıştır (2014: 200). Ergin ise edatları, tek başlarına bir anlamları olmayan, ancak anlamlı kelimelerle kullanılarak onları destekleyici bir görev üstlenen kelimeler olarak tanımlamıştır (1998: 248). Edatlar, tek başlarına bir öge olamazlar ancak yanına geldiği kelime ile birlikte bir öge sayılırlar. Görev bakımından ise hal ekleri ile benzerlik göstermektedirler (Alkaya, 2002: 17). Cümle içinde edatların anlam ilişkileri geçicidir. Benzerlik, beraberlik, başkalık, miktar, sebep, zaman, vasıta ve yer gösterme gibi anlam ilişkileri kurmaktadır. Edatlar, üç alt bölümlere ayrılmıştır. Bunlar: 1. Çekim edatları veya son çekim edatları, 2. Bağlama Edatları 3. Ünlem edatları (Korkmaz, 2009: 1049). Ergin de edatları üç bölüme ayırmıştır. Bunlar: 1. Ünlem edatları, 2. Bağlama edatları, 3. Son çekim edatlarıdır (1998: 348).

Z. F. Uraksin ve G. K. İşbayev, redaktörlüğünü yaptıkları “*Hežërgë Başkort Tëlë*” isimli eserde, edatların, *yer-mesafe, zaman, sebep, amaç, benzetme, karşılaştırma, araç, birliktelik* gibi anlamlarla ilişkili olduklarını belirtmişlerdir (Alkaya, 2002: 35).

2.1.5.1.6.4.1. Bağlama Edatları

Bağlama edatları, söz grupları ya da cümleleri bir araya gelmesini sağlayan edatlarıdır (Karaağaç: 2009: 37). Türkiye Türkçesinde bağlama edatları normalde bulunmamaktadır. Fakat sonradan ve yabancı dillerin etkisi ile ortaya çıkmıştır. Bu yüzden bağlama edatlarının birçoğu yabancı asıllıdır. Türkçede bağlama edatları şunlardır: 1. Sıralama edatları, 2. Denkleştirme edatları, 3. Karşılaştırma edatları, 4. Cümle başı edatlarıdır (Ergin, 1998: 351, 352, 353).

2.1.5.1.6.4.2. Sıralama Edatları

Sıralama edatları, arka arkaya gelen kelimeleri, kelime grupları ve cümleleri “ve” ile virgül anlamında birbirine bağlayan edatlardır. Bunlar: “*ve, ile, dahı ve ila*”dır. Bağladıkları kavramların arasına girmektedirler. Sıralama edatlarından en çok tercih edileni yabancı asıllı “ve”dir. “*İle*” edatı ise gerçekte son çekim edatı olup, sonradan bağlama edatlarına dâhil olarak kullanılmaya başlayan edattır. “*ila*” edatı, Türkçeye Arapçadan geçen bir edattır ve ortalama anlamı vermektedir. “*Dahı*” ise Eski Anadolu

Türkçesinde “ve” anlamında kullanılmıştır. Daha sonra bu işlevi unutulmuş ve dahi anlamında bağlama edatı görevine geçmiştir (Ergin, 1998: 352, 353).

Sıralama edatları, Başkurt Türkçesinde Türkiye Türkçesi ile aynı görevde kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesindeki sıralama edatları şunlardır: *hem* “ve”, *ve* “ve”, *mënen* “ile” dir (Ersoy, 2012: 794).

Yondožzay ul hem kızzar (2422) “Yıldız gibi oğul ve kızlar.”

Höyöv nuri mënen huğarğan, (5813) “Sevgi nuru ile sulamış,”

Žurlap eytem yene bër hüž, (3191) “Saygı göstererek söylüyorum yine bir söz,”

Bëyëkterzen tağı bëyëkke. (5273) “Yükseklerden daha yükseğe.”

Tağı la bër yondož kabındı. (3761) “Daha da bir yıldız parladı.”

Koyğandar za tav buyına (1598) “Dökmüşler de dağ boyuna”

Tik barıbër yen sıkha la, (1066) “Sadece bununla birlikte canı çıksa da,”

Uñdağı la höcüm ite, (718) “Sağdaki de hücum ediyor,”

2.1.5.1.6.4.3. Karşılaştırma Edatları

Karşılaştırma edatları, karşılaştırılan iki kavramın dil birliği içerisinde birbirine bağlanmasını sağlayan edattır. Türkçede bu edatlar şunlardır: *ya... ya*, *hem... hem*, *ne... ne*, *da(de)...da(de)*. Karşılaştırma edatlarının işlevi, karşılaştırılan kavramların biri, hepsi ya da hiçbiri anlamlarını taşımasıdır (Ergin, 1998: 353).

Başkurt Türkçesinde karşılaştırma edatları, *bërse-bërse* “kah.. kah”, *bër* “kah.. kah, *da-de*, *za-ze*, *la-le*, *ta-te* “da...da”, *bër* “bir.. bir”, *bërse* “bir..bir, mı..mı”, *elë* “kah” (Ersoy, 2012: 795).

Asık ta, yomoğ ta yomaktay. (515) “Açık da, kapalı da bir bilmece gibi.”

Ğecep te ul, mežek te ul, (747) “Tuhaf da o, gülünç de o,”

Bërse tınp, bërse kölöşöp. (5506) “Kâh sessizleşip, kâh gülüşerek”.

2.1.5.1.6.4.4. Denkleştirme Edatları

Denkleştirme edatları, birbirinin yerine geçebilecek iki kavramın birbirine bağlayan edatlardır. Bu edatlar şunlardır: *ya*, *veya*, *yahut*, *veyahut*. Denkleştirme edatlarının hepsi yabancı asıllıdır. En çok kullanılanı ise “*veya*” ve “*yahut*” tur (Ergin, 1998: 353).

Başkurt Türkçesinde denkleştirme edatları şunlardır: *ye* “veya”, *yeki* “veya, ya da”, *yeihe* “veya, ya da”, *elle* “veya, ya da”, *ye bulmaha* “veya” (Ersoy, 2012: 795).

Ye argı yak yar başında (1321) “Veya öteki tarafın yar başında”.

Elle iñdë kükşel tomanlık, (86) “Ya da şimdi mavi dumanlık,”

Ye bër az huñlap, yeki irterek. (2599) “Veya biraz gecikerek ya da daha erken.”

Elle indë saf kömöştën (247) “Ya da şimdi saf gümüşten”

2.1.5.1.6.4.5. Cümle Başı Bağlaçları

Cümle başı bağlaçları, kendinden önce ve sonra gelen cümlelere çeşitli görevlerle bağlanan bağlaçlardır. Bu bağlaçlar Eski Türkçede bulunmamaktadır. Türkçenin son dönemlerinde yabancı dillerden alıntılanarak dilimize yerleşmiştir (Karaağaç, 2009: 38). Cümle başı bağlaçları, en zengin bağlaç türüdür. Açıklama, sonuç, üsteleme, sebep ve zıtlık gibi anlam verirler. Türkiye Türkçesinde cümle başı bağlaçları şunlardır: *fakat*, *lakin*, *ama*, *ancak*, *yalnız*, *yeter ki*, *sanki*, *hatta*, *çünkü*, *keşke* vs. dir (Efendioğlu, 2007: 27, 29).

Başkurt Türkçesinde cümle başı bağlaçları şunlardır (Ersoy, 2012: 795):

“fakat” anlamı verenler: *lekin* “lakin fakat”, *emme* “fakat, ama”, *feket* “fakat”.

Höylep bir hin feket ııındı. (4954) “Söylüyorsun fakat sen gerçeği.”

Emme bozzar küterëlgen, (1036) “Fakat buzlar yükseltildiğinde,”

Emme akıl tigen mögcizenë (1640) “Fakat akıl denen mucizeye”

“eğer” anlamı verenler: *eger* “eğer”, *eger ze* “eğer, şayet”, *eger ze meger* “eğer ki”.

Ular sıkha eger yarışka. (3232) “Onlar çıksa eğer yarışa.”

Bërzen-bër hüž tapham eger böğön, (2855) “Birden bire söz bulsam eğer bugün,”

Bëlhe eger, ul da yazır inë (3299) “Bilse eğer o da yazar idi”

“çünkü” anlamı verenler: *sönki* “çünkü”.

Sönki hinëñ ikë iñbaşında (2901) “Çünkü senin iki omuzunda”.

Sönki şigriyette, tërë hıvzay, (2998) “Çünkü şiiirde, canlı su gibi,”

“Benzerlik” anlamı verenler: *yenehë* “güya”, *güye* “sanki adeta”, *güyeki* “sanki adeta”.

Meğenehëz donya! Yenehë le, (2890) “Anlamsız dünya! Güya da,”

Güye, selem birëp kittë ular, (5092) “Sanki selam verip gitti onlar”.

Avırlıgın, güye, hizmenë. (2762) “Ağırlığını sanki hissetmedi.

Devërzerzë, güye, devërzerge (5279) “Devirleri sanki, devirlere”

Güye, yër yarıldı kap urtağa, (5056) “Sanki, yer yarıldı tam ortadan,”

Sonuç ve açıklama ifade edenler: *hatta* “hatta bile”, *şuğa* “üstelik”, *şuğa la* “üstelik de”, *şuğa küre* “şundan dolayı”, *şunuñ ösön* “şunun için”, *şunlıktan* “-den dolayı”, *şunuñ hözömtehēnde* “şunun sonucunda”, *şul arqala* “dolayı, ötürü, yüzünden”, *şulay bulğas* “rağmen”, *şul sebeplē* “şu sebepten”, *timek* “demek”, *yeğni* “yani”, *belki* “belki”, *gerse* “-dığı halde, rağmen”, *yene* “yine, yeniden”, *şulay uq* “da, gene”, *tik* “ancak”, *barı* “ancak, yalnız”, *yukha* “yoksa illa”, *yugıhe* “yoksa illa”, *şulay bulha la* “öyle olsa da”, *şuğa qaramaştan* “özellikle de şu nedenle”.

Uralımdıñ taştarında hatta (168) “Uralım’ın taşlarında hatta”

Şuğa la ul tora her saq kın osonda. (4744) “Üstelik de o duruyor her zaman kın ucunda”.

Eyttē yene şagir hem diplomat. (624) “Söyledi yine şair ve diplomat:”

Bulat Yenēkeyev köyö, şulay uk başkort halık köyö. (4599) “Bulat Yenikeyev ezgisi, yine Başkurt halk ezgisi.”

Tik zur avıl bulha la ul, (5988) “Ancak büyük köy olsa da o,”

At yöröşö... Timek, hakimdarzıñ (2874) “At yürüyüşü... Demek, hükmedenlerin”

Barı alğa taban atlanım. (2545) “Sadece ileri doğru atladım.”

2.1.5.1.6.4.6. Çekim Edatları

İsime birlikte kullanılıp, o ismi yer, yön, şekil, tarz, neden, zaman gibi özellikler yükleyerek kendisinden sonra gelen kavramları ilişkilendiren edatlardır. Çekim edatları varlık-varlık ve varlık-eylem ilişkisini oluşturduğu için tek başlarına kullanılamazlar. Çekim edatları, birlikte kullanıldığı isimle ifade ettiği anlamlara göre gruplandırılırlar.

Başkurt Türkçesinde çekim edatları, Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Birlikte kullanıldığı kelimelerle birlikte verdiği anlamlar gruplar halinde ele alınmaktadır. Başkurt Türkçesindeki çekim edatları grupları ise şöyledir (Ersoy, 2012: 795):

Zaman ifade edenler: *huñ* “sonra”, *ēlēk* “önce”, *boron* “önce”, *ēlgerē* “daha evvel”, *evel* “evvel, önce”, *birē* “beri”, *azak* “sonra”, *kirē* “sonra, geri”, *arı* “sonra”.

Ni buldı huñ avılğa? (5991) “Ne oldu sonra köye?”

Rehmet indē, yartı bıvat ēlēk (6027) “Rahmet indi, yarım asır önce”

Örşekte boz kitmeş boron (1026) “Örşekte buz erimeden önce”

Evelden ul bēzže gēl bērge. (2986) “Evvelden o bizde daima birlikte.”

Battal azak barıp sıkkan, tizer, (3317) “Battal sonra gelerek çıkmış, derler,”

Yeşlëkke kirë kıyıtam. (2610) “Gençliğe geri dönüyorum”.

Sebeplik ifade edenler: *küre* “göre”, *arķahında* “yüzünden”, *arķala* “yüzünden”, *ösön* “için”, *sebeplë* “dolayı, ötürü, yüzünden”, *hözömtehënde* “sonucunda”.

Başķortostan tigen il ösön, (2457) “Başķurdistan denen vatan için”

Ėżmetëme küre, bër kön kilëp, (6059) “Hizmetime göre, bir gün gelip,”

Dala ösön yanıp, ul yeşenë (989) “Bozkır için yanarak, o yaşadı.”

Benzerlik ifade edenler: *këvëk* “gibi”, *töslö* “gibi”, *şikëllë* “gibi”, *humak* “gibi”.

Töp-töz ular, atķan uķ këvëk. (59) “Dümdüz onlar, atılan ok gibi.”

İkë şevle töslö, kalkķan bında (87) “İki gölge gibi yükselmiş burada”

Ėara tönde yondoż humak (1130) “Kara gecede yıldız gibi”

Yazģı kön këvëk, yaķtıra yözö. (757) “Bahardaki gün gibi, parlıyor yüzü.”

Başķort hılvzarı şikëllë. (1402) “Başķurt güzelleri gibi.”

Vasıta ve beraberlik ifade edenler: *mënen* “ile”, *arķırı* “vasıtasıyla”.

Ural batır mënen Şülgenden. (5775) “Ural yiğit ile Şülgenden.”

Yenbiržë le mënen Yenbikenen, (5774) “Yenbirzi ile Yenbikeden,”

Şaģir kılı mënen yazılģan... (5703) “Şair eli ile yazılmış...”

Allahınıñ közretterë mënen (5120) “Allahın kudreti ile”

Mayanhılv mënen Kızyıkırpes (4329) “Mayanhılv ile Kızyıkırpes”

Yön ve sınırlama ifade edenler: *taban* “doğru”, *taba* “doğru”, *hetlëm* “kadar”, *birlë* “kadar”, *tiklëm* “kadar”, *saklı* “kadar”, *yaķın* “yakın, kadar”, *ķezerë* “kadar”, *ķezer* “kadar”.

Ütkenderžen kilesekke taban (3768) “Geçmişten geleceğe doğru”

Ul hetlëm de özģölenme bërük, (1989) “O kadar da parçalanma lütfen,”

Elmisakķtan birlë oşo yërge (5633) “Canlının yaratıldığından beri şu yere”

İl tarihi bëzģe bik yaķın. (3130) “Vatan tarihi bize çok yakın.”

Yörek yarhıvzarı diñģëz tiklëm (636) “Yürek coşķuları deniz kadar”

Min dalanı höyžöm şul saklı. (5174) “Ben bozkır sevdim şu kadar.”

Görlep torzo tañdan tañģa ķezer (1949) “Gürleyerek durdu tandan tana kadar”

Başķalık ifade edenler: *başķa* “başķa”, *büten* “başķa”.

Min bütense tüģëlmën. (2231) “Ben başķası değilim”.

Görelilik ifade edenler: *ķarşı* “karşı”, *ķarata* “göre, dair”, *küre* “göre”.

İmanhıžģa, oyathıžģa ķarşı (2324) “İmansızla, utanmazla karşı”.

Aitlik ve ilgili olma ifade edenler: *ayķanlı* “hususunda”.

2003 yıldın dēkabrēnde Başkörtostan Rēspublikahı Prēzidēntın haylav vařıǵaları aykanlı yazıldı. (4380) “2003 yılının kasımında Başkurdistan Cumhuriyeti başkanı seçme olayları hususunda yazıldı.”

Bütünlük ifade edenler: *hayın* “her”.

Minut hayın tav başında (727) “Her dakika dağ başında”.

Devēr hayın millet yazmışına (2990) “Her dönem milletin kaderine”

Harı altın sıñı torǵan hayın (3273) “Sarı altının her çını”

«*Her yey hayın kötöv köttö İlyas* (5100) “Her yaz her sürü güttü İlyas”

Azım hayın haǵalap (3180) “Her adım gözetleyerek”

2.1.5.1.6.4.7. Ünlem Edatları

Ünlemler, değişik ortamlarda, değişik duygular ifade etmek için insanlar tarafından çıkarılan seslerdir (Karaaǵaç, 2009: 43). Bu edatlar, his, heyecan, sevinç, keder, ıstırap hayıflanma gibi çeşitli duyguların yanı sıra doğa sesleri, seslenmeleri; onaylama, reddetme, tasdik etme, gibi ifadeleri de anlatan edatlardır (Ergin, 1998: 349). Ünlem edatları, sözlü iletişimde oldukça yaygın kullanılmaktadır. Yazılı kullanımda ise şayet tek başına kullanılırsa kendisinden sonra; herhangi bir söz dizimi içinde kullanılırsa o söz diziminden sonra ünlem (!) kullanılır.

Başkurt Türkçesinde ünlem edatları için “*İmlıktar*” terimi kullanılıp kendi içerisinde gruplara ayrılmaktadır. Bu gruplar: 1. Duygu Ünlemleri, 2. Cevap Ünlemleri, 3. Sorma-Seslenme Ünlemleri ’dir (Ersoy, 2012: 795, 796). Ayrıca Başkurt Türkçesinde insanların çeşitli duygularından meydana gelen ünlem edatlarının yanında hayvanlara seslenme ve çağırma seslerinden de meydana gelen ünlem edatları bulunmaktadır. Hayvanlara seslenmek her millette farklı şekildedir.

2.1.5.1.6.4.8. Duygu Edatları

Duygu edatları, duygu ve his anlatan edatlardır. Başkurt Türkçesinde bu edatlar şu şekildedir: *aba* “ya, ha”, *abay* “aman”, *ay* “ay, vay”, *ağ* “ha, vay”, *ağ-ağ* “vay vay”, *bey* “vay”, *ah-ah* “ha, vay, uf”, *iğ* “hey, ey”, *u* “ay, uf”, *uy* “ay, uf, ya”, *uğu* “oy, uf, vay”, *ura* “hura, yaşa” *iğ* “hey, ey”, *ēh* “of, oh, ah”, *ebev* “aman”, *ehe* “ha”, *ey* “ay, vay”, *ay-alla* “hay Allah”, *uf* “vay, ay”, *tfu* “püf”, *fu* “öf, pöf”, *fuf* “öf, pöf”, *hey* “ay, hey”, *ay-hay* “ay, vay” (Ersoy, 2012: 796).

Ağ, yaratıp hēzzē tuya almamdır, (212) “Ha, sevmeye doyamam sizi”

Ay-hay, hiñe donya tar hımağ; (399) “Ay, sana dünya dar gibi;”

Ošta ině İlyas, ay-hay, ošta! (5106) “Usta idi İlyas, ay, usta!”

2.1.5.1.6.4.9. Cevap Ünlemleri

Onaylama ya da reddetme ifade eden ünlemlerdir. Bunlar: *evet, hayır, yok, değil, peki, hay hay* gibi sözlere. Cümle arasında kullanılan *iyi, güzel, olur, olmaz* gibi ifadeler ile bazı ağızlarda kullanılan *he, efendim, tabii, elbette* gibi sözler bu gruba dâhil edilmektedir. Cevap ünlemleri, yanında bulunan kelimelere bağlı olmayan ve başlı başına bir anlam taşıyan ünlemlerdir (Ergin, 1998: 351). Ergin (1998: 351), “Türk dil bilgisi” adlı eserinde bu konuya “ünlem” terimi yerine “edat” terimini tercih etmiştir.

Başkurt Türkçesinde cevap ünlemleri: *ĖyĖ* “evet, tabii”, *ĖyĖ bit* “evet”, *yuk* “yok”, *maĥul* “olur, peki”, *boladı* “olur”, *elbette* “peki, tamam”, *yakşı* “evet, peki, tamam”(Ersoy, 2012: 796; Buran ve Alkaya 2014: 457).

Ėanattarıñ, ĖyĖ, kuş ině. (5539) “Kanatların tabii, eş idi.”

Yonsov könder his te yuk kĖvĖk, (57) “Yorgun günler hiç de yok gibi,”

Boldo tigenĖbĖz (ĖyĖ, ĖyĖ!) (2674) “Boldo dediğimiz (evet, evet!)”

2.1.5.1.6.4.10. Sorma- Seslenme Ünlemleri

Sorma ünlemleri, karşılıklı konuşmada soru sorma ifade eden ünlemlerdir. Bunlar: *Acaba, acep* ve konuşma dilinde yer alan *e?, eee?, ha?, hani?, he?, hı?, hu?, yaa?, yoksa?* gibi şekillerdir (Korkmaz, 2009: 1180, 1181).

Bilgegil’in “Çağırma Ünlemleri” olarak adlandırdığı seslenme ünlemleri, bir çağırma sesi ve anlamında çağrılma sesi bulunan bir çağrılmadan oluşan sözlere (2014: 209). Bu sözlerin en yaygını *a, ay, ey, haydi, hey, ya, yahu, bre, ulan, ey hu* ‘dur (Korkmaz, 2009: 1174). Başkurt Türkçesinde seslenme ünlemleri, hitap etmek için kullanılmaktadır. Bu ünlemler şunlardır: *kuş* “yeter, yapma”, *kuşığız* “susun”, *kuşıs* “yeter, yapma”, *ķana* “haydi”, *nu* “haydi, ha”, *marş* “marş”, *eyze* “haydi”, *eyzük* “lütfen”, *ye* “haydi, ha”, *me* “ha, na”, *megĖz* “alın, işte”, *yemĖ* “emi, iyi”, *hayt* “hey, hayt”, *na* “deh”, *hey* “hey”, *ey* “hey” (Ersoy, 2012: 796).

Eyze elĖ, üs hin, alĖa sık! (3514) “Haydi, şimdi büyü sen, ileri çık!”

Eyzük, duştar, türzen uzığız! (4758) “Lütfen, dostlar, evin başköşesine geçiniz!”

YĖr kızımı elle ĥur kızımı, (4313) “Yer kızı mı yoksa dev kızı mı,”

YamĖırmı iken, elle ĥarmı iken? (4078) “Yağmur muymuş ya da kar mı acaba?”

Tuķhanbayza haban tuyımı ni – (4586) “Tukhanbay’ da saban bayramı mı ne”

2.1.5.2. Fiil

Bir iş ve hareketi bildiren sözlere fiil denir. Fiiller, tek başına kullanılamazlar. Karşılıklı oldukları hareket, ad ile olan ilişkileri sonucunda ortaya çıkar. Fiiller kök ve gövde halinde iken isimle ilişki içerisinde olamazlar. Fiillerin isimle bir ilişki içerisinde olması, fiillerin çekime girmesi ile gerçekleşmektedir. Fiillerin kök ve gövdeleri, ekler ile genişletilince cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf gibi görevler üstlenmektedir (Korkmaz, 2009: 527).

Başkurt Türkçesinde fiil, “*kılım*” olarak adlandırılmaktadır (Ersoy, 2012: 775).

2.1.5.2.1. Şahıs ekleri

Şahıs ekleri, fiilin göstermiş olduğu iş, oluş ve kılışın hangi şahıslar tarafından yapıldığını gösteren eklerdir. Şahıs ekleri, şekil ve zaman eklerinden sonra gelmekte ve kendinden sonra sadece soru eki almaktadır (Korkmaz, 2009: 571).

Başkurt Türkçesinde şahıs ekleri, “*Almaş Kuşımsaları*” olarak ifade edilmektedir. Başkurt Türkçesinde şahıs ekleri, 1. Tip iyelik menşeli şahıs ekleri, 2. Tip zamir menşeli şahıs ekleri ve 3. Tip emir şahıs ekleri olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Ersoy, 2012: 775).

2.1.5.2.1.1. I. Tip (İyelik Menşeli) Şahıs Ekleri

İyelik kökenli şahıs ekleri, iyelik eki alan ve zamanla fiil çekimlerinde şahıs gösteren ek olarak da kullanılmış eklerdir. Duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, gereklilik ve istek kipinin çekiminde bu şahıs ekinin kullanıldığı görülmektedir. (Korkmaz, 2009: 571). Başkurt Türkçesinde iyelik köken şahıs eklerinin şahıslara göre çekimi şöyledir (Ersoy, 2012: 775):

	<u>Teklik</u>	<u>Cokluk</u>
1. şh.	-(<i>ı, ě, o, ö</i>)m	-(<i>ı</i>)k/-(<i>ě</i>)k/-(<i>o</i>)k/-(<i>ö</i>)k
2. şh.	-(<i>ı, ě, o, ö</i>)ñ	-(<i>ı</i>)gız/-(<i>ě</i>)gěž/-(<i>o</i>)gož/-(<i>ö</i>)göz
3. şh.	Ø	Ø; <i>lar/ler, dar/der, tar/ter, zar/zer</i>

Běr yandık ta běr tuñdık. (5729) “Bir yandık da bir donduk.”

Běž gimn yazżık (5403) “Biz marş yazdık”

Kěşęler, uyav bulıgız (1299) “İnsanlar, uyanık olunuz.”

2.1.5.2.1.1.2. II. Tip (Zamir Menşeli) Şahıs Ekleri

Zamir kökenli şahıs eki, şahıs eklerinin zamanla ekleşmesiyle oluşan şahıs eklerdir (Korkmaz, 2009: 571). Bu ekler, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek ve gereklilik kipinin çekiminde kullanılmaktadır (Ergin, 1998: 283) Başkurt Türkçesinde bu şahıs ekleri şöyledir (Ersoy, 2012: 775):

<u>Teklik</u>	<u>Çokluk</u>
1. şh. –m/-mın/-mėn/-mon/-mön	-bız/-bėz/-boz/-böz
2. şh. –huñ/-heñ/-hoñ/-höñ	-hıgız/-higėz/-hoğoz/-högöz
3. şh. Ø	Ø; -lar/-ler, -tar/-ter, -dar/-der, -zar/-zer

Yözemėn yarzan yargıa. (1415) “Yüzüyorum kıyıdan kıyıya.”
Kütergenheñ, kükke tēretēp. (1629) “Yükselmişsin göğü titreterek.”

2.1.5.2.1.1.3. III. Tip (Emir) Şahıs Ekleri

Bu şahıs ekinde kip eki ile şahıs eki iç içedir. Fiile getirilen ek, aynı zamanda şahıs da karşıladığı için bir şahıs eki eklenmez (Korkmaz, 2009: 572). Başkurt Türkçesinde emir şahıs ekleri şu şekildedir (Ersoy, 2012: 775).

<u>Teklik</u>	<u>Çokluk</u>
1. şh. –yım/-yēm, -ayım/-eyēm	-yık/-yėk, -ayık/-eyėk
2. şh. Ø	-(ı)gız/-(-ė)gėz/-(-ö)ğ
3. şh. –hın/-heñ/-hon/-hön	-hındar/-heñder/-hondar/-hönder

Sıkmahındar Haq Tegele yuldarınan. (4036) “Ayrılmasınlar Hak Teâlâ yolundan.”
Sıt-yat küzzer eyze kürmehēnder, (124) “Yabancı gözler haydi görmesinler,”
Sıgıp kiteyēm elē, (528) “Çıkıp gideyim şimdi,”
Bulayık bėz mėñ uyılı; (2408) “Olalım biz bin fikirli;”
Onotmayık elē şul irteneñ (1519) “Unutmayalım henüz şu sabahını”
Salavattar eyteyėk bėz berge – berge (4746) “Dualar edelim biz birlikte”

2.1.5.2.2. Basit Kipler

2.1.5.2.2.1. Haber Kipleri

2.1.5.2.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman Eki

Belirli geçmiş zaman eki, şekil ve zaman bildiren bir ektir (Ergin, 1998: 298). Genel bir ifade ile fiildeki oluş ve kılışın, bulunduğu zamandan önceki bir zamanda olduğunu gösteren bir zamandır. Bu zamanda oluş ve kılışın bittiğine konuşan tanıklık etmiştir; olayın tamamlandığı konuşanın gözleri önünde gerçekleşmiştir. Bu ek, Türkiye Türkçesinde *-DI/-DU* şeklinde yapılmaktadır (Korkmaz, 2009: 584).

Başkurt Türkçesinde belirli geçmiş zaman eki, “*Bidelē Ütken Zaman*” olarak adlandırılmaktadır. Bu adlandırmanın yanı sıra *şahitli*, *bërënsë* gibi terimler de kullanılmıştır. Başkurt Türkçesinde bu ek, asıl fiile {-DX/-nX/-zX} eklerinin getirilmesi ile yapılmaktadır. Ünlü ile biten fiillerden sonra *-ni/-në*, *-no/-nö* ; /r/, /v/, /y/, /z/ ünsüzleri ile biten fiillerden sonra *-zi/-zi*, *-zo/zö*; /l/, /m/, /n/, /ñ/ ünsüzlerinden sonra *-dı/-dë*, *-do/-dö*; tonsuz ünsüzlerden sonra ise *-tı/-të*, *-to/-tö* biçimleri getirilmektedir (Ersoy, 2014: 74). Başkurt Türkçesinde belirli geçmiş zaman ekinin olumsuzu, {-mA} eki ile yapılmaktadır. Soru şekli ise {mX} eki ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 776). Başkurt Türkçesinde belirli geçmiş zaman kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır (KTLG, 2006: 8).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>tivzim</i> “doğdum”	<i>tivmanım</i> “doğmadım”	<i>tivzimmi</i> “doğdum mu”
<i>tivziñ</i>	<i>tivmaniñ</i>	<i>tivziñmi</i>
<i>tivzi</i>	<i>tivmanı</i>	<i>tivzimi</i>
<i>tivziķ</i>	<i>tivmaniķ</i>	<i>tivziķmi</i>
<i>tivziġiz</i>	<i>tivmaniġiz</i>	<i>tivziġizmi</i>
<i>tivzilar</i>	<i>tivmanilar</i>	<i>tivziları</i>
<i>Milletëmden, şökör, bata <u>aldım</u> (6060) “Milletimden, şükür, dua aldım”</i>		
<i>Ut eşënde <u>kaldım</u>, yalkında (5549) “Ateş içinde kaldım, alevde”</i>		
<i>Bëz gimn <u>yazızık</u> (5318) “Biz marş yazdık”</i>		
<i><u>Kıvalanık kolhoz attarın</u> (4879) “Kovaladık kolhoz atlarını”</i>		
<i>Kükrevzerzë alıp, min kildëm. (264) “Kükremeleri alarak, ben geldim.”</i>		

2.1.5.2.2.1.2. Belirsiz Geçmiş Zaman

Fiilin karşılamış olduğu oluş ve kılışın içinde bulunduğu zamandan önce gerçekleşen zamandır. Bu zaman, gerçekleşen oluş ve kılışın konuşan tarafından görülmediğini, bilinmediğini ve başkasından duyup öğrendiğini ya da sonradan fark ettiğini bildirmektedir. Türkiye Türkçesinde belirsiz geçmiş zaman *-mIş/-mUş* eki ile yapılmaktadır. Masal ve fıkra anlatımında genellikle bu zaman kullanılmaktadır. Çünkü masal ve fıkralar görmekle değil, kuşaktan kuşağa anlatılarak gelmektedir. Belirli geçmiş zaman ile belirsiz geçmiş zaman arasındaki fark ise olayın görüp-görmeme, bilip-bilmeme ve duyuma dayanması durumudur (Korkmaz, 2009: 600, 601).

Başkurt Türkçesinde belirsiz geçmiş zaman “*Bildehöz Ütken Zaman*” olarak ifade edilmektedir. Bu zaman eki için Başkurt Türkçesinde {-GAn} eki kullanılmaktadır. Ek, dudak uyumuna göre, ünlü ve tonlu ünsüzle biten fiillerden sonra *-ğan/-gen*; tonsuz ünsüzlerden sonra *-kan/-ken* şeklinde görülmektedir. Olumsuz şekli, belirli geçmiş zamanda olduğu gibi {-mA} eki ile yapılmaktadır. Olumsuzluk ekinin ünlü ile bitmesinden dolayı olumsuz çekiminde ekin yalnızca *ğan/-gen* şekli kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesinde bu zamanın soru şekli ise sadece *-mi/-mi* eki ile yapılmaktadır. Çünkü bu zamanın eki daima düz ünlülü olduğu için diğer şekilleri kullanılmaz (Ersoy, 2012: 777).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>kilgenmën</i> “gelmişim”	<i>kilmegenmën</i> “gelmemişim”	<i>kilgenmënmë</i> “gelmiş miyim”
<i>kilgenhëñ</i>	<i>kilmegenhëñ</i>	<i>kilgenhëñmë</i>
<i>kilgen</i>	<i>kilmegen</i>	<i>kilgenmë</i>
<i>kilgenbëz</i>	<i>kilmegenbëz</i>	<i>kilgenbëzmë</i>
<i>kilgenhëgëz</i>	<i>kilmegenhëgëz</i>	<i>kilgenhëgëzmë</i>
<i>kilgen(der)</i>	<i>kilmegen(der)</i>	<i>kilgen(der)më</i>
<i>Alıstarzan hattar yazğan</i> (4637) “Uzaklardan mektuplar yazmış”		
<i>Yazmıştarğa yazıp kuyğan</i> (3434) “Kaderlere yazarak koymuş”		
<i>Emme haman ëzerlëklep kilgen</i> (3305) “Fakat hemen iz sürerek gelmiş”		
<i>Tomboyoktar seske atkan</i> , (1328) “Beyaz nilüferler çiçek atmış,”		
<i>Qoyaş tañdı heber itken</i> . (1143) “Güneş tanı haber etmiş.”		

2.1.5.2.2.1.3. Şimdiki Zaman

Şimdi zaman, fiil kök ve gövdesi ile şahıs eki arasına “-yor” ekinin getirmesi ile oluşmaktadır. Şimdiki zaman eki, eski Batı Türkçesinde “yorır” şeklinde görülmektedir (Bilgegil, 2014: 239, 240). Bu zaman, fiilin oluş ve kılışının içinde bulunduğu zamanda gerçekleştiğini göstermektedir.

Başkurt Türkçesinde bu zaman 1. tip şimdiki zaman ve 2. tip analitik zamanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Ersoy, 2012: 777, 778).

2.1.5.2.2.1.3.1. I. Tip: Şimdiki Zaman

Başkurt Türkçesinde 1. tip şimdiki zaman eki olarak {-A/-y} ekleri kullanılmaktadır. Ünsüz ile biten fiillerden sonra -a/-e; ünlü ile biten fiillerden sonra ise -y şeklinde kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesinde bu ekler, konuşmacının içinde bulunduğu anda yaptığı iş, oluş ve hareketi anlatmaktadır. Bu zamanın olumsuzu {-mA} eki ile yapılmaktadır. Soru şekli ise -mi/-më eki ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 777).

Olumlu

Olumsuz

Soru

yatayım “yatıyorum”

yatmayım “yatmıyorum”

yatayım mı “yatıyorum mu”

yatahiñ

yatmayhiñ

yatahiñ mi

yata

yatmay

yatamı

yatabız

yatmaybız

yatabız mı

yatahiğiz

yatmayhiğiz

yatahiğiz mi

yata(lar

yatmay(zar)

yata(zar) mı

Kisërëğëz, minëñ tëlëm barmay, (160) “Geçiriniz, benim dilim varmıyor,”

E yöregëm yeşey dalala, (258) “Fakat yöreğim yaşıyor bozkırda,”

Ağaslıktar aşa, kürem bına, (297) “Ağaçlıklar üzerinden, görüyorum işte,”

Hinë, yenëm, hinë ëzleyëm. (343) “Seni, canım, seni arıyorum.”

Bulmaymı huñ donya yat hımağ? (2589) “Olmuyor mu sonra dünya yabancı gibi?”

2.1.5.2.2.1.3.2. II. Tip: Analitik Şimdiki Zaman

Başkurt Türkçesinde şimdiki zaman için çeşitli analitik işlevler de kullanılmaktadır. Bu analitik fonksiyonlar {-p} veya {-A} zarf-fiili almış asıl fiillerden sonra {-A/-y} çekim eki ve şahıs eki ile çekime giren yardımcı fiillerin kullanılması sonucu oluşmaktadır. Şimdiki zamanın analitik yapıları *bar-*, *kil-*, *tor-*, *ultır-*, *yat-*, *yörö-* gibi yardımcı fiillerin kullanılmasıyla meydana gelmiştir. Analitik fonksiyonun olumsuz

şekli asıl fiile –ma, -me olumsuzluk ekinin getirilmesi ile yapılmaktadır. Soru şekli ise sona soru eki olan –mı/-më ekinin getirilmesi ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 778). Başkurt edebiyatında şimdiki zamanın analitik şekli genellikle günlük matbuatta ve konuş dilinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Ersoy, 2014: 235).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>yariş baram</i>	<i>yarişmay baram</i>	<i>yariş barammı</i>
“yarişıyorum”	“yarişmıyorum”	“yarişiyor muyum”
<i>yariş barahiñ</i>	<i>yarişmay barahiñ</i>	<i>yariş barahiñmı</i>
<i>yariş bara</i>	<i>yarişmay bara</i>	<i>yariş baramı</i>
<i>yariş barabız</i>	<i>yarişmay barabız</i>	<i>yariş barabızmı</i>
<i>yariş barahıgız</i>	<i>yarişmay barahıgız</i>	<i>yariş barahıgızmı</i>
<i>yariş bara(lar)</i>	<i>yarişmay bara(lar)</i>	<i>yariş bara(lar)mı</i>
<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>yeyrep yatam</i>	<i>yeyrep yatmaymın</i>	<i>yeyrep yatammı</i>
“yayıyorum”	“yayılmıyorum”	“yayıyorum mu”
<i>yeyrep yatahiñ</i>	<i>yeyrep yatmayhiñ</i>	<i>yeyrep yatahiñmı</i>
<i>yeyrep yata</i>	<i>yeyrep yatmay</i>	<i>yeyrep yatamı</i>
<i>yeyrep yatabız</i>	<i>yeyrep yatmaybız</i>	<i>yeyrep yatabızmı</i>
<i>yeyrep yatahiğiz</i>	<i>yeyrep yatmayhiğiz</i>	<i>yeyrep yatahiğizmı</i>
<i>yeyrep yata(lar)</i>	<i>yeyrep yatmay(lar)</i>	<i>yeyrep yata(lar)mı</i>
<i>Hırğalaқта <u>yariş bara</u>, (698) “Tümsekte yarişiyor,”</i>		
<i>Amanattar <u>alıp kile</u>, (924) “Emanetlerini alıyor,”</i>		
<i>Örşegëbëz <u>taşıp bara</u>, (1037) “Örşegimiz taşıyor,”</i>		
<i>Kayza barha, <u>yërzë inlep yöröy</u> (4020) “Nereye gitse, yeryüzünü inletiyor”</i>		
<i>Oşo bër hüz <u>hetërletëp tora</u> (820) “Şu bir söz hatırlatıyor”</i>		

2.1.5.2.2.1.4. Geniş Zaman

Geniş zaman, bütün zamanları içinde barından ve fiilin her zaman gerçekleşeceğini ifade eden zamandır. Geniş zamanın asıl fonksiyonu “her zaman”ı vurgulamaktır. Bundan dolayı geniş zaman ekleri, üç tür zaman ifade ederler: 1. Her zaman. 2. Geçmiş zamanla şimdiki zamanı içine alan bir zaman. 3. Gelecek zaman. Ayrıca geniş zamanın karşılamış olduğu vasıflar kesinlik bildirmemektedir (Ergin, 1998: 291). Türkiye Türkçesinde geniş zaman eki, *-r*, *-(I)r*/*-(U)r* ve *-Ar* ekleridir. *-r* eki, ünlü ile biten hecenin fiil kök ve gövdelerine getirilirken; ünsüz ile biten birden çok

hecenin fiil kök ve gövdelerine *-(I)r/-(U)r* eki getirilmektedir. *-Ar* eki ise ünsüzle biten tek heceli olan fiillerin kök ve gövdelerine getirilmektedir. Bu zamanın olumsuzu, birinci teklik ve çokluk şahıslarına *-mA-*; ikinci, üçüncü teklik ve çokluk şahıslarda ise *-mAz* eki getirilerek yapılmaktadır (Korkmaz, 2009: 637, 638).

Başkurt Türkçesinde geniş zaman “*Bildehöz Kilesek Zaman*” olarak adlandırılmaktadır. Geniş zaman eki olarak Başkurt Türkçesinde *{-(X)r}* eki ile yapılmaktadır. Ünlü ile biten fiillere *-r*, ünsüz ile biten fiillerden sonra *-ır/-ir/-or,-ör* eki getirilerek yapılmaktadır. Bu zamanın çekiminde ise şahıs zamiri kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesinde geniş zamanın olumsuzu son hecesi kalın ünlülü fiillerden sonra *-maş*, ince ünlülü fiillerden sonra *-meş* eki getirilerek yapılmaktadır. Teklik ve çokluk birinci şahıslarda olumsuzluk eki olarak *{-mA}* eki kullanılmaktadır. Soru eki ise fiil çekimi ve şahıs eklerinden sonra kullanılmaktadır (Ersoy, 2012: 779).

<u><i>Olumlu</i></u>	<u><i>Olumsuz</i></u>	<u><i>Soru</i></u>
<i>tanırmin</i> “tanırım”	<i>tanımam</i> “tanımam”	<i>tanırminmi</i> “tanır mıyım”
<i>tanırhiñ</i>	<i>tanımaşhiñ</i>	<i>tanırhiñmi</i>
<i>tanır</i>	<i>tanımaş</i>	<i>tanırmi</i>
<i>tanırbız</i>	<i>tanımabız</i>	<i>tanırbızmi</i>
<i>tanırhıgız</i>	<i>tanımaşhıgız</i>	<i>tanırhıgızmi</i>
<i>tanır(žar)</i>	<i>tanımaş(tar)</i>	<i>tanır(žar)mi</i>
<i>Şunday bër yır yırlarmın</i> (325) “Şöyle bir türkü söylerim”		
<i>Urav-urav ildë urarhiñ</i> (455) “Kıvrım kıvrım vatanını sararsın”		
<i>Haklarbız bëž ildëñ üzën de!</i> (2348) “Koruruz biz vatanın kendini de”		
<i>Kanat kağır baş yortta</i> (3958) “Kanat çırpır baş yurda”		

2.1.5.2.2.1.5. Gelecek Zaman

Gelecek zaman, henüz gerçekleşmeyen; fakat şu andan itibaren gerçekleşecek olan bir yapma ya da olmayı bildiren zamandır. Gelecek zaman bütün dillerde ana zaman olarak bilinen kesin zamandır. Bunun yanında geniş zaman ve şimdiki zaman ekleri de gelecek zaman anlamı verebilir. Geniş zaman olasılıklı bir gelecek; şimdiki zaman yakın bir gelecek; gelecek zaman ise istek, niyet ve belirli bir gelecek bildirmektedir “*Babam yarın Ankara’ya gidiyor; Bana yarın akşam gelirsin, oturur dertleşiriz. Kişinin ana dili edinimindeki her yanlışlık veya eksiklik, yeni öğrenmelerde, yeni ilişkilendirmelerde katlanarak artacaktır.*” (Karaağaç, 2009: 96, 98). Türkiye Türkçesinde gelecek zaman eki “*-AcAk*” tır. Bu ek yapı bakımından sıfat-fiil kökenlidir.

Eski Anadolu Türkçesinin sonlarına doğru ortaya çıkmış ve öncesinde sıfat-fiil olarak kullanılmış, daha sonraları bu ek şahıs ekleri ile genişletilerek gelecek zaman eki olarak kullanılmaya başlanmıştır (Korkmaz, 2009: 623, 624).

Başkurt Türkçesinde gelecek zaman “*Bildeli Kilesek Zaman*” olarak adlandırılıp, gelecekte gerçekleşeceği kesin olarak bilinen durumları anlatmak için kullanılır. Gelecek zaman eki olarak ise {-(y)AsAk} fiil çekim eki kullanılmaktadır. Bu ek, ünsüz ile biten fiil köklerinden sonra *-asağ/eseğ*; ünlü ile bitenlerden sonra *-yasağ/yeseğ* şeklinde kullanılmaktadır. Ayrıca bu ekin çekiminde şahıs zamiri menşeli şahıs ekleri kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesinde gelecek zamanın olumsuzu iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan birincisi fiil çekim ekinden önce {-mA} olumsuzluk eki getirilerek yapılırken; ikincisi gelecek zamanın fiil çekim ekinden sonra *tüğəl* olumsuzluk kelimesi getirilerek yapılmaktadır. Başkurt Türkçesinde gelecek zamanın soru şekli ise {-mX} eki ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 779, 780).

<u><i>Olumlu</i></u>	<u><i>Olumsuz</i></u>	<u><i>Soru</i></u>
<i>kitesekmən</i>	<i>kitmeyeseğmən</i>	<i>kitmeyeseğmənme</i>
“gideceğim”	“gitmeyeceğim”	“gidecek miyim”
<i>kitesekhəñ</i>	<i>kitmeyeseekhəñ</i>	<i>kitesekhəñme</i>
<i>kitesek</i>	<i>kitmeyeseğ</i>	<i>kitesekme</i>
<i>kitesekbëž</i>	<i>kitmeyeseğbëž</i>	<i>kitesekbëžme</i>
<i>kitesekhëğëž</i>	<i>kitmeyeseekhëğëž</i>	<i>kitmeyeseekhëğëžme</i>
<i>kitesek</i>	<i>kitmeyeseğ(ter)</i>	<i>kitesek(ter)me</i>
<i>Kileseğe alıp kitesek</i> (2758) “Geleceğe alarak gidecek”		
<i>Yırlanasak yazğı yır hımağ</i> (849) “Türkü söylenecek bahardaki türkü gibi”		
<i>Tıvasak</i> tañ nurzarı (1320) “Doğacak tan nurları”		

2.1.5.2.2.2. Tasarlama Kipleri

Tasarlama kipleri, fiilin, olumlu ya da olumsuz bir şekilde gerçekleşmesini; istek, emir, şart ve gereklilik gibi kavramların içinde sunan kiplerdir. Bu kiplerde tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik gerçekleşmemiştir. Tasarlama kipleri, belirli bir eklerle kurulmuştur. Fakat bu ekler belirli bir zaman belirtmediği gibi tamamen de zaman kavramından uzak değıllerdir. Tasarlama kiplerinin ortak özelliğı işlev olarak aralarında bir bağı olmadığı halde sonuç olarak hepsinin tasarlanan bir isteğe yönelmiş olmalarıdır (Korkmaz, 2009: 647).

2.1.5.2.2.2.1. Şart Kipi

Şart kipi, bir oluşun veya kılışın bir şarta bağlayan tasarlama kiplerinden biridir. Türkiye Türkçesinde şart kipi eki *-sA* ekidir. Bu kipin diğer tasarlama kiplerinden farkı tek başına bir yargı bildirmez ve temel cümlede bulunan yargının gerçekleşmesini bir şarta bağlayan tamamlayıcı bir öge unsuru görevinde olmasıdır (Korkmaz, 2009: 676, 677).

Başkurt Türkçesinde şart kipi eki {-hA} ekinin fiile getirilmesi ile yapılmaktadır. Bu ek, kalın ünlülerden sonra *-ha* eki; ince ünlülerden sonra ise *-he* eki getirilerek yapılmaktadır. Başkurt Türkçesinde şart kipi ekinin çekimi, iyelik eki menşeli şahıs ekleri ile yapılmaktadır. Kipin olumsuz şekli diğer kiplerde de olduğu gibi {-mA} olumsuzluk eki ile yapılmakta; soru şekli ise yine {-mX} soru eki kullanılmaktadır (Ersoy, 2012: 780). Başkurt Türkçesinde şart kipi eki, kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır. Ayrıca bu ekin 2. teklik şahsında *-A* ile genişletilmiş biçimi de bulunmaktadır (KTLG, 2006: 664).

Olumlu

kilhem “gelsem”

kilheñ

kilhe

kilhek

kilheğëž

kilhe(ler)

Olumsuz

kilmehem “gelmesem”

kilmeheñ

kilmehe

kilmehek

kilmeheğëž

kilmehe(ler)

Soru

kilhemě “gelsem mi”

kilheñmě

kilhemě

kilhekme

kilheğëžmě

kilhe(ler)mě

Ağ bër gëne yır hužıp bulha iken (1636) “Ah, yine bir uzun hava olsa imiş”

Kızžar bulha, ilge qot qına (1779) “Kızlar olsa, vatana uğur gibi”

Bëž kithek te kaytmaš yëržerge (647) “Biz gitsek de geri dönmez memleketlere”

Asır yëržer asılıp bötheler ze (433) “Kuru topraklar sürülerek bitseler de”

Tirek këvëk iržer bulhak ta bit (808) “Kavak ağacı gibi yiğitler olsak da elbette”

2.1.5.2.2.2.2. İstek Kipi

İstek kipi, gerçekleşmesi istenen, umulan bir eylemi ifade etmektedir. Gerçekleşmesi beklenen ve umulan bir durumun zaman kavramı yoktur bu yüzden istek ve beklenti geniş bir zaman dilimine yayılmıştır (Karaağaç, 2009: 103). İstek kipi, Türkiye Türkçesinde fiil kök ve gövdeleri ile şahıs arasına *-a* ya da *-e* eklerinden birinin getirilmesiyle yapılmaktadır (Bilgegil, 2014: 244).

Başkurt Türkçesinde istek kipi: 1. tip istek kipi, 2. tip istek kipi, 3. tip istek kipi ve 4. tip istek kipi olmak üzere dört gruba ayrılmıştır.

2.1.5.2.2.2.1. I. Tip İstek Kipi

Başkurt Türkçesinde 1. tip istek kipi, {-GX} ekini alan bir ismin, iyelik eklerinin eklenmesi ve sonrasında *kil-* fiilini alması sonucu oluşur. {-GX} eki, ünlü ve tonlu ünsüzle biten fiillerin kalınlık-incelik uyumuna göre *-ğı/-gě/-go/-gö;* şekline bürünürken; tonsuz ünsüzle biten fiillerden sonra ve yine kalınlık- incelik uyumuna göre *-kı/-kě/- ko/-kö* şeklini alır. Bu tipin olumsuz şekli fiilin almış olduğu fiil çekim ekinin olumsuz şekli ile yapılır. Yardımcı fiil şimdiki zaman, geçmiş zaman ya da gelecek zaman ile çekimlenmiş ise {-mA}, geniş zamanda çekimlenmiş ise {-mAš} ekleri ile yapılmaktadır. 1.tip istek kipinin soru şekli ise yardımcı fiilden sonra gelen zamana göre kullanılır (Ersoy, 2012: 781).

Olumlu

algım kile

“*alasım geliyor*”

algıñ kile

algıhı kile

algıbiz kile

algıgız kile

algıları kile

Olumsuz

alasım kilmey

“*alasım gelmiyor*”

alasıñ kilmey

alasıhı kilmey

alasıbiz kilmey

alasıgız kilmey

algıları kilmey

Soru

alasım kilemë

“*alasım gelmiyor mu*”

alasıñ kilemë

alasıhı kilemë

alasıbiz kilemë

alasıgız kilemë

algıları kilemë

Algım kile hëzzë küterëp. (3378) “*Alasım geliyor* sizi yükselterek.”

2.1.5.2.2.2.2. II. Tip İstek Kipi

Başkurt Türkçesinde 2. Tip istek kipi yapısı {-hA} + şahıs eki + sI dır. Bu yapıya istek ifadesini veren +sI yapısıdır. Ayrıca {-hA} doğrudan fiil çekiminde kullanılmasının yanında {-GAn} ya da {-(X)r} çekim eklerinden biri ile çekime girmiş fiilden sonra *bul-* yardımcı fiil ile de kullanılabilir. Bu kipin olumsuz şekli {-hA} yapısından önce {-mA} olumsuzluk ekinin getirilmesi ile yapılmaktadır. 2. tip istek kipinin soru yapısı ise {-mX} soru eki ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 781). Başkurt Türkçesinde {-hA} + şahıs eki + sI yapısı, anlatıcının bir şeyi gerçekleşmesini çok istemesinden kaynaklanan beddua için de kullanıldığı görülmektedir (Ersoy, 2014: 398).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>barhamsı</i>	<i>barmahamsı</i>	<i>barmahamsımı</i>
“varmak istiyorum”	“varmak istemiyorum”	“varmak istiyor muyum?”
<i>barhañsı</i>	<i>barmahañsı</i>	<i>barhañsımı</i>
<i>barhası</i>	<i>barmahası</i>	<i>barhasımı</i>
<i>barhaqsı</i>	<i>barmahaqsı</i>	<i>barhaqsımı</i>
<i>barhağızsı</i>	<i>barmahağızsı</i>	<i>barhağızsımı</i>
<i>barha(lar)sı</i>	<i>barmaha(lar)sı</i>	<i>barha(lar)sımı</i>
<i>Bër Hožayzan közret bulhası</i> (3366) “Sadece Allah’tan kuvvet almak istiyorum”		
<i>Meñgë – meñgë yaqtı bulhası</i> (4907) “Sonsuzluk ışığı olmak istiyorum”		
<i>Karağızsı, zeñger kükten</i> (225) “Bakınız, istiyorum mavi gökten”		
<i>Asaymsı tarih sërzerën</i> (4365) “Açmak istiyorum tarih sırlarını”		
<i>Bëlëğžsë, bëlëğž</i> (6003) “Biliniz istiyorum, biliniz”		

2.1.5.2.2.2.3. III. Tip İstek Kipi

Başkurt Türkçesinde bu kip {-AhI/yhX}+ eki *kil-* yapısı ile oluşmaktadır. Bu yapı {-AhI/yhX}, {-DX/-nX-žX} ve {-(y)AsAk} gibi çeşitli fiil çekim ekleri olarak istek yapısını şimdi, gelecek veya geniş zaman içinde barındırmaktadır. {-AhI/yhX} sıfat-fiil eki, ünlü ile biten fiillerden sonra *-ahı/-ehë*; ünsüzle bitenlerden sonra ise *-yhı/-yhë/-yho/-yhö* şeklinde görülmektedir. Bu istek kipinin olumsuz şekli üç şekilde yapılmaktadır. İlki *kil-* yardımcı fiiline olumsuzluk eki olan {-mA} ekinin getirilmesi ile oluşmaktadır. Bu yapının diğer olumsuz şekli olumsuzluk bildiren *yuk* ve *tügël* kelimeleri ile yapılmaktadır. 3. Tip istek kipinin soru şekli ise yine soru eki olan {-mX} eki ile yapılmaktadır (Ersoy, 2014: 399, 400).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>qaytahım kile</i>	<i>qaytahım kilmey</i>	<i>qaytahım kilemë</i>
“dönmek istiyorum”	“dönmek istemiyorum”	“dönmek istiyor muyum”
<i>qaytañıñ kile</i>	<i>qaytañıñ kilmey</i>	<i>qaytañıñ kilmeymë</i>
<i>qaytabız kile</i>	<i>qaytabız kilmey</i>	<i>qaytabız kilmeymë</i>
<i>qaytağız kile</i>	<i>qaytağız kilmey</i>	<i>qaytağız kilmeymë</i>
<i>qaytaları kile</i>	<i>qaytaları kilmey</i>	<i>qaytaları kilemë</i>

2.1.5.2.2.2.4. IV. Tip İstek Kipi

4. tip istek kipi Başkurt Türkçesinde {-GAyI} eki ile yapılmaktadır. Bu yapı anlam olarak olumsuz bir istek ifade etmektedir. Bu istek kipi iyelik menşeli şahıs ekleri ile çekime girmektedir. Ayrıca bu ek olumsuzluk eki ile birlikte kalınlık- incelik uyumuna girmekte ve soru şekli kullanılmamaktadır (Ersoy, 2012: 782). 4. tip istek kipi eki, Eski Türkçede gelecek zamanı ifade eden {-GAy} ekinden gelmektedir (Ersoy, 2014: 403).

Olumsuz

timegeyim “söylemeyeyim”

timegeyiñ

timegeyi

timegeyik

timegeyigëž

timegeyëler

2.1.5.2.2.3. Gereklilik Kipi

Bir oluşun ya da tasarlanan bir eylemin olması veya yapılması gerektiğini ifade eden bu kip, Türkiye Türkçesinde *-mAlI* eki ile yapılmaktadır. Gereklilik kipi, *-mA* fiilden isim yapma eki ile *-lU* (<-lɨg) sıfat ekinin kaynaşması sonucu oluşmuştur. Fakat o dönemde hala bir kip eki olarak kullanılmamış ve sıfat-fiil eki durumundadır. Gereklilik kipi Eski Anadolu Türkçesinde *-mAk*, *-mA* mastar ekleri ve *-sA* şart ve *-A* istek kipine *gerek* kelimesi getirilmesiyle yapılmıştır (Korkmaz, 2009: 693, 694).

Başkurt Türkçesinde “*Kereklëk Tëyëš Höykelëšë*” olarak adlandırılan gereklilik kipi, mecburiyet, zorunluluk ve gereklilik gibi durumları ifade etmek için kullanılır. Başkurt Türkçesinde gereklilik kipi için bir ek bulunmamaktadır fakat analitik kuruluşlar çerçevesinde gereklilik kavramı verilmektedir. Başkurt Türkçesinde bu analitik yapılar 1. tip gereklilik kipi, 2. tip gereklilik kipi, 3. tip gereklilik kipi ve 4, 5, 6. tip gereklilik kipi olmak üzere gruplara ayrılmıştır (Ersoy, 2012: 783).

2.1.5.2.2.3.1. I. Tip Gereklilik Kipi

1. tip gereklilik kipi, Başkurt Türkçesinde mastar eki olarak bilinen {- (X)rgA} ve kiplik kelimesi olan *tëyëš* ‘in bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu ekin değişken şekilleri de bulunmaktadır. Bunlardan birisi ince ünlülerden sonra /g/ ünlü kullanılırken; kalın ünlülerden sonra /ğ/ ünlüsü kullanılmaktadır. Diğer şekli ise ünsüzle biten bir

fiilden sonra yardımcı ses olarak eklenen hecenin son ünlüsü uyuma göre /ı/, /ë/, /o/, /ö/ ünlülerinden biri getirilir. Ekin ise kalınlık-incelik uyumuna göre ikinci ünsüzü /g/ ya da /ğ/ şeklinde fiile eklenir. Çekimi iki şekilde yapılmaktadır. İlki mastar eki olan {- (X)rgA} eki ile çekimlenmiş asıl fiilden sonra *tëyëş* kelimesi eklenerek yapılırken; diğeri de yine aynı mastar eki alan asıl fiiline şahıs zamirleri eklenerek yapılmaktadır.

Bu yapının olumsuz şekli *tëyëş* kiplik kelimesine {- (X)rgA} ekinin olumsuzu olan {-mAşkA} eki ya da *tügël* kelimesinin fiile eklenmesi sonucu oluşmaktadır. Bu yapının soru şekli {-mX} dir. Soru eki, şahıs ekinden sonra ya da *tëyëş* kiplik kelimesinden sonra eklenir (Ersoy, 2012: 783).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>höylerge tëyëşmën</i>	<i>höylemeske tëyëşmën</i>	<i>höylerge tëyëşmënme</i>
“konuşmalıyım”	“konuşmamalıyım”	“konuşmalı mıyım?”
<i>höylerge tëyëşhëñ</i>	<i>höylemeske tëyëşhëñ</i>	<i>höylerge tëyëşhëñme</i>
<i>höylerge tëyëş</i>	<i>höylemeske tëyëş</i>	<i>höylerge tëyëşme</i>
<i>höylerge tëyëşbëž</i>	<i>höylemeske tëyëşbëž</i>	<i>höylerge tëyëşbëžme</i>
<i>höylerge tëyëşhëğëž</i>	<i>höylemeske tëyëşhëğëž</i>	<i>höylerge tëyëşhëğëžme</i>
<i>höylerge tëyëş(ter)</i>	<i>höylemeske tëyëş(ler)</i>	<i>höylerge tëyëş(ter) me</i>

2.1.5.2.2.3.2. II. Tip Gereklilik Kipi

Başkurt Türkçesinde 2. tip gereklilik kipi, yine mastar eki olan {- (X)rgA} ekinden sonra *kerek* kelimesinin getirilmesi ile oluşmaktadır. Bu gereklilik kipi, şahıs ekleri almayıp öncesinde yönelme hal eki alan bir şahıs ya da şahıs zamiri ile birlikte kullanılmaktadır. Bazen yönelme hal eki şahıs zamiri yapısının sonunda da kullanıldığı gibi bazen de zamir hiç kullanılmayarak yapı oluşturulmaktadır. Bu yapının olumsuz şekli iki şekildedir. Birincisi {-mAşkA} olumsuzluk ekini fiile getirilerek yapılırken; diğeri de *tügël* kelimesini yapının sonuna getirilerek yapılmaktadır. Bu yapının soru şeklinin {-mX} soru ekinin yapının sonunda kullanılarak oluşturulduğu görülmektedir (Ersoy, 2014: 362, 363).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>miñe başlarğa kerek</i>	<i>miñe başlarğa kerek tügël</i>	<i>miñe başlarğa kerekme</i>
“başlamalıyım”	“başlamamalıyım”	“başlamalı mıyım”
<i>hiñe başlarğa kerek</i>	<i>hiñe başlarğa kerek tügël</i>	<i>hiñe başlarğa kerekme</i>
<i>uğa başlarğa kerek</i>	<i>uğa başlarğa kerek tügël</i>	<i>uğa başlarğa kerekme</i>

běžge başlarğa kerek *běžge başlarğa kerek tügël* *běžge başlarğa kerekmë*
hëžge başlarğa kerek *hëžge başlarğa kerek tügël* *hëžge başlarğa kerekmë*
ularğa başlarğa kerek *ularğa başlarğa kerek tügël* *ularğa başlarğa kerekmë*
Alğa barırğa kerek, alğa (817) “İleri gitmeliyim, ileri”

2.1.5.2.2.3.3. III. Tip Gereklilik Kipi

Başkurt Türkçesinde bu kuruluş, mutlaka gerçekleştirilmesi zorunlu olan durumun ifade edilmesi için kullanılan bir yapıdır. Bu yapı $\{-(X)rgA\}$ *tura kil-* ifadesi ile yapılmaktadır. 3. Tip gereklilik kipinin olumsuz ve soru şekli, *kil-* fiilinden sonra çekim ekinin ardından olumsuz ve soru ekleri alması ile gerçekleşmektedir. Yapının gereklilik anlamı muhtemelen *tura* kelimesinin içinde barındırdığı gerekli, zaruri anlamından ortaya çıkmıştır (Ersoy, 2014: 370).

Tura kile yatıp kalırğa, (1910) “Yatıp kalmak gerekti.”

2.1.5.2.2.3.4. IV. Tip Gereklilik Kipi

4. tip gereklilik kipi, Başkurt Türkçesinde şahıs eki ile çekime girmeden $\{-mAk\}$ *kerek* yapısının bir araya gelmesiyle yapılmaktadır. Genel geçer hükümleri belirterek genellikle de soru cümleleri ile birlikte kullanılmaktadır. Bundan dolayı bu yapı, *ni* “ne, hangi”, *nisëk* “nasıl”, *kalay* “hangi” gibi soru kelimeleri ile birlikte kullanılmaktadır. Bu kuruluşun olumsuz şekli ise $\{-mAk\}$ yapısının öncesinde $\{-mA-\}$ olumsuzluk ekinin getirilmesi ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 785).

2.1.5.2.2.3.5. V. Tip Gereklilik Kipi

Başkurt Türkçesinde bu gereklilik kipi, *kerek* kelimesi ile isim-fiil eki olan $\{-(X)w\}$ yapısını alan fiilin ardından getirilmesi ile oluşmaktadır. $\{-(X)w\}$ isim-fiil yapısı, ünlü ile biten fiille *-w* şeklinde gelirken; ünsüzle biten bir fiilin sonrasında *-ıw*, *-iw*, *-ow*, *-öw* şeklinde gelmektedir. Bu yapının olumsuz şekli, yapının sonuna *tügël* kelimesinin gelmesi suretiyle oluşmaktadır. Soru şekli ise *kerek* kelimesinin ardından $\{-mX\}$ soru ekinin getirilmesiyle yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 785).

Olumlu

miñe tartılv kerek

“çekilmeliyim”

hiñe tartılv kerek

Olumsuz

miñe tartılv kerek tügël

“çekilmemeliyim”

hiñe tartılv kerek tügël

Soru

miñe tartılv kerekmë

“çekilmeli miyim”

hiñe tartılv kerekmë

<i>uğa tartılıv kerek</i>	<i>uğa tartılıv kerek tügəl</i>	<i>uğa tartılıv kerekmä</i>
<i>běžge tartılıv kerek</i>	<i>běžge tartılıv kerek tügəl</i>	<i>běžge tartılıv kerekmä</i>
<i>hěžge tartılıv kerekmä</i>	<i>hěžge tartılıv kerek tügəl</i>	<i>hěžge tartılıv kerekmä</i>
<i>ularğa tartılıv kerekmä</i>	<i>ularğa tartılıv kerek tügəl</i>	<i>ularğa tartılıv kerekmä</i>

2.1.5.2.2.3.6. VI. Tip Gereklilik Kipi

Başkurt Türkçesinde 6. tip gereklilik kipi, {-AhI/-yhI} *bar/yuq* yapısı ile yapılmaktadır. Bu yapı genellikle kuvvetli bir istekten meydana gelen bir gerekliliği anlatmaktadır. *Bar* kelimesi ile olumluluk anlatılırken; *yuq* kelimesi ile de olumsuzluk anlamı ortaya çıkmaktadır. Başkurt Türkçesinde bu yapı genel olarak üçüncü şahıslarda kullanılmaktadır (Ersoy, 2012: 786).

2.1.5.2.2.4. Emir Kipi

Türkiye Türkçesinde emir kipi, yapılması istenen bir işin emir şeklinde ifade edilmesidir. Emir kipinde her bir şahıs ekinin ayrı bir ek bulunmaktadır. Ayrıca üçüncü tekli ve çokluk şahıs kip eklerine *-Ar* çokluk eki getirilmektedir. Emir kipinin çekimi şu şekilde yapılmaktadır: (Korkmaz, 2009: 665, 666, 670, 671).

Teklik:

- 1.şah. *-(y)-AyIm:* (*al-ayım, başla-y-ayım, tut-ayım*)
- 2.şah. *-(eksiz)* (*al!, başla!, tut!*)
- 3.şah. *-SIn/-sUn* (*al-sın, başla-sın, tut-sun*)

Çokluk:

- 1.şah. *-(y)-Allm* (*al-alım, başla-alım, tut-alım*)
- 2.şah. a) *-(y)-In/-(y)-Un* (*al-in, başla-y-in, tut- un*)
- b) *-(y)-InIz/-(y)-UnUz* (*al-ınız, başla-y-ın, tut-un*)
- 3.şah. *-sInAr/sUnAr* (*al-ınız, başla-y-ınız, tut- unuz*)

Başkurt Türkçesinde emir kipi, “*Boyorok Höykeləşə*” olarak adlandırılmaktadır.

Emir çekiminde kullanılan ekler ise şu şekildedir:

	<u>Teklik</u>	<u>Çokluk</u>
1.şh.	{-yIm/-AyIm}	{-yIk/-AyIk}
2.şh.	Ø	{-(X)gXz}
3.şh.	{-hXn}	{-hXndAr}

Başkurt Türkçesinde emir kipi eklerinin değişken biçimleri de bulunmaktadır. Teklik birinci şahıs emir eki, ünlü ile biten fiillerden sonra *-yım/-yēm*; ünsüzle bitenlerden sonra ise *-ayım/eyēm* biçimindedir. Teklik üçüncü şahıs emir eki, kalınlık-

incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaktadır. Buna göre son hecede /ı/, /ë/, /i/, /u/, /ü/ ünlülerinden biri olan fiilden sonra *-hın/-hë*; /o/, /ö/ ünlülerinden biri ile biten fiillerden sonra *-hon/-hön* şeklindedir. Çokluk birinci şahıs emir eki, ünlü ile biten bir fiilden sonra *-yık/-yëk*; ünsüzle bitenlerden sonra *-ayık/-eyëk* şeklinde görülmektedir. Çokluk iki şahıs emir eki, ünlü bir fiil ile bitenlerde *-gız/-gëz/göz/göz*; ünsüz ile biten fiilden sonra /ı/, /ë/, /i/, /o/, /ö/ ünlülerden biri gelir. Çokluk üçüncü şahıs emir eki ise /ı/, /ë/, /i/, /o/, /ö/ ünlülerinden biri fiilin son hecesinde bulunuyorsa *-hındar/-hënder*; /o/, /ö/ ünlülerinden bulunuyorsa *-hondar/-hönder* şeklinde görülmektedir (Ersoy, 2014: 410, 411). Emir kipinin olumsuz şekli, olumsuzluk eki olan {-mA-} ekinin getirilmesi ile gerçekleşmektedir. Soru şekli ise {-mX} soru ekinin getirilmesi ile yapılmaktadır. Ayrıca Başkurt Türkçesinde soru biçimi, emir anlamı haricinde bazen istek ya da gereklilik anlamı da taşımaktadır (Ersoy, 2012: 787).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>işteyim</i> “duyayım”	<i>iştemeyim</i> “duymayayım”	<i>iştemeyimmë</i> “duyayım mı”
<i>İšet</i>	<i>İšetme</i>	---
<i>İšethën</i>	<i>İšetmehën</i>	<i>išethënmë?</i>
<i>İşteyëk</i>	<i>İšetmeyëk</i>	<i>işteyëkmë</i>
<i>İştegëz</i>	<i>İšetmegëz</i>	---
<i>išethën(der)</i>	<i>išetmehën(der)</i>	<i>išetmehën(der)më</i>
<i>Min şatlıktan urın tapmayım.</i> (2259) “Ben mutluluktan sokak bulmayayım.”		
<i>Hiñe gëne taban atlayım.</i> (2261) “Sana doğru yine ilerleyeyim”		
<i>Kıyızarga beñet yurayım da</i> (3784) “Mağrurlara baht yorayım da”		
<i>Yözhön zeñger diñgëzze!</i> (1326) “Yüzsün mavi denizde!”		
<i>Böthön yërze küñël bısraqlığı!</i> – (2336) “Bitsin yeryüzünde gönül kirliliği!”		
<i>Kütereyëk bërge il mënen!...»</i> (2063) “Yükselelim birlikte vatan ile!..”		
<i>Yëleyëk bëz kilër könderge.</i> (4530) “Sezelim biz de gelecek günleri.”		
<i>Kitëgëzsë, ay-hay, kitëgëz!</i> (149) “Gidiniz, ay ay gidiniz!”		

2.1.5.2.2.5. Birleşik Kipler

Birleşik kipler, bünyesinde birden fazla kip eki bulunduran kip ekidir. Genellikle de iki kipten oluşmaktadırlar (Korkmaz, 2009: 730). Birleşik kip ekleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketleri, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart şeklinde görüldüğünü ya da görülebileceğini belirtmek için kullanılmaktadır. Birleşik kiplerin

çekimi daha öncede söylendiği gibi öğrenilen geçmiş zaman, görülen geçmiş zaman ve şart çekimi olmak üzere üç şekli bulunmaktadır. Bu şekiller basit geçmiş zamanlardan ve şarttan oldukça farklıdır. Birleşik çekim eklerinin geçmiş zamanı ve şartı fiilin kök ve gövdelerinin değil, fiil kiplerinin geçmiş zamanı ve şartıdır (Ergin, 1998: 320).

2.1.5.2.2.5.1. Hikâye Birleşik Çekimi

Hikâye birleşik fiilin çekimi, asıl fiilin yapmış olduğu hareketi, görülen geçmiş zamanda gerçekleşmiş olduğunu göstermektedir (Ergin, 1998: 321). Bu fiil çekimi asıl fiile *i-* ek-fiilinin *-DI/-DU* geçmiş zaman eki getirilerek oluşturulmaktadır. Fiilin hikâye yapısı, geçmişte gerçekleşen ve hala gerçekleşmesi devam eden bunun yanında gerçekleşmesi düşünülen oluş ve kılışların geçmişte kaldığını belirten bir birleşik kip türüdür (Korkmaz, 2009: 733).

2.1.5.2.2.5.1.1. Belirsiz Geçmiş Zaman Hikâyesi

Bugün Türkiye Türkçesinde *esas fiil + -mİş kip eki + i- ek-fiili + -DI hikâye eki + şahıs eki* nin bir araya gelmesiyle oluşan yapı, biçim açısından duyulan geçmiş zamanı gösterse bile üstlendiği görev bakımından görülen geçmiş zamanın hikâyesini karşılamaktadır. Bu yüzden duyulan geçmiş zamanın hikâyesi biçimce var olup işlevce var olmayan bir birleşik kiptir (Korkmaz, 2009: 737).

Başkurt Türkçesinde belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi, {-GAN} ve *i-* fiilinin {-DX/-Nx/-zX} çekim ekinin üçüncü şahıs çekimi ile oluşarak meydana gelen bu yapı {-GAYnI} yapısıdır. Muhtemelen bu yapı, Başkurt Türkçesinde ağızların da etkisi ile /n/ ünsüzü düştüğünde yan yana gelen /a/ ve /i/ seslerinin söyleme uzunluğundan kaynaklanan /y/ ünsüzün türemesi ve bu şekli almış olmalıdır. Olumsuz şekli *-ma/me* olumsuzluk eki ile yapılırken; soru şekli ise *-mi/-më* soru eki ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 789).

Olumlu

uynağaynım
“oynamıştım”
uynağayniñ
uynağayni
uynağayniķ
uynağayniğiz

Olumsuz

uynamağaynım
“oynamamıştım”
uynamağayniñ
Uynamağayni
uynamağayniķ
uynamağayniğizmi

Soru

uynağaynımmı
“oynamış mıydım”
Uynağayniñmi
Uynağayniımı
uynağayniķmi
Uynağayniğizmi

uynağaynı(lar) *uynamağaynı(lar)mı* *uynağaynı(lar)mı*
Meñgäläkke ilden hördeynələr (670) “Sonsuza kadar vatandan sürmüştüler”
Mul birgeyně Hožay talanttı (3743) “Çok vermişti Allah yeteneği”
Parlap-parlap attar yěğelgeyně (2021) “Çift çift atlar koşulmuştu”
Kürerměn, tip, kötmegeyněm (3417) “Görürüm diyerek, beklememişim”
İndě ömöt itmegeyněm (3419) “Şimdi ümit etmemişim”

2.1.5.2.2.5.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Türkiye Türkçesinde, içinde bulunduğu zaman diliminde gerçekleşen bir oluşu ve kılışı geçmişe aktararak anlatan bir birleşik kiptir. Bu yapının ekleri *-Iyor-i-di>-Iyordu, -mAktA i-di>-maktaydı*’dır. Üçüncü şahıs çekimi hariç çekim sırasında şahıs ekleri hikâye eklerinden sonra gelmektedir (Korkmaz, 2009: 739).

Başkurt Türkçesinde şimdiki zamanın hikâyesi, {-A/-y} eki ile *ině* yardımcı fiilinin kullanılması ile oluşmaktadır. Buradaki *ině* yapısı, i- yardımcı fiilinin {-DX/-nX/-žX} fiil çekim ekleri ile çekime girmiş halidir. Olumsuz şekli {-mA-} olumsuzluk eki ile yapılmaktadır. Soru şekli de *ině* yapısından sonra *-mı/-mi* soru ekinin getirilmesi ile oluşturulmaktadır (Ersoy, 2012: 789).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>ultıry iněm</i>	<i>ultırmay iněm</i>	<i>ultıry iněmmě</i>
“oturuyordum”	“oturmuyordum”	“oturuyor muydum”
<i>ultıry iněñ</i>	<i>ultırmay iněñ</i>	<i>ultıry iněñmě</i>
<i>ultıry ině</i>	<i>ultırmay ině</i>	<i>ultıry iněmě</i>
<i>ultıry iněk</i>	<i>ultırmay iněk</i>	<i>ultıry iněkmě</i>
<i>ultıry iněgěž</i>	<i>ultırmay iněgěž</i>	<i>ultıry iněgěžmě</i>
<i>ultıry ině(ler)</i>	<i>ultırmay ině(ler)</i>	<i>ultıry ině(ler)mě</i>
<i>Bělmey ině elě kěşělěk.</i> (3892) “Bilmiyordu henüz insanlık.”		

2.1.5.2.2.5.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Gelecekte gerçekleşmesi mümkün olan ve *-AcAk* eki ile karşılanan bir oluş veya kılışı geçmişte gelecek taşıyarak ifade eden birleşik bir kiptir. Bu kip *-AcAktI* eki ile yapılmaktadır (Korkmaz, 2009: 741).

Başkurt Türkçesinde bu birleşik kip, gelecek zaman eki olan {-(-y)AsAk} ve *ině* nin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Genellikle geçmişte gerçekleşecek bir durumun

anlatımını ifade etmektedir. Bu kipin olumsuz şekli {-mA-} ve olumsuz eki ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 789).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>bötöresek inëm</i>	<i>bötörmeyesek inëm</i>	<i>bötöresek inëmmë</i>
“bitirecektim”	“bitirmeyecektim”	“bitirecek miydim”
<i>bötöresek inëñ</i>	<i>bötörmeyesek inëñ</i>	<i>bötöresek inëñmë</i>
<i>bötöresek inë</i>	<i>bötörmeyesek inë</i>	<i>bötöresek inëmë</i>
<i>bötöresek inëk</i>	<i>bötörmeyesek inëk</i>	<i>bötöresek inëkmë</i>
<i>bötöresek inëgëž</i>	<i>bötörmeyesek inëgëž</i>	<i>bötöresek inëgëžmë</i>
<i>bötöresek inë(ler)</i>	<i>bötörmeyesek inë(ler)</i>	<i>bötöresek inë(ler)më</i>

2.1.5.2.2.5.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi

Geniş zamanın hikâyesi, -r, -Ar, -Ir/-Ur ekleri ile kurulmuş olup geçmişten geleceğe uzanan bir zaman diliminde gerçekleşen bir iş ve oluşu anlatan birleşik bir kiptir. Bu kipin hikâyesi, -rdI, -ArdI ve IrdI/-UrdU ekleri ile kurulmaktadır. Geniş zamanın hikâyesi olumsuzu, -mAz/-mAzIAr eki ile yapılmaktadır. Şahıs ekleri, 3. çokluk çekimi hariç, diğerlerinde hikâye ekinden sonra gelmektedir (Korkmaz, 2009: 743, 745).

Başkurt Türkçesinde geniş zamanın hikâyesi, “Bëldelë ëlëk ütken zaman” olarak adlandırılmakta ve {-(X)r} fiil çekimine *inë* yapısının eklenmesi ile oluşmaktadır. Bu yapının temel görevi ise geçmişten bu yana devam ederek gelen olay ya da durumu ifade etmesidir. Bu analitik yapının olumsuzu {-mAš} eki ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 790).

<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>	<u>Soru</u>
<i>yaratır inëm</i>	<i>yaratmaš inëm</i>	<i>yaratmaš inëmmë</i>
“severdim”	“sevmezdim”	“sever miydim”
<i>yaratır inëñ</i>	<i>yaratmaš inëñ</i>	<i>yaratmaš inëñmë</i>
<i>yaratır inë</i>	<i>yaratmaš inë</i>	<i>yaratmaš inëmë</i>
<i>yaratır inëk</i>	<i>yaratmaš inëk</i>	<i>yaratmaš inëkmë</i>
<i>yaratır inëgëž</i>	<i>yaratmaš inëgëž</i>	<i>yaratmaš inëgëžmë</i>
<i>yaratır inë(ler)</i>	<i>yaratmaš inë(ler)</i>	<i>yaratmaš inë(ler)më</i>

Könünde ük kaytır inë le bit (1838) “Tam da gününde dönerdi elbette”

Tını yëthe, tartıp alır inë (1917) “Sessizliği yetse, çekerek alırdı”

Tëžëp höylep sıkhak, bulır inë (1997) “Dizerek söyleyip çıksak, olurdu”

Höyler inë başkort batırzarın (2101) “Söylerdi Başkurt yiğitlerini”

Ul höylehe, yaltlap kitër ině (2105) “O söylese, ııldayarak giderdi”

Totop bina pověst yazır iněm (5516) “Tutup işte öykü yazardım”

2.1.5.2.2.5.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi

Şart kipinin hikâyesi, *-sA* eki ile karşılanıp, bir oluş ve kılışın gerçekleşmesi bir şarta bağlı olup, geçmişe aktarılarak ifade edilen bir yapıdır. Bu yapı, *-sA-y-dI* eki ile yapılmaktadır. Başkurt Türkçesinde ise bu yapı {-hA} çekim ekinden sonra *ině* yapısının getirilmesi ile oluşmaktadır. Konuşma dilinde bu yapı, {-GAynI} fiil çekim eki ile birlikte kullanılmaktadır. *İně* yapısı ise bu durumda ses uyumuna girmektedir. Bu yapının olumsuz şekli, {-mA} olumsuzluk ekinden sonra {-hA} fiil çekimi şahıs eklerini alarak ardından *ině* yapısı kullanılmaktadır. {-hA} *ině* Soru şekli ise {-mI} eki ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 790).

Olumlu

barha iněm

“gitseydim”

barha iněñ

barha ině

barha iněk

barha iněgěz

barha ině(ler)

Olumsuz

barmaham ině

“gitmeseydim”

barmahañ ině

barmaha ině

barmahak ině

barmahağız ině

barmaha(lar) ině

Soru

barha iněmmě

“gitse miydım”

barha iněñmě

barha iněmě

barha iněkmě

barha iněgězmě

barha ině(ler)mě

Aşa osop bulha ině. (1073) “Aşıyor olsaydı.”

2.1.5.2.2.5.1.6. İstek Kipinin Hikâyesi

Türkiye Türkçesinde istek kipinin hikâyesi, bir oluş ve kılışın gerçekleşmesi isteğe bağlı olup geçmiş zamana aktarılarak anlatılmasıdır. Ayrıca *-A* ve *-sA* ekleri ile karşılanmaktadır. Bu yapı *-A-y-dI* ve *-sA idi*, *-sA-y-dI* biçiminde iki türü bulunmaktadır (Korkmaz, 2009: 749).

2.1.5.2.2.5.1.6.1. I. Tip İstek Kipinin Hikâyesi

Bu yapı Başkurt Türkçesinde konuşucunun herhangi bir iş, oluş ya da hareket üzerinde istek ve temennisini barındırmaktadır. İstek kipinin hikâyesi {- (X)rgA} ve sonrasında gelen *ině* yapısı ile şahıslara göre çekimi olmadan da yapılan yapılardan biridir. Yapı {- (X)rgA} mastar eki ile {-DX, -nX, zX} fiil çekim ekini almış *i-* fiilinden

oluşturmuştur. Olumsuz şekli pek kullanılmasa da $\{-(X)rgA\}$ ekinin olumsuz şekli olan $\{-m\mathring{A}skA\}$ ile yapılmaktadır. Soru eki ile de soru şekli yapılmaktadır (Ersoy, 2014: 406; Ercilasun, 2012: 791).

<u><i>Olumlu</i></u>	<u><i>Olumsuz</i></u>	<u><i>Soru</i></u>
<i>alırğa inēm</i>	<i>almaška inēm</i>	<i>almaška inēmme</i>
“alsaydım”	“almasaydım”	“alsa mıydım”
<i>alırğa inēñ</i>	<i>almaška inēñ</i>	<i>almaška inēñme</i>
<i>alırğa inē</i>	<i>almaška inē</i>	<i>almaška inēmē</i>
<i>alırğa inēk</i>	<i>almaška inēk</i>	<i>almaška inēkme</i>
<i>alırğa inēgēž</i>	<i>almaška inēgēž</i>	<i>almaška inēgēžme</i>
<i>alırğa inē(ler)</i>	<i>almaška inē(ler)</i>	<i>almaška inēlerme</i>

2.1.5.2.2.5.1.7. Gereklilik Kipinin Hikâyesi

Gereklilik kipinin hikâyesi, bir iş ve oluşun *-mAll* karşılanıp, geçmişe aktarılarak anlatılmasıdır. Başka bir deyişle bu yapı geçmişte olması ve yapılması gerekli olan bir işi, oluşu anlatmaktadır. Gereklilik kipinin hikâyesi genellikle *-mAll* idi ya da *-mAll-y-di* eki kullanılmaktadır.

Başkurt Türkçesine gereklilik kipinin hikâyesi, *tēyēš*, *kerek*, *bar*, *yuk* gibi kiplik kelimeleri ile $\{-(X)rgA\}$ ekinin ardından *inē* yapısının kullanılmasıyla oluşmaktadır. Başkurt Türkçesinde yine gereklilik kipinin hikâyesi $\{-(X)rgA\}$ *tura kil-* yapısından sonra *inē* ‘nin getirilmesi ile oluşmaktadır. Bu yapının olumsuz şekli ise “kiplik” kelimesi ile kullanılanlarda *tügēl* yardımcı fiil kullanılanlarda ise yardımcı fiilin olumsuz şekli ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 791).

2.1.5.2.2.5.1.8. Rivayet Birleşik Çekimi

Rivayet birleşik çekimi, Türkiye Türkçesinde ana fiil kiplerine *i-* fiilinin öğrenilen geçmiş zamanının eklenmesi ile oluşmaktadır. Öğrenilen geçmiş zaman ile yapılan bu çekim, bu yapıda zaman ifade etmez. Burada zaman bildirmekten ziyade bir anlatma, sonradan farkına varış ifade etmektedir (Ergin, 1998: 323).

Başkurt Türkçesinde bu birleşik çekimi, *i-* fiilinden sonra *-ken* ekinin eklenmesi ile oluşan *iken* ve *bul-* fiilinin $\{-GAn\}$ fiil çekimini alması sonucu oluşan bulğan yapısının çekimli bir fiilden sonra gelmesiyle meydana gelmektedir. Fakat rivayet birleşik çekimi Başkurt Türkçesinde, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi düzenli değildir. Başkurt Türkçesinde belirsiz geçmiş zamanın rivayeti, $\{-GAn\}$ fiil çekiminin ardından

iken yapısının gelmesiyle oluşmaktadır. Bazen iken yapısı, “acaba, galiba” anlamlarına da gelmektedir. Geniş zamanın rivayeti Başkurt Türkçesinde iki şekilde yapılmaktadır. İlki {-A, -y} fiil çekim eki alan ana fiilden sonra {-GAN} çekim eki ile çekimlenmiş olan tor- ve bul- yardımcı fiillerinin torğan bulğan şeklinde oluşturulmasıyla meydana gelmektedir. Diğer şekil ise {-(X)r} ile çekimlenmiş bir ana fiilden sonra bulğan fiilinin getirilmesi ile yapılmaktadır. Gereklik kipinin rivayeti de yine bulğan fiilinin gereklik yapısından sonra gelmesi ile oluşturulmaktadır (Ersoy, 2012: 792).

Sığa torğan bulğan yalangā. (3238) “Çıkarmış bozkıra.”

2.1.5.2.2.5.1.9. Şart Birleşik Çekimi

Şart birleşik çekimi, ana fiil kiplerine i- yardımcı fiilinin şart şeklini getirerek yapılmaktadır. Bu çekimi, ana fiilin karşıladığı hareketi şart şeklinde ifade etmektedir (Ergin, 1998: 325).

Başkurt Türkçesinde şart birleşik çekimi genellikle i- fiilinden sonra -he şart ekinin kullanılması ile ortaya çıkan ihe biçiminin diğer zaman ve kip eklerinin kullanılması sonucu oluşmaktadır. Ayrıca *bul*-yardımcı fiilinden sonra -ha şart ekinin kullanılması sonucu ortaya çıkan *bulha* yapısının zaman ve kip eklerinin ardından kullanılması sonucu oluşmaktadır. Bunun yanı sıra Başkurt Türkçesinde iken yapısı da şart birleşik çekimi oluşturabilmektedir (Ersoy, 2012: 792).

2.1.5.2.2.5.1.10. Tasvir Fiilleri

Türkiye Türkçesinde tasvir fiilleri, iki ayrı fiilin kaynaşmasıyla oluşup, anlam bakımından birbiriyle bağlantılı olan tek bir oluşu ve kılışı anlatan birleşiklerdir. Bu fiil içerisinde bulunan birinci fiil, -A, I veya -(y)-Ip zarf fiil biçiminde olup asıl anlamı taşımaktadır. Diğer fiil ise ana fiil olmasına rağmen anlam kayması yolu ile yeni bir anlam kazanıp fiil olmaktan çıkmıştır. Türkiye Türkçesinde tasvir fiilleri A. Yeterlik fiilleri, B. Tezlik fiilleri, C. Süreklilik fiilleri, Ç. Yaklaşma fiilleri D. Uzaklaşma Fiilleri olmak üzere beş grupta incelenmektedir (Korkmaz, 2009: 811).

Başkurt Türkçesinde Tasvir Fiilleri Yeterlik/iktidar şekli ve süreklilik olmak üzere iki grupta ele alınmıştır (Ersoy, 2012: 792, 793).

2.1.5.2.2.5.1.10.1. Yeterlilik/İktidar Şekli

Türkiye Türkçesinde yeterlilik fiili, bir ana fiilin zarf fiil biçimi olan -(y)-A' ın üzerine bil- yardımcı fiilinin getirilmesi ile oluşmaktadır. *Bil-* yardımcı fiili, oluş ya da kılışın gerçekleştirme güç ve yeterliliğini, başka bir deyişle yapabilme iktidarının bulunduğunu göstermektedir (Korkmaz, 2009: 812).

Başkurt Türkçesinde yeterlilik şekli *-a*, *-e*, *-y* zarf fiil eklerini alan ana fiilin üzerine *al-* ve *bil-* yardımcı fiillerinin eklenmesi ile oluşmaktadır. Bu tasvir fiilinin olumsuz şekli *al-* ve *bil-* fiillerinden sonra *-ma* olumsuzluk ekinin getirilmesi ile yapılmaktadır (Ersoy, 2012: 792, 793).

Kěšě bula bělěv ūrnegě; (607) “İnsan olabilmek örneği,”

Tuya bělmey, tuyha, kuva bělmey, (4430) “Doyamıyor, doysa, bırakamıyor,”

Tıya almay histě, toyğolarzı, (5548) “Duyamıyor hissi, duyguları,”

Kaplay almay koyaş yaqtıhın. (2593) “Kaplayamıyor güneş ışıltısı.”

2.1.5.2.2.5.1.10.2. Süreklilik

Bu tasvir fiili, ana fiile -(y)-A, -(y)-I ya da -(y)-Ip zarf fiillerinin üzerine *dur-*, *gel-*, *kal-*, *gör-*, *koy-* (*ko-*) gibi yardımcı fiillerinin getirilmesi ile yapılmaktadır.

Yardımcı fiillerin ana fiile kattığı anlam, bir oluş ve kılışın bir zamandan beri yapıldurma, yapılagelme ya da kalakalma anlamıdır (Korkmaz, 2009: 820, 821).

Başkurt Türkçesinde süreklilik, *-a*, *-e*, *-y* veya *-p* zarf-fiillerinden sonra *bar-*, *yat-*, *tur-*, *ultur-*, *yörö-* yardımcı fiillerinin eklenmesi ile oluşmaktadır (Ersoy, 2012: 793).

Dala yeyrep yata aldında. (591) “Bozkır uzanıyor ileride.”

Taşıp yata yazğı hivzar. (1079) “Taşıyor bahardaki sular.”

Tik bër minut torop kara. (696) “Sadece bir dakika bak.”

Oqşap tora kılışka, (1593) “Benziyor kılıca,”

Ülenderze utlap yöröy (1448) “Otlaklarda otluyor”

2.1.6. Kelime Grupları

Kelimelerin biçim ve mantık bakımından bir bütün oluşturduğu topluluğa kelime grubu denir (Deny, 2012: 657). Tek bir kelimenin karşılayamadığı varlık, kavram, durum ve hareketler, kelime grubu sayesinde karşılanmaktadır. Kelimelerin sıralanışı, belli bir kural dâhilindedir. Genellikle de ana unsur, grubun sonunda yer almaktadır (Karahana, 2018: 39, 40).

2.1.6.1. Tamlamalar

Tamlamalar, bir isim unsurunun iyelik eki ile birlikte diğer isim unsuru ile kurmuş olduğu kelime grubuna denir. Bu kelime grupları birbirlerine *aitlik*, *sınırlandırma* ve *belirtme* gibi anlamları ile bağlanmaktadır (Karahana, 2018: 42).

Tamlamalar, isim tamlaması ve sıfat tamlaması olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

2.1.6.1.1. İsim Tamlaması

Deny'e göre isim tamlaması(izafet), iyelik (mülkiyet) ilgisi ile aynı kavramdır. İyelik ilgisi ile kastedilen şey ise, tamlayan ve tamamlanan olarak adlandırılan iki unsur arasındaki var olduğu sanılan iyeliklidir. Ad tamlaması da iyelik ilgisi oluşturan bir belirteci grubudur. Ad tamlaması, tamlayan ve tamlanan olmak üzere iki kelimedenden oluşmaktadır. Tamlananda bulunan iyelik eki, tamlayan için iyelik üçüncü kişi zamiri görevini üstlenir. (2012: 669, 672, 673).

İsim tamlaması, belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması olmak üzere iki gruba ayrılır. Belirtili isim tamlaması, tamlayanın ilgi hali eki almasıyla oluşan isim tamlamasıdır. Bu isim tamlamasının unsurları yer değiştirebileceği gibi, aralarına başka bir unsur da girebilmektedir. Fakat bu isim tamlamasında ikiden fazla ilgi hali ekinin tekrarlanması, bir anlatım kusuru olarak görülmektedir. Belirtisiz isim tamlaması ise, tamlayanın ilgi hali eki almadan oluşturduğu isim tamlamasıdır. Belirtisiz isim tamlamasında iki kelime unsurunun arasına başka bir unsur giremez ve unsurlar yer değiştiremezler (Karahana, 2018: 42, 43, 44).

Başkurt Türkçesinde hem belirtili isim tamlaması hem de belirtisiz isim tamlaması Türkiye Türkçesi ile aynı şekilde oluşturulmaktadır. Fakat Türkiye Türkçesinde belirtili isim tamlaması olarak karşımıza çıkan bazı yapılar, Başkurt Türkçesinde belirtisiz isim tamlaması olarak adlandırılmaktadır (Ersoy, 2011: 61, 89).

Koyaş nuri - Kırgız önönde, (69) “Güneş ışığı Kırgız önünde,”

Küñlēm minēñ – sērlē kıl-ķumız, (2199) “Gönlüm benim, sırlı tel kopuz,”

Hinēñ yōzzō, hinēñ küzzerzē (2249) “Senin yüzünü, senin gözlerini”

Uyzarımdıñ davılı (2357) “Düşüncelerimin fırtınası”

Küterēldē Ural uldarı (2447) “Yükseltildi Ural oğulları”

Ürēlgenmē kayın yazmışı (27) “Örölmüş mü kayının kaderi”

Ayaz kük yōzōnde yeyğor tōšō (3790) “Ayaz gökyüzünde gökkuşağı rengi”

Tolomon kılğandıñ (373) “Yaban buğdayının örgüsünü”

Akmullanıñ yeně, yeşnep-kükrep (2316) “Akmulla’nın canı, tutuşup kükreyerek”

2.1.6.1.2. Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlaması, bir sıfat ile isim unsurunun yan yana gelerek oluşturduğu kelime grubudur. Sıfat tamlamasında, sıfat tamlayan, yardımcı olarak adlandırılırken; isim unsuru ise tamamlanan olarak adlandırılmaktadır. Grubun tamamlanan kısmı asıl unsurdur. Sıfat tamlamasında her iki unsorda ek almazlar. Ayrıca sıfat unsurunun her zaman teklik hali bulunmakta; çokluk şekilleri yapılmamaktadır. Bu tamlama grubunda vurgu daima sıfatın üzerindedir (Ergin, 1998: 380).

Başkurt Türkçesinde sıfat tamlaması Türkiye Türkçesiyle aynı şekilde yapılmaktadır. Ancak Başkurt Türkçesinde bulunan “*běr*” belirsizlik sıfatı, bazen Türkiye Türkçesi ile aynı şekilde kullanılmayıp, sıfat tamlamasında, sıfat unsurundan önce kullanılmaktadır. Bazen de aktarma yapılırken, bu sıfata ihtiyaç duyulmadan verilmek istenen ifade sağlanmaktadır. (Ersoy, 2011: 61, 89).

Dala irkě. Yeşěl sizem (1408) “Bozkır kudreti. Yeşil arazi”

Moñlo běr yır yırlanım (1358) “Dertli bir türkü söyledim”

Zeñger külder bulıp bağa (1330) “Yeşil göller olup bakıyor”

Tolomdarı hımağ hılıv kızzıñ (6) “Saç örgüleri gibi güzel kızın”

İkě akkoş kėvėk ikě başkort (2471) “İki kuğu gibi iki Başkurt”

Kük sitěnde – tañdıñ al yavlığı (19) “Gökyüzünde – tanın kızıl örtüsü”

Nazlı töster, yomşak, yılı yěl (209) “Nazlı renkler, yumuşak, sıcak rüzgâr”

Kaynar tını tora bėrkölöp (996) “Öfkeli nefesini püskürtüyor”

Ak könderze, kara tönderze le (2741) “İyi günlerde, kötü gecelerde de”

2.1.7. Diğer Kelime Grupları

2.1.7.1. Tekrar Grubu

Tekrar grubu, aynı göreve sahip olan iki kelimenin oluşturduğu kelime grubudur. Kelimelerin tekrar edilmesi, anlamı kuvvetlendirdiği gibi; *süreklilik* ve *beraberlik* anlamları da katmaktadır. Aralarında bir ses düzeni olduğu için genellikle kelimelerin yerleri değiştirilemez. Cümle içinde isim, sıfat ve zarf gibi görevler üstlenirler (Karahana, 2018: 60, 61). Kelime gruplarında genelde, yapıyı dil birliği içerisinde yer alan, gramatik ve semantik unsurlar arasındaki bağlantı belirlerken; tekrar grubunda ise ünlü ve ünsüz arasındaki uyum belirlemektedir (Karahana, 2008: 140, 148).

Tekrar grubu, Başkurt Türkçesinde oldukça fazla kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesinde tekrar grubu yazılırken, iki kelime arasında “-” konulmaktadır. (Ersoy, 2011: 61, 89).

Kilëp yittë hayt-hayt hörenlev (3394) “Gelerek ulaştı hayt hayt çağırması”

Uram tulı halık. İğl-zığl (2238) “Sokak dolu halk. Paldı küldür”

Uray-uray gümër yuldarında (342) “Kıvrım kıvrım ömür yollarında”

Öyör – öyör maldarığız (5994) “Sürü sürü mallarınızı”

İndë yırak- yırak bulham da min (425) “Şimdi uzak uzak olsam da ben”

Këşëler ze yërze törlö-törlö (842) “İnsanlar da yeryüzünde türlü türlü”

2.1.7.2. Bağlama Grubu

Bağlama grubu, iki ya da daha fazla isim unsurunun, bağlama edatları ile bir araya gelmesi ile sonucu oluşan kelime grubudur. Bağlama edatı olan “-ve ile, veya, ila, fakat, ama, değil”- isim unsurlarının arasında yer almaktadır. Bunun yanında bağlama edatların sayısı, bir cümlede bulunan isim unsurlarının sayısına eşittir. “İle” bağlama edatı ile oluşturulan cümlelerde bazen “ile” nin ekleşmiş şekli olan -(y)la eki ile isim unsurları bağlanabilir. Bağlama grupları bir cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf işlevi görmektedir (Karahana, 2018: 65, 66, 67).

Başkurt Türkçesinde kullanılan bağlama grupları şunlardır: *hem* “ve”, *ve* “ve”, *mënen* “ile”, *bërse- bërse* “kâh... kâh”, *bër* “kâh... kâh”, ... *da-de, za-ze, la-le, ta-te* “...da...da”, *bër* “bir...bir”, *bërse* “bir...bir, mı...mı”, *elë* “kâh”, *ye* “veya”, *yeki* “ya da”, *ye ihe* “veya, ya da”, *elle* “veya, ya da”, *ye bulmaha* “veya”, *lekin* “fakat, lakin”, *emme* “fakat, ama”, *feket* “fakat, ama, eger “eğer”, *eger ze* “eğer, şayet”, *eger ze meger* “eğer ki”, *sönki* “çünkü”, *yenehë* “güya”, *güye* “sanki, adeta”, *güyeki* “sanki, adeta”, *hatta* “hatta, bile”, *şuga* “üstelik”, *şuga la* “üstelik de”, *şuniñ hözömtehënde* “şunun sonucunda, şu sebepten”, *timek* “demek”, *yeğni* “yani”, *belki* “belki”, *gerse* “eğer”, *yene* “yine, yeniden”, *şulay uķ* “da, gene”, *tik* “ancak”, *barı* “ancak, yalnız”, *yukha* “yoksa, illa”, *yugihe* “yoksa, illa”, *şulay bulha la* “öyle olsa da”, *şuga karamaştan* “ özellikle şu nedenle”.

Başkurt Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde bağlama grubu açısından tek farklılık kullanılan edat yapılarıdır (Ersoy, 2011: 61, 89).

Emme yulğa şıkhız şırlık yattı (2291) “Fakat yolda şekilsiz sık ormanlık yattı”

Batırşa la tigen, ay, batır ir (2454) “Batırşa da denen, ay, yiğit er”

Ay-koyaştan elle yërzenmë (2474) “Aydan, güneşten ya da yerden mi”

Yěr hem qoyaş yuldarında (804) “Yer ve güneş yollarında”
Bërse tınp, bërse tulqınlanıp (3522) “Bir nefes alıp, bir dalgalanarak”
Yeki bına kaya baştarına (3574) “Ya da işte kayabaşlarına”
Lekin barmı, aldan töşöp (1086) “Lakin var mı önden yola düşerek”
Toyha eger bëzzëñ iblister (5139) “Duysa eğer bizim şeytanlar”
Hatta bër az hüzhëz qaldı ul (5159) “Hatta biraz sözsüz kaldı o”
Tik zur avıl bulha la ul (5988) “Ancak büyük köy olsa da o”
Sönki hinëñ ikë inbaşında (2901) “Çünkü senin iki omzunda”

2.1.7.3. Unvan Grubu

Unvan grubu, bir kişi adı ile o kişiye verilen *akrabalık*, *lakap*, *mevki*, *rütbe* ve sıfat isimlerinin bir araya gelerek oluşturduğu gruptur (Bilgegil, 2018: 148). Unvan grubunda şahıs ismi başta unvan isimleri de sonda bulunmaktadır (Karahan, 2018: 68).

Başkurt Türkçesinde unvan grubu, Türkiye Türkçesi ile aynı şekilde yapılmaktadır. (Ersoy, 2011: 61, 89).

Seğit ağay heber sıgarzı (3727) “Seyit ağabey haber çıkardı”
Fëldşër apay mënen ikevlep (1863) “Feldşir abla ile ikisi”
Derviş Abdulla (5844) “Derviş Abdullah”
Bayazit ağay Bikbay istelëğëne (436) “Bayazit ağabeyin Bikbay anısına”
Seyëthuca këvëk ir qayza (1705) “Seyit hoca gibi yiğit nerede”

2.1.7.4. Sayı Grubu

Sayı grubu, art arda gelen iki ya da daha fazla büyük ve küçük sayının, birlikte oluşturduğu kelime grubudur. Türkiye Türkçesinde sayılar, tek kelime, sıfat tamlaması ve sayı grubu ile oluşmaktadır. Sayı grubunda vurgu daima küçük sayıda bulunmaktadır ve sayı grubu unsuru daima ayrı yazılmaktadır. Başkurt Türkçesinde sayı grubu, Türkiye Türkçesi ile benzerlik göstermektedir. Aralarında pek bir fark bulunmamaktadır (Ersoy, 2011: 61, 89).

Yöz yitmëş biş qara qamsı ëzë (614) “Yüz yetmiş beş kara kamçı izi”
Biş yöz illë azım yir iken (4919) “Beş yüz elli adım yer imiş”
Kırk ikële faşist gëskerë (3890) “Kırk iki faşist askeri”
Un biş bala bër avıldı (1056) “On beş çocuk bir köyü”
Ibır-sıbir un biş bala (1055) “Ufak tefek on beş çocuk”

2.1.7.5. Ünlem Grubu

Ünlem grubu, bir ünlem ve isim unsurunun birleşmesiyle oluşan kelime grubudur (Karahana, 2018: 70). Başkurt Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde ünlem grubu açısından pek bir fark bulunmamaktadır.

Başkurt Türkçesinde bulunan ünlemler şunlardır: *Aba*, “ya, ha”, *abay* “aman”, *ay* “ay, vay”, *aḥ* “ha, vay”, *aḥ aḥ* “vah vah”, *bey* “vay”, *ah-ah* “hay, vay, ay, uf”, *iḥ* “hey, ey”, *u* “ay, uf”, *uy* “ay, uf, ya”, *uḥu* “ay, uf, vay”, *ura* “hura, yaşa”, *uḥ* “oy, uf”, *yěḥ* “of, oh, ah”, *ebev* “aman”, *ehe* “ha”, *ey* “ay, vay”, *ay-alla* “hay Allah”, *uf* “vay, ay”, *tfu* “püf”, *fu* “öf, pöf”, *hey* “ay, hey”, *ay-hay* “ay, vay”, *ěyě* “evet”, *ěyě bit* “evet”, *yuk* “yok”, *kuy*, “yeter, yapma”, *kuyıgız* “sussun”, *kuyı* “yeter, yapma, bırak”, *kana* “haydi”, *nu* “haydi, ha”, *marş* “marş”, *eyze* “haydi”, *eyzük* “lütfen”, *ye*, “haydi, ha”, *me* “ha, na”, *megž* “alın, işte”, *yemž* “emi, iyi” (Ersoy, 2011: 61, 89).

Ėy. Manatav avılı (2356) “Ey, Manatav köyü”

Küter hin eyze donyaniñ yögön (831) “Kaldır sen haydi dünyanın yükünü”

Eyzük, duştar, türžen uziğiz (4758) “Lütfen, dostlar, evin başköşesine geçiniz”

Ay-hay, hiñe donya tar hımaḥ (399) “Ay, sana dünya dar gibi”

2.1.7.6. Birleşik İsim Grubu

Herhangi bir ismin nesnesi olmak kaydıyla birden fazla ismin yan yana gelerek oluşturduğu gruba denir (Ergin, 1998: 385). İki ya da daha fazla kelimedenden oluşan şahıs isimleri, birleşik bir isimdir *Muharrem Ergin*, *Arif Nihat Asya* gibi. Birleşik isim grubu cümle içinde isim görevi yapmaktadır (Karahana, 2018: 69, 70).

Başkurt Türkçesinde birleşik isim grubu, Türkiye Türkçesi ile benzerlik göstermektedir (Ersoy, 2011: 61, 89).

Batırşa Ğeliyev istelëğëne (2438) “Batırşah Geliyev anısına”

Zöbercet Yenbirzina istelëğëne (5663) “Zöbercet Yenbirzina anısına”

Baykal Ğebitov istelëğëne (5498) “Baykal Gebitov anısına”

Zöhre Feyzullina köyö (1262) “Zöhre Feyzullina ezgisi”

Reşit Yıhanov, Bulat Yenëkeyev hem Emir Ebëlhanovtar muzıkahı (25)

“Reşit Yıhanov, Bulat Yenikeyev ve Emir Ebilhanovlar müzik sanatı”

2.1.7.7. Birleşik Fiil Grubu

Birleşik fiil grubu, bir hareketi anlatmak ve betimlemek için kelimelerin yan yana gelmesiyle oluşan kelime grubudur (Karahana, 2018: 73). Bu fiil grubu, isimlerle yapılan birleşik fiil grubu ve fiillerle yapılan birleşik fiil grubu olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Başkurt Türkçesindeki birleşik fiil grubu ile Türkiye Türkçesindeki birleşik fiil grubu arasında pek bir farklılık bulunmamaktadır (Ersoy, 2011: 61, 89).

2.1.7.7.1. İsimlerle Yapılan Birleşik Fiil Grubu

Bir isim ile yardımcı fiilin bir araya gelmesiyle oluşan fiil grubudur. İsimlere getirilen bu yardımcı fiiller, geçişli ve geçişsiz yardımcı fiiller olmak üzere iki grupta incelenir. Geçişli birleşik fiiller “*et-*, *eyle-*, *kıl-*, *yap-*” fiilleridir. Geçişsiz birleşik fiiller ise “*ol-* ve *bulun-*” fiilleridir (Karaağaç, 2009: 156, 157). Bunun yanı sıra Bilgegil çalışmasında (2014: 250), “*olmak*” fiilinin “*yetişmek*, *kemale ermek*, *yetkin hale gelmek*” anlamında kullanılması durumunda yardımcı fiil olmadığını söylemektedir. Ayrıca “*yapmak*” fiilinin de “*etmek*” yerine kullanılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

İncelediğimiz metinde isimlerle yapılan birleşik fiil grubu örnekleri şunlardır:
Bal kırtontay bër kor, kūs bulıp, (5805) “Bal arıları gibi bir grup, göç edip,”
Halkın yaqlap yenën fiza kılğan (5826) “Halkını savunarak canını feda etmiş”
İlhöyerzer yañğız bulmay ul. (5659) “Vatansever yalnız olmuyor o.”
İmën bulhın barır yuldarım. (6064) “Emin olsun varır yollarım.”
Tik yaqtığa gına secde kıldım, (6055) “Sadece aydınlığa yine secde ettim,”
Meñgëlëkke qarap yul aldı. (4874) “Sonsuzluğa bakarak yol aldı.”
Këşëlerzë hörmət itehëñ. (4913) “İnsanlara hürmet ediyorsun.”
Minë gümërlëkke esir ittë (1507) “Beni sonsuzluğa esir etti”

2.1.7.7.2. Fiillerle Yapılan Birleşik Fiil Grubu

Fiillerle yapılan birleşik fiil grubu, ana fiil ile yardımcı fiilin yan yana gelmesi ile meydana gelen fiil grubudur. Ana fiil ögesi başta, yardımcı fiil ise sonda bulunmaktadır. “Tasviri fiiller” olarak da adlandırılan bu birleşik fiiller: “*bil-* (yeterlilik), *ver-* (tezlik), *yaz-* (yaklaşma), *gör-*, *git-*, *koy-*, *kal-*, *dur-* (süreklilik)” gibi fiiller kullanılarak yapılmaktadır. Ayrıca bu yardımcı fiiller, ana fiile, “*-V ya da (y)Ip*” ekleri ile bağlanmaktadır. Başkurt Türkçesi’nde birleşik fiil oldukça fazla

görülmektedir. Kullanım açısından Türkiye Türkçesi ile morfosentantik açısından farklılık göstermemektedir (Ersoy, 2011: 61, 89).

Küzzëñ yavın alıp tora (5972) “Gözü yağış alıp duruyor”

Bar tērēklēk bında yeyrep yöröy (5937) “Tüm canlı burada yayılıp yatıyor”

Totop tora tivğan avılın (5948) “Tutup duruyor doğduğu köyünü”

Ural batır ruhın haklap torğan (5824) “Ural Batır ruhunu koruyup durmuş”

Yañgız ay za tıp – tıp tın tuñlap tora (94) “Yalnız ay da sessizce dinleyip duruyor”

Yırlap tora tēlēbēz (3934) “Türkü söyleyip duruyor dilimiz”

Yıyıp aldı dala moñdarın (981) “Toplayıp aldı bozkırın dertlerini”

2.1.7.8. Edat Grubu

Edat grubu, bir isim ile çekim edatının bir araya gelmesi sonucu oluşan kelime grubudur. İsim başta bulunurken; çekim edatı ise sonda bulunmaktadır. Türkiye Türkçesindeki edatlar şunlardır: “ ile için, kadar, göre, diye, karşı, doğru, gibi, dolayı vb.” dir.

Başkurt Türkçesinde edatlar şu şekildedir: “*huñ*” sonra”, *ēlēk* “ilk”, *boron* “önce”, *ēlgerē* “daha, evvel”, *evel* “evvel, önce”, *berē* “beri”, *azaq* “sonra”, *kirē* “sonra”, *arı* “sonra”, *küre* “göre”, *arķahında* “yüzünden”, *arķala* “yüzünden”, *ösön* “için”, *sebeplē* “dolayı, ötürü, yüzünden”, *hözömtehēnde* “sonucunda”. *kēvēk* “gibi”, *töslö* “gibi”, *şekēllē* “gibi”, *hımaq* “gibi”, *mēnen* “ile”, *arķırı* “vasıtasıyla”, *taban* “doğru”, *taba* “doğru”, *hetlēm* “kadar”, *birlē* “kadar”, *teklēm* “kadar”, *yaqın* “kadar”, *gezerē* “kadar”, *gezer* “kadar”, *başqa* “başka”, *büten* “başka”, *ķarşı* “karşı”, *ķarata* “göre, dair”, *ayķanlı* “hususunda”, *hayın* “her”, *hayt* “hey, hayt”, *na* “deh”, *hey* “hey”, *ey* “hey” (Ersoy, 2011: 61, 89).

Kēm huñ bēşēr unı hēz yuqta? (143) “Sonra kim öldürür onu sizin yokluğunuzda?”

Ivalıp tōşmes ēlēk (3196) “Ayrılarak düşmeden önce,”

E min azaq küpmē ğazaplanam, (5554) “Ben ise daha sonra çok mu eziyet çekiyorum,

Kirē ķabat barıgız, tıp, (1059) “Tekrardan geri gidiniz, diyerek,”

Hēzmetēme küre, bēr kōn kilēp, (6059) “Hizmetime göre, bir gün gelip,”

Tañ yēlderē mēnen kēmdēr ösön, (28) “Tan rüzgârları kimler için,”

Hereketke gimn yırlay töslö (291) “Harekete marş söylüyor gibi”

Tolomdarı humak hılv kızzıñ (6) “Saç örgüleri gibi güzel kızın”

Şul aranı, koştar kėvėk (1072) “Şu arayı, kuşlar gibi”

Alhıv-kızıl tañğa taban (915) “Pembe kızıl tana doğru”

Ul hetlėm de özgolenme bėruk (1989) “O kadar da parçalanma lütfen”

Elmisaktan birlė oşo yėrge (5633) “Canlının yaratıldığından beri şu yere”

2003 yıldıñ dėkabrėnde Başkörtostan Rėspublikahı Prėzidėntın haylav vaķıǵaları aykanlı yazıldı (4380) “2003 yılının Kasımında Bařkürdistan Cumhuriyeti başkanı seçme olayları hususunda yazıldı”

Ayak astarında – başkan hayın (3335) “Ayakaltlarında – her bastığında”

2.1.7.9. Fiil Grubu

Fiil grubu, fiil isimleri üzerine kurulmuş olan bir kelime grubudur. Genel itibariyle sonda bulunur ve kendinden önce gelen diğer unsurlarla birlikte bu grubu oluşturmaktadırlar. Fiil grubunda kullanılan fiiller genellikle hareket fiilleridir. Bundan dolayı daha çok *-mak, -mek* ekleri ile fiil grubu yapılmaktadır. Bunun yanısıra *-ıř, -iş* ekleri ile yapılan hareket isimleri fiil grubu içerisindedir (Ergin, 1998: 395).

Fiil grubu, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olmak üzere, üç grupta ele alınmaktadır.

2.1.7.9.1. İsim-Fiil Grubu

İsim-fiil, bir hareket isim ile ona bağlı olan tamlayıcılarla kurulan fiil grubudur. İsim fiil grubunun ana unsurunu hareket fiilleri oluşturmaktadır. Yüklem görevinde bulunan bu hareket ismi, anlam bakımından özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı tarafından tamamlanmaktadır (Karahana, 2018: 55). İsim-fiil eklerinin asıl amacı, fiillere eklenerek, onları isimleştirmek ve geçici olarak fiil adları oluşturmaktır. Bazen de yapım eki gibi kalıcı isimler de oluşturmaktadırlar.

Başkurt Türkçesinde isim-fiil, “*İsėm kılım*” olarak adlandırılmaktadır (Ersoy, 2018: 347). Türkiye Türkçesinden oluşum açısından farklılık göstermektedir. Başkurt Türkçesindeki isim-fiil ekleri, *-(X) v, -(X)RGA, -mAsKA* şeklindedir (Ersoy, 2011: 61, 89).

Bėr kūrėvge řaşıp, yen atıp (155) “Bir görmeye coşup, can atarak”

Avıldarızı bötörörge tigen (5306) “Köyleri bitirme denen”

Yeşevzėñ meñgėlėk yolunda (568) “Yaşamanın sonsuzluk yolunda”

Asıp kėrmek buldı kapkanı (4987) “Açıp girmek oldu kapıyı”

Alęa barıręa kerek, alęa (817) “İleri gitmek gerek ileri”

Sıktı ular bürě avlarğa (3382) “Çıktı onlar kurt avlamaya”

2.1.7.9.2. Sıfat-Fiil Grubu

Bir sıfat-fiil ve buna bağlı sıfat-fiil tamlayıcılarından kurulan kelime grubudur. Diğer gruplar gibi, sıfat-fiil de cümlede sonunda bulunur ve anlamı cümlede bulunan diğer öğelerle tamamlanmaktadır. Bu grup cümlede özne nadir bulunur ve iyelik eki taşımaktadır. Yüklem görevi gören sıfat-fiil ise cümlede yargı bildirmez (Karahan, 2018: 53,54).

Başkurt Türkçesinde sıfat-fiil “*Sıfat kılım*” olarak adlandırılmaktadır. (Ersoy, 2018: 347). Sıfat-fiil ekleri de Türkiye Türkçesi ile farklılık göstermektedir. Başkurt Türkçesinde sıfat- fiil ekleri ise şunlardır: “*AhI, / yhI, AsAk, GAn, -r/Xr, XvsX, mIş*” ekleridir (Ersoy, 2011: 61, 89). Başkurt Türkçesinde geçmiş zamanda kullanılan sıfat-fiiller, “*-ğan/ -gen/-қан, -ken*” ekleridir. Şimdiki zamanda kullanılan sıfat-fiil eki, “*-ıvsı, -yěvsě, -vsi, -vsě, -a torğan, -e torğan*” dir. Gelecek zaman sıfat-fiil ekleri “*-ır/ -ir/ -yěr/ -or/ -ör, -r; -asaq/ -esek/ -yasaq/ -yeseq; -ahı/ -ehě, -yhı/ -yhě*” dir. Geçmiş zaman sıfat-fiil ekleri ise “*-ğan, -gen, -қан, -ken*” ekleridir (Ersoy, 2018: 347, 348). Türkiye Türkçesinde sıfat-fiil eki olan “*-An*” ve “*-mXş*” eki, Başkurt Türkçesinde “*-GAn*” şekline dönüşmüştür. Türkiye Türkçesindeki “*-DXk*” sıfat-fiil eki ve sonrasında gelen iyelik eki ile yapılan sıfat-fiil eki, Başkurt Türkçesinde iyelik *eksiz* ve “*-GAn*” eki ile yapılmaktadır. Başkurt Türkçesindeki “*-GAn*” eki, Türkiye Türkçesine aktarılırken “*-ması, -mesi*” eki şeklinde de aktarılmaktadır. Ayrıca Başkurt Türkçesinde “*AsAk*” sıfat-fiil eki, Türkiye Türkçesinde “*-AcAk*” şeklindedir. Başkurt Türkçesinde sıfat-fiil ekleri olmasa da “*tügěl*” olumsuzluk kelimesi Türkiye Türkçesinde, sıfat-fiil anlamı vermektedir (Ersoy, 2011: 61, 89).

Tıvğan yěrge, tıvğan töyekke (4114) “Doğduğu yere, doğduğu meskene”

Kilěr könge, tıvır uldarıña (1626) “Gelecek güne, doğacak oğullarına”

Osar қоштар һымақ, қанат қаққан (1680) “Uçan kuşlar gibi, kanat çırpmış”

Eytěr һүззәрәм de tura miněñ (60) “Söylediğim sözler de doğru benim”

2.1.7.9.3. Zarf- Fiil Grubu

Zarf-fiil eki, bir zarf-fiil ve onunla bağlantılı olan birçok öge ile oluşturulan fiil grubudur. Zarf-fiil ekinin görevi, fiil isimlerini, asıl olan fiile bağlamak ve zarf yapmaktır. Bir zarf fiil ile kurulmuş cümlede, zarf-fiil almış fiil cümlede sonunda bulunurken; ona bağlı olan öğeler başta bulunmaktadır.

Başkurt Türkçesinde zarf-fiil ekleri, “*hel kılım*” olarak adlandırılmaktadır (Ersoy 2018: 351). Başkurt Türkçesindeki zarf-fiil eki şunlardır: “-A/ -y; *GAndA*, *GAnsA*, *GAnsI*; *GAs*; *MAyInsA*; -p/ -(X)p”. Zarf-fiil eki olan “-*GAnsA*, -*GAnsI*” eki, bazen edat grubu şeklinde Türkiye Türkçesine aktarılmaktadır. “-*GAndA*” zarf-fiil eki ise, olması mümkün olan ya da olmayan bir hareketi şarta bağlamak için “-*IA*, -*DA*, -*žA*” eki ile birlikte, şart eki işlevinde kullanıldığı görülmektedir (Ersoy, 2011: 61, 89).

Ezemderge bele kilgende (1815) “İnsanlara bela geldiğinde”

Yörek ernëy, bëlges şul sëržë (171) “Yürek sızlıyor, bu sırrı bilince”

Kërpëk kakmayinsa ütkeržëm (1970) “Kirpik kırpmadan geçirdim”

Puşkalar töbelgende (1300) “Kandıranlar göz diktiğinde”

Añlay almayinsa toržo haldat (4994) “Anlamayınca durdu asker”

Öyzen öyge kizëv yörögende (1816) “Eviden eve salgın hastalık yürüdüğünde”

Yırlap ağa unda yılgalar (66) “Türkü söyleyerek akıyor orada nehirler”

2.1.8. Cümle

Bir fikri, düşüncüyü, hareketi ve duyguyu tam olarak anlatan kelime gruplarıdır. Cümle bir hüküm grubu olduğundan temel işlevi hüküm belirtmektir. Bu temel işlevden dolayı en geniş ve en tam kelime grubu olarak değerlendirilmektedir (Ergin, 1998: 398).

Cümle dilin en küçük anlatım birimidir. Cümlenin oluşturulabilmesi için yargı bildiren çekimli bir fiil ve isim kâfidir. Bunun yanında bir soruya cevap olarak verilen *evet* ve *hayır* ifadeleri de tek başına cümle değerindeki yargılı cümledir. Cümlede bulunan yüklem ise yargı bildiren ögedir ve birinci derecede önemli olan ögedir. Cümlede ikinci derecede önem arz eden öge ise “*özne*” dir. Öznenin olup olmadığı yüklem taşıdığı şahıs eklerinden bilinmektedir (Karahana, 2018: 10,11).

2.1.8.1. Cümle Türleri

Başkurt Türkçesindeki cümle türleri, Türkiye Türkçesindeki cümle türlerine göre yapı ve anlam bakımından farklılık göstermektedir. Başkurt Türkçesi cümle türleri üzerinde çalışan isimler, cümle türlerini farklı şekilde sınıflandırmışlardır. Dmitriyev yazmış olduğu çalışmada, basit cümleler ve bağlı cümleler üzerinde durup, ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. (Ersoy, 2011: 61, 89). Poppe, öncelikle cümlenin ögeleri konusundan bahsetmiş, sonrasında ise cümle türlerini ve yapılarını, tonlama unsurunu dikkate alarak bildirme, soru ve ünlem cümleleri olmak üzere üç başlıkta ele almıştır.

Bunun yanı sıra tamamlanmamış cümleler ve ara cümleleri incelemiş, “cümle birleşimi” adı altında bağlantılı cümleler ve bağlı cümlelerden de bahsetmiştir.

Türkiye Türkçesinde cümle türlerini yapılarına göre, anlamlarına göre ve yüklem türüne göre olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır (Karaağaç, 2009: 197).

2.1.8.1.1. Yapılarına Göre Cümleler

Cümleleri yapısal olarak ele almak demek, cümlenin yüklemine bir ya da birden fazla olarak değerlendirmek demektir. Yani yüklem sayısına göre bu ayrımın yapılması söz konusudur (Karaağaç, 2009: 197). Bu bağlamda yapılaraya göre cümleler, basit cümle ve birleşik cümle olmak üzere iki grupta incelenmektedir (Bilgegil, 2014: 72). Basit yapıya bir cümle söz veya söz öbekleri ile kurulurken; birleşik yapıya cümle ise basit yapıya birden fazla cümlenin bir araya gelmesi ile kurulmaktadır (Karaağaç, 2009: 197).

2.1.8.1.1.1. Basit Cümle

Basit yapıya cümleler Ergin’e göre tek yüklemlili (predikatlı) müstakil yapıya olan cümlelerdir (1998: 404). Karaağaç’a göre, cümlenin yapıya isim ya da fiil cinsinden tek yüklem barındıran cümlelerdir (2009: 197). Bilgegil’e göre ise basit yapıya cümleler, bir cümleye bağılı kalmadan tek başına tam bir anlam ifade edebilen cümlelerdir. (2014: 72). Basit cümle öge sayısı az olan cümle olarak algılanmamalıdır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi basit yapıya cümle, bir ya da daha fazla söz ve söz öbeklerinden oluşmaktadır (Karaağaç, 2009: 197). Ayrıca Karahan, tek yargılı cümleyi, basit yapıya cümle olarak değerlendirmektedir. Çünkü cümlenin içerisinde isim, sıfat ve zarf-fiilin diğeri isim, sıfat ve zarflardan görev açısından bir farkının bulunmadığını ve bu durumun cümlenin basit yapıya olmasını etkilemediğini düşünmektedir (Karahan, 1993: 22).

İmanlılık aıdı tomalay (5632) “İmansızlık aklı kapatıyor”

Donya maturlığın toyabız (1567) “Dünya güzelliğine doyuyoruz”

Ural ilë meıgë haklar hinë (445) “Ural vatani sonsuza kadar saklar seni”

Yaktı yondožomdo küzleyëm (345) “Parlak yıldızımı gözlüyorum”

Ošo heber kalğan hetërze (173) “Şu haber kalmış hatıra”

2.1.8.1.1.2. Birleşik Cümle

Bir ya da birden çok yan cümle ile temel cümlelerin birbirine şart kipiyle, ilgeçle, bağlaçla çeşitli fiilimsilerle bağlanmasıyla oluşan cümle türüdür. Birleşik cümlelerde fiil ve fiile dayalı kelime öbekleri ile özne, nesne ve tümleç gibi ögeler bulunmaktadır (Karahan, 1993: 22). Karaağaç'a göre ise birleşik cümle, içerisinde birden fazla yüklem barındıran cümleler demektir (2009: 197). Birleşik cümle Bilgegil'e göre de aynı şekilde tanımlanmakta ve cümle içinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerle kurulan yapının bulunması, cümlede ikiden fazla yüklem bulunduğunun göstergesidir. Dolayısıyla cümlede yan cümlecik görevinde bulunan bu yapılar, birleşik cümle yapısını oluşturmaktadır (2014: 72, 73). Fakat Karahan ise böyle bir tanımlamanın her şeyden önce "yargı" kavramı ile çeliştiğini düşünmektedir. Çünkü bir kelimedeki yargı vardır ya da yoktur. Cümle yapısında kullanılan isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiilin, diğer isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılan yapılardan farksız olduğu kanaatinde (Karahan, 1993: 22).

Türkçede birleşik cümle türlere ayrılmaktadır. Bunlar: Ki'li birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, şartlı birleşik cümle, sıralı birleşik cümle ve bağlı birleşik cümledir (Karaağaç, 2009: 198).

2.1.8.1.1.2.1. Ki'li Birleşik Cümle

Bu birleşik cümle, yabancı asıllı ve Türkçeye ters düşen bir cümledir. Ki'li birleşik cümle, Farsçadan dilimize yerleşmiş olan *ki* edatı ve onun Türkçe şekli olan *kim* edatıyla yapılmaktadır. "Ki", iki fiili, bir isim unsurunu ya da cümleyi birbirine bağlamaktadır (Ergin, 1998: 405). Bu birleşik cümle ile ilgili örnek, incelediğimiz metinde bulunmamaktadır.

2.1.8.1.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

Bir cümlelerin başka bir cümle içinde yer aldığı cümle türüdür (Karaağaç, 2009: 198). Birleşik cümlede bir cümle diğer cümlelerin unsuru ya da isim unsuru şeklinde bulunmaktadır. Bu yapıda fiilin genellikle *bil-*, *gör-*, *görün-*, *say-*, *sayıl-*, *san-*, *zannet-*, *addet-*, *hisset-*, *farz et-*, *duy-*, *işit-*, *um-* gibi duygu fiilleri yer almaktadır (Ergin, 1998: 406).

Tuñkayışıp yathağız za, hëzzë (5598) "Eğilip yatsanız da, size

Barıbër ze, büre, tiyërzer (5599) Hepsi de kurt, derler"

<i>Kěšě haqı üz haqımday, tiyěp</i> (5830)	“İnsan hakkı kendi hakkım gibi, diyerek
<i>Sit yěrzerge yavzar asmağan</i> (5831)	Yabancı yerlere savaş açmamış”
<i>Yuldar avır, tiyěp</i> (300)	“Yollar çetin deyip
<i>tuktap kalma</i> (301)	durup kalma”

2.1.8.1.1.2.3. Şartlı Birleşik Cümle

Şartlı cümle, Türkçenin başlangıcından beri var olan cümledir. Bu yüzden Türkçenin asli birleşik cümlelerinden biridir (Ergin, 1998: 405). Şartlı birleşik cümle, bir cümledeki yüklem, şart cümlesi ile tamamlanmasıyla oluşan cümledir. Tek başına bir yargı bildirmez. Genellikle de ana cümlenin başında ya da içinde bulunmaktadır (Karaağaç, 2009: 198).

<i>Prozağa küshe, şagirzar bit</i> (5690)	“Proza’ya göçse, şairler elbette
<i>Ör – yañınan tivğan kėvėkter</i> (5691)	Yepyeniden doğmuş gibiler”
<i>Ayrırlhañ, ayıv aşay şul ul</i> (5528)	“Ayrılırsan, ayı yiyor şu o
<i>Büləngendě bürě kiměre</i> (5529)	Bölündüğünde kurt kemiriyor”
<i>Kasan ğına bında kilheler ze</i> (4912)	“Ne zaman buraya gelseler de
<i>Kěşələrzě hōrmet itehěñ</i> (4913)	İnsanlara hürmet ediyorsun”

2.1.8.1.1.3. Sıralı Cümle

Sıralı cümle, aynı unsurun ve anlam bağlantısının aynı veya farklı görevle cümlede ardarda yer alması sonucu oluşan cümledir (Bilgegil, 2014: 85). Başkurt Türkçesinde de sıralı cümle Türkiye Türkçesi ile aynı şekilde yapılmaktadır.

İlay, hıktay buran, hızlana (4864) “Ağlıyor, üzülerek sessizce ağlıyor fırtına, sızlanıyor”

Göltlep yana, yana ğifritter (5444) “Aniden tutuşarak yanıyor, yanıyor şeytanlar”

Ğüměr itken ular, donya kötken (5770) “Ömür vermiş onlar, dünya beklemiş”

Nizer hōyley, nizer köyley ul (5620) “Neler söylüyor, neler terennüm ediyor o”

2.1.8.1.1.4. Bağlı Cümle

Bağlı cümle, bir cümlede ilgi bağlaçlarıyla ya da -nispeten de olsa- bağlaç görevinde olan fiilimsilerle sağlanan sıralı cümlelerdir (Bilgegil, 2014: 87). Bağlı cümleler *ve*, *veya*, *ama*, *da*, *lakin*, *halbuki*, *meğer* gibi bağlama edatlarının cümleleri bağlaması ile meydana gelmektedir (Karaağaç 2009: 199). Başkurt Türkçesinde bunlar: *hem* “ve”, *emme* “ama, fakat”, *mänen* “ile” gibi edatlardır.

Alkıminan kilëp alhalar ža (5644) “Boynundan gelip alsalar da
Ul namışın, dinën hatmağan (5645) O namusunu, dinini satmamış”

Min höyleyëm yörek tëlë mänen (5552) “Ben söyleyeyim yürek dili ile
E ul ülsep eyte her hüzën (5553) O ise tartarak söylüyor her sözünü”

Utka karşı yene ut börköldö (5433) “Ateşe karşı cana ateş püskürdü
Hem puşkalar tëlge kildëler (5434) Ve hilekârlar dile geldiler”

2.1.8.1.2. Anlamına Göre Cümleler

Bir cümle *soru*, *bildirme*, *emir*, *istek*, *ünlem* vb. anlam özelliklerinden muhakkak birisine sahiptir. Ancak hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşımak zorundadır. Cümlelerin olumlu ve olumsuz anlam taşımaları temel anlam özelliğidir (Karahan, 2018: 103). Başkurt Türkçesinde de anlamına göre cümleler Türkiye Türkçesindeki gibi aynı yapıya sahiptir.

Anlamına göre cümleler olumlu ve olumsuz cümleler olmak üzere iki gruba ayrılır.

2.1.8.1.2.1. Olumlu Cümleler

Yargının gerçekleştiğini, olduğunu anlatan cümlelerdir (Karahan, 2018: 103). Bilgegil’e göre ise ifade edilen sözün varlık anlamı taşımaları ile oluşan cümlelerdir (2014: 57).

İlahi bër tatlı yır yırlayzar (21) “İlahi bir tatlı türkü söylüyorlar”
Teñrëbëz bit ömöt, kös bire (3410) “Tanrımız elbette ümit, güç veriyor”
Karlı yuldar, avır yıldar aşa (1751) “Karlı yollar, zor yıllar aşıyor”
Yalan buylap min yügërem (1411) “Bozkır etrafında ben koşuyorum”
Bar tire-yağ bëzge höyöp baqtı (1503) “Bütün etraf bizi severek baktı”
Koyaş nurzarına totaşkan (63) “Güneş ışığına tutulmuş”

Tora haldat kapka aldında (4981) “Duruyor asker kapı önünde”

Bazı cümleler biçimce olumsuz görünmesine rağmen anlamca olumludur. Bunun yanında cümlenin yapısında olumsuzluk unsuru bulunan cümleler “*yok*” ismi ve “*değil*” edatı ile birleşince olumlu bir anlama sahip olurlar. –*dan başka* kalıbı değil edatı ile birlikte kullanılınca olumlu bir anlam vermektedir. Ayrıca bu kalıp, bir soru kelimesi ile birlikte kullanıldığında cümle olumlu bir anlam kazanmaktadır. Bazen de bazı cümleler soru yoluyla olumlu bir anlam taşırlar (Karahan, 2018: 103,104).

2.1.8.1.2.2. Olumsuz Cümleler

Olumsuz cümleler, yokluk anlamı veren cümlelerdir (Bilgegil, 2014: 57). Bu tür cümleler *yapmama*, *yapılmama* ya da *olmama* ifade ederler. Cümleyi olumsuz yapan unsurlar, “-mA-” olumsuzluk eki, “*değil*”, *ne... ne* edatı ve “*yok*” ismidir (Karahan, 2018: 104). Başkurt Türkçesi’nde olumsuz cümle Türkiye Türkçesi ile aynı şekilde yapılmaktadır.

Vaqlık yullamay diñgëzze karap (827) “Önemsizlik peşine düşmüyor denize bakarak”

Könöm ösön tügël, ilëm ösön (2923) “Günüm için değil, vatanım için”

Yuk şul indë kirë kaytıvzar (2719) “Yok şimdi geri dönmeler”

Şağırzargä üläm yuk yërze (448) “Şairlere ölüm yok dünyada”

Avız asıp bakmağız (471) “Ağız açarak bakmayınız”

Ķanattariñ meñgë talmahın (2483) “Kanatların sonsuza kadar yorulmasın”

Şatlıqtarı kükregëne hıymay (3287) “Mutlulukları göğsüne sığmıyor”

2.1.8.1.2.3. Soru Cümleleri

Soru cümlesi, soru yoluyla bilgi edinmek için oluşturulan cümlelerdir. Bir cümlede soru anlamı kazandıran unsurlar, soru eki –*mI* ve *soru zarfları*, *edatları*, *zamirleridir*. Soru eki –*mI*, genellikle *onaylama* ve *reddetme* anlamı vermektedir. Cümlenin sonunda bulunabileceği gibi diğer öğelerin sonunda da bulunabilir (Karahan, 2018: 107). Başkurt Türkçesinde de soru cümleleri, Türkiye Türkçesiyle benzerlik göstermektedir. Sadece soru eki olan –*mI* eki Türkiye Türkçesinden farklı olarak kendinden önceki kelimeye bitişik yazılmaktadır.

Özölörmö şulay zayağa (3374) “Bölünür mü şöyle zamana”

Ķoyondorop torormo (3165) “Yıkanarak durur mu”

Añlarzarmı höyöv hağışın (24) “Anlarlar mı sevgi özlemimi”

Tarlıkmı bil elle tarlavıkmı (2979) “Darlık mı yoksa dar dağ boğazı mı”

Bërëhë Tahir, bërëhën Zöhremë (2472) “Birisi Tahir, birisi Zühre mi”

Yërë mënen bërge bölgenmë (2686) “Memleket ile birlikte bölünmüş mü”

Bunların dışında “*kim, ne, hani, hangi, nereye, kaç ve nice*” gibi edatlar ile soru cümlesi oluşturulmaktadır. “*Kim*” soru edatıyla insanlar hakkında bilgi edinirken; “*ne*” edatı ile de insan dışı varlıklar hakkında bilgi edinilmektedir. “*Nasıl*” soru edatı ile durum ve nitelik öğrenilmeye çalışılmaktadır. “*hani*” edatıyla yer hakkında bilgi edinilmektedir. Eski şekli “*kangi*” olan “*hangi*” edatının aynı türden varlık veya niteliğin çokluğundan kaynaklanacak olan karışıklığı gidermek için kullanılır. “*Kaç*” soru edatı ise ölçülebilir olan şeyler için kullanılmaktadır (Bilgegil, 2015: 61, 62).

Këmdër hinë yëmëre (3151) “Kimler seni ayırıyor”

Resey, hiñe ni buldı (3142) “Resey sana ne oldu”

Kay arala kilëp sıktı ular (3093) “Hangi arada gelip çıktı onlar”

Nindeg könge kaldılar (3157) “Nasıl güne kaldılar”

Kayza hin, kezërlëm, kayza hin (346) “Neredesin sen, sevgilim, neredesin sen”

2.1.8.1.3. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

Yüklem türüne göre cümleler, isim cümlesi ve fiil cümlesi olmak üzere iki grupta incelenmektedir (Ergin, 1998: 401). Yüklem türüne göre cümleler, Başkurt Türkçesinde de Türkiye Türkçesindeki gibidir.

2.1.8.1.3.1. İsim Cümlesi

İsim cümlesi, yüklemi isim veya isim soylu kelimelere ek eylem getirilerek oluşturulan cümlelerdir (Hengirmen, 2015: 360). İsim cümlelerinde sıfat, bir ismi nitelenmeksizin ya da bir ismin diğer bir isme atfetmesini haberdar etmektir. Örneğin “çalışkan çocuk” tamlamasında, “çocuk” nitelenmekteyken; “*çocuk çalışkandır*” cümlesinde “çalışkan” lığın çocuğa atfedilmesi söz konusudur. Diğer bir deyişle birinci örnekte söz tam değilken; ikinci cümlede tamdır (Bilgegil, 2014: 53,54).

Ap – ak yurğan hımağ bil ak qarzar (4097) “Apak yorgan gibi bu ak karlar”

Barzır bit ul bërëy kız bala (31) “Vardır elbet herhangi bir kız”

Tıvğan yëržëñ yözö - möhebbet (45) “Doğduğum yerin yüzüdür - sevgi”

Eytër hüžzerëm de tura minëñ (60) “Söylediğim sözlerde doğru benim”

Kırgız tëlë yendë irkeley (67) “Kırgız dili candı sevgili gibi”

Tuğan teldëñ hüžë - möhebbet (46) “Ana dilin sözüdür – sevgi”

Dimëm tiñ miněñ (254) “Dimim denktir benim”

Türkiye Türkçesinde isim cümlelerin olumsuz şekli “*değil*” kelimesinin getirilmesiyle yapılmaktadır (Bilgegil, 2014: 56). Başkurt Türkçesinde isim cümlelerinin olumsuzu ise “*tügěl*” şeklindedir.

Kiñ küñělge donya tar tügěl (2275) “Geniş gönüle dünya dar değil”

Yuq şul indě. İrzer gëne tügěl (1842) “Yok şu şimdi. Yiğitler yine değil”

Altın haka tügěl altında (412) “Altının değeri değil altında”

Yörekterě yörek tügěl (3113) “Yürekleri yürek değil”

Ah, bögön de tınıs tügěl (1466) “Ah, bugün de sakın değil”

2.1.8.1.3.2. Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil ya da birleşik bir fiil olan cümlelere denir. Fiil cümlelerinde ek eylem bulunmamaktadır. Bununla birlikte kip ve kişi bildiren bütün fiiller yargı bildirmektedirler. Her türlü kılış ve oluş ifadeleri, fiil cümlesini karşılamaktadır (Karahana, 2018: 96; Hengirmen, 2015: 360). Fiil cümlelerin olumsuz şeklini elde etmek için fiili olumsuzlaştırmak yeterlidir (Bilgegil, 2014: 57).

Yöregëme uyıp halğandar (17) “Yüreğime oyup koymuşlar”

Koyaş nurzarına totaşkan (63) “Güneş ışığına tutulmuş”

Yar sitëne kilëp ultırğan (135) “Yar kenarına gelip oturmuş”

Kükregëme halıp kiltëržëm (263) “Göğsüme koyarak getirdim”

Çaraşınđı yöregëme haldım (421) “Bakışını yüreğime kazıdım”

Çalkın bulıp karşı torayık (5653) “Kalkan olarak karşı duruyoruz”

Küzzerënen küzzer kamaşa (2470) “Gözlerinden gözler kamaşıyor.”

2.1.8.1.4. Yüklem Yeri Göre Cümleler

Türkçenin karakteristik özelliğine göre yüklem çoğunlukla cümlenin sonunda bulunur. Ancak bazen çeşitli sebeplerden dolayı yüklem yeri değişebilir (Karahana, 2018: 100). Yüklem yeri göre cümleler, kurallı (düz) cümle ve devrik cümle olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

2.1.8.1.4.1. Kurallı (Düz) Cümle

Kurallı (düz) cümle, yüklemi sonda yer alan cümlelerdir. Bu cümle yapısında yüklemi tamamlayan diğer öğeler, yüklemden önce gelmektedir (Karahana, 2018: 100). Başkurt Türkçesinde kurallı (düz) cümle, Türkiye Türkçesi ile aynıdır.

İncelediğimiz metinde kurallı(düz) cümle örnekleri şunlardır:

Namıs, iman huķır bër tin tormay (3103) “Namus, iman kör bir para durmuyor”

Möħebbet ul tavzar aķtara (33) “Sevgi o dağlar altüst ediyor”

Ķız balanı ħafalarğa hala (126) “Kız çocuğunu korkulara salıyor”

Yırım mēnen min de yuldar yarzım (4066) “Türküm ile ben de yollar aştım”

Alatavza altın tañ ata (941) “Aladağ’da altın tan atıyor”

May kıoyaşı bulıp yılmayziñ (53) “Mayıs güneşi olup tebessüm edersin”

2.1.8.1.4.2. Devrik Cümle

Yüklemi cümlenin sonunda olmayan cümlelere denir. Bir cümledeki anlamı vurgulamak, belirtmek için bazen yüklem yeri değiştirilebilir. Devrik cümle genellikle şiir dilinde fazla görülmektedir. Ayrıca yazılı dile göre sözlü dilde daha fazla kullanılmıştır (Karahan, 2018: 100). Başkurt Türkçesinde de devrik cümle aynı Türkiye Türkçesi ile aynıdır.

Dala irķe ingen uyıma (269) “Bozkırın yiğidi düşer aklıma”

Min ėzleyēm hinē, Ķezērlēm (341) “Arıyorum seni Sevgilim”

Kürzēm hinēñ matur küzzerēñdē (419) “Gördüm senin güzel gözlerini”

Ķızzar külē, tizer bıl yērzē (83) “Kızlar gölü derler bu yere”

Min dalanan kildēm ħalağa (257) “Ben bozkırdan geldi şehre”

Astım min sērzerēmdē (3200) “Açtım ben sırlarımı”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ĞÜMİR KÖZÖ “ÖMRÜN SONBAHAR ADLI ESERİN
TRANSKRİPSİYONU VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

3.1. ĞÜMİR KÖZÖ “ÖMRÜN SONBAHAR ADLI ESER

3.1.1. Eserin Transkripsiyonu

Örşegem⁵² (1)

Yalan yërzë yarıp ıp urtağa, (2)

Tön yağına uıktay tartılıp, (3)

Örşek – yılğa ağa talgın ğına, (4)

Bögölörge ıatta tartımp. (5)

Tolomdarı hımaı hılıv kızzıñ, (6)

Taldar, tuğaylıktar huızılğan, (7)

Yan- yağına, kömöş teñke bulıp, (8)

Yom(o)ro-yom(o)ro külder uyılğan. (9)

Yeyrep yata yeşel diñgëz bında - (10)

İkhëz-sikhëz kırzar, başıvzar. (11)

Baykal-külge tiñmë terenlëkte (12)

Küktë tüşep yatқан yatıvzar? (13)

Ëy, Örşegem minëñ, tatır hıvıñ (14)

Tatlı kürem yüke baldan da, (15)

ıan tamırı itëp hinëmë elle (16)

Yöregëme uyıp halğandar? (17)

1960

Tañ Yırı (18)

Kük sitënde – tañdıñ al yavlığı, (19)

Aı kayındar, şunu yabınıp, (20)

İlahi bër tatlı yır yırlayzar, (21)

Këmdë iken kötöp, hağınıp? (22)

⁵²Reşit Yıhanov, Bulat Yenëkeyev hem Emir Ebëlhanovtar muzıkahı. (25)

Kilärzermě özölöp kötkenderě, (23)

Añlarzarmı höyöv hağışın? (24)

Elle indě hağış yěbě mēnen (26)

Ürēlgenmě ayın yazmışı? (27)

Tañ yēlderē mēnen kēnder ösön, (28)

Kēmge töbep bıl moñ tarala? (29)

A ayınay hıma, minē kötken (30)

Barzır bit ul bērey ız bala! (31)

1963

Möħebbet (32)

Möħebbet ul tavzar aqtara, (33)

ur möħebbet yavzar aytara, (34)

Möħebbet – ul kēšē beħētē. (35)

Beħētterzēñ altın teħētē; (36)

Möħebbet bit - oyaş yaqtıhı, (37)

Küñēlderzēñ yalın, satkılı, (38)

Möħebbet – ul küzzēñ nurzarı, (39)

Yıldar, yırzar, mañlay hırzarı. (40)

Sarsap hıvzar ēšēv - möħebbet, (41)

Yarhıp ızzar osoy - möħebbet, (42)

Maturlıqtar bit – ul möħebbet, (43)

Batırlıqtar bit - ul möħebbet, (44)

Tıvğan yērzēñ yözö - möħebbet (45)

Tuğan tēldēñ hüžē - möħebbet, (46)

Böte neme Yērze - möħebbet, (47)

Küserēnde Yērzē, o hikmet, (48)

Eylendērmeymē iken (49)

Möħebbet? ! (50)

1963

Donya yemlē miñe (51)

Ĕskeyēmdē uttar yangan melde (52)

May oyaşı bulıp yılmayzıñ. (53)

Yöregēmdē, küz araşın bulıp, (54)

Yılılığı ƙalğan Şul ayzıñ. (55)

Őuğa la bit donya yemlě miñe, (56)

Yonsov ƙönder his te yuk ƙevěƙ, (57)

Alğa ğına bara barsa yuldar, (58)

Töp-töz ular, atƙan uƙ ƙevěƙ. (59)

Eytěr hüžzerēm de tura miněñ, (60)

YeŐermeyēm yözzö ƙoyaŐtan, (61)

Yöregemděñ, barsa tamırzarı (62)

ƘoyaŐ nurzarına totaŐƙan. (63)

1963

Ƙırğız İlě (64)

Ƙırğız ilě - ƙırlas, ƙayalar, (65)

Yırlap ağa unda yılğalar; (66)

Ƙırğız tělě yendě irkeley, (67)

Yeněñ höygen hılıv irkeñdey. (68)

ƘoyaŐ nurı - ƙırğız önöñde, (69)

Őoñƙar sıñı - ƙırğız moñonda, (70)

Mamıƙtan aƙ ƙırğız ƙüñělě, (71)

Ap - aƙ tavzar - unıñ ƙiñ ilě. (72)

Manas eşě - tavzar yulında, (73)

Isıƙƙül hem Talas buyında, (74)

Manas dertě - ƙırğız ulında, (75)

Haƙlıƙ, saflıƙ - unıñ uyında. (76)

Kük Uralım mēnen Alatavzıñ (77)

Tübelerě kükke olğaŐƙan, (78)

BaŐƙort mēnen ƙırğız yöregě. (79)

Şul ƙayalar aşa totoŐƙan. (80)

1963

Ƙızzar Külě (81)

Hikeyem (82)

Ƙızzar külě, tizer bıl yěržě, (83)

Kēmdır bēlmey iken Őul sēržě? (84)

- Uypat kına yërze – teren külmě, (85)
 Elle indě kükşěl tomanlık, (86)
 İkě şevle töşlö, ҡalkқан bında (87)
 Taştan uyğan hındar – (88)
 taş şomloқ (89)
 Yělder urap üte bıl urındı, (90)
 Ayak oslap kına, sabışıp; (91)
 Elle nindey avır moñ taratıp, (92)
 Kekük köyley ütken hağıştı. (93)
 Yañğız ay za tıp – tın tıñlap tora, (94)
 Bik haқ ҡalka, ana, yondożzar, (95)
 Oşondağı taş hındarızı kürěp, (96)
 Yondożzar za, aһırı, moñhovzar. (97)
 Yěrźeñ, küktěñ böte yeně şulay (98)
 Yaralanğandır za güměрге, (99)
 Yörekterźe tětretěrlěk bulıp, (100)
 Hěñgen bıl moñ miněñ küñělge. (101)
 Ҡızzar külě, tizer bıl yěrźe, (102)
 Höyleyěmsě hězge şul sěrzě. (103)
 Sıñ-sıñ itěp, sıltır-sıltır kilěp, (104)
 Kөmөş sulpıların sıñlatıp, (105)
 İkě hılıv töştө hıv buyına, (106)
 Yözzerěnde şefeқ uynatıp. (107)
 Bağdad közgöhöndey kül östөnde (108)
 Hüte halıp ҡalın tolomdo, (109)
 Kөн ozono arıp-talğan hındar (110)
 Kiskě hıvğa iněp hıyındı. (111)
 İkě aққoşmo ni, tulқın sesěp, (112)
 Sumıp kitěp, sesep, ҡıvışıp, (113)
 Yěr күzěne tevlep yem birgendey, (114)
 Sayındırlar, nurgа tulışıp. (115)
 Bar tire-yaq - yěr, күk, yalan, (116)
 Önhöz ҡalıp, ҡıldı tamaşa; (117)
 Ҡızzar teně! Һatta huyırtaştıñ, (118)

- Hině kūrēp, yözö kamaša. (119)
- Yērēm minēñ! (Haqlıhıñdır bıga) (120)
- İzgě hımdar mēnen nazlan hin, (121)
- Qız saflıgın, belki, tik hın gēne, (122)
- Tap tōşormey, meñgě haqlarhıñ. (123)
- Sit-yat küzzer eyze kürmehēnder, (124)
- Ezemderzēñ tēlē höyekhēz, (125)
- Qız balanı hafalarğa hala (126)
- Abaylamay gına eytken hüz. (127)
- Sēv, tuqtağız, niñe kül östōnde (128)
- Akkoştarım kapıl hağayzı? (129)
- Balkıp kına yatқан hıvzıñ töbö, (130)
- Boloқhonop, niñe қarayzı? (131)
- Yuқ-yuқ, bēr ni tügēl. Niñe indē (132)
- Yērlē yuқtan ulay қurқırğa?.. (133)
- İkē yēgēt, hēzzē kürmēk bulıp, (134)
- Yar sitēne kilēp ultırған. (135)
- Qızzar külē, tizer bıl yērzē, (136)
- Min höyleyēm hēzge şul sērzē. (137)
- Yētēr, qızzar, yētēr, sıgıgızsı, (138)
- İndē bik te huñga қaldıgız! (139)
- Qolondarı imēp quymağayı, (140)
- Bēyelerzē hava halıgız! (141)
- Kōbōlerze қımız esēgendēr, (142)
- Kēm huñ bēşēr unı hēz yuқта? (143)
- Bēr-bēr қunaқ kilēp tōşövē bar, (144)
- Ut yañırtır kerek usaқта... (145)
- E, yēgētter, niñe, erhēzlenēp, (146)
- Hılıvzarzıñ yulın kistēgēz? (147)
- Talğan bēlekkeyzērē tōşöp bara, (148)
- Kitēgēzsē, ay-hay, kitēgēz! (149)
- Hēz yeşegen şıqhız bıl dalanıñ (150)
- Taştan қoyған hımaқ gēzetē, (151)
- Namısına tap tōşörhe qızzar, (152)

- Yeşevzēñ de ƙalmay ƙecetē... (153)
- Kitmenēler, haman köttö ular, (154)
- Bēr kürēvge şaşıp, yen atıp, (155)
- Ay yözöndey ikē nur yaƙtihn (156)
- Hurıp üptē ƙoyaş yaratıp. (157)
- Huñğı tapƙır bağıp kük yözöne, (158)
- Küzzerēne yıyıp kük tösön... (159)
- (Kisērēğēz, minēñ tēlēm barmay, (160)
- Bını eytēr ösön yuƙ kösöm.) (161)
- Tērtlep kuyzı şul saƙ böte yalan, (162)
- Öyöröldö külde tulkındar, (163)
- E ƙoyaşƙay, utlı yeşēn hıgıp, (164)
- Tegerenē töphöz upƙınga. (165)
- Oşo heldēñ bēr şahiti bulıp, (166)
- Taş hın hımaƙ ƙatƙan yēğētter... (167)
- Uralımdıñ taştarında ƙatta (168)
- Küpmē ƙayğı, hağış, ömöt bar. (169)
- Ƙızzar külē, tizer bıl yērzē, (170)
- Yörek ernēy, bēlges şul sērzē. (171)
- Bıvattarziñ heter ƙetirehē – (172)
- Oşo ƙeber ƙalğan ƙetērze; (173)
- Tav bitēne başıp, şul ƙızzarzı (174)
- Kötken bulam min de, ƙezēr ze. (175)
- O, ni kürem! Minēñ kül tigenēm - (176)
- Kükşēl toman – küpten taralğan; (177)
- Bıl üzende ƙalğan kük ülender, (178)
- Yalanımda avır moñ ƙalğan. (179)
- Ƙayğılarzan kipken bındağı hıv, (180)
- Hem sallangan ƙırza ƙılğandar; (181)
- Safılıƙtı bit başƙort hılvzarı (182)
- Yeşevzen de östön ƙuyğandar. (183)
- ...Balahınan yazğan ese töslö, (184)
- Yalan yata iñrep, hızlanıp; (185)
- Faciğeler ƙabat bulmahın tip, (186)

Җалкылықтар баһкан һыҙғанıp. (187)

Җыҙзар күлө, тизер бıl йөрзө, (188)

Min һөйленәм һөзге шул сөрзө. (189)

1963-1964

Hoqlanıv (190)

Min yaratıp һөззө тuya almamdır, (191)

Zeңger күкter, tavziñ бөйөгө, (192)

Җoyaş nurzarında бөйөп үскен (193)

Җayalarziñ қыris көйөгө; (194)

Börkötterzēñ қыıv osoşarı, (195)

Tıms yerzēñ aşıl töşterө, (196)

Küñelderze kömөş moñ uynatқан (197)

Yeyzēñ, қıştıñ aylı kisterө; (198)

Tıp-tıp tamğan tamsı tavışarı, (199)

Yırındarziñ yırlap torovı, (200)

Ayaz tönder yetkes, yondożzarziñ, (201)

Hıvğa sumıp, uyın қorovı; (202)

Sehrelerzēñ, şunday iһlaslanıp, (203)

Alıstarğa yeyrep yatıvı, (204)

Kön artınan yañı kön tivzirğan (205)

Köles yözlө tañdıñ atıvı; (206)

Moñdar, sıñdar, kiñlek, (207)

irkēnlөkter, (208)

Naзlı töşter, yomşaq, yılı yөл (209)

Hem davıdar, күз aşkıhız buran - (210)

Barıhı la oşo һөygen Yөр! (211)

Aһ, yaratıp һөззө тuya almamdır, (212)

Hıvzar, күкter, tavziñ бөйөгө... (213)

Min üzөm de - қırlı қayalarziñ (214)

Upkındaržan ƙurƙmaş ƙëyëğë. (215)

1964

Këskey Yılğa (216)

Şarlap ağa ƙëskey yılğa, (217)

Uyinsıqtay, (218)

Uyım-uyım şarlamalar, (219)

Tap orsoqtay, (220)

Zır eylenëp, bër tuqtavhız (221)

Uynap tora. (222)

Yılğasıgım, yeş ƙilëndey, (223)

Yırlap tora. (224)

Ƙarağızsı, zeñger ƙükten (225)

Altın ƙıldar (226)

Hıv östönen ƙoyaşƙasa (227)

Tartılğandar. (228)

Dertlenëşëp, uynay yëlder – (229)

Şayan ƙıldar, (230)

Yërem, hıvım, havalarım (231)

Tulğan moñğa. (232)

Uynağanğa ƙoyaş nurın (233)

Köyge halıp, (234)

Yërze hıvzar yırlap ağa, (235)

Ağa yarhıp! (236)

1964

Dim Hıvzarı⁵³ (237)

Yeyğë ƙönde dim östönde (238)

Uynay şat ƙoyaş, (239)

Nindeg rehet, nindeg heybet, (240)

Ƙoyaş balkıgas. (241)

İrkën tuğayzar, (242)

Şunday ƙiñ hava, (243)

⁵³Abrar Ğabdrahmanov, Emir Ebëlhınov muzıkahı (246)

Küktëñ bar nurı (244)

Yërëme yava. (245)

Elle indë saf kömöştën (247)

Hıvı bıl Dimdëñ. (248)

Yıyğanmı ul yılılığın, (249)

Nazın ilëmdëñ! (250)

Donyalar matur, (251)

Kügëm kiñ minëñ, (252)

Meñgëlëk yırğa (253)

Dimëm tiñ minëñ. (254)

1964

Min Dalanan Kildëm⁵⁴ (255)

Kežërlë avıldaştarıma (256)

Min dalanan kildëm ƙalağa, (257)

E yöregëm yeşey dalala, (258)

Señgëldegëm, moñom – sal dala, (259)

Dalalarza yenëm haqlana. (260)

Ƙart dalamdıñ utlı ƙoyaşın, (261)

Mëñer yıllık darya hağışın (262)

Kükregëme halıp kiltëržëm, (263)

Kükrevzeržë alıp, min kildëm. (264)

Yalanımdıñ yeyğor töşterën, (265)

Tomraların, erëm yëşterën (266)

Alıp kildëm şavlı ƙalağa, (267)

E tabınam haman dalağa. (268)

Dala irkë ingen uyıma, (269)

Dala kürkë hëñgen yırıma, (270)

Min dalala tıvzım, dalala, (271)

⁵⁴Nezir Ebdıyev köyö (273)

Dala ruħı yeşey ƙalala. (272)

1965

Yulda (274)

Poyezd bara miněň uyzar buylap, (275)

Uy artınan saƙ-saƙ ürmelep, (276)

Uy tolparın avızlıƙlap alıp, (277)

Min ultıram şıƙır yürmelep. (278)

Kön yaƙtuhın, oşo tizlėkterzė (279)

Yıyam elė şıƙır yulına. (280)

Küpmė hikmetter bar, nindey donya (281)

Bėz ütesek yuldar buyında. (282)

Aƙıp ƙına tora küz aldında (283)

Yėrzėň östö, yėrzėň töşterė, (284)

Hıyal atı irzė yul yöröte, (285)

Yuldar nurlay bėzzėň histerzė (286)

Elle nindey bötmeş saflıƙ hımaƙ (287)

Bėyėktegė ap-aƙ bolottar, (288)

Alda şatlıƙ, alda ƙıvanıstar, (289)

Ƙanat ƙaƙa tıvır minuttar. (290)

Hėreketke gimn yırlay töslö (291)

Her bėr ülen, hava, tav, ƙaya. (292)

Ƙayınlıƙta yėlep bėyėy-bėyėy, (293)

Hılıv hındar ƙotlap sayƙala (294)

Butal mėnen buyap ofoƙ sitėn, (295)

Küñėlderze moñdar ƙuzƙatıp, (296)

Aƙaslıƙtar aşa, kürem bına, (297)

Ƙoyaş kile, bėzzė ozatıp. (298)

1965

Töngö Uylanıv (299)

- Yuldar avır, tiyëp, (300)
 tuqtap qalma, (301)
 Yul yuqlıqqa tikten (302)
 qotqo halma; (303)
 Alğa bar hin, (304)
 üzëñ yul alıp, (305)
 Bütenderge (306)
 tura yul yarıp. (307)
 Üzegëñdë özhe (308)
 esë yëlder, (309)
 His yılmaymay iken (310)
 hiñe könder, (311)
 Bër yañgızım, tiyëp, (312)
 boyoqma, (313)
 Duştar barlıgım hin (314)
 onotma! (315)
 Qarañgığa qalhañ, (316)
 qara yaqma, (317)
 “Ah, qarañgı, - time, - (318)
 bıl donya”. (319)
 Tön qarahın yırtıp, (320)
 üzëñ yaqtırt, (321)
 Üzëñ nur ses (322)
 tire - yağıña. (323)
- 1965*
- Yırlarımın Bër Yır (324)**
 Şunday bër yır yırlarımın - (325)
 Moñhozzoñ yenë tëtter, (326)
 Yëtë kat kük östönde (327)
 Minëñ tavişım kükre. (328)
- Şunday bër yır yırlarımın - (329)
 Taştar za seske atıp, (330)
 Şıgriyet tavzarında (331)

Yuyılmaş ężzer yadır. (332)

Şunday bër yır yırlarımın - (333)

Božzarzı irëtërlëk, (334)

Hatlıqtıñ yenën alıp, (335)

Yëbëktë ir itërlëk. (336)

Yırlarımın şunday bër yır - (337)

Ah, tılsım kanatları (338)

Meñgëge esir itër (339)

Odissëy karaptarın! (340)

1965

Min Ẽzleyëm Hinë, Ẽzërlëm⁵⁵ (341)

Urav-urav gümër yuldarında (342)

Hinë, yenëm, hinë ężleyëm. (343)

Mëñ- mëñ yondož arahınan kükte (344)

Yaqtı yondožomdo küzleyëm. (345)

Ẽayza hin, Ẽzërlëm, Ẽayza hin? (346)

Yondož za hin miñe, ay za hin. (347)

Tabırımın min hinë, tabırımın, (348)

Ẽayza la barıbër tanırımın. (349)

Hinëñ mënen, yenëm, bëz ikëbëz (350)

Yörögenbëz ikë tarafta. (351)

Hožay bëzzë, yenëm, ikëbëzzë (352)

Bötön itëp bit ul yaratқан. (353)

Ẽayza hin, Ẽzërlëm, Ẽayza hin?. (354)

Yondož za hin miñe, ay za hin. (355)

Tabırımın min hinë, tabırımın, (356)

Ẽayza la barıbër tanırımın, (357)

⁵⁵Bulat Yenëkeyev köyö (359)

Běž ikěběž, yenëm, hinëñ mënen (358)

Bër almanıñ ikë yartıhı. (360)

Möhebbettë danlap, küñëlderze (361)

Ay yılmayhın, qoyaş yaqtırhın! (362)

Qayza hin, kezërlëm, qayza hin?.. (363)

Yondož za hin, miñe, ay za hin. (364)

Tabırmın min hinë, tabırmın, (365)

Qayza la barıbër tanırmın. (366)

1965

Qılğandar⁵⁶ (367)

Qılğandar, qılğandar (368)

Dalağa tulğandar, (369)

Sesterën qoyaşqa (370)

Tağatıp quyğandar. (371)

Yël üre, yël hüte (372)

Tolomon qılğandıñ, (373)

Yëlkëte, yëlkëte (374)

Yalanda tivğan moñ. (375)

Sal, sester, sal töster - (376)

Yërzëñ saf hağışı. (377)

Señgëldek köyöndey (378)

Tivğan yër tavışı. (379)

1966

Sal Uraldıñ Saya Şoñqarı Hin⁵⁷ (380)

Kompozitor Zahir İsmegilevke (381)

Salavattıñ kësë tuğanı hin, (382)

Sal Uraldıñ saya şoñqarı (383)

Sıltır za ğına sıltır köy (384)

⁵⁶Emir Ebëlhıanov köyö (387)

⁵⁷Abrar Ğabdrahmanov (388)

şısmehән (385)

Saf kömöştän ҡоя toғanı. (386)

Moңdariñda hiněñ - yěr hulışı, (389)

Aғızelděñ alkın ağışı, (390)

Ut-hıvzarzı ütəp, üz ilěnde (391)

İrək alğan Һalıҡ tavisı. (392)

İl avazı, ilděñ kürkě bulıp (393)

Yañğırahın asıl yırzarıñ! (394)

Salavattıñ kěşě tuғanı hin, (395)

Sal Uraldıñ saya Һoñkarı. (396)

1967

Diñgěz (397)

Ҙара diñgěz - ҡара argımaҡ, (398)

Ay-hay, hiñe donya tar hımaҡ; (399)

Aҡ kübəkter sesəp urtıñdan, (400)

Tulqın-gesker tēyep hırtıña, (401)

Tav vatahıñ, taştar ontayhıñ, (402)

Alhız-yalhız yarzı tuqmayhıñ. (403)

Uqsılarıñ kile ut borköp, (404)

Ҙarşılıqqa qarşı ut törtöp, (405)

Bötmeş şav-şıv, bötmeş zilzile (406)

Yērzhēñ sigēn tēte, izgēley. (407)

Ҙара gına diñgěz - ҡара aygır, (408)

Diñgěz töbö – töphöz harayzır. (409)

Harayzarı tulı altındır, (410)

Altın haray halkın, halkındır. (411)

Altın haqı tūgēl altında, (412)

Yuғarığa donya talpına; (413)

Baş birmeyse sapsıp, yarhınıp, (414)

Üz inēne üzē tarhınıp, (415)

Yabırıla diñgěz-argımaҡ, (416)

Höcünderge küsken yav hımaҡ (417)

1967

Kürzëm Hinëň Matur Küzzerëňdë (418)

Kürzëm hinëň matur küzzerëňdë, (419)

Kürëp, kürëp, kürëp tuymanım; (420)

Ƙaraşıñdı yöregëme haldım, (421)

Şunı, şunı, şunı toymanıñ. (422)

Kürzëm hinëň matur küzzerëňdë, (423)

Yazğanmıldır Ƙabat kürërge; (424)

İndë yıraƘ- yıraƘ bulham da min, (425)

Hin yanımda minëň, hin bërge. (426)

Kürzëm hinëň matur küzzerëňdë - (427)

Möldöreme tulı yaƘtılıƘ; (428)

Ëy balkıhın eyze bıł yaƘtılıƘ, (429)

Ƙalham da min yëtë yat bulıp. (430)

Kürzëm hinëň matur küzzerëňdë, (431)

Yañı, alıs donya tabıldı; (432)

Asır yërzer asılıp bötheler ze, (433)

Üz-üzëmdëň min bit Kolumbı. (434)

1968

Hin Yörekte Ğümër-Ğümërge (435)

Bayazit aƘay Bikbay istelëğëne (436)

Tönö buyı yörek tulap sıƘtı, (437)

ƘayƘı uttarında yarsılıp. (438)

Ëy, aƘayım, min bit hinëň yanda (439)

Hiñe başın ëygen tal sıbıƘ. (440)

Hin yırlağan yërze – tamırzarım, (441)

Hin zurlağan yërze – bulmışım. (442)

Üzëň kittëň bına. Ƙaldı ilge (443)

Hinëň ruħıñ – tormoş hulışı. (444)

Ural ilë meñgë haqlar hinë, (445)
 Hin yörekte gümër- gümërge. (446)
 Baştı tüben äyëp, şıbırlayım: (447)
 “Şağırzargä üläm yuk Yërze!” (448)
 1968

Uy Hıvzarı⁵⁸ (449)

Uy hıvzarı ağa uyhıvzarzan, (450)
 Uyılıp kına ƙalğan uy hımaƙ. (451)
 Bulırmı la yërze, ay, bulırmı (452)
 Uysan yılğa tağı Uy hımaƙ? (453)

Uyźarıñdı tartha Uy buyźarı, (454)
 Urav-urav ildë urarhıñ, (455)
 Uralıp ta yatƙan Uyğa ƙarap, (456)
 Sal Uraldı uylap yırlarhıñ. (457)

Ural tavƙayźarı armit-armit, (458)
 Ƙayaları unıñ yuğarı. (459)
 İläm, hinëñ meñgë tınmaş yırnıñ - (460)
 Uralkayźıñ ağın hıvzarı (461)
 1968, 2000

Haƙlağız! (462)

Küzëğëzzë haƙlağan këvëƙ, (463)
 Tëläğëzzë haƙlağız! (464)
 Üzëğëzzë yaƙlağan këvëƙ, (465)
 Tëläğëzzë yaƙlağız, (466)
 Yërëğëzzë haƙlağız! (467)

Tëlge bërev tëlën tëyzërhe, (468)
 Tëlhëz-önhöz yatmağız, (469)
 Tıvmışınan añra harıƙtay, (470)
 Avız asıp baƙmağız, (471)

⁵⁸Şul uƙ isëmdegë başƙort ƙalıƙ köyöne yırlana (473)

Tələbəzzə haqlağız! (472)

1970

Tönde Yazılğan Şıgır (474)

Şıgırzar tönön yöröy, (475)

Donya yoqoğa talğas, (476)

Yər hem yıhan aldında (477)

Şağır yañğızı qalğas. (478)

Şıgırzar tönön yöröy, (479)

Köndözzöñ yögön yökmeç, (480)

Horav hem ھاfa mänen (481)

Şağır küzəne təklep. (482)

Şıgırzar tönön yöröy, (483)

Ğaşıqtar mänen berge; (484)

İñ böyök tıngıhızlıq - (485)

Yoqolo töngö Yərze. (486)

1970

Şatlıqtar⁵⁹ (487)

Şatlıqtar – şat qoştar, (488)

Hıvzan aq şatlıqtar, (489)

Hötten pak şatlıqtar, (490)

Aq tolpar, aq soñqar - (491)

Şatlıqtar, şatlıqtar. (492)

Qayza elë soñqarım, (493)

Qayza elë tolparım? (494)

Soñqarhız, tolparhız (495)

Min bit bër tolqahız, (496)

Min bit bër totqahız. (497)

Şatlıqtar – şat qoştar, (498)

Kükrekte - alqıştar; (499)

Ut-qoştay ut bulıp, (500)

Tolparzay qot bulıp, (501)

Kilëğöz, şatlıqtar, (502)

⁵⁹Zöhre Feyzullina köyö (504)

Şatlıqtar- şat қоштар. (503)

1970

Vaқıt (505)

Vaқıt – ul meңgělėk uragan, (506)

Yěr şarın, Galemdė uragan. (507)

Vaқıt – ul yeşeyėş hulışı, (508)

Donyanıñ geceyėp bulmışı. (509)

Vaқıt – ul tıngıhız, tıygıhız, (510)

Yenė bar his tınıp torghoz. (511)

Vaқıt – ul üzėnse bėr yarış. (512)

Tavzaymı eşėñ, ye – bėr qarış. (513)

Vaқıt – ul sėrlė bėr yomgaktay, (514)

Asıq ta, yomoқ ta yomaқtay. (515)

Vaқıt – ul tuқtalmaş bėr karap, (516)

Yėldėre gėl alğa ul qarap. (517)

1970, 1971

Uramdarza, Burandarza (518)

Uramdarza, burandarza (519)

Yėlder yöröy sabışıp, (520)

Hağıştarın başalarmı, (521)

Bėr-bėrėhėn tabışıp? (522)

Uramdarza, burandarza (523)

Bayram bögön yėlderge... (524)

Dalalarım işke töşe (525)

Yėlder işken könderze. (526)

Uramdarğa, burandarğa (527)

Sıgıp kiteyėm elė, (528)

Ҳистерәмдән талған сағи, (529)

Bayram iteyem elē. (530)

1971

Баşkорт Тәләнде Höylešem⁶⁰ (531)

Баşkорт тәләнде höylešem, (532)

Баşkорт тәләнде. (533)

Minēñ yörek tamırzarım - (534)

Баşkорт yērēnde. (535)

Ömötterēm, һıyaldarım, (536)

Yörek tibēšem – (537)

Kiñ Uralım, yırlap aққан (538)

Hinēñ inēšēñ (539)

Alıs- Alıs yañğırağan (540)

Moñlo yırzarım - (541)

Mēñ inēštē berge yıyğan (542)

Kömöş hıvzarıñ. (543)

Yavzar sapқан uldarıñdıñ (544)

Kösö – bēlekte, (545)

Қayğıлары, шатlıқтары - (546)

Minēñ yörekte. (547)

Küpmē қayğı, küpmē шатlıқ (548)

Kürhe tıvğan yēr, (549)

Yēr күргendē, il күргendē (550)

Haқlay tuğan tēl. (551)

Million kēšē күkregēnde (552)

Kükrey ul bögön, (553)

Köreş tēlē, haқlıқ tēlē, (554)

⁶⁰Möherrem Selimov köyö (556)

Yenëm ul minëñ. (555)

Tuğan tëlëm, hin Һalkımdıñ (557)

Bılbıl tavişı, (558)

Bıvattarzan bıvattarğa (559)

Ҙанат қағışı. (560)

Баҫҡорт тәлһнде һөylešem, (561)

Баҫҡорт тәлһнде. (562)

Minëñ yөrek tamırzarım (563)

Баҫҡорт yөрһнде. (564)

1964, 1973

Yeşevzëñ Meñgëlëk Yuldarı⁶¹ (565)

İkhëz ze, sikhëz ze diñgëzze (566)

Al yëlken karvandar tëzëlgen... (567)

Yeşevzëñ meñgëlëk yulında, (568)

Ayқalıp - sayқalıp tulқında, (569)

Ğümërzer üteler, ğümërzer. (570)

Minëñ de davılda, yëlderze (571)

Al yëbek yëlkenëm yëlbërley. (572)

Yaқınımı barır yul, alısmı, (573)

Elle ul tik bër moñ, hağısmı, (574)

Diñgëzze yëlkëngen yëlderzey? (575)

Şatlıқtar, һaқlıқtar yavlarğa (576)

Karvandar tëzëlgen, karvandar... (577)

Yëlkëne yëlkenëm minëñ de (578)

Karvandar safında diñgëzze, (579)

Yır bulıp alқınған yuldarza. (580)

Kileler ğümërzer, kiteler, (581)

⁶¹İzël Ağışëv köyө (584)

Kükteržë kükretëp üteler, (582)
 Yeşevžë yaratıp, özölöp, (583)
 Al yëlken karvanday tēžëlëp, (585)
 Meñgëlëk sër - yomğak hüteler. (586)
 1973

Böyök Hıbay (587)

Batır hıbay – Öfö tavzarında, (588)
 Ƙaya taşlı İzël yarında. (589)
 İnderënde uniñ – kük kömbezë, (590)
 Dala yeyrep yata aldında. (591)

Salavatiñ, halkım, Salavatiñ, (592)
 Bıvat Ƙatlamdarın aƘtarıp, (593)
 Küterëlgen Ural kükregëne, (594)
 Toğro tolparına atlanıp. (595)

At östönde batır könön-tönön, (596)
 Eytërhëñ de, posƘa başƘan ul, (597)
 İzgë köreş yavzarında yanıp, (598)
 Meñgëlëkke şulay aşƘan ul. (599)

Küz halıgız uniñ küzzerëne (600)
 Tik bër gëne tapƘır, bër gëne, (601)
 Uyžarıñdı uttar yalmap alır, (602)
 Salavattiñ küžën kür gëne. (603)

Bıl küzzerze – ildëñ yarhıvzarı, (604)
 Vulkan bulıp taşƘan bër melë, (605)
 Këşëlëktëñ hünmes yalƘındarı, (606)
 Këşë bula bëlëv ürnegë; (607)

Yavzar sabıv, yëñëv, yëñëlëvzer, (608)
 Üzek öžgös avır yaralar, (609)
 BatşalıƘtıñ ayak astarında (610)

Iñgıraşıp yatқан dalalar; (611)

Bıgavlanğan Һalıқ iһtiyarı, (612)

Mañlayzarga möhör başılğan, (613)

Yöz yetmësh biş ҡara ҡamsı Һöz, (614)

Hem tanavzar - ҡırkıp alınған. (615)

Tik batırzıñ ruһın һındırırılıҡ (616)

Taba almaған palaç yazanı, (617)

Sudta batşa, alpavıttar tögəl, (618)

Salavat bit yēñev yavlanı. (619)

Eyttē batır: ülēm aldında la (620)

Amanatқа toғro ҡalabız, (621)

Bēz hatmaybız, kēm irēkte yeşey, (622)

Hēz ze unda bēzzē hatmağız! (623)

Eyttē yene şağır hem diplomat: (624)

Bēz geyēplē tögəl, tögəl, tip, (625)

Küterēldēk izgē köreşterge, (626)

Nindey yul haylaha küñēl, tip. (627)

Bēz bēlebēz Һezēr Salavattıñ (628)

Katorgala ütken könderēn, (629)

Könder gēnemē huñ, sirēk bıvat, (630)

Sirēk bıvat nizer kürgenēn; (631)

Sirēk bıvat Yulay aқhaқaldıñ (632)

Hağış daryaları kiskanēn, (633)

Tıvған ilden yēlder ismeymē, tip, (634)

Uyanıvın tōnde hişkenēp. (635)

Yōrek yarһıvzarı diñgēz tiklēm (636)

Salavatқay mēnen Yulayzıñ, (637)

Bıǵa şahit Baltik tulǵındarı (638)

Aq taştarǵa yatıp ilayzır. (639)

“Qaytır za ǵına iněk, ay, ilderge, (640)

İlder alıǵ, yuldar bıvılǵan, (641)

Bězzěň baştar indě kittě, tiyěp, (642)

Qayǵırmahın kilěr bıvındar. (643)

Bělděk, kürzěk: köreş avazdarı (644)

Yalqınlandı bik küp telderze, (645)

Bězzen ǵeyyer irzer tıvır elě, (646)

Běz kithek te qaytmaş yěrzerge...” (647)

Salavatiñ, ilēm, sal bōrkōtōñ, (648)

Kōreşsēhě buldı yeşevzěň, (649)

Kūñělěñde huñǵı minuttar la (650)

Kük kükreně, yeşen yeşneně. (651)

Azatlıqtıñ yaqtı ħebersēhě, (652)

Ėy hin, Ural ulı Salavat, (653)

Yōrekterze yeşen yeşnevzerě – (654)

Ul hinenmě qalǵan amanat! (655)

Başqortomdoñ irěk ösön yavǵa (656)

Sarsap barıp ingen saǵında, (657)

Yěñěv marşı bulıp yangıraǵan (658)

Hin iněñmě ilděñ haǵında! (659)

Kěşělěktěñ ütken yuldarında (660)

Her běr zaman – yañı bēyēklěk, (661)

Barlıq devěr, barlıq ħalıqtarza (662)

Salavattar – meñǵě bōyōklök. (663)

Heykel tora Ural kükregěnde, (664)

Ağizeldēñ bēyēk yarında, (665)
 Salavatiñ utlı amanatiñ, (666)
 Tıvğan tupraq, hinēñ hağında. (667)

Qayalarzan bēyēk küterēlgen (668)
 Tēp-tērē at, tērē azamat; (669)
 Meñgēlēkke ilden hörgeynēler, (670)
 Meñgēlēkke qayttı Salavat. (671)

1974

Malin- Qala (672)

Bıl uyındı tōrlō yaqtarza tōrlōse atap (673)
ıyōteler: qala başlığı" la, "tav minēkē" ye (674)
ihe "altıntav" za, hatta "daysa" la, tizer (675)
uni, e bēzze ul – "malin-qala. (676)
 Malin - qala, malin - qala, (677)
 Qızıqhınhañ eyze hin de (678)
 Uynap qara, uylap qara: (679)
 Nindey hüz bıl, nindey mezek? (680)
 Qayzan qalğan unday gezet? (681)

Malin - qala, malin - qala... (682)
 Kösöñdö hin hınap qara, (683)
 Hınap qara uynap qara, (684)
 Yuğarığa buylap qara; (685)

Bēzzēñ avıl uramında, (686)
 Qıştıñ qarlı buranında (687)
 Bögön de bit alış bara, (688)
 Bögön de bit yarış bara. (689)

Avıldağı altı malay (690)
 Bēr-bēr artlı yēñev yavlay. (691)
 Malin - qala malin - qala... (692)
 Eytērheñ, bıl – krepost - qala, (693)

Şul ƙalanı alıp ƙara, (694)

Alğas, unda, his yuğında, (695)

Tik bër minut torop ƙara. (696)

Hırğalaƙta alış bara, (697)

Hırğalaƙta yarış bara, (698)

Bërev ürge mënëp bara, (699)

Bërev, ana, yëlbër – yëlbër (700)

Tüben taban yëläp bara. (701)

Ëy yarıŝtıñ ƙızğan sağı, (702)

Aƙ ƙarzarzıñ tuźğan sağı, (703)

Bala saƙtıñ ƙar tavzarın (704)

Yavlay – yavlay uzğan sağı! (705)

Malin - ƙala, malin - ƙala... (706)

Bërev ürge mënëp bara. (707)

Ƙamır batır himaƙ ƙına, (708)

Yaylap ƙına, maylap ƙına, (709)

Bik küpterzë yëñëp bara, (710)

Ëläp alıp hëlkëp hala; (711)

Emme yëñëp bötkes këne, (712)

Tavğa mënëp yëtkes këne, (713)

Këmdër unı törte uñdan, (714)

Këmdër unı törte huldan; (715)

Bërev ürley alğı yaƙtan, (716)

Bërev ürley artƙı yatƙan, (717)

Uñdağı la höcüm ite, (718)

Huldağı la höcüm ite. (719)

Tav – minëkë! – ti aldağı, (720)

Tav – minëkë! – ti arttağı, (721)

Arttağılar alğa sıgıp, (722)

Arımayŝa, talmayınŝa, (723)

Ürmeleyzer tavğa tağı. (724)

Allı – artlı, allı – artlı (725)
 Yěňěv yavlay malay zatı, (726)
 Minut hayın tav başında (727)
 Ƙalkıp sıǵa yañı batır. (728)
 Almaş-tilmeş, almaş-tilmeş, (729)
 Běr seǵette altı batır (730)
 Almaşına unar tapƙır. (731)
 Altı tǵǵel, kerek iken, (732)
 Bulhın bında altmış malay, (733)
 Altmışı la allı-artlı (734)
 Tavǵa mēnēp baśır şulay, (735)
 Tavzı yavlap tōptōr şulay. (736)
 Altı malay, altı malay - (737)
 Bězzěñ avıl uramında, (738)
 Alış bara, birēş bara (739)
 Ƙıştıñ ƙarlı buranında. (740)

Malin - ƙala, malin - ƙala... (741)
 Hırǵalaƙta yarış bara, (742)
 Zıƙ ƙubışıp, yen-farmanǵa (743)
 Uynay bında altı bala; (744)

Yěñēp sıƙtı altıhı la, (745)
 Yěñělěvsē yuƙ arala. (746)
 Ğecep te ul, mezek te ul, (747)
 Bına şunday malin - ƙala! (748)

1975

Tělder Öyrene Gölder (749)
 Kěskēne Gölder öyrene tělder, (750)
 Ütmehēn, tizēr, buşƙa bıl könder, (751)
 Ay-hay, şuƙ Gölder, üzē bik tělder, (752)
 Gölderzē kürēp, hoƙlanmay kēmder! (753)

Tetēldep, tělder öyrene Gölder, (754)

İndě ul běle küpten- küp önder. (755)

Önderžě kuşıp, eythe běr hüzzě, (756)

Yazğı kön kėvėk, yaqtıra yözö. (757)

1975

Mandolina Turahında Ballada (758)

Böyök başkort şagırı (759)

Şeyhizada Babiç istelėğene (760)

Yen tětretkės utlı běr mel (761)

Yaltlap kittě uyzarımda – (762)

Hıktay, iñrey, ükhėy donya (763)

Mandolina kıldarında. (764)

Ėy bıl moñdoñ yarhıvzarı... (765)

Eytėrhėñ de, qar hıvzarı, (766)

Qar hıvzarı ağa, ağa, (767)

Yöregėme kağa-kağa. (768)

Yazğı hıvzar, yazğı uyzar... (769)

Aqtarılıp ağa bozzar, (770)

Yarhıp-yarhıp ağa yılğa, (771)

Yazğı hıvzay, yaqtı donya. (772)

Ana, bėrev başkan bozğa, (773)

Boz östönde – tėrě kużzar; (774)

Asmanğa ul asıp yözön, (775)

Her tarafka hōyley hüzėn (776)

Ayzan alıp, ap - aq nurzar (777)

Hibėp bara yan- yağına, (778)

Quptarılıp kilgen halıq (779)

Taşkın hıvziñ yarzarına. (780)

Bına běr mel yırsı yėğėt, (781)

Yuğarığa ürėle birėp, (782)

Běr ŝelkĕm nur ҡosop ala, (783)

Kükregĕne ҡıŝıp ala; (784)

Nurzarzı ҡıl itĕp sirte, (785)

Hıvzar aĝa, bożzar kite, (786)

Boż öŝtönde, yalķın bulıp, (787)

Altın bĕr yır balķıp kite. (788)

Yır balķıŝı, yır alķıŝı (789)

Baźlap bara taŝķındarza; (790)

Yırĝa yenĕn fıza ҡılıp, (791)

Tora ĥalıķ taŝķın yarza. (792)

Yarzan yarga, yarzan yarĝa (793)

Aĝa hıvzar aĝa bożzar, (794)

Kükrekterze kük kükretĕp, (795)

Aĝa uyzar, aĝa uyzar... (796)

Aķtı hıvzar, kittĕ bożzar, (797)

Yarzarına ķayttı yılĝa. (798)

Taŝķındarĝa kittĕ yĕĝĕt... (799)

Nurza uynap, ķaldı yırzar. (800)

Zıñ-zıñ itken, ay zıñ itken (801)

Mandolina ķıldarında (802)

Ķaldı yırzar, ķaldı mondar (803)

Yĕr hem ķoyaŝ yuldarında. (804)

1973,1976

İrzer Hüzĕ (805)

Avır saķta avmay ķalır ösön (806)

Bĕr hüz yĕte, bĕr hüz – bĕr tĕrek; (807)

Tirek ķĕvĕk irzer bulhaķ ta bit, (808)

Bĕż ķaraybız duŝķa küz tĕrep. (809)

Ölken duşım, hiněň běr hüzěňdė (810)

İşěthėnder elė bütender, (811)

İşěthėnder avır melderėnde (812)

Běr tayanıs ömöt itkender. (813)

Eyttěň miňe, eyttěň avır saқта, (814)

Min saftarzan torop ҡalır saқта, (815)

Eyttěň: millimėtrlap bulha la, (816)

Alğa barırğa kerek, alğa! (817)

O, tormoštoň yabay aқıldarı, (818)

Altınğa tiň asıl ir hüzě! (819)

Oşo běr hüz hetėrletėp tora (820)

Tarlav öštöndegė kúpėrzě (821)

Artta indė, artta avır melder, (822)

Tik bıl aқıl ҡalhın gümėrge: (823)

Қayhı saқта mömkin tügėldė le (824)

Tėyėş kėşė, tėyėş yėnėrge! (825)

1976

* * *

Vaқlanma, küňėl, vaқsılğa ҡarap, (826)

Vaқlıқ yullamay diňgėzze ҡarap; (827)

Yėlkendė kirėp isken yėlderge, (828)

Yėldėr, hin, yėldėr kilėr könderge. (829)

Vaқlanma, küňėl, vaқlıqtı tügėl, (830)

Küter hin eyze donyanıň yögön; (831)

Al bayraq bulıp, ҡalkhın yuғarı (832)

Tañdarza tivған alsaq uyzarıñ. (833)

Vaқlanma, küňėl, vaқsıllıқ (834)

ҡalhın, (835)

Yehennem töböne kitėp yuғalhın! (836)

Žur bula běl hin, žursılğa ҡarap, (837)

Žurlık yulında – diñgězge karap. (838)

1977

Altın Uyzar, Aşıl Toyğolar (839)

Akıldarıñ altın bulhın, tihěñ (840)

Donya tormay barı altından. (841)

Kěşeler ze yěrze törlö-törlö, (842)

Törlö uttan, törlö yalqından. (843)

Běrevzerě ayzay alsak, asıq, (844)

Ҙoyaş himak, yaqtı yözlöler. (845)

İlebězge, yaqtı könöbözge (846)

Şatlık sesöp, behět hiběrzer. (847)

İkěnsələr kile – ular elě (848)

Yırlanasak yazgı yır himak, (849)

Ofoqtarza hızılıp ta tivgan (850)

Bepke töslö tañgı nur himak. (851)

Ösönsöler... (852)

Altın uyar, aşıl toyğolarzan (853)

Östön ҡuyır huqır běr tindě, (854)

Şundayzarzı küröp, şundayzarzı, (855)

Küp tapqırzar yenēm birtěndě. (856)

Ėy, kěşeler! Kěşelerze tügěl, (857)

Küñelderze – donya baylıgı. (858)

Hězge bulhın, alsak ҡaraşlılar, (859)

Altın aqıl, aşıl uy-toygo! (860)

1977

Irimburım – Moñlo Yırım (861)

Ğüměrěmděñ běr melěnde (862)

Kildēm elě Irimburğa, (863)

Irimburğa, borongo běr (864)

Yeyrep yatқан moñlo yırğa. (865)

Ëy Irimbur dalahı, (866)

Dalahında - қalahı, (867)

Elle tağı bėrey könge (868)

Bında torop қalahı? (869)

Ëy Irimbur dalahı... (870)

Irimburza, moñlo yırza (871)

Zamanalar totaşқанmı, (872)

Zamananıñ zamanahı – (873)

Bėzzėñ devėr totaş danmı? (874)

Danmı, ana, altın dala, (875)

İkhėz-sikhėz igėn kırı, (876)

Danmı dala қosağında (877)

Yañğırağan igėn yırı! (878)

Danmı, danmı yeşel tuğay, (879)

Bėyektegė қоштар yulı, (880)

Danmı hėzmet frontında (881)

Zamandaştıñ eşsen қulı! (882)

Dan tūgėlmė dalalarzıñ (883)

Avıldarı, қалaları, (884)

Avıldarzıñ, қалalarzıñ (885)

Koles yōzlō balaları! (886)

Ëy Irimbur dalahı, (887)

Dalahında - қalahı, (888)

İrkėn iken, kūrkem iken (889)

Dalalarzıñ havahı, (890)

Ëy Irimbur dalahı... (891)

Irimburım, moñlo yırım, (892)

Terendemė tamırzarıñ, (893)

- Üttëlermë zamandarziñ (894)
 Yëlderë hem davıdarı? (895)
 Höyleyžermë, köyleyžermë (896)
 Ap- aq seslë kılğandarıñ (897)
 Büges mënen Salavattiñ (898)
 Bërge-bërge bulğandarın, (899)
 Yalandarza Puşkin kürgen (900)
 Irımburziñ burandarın, (901)
 Başkorttarziñ, yëñ hızğanıp, (902)
 Karvanharay qorğandarın?.. (903)
 Kılğandarziñ kıldarında (904)
 Moñlo bër köy huza yëlder. (905)
 Devërzerzen devërzerge (906)
 Köyzer huzip uza yëlder. (907)
 Ėy Irımbur dalahı, (908)
 Dalahında - qalahı, (909)
 Elle indë bında bër az (910)
 Yırzar yazıp qalahı! (911)
 Ėy Irımbur dalahı... (912)
- Kiñ dalala ikë atlı, (913)
 Allı-artlı, allı-artlı, (914)
 Alhıv-kızıl tañğa taban (915)
 Yële-saba hamam-haman. (916)
 Ofoktarza dala yata, (917)
 Tönder üte, tañdar ata, (918)
 Tañ yaqtıhı mënen bërge (919)
 Ör- yañı kön tıva yërge (920)
 Kilër könge, kilër könge (921)
 İkë hıbay saba-yële, (922)
 Bërëhë unın ütkenderzen (923)
 Amanattar alıp kile, (924)
 İkensëhë hežërgënëñ (925)
 Farmandarın totop yële, (926)

Құлдарында yalkın-uttar, (927)

Yalkın-uttar yanıp kile. (928)

Ëy Irimbur dalahı, (929)

Dalahında - қalahı, (930)

Elle şunda, ilham sesěp, (931)

Yırzar yıyıp alahı! (932)

Ëy Irimbur dalahı... (933)

Ġüměrěmděň běr melěnde (934)

Küržem elě Irimburzı, (935)

Yěrze, hıvza, havalarza (936)

Yeyrep yatқан moñlo yırzı. (937)

1977

Alatavza Altın Tañ Ata (938)

SSSR-ziñ halıq artistkahi, (939)

қазақ yırstıhı Bibigöl Tülegenovağa (940)

Alatavza altın tañ ata, (941)

Altın běr yır tañdı uyata; (942)

Altın běr yır, altın běr bılbıl – (943)

Al tañ kızı altın Bibigöl. (944)

Alatavza – alhıv tañ yırı... (945)

Tın da almay, aşıl bıл yırzı (946)

Tıñlay avıl, tıñlay қалalar, (947)

Alıstağı altın dalalar. (948)

Alatavza altın tañ ata, (949)

Tañ қалғанmı uға Almatı, (950)

Tañ қaldıra böğön donyanı (951)

Bibigöldöñ altın yırzarı. (952)

Alatavza – alhıv tañ yırı, (953)

Ofoқtarza uynay tañ nurı, (954)

Қазақымдiң алтын биваты (955)

Altındarın yırzıñ uytır! (956)

1976

Şoқан Heykelä Yanında⁶² (957)

Danlı қала. Artta, ana, dala, (958)

Kükke aşқан alda aқ tavzar. (959)

Aқ tavzarzan kilgen aқ moñdarğa (960)

Törönöp yoқlay tönön mayzandar. (961)

Şanlı қала. Artta, ana, dala, (962)

Sal bivattar yata ёrkөлөp. (963)

Dalalarzıñ töpkölönen sıgıp, (964)

Küterөлgen böyök бөр yөгөt. (965)

Küterөлgen mayzan urtahına, (966)

Tıp- tin қалған барı бөр азға, (967)

Başқан yөгөt, başın ёye birөp, (968)

Başқınayı tulı uyzarğa. (969)

Utız gına yeşlek bil uzaman, (970)

Utız gına yeşlek bil yөгөt. (971)

(İlham қошо қунһа iñbaşıña, (972)

İlgeneñdөñ күrkө bul, yөгөt!) (973)

E uyzarı unıñ қанатlıлар, (974)

Ekiyettegө yögөrөk tolparzay, (975)

Dalalarzı ayқap, күpmө gөne (976)

Yөldөрhe le, түgөл tuқtarzay. (977)

Kүpmө yөрzer, күpmө ilder күrөp, (978)

Ul sөрzerөн sistө donyanıñ, (979)

⁶²Şoқан Velihanov (1835-1865) - қазақ халқının атақlı дөmokrat галımı, meгрifetsөhө, geografı, ёtnografı. Almatıla, Қазақстан Fender akadөmiyahının binahı aldındağı mayzanda, uға heykel қuyılған. (982)

Қағар үзenderән yөлөp үттө, (980)

Yıyıp aldı dala moñdarın. (981)

Altay, Tarbağatay, Yětəhivziñ (983)

Urap sıgıp yětə tarmağın, (984)

Yeyğor töşterənde ul balkıttı (985)

Yětə törlö yětə қатlamın. (986)

Möħebbetə uniñ sikhöz inə (987)

Tıvğan dala, tuğan һalkına. (988)

Dala ösön yanıp, ul yeşenə (989)

Resey mänen duşlıқ һақına. (990)

Ekiyettegə yarhıv tolpar һımaқ, (991)

Ul tormoştoñ үттө yuldarın, (992)

Kəşə ruһın, aқıl kösön danlap, (993)

Ğiləmləkke yaқtı yul yarıp. (994)

Danlı қала. Artta, ana, dala, (995)

Қaynar tını tora bөрkölöp; (996)

Dalalarziñ töpkölönen sıgıp, (997)

Küterəlgen böyök бөр yөгət. (998)

Şanlı қала. Artta, ana, dala, (999)

Alda tavzar – күкке төrelgen; (1000)

Mayzan urtahında heykel tora, (1001)

Yözön қuyıp таңғı yөlderge. (1002)

1977

Örşek Aşa - Қанатlı Yul (1003)

Örşek аша – қанатlı yul, (1004)

Örşek аша - қанатlı yul. (1005)

Yarzan yargа - қoros қанат, (1006)

Yarzan yargа - қoros қанат. (1007)

Azarınған, таşқан һıvzar, (1008)

- Yarzarınan aşkan hıvzar, (1009)
 E min bına kanat yuldan (1010)
 Arğı yakğa baram yıldam, (1011)
 Arğı yakğa birgë yaqtan (1012)
 Ütkerëlgen kanat yuldan. (1013)
 Yılğa aş, yıldar aş (1014)
 Bala saqğa uy olğaşa... (1015)
- O, ul zaman... Yuldar yaman. (1016)
 Yëtë saqrım – kürşë avıl. (1017)
 Hežër indë añlayım min: (1018)
 Bulğan iken, bulğan avır. (1019)
 Yëtë saqrım aryagında (1020)
 Yëtë yıllıq mektebëbëž. (1021)
 Yazlı-közlö mektep yulın (1022)
 İrten-kisën ütebëž bëž. (1023)
 Kötöp- kötöp, kanikulğa (1024)
 Sıqtıq yazzıñ bër könönde, (1025)
 Öršekte bož kitmeš boron (1026)
 Kerek qayıp kitmeš ölgörörge! (1027)
- Balaktarızı töröp alıp, (1028)
 Kistëk soqor-saqırzarızı, (1029)
 Şıyalarızı uya başıp, (1030)
 Yëñe barzıq saqrımdarızı. (1031)
 Kilëp yëttëk bına bër mel (1032)
 Yazğı hıvzıñ yarzarına; (1033)
 Avılıbız tora, ana, (1034)
 Qarşılağı yarza gına. (1035)
 Emme božzar küterëlgen, (1036)
 Öršegëbëž taşıp bara, (1037)
 Yulıbızızı özgen de ul (1038)
 Yarzan yarğa aşıp bara... (1039)

- Örşek aša - qanatlı yul, (1040)
 Örşek aša - qanatlı yul. (1041)
 Qanatlı yul, qanatlı yul, (1042)
 Uyzar hinde quzğaldılar; (1043)
 Eytərheñ de, yöregəme (1044)
 Kəskəne bər quz haldılar. (1045)
 Ana, avıl, sır- sıv kiləp, (1046)
 Yar buyına sıqqan qubıp; (1047)
 Yazğı bozğa başıp qara – (1048)
 Alır hımaq, alır ubıp. (1049)
 Alpamişa aqtaramı – (1050)
 Döbör – şatır qalka bozzar; (1051)
 Uralıpmı, tulğanıpmı, (1052)
 Qaynap yata ašta hıvzar. (1053)
 E bəz bında, bıl yaq yarza - (1054)
 İbir-sıbir un biş bala, (1055)
 Un biş bala bər avıldı (1056)
 Uttan alıp, utqa hala. (1057)
 Hörenleyzer apay-yəñge, (1058)
 Kirə qabat barıgız, tip, (1059)
 Boz kitkensə, ikə-ös könge (1060)
 Şunda torop qalıgız, tip. (1061)
 Bıl taviştar elə haman (1062)
 Qolağımdan sınılap üte; (1063)
 Əy, avılım, ul saqtağı (1064)
 Hafalarıñ zıñlap kite. (1065)
- Tik barıbər yen sıqha la, (1066)
 Qaytqan qoştar osmay kirə, (1067)
 Tərə yendə tartıp tora (1068)
 Tıvğan öyö, torğan yərə. (1069)
 Ni barı bər illə azım, (1070)
 Taşqan saqta yılğa inə, (1071)
 Şul aranı, qoştar kəvək, (1072)

- Aşa osop bulha ině. (1073)
 Җайза индә ул yıldarza (1074)
 Havalarza kanat yuldar... (1075)
 E şulay za tügělmě bəz, (1076)
 Bəz tügělmě ҡanatlılar! (1077)
 Emme bına bəzzəñ alda (1078)
 Taşıp yata yazğı hıvzar. (1079)
 Bıl ni һikmet: yılga östön (1080)
 Җaplap yattı yaşı bozzar. (1081)
 Boroloşta boz tavzarı (1082)
 Tıgılışkan, tıgılışkan, (1083)
 Baznat itheñ, üttəñ kittəñ (1084)
 Tap ana şul tıgılıştan. (1085)
 Lekin barmı, aldan töşöp, (1086)
 Җurqmayınsa barır kəşə, (1087)
 Bozlo meһşer arahınan (1088)
 Tura yuldı tabır kəşə? (1089)
 Buldı, aһırı, buldı beһes (1090)
 Җarşı yaқта oşo һақта. (1091)
 Kөmdөр unda, tevekkellep, (1092)
 Yul başlanı bəzzəñ yaққа. (1093)
 Traktorsı Hebibraһman – (1094)
 Avıldıñ bөр ut yөгөtө, (1095)
 Bozzan bozğa osop-yөлөp, (1096)
 Bıl yaқ yarğa kilөp yөттө. (1097)
- Bөр gөne һüz: “Eyzegөz!” – tip (1098)
 Birzө bөzge, birzө emөр. (1099)
 Bıl emөрzө üterge bөz (1100)
 Bөtebөz ze ezөр, ezөр! (1101)
 Җoşoқtarzay, sıpsıқtarzay, (1102)
 Җanatlanıp kittөk töşөp; (1103)
 Aldan bara Hebibraһman, (1104)
 Bөz barabız tөzөлөşөp. (1105)

Božzar bėžge kŭpėrmė ni – (1106)

Yŭgėrėp ũttėk yazđı hıvzan; (1107)

Ĥebibraĥman halđan kŭpėr (1108)

Ķaldı gŭmėr yulıbızza, (1109)

Ĕy, kŭrėgėž, Őršek aša, (1110)

Őršek aša - řanatlı yul. (1111)

Belki, bėzzėñ kŭñėlderze (1112)

Ķađıp torđan şanattır ul, (1113)

şanattır ul. (1114)

1973, 1978

Ķaratavza Yeygė Tañ (1115)

Ķaratavza řarañđı tŃn, (1116)

Ķarañđı tŃn, řara urman; (1117)

Tav bitėnde řara tŃnde (1118)

Kėmder usağ yagıp řuyđan? ! (1119)

Kėmder unda - tŃn yŃzŃnde (1120)

Yanđan utķa tabıngandar, (1121)

Tavđa mėnėp, taška başıp, (1122)

Kėmder yondož řabızgandar? ! (1123)

Kėmder ular, kŭterėlėp (1124)

Yėrzen bėr az bėyėgėrek, (1125)

Tağdı şarşı alıvsılar (1126)

Bŭtenderzen ėlėgėrek? ! (1127)

Kŭkte, ana, kŭpten indė (1128)

Kŭrėnmeyzer ađ yondožzar, (1129)

Ķara tŃnde yondož hımađ (1130)

Usağtağı utlı şuzzar, (1131)

Ķarañđılıđ şıyığırak (1132)

Bula bara haman – haman, (1133)

Bėzzėñ bıl yėr aşığa bit, (1134)

Aşığa bit tañğa taban. (1135)

Yaqtı tıva, kıva - kıva (1136)

Qaratavzan qara töstö; (1137)

Uyalarzı höyöp, nazlap, (1138)

Aq bilevzey toman töstö. (1139)

Qaratavza - qara urman – (1140)

Ul da tañdı kötken, kötken, (1141)

Aldan alhıv uqtar söyöp, (1142)

Qoyaş tañdı heber itken. (1143)

Kötöp alğan alhıv suqtar – (1144)

Bına ular ustarımda, (1145)

Tönö buyı usaq yağıp, (1146)

Tañ attırğan dustarımda. (1147)

Ëy tañ ata! Alhıv-alhıv (1148)

Tañdıñ tıvğan minuttarı; (1149)

Qaraştarza qalhın, qalhın (1150)

Yazmıştarzıñ bıl uttarı, (1151)

bıl uttarı! (1152)

1978

Kükregemde Bër Moñ Tıvzı (1153)

Yërze yañı bër kön tıvğan melde (1154)

(Ëy, hëz, könder, donya yaqtıhı!), (1155)

Mëñ-mëñ uyzi bër tuplavğa yıyıp, (1156)

Haylap aldım iñ-iñ tatlıhın. (1157)

Kükregemde şul saқта bër moñ (1158)

tıvzı, (1159)

Kükrep-tëtrep, moñdoñ qözretë (1160)

Ural hırttarına alıp kittë, (1161)

Hıyal qanatında tirbetëp. (1162)

Tavzarımda, kürem, qoyaş balkıy, (1163)

Yaqtılıkqa aşkan Uralım. (1164)
 İñlep-buylap, bında behet yöröy, (1165)
 Şatlıq eyzey ildēñ uldarım. (1166)
 Kük tolparzar, tañga qanat yeyöp, (1167)
 Ekiyetten küsken ısınga, (1168)
 Buranbayzıñ köyön köyley bėrev, (1169)
 Yenēn birėp oşo tılsımğa. (1170)
 Ƙart tavzarım Yėrzēñ kükregēnde (1171)
 Ƙalqan hımaq yata qalkınıp, (1172)
 Sal bėrkötter sañkıp osa bında, (1173)
 Aq hıvzarım aqa alqınıp. (1174)
 Uralkayım, yėrze, kükte elle (1175)
 Señgeldegė hinmė moñdarzıñ! (1176)
 Şul moñdargā qarap köyleyēm min (1177)
 Küñlėmdēñ şıgri qıldarım. (1178)

1978

Handuğash Tön (1179)

Yazğı tön. (1180)
 Yėrze, (1181)
 aprėl ütėp, (1182)
 tivgan tağı (1183)
 may ayı. (1184)
 Yılga buyı. (1185)
 Yeşel ülen, (1186)
 qoş hayratır (1187)
 yeşel kıvaqtar. (1188)
 Tebiğettēñ (1189)
 şıgri yöregė – (1190)
 harı handuğas, (1191)
 şatlıqtan işėrėp, (1192)
 hayray za hayray, (1193)
 donyağa ör-yañı (1194)
 bėr gimn (1195)
 sığarmaq ul, buğay. (1196)

E min (1197)
 tılsım tulı (1198)
 oşo tönde, (1199)
 yenděň yaraların (1200)
 başa almay, (1201)
 yatam kıvıışta: (1202)
 kisten (1203)
 beyhěž běr ezem (1204)
 bısraķ attı (1205)
 miněň yözöme – (1206)
 donyanıñ (1207)
 zeherzerěn (1208)
 yaķtı miñe (1209)
 yaman hüž mēnen. (1210)
 Aylı tön. (1211)
 Tirbelěp ay nurında, (1212)
 maturlıķ turahında (1213)
 ör – yañı běr gimn (1214)
 tıñlay bar donya. (1215)
 Min de bıl tönde (1216)
 tirbelěp yatam (1217)
 handuğas moñona. (1218)
 Küněilde - yerehet, (1219)
 tik barıběr (1220)
 yıvanğan bulam, (1221)
 üzěmdě yıvatıp, (1222)
 kıvanğan bulam. (1223)
 Yöyzerě ƙalha la, (1224)
 uñala yaralar. (1225)
 Bıl tañda min de (1226)
 tantana item, (1227)
 küz yeşě aşı (1228)
 yılmayam, kölem. (1229)

Sönki min bëlem: (1230)

Handuğas moño la (1231)

Bar bit donyala. (1232)

1980

Alhıv Uyžar (1233)

Havmıhıgız, alhıv alıslıqtar, (1234)

Alhıv donya, alhıv hıyaldar, (1235)

Uyžarımdıñ alhıv yondožžarı – (1236)

Bëžzerzen huñ tıvır tuğandar! (1237)

Havmı, havmı, irtegegë könöm, (1238)

Alhıvlanıp atır tañdarım, (1239)

Küñlëndēñ alhıv hıozurlıgı – (1240)

Dalalarım minēñ, tavzarım! (1241)

Havmı, yërze alhıv hıyaldarğa, (1242)

Alhıv uyğa, hıske toğroloq! (1243)

Toğroloqqa toğro bulıp kalıv (1244)

Batırılıqqa yeneş tororloq. (1245)

1970, 1981

Kömöş Taviş, Yëž Kıñgırav⁶³(1246)

Küñlëme bigërek yaqın (1247)

Qıñgırav қағıstarı, (1248)

Kömöş taviş, yëž kıñgırav – (1249)

Yërzēñ şat taviştarı. (1250)

Siñgır-siñgır bıl siñdarza (1251)

Bar şışmenēñ yırzarı, (1252)

Bar қoyaşlı irtelerzēñ (1253)

Altın-kömöş nurzarı. (1254)

Qıñgıravzar қаққан сақта (1255)

Yër ze, kük te höyöne, (1256)

Mektep bëžžë qarşı ala (1257)

Qıñgıravzar köyöne. (1258)

Tıvğan ilkey, irkēn yërkey, (1259)

⁶³Zöhre Feyzullina köyö (1262)

Yaqtı hiněň könderěň, (1260)

Yěz ҡıñğırav tavişında – (1261)

Hiněň nazlı önderěň. (1263)

Běrzem, tıgız saftarza běz (1264)

Üsəp yětərběz elě, (1265)

İmən bulhın Tıvğan ilděň (1266)

Ҙояşlı irtelerě! (1267)

Möhit (1268)

Möhit mině tağı tapap üttě, (1269)

Yěn arbahı hımaқ şaltırap; (1270)

Olo yuldıñ urtahında ҡaldım, (1271)

Sañ-tužanın yotop, aptırap. (1272)

Bişten ürgen möhit sıbırtқılıhın, (1273)

Yaқşı hüzge töröp yamandı, (1274)

Běr iñgayza bına hěltep kittě, (1275)

Arқalarım sıқtı yallanıp. (1276)

Möhit mině tağı tapap üttě, (1277)

Torop baştım emme yañınan; (1278)

Kükte - Ҙояş, yěrze Kěşě barza (1279)

Min yaqtıға барı tabınam. (1280)

Tapap üttě möhit yendě, tendě, (1281)

E min elě Alıp batırzay; (1282)

Ayaқtarzı – yěrge, baştı kükke (1283)

těrep, (1284)

Olo yuldan baram taypılmay. (1285)

1983

Şıgri Hüz (1286)

Şıgri hüz – ekiyettegě (1287)

İrėklě altın balıқ (1288)

Ul yöze zeñger diñgězze, (1289)

Diñgězzey – tuğan ғalıқ. (1290)

Diñgëzzey – ildëñ tormoşo, (1291)

Uniñ tın alıštarı. (1292)

Minëñ yenëmde saykala (1293)

Hızlanıv, hağıštarı. (1294)

Şıgri hüz – esenëñ yırı (1295)

Señgëldek bevëltkende, (1296)

Sakıra ul Yër yazmışın (1297)

Haqlarğa hevëfterzen. (1298)

Këşëler, uyav bulıgız (1299)

Puşkalar töbelgende! (1300)

Bıl öndev, bınday amanat (1301)

Qalğan bit ütkenderzen. (1302)

Şıgri hüz – ul yarhıv sapkın (1303)

Zamanalar yulında, (1304)

Donyanıñ aqıl qoyaşı – (1305)

Sapkındıñ uñ qulında. (1306)

Halkım yulı kiñ Ğalemde, (1307)

Qoş yulınday, aq kına. (1308)

Minëñ hünmeş yondožzarım – (1309)

Salavat hem Aqmulla. (1310)

Şıgri hüz – ul ilham qoşo (1311)

Tıvğan yër kükterënde, (1312)

Tıva ul, yeşënder yeşnetëp, (1313)

Yırsınıñ kükregënde. (1314)

Bazlap, dörlep yanıp tora (1315)

Kükrekte minëñ yalkın, (1316)

Donyanıñ yazmışın uylap, (1317)

Uyżarżan usaq yaqtım. (1318)

Şıǵrı hüz – ul irtegeněñ (1319)

Tıvasaq tañ nurżarı, (1320)

Ye arǵı yaq yar başında (1321)

Matur běr kız yırżarı. (1322)

Qızżar yırı, tañ nurżarı (1323)

Meñǵe yeşehen yērze. (1324)

Tulqın yarıp, altın balıq (1325)

Yözhön zeñger diñǵežze! (1326)

1984

Tomboyoqtar⁶⁴ (1327)

Tomboyoqtar seske atқан (1328)

Örşektěñ külderende. (1329)

Zeñger külder bulıp baǵa (1330)

Tıvǵan yaq küzzereme. (1331)

Tomboyoqtarǵa qarap, (1332)

Moñlo běr yır yırlanım, (1333)

Tomboyoq hımaq boyoq (1334)

Saqtarımdı uylanım. (1335)

Möldöreme tulı külder, (1336)

Tulışқан miněñ küñel; (1337)

Yerem, hinen ayırılıp (1338)

Kitěvzer yěñel tüǵel. (1339)

Tomboyoqtarǵa qarap, (1340)

Moñlo běr yır yırlanım, (1341)

Tomboyoq hımaq boyoq (1342)

Saqtarımdı uylanım. (1343)

⁶⁴Salavat Nizamětdinov köyö (1345)

Akıktan aq tomboyoqtar (1344)

Zeñger kül eşterände, (1346)

Aq bolottar aq yul hala (1347)

Küldezëñ österände. (1348)

Tomboyoqtarğa qarap, (1349)

Moñlo bër yır yırlanım, (1350)

Tomboyoq himağ boyoq (1351)

Saqtarımdı uylanım. (1352)

Alıstarğa yulğa sıgam – (1353)

Attar yëğëlgen indë; (1354)

Min yırların bıl yırımıd, (1355)

Hağınıp tivğan yërzë. (1356)

Tomboyoqtarğa qarap, (1357)

Moñlo bër yır yırlanım, (1358)

Tomboyoq himağ boyoq (1359)

Saqtarımdı uylanım. (1360)

1984

Alsak Yözlö Kızğa (1361)

Hin seskenen, gölden yaraldıñmı, (1362)

Bar buldıñmı, yaqtı tañ tivğas? ! (1363)

Hiñe tiyëp, tañdıñ nurzarınan (1364)

Moñ tirzëmë yërze handuğas? ! (1365)

Tivğan ilkey nazlap üstërzëmë, (1366)

Tivğan yërkey – altın señgëldek? ! (1367)

Señgëldekten yırzar uyandımı (1368)

Yörekeyëñde hinëñ, señgëldep? ! (1369)

Qoyondoñmo qoyaş yaqtıhına, (1370)

Yırsı qoştar himağ talpınıp? ! (1371)

Қанаттаринь һинәһ нигиндим, (1372)

Асил һыялдаринь алкып? ! (1373)

Көн җақтыһ, donya maturлығы (1374)

Җағылдим, аһәк җөзөһә? ! (1375)

Күззәрәһдә күрәп туйа алмаһлык, (1376)

Шиһме сыйы һәр бәр һүзәһдә! (1377)

Һин сәскенә, гөлдә җаралдыһми, (1378)

Җаралдыһми моһдар иләндә? ! (1379)

Donya җырай миһә һәк һин булып (1380)

Гөл-сәскәлә Һаһкорт тәләндә. (1381)

1984

Ташкәнт Аәропортнда (1382)

Сәһрәләрзә бәһкән алмам, һи (1383)

Аһывланып җанған һиттерәһ! (1384)

Килдәм дә һит Ташкәнт порттарына, (1385)

Һисәк итәп һинән китәрмән? (1386)

Киләп индәһ таһ бәләһгән мәлдә, (1387)

Таһ қалдырып талған күззәрзә, (1388)

Vokzaldarziһ börköv һаваһнда (1389)

Саһландырып җонсов җөззәрзә. (1390)

Алып кәрзәһ җаҙғы қояһ һазын, (1391)

Арықтарзә һыҗар ағыһын. (1392)

Һиһә қарап, һундай җақын күрзәм (1393)

Зиһләп торған үзбек тавыһын. (1394)

Киһләктерзә гизгән иләк кәвәк, (1395)

Талпынып та үттәһ һанымдан. (1396)

Һинәһ қараһыһдыһ балқыһтары (1397)

Қалды индә һинәһ һенәмдә. (1398)

Her bër hüzən, her avaziñ hinëñ (1399)

Çoş hayravı hımağ höykömlö. (1400)

Üzbek kıızı, hin höykömlö miñe (1401)

Başkort hılıvzarı şikëllë. (1402)

Üzbekstan! Yaqtı yözöñ mēnen (1403)

Duštariñdı karşı alahıñ. (1404)

Kildēm de bit Taşkēnt porttarına, (1405)

Kitëvzerë bınan yamanhıv. (1406)

1963, 1984

Bala Sağ (1407)

Dala irkë. Yeşël sizem. (1408)

Tup-tup kilëp, tup-tup kilëp, (1409)

Çolonsaqtay uynap-yëlëp, (1410)

Yalan buylap min yügërem. (1411)

Sal dalanıñ urtahınan (1412)

Örşek hıvzarı ağa, (1413)

Min şunda barıp sumam da (1414)

Yözemēn yarzan yargā. (1415)

Unan tağı sıgıp kitem, (1416)

Bër itëp yalandarızı, (1417)

Sizem - yomşak zatlı këyëz, (1418)

Yılıta tabandarızı. (1419)

Yan-yağımda – yëz kıldarza (1420)

Siñërtkeler «sıñ» da “sıñ”, (1421)

Bësen yëtkes, bëzze her këm (1422)

Sükëy şulay salgıhın. (1423)

Yalanımdıñ her ülenë, (1424)

Her kıyağı moñ huza. (1425)

Bëzzëñ yaқта habanturgay (1426)

Uynay kömöş qumızza. (1427)

Bitbildıqtar, yuk buldıq, tip (1428)

Çasıp kitken bulalar, (1429)

Bëlem indë: minen çurkıp, (1430)

- Ular h̄eyle ƙoralar. (1431)
- Ƙılƙandarziñ başı harı, (1432)
- Başı – harı altınmı, (1433)
- Töşlöktegě ƙoyaş elle (1434)
- Yanƣan utmı, yalƣınmı? (1435)
- Dala öşkeyzerě – miněñ (1436)
- Hıyaldağı harayım, (1437)
- Min donyağa şul harayziñ (1438)
- Ƙıyıƣınan ƙarayım. (1439)
- Ayƣap alam, yeş börköttey, (1440)
- Yalın-alıs yěrzerzě; (1441)
- Dala miñe, neƣ elifba, (1442)
- Astı bik küp sěrzerzě. (1443)
- Yalanım – kiñ, kügěm – bėyěk, (1444)
- Küpěrěngen kügülen. (1445)
- Kügülenkey arahında (1446)
- Yěr yělegě ölgörgeñ. (1447)
- Ülenderze utlap yöröy (1448)
- Kolhozımdıñ attarı, (1449)
- Tanış miñe her bėrěhě – (1450)
- Döldöl, Börköt, Saptarı. (1451)
- E avıldıñ mal-tıvarı (1452)
- Tuplavza yata elě. (1453)
- Bězzěñ eseyzer töşkö (1454)
- Havımdan ƣayta elě. (1455)
- Dala kürkě – igěñ ƣırı, (1456)
- Tulƣınıp, yeyrep yata. (1457)
- İgěñ ikken – intěkmegen, (1458)
- İlěmde ƣěvet arta. (1459)
- Avılıbız ƣeskey gěne, (1460)
- Ni barı běr utız yort. (1461)
- Huƣış yıldarında běz ze (1462)
- Yeşeněk bit ut yotop. (1463)
- Utız öyge utız tapƣır (1464)

- Kildě ülēm heberě. (1465)
 Aḥ, bögön de tınıs tügël, (1466)
 Tügël donya helderě. (1467)
 Önö bër saḵ tıgılırmı, (1468)
 Tıgılırmı huğıştıñ? (1469)
 Yěñ hızğanıp, běz haḵlaybız (1470)
 Yěrze tınıs tormošto. (1471)
 Min de aşığayım elě, (1472)
 Üttě bit tōş vaḵıtı, (1473)
 Hıv buyında salgı sıñlay, (1474)
 Başlana eş vaḵıtı. (1475)
 Örşek buyı – tuğay-tuğay, (1476)
 Huş yěslě ülenderě. (1477)
 Tuğayzarzıñ türěn bizey (1478)
 Seskelě këlemderě. (1479)
 Şul këlemder, şul ülender – (1480)
 Torganı bër hazına. (1481)
 Barıp yěteyěm tizěrek (1482)
 Běsensěler yanına. (1483)
 Mënděrěgěz elě mině (1484)
 Kolhozdıñ kük atına! (1485)
 Ağayzarım keben hala, (1486)
 E min kübe tarttıram. (1487)

1984

Hetërle Hin Bër Mel... (1488)

I

- Hetërle hin bër mel Tubıl buyın, (1489)
 Yalanıñdıñ yaḵtı tañdarın, (1490)
 Tuğayzarza üsken tubılğım, (1491)
 Ҙoş hayratır harı taldarzı. (1492)
- Hetërle hin ayaz şul irteně, (1493)
 Yeşěl sağın bėzzěñ güměrzěñ. (1494)
 Harı talday harı yalan kızı, (1495)

Ėzlep barıp, hině min küržem. (1496)

Yalandarğa sıqtıķ bėz ikevlep, (1497)

İrkelendėk yėleš yėlderge. (1498)

Yeneş başıp, hinėñ tivğan yėrzen (1499)

Yul başlanıķ kilėr könderge. (1500)

Baş osonda ķoyaş balkıp torzo, (1501)

Buz tuğayzar şatlık öleştė. (1502)

Bar tire-yak bėzge hōyöp baķtı, (1503)

Yōrek mēnen yōrek hōyleştė. (1504)

II

Kūñėlderze - alıš ul irtenėñ (1505)

Ķoştar yırı, ķoyaş nurzarı. (1506)

Minė gümėrlėkke esir ittė (1507)

Yalandarıñ hinėñ, ķırzarıñ. (1508)

Esir ittė hinėñ tōyegėñdėñ (1509)

Aķ kayını, zeñger kŭlderė, (1510)

Zeñger kŭldey zeñger kŭzzerėñdėñ (1511)

Asılıp ta bōtmeš sėrzerė. (1512)

Hıyaldar – žur, donya hōzur inė, (1513)

İrkėn inė kōndōñ hulıšı. (1514)

Kŭktė inlep, kisėn şefek ķalktı (1515)

Yeyrep yattı yėrzėñ yılıhı. (1516)

Ķosağına aldı, ķolas yeyėp (1517)

Yalandarıñ hinėñ, ķırzarıñ. (1518)

Onotmayıķ elė şul irtenėñ (1519)

Ķoştar yırın, ķoyaş nurzarın. (1520)

1987

Hağmıv (1521)

Hağındıñmı tivğan tōyegėñdė, (1522)

Yeyrep te gëne yatқан külderžë, (1523)

Bala saqtarıñdıñ yalan tepey (1524)

Uynap-yëlëp ütken yërzerën? (1525)

Hağınıvzariñ kürëp, hizëp toram, (1526)

Küzzerëñde hağış tup-tulı. (1527)

Minëñ uyarımdı sayqaldıra (1528)

Hinëñ hağışıñdıñ tulqını. (1529)

Hinëñ mënen bërge minëñ de bit (1530)

Hızılıp ta kite yöregëm, (1531)

Ğümërlëkke minëñ yöregëmde (1532)

Hinëñ tıvıp üşken yërzerëñ. (1533)

Hiñe minëñ küzëm töşken saқта (1534)

Ğaşıq inëm tıvğan yağıña, (1535)

Şuğalır za Yalan-Қатay ilën⁶⁵, (1536)

Hinëñ hımaқ, min de hağınam. (1537)

Hağınamın hinëñ avılıñdı, (1538)

Yalanıñdıñ irkën hulişın. (1539)

Hıyalımdıñ yëlkenderë unda (1540)

Küpmë tapқır moñğa tuliştı. (1541)

Küpmë aқıl, olo yenlëlëktë (1542)

Kürzëm hinëñ tıvğan öyöñde, (1543)

Hinëñ usağıñdıñ yılıhın min (1544)

Yörötemën yörek türënde. (1545)

Altın buldı atañ iһlaslığı, (1546)

Reһmet këne yavhın üzëne; (1547)

Yërzëñ, hıvziñ barsa iһlaslığı – (1548)

⁶⁵Başқortostandıñ ëlëkkë Yalan-Қатay kantonı, һезër Қорған өлкеһенëñ yalan-қатay başқortarı yeşegen Elmen hem Safakul rayondarı.(1550)

Hinėň eseyēñdēň yözönde. (1549)

Yırım, moňom minēň, yeygor töslö, (1551)

Küterēlgen Ural kügēne. (1552)

Ural hırttarıman alıstarza (1553)

Yalan-Ƙatay ilē kürēne. (1554)

1984

Her Bēr Börtök - Beħēt Yondozo (1555)

Dala iñderēnde – igēn Ƙırı, (1556)

Tıvğan yērzhēñ altın diñgēzhē. (1557)

Yeyrep yatƘan bıl basıvzar – (1558)

ildēñ (1559)

Kös-Ƙēvetē, řatlıƘ nigēzhē. (1560)

Oşo yērze üşken her bēr başaƘ - (1561)

Ul kēřēñēñ ħēžmet žurlıgı, (1562)

Her bēr başaƘ Ƙoyař mēnen (1563)

tulı, (1564)

Her bēr börtök - beħēt yondozo. (1565)

İkmek bulganda, bēž behlēvenbēž, (1566)

Donya maturlıgın toyabız, (1567)

řuğa la bit bēřken ikmektē bēž (1568)

Ƙoyař mēnen yeneş Ƙuyabız. (1569)

Ƙoyař hımaƘ, tüñerekkey ikmek, (1570)

Tüñerekkey östel österē, (1571)

Her bēr öyze her saƘ ikmek (1572)

bulhın, (1573)

AñƘıp torhon ikmek yēřterē! (1574)

Reħmetēbēž nindeyēn žur hiñe, (1575)

İlge beħēt icad itēvsē; (1576)

Ural Batır hımaƘ, meñgēlēk hin, (1577)

İğən kırzarında igənsə. (1578)

1984

Billəğılıs⁶⁶ (1579)

Billəğılıs, Billəğılıs, (1580)

Bəzzəñ kılıs yılğabız, (1581)

Bıvattarzan bıvattarğa (1582)

Ağa tınıs yılğabız. (1583)

Qılıs yılğa, tınıs yılğa, (1584)

Örşektəñ uñ qanatı. (1585)

Uğa şığır eytem elə, (1586)

Uyzarımdı tağatıp. (1587)

Kəşkəne bıl yılğanıñ da (1588)

Hiqmetə bar üzənəñ. (1589)

Hiqmetə bar yabay gına (1590)

Billəğılıs hüzənəñ. (1591)

Isınlap ta, bıl yılğa bit (1592)

Oqşap tora kılışka, (1593)

Eytərhəñ de, boron-boron, (1594)

Boron zaman qorostan, (1595)

Alpamişka tegeyənlep, (1596)

Dev bər kılıs qoyğandar. (1597)

Qoyğandar za tav buyına (1598)

Unı halıp quyğandar. (1599)

Qoros yılğa, kılıs yılğa, (1600)

Bilən taştan bıvğan ul, (1601)

Yərəm, hinəñ inderəñde (1602)

Ezər qoral bulğan ul. (1603)

⁶⁶Billəğılıs – Avırğazı rayonınıñ Moraşım avılı ėrgehənen ağıp yatqan belekey yılğa. (1605)

İkë yarzi, ikë yerzë (1604)
 Kürëştërgen taş küpër. (1606)
 Bıl mögcize – küpërzerzëñ (1607)
 Kübëhëne baş küpër. (1608)

Ƙorallı yër ƘorgaƘhımaş, (1609)
 Ğeyretë zur Ƙoraldıñ, (1610)
 Ƙılıs hımaƘ, Ƙında yata (1611)
 Ağın hıvı Uraldıñ. (1612)

Ƙulda haban totƘanda la (1613)
 Ƙılıs bulhın bilëñde – (1614)
 Sal tarihtıñ bıl habağı (1615)
 Yeşey elë böğön de. (1616)

Ƙın eşende, Ƙul osonda (1617)
 Bëzzëñ Ƙılıs yılğabız, (1618)
 Bıvattarzan bıvattarğa (1619)
 Ağa tınıs yılğabız. (1620)

1984

Yërëm – Yomart Öleseyəm (1621)

I

Yërëm minëñ, yomart öleseyəm, (1622)
 Ƙayzan hinde baylıƘ bıl hetlë? ! (1623)
 Bëz bulğansa, bildë bişten bıvıp, (1624)
 Kürëpmë elle küpmë miñnettë, (1625)
 Kilër köñge, tıvır uldarıña (1626)
 Yıyğanhıñ hin donya mölketën, (1627)
 Kükregëñdë asıp, meğrur tavzar (1628)
 Kütergenhëñ, kükke tëretëp. (1629)

İhlashıgıñ, yërëm, şunan kürem – (1630)
 Kiñlëkterzë kirëp Ƙuyğanhıñ, (1631)

Nisěk itěp barsa těrě yenge, (1632)
 Barsa yenge ese bulğanhiñ? ! (1633)
 Yabayzan da yabay ılımıķ ta – (1634)
 Ul da hiněñ böyök icadiñ, (1635)
 Aḡ běr gěne yır huızıp bulha iken, (1636)
 Bılbıl hayravına oķşatıp! (1637)
 Běr gěne tös tapha iken ressam – (1638)
 Tiñ bulırlıķ şefeķ nurına, (1639)
 Emme aķıl tigen mögcizeně (1640)
 Nızerge huñ yeneş kuyırğa? ! (1641)

II

Yěrēm miněñ, yomart öleseym, (1642)
 Böyök icadsılı yıhandıñ, (1643)
 Tıvzırıvsı bėzzě, tuyzırıvsı, (1644)
 Ğezěl bahalavsı imandı. (1645)

Kěşělěktěñ aķıl hem hıyalı (1646)
 Yěrzen alıp kükke aşkanda, (1647)
 Kıldı kırkķa yarıp, indě bögön (1648)
 Tılsım harayzarın aşkanda, (1649)
 Olo Anabız Yěr aldında bėz (1650)
 Eytěp bötörgöhöz yavaplı, (1651)
 Yěrźeñ yeměn haķlay alhaķ kına, (1652)
 Bėz maturbiz, bėz bit kanatlı. (1653)

Yěrźeñ yemě, yěrźeñ meñgělėgě (1654)
 Namısında her běr kěşeneñ. (1655)
 Yěr bit bėzzěñ asıl göl-baķsabız, (1656)
 Yěr – donyaniñ yeşel bişėgě. (1657)

Ėy, kěşelėk! Hiněñ üz kuliñda (1658)
 Üzgěneñdėñ yazmış tězğeně. (1659)
 Heleketten yolop alayıksı (1660)
 Yėrebėzzě-gölöbözzö bėz bögön! (1661)

1985

Metel (1662)

2011 yıldın mayında Cilebë ölkehë (1663)

Arğayaş rayonınıñ yemeğetsälëğë Metel (1664)

urta mektebënëñ 150 yıllıgın (1665)

bildelep üttë. Uzğan bıvatta (1666)

Başkortostanda tevgë urıs-başkort (1667)

mektepterënëñ bërëhë bularaq (1668)

asilğan ul. (1669)

Metel, Metel tigen oşo bër hüz (1670)

Tël osona kile yış kına; (1671)

Nise tapqır hiñe barham da min, (1672)

Küñël haman hiñe aşkına. (1673)

Metel bit ul - başkort hıyalınıñ (1674)

Yëržë yarıp sıqqan bër moño. (1675)

Semrëğöstoñ timër tırnağınan (1676)

Qayırip alğan halkım üz yulın. (1677)

Qayırip alğan qara batşalıqtan (1678)

Meğrifettëñ yaqtı nurzarın, (1679)

Osar қоштар himaқ, қanat қаққан, (1680)

Kilesekke töbep uyarın. (1681)

Metel, Metel... Üzëñ bër қot bulıp (1682)

Torganhıñ hin Ural buyında, (1683)

Bëlëm eştep, başkort balaları (1684)

Hiñe kilgen, hiñe hıyınğan. (1685)

Hinde ular tuğan tëlëbëžze (1686)

Öyregender herëf yazırğa, (1687)

Öyregender bik küp asıl zattar (1688)

Halıқ eşë ösön yanırğa. (1689)

Hinde ular Puşkin tëlmerënëñ (1690)
 Böyöklögön tanıp bëlgender, (1691)
 Hem gïlëmdëñ tolpar attarında (1692)
 Üрге, ürge, ürge mëngender. (1693)

Metel, Metel... Dala kiñlëgënde (1694)
 Ütkenderzëñ izgë ëzë bar, (1695)
 Bıvındarziñ hetër hazinahı – (1696)
 Inyı-gevher hımağ hüžë bar. (1697)

Bına bër yır – uzğan zamandarzan (1698)
 Bër mezhiye tıvğan yërzerge, (1699)
 Maqtav hüžë olo bëlëmlëge, (1700)
 Namıs yulın totқан irzerge: (1701)

“Yërë le gëne altın, hıvı halkın – (1702)
 Қуызақай көвөк кул қайза? (1703)
 İkë le gëne һattı tiñder yaза – (1704)
 Seyëthuca көвөк ir қайза!..” (1705)

Metel, Metel... hinëñ bulmışıñdı (1706)
 Oқşatamın bërse қayaға, (1707)
 Börköt balaların osorovsı (1708)
 Қaya başındağı oyaға. (1709)

Bërse sal tulқınlı diñgëžzegë (1710)
 Al yëlkenlë karap töslö hin, (1711)
 Şul karaptıñ yëlkenderën kirgen (1712)
 Zaman yëlë mënen köslö hin. (1713)

Mektep, mektep... Yañı bıvındarğa (1714)
 Hin birehëñ bëlëm askısın; (1715)
 Tormoş diñgëžënëñ yëlderëne (1716)
 Yëlkenderën kirëp asılhın! (1717)

1986

Ĕřhőyerzer İlĔ (1718)

Tıvġan yĕrĕm – Ĕřhőyerzer ilĔ, (1719)

Ĥĕzmet bit ul - namıs bilgĕhĕ; (1720)

Bik ķezĕrlĕ, danlı her urında (1721)

Uġġanlıķtıġ kŭrkem ölgöhö. (1722)

Ĥĕzmet bĕzĕze - beĥĕt sıġanaġı, (1723)

Her ķĕmge ul - řatlıķ inĕřĕ; (1724)

Nindey ġĕne Ĕřķe totonhaķ ta, (1725)

Bĕz yavaplı totoş il ösön. (1726)

Ĥeĕel tirzĕ tŭġĕp, ķanatlanıp, (1727)

Kilesekke yuldar yarabız, (1728)

İlhamlı Ĕř mĕnen űzĕbĕz ĕe (1729)

Maturıraķ bula barabız. (1730)

Maturlıķ ta, yaķřılıķ ta yĕrĕze – (1731)

Ul Ĕřsenlĕķ, ĥĕzmet yĕmĕřĕ; (1732)

Ĥalkım kŕslö icad, ĥĕzmet mĕnen, (1733)

Ĥĕzmet mĕnen bŕyök hin, ķĕřĕm. (1734)

1986

Sana Yuldarı (1735)

Poĕma (1736)

Sovĕt ĥalkınıġ 1941-1945 yuldarzaġı (1737)

Bŕyök Vaman huġıřındaġı Bŕyök Yiġĕv (1738)

kŕnŕne arnayım (1739)

İġĕř (1740)

Sana kŭrzĕm ķala uramında, (1741)

Yŭke bavlı avıl sanahı; (1742)

Ĥustıların tĕyep, kŕle-kŕle, (1743)

Tartıp bara ķala balahı. (1744)

Mogayın da, olatahı unı (1745)

Yibergendĕr yıraķ avıġdan... (1746)

- Sana şıylap üttë, êž kaldırıp, (1747)
 Ƙuş yuldarın yarıp, yanımdan. (1748)
 Oşo êžžëñ alıs bër başı (1749)
 Bala saǵқа minë iltkendey, (1750)
 Ƙarlı yuldar, avır yıldar aşa (1751)
 Ütkenderge alıp kitkendey. (1752)
 Küz aldıma kildë ħeter melder: (1753)
 (Nisëk tüzgen ul saǵ ezemder? !) (1754)
 İl östönde davıl ƘupƘan inë, (1755)
 Beħët-şatlıƘtarzı yotƘan inë; (1756)
 Ƙara yavzar, Ƙara bolottay, (1757)
 Ƙayǵılargа haldı ilëmdë, (1758)
 Her bër öyze, her bër töbekte (1759)
 Küpmë küz-yeş ul saǵ tügëldë. (1760)
 Şul saǵtaǵı avır yıldarza (1761)
 Fronttarza, alıs tıldarza (1762)
 İñ zur hınav töştö ħalkıma, (1763)
 İstelëkter şuǵa Ƙalkına. (1764)
- I**
- Yërzëñ aştı-öske kilgenmë ni, (1765)
 Mart buranı tulay, Ƙotora, (1766)
 ƘıyıƘtarzan Ƙaplap, körtter öye, (1767)
 Bar donyanı Ƙarǵa tultıra. (1768)
 Ƙarlı yuldar buylap bërev kile, (1769)
 Kös-ħel mënen alıp ayagın, (1770)
 Saǵ-saǵ başıp, avıp kitmeş ösön (1771)
 Alǵa Ƙuya, alǵa tayaǵın; (1772)
 E artınan uniñ, tartƘılaşıp, (1773)
 Sana kile, Ƙarzı yıрмаƘlap, (1774)
 Ƙuy, sanaƘay, şul yaǵşımı huñ (1775)
 ħelħëž këşë mënen uynaƘlav? ! (1776)
 Ƙarahana, nisëk alǵa bara (1777)
 TubırsıƘtay oşo ir bala... (1778)
 Ƙızzar bulha, ilge Ƙot Ƙına, (1779)

- İr balalar bulır ut kına; (1780)
 Utkınañdı bërük haqla hin, (1781)
 Hëvëf bar, tip qurqıp yatma hin, (1782)
 Tormoş, bulmış – hinëñ namısta, (1783)
 Ezër tor hin, ezër, alışka. (1784)
 E tebiğet yeşey üzëñse, (1785)
 Üzëñse hem gezël köyönse; (1786)
 Her mižgëldëñ unıñ üz melë, (1787)
 Burandıñ da barzır üz gemë, (1788)
 Ğalemdëñ bıl – davlı könderë, (1789)
 Ötöp këne ala yëlderë... (1790)
 Öyöröltöp, qarzar buranı (1791)
 Qırq ösönsö yıldıñ buranı. (1792)
 * * *
 Uynaqlap ta kilgen sana yulı (1793)
 Yëpşëk qarzar mënen qaplana, (1794)
 Qaplanha la, yuq, yulıymay ular – (1795)
 Yörekterze eşzer haqlana. (1796)
 Onotorloqmı huñ ul könderžë, (1797)
 Bëžžëñ yeşlëk halğan eşzeržë? ! (1798)
 Malay ğına köyö, irmën, tiyëp, (1799)
 İl qayğılı mënen yanıp-köyöp, (1800)
 Atqa mëñhek, yarhip yële-yële, (1801)
 Üğëžžerën tëtëp hüge-hüge, (1802)
 Atayzarzıñ kötöp hattarın, (1803)
 Ololarsa eşter atqarıp, (1804)
 Bëž ütbergen avır yıldarzı, (1805)
 Halkım ütken alış yuldarzı. (1806)
 * * *
 Hëlëñden hin tamam tayhañ da, (1807)
 Köskëneñden indë yazhañ da, (1808)
 Yıgılıp kına qalma yuldarza, (1809)
 Atla eyze, atla, ir bala! (1810)
 Hinëñ qulda – avıl yazmışı, (1811)

- Yěňěp sıq hin, alğa barıvsı! (1812)
 Tik kıyıvzar ğına yul alır, (1813)
 Yuldan yazha, yene yul yarır; (1814)
 Ezemderge bele kilgende, (1815)
 Öyzen öyge kizěv yörögende, (1816)
 İlge kilgen aslıq, avırır (1817)
 Těrelerzěñ yeněn tělgende, (1818)
 İrzer zatı tüzěp yatırımı, (1819)
 Şunhız yěrze al tañ atırımı? (1820)
 Un ös yeşě tulğan yěğět hin, (1821)
 Těrelerge těrě ömöt hin, (1822)
 Yav kırında kötken qoralday, (1823)
 Darır kerek, darır ularğa. (1824)
 * * *
 “Darır kerek, darır!” – (1825)
 Avırırzarziñ (1826)
 Yalbarıvlı oşo hüžzerě (1827)
 Kinyabızziñ kėskey yöregende (1828)
 Ut yandırıp kına yěberzě. (1829)
 Darır kerek!.. Rayon üzegänen (1830)
 İllě saqrım yěrze bıl avıl, (1831)
 Üzekterzě özöp, üzekterzě, (1832)
 Qotora la tora yěl-davıl. (1833)
 Qayza hežer kolhoz yuğaları, (1834)
 Yeldey yětěz yělöp üterge, (1835)
 Kaşavayza, qarzar öyöröltöp, (1836)
 Yuldar yarıp, barıp yětər ze (1837)
 Könünde ük qaytır ině le bit, (1838)
 Her běr öyze ömöt uyatıp, (1839)
 Hünöp kene bargan küñelderze (1840)
 Şatlıq satqıları uynatıp... (1841)
 Yuq şul indě. İrzer ğene tüğəl, (1842)
 İl hağında böğön attar za – (1843)
 Yavzar sapқан başkort tolparzarı (1844)

- Ut eşende alıs yaqtarza. (1845)
 Ƙalğandarın ƘıtlıƘ helhëretken, (1846)
 Yul yörörlök tüğël yurtaktar; (1847)
 İndë küpmë poçta özölgenge, (1848)
 Yıyılıp ta yata küp hattar; (1849)
 FrontƘa, tip avılıbız halkı (1850)
 Küstenester Ƙuyğan ezërlep, (1851)
 Barıhın da kerek bër inğayza (1852)
 İltëp tapşırırğa kezërlep. (1853)
 E avılım köte yav Ƙırınan (1854)
 Atay-ağayzarzan hat-heber, (1855)
 Nizer gëne alıp kilër iken (1856)
 HatƘa yazğan helder-eğvelder?.. (1857)
 İl ƘuşƘandı, ildëñ ütënësën (1858)
 Olo burıs itëp, Kinyabız, (1859)
 Özölmehën, tiyëp, küpmë gümër, (1860)
 Kürkem bulhın, tiyëp, donyabız, (1861)
 Ƙul sanahı tartıp, yulğa sıƘtı (1862)
 Fëldşër apay mënen ikevlep, (1863)
 Şul sanaga yëğëlgendey buldı, (1864)
 Bër tay-tulaƘ hımaƘ, misevlep. (1865)
 SıƘtı ular şulay alıs yulğa (1866)
 ƘırƘ ösönsö yıldın yazında. (1867)
 Këskey sana yulı yër bitëne (1868)
 YuyılmaşlıƘ itëp yazılğan. (1869)
 * * *
 Bëlem, ildëñ böyök tarihında (1870)
 Bınday eşzer tormay kürënëp, (1871)
 Ular barı inëş bulıp yata, (1872)
 Zaman hulişına bërëgëp. (1873)
 Emme onotmayıƘ inëşterzëñ (1874)
 Yılğalarğa Ƙëvet birgenën, (1875)
 Kinyabızzar yavlay elë bına (1876)
 BatırlıƘtıñ tëke ürzerën. (1877)

- Körtter yarıp, ozon kön buyına (1878)
 Aldan töşöp barzı ul malay; (1879)
 Buş dalanıñ her bër qaraskıhı (1880)
 Küñelderge ırkıv, şom hala. (1881)
 Ana soqor buyı, kıvaqlıqtar, (1882)
 Kerek tiž-tiž ütöp kitörge, (1883)
 Yulsılarım alğa ıntılalar – (1884)
 Yaqtı küzge barıp yetörge. (1885)
 Yaqtı küzge... Emme bına tižzen (1886)
 Ğñer töştö, küzzer beylendä, (1887)
 Ap-aq kına dala kara-horo (1888)
 Megeregemä elle eylendä. (1889)
 Şulay bër mel, yalt-yolt kilöp, (1890)
 Uttar tızırayzı yan-yaqta; (1891)
 Yulğa malay alıp sıqqan inä (1892)
 Maylı şeprek urap sıraqqa. (1893)
 Toqandıra halıp toronbaştı, (1894)
 Bürälerzä kıvzı yulsılar; (1895)
 Qıl östönde qalgas, gümärzeren (1896)
 Alıp qaldı malay, qursılap. (1897)
- * * *
- Qara tönge qalıp, hay-haylaşıp, (1898)
 Barıp yettē ular üzekke. (1899)
 Yul ğazabı fēldşer apayzı, (1900)
 Aqtıq sikke yetöp, yözetken: (1901)
 İrtegēhēn, yomoştarın yullap, (1902)
 Töyönsökter indē töynelges, (1903)
 Apay tamam ayağınan yazzı, (1904)
 İndē ğene eşter köylenges. (1905)
 Ğñkeyem, - tinē, - bēzzē unda (1906)
 Dürt küz mēnen kötöp qaldılar. (1907)
 Sanağa min bına sırmay halam (1908)
 Küpmē hattar, küpmē darıvzar. (1909)
 Tura kile yatıp qalırğa, (1910)

Ošo yöktö, hatta taş yavha la, (1911)

Alıp qayıp yëtkër avılğa. (1912)

II

Könön-tönön Ese, könön-tönön (1913)

Qayıvzarın köte ulınıñ, (1914)

Seskeyzerën elë hütöp hala, (1915)

Elë ürgen bula tolomon. (1916)

Tını yëthe, tartıp alır inë (1917)

Qolonsağın davıl eşänen... (1918)

Röhset itsë, Ese, hikeyettë (1919)

Davam item hinëñ isëmden: (1920)

Tönö buyı tağı buran oloy. (1921)

Küz aşkıhız Ural buranı; (1922)

Burandarza yulğa sıqqandarğa (1923)

Min tañdarza beğët yuranım. (1924)

Yañı kön tivganda yër yözönde, (1925)

Qoyaş sıqqan saқта kızarıp, (1926)

İzgë bulhın, tigen borongolar, (1927)

İzgë gëne bulhın uyzarıñ. (1928)

Tëlekterëm minëñ - aq tirekter, (1929)

Yort ërgelep üşken tëžëlöp. (1930)

Tirekterëm gëvlep tëlge kilhe, (1931)

Üzekkeyëm kite özölöp. (1932)

“Bëz üzëbëz – higëž. Higëž, tigëž. (1933)

Tigëž gëne üthën gümërzer”. (1934)

Öyöböžze bik yış qabatlandı (1935)

Atayzarı eytken şul hüžzer. (1936)

Ös ul üstëržëk – ös yeş tirek, (1937)

Ös kızızız – bëşken yëlektey, (1938)

Hemmebëžge terek bulhın, tiyip, (1939)

Ultrttiñ hin, yenëm, tirekter. (1940)

Ëy üstë le indë üşëntëler, (1941)

Bër-bërëhë mënen yarışıp, (1942)

Tirek baştarında tın kisterze, (1943)

- Sır-sır kiləp, qoştar hayraştı. (1944)
- Yazzar yětöv mēnen, yeş-yēlkēsek (1945)
- Ošo tirekteržē tirelep (1946)
- Uyın qorzo. Görlep, şavlap torzo (1947)
- Bötön avıl, bötön tire-yaq (1948)
- Görlep torzo tañdan tañğa qezer (1949)
- Běž eşlegen kolhoz kırzarı, (1950)
- Yaz başınan kırza qarşı aldı (1951)
- Haban turğayınıñ yırzarı. (1952)
- E köžzerēn küpmē tuy ütkeržək – (1953)
- Qızzar biržək, kilēn töşörzök; (1954)
- Nise tapqır küpērēp te torğan (1955)
- Bepēs qoymaqtarı bēşēržək. (1956)
- Üžzerēne yañı urın haylap (1957)
- Hırt yaqtağı yañı uramdan, (1958)
- Oyahınan osқан qoştar hımaq, (1959)
- Başqa sıqtı ölken ulandar. (1960)
- Ərgebēžze töpsögöböz qaldı, (1961)
- Töpsögöböz – kinye ulıbız, (1962)
- Kinye abız hımaq bulhın, tiyēp, (1963)
- Quştıq uğa isēm – Kinyabız... (1964)
- Uldarıbız, qızzarıbız mēnen (1965)
- Yaqşı yuldı tottoq ilde bēž, (1966)
- İlgezek te bulıp, kıvandırıp, (1967)
- Üşēp kile qežer kinyebēž. (1968)
- * * *
- Ulıqayım, tönön, hin, hin, tiyēp, (1969)
- Kērpək qaқmayınsa ütkeržēm. (1970)
- Helēñ bötöp, hin yıgıla qalhañ, (1971)
- Tım mēnen hinē küteržēm. (1972)
- Hevēf-heterzerzen yulıñdağı (1973)
- Qursalanım tañdar atқansı, (1974)
- Aldarıña, tön şevlehēn kıvıp, (1975)
- Ömöt yaqtıları yatқansı. (1976)

Kinyekeyëm, minëň tēlekterëm (1977)

Nıqlıq birhën ayak-ıulıña, (1978)

Tēlekterëm, aq tirekter bulıp, (1979)

Tēžēlēšēp torhon yulında!.. (1980)

* * *

Tañ atıvğa tınıslana töštö (1981)

Tebigettēň sıhri kösterē, (1982)

Yarzarına ıayttı, yarzarına (1983)

Esenēň de yarhıv ħisterē. (1984)

Tuň tezreler aša öy ēsēnde (1985)

Köndöň alsak yözö kürēndē, (1986)

Nindeyzēr hil bulıp ıalğan uram – (1987)

Ana, Ese, üzēň kür indē. (1988)

Ul ħetlēm de özgölenme bēruk, (1989)

Özgölenme, Ese, borsolma, (1990)

Ulıñ hinēň batır yarsıgınan, (1991)

Burandarğa tüzēr, yarsılmaş. (1992)

III

Un ös kēne yeşlök Kinyabızızıñ, (1993)

ıarzar yarıp, ıaytıp kilgenēn, (1994)

Ozon yulda, yapa-yañgız ıalıp, (1995)

Nizer uylap, nizer kürgenēn. (1996)

Tēžēp höylep sııkhak, bulır inē (1997)

Bēzzēň devērge tiñ ıobayır, (1998)

İlge avır könder kilhe eger, (1999)

ıaharmanlık tıva, tıva yır. (2000)

E şulay za min batırırım, tiyēp (2001)

Uylamay za elē bıł bala, (2002)

Aqtık kösön yıyıp, saı-saı atlap, (2003)

Tın yuldarzan alğa ul bara. (2004)

Bına tıvğan «Satkı» kolħozınıñ (2005)

Izan buyı, başıv kiñlēğē, (2006)

Ošo yērge ayak başıv mēnen, (2007)

ēskeyēne oskon yügēržē, (2008)

Küñleşne, güye, kanat üstě, (2009)

Karlugastıñ kıyğır kanatı, (2010)

Yıgılıp ta kitken sahtarında (2011)

Ul yañınan torzo, yen atıp. (2012)

Bërzen-bër hırt alda artılahı, (2013)

Yalan yërzëñ yaşı arqahı... (2014)

Şul urında kırk bërënsë yılda (2015)

Ul ozatıp qaldı atahın. (2016)

* * *

Ozata sıqtı bötön avıl halkı (2017)

Yavgirzarzı front yulına, (2018)

Kırk ir-yëgët kittë yav kırına (2019)

Keskey gëne oşo avıdan. (2020)

Parlap-parlap attar yëgëlgeynë, (2021)

Şav-gör kilëp, ilav kuzğaldı, (2022)

Eytër hüžzer eytëp bötölmenë, (2023)

Tın kışıldı, yender hızlandı. (2024)

Oşo melde hızılıp kına bër moñ (2025)

Aldan töştö başıv buylatıp, (2026)

Borongonan qalğan ermë yırı (2027)

Yanğan yörekterzë yıvattı: (2028)

«Koyaş kına sığa, ay, eylenëp, (2029)

Aq bolotqayzarğa beylenëp; (2030)

İşen gëne bulhaq, bër qaytırbız, (2031)

Koyaş kına këvëk eylenëp, (2032)

Ëhë-yëy, koyaş kına këvëk (2033)

eylenëp...» (2034)

Atahınıñ oşo yırı haman (2035)

Yañğırıp tora kolak töbönde, (2036)

Ul ozatıp könö Kinyabızziñ (2037)

Ğümërlëkke küñël türënde. (2038)

Yırzı bına küterëp uk aldı (2039)

Ut-yalkınlı garmun tavişı, (2040)

Üžë yandı, köyzö garmunsıbız, (2041)

- Üžë tarattı ul hağıştı. (2042)
- Uygá, mońğa sumıp barzı ılav, (2043)
- Artılğansa şulay ürzerge... (2044)
- Ėy, irzeržëñ ayırılıv melë (2045)
- Tıvğan yërzen, tıvğan öyzerzen... (2046)
- * * *
- Yětëmhërep, avıl qaldı artta, (2047)
- Yamanhıvlap qaldı tirekter, (2048)
- Qaldı küñëlderge amanatqa (2049)
- Yaqşı hüžzer, yaqşı tēlekter. (2050)
- Hırtqa kezē malay atahınıñ (2051)
- Tubıgında barzı ultırıp, (2052)
- Huşlaşqanda ata Kinyabızğa (2053)
- Tura qarap, küžēn tultırıp: (2054)
- «Kinye ulım! – tinë, - (2055)
- öyze hežēr (2056)
- Eseyēne tērek hin gēne, (2057)
- Yort hesterē, ildēñ, köndōñ gemē (2058)
- Tōşe indē hinēñ inēñe. (2059)
- İrzerse tot üzēñdē, irzerse, (2060)
- Hin bıl yērze yep-yeş bēr imen; (2061)
- İl öštōne kilgen qayğılarzı (2062)
- Kütereyēk bērge il mēnen!...» (2063)
- Atahınıñ ikē bōrtek yeşē (2064)
- Tegerep te tōštō bitēne, (2065)
- E esehē, qulın hužgan kilēş, (2066)
- Torop qaldı başıv sitēnde. (2067)
- Kinyabızzıñ ikē aǵahı la (2068)
- Bērge kittē, bēr ük arbala. (2069)
- Kēldēr-kēldēr yēldē tegermester, (2070)
- Alısaya barzı aralar. (2071)
- Küz talğansı qarap qaldı halıq, (2072)
- Fatıhalar birēp qaldılar... (2073)
- Şul könden huñ heber-hetērzerēn, (2074)

Uttar yotop, kötöp aldılar. (2075)

IV

Bala saqtan bildě bišten bıvıp, (2076)

Safka baštı bēzzēñ tištērzer, (2077)

Avır yökke töpten yēgēldēler (2078)

Kinyabız za kēvēk üsmērzer. (2079)

Qayza indē kirēlēp-huzılıp yatıv (2080)

Tañdar atқан melde hızılıp, (2081)

Her kēşēñēñ küñēlē aşı üttē (2082)

Algı hızıq, front hızıgı. (2083)

Bına kinye kürşē babay mēnen (2084)

Qırq ikēnsē yıldın yazında, (2085)

Ügēz yēgēp, buraznağa töştö (2086)

Un ikēhē tulğan sağında. (2087)

Timērbulat babay haban totto, (2088)

Kinye ihe ügēz yöröttö... (2089)

Ėy, olatay, yaqtı donya qartı, (2090)

Nisēk itēp, nisēk malayzarzıñ (2091)

Tuñğan yōrekterēñ yilittıñ! (2092)

Fronttağı haldattarsa, güye, (2093)

Urtaq buldı rizıq ularzıñ, (2094)

Yaqın kürzē Timērbulat babay (2095)

Barsa bulğan haldat uldarın. (2096)

Ul üzē le qart arıslan yērze, (2097)

Ul da kiskeñ uttı, hıvzarzı; (2098)

Ėlēkten de höyler, köyler inē (2099)

Üzē kürgen utlı yuldarzı. (2100)

Höyler inē başkort batırzarın, (2101)

İl aǵahı danlı Kinyenē, (2102)

Hıyaldarza saqma saǵır inē, (2103)

Balkıtır za inē il yemēñ. (2104)

Ul höylehe, yaltlap kitēr inē (2105)

Salavattıñ bulat kılısı, (2106)

Sesen hüzē yangan yōrekterge (2107)

Ye bër dava buldı, ye – tılsım. (2108)

* * *

İstelëklë kildë Kinyabızğa (2109)

Huğış yıldarınıñ ul yazı, (2110)

Buraznala esë tirën tügëp, (2111)

Kilesekke ul bit yul yarzı. (2112)

Üstë üsmër bēsen österēnde, (2113)

Yēlde, yamğırzarza küşëktë. (2114)

Eseyzerë mēnen urağ urzı, (2115)

Tomralarza könge bēşëktë. (2116)

Yeşev, yēñev ösön köreş inë (2117)

Her başağı kırza igëndëñ, (2118)

Bēzzëñ bıvın vaqıtınan alda (2119)

Üz inëne haldı il yögön. (2120)

İl östöne haldı töşken ғаyğı-hesret (2121)

Alqımınan aldı küpterzëñ; (2122)

İlēm, hinëñ barlıq hafalarzı (2123)

Bēz kümeklep, bēрге күтерzëk. (2124)

* * *

Yaraların yarıp haldı huğış (2125)

Her bër öyge, her bër töbekke, (2126)

Hižgendër ze bıvı, toyğandır za (2127)

Öy buyında üşken tirekter... (2128)

Yeşen attımı ni yeşël yeyze (2129)

İkevhëñëñ homğol buy-hının – (2130)

Қара yanıp sıқты yeş tirekter, (2131)

Ulandarın yërzëñ yukhınıp. (2132)

Uldarınıñ ғаyğıhınan Ese, (2133)

Қayğıларzan töştö böğölöp – (2134)

İkë ulı, ikë kıyğır bөрköt, (2135)

Ut eşende қaldı күмëlëp. (2136)

İkëhë le tankist buldı ular, (2137)

Kilëp torzo selem hattarı... (2138)

Kilënderë, yëyenderë mēnen (2139)

- Ҳат-ҳеберзер килген сақтарзи (2140)
 Қалдимі икен şulay гүмәр buyı (2141)
 Ӏlap-һıқtap ішке алırға? (2142)
 Ӕy, кeherлe һuғиş!... Yaralarıñ (2143)
 Yörekterge yarıp halınған. (2144)
 * * *
 Meñgëlëktë yaқlap, meñgëlëktë, (2145)
 Maturlıgıñ yaқlap donyanıñ, (2146)
 Başqayzarın haldı yav kırında, (2147)
 Ҳalkım, hinëñ geziz uldarıñ. (2148)
 Ulıqayzarı ösön atay kешë (2149)
 Қonon қoyor elë faşistıñ, (2150)
 Üz öñöne biklep, tonsoktoror, (2151)
 Dömöktörör elë һesistë. (2152)
 Kinyabızziñ barlıқ һıyaldarı (2153)
 Atahına һezër töbelgen, (2154)
 Yökkënehën tartıp, uyi mënen (2155)
 Ul uқtalған kilër könderge. (2156)
Ӕpilog (2157)
 Tımdı, tımdı indë mart buranı, (2158)
 Yalandarım irkën tın aldı, (2159)
 Könön-tönön tulap sıққан buran (2160)
 Alıstarға kitëp yuғaldı. (2161)
 Könön-tönön қar-burandar aша (2162)
 Yañgız yulsı kildë tırmaşıp. (2163)
 Birешmenë. Ni tiheñ de, ul bit (2164)
 Irzer zatı yerze, ir başı. (2165)
 Ӏllë saқrım buyı, sana һöyrep, (2166)
 Uzған yulı unıñ - batırlıқ; (2167)
 Huñgı hırtқа, iñ zur artılıştay, (2168)
 Ul, nihayet, bına artıldı. (2169)
 Alda, ana, Öршек tuғayzarı, (2170)
 Hëlkevestey gëne sal dala, (2171)
 Sal dalala, kötöp, ömöt itëp, (2172)

- Җырк ойлө авыл saykala. (2173)
 Avılım, tip, yenən ayamaysa, (2174)
 Ütöp sıgıp heter yuldarzı, (2175)
 Saykalıp ta başıp, saq-saq atlap, (2176)
 Җaytıp kile bına Kinyabız. (2177)
 Sanahında yögö zur za tügël, (2178)
 Emme haqın unıñ këm bële? (2179)
 Җıyıp pionërziñ batırlıgın (2180)
 Bahalarbız bër saq il mēnen. (2181)
 Ecelderzen darıp – bērevzerge, (2182)
 Bērevzerge - hattar-heberzer, (2183)
 Җıvanısmı unda, qara qaygımı, (2184)
 Hemmehe le berge beylengen. (2185)
 Җıvanısmı iken, qaygıların – (2186)
 Kinyabızzan tormay unıñ; (2187)
 Malay barı ilsē hoquğında, (2188)
 Atqara ul ilsē burısın. (2189)
 Dala urtahında kēskey avıl – (2190)
 Olo ildēñ tērē inēşē. (2191)
 İnēş yırı kēvək kēşē üzē, (2192)
 İzgē kürhe eger il eşēñ. (2193)
 Ėy, Kinyabız! Bēzzēñ üsmēr saqtar, (2194)
 Sal dalanıñ sana yuldarı! (2195)
 Ütkenderzen kilgen yaqtılıqtar (2196)
 Kilesekke eyzey uyzarzı. (2197)
 1962, 1986
Küñlēm minēñ⁶⁷ (2198)
 Küñlēm minēñ – sērlē qıl-qumız, (2199)
 Sıñray, sıñray unda qıl-sımdar; (2200)
 Küñlēmde – elē min üzēm de (2201)
 Bēlēp böte almağan tılsımdar. (2202)

⁶⁷Zöhre Feyzullina köyö (2205)

Küñlēm minēñ – yarhıv sor ҡuray, (2203)

Unda ömöt, unda hağıstar; (2204)

Üz yәрәмde minēñ üz yırım bar, (2206)

Miñe gēne tēygen yazmış bar. (2207)

Küñlēm minēñ – organ, moñ-darya, (2208)

Donya hıktay unda, hızlana; (2209)

Bërse, tuñıp, bozğa eylenem, (2210)

Bërse, utta yanıp, ҡuzlanam. (2211)

Küñlēm minēñ – ikē küzēmde, (2212)

Küzzerēme küz-yeş töyölgen; (2213)

Hevēfterzen hinē ҡursalap, (2214)

Kükregēmdē ҡuyam, yērgēnem, (2215)

Kükregēmdē ҡuyam, bērgēnem. (2216)

1986

* * *

Üte ҡızıl bulma, tihēñ, (2217)

Üte ҡızıl tiz uña; (2218)

Üte ҡızıl tiz uña la (2219)

Ükēñēsē zur bula, (2220)

Üte ҡızıl tiz uña. (2221)

Üte ҡızıl bulma tinēñ, (2222)

Keñeşēñde totmanım; (2223)

Abınham da, hörlökhem de, (2224)

Hiñe gēne uqtaldım, (2225)

Keñeşēñdē totmanım. (2226)

Üte ҡızıl buldım indē, (2227)

Min bütense tügēlmēñ; (2228)

Kükregēmdē yanıp tora (2229)

Yalqındarı höyövzēñ, (2230)

Min bütense tügēlmēñ. (2231)

Üte kızıl tiz uña, tip, (2232)
 Borsolmahın höygender; (2233)
 Üte kızıl bulğan hayın, (2234)
 Höykömlörek höygen yer, (2235)
 Borsolmahın höygender. (2236)

1987

Osraşiv (2237)

Uram tulı ıhalık. İğı-zıǵı. (2238)
 ǘara-ǘarşı – uram aǵımı. (2239)
 Özgölenöp kitöp bargan bulam, (2240)
 Hině uylap, hině haǵınıp. (2241)

Küpmě kěşě bında. E min yañǵız. (2242)
 Hin, hin, tiyöp, küñel yıvana, (2243)
 Haǵıstarım taşkın hıvzar hımaǵ, (2244)
 Elě bulha min běr divana. (2245)

Yeş-yelkensekmě ni, min, hıyalıy, (2246)
 Yullap baram hiněñ eşzerzě, (2247)
 Běr kürävem olo bayram miñe (2248)
 Hiněñ yözzö, hiněñ küzzerzě. (2249)

Uram gevlep tora. Min diñgězge (2250)
 Sumam, güye, ınyı tabırǵa, (2251)
 Diñgěz töpteränen üz moñomdo, (2252)
 Üz yırımıdı tabıp alırǵa... (2253)

Uram buylap, ana, kēm huñ kile, (2254)
 İñbaşına ıoyaş ıundurıp! (2255)
 ıoyaşlı la kōnde ıoyaşlı moñ, (2256)
 Ör- yañı běr aşıl yır bulıp! (2257)

Tübelerēm kükke tēyzě bōgōn, (2258)

Min şatlıqtan urın tapmayım. (2259)

Ekiyetey küröp oşo meldë, (2260)

Hiñe gëne taban atlayım. (2261)

Hinë gëne kürem, hinë gëne, (2262)

Hinëñ yözzö, hinëñ küzzerzë. (2263)

Höyöp tuymas hinëñ karşıtarıñ, (2264)

Tılsım tulı hinëñ hüzzerëñ. (2265)

Tılsım tulı bar bulmıññ mēnen (2266)

Hin ısındı ekiyet itehëñ, (2267)

İtehëñ de minëñ yöregēme (2268)

Uttar, quzıar halıp kitehëñ. (2269)

1987

Şağır Duşıma (2270)

Ah, deriğa! Ės tazarhın, ės tazarhın, (2271)

Bulmaha, fayza birmes qoro bēlēm. (2272)

Miftahētdin Aqmulla (2273)

Donyalar kiñ, duşım, donya irkēn, (2274)

Kiñ küñēlge donya tar tūgēl, (2275)

Kēşēlēktēñ iñ zur hazinahı – (2276)

Saf yöreklēk, ısın kiñ küñēl, (2277)

Kiñ küñēlge donya tar tūgēl. (2278)

Küptē kürzē indē bēzzēñ baştar, (2279)

Alqımdarzan aldı torqonloq (2280)

Uy-ıyaldan alhıv küpēr qorzoq, (2281)

Torqonloqqa karşı tororloq, (2282)

Alqımdarzan aldı torqonloq. (2283)

Bēz beygēge sıqtıq bēr saftarza (2284)

Altmışınsı yıldar başında, (2285)

Bēzzēñ de bit kıygır bōrkōt inē, (2286)

Qıygır bōrkōt – ėyer qaşında (2287)

Altmışınsı yıldar başında. (2288)

Intıldılar alğa argımaqtar, (2289)

- Ęy, kĕm uza, kĕmder ҡanatlı! (2290)
 Emme yulğa ҫıkhız ҫırlıҡ yattı, (2291)
 Ҷanattarзı bĕzzĕñ ҡanatıp, (2292)
 Ęy, kĕm uza, kĕmder ҡanatlı! (2293)
 Ҷanatlıға ҡuҫıp, ҡanathızзı (2294)
 Arttan ĕterzĕler yıҫ ҡına; (2295)
 Ҷanathızзар donyabızзı butay, (2296)
 Namıs tĕzgĕnderĕ ıҫkına, (2297)
 Arttan ĕterzĕler yıҫ ҡına. (2298)
 Beygĕlerze atı uzmağandıñ (2299)
 Zatı ҡay saҡ aldan yügĕrzĕ, (2300)
 Namıslınıñ namı tüben töштö, (2301)
 Ĝezĕllĕktĕñ kittĕ ҡezĕrĕ, (2302)
 Namıshızзар aldan yügĕrzĕ. (2303)
 Bĕrĕhĕ, ana, sıgırınan sıgıp, (2304)
 Yala yaға Baҫkort ilĕne, (2305)
 Yañı tıvған Teftilevzey bulıp, (2306)
 Tĕҫ ҡayray ul baҫkort tĕlĕne, (2307)
 Yala yaға Baҫkort ilĕne. (2308)
 Baҫkortostan, hinĕñ hınıñ miñe – (2309)
 Meñgĕ tĕrĕ batır Salavat, (2310)
 Hürĕlmegen bĕzze Һalıҡ añı – (2311)
 Atayzarzan ҡalğan amanat, (2312)
 Meñgĕ tĕrĕ batır Salavat. (2313)
 Bĕzzĕñ alda - tarih yuldarında (2314)
 Aҡ yul hızıp ütken Aқmulla, (2315)
 Aқmullanıñ yenĕ, yeҫnep-kükrep, (2316)
 Yeҫey unıñ tuğan Һalkında, (2317)
 Aҡ yul hızıp ütken Aқmulla. (2318)
 Bayramdarza түgĕl, vayrandarza (2319)
 Babiç hüzĕ alға öndegen, (2320)
 Saf altınday ilge saf күñĕlden (2321)
 Moñdar tirgen ҫıgri önderzen, (2322)
 Babiç hüzĕ alға öydegen. (2323)

- İmanhızğa, oyathızğa qarşı (2324)
 Ör – yañınan sıktık alışka, (2325)
 Ruñıñ mänen yañır, şağır duşım, (2326)
 Vehşilëktë kür hin alıstan, (2327)
 Ör – yañınan sıktık alışka. (2328)
 Saftarıbız hiregeye töşken, (2329)
 Ah, yoğalıp qaldı bik küpter; (2330)
 Bëyekterzen osa bëyekterge (2331)
 Ural tavzarında borkötter, (2332)
 Ah, yuğalıp qaldı bik küpter. (2333)
 Hevëflenëp, küzge bağa böğön (2334)
 Yëğërmënsë bıvat azağı, (2335)
 Böthön yërze küñël bısraklığı! – (2336)
 Zamandıñ bıl gezël talabı, (2337)
 Yëğërmënsë bıvat azağı. (2338)
 Altın bulmaş her bër yaltır neme, (2339)
 Isın tügël yalğan gölleme, (2340)
 Yalğan dandı, yalğan isëmderzë (2341)
 Aşıl zattarğa hin tiñleme, (2342)
 Isın tügël yalğan gölleme. (2343)
 Yalğanlıqtan ildë haqlay alhaq, (2344)
 Haqlarbiz bëz ildëñ üzën de, (2345)
 Qoyaş këvëk balkıp yeşe, këşëm, (2346)
 Yeşe, ilëm, yërzëñ yözönde, (2347)
 Haqlarbiz bëz ildëñ üzën de! (2348)

1988

Manatav (2349)

- Manatav- kürëñëklë başkort rëvo-* (2350)
lutsionëri Şerif Manatovtıñ tuvğan (2351)
avılı, “përspëktivahız” tip, 60-sı (2352)
yıldarza bötörölgen. Ul avıldıñ urını (2353)
hežërgë Kurgan ölkehëñëñ (2354)
Elmen rayonında. (2355)
 Ėy, Manatav avılı, (2356)

- Uyzarımdıñ davılı... (2357)
- Hin yuk hezër, yuk indë, (2358)
- Hin yuğalğan moñ indë. (2359)
- Yalan- katay ilënde (2360)
- Hin huş yëşlë göl inëñ, (2361)
- Bıvattarziñ töbönen (2362)
- Kilëp yëtken ön inëñ. (2363)
- Altın inë küñëlder (2364)
- Hinëñ her bër öyöñde. (2365)
- Hinëñ haқта hüžzerëm (2366)
- Al yëbekke törölgen. (2367)
- Ëy, Manatav avılı, (2368)
- Uyzarımdıñ davılı... (2369)
- Qayza hezër, qayzarza (2370)
- Davıl qoşoñ, dan ulıñ? (2371)
- Tarihtiñ yilyazmahı (2372)
- Eytër izgë his mēnen: (2373)
- “Min, Manatov, kul quyzım (2374)
- Başqorttar isēmēnen. (2375)
- Başqorttar isēmēnen (2376)
- Kërzëm utqa, hıvzarğa; (2377)
- Ğümëřem bër yır buldı, (2378)
- Kërmehem de yırzarğa...” (2379)
- Ëy, Manatav avılı, (2380)
- Uyzarımdıñ davılı... (2381)
- Hin taralgas, bıl yërzer (2382)
- Yëtēmhērep qaldımı? (2383)
- Yëtımhēregen yëldë le (2384)
- Harı hağış aldımdı? (2385)
- Barı hağış, hıqtavzarğa (2386)
- Donya torop qaldımı? (2387)
- Küñëlēm bötön bulğan (2388)
- Hin bar saқта, Manatav, (2389)
- Hinhëz atқан tañdarım (2390)

Yöregëmdë ƙanata. (2391)

Ëy, Manatav avılı, (2392)

Uyƙarımdıñ davılı... (2393)

Basılrımı bër vaƙıt (2394)

Avıl ösön yanırım? (2395)

Yat yaƙtarƙan ëzleyëm (2396)

Uldarıñdı, Manatav, (2397)

Hıvıtmaštay bulamın (2398)

Yuldarıñdı, Manatav. (2399)

Yıyıp alıp barsahın, (2400)

Torgoƙgom kile hinë, (2401)

Görlep yeşer küs itëp, (2402)

Tërgëzğëm kile hinë. (2403)

Mëñ yırı⁶⁸(2404)

Yaƙtaştarıma, (2405)

mëñ ƙevëmë başƙorttarına (2406)

I

Ëy, mëñ ulı, mëñ ulı, (2407)

Bulayıƙ bëz mëñ uylı; (2408)

Bërge yıyıp mëñ uyƙı, (2409)

Haƙlayıƙ bëz il-ƙorzo. (2410)

Ëy, mëñ ulı, mëñ ulı, (2411)

Bulayıƙ bëz bër uylı! (2412)

Ëy, mëñ ulı, mëñ ulı, (2413)

Mëñ yıllıƙ bit mëñ yulı; (2414)

Aƙmullarıñ aƙ moñonday, (2415)

Yaƙtı bulhın mëñ yırı. (2416)

Ëy, mëñ ulı, mëñ ulı, (2417)

Balƙıp torhon mëñ yulı! (2418)

⁶⁸Bulat Yenëkeyev köyö (2420)

II

Ěy, měň kızı, měň kızı – (2419)

Aymı elle yondožmo! (2421)

Yondožzay ul hem kızzar (2422)

Běžze tıvıp torhondar. (2423)

Ěy, měň kızı, měň kızı, (2424)

Küñlěnde – měň kuži, (2425)

Ěy, měň, kızı, měň kızı, (2426)

Haqlayık bėz měň kužın; (2427)

Artılıp měň yıllıqtı, (2428)

Balkıhın měň yondožo. (2429)

Ěy, měň kızı, měň kızı, (2430)

Küzzerěnde – měň küžě. (2431)

* * *

Ěy, měň yıllık měň yulı, (2432)

Meñgě yeşe, měň uyı! (2433)

İzgě Bařkört ilěnde (2434)

Yañgırahın měň yırı! (2435)

1989

Batırřa Beyětě (2436)

Bařkörtostandıñ ħalıq kaşarmanı (2437)

Batırřa Ğelıyev istelėgěne (2438)

Batırřa la tigen batır irzěñ (2439)

Kükrekkeyě unıñ kiñ ině. (2440)

Batırřanıñ eytken hüžzerě (2441)

Atқан ğına uqqa tiñ ině, (2442)

Atқан ğına uqqa tiñ ině. (2443)

Batırşa la tigen, ay, batır ir (2444)

Aykap sıqtı Ural buyzarın. (2445)

İrěk yavlap, izgě yavzargı (2446)

Küterëldë Ural uldarı, (2447)

Küterëldë Ural uldarı. (2448)

Batırşa la tigen batır irzë (2449)

Taş zindanga yaptı batşalık. (2450)

Batırşanıñ yazğan hatınan (2451)

Batşalıqtar üzë kaçşarlıq, (2452)

Batşalıqtar üzë kaçşarlıq. (2453)

Batırşa la tigen, ay, batır ir – (2454)

Başkımayın haldı këm ösön? (2455)

Başkayzarın haldı batırzar (2456)

Başkortostan tigen il ösön, (2457)

Başkortostan tigen il ösön. (2458)

1992

İkë Aqkoş Këvëk İkë Başkort (2459)

Tuy Yırı⁶⁹ (2460)

Asıldan da asıl yëğëtterëbëžge hem kız- (2461)

zarıbizğa arnayım (2462)

İkë aqkoş këvëk ikë başkort (2463)

Tormoş tigen diñgëz yarında, (2464)

Bëlheñ inë, nisëk këne itëp (2465)

Tabışkandar yeşlëk tañında. (2466)

İkë aqkoş këvëk ikë başkort, (2467)

Buy-hındarı totoş tamaşa, (2468)

Yözzerënen nurzar tamıp tora, (2469)

Küzzerënen küzzer kamaşa. (2470)

İkë aqkoş këvëk ikë başkort – (2471)

Bërehë Tahir, bërehën Zöhremë? (2472)

Qayzan kile bınday ilahilik - (2473)

⁶⁹Bulat Yenëkeyev köyö (2475)

Ay-koşaştan elle yərzenmë? (2474)

İkë aqkoş kėvėk ikë başkört – (2476)

Möhebbettėñ yaqtı kınatı. (2477)

Qoş yulına aşhın höygen yender, (2478)

Küñėlderge şatlık taratıp. (2479)

İkë aqkoş kėvėk ikë başkört – (2480)

Sal Uraldın ırıs tamğahı. (2481)

Ëy, ilėmdėñ izgė höyöv qoşo, (2482)

Qanattarın meñgė talmahın! (2483)

1992

Ğümėr⁷⁰ (2484)

Ğümėr miñe, bėr qarahañ, (2485)

Yarhıp sapkan argımaqtay, (2486)

Bėr qarahañ, alıstarza (2487)

Arıp talğan arıq attay. (2488)

E bit minėñ argımaqtar (2489)

Totop mėngen saqtarım bar, (2490)

Tübelerėm bėyėk-bėyėk (2491)

Kükke tėygen saqtarım bar. (2492)

Bar, bar yərze küñėlė mėnen (2493)

Kükke aşkan uzamandar. (2494)

Ëy, yışıraқ kilhe iken (2495)

Küñėlderge ul zamandar! (2496)

Yeşėrmeyėm: az bulmahı (2497)

Abınvzar, hörlögövzer, (2498)

Yöregėme qan havzırıp, (2499)

Küz yeşterėm tügėlvzer. (2500)

⁷⁰Roza Sehevėtdinova köyö (2502)

Ġüměr tigen ozon yulda (2501)
 Nıķıřtarzı tormoş maķtay. (2503)
 Őuřa başıp, saptım ķay saķ (2504)
 Tıřavlanġan aġımaķtay. (2505)

İndě bělděm: meķěr, zolom (2506)
 Tulıp yatķan bıl donyala (2507)
 Kěřě bulıp ķalıv motlaķ (2508)
 Kěřě bulıp tıvġandarġa. (2509)

1992

Mońlo Boryen, Sěrlě Boryen (2510)

Boryeněme baram elě, (2511)
 Haġındırġan boryender. (2512)
 Kűñělderzě yělkěnděre (2513)
 Boryenderze kűrgender. (2514)
 Bınday yěrzer běr ķayza yuķ, (2515)
 Tavzarı “ah!” itěrlěk, (2516)
 Ūrmelep te měnheñ eger, (2517)
 Buyıñ kűkke yětěrlěk. (2518)
 Őıřmelerě taża elě – (2519)
 Měñ-měñ reġmet Hożayġa; (2520)
 Meñġělěk mońġa tulıřıp, (2521)
 Ūře ķırlı ķurayzar. (2522)
 Mesěmě bar, Bazalı bar, (2523)
 Kesěbě bar urmanda; (2524)
 Başkorttarım bal ķorttarım (2525)
 Şunda haķlap torġandar. (2526)
 Měñ yılıķtar heberleře (2527)
 Őulgen tigen taş yortta. (2528)
 Elmisakıtan izġě tőyek – (2529)
 Őulgen yorto bařkortķa. (2530)
 Milletěme, őmmeıeme (2531)
 ķanat ķuyġan Aķbużat (2532)

Aķbužatım, küktë inlep, (2533)

Hızıp uz hin aķ hızat! (2534)

Moñlo Böryen, sêrlë Böryen – (2535)

Yözök қаşı Uraldıñ, (2536)

Hılıvzarzan-hılıv bulıp (2537)

Yöregëme uraldıñ. (2538)

1996

Kilesekke Öndeşëv (2539)

Şapırtmağız, min aranan kitkes, (2540)

Mohtac tügëlmën min buş hüžge. (2541)

Saf hamıstı, yaqtı isëmëmdë (2542)

Töşörmegëz bërük oshožga. (2543)

Min tormošta, olo maķsat қuyıp, (2544)

Barı alğa taban atlanım. (2545)

Uttar aša, hıvzar aša üttëm, (2546)

Hatılmanım hem de hatmanım. (2547)

Beğërhëzlek tëldë beğërzerzë, (2548)

E min üzëm beğër haқlanım. (2549)

Gezëlhëzlek tapap kilgen saқта (2550)

Қaltıranıп, қurқıp yatmanım. (2551)

Haқsıl buldım barsa tërë yenge, (2552)

Bısratmanım aққан hıvzarzı. (2553)

Uramdağı yorthoz ëtke le min, (2554)

Şökör, қırın қарap uzmanım. (2555)

Bër këmge le iş te, қuş ta tügël, (2556)

Min üzëmse bulıp қalamın. (2557)

Tik üzëmse höyöp hem höyölöp (2558)

Tañdarımdı қарşı alamın. (2559)

1993-1997

Üžëm Kölem de Bit (2560)

Üžem kölem de bit, yenëm ilay, (2561)

Baştı indë hağış yavzarı. (2562)

Eytërhëñ de, hevëf-hesret yögön (2563)

Donya bögön miñe avzarzı. (2564)

Yöregëmde yöz yerehet yöröy, (2565)

Yöz törlö uy tëtë küñëldë. (2566)

Min kürgender yërze, yarzan aşıp, (2567)

Darya hıvzar bulıp tügëldë. (2568)

Darya hıvzar... Min üzëm de (2569)

bër saq (2570)

Sıqqan inëm yulğa aşkıñıp. (2571)

Alğa başqan inëm, kükrek kirëp, (2572)

Yöregëmdëñ asıp yalqının. (2573)

Emme, ağırı, buşqa ğına buldı (2574)

Minëñ bılay levkëp yanıvım. (2575)

Artıq inë, artıq yaqtı uyzar, (2576)

Yaqtı hıyaldarğa tabınıv. (2577)

Kerek tügël inë bër këmge le (2578)

Olo inanıvzar, namıs aqlığı. (2579)

Duş-işterëm barıp kërëp torzo (2580)

İblis ҡosağına atlığıp. (2581)

Minëñ ölöşöme töşken inë (2582)

Miñnet şaraptarın eşërge, (2583)

Yapa-yañğız ҡalıp Aqmullalay, (2584)

Ğilëm diñgëzzerën kisërge. (2585)

Ürhelendëm ҡay saq, ürepsënëm, (2586)

Қороқ halğan aşav at hımaқ. (2587)

Üz ilëñde hinë yat itheler, (2588)

Bulmayımı huñ donya yat hımağ? (2589)

Emme olo bër hekiğket minëñ (2590)

Uyzarımdı toržo balkıtıp: (2591)

Bër këm de bit yërze bër këmnden de (2592)

Çaplay almay çoyaş yaqtıhın. (2593)

Şökörana kılam, Hağ Tegelem: (2594)

Kös te birzëñ, birzëñ tüzëmlëk. (2595)

Ör-yañınan, tavzar-taştar yarıp, (2596)

Yuldar haldım gümër-gümërlëk. (2597)

Min, ağırı, tıvğanmındır, timën, (2598)

Ye bër az huñlap, yeki irterek. (2599)

Yöregëmde üz çoyaşım mënen (2600)

Min de baram bër yağ sitterek. (2601)

1997

Morażım Tuğayzarı (2602)

Ëy donyanıñ hozur sağı, (2603)

Yeyzëñ yemlë ayzarı... (2604)

Küzëm yomham, küz aldımda (2605)

Morażım tuğayzarı. (2606)

İñë-buyı bigërek irkën – (2607)

Alışka yeyrep yata. (2608)

Şul tuğayzarzı uylaham, (2609)

Yeşlëkke kirë çaytam. (2610)

Morażımdar, tuğayığız (2611)

Torğanı bër çazına. (2612)

Bëzge le bit şul tuğayzan (2613)

Ölöş sıqtı az gına. (2614)

Reğmet indë – tıymanığız – (2615)

Ꞑamiřtarın urzıq bėz. (2616)

Avır yılda, Ꞑamiř yabıp, (2617)

Öyöbözzö Ꞑorzok bėz. (2618)

Tuğayziñ bar töbekerė – (2619)

Küpėrėp üse ülen. (2620)

Sabınlık yėtmeges bėzze, (2621)

Küzėbėz kızzı gėlen. (2622)

Buldı yıldar – atayımdıñ (2623)

Zirek aklı mėnen (2624)

Bėz ze bėsenlėk algaynık (2625)

Tuğayziñ töbegėnen. (2626)

şunda yatıp, sėllelerderze (2627)

Tüktėk ħelel tirzerzė. (2628)

Onotop bulmayzır indė (2629)

Tir tügėlgen yėrzerzė. (2630)

Ꞑolas kirėp, atayımdıñ (2631)

Bėsendė sabıvzarı, (2632)

Ağayzarziñ bėr-bėrėhėn (2633)

Uzışıp barıvzarı; (2634)

Tallıqtarza Ꞑořtar yırı, (2635)

Sıñ-sıñ salğı tavışı – (2636)

Bıl bit minėñ üsmėr sağım, (2637)

Hürėlmeř moñ-hağışım. (2638)

E eseyėm mėnen ikev (2639)

Kübeler kübelenėk. (2640)

İsebėne sığa almanım (2641)

Bėz halğan kübelerzėñ. (2642)

Ěy güměržěň meňgělěkke (2643)
 Kitěp yugalğan sağı. (2644)
 Küzěm yomham, küz aldımda (2645)
 Moraızım tuğayzarı. (2646)

Rehmet hězge, měň-měň rehmet, (2647)
 Tuğayzarım, ilgěnem! (2648)
 İlahi zat Antěy hımağ, (2649)
 Yeşeyem min il mēnen, (2650)
 Arqa teregēm mēnen! (2651)

1997

Boloşloqay Buyı (2652)

Hikeyet (2653)

I

Tıvğan yağım, hině iñlep-buylap (2654)
 Yörögende yěr-hıv kıızırıp, (2655)
 Boloşloqay tigen hıv buyzarın (2656)
 Buylap ütken inēm kıızığıp. (2657)

Heyěr, boloşlo hıv tiges te bit, (2658)
 Küpter unı, belki, bēlmeyzēr. (2659)
 Emme yērze kēskey yılğalar za (2660)
 Üzzerēñ köyön köyleyzēr. (2661)

Boloşlo la bına Kügizēlge (2662)
 Yırlay- yırlay ilte hıvzarın. (2663)
 Boloşlonoñ tamırzarın buylap (2664)
 Töşöp kittē elē uy uyzarım. (2665)

Bollo tigen boron olatayzar (2666)
 Bolloq, mullıq bulğan yērzerge. (2667)
 Boloş yeki Boloşlonan mömkin (2668)
 Elle küpmē sērzer ēzlerge. (2669)

Běžze Bollo bulha, begžě başkort (2670)

Boldo tiyěp eytken bıl hüzzě. (2671)

Urıssahı unın, ye, eytėgėž, (2672)

Nindey hüzzě iske tőşörzö? (2673)

Boldo tigenėbėž (ėyė, ėyė!) (2674)

Şul uķ Boldino ul urısta. (2675)

Boldinola Puşkin şıgriyetė (2676)

İlham alġan boldan, ırıstan. (2677)

Bolloķ, mullıķ mėnen dan (2678)

totķandır (2679)

Boldino hem bėzzėñ Boloşlo. (2680)

Boloşlonoñ ħetfe bolondarı (2681)

Ekiyetke bulġan toroşlo. (2682)

Ekiyettey oşo yėr- hıvzarzıñ (2683)

Kezėrzerėn kėşė bėlgenmė? (2684)

Elle, yėr kezėrėn bėlmeyėnse, (2685)

Yėrė mėnen bėrge bėlgenmė? (2686)

II

Boloşlonoñ evel bulġan, tizer, (2687)

Uşal saġı aşav ayġırzay. (2688)

Güye, baş birmeyse, sapķan, sapķan (2689)

Kös-ķėvetė taşıp yarhıvzan. (2690)

Emme bıl uşallıķ elden-elė (2691)

İldė halġan ħevėf-ħafaġa. (2692)

Kėskey yılġa, yarzarınan aşha, (2693)

Eylengen, ti, olo yafaġa. (2694)

Avıldarza bėr mel tüzmegender, (2695)

Yıyılışıp, keñeş ķorgandar. (2696)

Urgıp-ķaynap yatķan yılġa başın, (2697)

Ҳайран қалып қарап торғандар. (2698)

Ye, yemeget, ni bulha la bulır, - (2699)

tiyëp, (2700)

Bër қараға kilgen ölkender. (2701)

Yarhıv yılğa başın, taş tultırıp, (2702)

Tomalарға кеңеш itkender. (2703)

Tavzı vatıp, taştar aқтарғандар (2704)

Boloşlonoñ sıққан yөрënde. (2705)

Tërë sılbır bulıp başkan ir-at, (2706)

Қuldan қulға таş-toş yörögen. (2707)

Таş атқандар, ay-hay, қızғанmaysa, (2708)

Alқımınan alıp yılғanıñ. (2709)

Tıғıldırған taştar, tıғıldırған (2710)

Boloşlonoñ аgın hıvzarın. (2711)

Kös-қөvetë hınған Boloşlohıv (2712)

Yarzarına қayтқан tın ғına. (2713)

Avızlıқlı attay, saқ-saқ қına (2714)

Aға yılğa, аға şım ғına. (2715)

Ҳезër, ana, tëzzen ғëne қалған (2716)

Ëlëk at yөzzörgeñ yatıvzar. (2717)

Yër-hıvzarzıñ bollo saқtarına (2718)

Yuқ şul indë kirë қaytıvzar. (2719)

Ütkenderzen kilgen bıl һikeyet (2720)

Hişkenderëp қuya күñëldë. (2721)

Beğzë vaқıt bëzzе yazmıştar za (2722)

Boloşloға oқşaş түğëlmë? (2723)

1997

Beyğelerze Min de At Östөnde (2724)

İcad mayzanda yarış bara, (2725)
 Bër minutka bulmay tuqталıp. (2726)
 Beyğelerze min de at östönde, (2727)
 Ėlem, sabam, alğa uqталıp. (2728)

Alıs aralarza ozon yuldiñ (2729)
 Ütëlehë indë ütëlgen, (2730)
 Ėümër tigen gecep bil yomğaqtuñ (2731)
 Hütëlehë indë hütëlgen. (2732)

Ütken gëne Ėümër - ҡalğan hetër, (2733)
 Hemmehë le küñël türënde. (2734)
 Hıyaldarziñ iñ-iñ yaqtıları (2735)
 Kilër könderëme ürëlgen. (2736)

Atım minëñ, tolpar zatım minëñ, (2737)
 Intıl elë, intıl, yen duşım. (2738)
 Bëz yëtehë ürzer alda elë, (2739)
 Barzır unda, barzır ırıs, moñ. (2740)

Aq könderze, ҡara tönderze le (2741)
 Yanıp torhon ömöt yondožo. (2742)
 Ҙanatlanıp os hin, tolpar atım, (2743)
 Ara alıs alda yul ozon. (2744)

1998

“Ös Таған” Бөйөвө (2745)

O, başkorttoñ geyyer “Ös tağan” ı! – (2746)
 Bër mögcize seһne türënde. (2747)
 Devërzerge beylep devërzerzë, (2748)
 Nindey sërzer uğa törölgen? (2749)

Tay-tulaqtay, ana, urın tapmay, (2750)
 Yep-yeş yëğët bөyөy özzöröp, (2751)
 Bөyөv köyön höygen (2752)

ƙız-ƙırƙındıñ (2753)

Tübelerën kükke tÿzÿrÿp. (2754)

Başa yÿgÿt, başa. Ofok aša (2755)

Kürÿnelÿr uğa kilesek. (2756)

Bögöngönöñ dert-darmanın ul bit (2757)

Kilesekke alıp kitesek. (2758)

Yeneşÿnde olpat il aĝahı – (2759)

Töşöp kittÿ, kittÿ, tüzmenÿ. (2760)

Uzĝan yıldar yögön, zamananıñ (2761)

Avırlıĝın, güye, hizmenÿ. (2762)

ÿy bÿyÿnÿ seĝnelÿrÿ iñlep, (2763)

Ayaĝtarı arıp talĝansı (2764)

Baştı, baştı, oyotop ta baştı, (2765)

Tanhıĝtarı tamam ƙaĝansı, (2766)

İkÿ tuĝan şulay, onotolop, (2767)

Yörögende ƙoştay talpınıp, (2768)

Tentÿreklep, aĝ haĝallı bÿr ƙart (2769)

Kilÿp sıĝtı saĝ-saĝ ƙalkınıp. (2770)

Şıp tuĝtamı bılar. “Tuĝta - tuĝta, (2771)

Bulhın elÿ, bulhın mereke! (2772)

Ƙart ƙÿşÿnÿñ başĝan ÿzzerÿnde (2773)

İlge-köngÿ ƙalır bereket”. (2774)

İkevlÿşÿp, bÿrse uynap-kölöp, (2775)

Olatayzıñ ƙılın sirttÿler. (2776)

Sirttÿler ze, ut-yalkındar sesÿp, (2777)

Kÿmużarzan töşöp kittÿler. (2778)

Olotayzıñ küñÿlÿnde yeşten (2779)

Ėyerlĕ at, aħırı, yatqandır, (2780)
 Ul da bĕr mel beygĕ attarında, (2781)
 Al-yal bĕlmey, alĝa sapqandır. (2782)

Ul da, ul da bĕyĕv mayzanına (2783)
 Qart ılasın hımaq intıldı. (2784)
 Aq haqaldı qarttıñ bĕyĕvĕnen (2785)
 Seħnelerge ırıs, qot qundı. (2786)

Ös ılasın yĕrze – ös bĕr tuĝan, (2787)
 İnderge bit inder tĕrelgen. (2788)
 Bĕrzemlĕktĕ kürĕp, tatıvlıqtı, (2789)
 Haş doşmandıñ tĕlĕ körmelgen. (2790)

O, başqorttoñ ĝeyyer bĕyĕvzerĕ! (2791)
 Yanĝan yörekterzĕñ yalqını. (2792)
 Ös taĝan ul – ildĕñ ös tĕregĕ, (2793)
 Haqımdıñ bıl altın aqılı. (2794)

1998

Sterlĕ İrtelerĕ⁷¹ (2795)

Ėy Sterlĕ-qała, seħre dala... (2796)

Davım Yultıy (2797)

Sterlĕkey-qała kiñ dalala (2798)

Ėetĕrlete ölken karaptı. (2799)

Tulqın yarıp alĝa bara-bara, (2800)

Üzĕne ul ildĕ qarattı. (2801)

Şundayın da yemlĕ, yenlĕ qała (2802)

Tabılırmı taĝı la? (2803)

Sterlĕnĕñ alhıv irtelerĕ (2804)

Küñĕlderge yaĝıla. (2805)

⁷¹Şevre Qazaqbayeva köyö (2808)

Sterlėkey-ƙala kiñ dalala (2806)
 Batırzarsa irkėn tın ala. (2807)
 Bında minėñ ƙalƙım yėñ hıızgamp, (2809)
 Kilesekke ƙarap yul ala. (2810)

Sterlėnėñ alhıv irtelerė (2811)
 Minė le irkelenė. (2812)
 Meñgė şulay balƙıp ƙına tıvƙm (2813)
 Sterlė irtelerė. (2814)

Sterlėkey-ƙala kiñ dalala, (2815)
 Dalanıñ da bında nindeyė! (2816)
 Bında tavzar toğro haƙsı hımaƙ (2817)
 Bında hıvzar ağa ireyėp. (2818)

Ėy, Sterlė! Hinėñ irtelerėñ, (2819)
 Al bulhın da göl bulhın. (2820)
 Baş osoñda ildėñ beřėt ƙořo (2821)
 Ƙanatın ƙađıp torhon! (2822)

1998

İrėklė Kėn (2823)
 Oşo yeşke yėtėp bėlmegenmėn (2824)
 Min irėktėñ nime ikenėn, (2825)
 İcadsmıñ, üz irkėnde yeşep, (2826)
 Üz irkėnde gümėr itkenėn. (2827)

Üzėmdėkė ƙezėr, üzėmdėkė (2828)
 İrtelerėm hem de kisterėm. (2829)
 Kėndözön de, ƙatta tėnderėn de (2830)
 Mėldėreme tulı ƙisterėm. (2831)

Kükte osƙan ƙoř min bėgön, (2832)
 ƙoř min, (2833)
 Seřrelegė kėyėk kėvėkmėn. (2834)

Min ilėmdėň bėr irėklė ulı, (2835)

Min haman da yėgėt kėvėkmėn. (2836)

Ėy, irėklė icad mėmkinlėgė!.. (2837)

Bıl da bėzge olo mertebe. (2838)

İrtük torop, yonsov yök atınday, (2839)

Yėgėlėrge tųgėl tertege. (2840)

E bit ҡasan ғına min yėgėvlė inėm, (2841)

Bara inėm aldan yul başlap. (2842)

Alış aralarzı ütken saşta (2843)

Küpme yök küterzė inbaştar. (2844)

Küpter ösön min bėr tėrek buldım, (2845)

Bėr Һeylehėz töpke yėgėldėm. (2846)

Emme ғümėr şulay ütėp bara, (2847)

Uylamaysa üzėm üzėmdė. (2848)

Nime huň bıl? Fizakerlek mėnen (2849)

Bėr ҡatlılıķ bėrge kilgenme? (2850)

Bėzzėň kėvėk ekiyet batırzarı (2851)

řuniň ösön elle bölgenme? (2852)

Ėy, irėklė kėnöm... Barıbėr ze (2853)

Hın yıvanıs miňe, yıvanıs. (2854)

Bėrzen-bėr hüz tapham eger bėgön, (2855)

şul da bulır řatlıķ, kıvanıs. (2856)

Һıyal donyahında min irėklė, (2857)

Havalarza oşkan ҡoř kėvėk. (2858)

Osam, osam, kiňlekterzė ҡosam, (2859)

Kükregėmde yorek ҡuř kėvėk. (2860)

1998

İldėň Aňı Һezėr Ör-Yaňı (2861)

Tönö buyı yörek tulap sıqtı, (2862)
 Hıvzan tartıp alğan balıqtay. (2863)
 Dastandarza zindan töpterände (2864)
 Tilmëröp te yatқан alıptay. (2865)

Aqıl mänen ülsep qaraganda (2866)
 Baş kitärläk bër ni yuk këvök. (2867)
 Minëñ de bit başım urınında, (2868)
 Büräler ze hatta tuq këvök. (2869)

Şahmat uyınında gezettegë (2870)
 At yöröşö tigen yöröş ul. (2871)
 Añğarmaştan törtöp yıga torğan (2872)
 Küpten öyrenëlgen bër eş ul. (2873)

At yöröşö... Timek, hakimdarzıñ (2874)
 Küzzeräne töşken süptey hin. (2875)
 Uyıñ altın bulhın, qulıñ altın, (2876)
 Ular ösön küpten göptey hin. (2877)

Kötmegende aştı-öske kildë (2878)
 Böyük eşter, böyük niyetter. (2879)
 Yenëmdë min fiza kılğan inëm (2880)
 Kerek, tiyöp, ilge, milletke. (2881)

Tüben zattar quldand ırıs utın, (2882)
 Yuldı başıp, tartıp aldılar, (2883)
 Aldılar za hizgër yöregëmdë (2884)
 Ğazap uttarına haldılar. (2885)

Aqıl mänen ülsep qaraham da, (2886)
 Başalmanım yörek yarhıvın. (2887)
 Ayağüre torzo, baş küterzë (2888)
 Bar bulmışım minëñ, bar hınım. (2889)

Meġenehž donya! Yenehě le, (2890)

Barıhına hin baş ta tüş këne. (2891)

Saf küñöllök hiñe huķır běr tin, (2892)

Bulhın, iměş, ķulda kös këne. (2893)

Emme, ķarañğı kös, hiněñ bıl eş (2894)

İşkergen ul hežěr, iskergen. (2895)

İlděñ añı indě öp-ör yañı, (2896)

İl yuġarı, ilge is ķergen. (2897)

1998

Ġemel Defterě (2898)

Bıl donyalar fani. Ni ķılhañ da, (2899)

Ĥisap birěvěñ bar her eşke, (2900)

Sönki hiněñ ikě inbaşıñda (2901)

Ultralıır ikě ferěšte. (2902)

Ni işleheñ yěrže, tükmeý-sesmeý, (2903)

Ġemel defterěne těrkelěr. (2904)

Ĥılġan ġemelderěñ ösön hině (2905)

Eġirette yavap kötelěr. (2906)

Nime tiyěp barıp başırmın min (2907)

Sirat küpěrzerěñ ütkende? (2908)

Ġalem aķılıñıñ miñe tigen (2909)

Ġezěl ĥökömdereñ kötkende? (2910)

İñ evelě eyteýemsě elě: (2911)

Gonahlımın, měñ ķat gonahlı. (2912)

Üžem ġene bėlem, üzem ġene (2913)

Ĥozay aldındaġı gonahtı. (2914)

E şulay za gonah bizmenderě (2915)

Başıp alıp kitěrmě iken ni? (2916)

Don Kiĥottay, köstö sarıf itöp, (2917)

Vakıt buşka ütörmě iken ni? (2918)

Millet ösön, ĥalkım ösön, tiyöp, (2919)

Ķoyaş nurzarına uraldım. (2920)

Ĥalkım ösön, yěrem, hıvım, kügěm, (2921)

İlham aldım ĥězzen, yır aldım. (2922)

Könöm ösön tügěl, ilēm ösön (2923)

Yeşevěmděñ buldı asılı. (2924)

Ķilēm tavzarına měngen hayın, (2925)

Ofoĥtarza kiñlěk asıldı. (2926)

Ķüměrměděñ ozon yuldarında (2927)

Östön ĥuyzım her saĥ namıstı, (2928)

Namıshızlıĥ oyathızlıĥ mēnen (2929)

Ķara-ĥarşı torop alıştım. (2930)

Bıvat mēnen bıvat aşahınan (2931)

Tübenlěkke ĥököm sıĥaram. (2932)

Ėy, milletēm! Kilesekke bögön (2933)

Namıs tolparzarın uzĥaram. (2934)

1998

Ösönsö Küz (2935)

Küñěl küzě kürmehe, (2936)

Mañlay küzě - botaq tişegě. (2937)

Ĥalıĥ mekelě (2938)

Ösönsö küz bulĥan, tizer, boron, (2939)

Üte kürgen kěşě kěşěně. (2940)

Küñěl küzě mēnen mañlay küzě (2941)

Bulmaĥan his botaq tişegě. (2942)

Botaq tişegě ul ĥezěr ĥene (2943)

Ezemderzěñ tozlo küzzerě. (2944)

Küñel küžə mēnen kürmegendēñ (2945)

Bulır-bulmaş tozhoz hüžzerē. (2946)

Ösönsö küž – ısın evliyeläk (2947)

Kēşēlēktēñ sabıy sağında. (2948)

Şuğalır za kēşē, yeşey-yeşey, (2949)

Bala sağın özölöp hağına. (2950)

Sabıy saqtan bēžge gümērlēkke (2951)

Ğalem zireklēğē birēle. (2952)

Bala küžə mēnen donya üzē, (2953)

Saflıq nurzarına töröne. (2954)

1998

Seyesmenlāk (2955)

Bulır ildēñ balahı (2956)

Bērēn-bērē batır tir, (2957)

Bölgen ildēñ balahı (2958)

Bērēn-bērē baħır tir. (2959)

Halıq eytēmē (2960)

Ƙoldar ilē hem şağırzar ilē – (2961)

Minēñ tıvğan ilēm şul indē. (2962)

Fakiha Tuğızbayeva (2963)

Seyesmenlāk - bısraq uyn, (2964)

tizer... (2965)

NeƘ östöne başkan bıl hüžzer. (2966)

Bēžze indē, bēžžēñ gümērzerge (2967)

Tura kildē bithēž, yünhēžzer. (2968)

İldē Ƙayza alıp barahıǵız, (2969)

Ėy, hēž, Epkeleyzen Ƙalgandar, (2970)

Uyn Ƙorğan bulıp, il yazmışın (2971)

Ayaq aştarina halgandar? (2972)

Kěmder gěne hězzě öyretkenděr (2973)

Üzěñdėkěn sitke tiběrge? (2974)

Üzěñdėkěn tibėp, bütenderzěň (2975)

Ƙoton alıp, iměş, yörörge? (2976)

BaşƘort memleketě, hině bögön (2977)

Fėkěr tarlıqtarı böldöre. (2978)

Tarlıqmı bıl elle tarlavıqmı? (2979)

Eytėgėzsě, şunu kēm bėle? (2980)

Seyesmenlėk Ƙatlı-Ƙatlı la ul, (2981)

E huñ Ƙayza arƘa hōyegě? (2982)

Oşo yěrzěň aƘ tamırı hězge (2983)

Tügėlmě ni arƘa teregě? (2984)

Seyesmenlėk mēnen ilhōyerlėk (2985)

Evelden ul bėzze gěl běrge. (2986)

Saf kũñėllė aşıl zattar gına (2987)

Tėrek bėzge güměr-gümėrge. (2988)

1998

Devėrzer hem Şağırzar (2989)

Devėr hayın millet yazmışına (2990)

Bėrer şağır kile bėregey. (2991)

Ƙalğandarı, bōyök bulhalar za, (2992)

Eylengendey şuniñ tireley. (2993)

İšemderě Ƙatta yuğalha la, (2994)

Şağırzan bit hüz Ƙala, Ƙala hüz. (2995)

Şığrı hüzze- ilděň těl aşƘısı, (2996)

Şığrı hüzzer yěrze ülėmhěz. (2997)

Sönki şığrıyette, těrě hıvzay, (2998)

İl tılsımı yeşey, il kōsō. (2999)

Isın şağır – millet tayanısı, (3000)

Isın şağır - Hožay ilsəhə. (3001)

“Ural batır” mēnen “Aqbužat”tı (3002)

İcad itken nindey dahızar! (3003)

Quray moñon iñ bēřencē bulıp (3004)

Tabıvsılar nindey mahırzar! (3005)

Qol Ğelizer – böyök ilahılık, (3006)

Salavattar – millet oranı. (3007)

Şıgır bēžze – evliyeler hüzē, (3008)

Sesenderžēñ köreş qoralı. (3009)

Bēyēktegē yaqtı yondož, ana, - (3010)

Aqmullaniñ namıs yondožo. (3011)

Halkım, tiyēp, yanıp yeşemeheñ, (3012)

Bulmayzır şul unı uzzırıp. (3013)

Her devērze Şağır – il yırsıhı, (3014)

İl batırı tarih quşqanda. (3015)

Un yētēnsē yılda, ildē yaqlap, (3016)

Kēmdər sıqqan safqa başkandar? (3017)

Ülēmēslē köreş bargan saқта (3018)

Alğa sıqmay alıphatarzar. (3019)

Ul devērze başkort donyahında (3020)

Velidi hem Babiç qatarzar. (3021)

Şular aşa zarlı milletēbēž (3022)

Kös-ķēvetēn bēрге tuplağan, (3023)

Mortazindiñ ğeyyer yavgırzarı (3024)

Has doşmanğa qarşı uqtalğan. (3025)

Başkortostan, hinēñ irkēñ ösön (3026)

Batır irzer başın halğandar. (3027)
 Avır zamandarza, yen ayamay, (3028)
 Şağırzariñ aldan bargandar. (3029)

Sovět devërənëñ zolomdarın (3030)
 Këmdər yëñëp, yırap sıqtılar? (3031)
 Këmdər, ilge toğro hëžmet itëp, (3032)
 Millet ösön uttar yottalar? (3033)

Devërzerzen aşıp devërzerge, (3034)
 Tulkın-tulkın kile şağırzar, (3035)
 İl gemderë mënen yanıvsılar, (3036)
 Meğrifette saya yavgırzar. (3037)

Şıgriyetëñ hinëñ, şıgriyetëñ, (3038)
 Başkortostan, milli közretëñ (3039)
 Yır-moñ mënen başkort haqlap (3040)
 tora (3041)
 Üz ilënëñ ruhi këvetën. (3042)

Ütkende le, kilër könderze le (3043)
 Bëžze şağır – devlet kımmetë. (3044)
 Olo beğët bër moñdaşı bulıv (3045)
 Başkort tigen asıl millettëñ. (3046)

1998

Duşlıq hem Yalğanlıq (3047)
 “Duşlıq” hüzën küp tılkıyzar (3048)
 Duşlıq bulmağan yërze. (3049)
 Başkınsılar mënen bëžzëñ (3050)
 Duşlıq bulmağan bër ze. (3051)

Ĥattın aşkan yalgansılık, (3052)
 Bulğan ikë yözlölök. (3053)
 Seyesette yeşey elë (3054)

Haman ikë hüzlələk. (3055)

Bərəhə uniñ – bër qatlığa, (3056)

Avızın yabır ösön, (3057)

Turahın eytheñ eger, (3058)

Sarahın tabır ösön. (3059)

İkənsəhə - uqlı qayav, (3060)

Yeşərəlgən bik nəske. (3061)

Üzə le neq yılan işə, (3062)

Uralıp kərə əske. (3063)

Hıvzı tuğıp, may sıqmasın (3064)

Kürzək ində, küp kürzək. (3065)

Qatıldarğa qarşı torop, (3066)

Qan tüktək, qan tökörzök. (3067)

Duşlıq hisə bəzzəñ ösön (3068)

İzgələrzen de izgə, (3069)

Bitən yıvmağan kürşələr (3070)

Eytheler oşo hüzzə, (3071)

Quymağızsı, bavırzaştar, (3072)

Quyınığızzı asıp. (3073)

Əske yılan kiləp kərhe, (3074)

Qotolop bulmay qasıp. (3075)

Isın duşlıq, saf möhəbbət (3076)

Yörekte - yalqın hımaq, (3077)

Necəske tuğan tügəldər (3078)

Duşlıq ta, altın hımaq. (3079)

1998

Zamana Zobanızarı (3080)

Əy, kəşələr! Uyav bulıgız! (3081)

Yulivs Fuçik (3082)

Her zamandıñ üzənselər, ağırı, (3083)

İblisləgə, ətləgə; (3084)

Üzənselər tormoş səhnehənde (3085)

Zobanıyziñ bitləgə. (3086)

Zobanıylik həkəm höre ilde (3087)

Küpmə zaman, devərzer. (3088)

Bəz yeş sakta bəzzə izəvsələr – (3089)

Şular həzər evərmen. (3090)

Bər ni bulha, ular iñ bərənsə (3091)

Qasıp böte karaptan. (3092)

Qay arala kiləp sıktı ular (3093)

Tişək-toşoq, yarıktan? (3094)

Evərmender bögön – ular ində (3095)

Zamana gəroyzarı. (3096)

Ör-yañınan bitlək kəyəp alğan (3097)

İldəñ zobanıyzarı. (3098)

Zamanalar yañı həzər, yañı – (3099)

Aşır za yuq, kişəv ze. (3100)

Emme qaraskınan qalışmayzar (3101)

Bəzzəñ qandı eşəvze. (3102)

Namış, iman huqır bər tin tormay (3103)

Qulda vlast bulğanda. (3104)

Yuq, esenen tügəl, yavız yender (3105)

Yavızlıktan tivğandar. (3106)

Zobanıyziñ tabaq bitən kürəp, (3107)

Milletən horamağız, (3108)

Millet mənen hativ itməş, tiyəp, (3109)

His këne yuramağız. (3110)

Millet nime? Zobanıyzar ösön (3111)

Bërni ze izgë tügël, (3112)

Yörekterë yörek tügël - (3113)

kükrekterze, (3114)

Eytërhëñ, qara kümër. (3115)

Ëy, tuğandar! Uyav bulayıksı - (3116)

Yavızlıq arabızza. (3117)

Leğnet hëzge, keher töşköröler, (3118)

Yërzegë zobanıyzar! (3119)

1998

Yanğantav (3120)

Yanar tavzay yanğan saqtarımda (3121)

İške töşehëñ hin, Yanğantav. (3122)

Teñrëbëzzëñ közretterë mënen (3123)

Toğanıpmı elle qalğan tav? ! (3124)

Qayzan hinde bınday ilahi kös, (3125)

Qayzan hinde bınday möğcize? (3126)

Yër tarihi mënen il tarihi (3127)

Bërge kilgen, güye, bıl yërze. (3128)

Yër tarihi million yıldar bulha, (3129)

İl tarihi bëzge bik yaqın. (3130)

İl tarihi bëzge – Salavattıñ (3131)

Yöregënen sıqqan ut- yalqın. (3132)

Yana, yana, ayzar, yıldar yana, (3133)

Mëñer yıldar yana bıl tavzar. (3134)

Yanar tavzay yarhıv uy-ğisterëm (3135)

Tavzarımdı mëñ qat urayzar. (3136)

Yanğan tavım, hiněň kuyınında (3137)

İl yöregě tibe, il utı. (3138)

Yěrze barı izgělėkter tēlep, (3139)

Balkıp yata bēzzēñ il ҡoto. (3140)

1998

Resey, Hiñě Ni Buldı? (3141)

Resey, hiñe ni buldı? (3142)

Nindey helge tarınıñ? (3143)

Nindey gonah şomloqtan (3144)

Döldölderēñ abındı? (3145)

Nindey yeşērēñ köster (3146)

Tētmeñdē tēte hiněñ? (3147)

Nindey kanlı gemderēñ (3148)

Yenēñdē ũrtey hiněñ? (3149)

Kēmder hině kimēre? (3150)

Kēmder hině yēmēre? (3151)

Kēmder aldı vlastı? (3152)

Kēmder şuğa yul astı? (3153)

İlde kēmder tir tüge, (3154)

Tüge-tüge intēge? (3155)

İl, tip, kēmder yandılar, (3156)

Nindey kōnge ҡaldılar? (3157)

İldē kēmder aldanı, (3158)

Aldap-yoldap, yalmanı? (3159)

İldēñ küzē tondomo? (3160)

İl avızın yondomo? (3161)

İl östōnde ҡoyonmo, (3162)

Elle şaytan tuyımı? (3163)

Қoyondar kıyынлыққа (3164)

Җoyondorop torormo? (3165)

Běž ultırǵan karaptıñ (3166)

Aştı-öske kildәмә? (3167)

Җalayıq pirattarzan (3168)

Şulay tiz yěñěldәмә? (3169)

Resey tigen dev karap (3170)

Elle běr һibәsmә ul? (3171)

Җibәstěñ töpterěnde (3172)

Yahillıq һirәsmә ul? (3173)

İl běr seһnemә elle, (3174)

Běž şunda uynaybızımı? (3175)

Bay hem yarlı uyının (3176)

Uylap běž tuymaybızımı? (3177)

Dramamı, kemitmә bıl, (3178)

Bulırmı běr azaǵı? (3179)

Azım hayın haǵalap (3180)

Yöröy uniñ ǵazabı. (3181)

1998

Astım bik min sērzerәmdә (3182)

Tatlı һıyal, altın һıyal, (3183)

Ah, hiněñ bar bulmışıñ (3184)

Madonnahı sal Uraldıñ, (3185)

Asıl, nazlı қошо hin. (3186)

Reһmet hiñe, ilahi zat, (3187)

Alsaq bulǵanǵa yözöñ, (3188)

Hiněñ tomra қүзzerěnde (3189)

İnsaflıq қına күрзәм. (3190)

Żurlap eytem yene běr һüz, (3191)

İһlashıǵıñdı bәlәp, (3192)

Elә hiñe şıǵır yazım, (3193)

Taňğı nurzarğa töröp. (3194)

Қıldан нәске уызарымды, (3195)

Ivalıp tōşmes әләк, (3196)

Žur hem yaqtı höyöv utı (3197)

Irişlı bulhın, tiyәp, (3198)

Nağıslap hüzzerәmdә, (3199)

Astım min sērzerәmdә. (3200)

1998

Höyövämdә Hiñe Bülek İtem⁷²(3201)

Yıldar aşa, urav yuldar aşa (3202)

Hinә, yenәm, hinә әzlenәm. (3203)

Yöregәmdә ustarıma totop, (3204)

Hiñe kildәm, hiñe, güzelәm. (3205)

Hiñe kildәm, hiñe, güzelәm. (3206)

Ni tiheñ de, hinәñ ihtıyarza, (3207)

Min uzalmam hinen, uzalmam. (3208)

Hinә höyzöm, hin, tip, (3209)

yanıp-köyzöm, (3210)

Әy, güzelәm minәñ, küz almam, (3211)

Әy, küz almam minәñ, küz almam. (3212)

Höyövämdә hiñe bülek item, (3213)

Yöregәmdә halam aldiña. (3214)

Yörek mēnen yörek sērleşkende (3215)

Kükte yañğı yondož қabına, (3216)

Kükte yañğı yondož қabına. (3217)

1998

Altın Silbırlı Börköt (3218)

Hikeyet (3219)

Baştırme le tigen kēskey avıl, (3220)

Tarihtarı taşқа yazılған. (3221)

⁷²Şevre Қазақbayeva köyö (3224)

Bıl hikeyet hetër handıǵınan (3222)

Elë yañı tabıp alıǵan... (3223)

Evvel bër zamanda Mëñ ilëne (3225)

Uylamaştan, his te kötmeştan (3226)

Batşa harayınan heber kilgen, (3227)

Heberzerë tügël tikteştan. (3228)

Mëñ ilënde ošta börkötsöler (3229)

Dan totқан, ti, alıs-alısta. (3230)

Aldarına bër këm sıǵa almaǵan, (3231)

Ular sıǵha eger yarışqa. (3232)

Batşa ihe ülöp yaratқан, ti, (3233)

Başqorttarzıñ hunar қошtarın. (3234)

Taştan maһsus bina haldırtıp, ul (3235)

Terbiyelep totқан duştarın. (3236)

Vaқıt-vaқıt қоşsoları mēnen (3237)

Sıǵa torǵan bulǵan yalangа. (3238)

Üzë le ul, totop, börköt söygen, (3239)

Tatlı ömöt baǵlap dalangа. (3240)

Bıl yulı ul danlı Mëñ ilēnen (3241)

Horatқан, ti, қıyǵır börkөттө. (3242)

Dim buyında ihe bar il bēlgen (3243)

Battal tigen ütkēr yēgēttē. (3244)

Batşa ütēnēsēn üter ösön (3245)

Yöröy torǵas tav-taş қızırıp, (3246)

Battal bër mel, kērpēk қақмайınса, (3247)

Tañdar atқан сақта hızılıp, (3248)

Қayalaǵı börkөт oyahınıñ (3249)

Neğ östöne avın qorğan, ti. (3250)

Këşëlegë heyle mënen şulay (3251)

Ėorur bõrkõt esir bulğan, ti. (3252)

Baştirmenen Battal Pëtërburğa, (3253)

Ėoşto totop, hıbay yëldërgen. (3254)

Aşıl bülek birëp aq batşaga, (3255)

Başqorttarzan selem kündërgen. (3256)

Batşa aralarında küpmë қоş bar - (3257)

Bërenen de bëre homğol, ti, (3258)

Arahında homğoldarzan-homğol (3259)

Battal alıp kilgen kıyır, ti. (3260)

Heyër, unda tik başkortsı iken (3261)

Un-un bişlep қоştoñ isëmë. (3262)

Ëlëkten de Ural bõrkõtterë (3263)

Tañ qaldırır bulğan këşënë. (3264)

Baştirmenëñ hunar қоşon batşa, (3265)

Ayırıvsa höyöp, yaratıp, (3266)

Taş divarza tezre uyırğan, ti, (3267)

Qoyaş sıgışına qaratıp. (3268)

Suqışına altın qulsa tağıp, (3269)

Ultırtqandar altın sılbirğa. (3270)

Kõnder, ayzar ütken totqonloqta, (3271)

Sılбір taviştarı sıñırlap. (3272)

Harı altın sıñı torğan hayın (3273)

Halğan қоşto harı hağışqa. (3274)

Tërtlep uyanğan ul, kıyır bõrkõt, (3275)

Qılt itken de her bër tavişqa. (3276)

Bına yazzar yětken. Saf havağa (3277)

Kerek bulğan tezre asırğa. (3278)

Tezrelerzen kërgen irkênlêkten (3279)

Yörekeyë uniñ yarhıgan. (3280)

Iturğanıp, börköt bër iñgayı (3281)

Yen kösöne alğa intılğan. (3282)

Şul iñgayğa ısqınıp ta kitëp, (3283)

Tezre aş osop ҡotolğan. (3284)

Nëva yarzarınan tıvğan yaqqa (3285)

Alhız-yalhız oskan, oskan ul. (3286)

Şatlıqtarı kükregëne hıymay, (3287)

Zeñger kiñlêkterzë ҡoskan ul. (3288)

Tüzgen ҡoşkay yuldıñ miñnetëne, (3289)

Tıvğan yërë tartıp torğanğa. (3290)

Ös-dürt azna buyı osa torğas, (3291)

Yaqınayğan tıvğan ҡırzarğa. (3292)

Tapқан, tapқан börköt Baştirmenëñ (3293)

Tıvıp üsken tavın, urmanın. (3294)

Onotmağan oşo tav başında (3295)

Kön itkenëñ, oya ҡorğanın. (3296)

Havalarzı iñlep, ҡıyalatıp, (3297)

Kilëp ҡunğan ҡaya başına. (3298)

Bëlhe eger, ul da yazır inë (3299)

Yazmıştarın ҡaya taşına. (3300)

İlge ҡaytiv beñtënen ҡoşkay (3301)

Қayalarğa ҡunıp ҡağınған. (3302)

Buldımı iken tağı бүten bër ҡoş (3303)

Tıvğan yërën şulay hağınған! (3304)

Emme haman ężerlėklep kilgen (3305)

Totqonloqtoñ qara tamğahı. (3306)

Ah, bėrkėttė ęarap qına itken (3307)

Suqıştağı sılbır alqahı. (3308)

Tabıř ężlep, urman ęsterėne (3309)

Barıp qına kėrgen sağında (3310)

İmen botağına ęlekken ul (3311)

Elėgė şul altın sılbırzan. (3312)

Kėpmė gėne talpınmahın bėrkėt, (3313)

Qatı totqan ecel tırnağı. (3314)

Ğümėr meñgė tųgėl-bėrkėt te bit (3315)

Bıl donyanıñ barı qunağı. (3316)

Battal azaq barıp sıqqan, tizer, (3317)

Bėrkėt helek bulğan urınğa. (3318)

Batır qořtoñ olo ruqın danlap (3319)

Baştirmele yırzar yırlanğan. (3320)

Ul yır izgė hėyöv yırı bulğan (3321)

Üz ilėne, tıvğan tupraqqa. (3322)

Saqrıp uq torğan ir-yėgėttė (3323)

Tıvğan yaqqa yırak-yıraktan. (3324)

Bařtirmenėñ kıyğır bėrkėt qoşo, (3325)

Hin bėgön de künėl türėnde. (3326)

Ayaz kükke baqham, tıvğan yėrem, (3327)

Ğorur bėrkėt hımı kūrėne. (3328)

1998

Dalala (3329)

Hikeyet (3330)

I

Ütkenderžen ƙalğan bıl ƙetire (3331)

Elë haman uyız ƙaynata. (3332)

Dala österënde - ƙışƙı saskav, (3333)

Buzarıp ta ğına tañ ata. (3334)

Ayaƙ aštarında – bašƙan hayın (3335)

İñğır-şıñğır aƙ ƙar tavişı. (3336)

Aƙ ƙarzarza-küpmë ƙara şevle, (3337)

Ƙara şevle añdıy tabışın. (3338)

II

Bër ir bala mënen bër ƙız bala (3339)

Tañdan torzo bına tağı la. (3340)

Tañdan torop, ular azna hayın (3341)

Yulğa sığa ƙürşë avılğa. (3342)

Mektep yulı... Töpköl avıldarza (3343)

Hin bër bele bala-sağağa. (3344)

Bër ƙız bala mënen bër ir bala (3345)

Sığa tağı ƙarlı dalağa... (3346)

III

Dala österënde- sërle tınlıƙ, (3347)

Şom hala, şom her bër külege. (3348)

Keskëne bër tümeles te ƙatta (3349)

Şomlo külegege eylene. (3350)

Emme bıl ni tağı – alda, ana, (3351)

Yaltlap kite utlı nökteler. (3352)

Tëzëlëşëp yuldiñ yan-yağına, (3353)

Këmdë añdıy, këmdë köteler?.. (3354)

IV

Bürë, bürë!.. Yeşën tizlëğënde (3355)

Bıl uy tëlëp üttë mëyënë. (3356)

Şıp tuƙtamı şul saƙ yulavsılar, (3357)

Aldarında-bürë öyörö. (3358)

Zeher uttar yana küzzerēnde - (3359)

Yenderēnde ötöp alırzay. (3360)

Yavız bıl zattarziñ küzzerē le (3361)

Uttan alıp utqa halırzay. (3362)

V

Şıp tuқтаğan köyö, bağanalay, (3363)

Қатıp қалды ikē yulavsı. (3364)

Balaқayzar, hēzzē қursalarға (3365)

Bēr Hozayzan қözret bulhası! (3366)

Bına bēr mel utlı қарасқılar (3367)

Tire-yaқtan қамap aldılar. (3368)

Yulavsılar, tın alırға қurқıp, (3369)

Қap urtala torop қaldılar. (3370)

VI

Yeşev mēnen ülēm araları, (3371)

Ah, taraya indē, taraya. (3372)

İldēñ oşo yeşēl қurpıları (3373)

Özölörmö şulay zayaға? (3374)

Özölmehēn bēruk, özölmehēn (3375)

Saf altınday gümēr yēpterē. (3376)

Zamanalar aша, kēskey dustar, (3377)

Algım kile hēzzē күterēp. (3378)

VII

Şul uқ tañda yaқın bēr avıldan (3379)

Hunarsılar sıқtı hunarға. (3380)

Sukmarzarın totop, mılıқ asıp, (3381)

Sıқtı ular бүрē avlarға. (3382)

Anқı-tiñkē yöröy torғas, bēr saқ (3383)

Ėzge töştö hunar burzayı, (3384)

Hunarsılar alға intıldılar, (3385)

İnlöp-buylap yalan-ķırzarzı. (3386)

VIII

Hunar  tter n n seńk ldev  (3387)

Yarıp  tt  tańǵı havanı. (3388)

At toyaqtarınıń tupırlavı (3389)

Alıń-alıńtarǵa taraldı. (3390)

Huńǵı minut, huńǵı s kundtarza, (3391)

Nek ırǵırǵa ǵına tigende, (3392)

B r lerz n hiızǵer olaǵına (3393)

Kil p y tt  hayt-hayt h renlev. (3394)

IX

Yırtqıs t g l, elle nime bulhın, (3395)

B r n n de yen  b r ǵene. (3396)

Bına ıńķı dala  ster nen (3397)

eter taviş kile g r ldep. (3398)

İnd  hez r ular  zzer   k (3399)

Eylend  le baha orbanǵa. (3400)

orbandarın taşlap, as b r ler (3401)

Hıpırttılar tırım-tıraǵay. (3402)

X

ıvıp alıp kitt  dala buylap (3403)

Hunarsılar b r   y r n. (3404)

Sal dalala şulay ǵez l h k m (3405)

Vaıtında kil p  lg rz . (3406)

Yıldar  tt . İk  yulavsıbız (3407)

Y yen-y yenserzer  st re. (3408)

Bendelerge upķın sit nde le (3409)

Teńr b z bit  m t, k s bire. (3410)

1999

Aralarza Yıldar Yata (3411)

 y ożayım, bıl maturlıķ (3412)

Ƙayzan kildě, ƙayzan hiŋe? ! (3413)

Miněŋ güměr yuldarımda (3414)

Osranıŋ hin indě niŋe? (3415)

Önde tügěl, tōşömde le (3416)

Kürerměn, tip, kötmegeynēm; (3417)

Yanırımın, tip, köyörmen, tip, (3418)

İndě ömöt itmegeynēm. (3419)

Hině kürzēm, hiněŋ yözöŋ, (3420)

Küzzeremdě ƙamaştırzı. (3421)

Hiněŋ tomra ƙaraştarıŋ (3422)

Uyzarımdı azaştırzı. (3423)

Yeněmden min yaƙın kürzēm (3424)

Hiněŋ barlık bulmışındı; (3425)

Hině küręp, hině höyöp, (3426)

Saƙ-saƙ aldım hulışımdı. (3427)

Hin, hin, tiyęp, ėy, hılıvım, (3428)

Yanam da bit, köyem de bit, (3429)

Diavanalay běr ƙatlanıp, (3430)

Hině, hine höyem de bit... (3431)

Ah, beğērēm, huŋlağanmın, - (3432)

Aralarza yıldar yata, (3433)

Yazmıştargā yazıp ƙuyğan (3434)

Urav-urav yuldar yata. (3435)

1980, 2000

Hüz Ƙezērlē (3436)

Bıl ayza min yöz yul şıgır yazzım... (3437)

Tamara Ğeniyeva (3438)

Min de elě yöz yul şıgır yazzım, (3439)

Altın, kömöş uniñ bër azı. (3440)

Yöz yul şığır, ısın şığır bulha, (3441)

Meñgëlëkke ul bit bër azım. (3442)

Emme ni hecetë meñgëlëktëñ, (3443)

Bögöngöhö uniñ bulmaha? (3444)

Saf altındı ilde kebegënen (3445)

Ayırırılıq aqıl tıvmaha? (3446)

Tik şulay za hüž kezërlë yërze, (3447)

Bëzge kanat kuya hüž kösö. (3448)

Altın ğına bul da, ay, kömöş bul, (3449)

Ëy, hin, şağır, galem ilsëhë! (3450)

2000

Dim Buyıqazarı-Gölbaksa (3451)

Dim hıvzarı bıyıl tulıp ağa, (3452)

Dim hıvzarı sapqın at iken. (3453)

Yeyzer yëtkes, ısın yennet ëzlep, (3454)

Dim buyına torop sap iken. (3455)

Dim buyzarı yeşkëlt yeşme (3456)

töslö - (3457)

Yeyrep yata yeşël tuğayzar; (3458)

Tuğayzarza bësanderë yëtken, (3459)

Hayray elë, hayray turğayzar. (3460)

Dim hıvzarın, Dim buyzarın (3461)

buylap, (3462)

Küpmë tavzar başkan tëzëlëp. (3463)

Şul tavzarzay ğorur yaқтаştarım (3464)

Donyalarzı höyhön özölöp. (3465)

Dim ürënde meğrur balkıp tora (3466)

Yözlökeytav mënen Dim-Ural; (3467)

Şul tavzarza tivğan aşıl moñdar (3468)

Kilesekke yaqtı yul yurar. (3469)

Dimëm minëñ, olo danıñ hinëñ - (3470)

Nurlı hem de sërle Nariştav; (3471)

Nariştavzı kürër ösön gëne (3472)

Küpmë kēşē kile alıstan. (3473)

Dim buyıqayzarı – göl baqsahı, (3474)

Dim buyzarı – olo hazına. (3475)

Qanatlı küñel osar qoştay, (3476)

Dim buyında bulhañ az gına. (3477)

Dim hıvzarı, al-yal bēlmeyēnse, (3478)

Aşıgamı kilër könderge? ! (3479)

Ağa Dim-Dim, tulqın qağa-qağa, (3480)

Selem birēp işken yēlderge. (3481)

Dim hıvzarı – güzel mēñ yērēnēñ (3482)

Nazlı moño, tērē hulışı. (3483)

Dimëm minëñ, eyze her saq şulay (3484)

Ağıp yat hin taşıp, tulışıp! (3485)

2000

Taşlı Tavzarına Mëndem (3486)

Mögcizeler alıs, timeyēksē, (3487)

Mögcizeler bēzzēñ ērgele. (3488)

Yērēmdē min ör-yañınan kürzēm (3489)

Taşlı tavzarına mēngende. (3490)

Taşlı tavzarında taş kayalar (3491)

Buylap qına kitken bër talay, (3492)

Hıvzar ağa bında, tērē hıvzar, (3493)

Taşlı yērēn bülēp urtalay. (3494)

Kėskey gėne tav-urmanlı tøyek - (3495)

Böryenmė bıl, İzəl başımı? (3496)

Taşlı tigen danlı-şanlı avıl (3497)

Elşeyzerzėň yözök kaçımı! (3498)

Yayıksıbı tizer Mėň ilėnėň (3499)

Zatlı bėr ırıvın evelden. (3500)

ırıv ıoton haqlap torğan töbek (3501)

Oşo iñdė, oşo gemelde. (3502)

Lėgėndalar bında us töbönde, (3503)

Ĥikmet tulı kitap bitėndey. (3504)

Kilėn taşındağı tamğalarğa (3505)

Sal bıvattar hıyğan irkėnlep. (3506)

Şanaysarı mėnen Şaytansarı - (3507)

Bıl tőbektėň sėrzer tőyönő. (3508)

Tıvğan yağım, min yeşeyėm yėrze (3509)

Hinė hōyöp, hin tip hōyönöp. (3510)

Taşlılarzıñ tamırzarı teren, (3511)

Yeyrep üşe ırıv ağısı. (3512)

Küptė kürzėň, millet, küp kisėrzėň, (3513)

Eyze elė, üs hin, alğa sık! (3514)

Taşlı tavzarına taştar haldım, (3515)

Tavzıñ ruĥı riza bulhım, tip; (3516)

Asmandarğa bağıp, tesbiĥ eyttėm, (3517)

İlėm, könöm imėn torhon, tip. (3518)

2000

Talkaş Tulķındarı (3519)

Talkaş tulķındarı katlı-katlı, (3520)

Asılmağan kitap bitėndey. (3521)

Bėrse tınıp, bėrse tulķınlanıp, (3522)

Nizer köyley Talkaş, ni höyley? (3523)

Min Talkaşqa bağıp, kitap astım, (3524)

Bër bağımsı himağ boronǵo. (3525)

(Aqıl ɛyelerɛ yukqa ğına (3526)

Qullanmağan oşo ırımdı.) (3527)

Kitap astım iħlas küñlêmden, (3528)

Yaktı yazmış têlep ilême. (3529)

Bar bulmışım hiñe ğene fiža, (3530)

Tıvğan yêrem, bërzen-bêrgenem. (3531)

Sal tulqındar, Talkaş tulqındarı (3532)

Yarhıy, tulay bik yış, ürepsêy. (3533)

Yarhıyzarıñ, Talkaş, tanış miñe, (3534)

Tanış miñe hinêñ yörekhêv. (3535)

Oşonda bit, oşo hıv töbönde (3536)

Ħaindarzıñ yata şevlehê. (3537)

Batırzarzıñ uğı kıyıp ütken (3538)

Ħas doşmandıñ mekêr-Ħeylehên. (3539)

Hay, bulğan da bêzze ğeyyer irzer - (3540)

İblisterzê totop bıvırlıq. (3541)

Altın Ħaķı tora her zamanda (3542)

İldê yaqlav, ilge toğroloq. (3543)

İndê qabat ayak başmaş bında (3544)

Bıl donyanıñ qara kösterê. (3545)

Meñğêlêkke leğnet hiñe, leğnet, (3546)

Aq batşanıñ qara ɛşterê! (3547)

Talkaş, Talkaş, hin de üz inêñde (3548)

Kütergenhêñ ildeñ kürgenêñ; (3549)

Üz yeněñden aša ütbergenhěñ (3550)

Aq könderěn, qara tönderěn. (3551)

Aq könderze, qara tönderze le (3552)

Ömötterěn halkan özmegeñ. (3553)

Bıvattarzan aşkan bıvattarğa, (3554)

Haklıq yulqayzarın eźlegen. (3555)

Talkaŝ tulkındarı yarğa tügěl, (3556)

Yöregeme kilöp qağıla. (3557)

Talkaş yarzarında sal tulkındar (3558)

İlahi bër moñ bulıp ağıla. (3559)

2000

Uraltav İtegėndegė Tiŝektaŝ (3560)

Qayahına Şıgır (3561)

İlem, hiněñ hatta Tiŝektaŝıñ (3562)

Üzė bit bër hikmet, mögcize. (3563)

Poyezdarza yělöp hem yeyevlep, (3564)

Hiñe kile küpmė ilgizer. (3565)

Yėrėm gecep. Hem kėŝė le gecep - (3566)

Nime tapmaqsı ul tavzarza? (3567)

Tıms öyön taşlap, il kızırıp, (3568)

Sıgıp kite elle qayzarğa. (3569)

Sıgıp kite ozon yuldar buylap, (3570)

Yerge, hıvğa kılıp tamaşa; (3571)

Urap-urap tügěl, tup-turanan (3572)

Tırmaŝa ul bėyėk tav aşa. (3573)

Yeki bına qaya baştarına, (3574)

Yuğarığa mėnėp, ul başa; (3575)

Eytėrhěñ de, ürge ürley-ürley, (3576)

Kükke mėne, kükke olğaşa. (3577)

Tavzar-tavzar, kükrekeren kiröp, (3578)

Küktë terep torğan kük tavzar... (3579)

Tavğa mängen hıyalıyzar ösön (3580)

Yuq totqarlıq, yuq his tuqtavzar. (3581)

2000

İremelëm (3582)

Hıyalımda hinë küpten indë (3583)

Küre inëm, izgë İremelëm. (3584)

Uyzarımda alıs-alıstarzan (3585)

Hiñe barzım, hiñe ürmelenëm. (3586)

Altmışımdı artılığanda bına (3587)

Nasip buldı hiñe artılırğa; (3588)

Bolot qatlamdarın aşı ütep, (3589)

Bëyek-bëyekterge qalkınırğa. (3590)

Hıyaldağı nime? Isınbarlıq (3591)

Artıqıraq bında hıyaldarzan. (3592)

İl aldında hınav totamı ni - (3593)

Tavğa ürley, tavğa hıyalbayzar. (3594)

Tavğa mënëv – olo şatlıq yërze, (3595)

Donya şunday hozur bëyeklëkte. (3596)

Tavzar gezël – tik tavzarza gına, (3597)

Her azımıñ ilte böyöklökke. (3598)

Böyöklökke aşı bında kësë, (3599)

Kükter kükrey unıñ qosağında. (3600)

Kükrep-tëtrep, yaqtı hıster tıva (3601)

Şıgriyettëñ izgë usagında. (3602)

Hiñe kildëm, hiñe, ilkeyëmdëñ (3603)

Tavzar tavı, izgë İremelëm! (3604)

Min gümērēm buyı, eytērheñ de, (3605)
Tavğa mēndēm, tavğa ürmelenēm. (3606)

İremelēm, hinēñ tübelerēñ (3607)
Balkın yata ğalem kiñlēĝēnde. (3608)
Yērzhēñ, küktēñ barlıq hozurlıĝın (3609)
Yıyĝanhıñ hin, tavım, üz inēñe, (3610)
üz inēñde. (3611)

2000

İremel Artıštarı (3612)

Tıvĝan yērēm, hinēñ zur bülegēñ - (3613)
Artış suĝı bına ƙulımnda. (3614)
Artış ƙıvaĝtarı yeyrep yata (3615)
İremelkey tavzıñ buyında. (3616)

Artış üşken yērzer... E bēyēkte - (3617)
Şır yalangas tavzıñ bitlevē. (3618)
Unda ĥatta tōnyaq hılıvzarı - (3619)
Şırşılar za barıp yētmeyzhēr. (3620)

Artış yēmēşterē ölgörĝen mel - (3621)
Ƙarap torovzarı tamaşa. (3622)
Artıştarzı aşa ütken saĝta (3623)
Yeşällēkke küzzer ƙamaşa. (3624)

Bıl maturlıq ƙına tüĝel yērze, (3625)
Bında böyök yeşev ƙanunı. (3626)
Taş yēĝene sat yebēşken ana (3627)
Artış aĝasınıñ tamırı. (3628)

Sat yebēşken bütēñ bēr aĝas ta (3629)
Tamır yeye almaş kiñlēkte. (3630)
Aĝas ƙınamı huñ, unda elē (3631)
Ayaq başmay beĝzhē kēyēk te. (3632)

E tebiġet hınay bėyėklėkte (3633)

Halkındarı, yėlė mėnen de. (3634)

Unda barı tiñhėz yeşev kösö (3635)

Ƙarşı tora ızgır yėlderge. (3636)

İñ mökeddes maqtav hüzėm bögön - (3637)

Meñġe yeşel artış haqında. (3638)

Mėner yıllık bėyök yeşev kösön (3639)

Birsė, Hożay, birsė halkıma! (3640)

2000

Sumam Elė Dala Ƙosaġına (3641)

Dalalarza tıvıp üşhem de min, (3642)

Ğümėrzer bit üte Ƙalala; (3643)

Teren hıvġa sumġan balıġ hımaġ, (3644)

Min Ƙalanan sıġam dalaġa. (3645)

Iġı-zıġıñ, şav-şıvzarıñ mėnen (3646)

Ƙalıp torso, Ƙala, bėr azġa, (3647)

Aşġına la tora yörekkėnem (3648)

Tıvġan yaġġa, tıvġan Ƙırzarġa. (3649)

Havalar tar miñe taş Ƙalala, (3650)

Tamırzarım minėñ dalala; (3651)

Meñġe ġaşıġ donya kiñlėġene (3652)

Dalalarza tıvġan balalar. (3653)

Kiñlėk mėnen bėrge bėyėklėkke (3654)

Dala balaları tañ Ƙala, (3655)

Küñlėmde minėñ sal Ƙılġandar (3656)

Tulġın-tulġın bulıp sayƘala. (3657)

Sumam elė dala Ƙosaġına, (3658)

Dalalarza – minėñ dalanım. (3659)

Dalalarım – miněň ırıs ilēm, (3660)

İrívımdıñ unda davamı. (3661)

Töpkölderzen sıqқан ағын hıvзay, (3662)

Şağırzar bit tıva avılda; (3663)

Ġüměr buyı şağır yuldar yara (3664)

Şıgriyettěň těke tavında. (3665)

Dalalarza tıvıp üshem de min, (3666)

Beylengenměn indě kalağa. (3667)

Tik aşkınam hamан tıvğan yaqқа- (3668)

Moñom yeşey miněň dalala. (3669)

2001

Těl Diñgězě (3670)

Alıs Könsıgıstan Dunaygasa (3671)

Nindey diñgěz, nindey okėan? (3672)

Ul bit bėzzěň törki babalarzıñ (3673)

Těl diñgězě şulay alkıngan. (3674)

Běr sigěnde – tönyaq bozlavıgı, (3675)

Běr sigěnde – könyaq sülderě, (3676)

Běrem – herem tězělěşep kitken (3677)

Törkizerzěň kürklě ilderě. (3678)

Oşo kiñ donyala saf altınday - (3679)

Başkort ilě, başkort yěrzerě; (3680)

Bėzzěň küñelderzěň iñ türėnde - (3681)

Başkort hüzě, başkort köyzerě. (3682)

İleběz ze bėzzěň, tělėběz ze (3683)

Diñgěz kėvėk yatқан yeyělėp, (3684)

Uralkayzıñ zeñger kükterėnde (3685)

Sal bėrkötter osқан keyělėp. (3686)

Volga yarzarınan Tubılğasa (3687)
 Tulqın ҡağıp torğan bıl diñgöz: (3688)
 Handuğastay hayrap, höyöp, nazlap, (3689)
 Bërge tuplap torğan tëlëböz. (3690)

İl kürgendë tëlëböz ze kürgen, (3691)
 Tël ҡuzğalha, il de ҡuzğalğan; (3692)
 Һевѣf-Һeter kilhe, sesen hüzë (3693)
 Yörekterge yalqın, ҡuz halğan. (3694)

Kisheler ze tëldë kilmëşekter, (3695)
 İlëböz bit tëlën birmegen, (3696)
 Aşhalar za asıl asabanı, (3697)
 Tëlëböz bit ildë inlegen. (3698)

Bulğan ilde şunday zamanalar - (3699)
 Tëlgëlengen geziz yërëböz, (3700)
 Mëner sakrımdarğa yeyrep yatқан (3701)
 Başkortostan tigen ilëböz. (3702)

Tëlënhe le yërzer, tërëböz böz, (3703)
 Tërë diñgöz – bëzzëñ tëlëböz; (3704)
 Tëlëbözze – bëzzëñ imanıbız, (3705)
 Tëlëbözze – ayaз könöböz. (3706)

Tëlë barzın ğına ilë bar, tip (3707)
 Eytken hüzzer tora mëñ altın; (3708)
 Tëlëñ, yërëñ, dinëñ izgë – oşo (3709)
 Ös tağanga tayan hin, Һalkım! (3710)

Tël diñgözë meñgë hayıkmahın, (3711)
 Böz bit şunıñ hıvın eşeböz; (3712)
 Oşo tërë hıvzan ilham alıp, (3713)
 Vaqıt daryaların kiseböz. (3714)

Kěšələržě yěrže těl yöröte, (3715)
 Tılsım aşkınsınday těl üzě; (3716)
 Yeněběžge, teněběžge dava - (3717)
 Bězzěň tělěbězzěň diňgězě. (3718)

2001

Yětě Reşit (3719)

Başkort ezebiyetěne bėz, (3720)

yětě Reşit, běr osorža kildėk (3721)

Bėz-bėz, bėz inėk. Bėz bit elě (3722)
 Yětě Reşit inėk yeşlėkte. (3723)
 Ƙasan ğına elě bėzzěň de bit (3724)
 Ƙoyaş tora ině töşlėkte. (3725)

«Yětě Reşit kile! » - tiyěp, běr saƘ (3726)
 Seğit ağay ħeber sığarızı, (3727)
 Şul ħeberěn höylep, bėzzě le ul (3728)
 Ömöt nurı mēnen ħuğarızı. (3729)

Yětě Reşit, yětě tay-tulaƘtay, (3730)
 Yětě yėğět inėk ul saƘta. (3731)
 Öfölerge kildėk, Öfö bėzzě (3732)
 Ƙarşı almaha la ƘosaƘlap. (3733)

Emme donya tik bėzzėkė ině, (3734)
 Yıhan tora ině yaƘtırıp. (3735)
 Öfö tavzarına ürlenėk bėz, (3736)
 Ƙıyal Ƙanatında talpınıp. (3737)

Ėskeyzerě tulı uy-ħis mēnen (3738)
 Kilgen ině Reşit Eħteri. (3739)
 (Şul isēmge yarış oyoştora (3740)
 Mesėtlēnėň ħezěr yeşterě.) (3741)

Reşit Eħterizėn bėr tüzėne (3742)
 Mul birgeynė Ğozay talantı, (3743)
 Emme Şigriyette üz-üzėne (3744)
 Barı ۆlgörzö ul ҡaratıp. (3745)

Қarattı la sesen tėlė mėnen, (3746)
 Bėr az ğına balkıp aldı ul; (3747)
 Onotolop, ğümėr azağında (3748)
 Yene bėr az ҡalkıp ҡaldı ul. (3749)

Əy, ilahi böyök Şığır ilė! (3750)
 Kėmdėr ğėne hiğne kilmegen, (3751)
 Baźlap yanıp torğan yorekkeyėn (3752)
 Ustarına totop inmegen... (3753)

Tań yağında, ana, ҡarağızsı, (3754)
 Reşit Nazarovtıń yondozo, (3755)
 Yağtı mayağ bulıp Şigriyette (3756)
 Yana, yana tönön, köndözön! (3757)

Reşit duşım Soltangereyevtėń (3758)
 Ğėroyzarı alsaq, yağımlı. (3759)
 Prozanıń sėrlė kińlėğėnde (3760)
 Tağı la bėr yondoź ҡabındı. (3761)

Reşitterge bayhıń, ilėm, ğalkım, (3762)
 Reşitterėń tapķır hüzlėler; (3763)
 Tura yuldan ular barıvsılar, (3764)
 İmanlı hem yağtı yözlöler. (3765)

Əy, nizamlı, Reşit Nizamov, duş! (3766)
 Ğin tariħtan habağ alahıń, (3767)
 Ütkenderzen kilesekke taban (3768)

Küñelderze küpër halahıñ. (3769)

Ėşşë şağır Reşit Fazlıyevtı (3770)

Žurlap kötön ala Bişkuray; (3771)

Saķırğandı kötöp tormay za ul, (3772)

Bişkurayzı ıaytıp biş uray. (3773)

Reşit Sabit ıoştar söyzö kükke, (3774)

İlasındar osto bëyëkte. (3775)

Sıgıvıñdı, azaş, kötem elë (3776)

Beygëlerge algır këyëktey. (3777)

Yëtë Reşit. Yëtënsëhë bına (3778)

Hëzzëñ alğa sıgıp baştım min. (3779)

İlëm, hiñe aķ behëtter tëlep, (3780)

Ğilëm kitaptarın astım min. (3781)

Şıgriyettëñ ıoyaş nurzarınan (3782)

İlham alam min de, ıot alam, (3783)

ııyıvzarğa behët yurayım da (3784)

ıurıaıtarğa, totop, ıot halam. (3785)

Yëtë Reşit icad mayzanında, (3786)

Bulmanılar ular yëbëkter; (3787)

Vatansılar, Reşit Niğmetizey, (3788)

Aşıldarzan aşıl yëğëtter. (3789)

Ayaz kük yözönde yeyğor tösö - (3790)

Bëzzëñ küñelderzëñ balkıışı. (3791)

ıanat ıuyzı gümër yuldarında (3792)

ııyal nurı, ııyal yaıtıhı. (3793)

2001

ıoşıayzarza - ıanat... (3794)

ıoşıayzarza - ıanat, (3795)

- kěšěle - uy, **(3796)**
 Běyěk-běyěkterge osmağa, **(3797)**
 Yělpěněp te kitěp ye yělkěněp, **(3798)**
 Zeñger kiñlěkteržě ҡosmağa. **(3799)**
- Ҙоҫҡayzarға ҡarap, min ҫulay ҙa **(3800)**
 Kөнleҫep te ҡuyam ҡoҫtarzan; **(3801)**
 Unıñ ғma түgөл, buyıñ mänen **(3802)**
 Oshañ iken ҡıyғыr ҫoñkarzay. **(3803)**
- E bit kěšě küpten indě osa, **(3804)**
 Osa vėrtolėtta, osҡosta, **(3805)**
 Yěr tireley indě osop yöröy **(3806)**
 Hava karaptarı kosmosta. **(3807)**
- Kěšělėktėñ hıyal eyelerě **(3808)**
 Alıҫkaraq tağı kitmeksě, **(3809)**
 Yıhan karabında yıhangirzar **(3810)**
 Yondożzarға barıp yėtmeksě. **(3811)**
- Tik barıběr ҡoҫkayzarza - ҡanat **(3812)**
 Kükrek kösö mänen osorға, **(3813)**
 Kükrek kösö mänen küktě inlep, **(3814)**
 Zeñger kiñlěkteržě ҡosorға. **(3815)**
- Kěšělėktėñ unıñ, aқıl kösön **(3816)**
 Ҙarşı ҡuymaham da ҡoҫtarға, **(3817)**
 Min üzem de osop kitėrzeymėn, **(3818)**
 Ҙanat ҡaғыp oҫkan dustarzay. **(3819)**
- Ҙоҫkayzarza - ҡanat, **(3820)**
 kěšěle – uy, **(3821)**
 Kěšelerze - hıyal ҡanatlı, **(3822)**
 Ҙanathızға түgөл, kanatlıға **(3823)**

Bire Hožay ısn talantı. (3824)

Dahılık ta barı bër Hožayzan, (3825)

Bik az bında titul, dan ğına, (3826)

Yırza, moñda, şıgriyette kęşě (3827)

Hınav tota ğalem aldında. (3828)

2001

Ural Batır İlě – Sal Ural (3829)

Ural, Ural - ğazınalar ilě, (3830)

Möğcizeler ilě, hay Ural; (3831)

Teñrěbėzzěñ höyöp baqqan yěre, (3832)

Altın-kömöş ilě - dan Ural. (3833)

Ural, Ural – bahadırzar ilě, (3834)

Ural batır ilě – Uraltav, (3835)

Başkort tigen baş ğalıkkı in tev (3836)

Baş yort bulğan izğě Uraltav. (3837)

Ural, Ural – aq ğıyaldar ilě, (3838)

Alsak nurzar uynap yatқан yěr, (3839)

Homay qoştoñ kanat astarında (3840)

İñlep- buylap tañdar atқан yěr. (3841)

Ural, Ural – taş qayalar ilě (3842)

Hem qalalar ilě ul Ural; (3843)

Tulqın-tulqın bulıp yeyrep yatқан (3844)

Sal dalalar ilě ul Ural. (3845)

Ural, Ural – ilahiyet ilě, (3846)

Böyök zattar ilě – Uralım; (3847)

Salavattar, Velidizer ilě, (3848)

Azatlıqtıñ Ural oranı. (3849)

Ural, Ural – ozon köyzer ilě, (3850)

Yırzar seňgældeğä – Uralkay, (3851)
 Küñelderzë kükke olğastırıp, (3852)
 Sıñray – sıñray hinde qurayqay. (3853)

Ural, Ural – tērë hıvzar ilë, (3854)
 Yenşışmeler ilë – kiñ Ural, (3855)
 Buranbayzıñ yırzarılay irkën, (3856)
 Ruñıbızğa bëzzëñ tiñ Ural. (3857)

Ural, Ural, borongoloq mēnen (3858)
 Bögöngölök hinde yeneşe, (3859)
 Arqayımıñ mēñ yıllıqtar aşa (3860)
 Ğalem mēnen, ana, sërleşe. (3861)

Ural, Ural – Başkortostan hinëñ (3862)
 Tērë yenëñ, tērë yöregëñ, (3863)
 İmën gëne bulhın, tıvğan yërkey, (3864)
 Tıvır tañdar, kilër könderëñ. (3865)

2001

Möcey Yondozo (3866)

Böyük Vatan huğışı qaharmanı, (3867)
Başkortostanıñ danlı ulı, faşistik (3868)
Gërmanıyanıñ Dağav kontslagëri totkono, şağir (3869)
hem qomandır Heyrëtdin Möcey istelëğëne (3870)

Yavgir-şagir, hinëñ yaqtı ruñıñ (3871)
 İl kügënde bögön yaqtıra; (3872)
 İlëm, tiyëp, yenën fıza kıla (3873)
 İzgëlerzen-izgë zat kına. (3874)

Ölken ağam minëñ, bavırzaşım, (3875)
 Hinë uylap, yenëm hızlana, (3876)
 Hinëñ yazmışıñdıñ yalqınında (3877)
 Min de yanam, min de hızlanam. (3878)

Hinėñ mēnen bērgē min de, güye, (3879)

Ƙarşı baram doşman yavına; (3880)

Avtomatım Ƙışıp totƘan kilēş (3881)

Yav Ƙırında min de abınam... (3882)

Avzı, avzı şağır hem komandır, (3883)

İndē nisēk torop başırğa? (3884)

Ut Ƙulsahı aşa sıgıv ösön (3885)

Nisēk itēp yuldı asırğa? (3886)

Ah, bulmanı, Ƙamavzağı polƘtıñ (3887)

Ƙalmağaynı indē kös-kerē, (3888)

İldē şulay tapap kile inē (3889)

ƘırƘ ikēle faşist ğeskerē. (3890)

Faşist esirlēğē. Unday vehşilēktē (3891)

Bēlmey inē elē kēşēlēk. (3892)

Nindey avır hınav, şağır yenēm, (3893)

BaşƘayıña töştö işlēp. (3894)

TotƘonloƘtoñ könö ğēne tūğēl, (3895)

Ġazap, miñnet seğēt-minutı; (3896)

Esirzerzēñ könö totƘonloƘta - (3897)

Yen aş(ı)rav ul bit ut yotop. (3898)

YuƘ-yuƘ, yen aş(ı)rav ğına tūğēl, (3899)

Köreş utı elē hünmegen, (3900)

AzatlıƘtıñ ruħı his bēr vaƘıt (3901)

Hünmegen ul hem hürēlmegen. (3902)

Podpolyēla köreş davam ite, (3903)

Möcey unda – alğa eyzevsē, (3904)

Küñēlderge ömöt nurı bōrköp, (3905)

Yörek yaraların beylevsě. (3906)

Totkonloқта ayzar, yıldar buyı (3907)

Toğro qaldı şağır antına; (3908)

Huñğı hulışqasa, ilēm, tiyěp, (3909)

Yörekkeyě uniñ talpına. (3910)

Isın irzer üte ğüměr yulın (3911)

İnderěne iñdē tēreşěp; (3912)

Yeşev mēnen ülēm araların (3913)

Üttē şağır, üttē köreşěp. (3914)

Faşistarziñ tamuq uttarında (3915)

Yandırzılar Mōcey batırzı, (3916)

Emme batır yenē kük yözōne (3917)

Yaktı yondož bulıp atıldı. (3918)

2001

Başkort Tigen Millet Běz (3919)

Běz üzěběz – başkorttar, (3920)

Küp ırıvğa baş yorttar. (3921)

Ş. Babiç (3922)

Başkort tigen millet běz, (3923)

İlahi běr ömmet běz, (3924)

Avır yıldar ütkenběz, (3925)

Devěrzerzě iñlep běz. (3926)

Namıs, ğeyret, kōs bězze, (3927)

Taşıp bargan ħis bězze, (3928)

İblislėkke, ħaslıqqa (3929)

Nefret hem de üs bězze. (3930)

Güzel bezzēñ ilėběz (3931)

Ħozur bezzēñ yėrėběz, (3932)

Handuğastay, bılıbıday (3933)

Yırlap tora töləböz. (3934)

Bözze – donya kiñlögə, (3935)

Hiyalдар irkənlögə, (3936)

Bözze kırılı qurayzar (3937)

Yərzə moñğa sornayzar. (3938)

İlge terek bulırzay (3939)

Uldarı bar Uraldın, (3940)

İldə gölge törörzey (3941)

Qızzarı bar Uraldın. (3942)

İmanhızlıq, bithəzlək - (3943)

Kit hin bınan, kit yıraq, (3944)

Əskələk tigen afet (3945)

Bıraxhın yırağıraq! (3946)

Böz bit tögəl undayzar, (3947)

Yuldan yazğan şombayzar, (3948)

Tamırğa balta sapkan (3949)

Yartı aqıl, hiñmayzar. (3950)

As küzəñdä, as, millet, (3951)

Bozokloktan qas, millet! (3952)

İlahiyet yulına (3953)

Yəñ hızğanıp baş, millet! (3954)

İman qaytır, inşalla, (3955)

Baş qevəmge, başkortqa, (3956)

Behət qoşo, talpınıp, (3957)

Qanat qağır baş yortta. (3958)

Əy, hin, iləm, ilkeyəm, (3959)

İlëm, aşıl gölkeyëm, (3960)

Hin, tip yenëm hızlana, (3961)

Ëy, nezëkey bilkeyëm. (3962)

2001

Žur alaĝa Azaşıp Kilëp (3963)

Sıan Bal ortona (3964)

Bal orto, ëy, bal orto, (3965)

Nişlep elë hin bında? (3966)

Hiñe nime yëtmegen (3967)

Asfalt tüşelgen yulda? (3968)

ayzan kilëp sıtıñ hin, (3969)

Hör kiñlëkter balahı? (3970)

Bıl şav-şıvlı alanıñ (3971)

Nindey yemën tabahıñ? (3972)

Hinëñ urın ırzarza, (3973)

Huş yëşlë seħrelerze; (3974)

Şunda osop unhañsı (3975)

Seskenen – seskelerge. (3976)

Min ĝene ul, min ĝene (3977)

alaĝa beylengenmën, (3978)

Gazondan bal yıyıvsı (3979)

İñkëşke eylengenmën. (3980)

Ĝümërzer uzip bara, (3981)

Donya ıvıp, il ĝizëp. (3982)

Hıvıtam indë, hıvıtam (3983)

Atay arttıñ niĝëžën. (3984)

Şatlıĝım žur şulay za - (3985)

ızzarım bar, ızzarım. (3986)

Beħëtlë bulhaĝızsı, (3987)

Ƙızzarım – küž nurzarım! (3988)

Emme nindey başkort min - (3989)

Ul kerek bit, ul kerek, (3990)

Dalağa ƙaytır ösön (3991)

Ƙayta torğan yul kerek. (3992)

(Dala, dala, tihem de, (3993)

Yeşehën ƙalalarım. (3994)

Şunda kilëp hıyındıƙ (3995)

Bëž – avıl balaları.) (3996)

E hin, nazlı bal ƙorto, (3997)

Os tižërek seħrege, (3998)

Osop - ƙunıp, küs eyže (3999)

Seskeleržen seskege. (4000)

Ƙala – ul dev umarta (4001)

Këşëler ösön gëne (4002)

(Üžëme yuldar yaržım (4003)

Min ħelex kösöm mënen.) (4004)

Emme binda bal tügël, (4005)

Mal yıya bit këşëler; (4006)

Mal, mal, tiyëp, küpteržëñ (4007)

Küñëlderë küşëge. (4008)

Ëy, hin, këskey bal ƙorto, (4009)

Os elë, os dalağa. (4010)

Binda bit bal yıymayzar, (4011)

Ƙabat kilme ƙalağa. (4012)

2001

İşëmderge Mezħiye (4013)

İşëmënde – yësëmë, tip eythem eger, (4014)

İñ bërënsë uylanhası ata – ese. (4015)
 İšemderzëñ himmetë bar, kımmetë bar, (4016)
 Begzë isëm balkıp tora, nurzar sese. (4017)

Yeyğor tösö – Salavattıñ isëmënde, (4018)
 Bëz böyökböz oşo böyök isëm mënen; (4019)
 Qayza barha, yërzë iñlep yöröy (4020)
 başkort (4021)
 Kükrek kirëp Salavattıñ isëmënen. (4022)

İşanamın: batır bulıp üşër motlaq (4023)
 Ural tigen her bër bala, her bër (4024)
 malay. (4025)
 İl ağahı bulır bër saq Arıslandar, (4026)
 Tura yuldan taypılmaştar, Aqmullalay. (4027)

Ezem kürkë – sëprek, tiyëp (4028)
 eytheler ze, (4029)
 Ezem kürkë barıbër ze isëmdër ul; (4030)
 Üzë matur, yözö matur, hüzë matur - (4031)
 İšemëne tura kilgen yësëmdër ul. (4032)

Evliyelëk, peygemberlëk, bël hin meger, (4033)
 Birëlgendër peygemberge yuğarınan; (4034)
 Emme lekin Mõhemmetter his vaqıtta (4035)
 Sıqmahındar Hıağ Tegele yuldarınan. (4036)

İšemderzëñ maturzarı – il bizegë, (4037)
 Maturlıq ta, batırlıq ta - (4038)
 ildëñ kürkë (4039)
 Azat, tihek, Azamat ye İrëk, tihek, (4040)
 İšemderze yaltlap kite ildëñ irkë. (4041)

Ay nurına koyonamı Ayhılıvzar, (4042)

Taňhılıvziň isēmēnde – taňğı (4043)
 nurzar, (4044)
 Yörekterze meňgē yeşey Şevrekeyzer, (4045)
 Taň ƙaldıra, hoƙlandıra Bibinurzar. (4046)

Gölder tihek, gölder kile küz aldına, (4047)
 Beğzē isēm ƙalğan hežēr yırza ğına; (4048)
 Hılıvzarziň hılıvlığın danlap, (4049)
 halkım (4050)
 Yondož itēp kükke söygen yırzarında. (4051)

Ğecep iken: Selimekey urınına (4052)
 Anfisaƙay tiyēp bına yırlap ƙara; (4053)
 Ƙayza indē, Selimekey, timeyēnse, (4054)
 Urav – urav tavzarıñdı buylap ƙara! (4055)

Her halıƙƙa üz isēmē, üz yēsēmē, (4056)
 Ƙezērēn bēl üz figēlēñ, üz hüzēñdēñ; (4057)
 Bala tapƙas, isēmēn de taba bēlheñ, (4058)
 Ul da bulır yaƙlap torov üz – üzēñdē. (4059)

2001

Yılğalarım⁷³ (4060)

Yılğalarım, yıldırlı yılğalarım - (4061)
 Yurtıp ƙına barğan yurğalarım, (4062)
 Hēž bit minēñ tēřē zattarım, (4063)
 Beyğelerze sapƙan attarım. (4064)

Yılğalarım, yıldırlı yılğalarım (4065)
 Yırım mēnen min de yuldar yarzım. (4066)
 Ağa–ağa yıldırlı yılğalar - (4067)
 Yēle – saba barğan yulğalar. (4068)

⁷³Reşit Yıhanov köyö (4071)

Yılğalarım, moňlo yılğalarım, (4069)

Yemě, ҡoto yaқты donyalarzıñ (4070)

İlham alam, naž hem ҡot alam, (4072)

Yěrěm, hiněñ ağıñ hıvzarzan. (4073)

2001

Ėy, Tebiğet... (4074)

Ėy, tebiğet, hiněñ fiğělěñdě (4075)

Eytěp birer hüzzer barmı iken? ! (4076)

Bına tağı östen yavıp tora - (4077)

Yamğırımı iken, elle ҡarmı iken? (4078)

Yava, yava, öyröltöp yava, (4079)

Yulavsığa, ay- hay, yul avır. (4080)

Oşonday za saқта eytkenderzěr: (4081)

Yuldar avır, yuldar bolğavır. (4082)

Uñlı – hullı sepey, ayamaysa, (4083)

Yamğırzarı, yěpşěk ҡarzarı; (4084)

Tik barıběr alğa eyzеп tora (4085)

Yazmıştarzıñ bėyěk yarzarı. (4086)

Tüze le huñ ezem balaları (4087)

Üzekterge ütěr hıvıqqa, (4088)

Zamananıñ şıkhız bıl könderěn (4089)

Yörek utı mēnen yılıta. (4090)

E tebiğet... Unıñ üz bulmışı, (4091)

Üz ҡanunı unıñ üzěne; (4092)

Tik üzěnse unıñ yeně, ҡışı (4093)

Hem üzěnse yaží, közö le. (4094)

Yamğır la, ҡarzar la yěrze (4095)

Üz melderěn bělөp yavalır, (4096)

Ap – aқ yurğan hımaқ bıl aқ ҡarzar (4097)

Tebigëtke ul bër davalır. (4098)

Tebigëttëñ her mižgälë heybet, (4099)

Her bër könö uniñ yemlälër; (4100)

Tebigëttë höygen kęşęlerzëñ (4101)

Künęlderę hizgęr, gęmlälër. (4102)

2001

Tıvğan Yağım – Aşıl Biş Töyek (4103)

Ƙartalarza Bařkörtostandıñ (4104)

Dim buyına tüzęlęp ulturğan biş rayonu (4105)

üzęnserek bër töbek bulıp ayırılmanıp tora. (4106)

Dim buyında – güzel Męñ ilęne (4107)

Ƙozay bülek itken biş töyek. (4108)

Biş töyektëñ biške törlenęrzey (4109)

Kürkem bër töbegę – Bişbülek. (4110)

Yęr – hıvzarı yemlę, üzę gęmlę, (4111)

İldęñ bër bizegę – Miyeke. (4112)

Ğümęrlękke gasış miyekeler (4113)

Tıvğan yęrge, tıvğan töyekke. (4114)

İñge iñ tęregen igęzektey, (4115)

Batır hımlı – Elsey, Devleken. (4116)

Bıl yęrzerzëñ sihri güzellęğęn (4117)

Höyöp tuyğan kęşę barmı iken? ! (4118)

Bişęnsęhęñ bına eytęv męnen, (4119)

Sıñlap kitęr şişme tavışı. (4120)

Şişmelerze kęmder yırlay iken, (4121)

Handuğastar męnen yarışıp? ! (4122)

Dim buyınıñ aşıl biş töyegę, (4123)

Bişęhę le miñe kezęrlę. (4124)

(Měň yěřende yene nigěz korgan - (4125)

Ul sheheri Öfö hežergě.) (4126)

Dim buyıķazarın küp buylanım, (4127)

Buylap – buylap, uyzar uylanım; (4128)

Diměm, hiněň moňoň, hağışıñdı (4129)

Tulķındarğa yatıp tıñlanım. (4130)

Měner yıldar buyı aġa şulay, (4131)

Tulķın қаға - қаға, Dimgěnem; (4132)

Nise buvın bında ġüměr itken, (4133)

Diměm, tiyěp, Diměm, bėrgěnem. (4134)

Dim hıvzarın eşken, Dimde üşken (4135)

Batırzarzan – batır uldar bar; (4136)

Aķ amanat bulıp bıvattarğa, (4137)

Aķmullanan kalğan yuldar bar. (4138)

Diměm, hiněň buyıñ – hınıñ matur, (4139)

Üzěň hılıv, üzěň sėrlė hin. (4140)

Bişėġėñde – danlı biş tőyekkey, (4141)

Üzěň moňlo, üzěň yırlı hin. (4142)

2001

Ütkenderge – Salavat (4143)

Ġecep item: ologayġan hayın, (4144)

Ķežėrlėrek iken ütkender, (4145)

Ķaytmaş yulġa kitėp yuġalha la (4146)

Ütkenderze ġüměr itkender. (4147)

Alhıv kıyaş, ana, kük yözönde (4148)

Ese yözö kėvėk yaġımlı. (4149)

Bala saġım kıyaş nurı bulıp (4150)

Küzzerėme miněň yaġıldı. (4151)

Dala irkənləgə – atayzarzıñ (4152)
 Ayax tērep torğan yērzerē. (4153)
 Tıvğan yērēm, hinen kös – ker alıp, (4154)
 Yeşey hinēñ ğeyyer irzerēñ. (4155)

Oyahında nindey bulha, oşqanda la (4156)
 Şunday bulır qoştıñ asılı. (4157)
 Alıstarzan tağı alısırağ (4158)
 Asılğanday tormoş asılı. (4159)

Ütkenderēm minēñ, ütkenderēm – (4160)
 Tavğa mēnēv, tavzan tōşövzer; (4161)
 Yeşlėktegə bər qatlılıq mēnen (4162)
 Ağın hıvğa qarşı işēvzer. (4163)

Emme ğezēr min haq qına kērem (4164)
 Aqқан tügēl, yatқан hıvğa la. (4165)
 Yazmıstarzıñ, ağırı, yēp ostarı (4166)
 Ütkenderge barıp urala. (4167)

Şuğalır za aqıl ēyelerē, (4168)
 Ütkenderge, tizer, salavat. (4169)
 Ütkenderzēñ habaqtarı bēzge (4170)
 Kilēr kōnge bulhın amanat. (4171)

Ütkenderēm minēñ, ütkenderēm – (4172)
 Ğümēr yomğagımdı hütķenderēm; (4173)
 Aldımdağı bēyēk túbelerzēñ (4174)
 Bēr azına mēnēp yētkenderēm... (4175)
 Ğeyērlēge bulhın ütkenderēm. (4176)
 2001

Alhıv Seskeler⁷⁴ (4177)

⁷⁴Damir Ezēlbayev köyö (4180)

Alhıv seskelerge küzëm töştö, (4178)

Alhıv seskelerze – naz ğına. (4179)

Hinë kürgen könden, (4181)

Hinë kürgen könden (4182)

Küñlëmde minëñ yaz ğına. (4183)

 Çuşımta: (4184)

Alhıv seskelerze – naz ğına, (4185)

Küñlëmde minëñ – yaz ğına (4186)

Hinë kürgen könden, (4187)

Hinë kürgen könden (4188)

Küñlëmde minëñ – yaz ğına. (4189)

Alhıv seskelerzëñ al töşönde (4190)

Yanıp tora kıoyaş nurzarı. (4191)

Minë ğaşıķ ittë, (4192)

Minë ğaşıķ ittë (4193)

Naźlı, moñlo hinëñ yırzarıñ. (4194)

 Çuşımta: (4195)

Küzzerëñde - kıoyaş nurzarı, (4196)

Naźlı, moñlo hinëñ yırzarıñ. (4197)

Minë ğaşıķ ittë, (4198)

Minë ğaşıķ ittë (4199)

Naźlı, moñlo hinëñ yırzarıñ. (4200)

Alhıv seskelerzëñ alhıvlığı (4201)

Çanat kıuya, çanat küñlge. (4202)

Alhıv ğısterzë bëz, (4203)

Yarhıv ğısterzë bëz (4204)

Haķlayıķsı yörek türënde! (4205)

 Çuşımta: (4206)

Çanat kıuya, çanat küñlge, (4207)

Haķlayıķsı yörek türënde! (4208)

Alhıv ğısterzë bëz, (4209)

Yarhıv Һisteržë bëž (4210)

Haqlayıksı, hılıv, gümërge! (4211)

2002

Asılıqay Külë (4212)

Asılıqay, dala hılıvqayı, (4213)

Yarzan yarga tulqın qağahıñ, (4214)

Tulqın qağa - qağa, nižer köylep, (4215)

Nižer höylep, miñe bağahıñ? ! (4216)

Nindey Һikmet hinëñ bulmışıñda, (4217)

Nindey sërzer hinde haqlana? ! (4218)

Qatlı - qatlı tulqın astarında (4219)

Nindey ilahi kös sayqala? ! (4220)

Tılsım tulı külëm, hindemë elle (4221)

Kürşë donyalarzıñ qapqahı? (4222)

Kilëp sıgır hımaq hılıv qızzar, (4223)

Hıv töbönöñ asıp qapqasın. (4224)

Qırq hılıv kız, kır(ı)k (4225)

bërënsëhë (4226)

Batşa kıızı üzë – hıvhılıv; (4227)

Min, Һıyalbay, kildëm elë bına, (4228)

Ëy, hıvhılıv, hinë yukhınıp. (4229)

Hıv kızımıñ ses tarağan taşı (4230)

Bar elë, bar küldëñ yarında; (4231)

Yërëñ, hıvıñ hinëñ, tivğan yağım, (4232)

Mögcizelë melën hağına. (4233)

Mögcizelë melder küñëlderze... (4234)

Min hağınam şunı, hağınam, (4235)

Isın mënen Һıyal arahında (4236)

Şıgriyet bit qanat qağına. (4237)

Yětë tön urtahi. Kül östönde (4238)
 Nurzar uynay, nurzar – şemeşe, (4239)
 Küktegë ay yaqtırıp uq kittë, (4240)
 Kül töpterë bına tamaşa. (4241)

Kül töbönde, imëş, bëz bëlmege (4242)
 Ör – yañı bër Һanlık - batşalık; (4243)
 Altın yalatılğan payteҺëtë, (4244)
 Uramdarza yöröy şat Һalık. (4245)

Hılıv kızzar eylen – beylen uynay (4246)
 Ҙala sitëndegë mayzanda, (4247)
 Ҙızzar yırı moñlo, talğın ğına (4248)
 İşëtële elle ҡayzarğa. (4249)

Këmdër, ana, ҡıl - ҡumızın sirte, (4250)
 Yörek türzerëne ütкерëp; (4251)
 Ҙıl - ҡumızzıñ sıñın һıbızғılar, (4252)
 Dumbıralar ala күterëp. (4253)

Görlep torzo uyın tañğa ҡezer (4254)
 Hıvһılıvzıñ tıvğan ilënde... (4255)
 İmën – aman iken күrşë donya (4256)
 Asılıқay күldëñ töbönde. (4257)

Şunı күрëp, « SobҺanalla! » timën, (4258)
 Ekiyetke iҺlas tañ ҡalam. (4259)
 Asılıқay күlde aқ tulқındar (4260)
 Aқ balıqtay uynap sayқala. (4261)

2002

Ҙarizëlkey – Ural Hılıvı (4262)
 Ҙarizëlkey – Ural hılıvқayı, (4263)
 Buy – һındarıñ bigërek һöykömlö. (4264)
 Yarzan yarğa tulıp aғahıñ hin, (4265)

Hinde - ķėvet, hinde – irķėnlėk. (4266)

Tavzar arahınan, tañ ҡaldırıp, (4267)

Uray – uray yuldar yarahıñ. (4268)

Hıvzarıñdıñ kösön, ҡözretėn hin (4269)

Kilesekke alıp barahıñ. (4270)

Yırzar, moñdar bulıp yeşey bėzže (4271)

Tarihtarzan ҡalğan amanat. (4272)

Ķariželkey, hinde, yırlay – yırlay, (4273)

At ėşėrgen batır Salavat. (4274)

Salavatķa ğaşıķ güzel ķızzar (4275)

Əs sėrzerėn hiñe siskendėr. (4276)

Salavattay ğeyyer ir – yėğėtter (4277)

Buyzarıñda hinėñ ۆskendėr. (4278)

Ķariželkey, hinėñ bulmışıñda (4279)

Uralımdıñ toyam hulışın. (4280)

Aķ hin eyze, alķın yılğam minėñ, (4281)

Zamanalar mėnen ızışıp. (4282)

Ural ilė – elmisaķtan birlė (4283)

Başķortomdoñ aşıl vatanı. (4284)

İl kũğėnde meñğė balkıp tıvhın, (4285)

Yazmıştarzıñ tıvhın al tañı! (4286)

2002

Ķazaķ Hılıvına (4287)

1963 yıldıñ aprėlėnde Ķırğızstandıñ (4288)

baş ҡalahu Frunzėla (ğezėrgė Bėşkek (4289)

ķalahu) Urta Aziya hem Ķazağstan (4290)

vuzdarı studėnttarıñıñ fėstivalėnde (4291)

ķatnaşķan Ķınara isėmlė ķazaķ ķızına (4292)

Alıstarza torop kaldı indě, (4293)

Ƙaldı ul kister, (4294)

Yöregeme ƙuzzar haldı indě, (4295)

Haldı ul ģister. (4296)

Hin yeş iněň, küzzerěňde hiněň (4297)

Naz ģina ině, (4298)

Ĕy şul saƙtarziň yalƙını mēnen (4299)

Yaz ģina ině!.. (4300)

Yaz ģina ině, naz ģina ině (4301)

Ĝüměrzěň melě. (4302)

Ana şul melderzěň bērehēn (4303)

Yazayım elě. (4304)

Ƙırĝızzarziň ģüzel baş ƙalahı (4305)

Gör kilēp tora. (4306)

Mayzandarza yeşlėk ģıyaldarı (4307)

Ĕrkēlēp tora. (4308)

Běž ze şunda, bayram urtahında, (4309)

Mayzan – tamaşa. (4310)

Arabızza bēr hılıvĝa ƙarap, (4311)

Küzzer ƙamaşa. (4312)

Yēr ƙızımı elle ģur ƙızımı, (4313)

Tıvĝanmı nurzan? ! (4314)

Yaralĝanmı «Selimekey» kēvėk (4315)

Moňlo bēr yırzan? ! (4316)

Handuĝastay hayrar ösön ģene (4317)

Üşkenmē elle, (4318)

Ƙarluĝas ƙanattarı uĝa (4319)

Küşkenmē elle! (4320)

Uynap-kölöp, bəyəp torovzarı (4321)

İlerte ində, (4322)

Barmaq ostarınan moñdar tama – (4323)

Tilerte ində! (4324)

Uynap kına, Mayanhılıv tiyəp, (4325)

Öndeşken buldık, (4326)

Hüzzer mēnen tūğəl, küzzer mēnen (4327)

Sərleşken buldık. (4328)

Mayanhılıv mēnen Qızıykürpes (4329)

Yeşehən, tinək, (4330)

Möhebbettēñ yalqındarı meñgə (4331)

Yeşnehən, tinək. (4332)

Əy gümərzhēñ yeşnep – kükrep uzğan (4333)

Yazğı melderə, (4334)

Yörekterge hünmeş quzzar halğan (4335)

Nazlı melderə! (4336)

Yeşlek tañı! Küpmə yugaltıv hem (4337)

Tabıstar unda, (4338)

Yendey kürgen tanış moñdar, (4339)

Tanış taviştar unda... (4340)

1963, 2003

Asılıqay – Aşıl Kül⁷⁵ (4341)

Asılıqay külə əy aşıl kül, (4342)

Tılsım tulı unıñ hıvzarı. (4343)

Yeyzer yətkes, bər kürərmən elə (4344)

Yemlə Asılıkül buyzarın. (4345)

Quşımta: (4346)

⁷⁵Emir Ebəlhanov köyö (4349)

Asılıkül, Asılıkül, (4347)
 Bëzzëñ izgë külëbëz. (4348)
 Höyöp tuymas töyegëbëz – (4350)
 Öršegëbëz, Dimëbëz. (4351)

Havmı – havmı, Asılıkay külë, (4352)
 Havmıhıgız, alsak tulkındar! (4353)
 Tulkındarğa qarap, tulkındarğa, (4354)
 Yörekkeyëm minëñ hulkıldar. (4355)
 Җуşıмта. (4356)

Asılıkay, alıs – alıstarğa (4357)
 Yeyrep yatahıñ hiñ diñgëzzey. (4358)
 Bar bulmışıñ mēnen ekiyettë (4359)
 Isın itken donya hin bëzge. (4360)
 Җуşıмта. (4361)

Asılıkay, hinëñ hıvzarıñda (4362)
 Aq balıkkay bulıp yözeyëm. (4363)
 Taştarıñda tamğalarzı tabıp, (4364)
 Asayımsı tariq sërzerën. (4365)
 Җуşıмта. (4366)

Yërëm, hıvım, hinëñ mēnen bëрге, (4367)
 Bëрге tibe minëñ yöregëm. (4368)
 Hinde ırıvımdıñ tamırzarı, (4369)
 Hinde gēne minëñ keregëm. (4370)
 Җуşıмта. (4371)

Asılıkay, hinëñ saf hıvzarıñ (4372)
 Yenge şıfa, tenge davalır. (4373)
 Asılıkay, tiyëp bër hüž eythem, (4374)
 Hağıştarım minëñ taralır. (4375)
 Җуşıмта. (4376)

2003

Yeşе, İlēm – (4377)
 Başkörtostanım! (4378)

Haylav kıssahu ⁷⁶(4379)

Uram buylap qayıp kilem haylavzan (4381)

huñ, (4382)

Eytərheñ de, qayta haldat yavzarzan huñ. (4383)

Uyzar uylap, donyabızzi ayqap kilem, (4384)

Aldıbızzi, artıbızzi bayqap kilem. (4385)

Ni gelemet, il östönen üttë bıyıl (4386)

Tügël uyn. Yël – davıllap, üttë qoyon. (4387)

Qara yavziñ österënde qaldı halkım, (4388)

Ësten de bit, tıştan da bit yandı (4389)

halkım. (4390)

Qara köster bik te yahil bulıp sıqtı, (4391)

Heyle – mekër, aldaksılıq tulıp sıqtı. (4392)

Hak yanına buş, nahaktı berge kuşıp, (4393)

Beğërzerzë tëlöp sıqtı, yunıp sıqtı. (4394)

Başkort ilën buyhondormaq bulıp, ular (4395)

Yar astınan, dër hëlkëtöp, yav astılar. (4396)

Allı – artlı, ağıv sesöp, başkınsılar (4397)

Bëzzëñ tınıs yërëbëzze dav astılar. (4398)

Yav astılar, yalğan mënen yalmap ildë, (4399)

Ğeybet mënen yavlap ildë, aldap ildë. (4400)

E bit bër mel qarañgılıq bolottarı (4401)

Qaplap aldı, ısınlap ta, ildë – köndö. (4402)

Acdahalay azıp tuzzı qara köster, (4403)

Neq İblisten qalgandır ul qara gesker, (4404)

Qara köske qarşı baştı Başkortostan. (4405)

Totonoşop kuldar kulğa, ustar usqa. (4406)

⁷⁶2003 yılıdñ dëkabreñde Başkortostan Rëspublikahı Prezidentın haylav vaqıgaları ayqanlı yazıldı. (4380)

İl başına kundırmanık ƙoƙğondarƙı, (4407)
 İldě talap aƙarınğan aƙğındarƙı. (4408)
 Kümeklegen – yav ƙaytarğan tigen hüzzer (4409)
 Künñelderze meñğelěkke ƙalhin eyze. (4410)

Ƙaƙ Tegele milliondarƙıñ tělekterěn, (4411)
 Ƙabul ƙıldı yörekteğě niyetterěn, (4412)
 Haylap ƙuyƙıƙ arabızƙan aşıl zattı, (4413)
 Mayƙandarƙa uƙıp ƙilgen arğımaƙtı. (4414)

Tağı la běr hınav aşa üttěñ, ilēm, (4415)
 Yeněñ ƙuşƙan moratıña yěttěñ, ilēm, (4416)
 Salavattar, Velidizer, Babiçtarƙıñ (4417)
 Yaƙtı ruħı asmandarğa aştı bögön. (4418)

Ƙotlo bulhin, Başƙortostan, yěñěvzerěñ, (4419)
 Alğa taban aƙ tolparƙa yělevzerěñ. (4420)
 Baş osonda her sak ƙoyaş balkıp (4421)
 torhon, (4422)
 Ayıñ hem de yondoƙƙarıñ ƙalkıp (4423)
 torhon! (4424)

2003

Uyav Bulayıƙsı, Kěşeler! (4425)
 Bayhıñ da ul, ilēm, ğorurhıñ da, (4426)
 Tik baylığıñ kěmder ƙulında? (4427)
 Nindey acdahalar kětöp torğan, (4428)
 Resey, hině tariğ yulında? (4429)

Tuya bělmey, tuyha, ƙuya bělmey, (4430)
 Yalmavızƙar mēnen tipe – tiñ, (4431)
 Kōpe – kōndöz ildě talavsılar (4432)
 Hoğonalar ilděñ mōlketěn. (4433)

Añ bulhañsı, ilëm, iblis hinë (4434)

Alkımiñdan totop almaqsı, (4435)

İman tiğen izgë töşönsenë (4436)

Ayaq astarına halmaksı. (4437)

Uyav bul hin, kęşëm, ëy uyav bul! (4438)

Zamanalar - kıızıl tölköley, (4439)

Bëžze le bit yala yağıvsılar (4440)

Yenëbëžžë böğön tëtkeley. (4441)

Başkortostan – bahadırzar ilë, (4442)

Başın ëymeş kara kösterge. (4443)

Üz könöböž üzëbëžžëñ kulda, (4444)

Yul quymabız kara eşterge! (4445)

2003

Ağizëlkey – Aq Hıvım (4446)

Ağizëlkey – Başkort ilkeyënëñ (4447)

Aq namısı hımaq aq hıvı. (4448)

Uralkayğa mezhiyeler yırlap, (4449)

Ağahıñ hin, yılğam, alqınıp. (4450)

Ağizëlkey, izgë İremeldëñ (4451)

Hin höyöklö, irke balahı. (4452)

İlkeyëmdëñ tërë hıvzarın hin (4453)

Quymıña yıyıp alğanıñ. (4454)

Ağizëlkey, hin bit başkort ösön (4455)

Isın – ısınında yen – ese. (4456)

Sal tarihtan kilgen bulmışıbız (4457)

Hinëñ mënen bara yeneşe. (4458)

Ağizëlkey, Uraltavzı urap, (4459)

Ataysaldı iñlep ağahıñ. (4460)

İñlep – buylap ozon köyzer köylep, (4461)

Tulqındarıñ yarga ƙağahıñ. (4462)

Ağızəlkey – Başkört ilkeyənėñ (4463)

Ƙan tamırı, yörek tibėřě. (4464)

Könön – tönön tıñğı bėlmeyhėñ hin, (4465)

Uñğanlığıñ tora ƙilėřěp. (4466)

Ağızəlkey, Ural tavzar ilė, (4467)

Sal dalalar ilė, nur ilė. (4468)

(I)sın azatlıƙ ösön yuldar yara (4469)

Başkörtöstan tigen yır ilė. (4470)

Ağızəlkey, güzellėğėñ hinėñ (4471)

Yėrzen alıp kükke olğaşƙan. (4472)

Alƙın yılğam, altın köyzer(4473)

köylep, (4474)

Aƙ hin eyze, aƙ hin yul başlap! (4475)

2003

AƘMULLANIÑ TIVĞAN YƏRZERƏ (4476)

Tuƙhanbayğa Mezhiye⁷⁷(4477)

Avıl da küp yėrze, ƙala la küp, (4478)

Tik Tuƙhanbay barı bėr gėne. (4479)

İl kügėne yondož bulıp ƙalƙtı (4480)

Tuƙhanbayza tivğan ir gėne. (4481)

Tuƙhanbay, ay – hay, Tuƙhanbay, (4482)

Hin şigriyet tőbegė, (4483)

Aƙ küñėllė Aƙmullanıñ (4484)

İzgė tivğan tőyegė. (4485)

şağir za küp yėrze, yırsı la küp, (4486)

Tik Aƙmulla bėrzen – bėr bit ul. (4487)

⁷⁷Roza Seřevėtdinova köyö (4490)

Bıvattarzan aşıp bıvattarğa, (4488)

Nurzar sesəp toror ir bit ul. (4489)

Tuǵhanbay, ay – hay, Tuǵhanbay, (4491)

Hinde ƙoyaş, hinde ay. (4492)

Tuǵhanbayza küñelderze (4493)

Ƙoyaş bër ze bayımay. (4494)

Tavzar za küp yërze, hıvzar za küp, (4495)

Tik mögcize bında – şışmeler. (4496)

Saflıƙ, tiyöp, sarsap kilëvsələr (4497)

Şunan yatıp hıvzar eşeler. (4498)

Tuǵhanbay, ay – hay, Tuǵhanbay, (4499)

Iris - ƙoto donyanıñ. (4500)

Aƙmullanıñ aƙ yulınday, (4501)

Yırzarımdı nurlanıñ. (4502)

1996

Atƙa Mëñëv (4503)

Yöz mëñ altın toror inë (4504)

Mëñöp yörögen attarım. (4505)

Aƙmulla (4506)

Bik hağındım bıyıl Tuǵhanbayzı, (4507)

Unda minë, bëlem, köteler. (4508)

Kötöp këne alıp, at mëndëröp, (4509)

Yulğa ozatmaƙsı iteler. (4510)

Tuǵhanbayzar, nindey izgë hëzzëñ (4511)

Niyet itken oşo uyıgız. (4512)

Doğa ƙılıp, atƙa mënhën elë (4513)

Reşit Şekür tigen ulıgız. (4514)

Atƙa mëñëv! İldëñ yolahı bıl, (4515)

Borongonan ƙalƙan irimi. (4516)
 Altmış yeŝte atƙa atlanƙan (4517)
 İr – uzaman yëbëk bulırmı? ! (4518)

Bulmay torhon elë... Alda, ana, (4519)
 Tav artınan tavzar kürëne. (4520)
 Minëñ elë tağı ürleyhëm bar (4521)
 Őıgriyettëñ bëyëk ürëne. (4522)

Atƙa mëndëm ırƙıp altmışımda (4523)
 Akmullanıñ tivƙan yërënde. (4524)
 Ütkenderzëñ aƙlıƙ amanatı, (4525)
 Ėy, tuƙandar, minëñ inëmde. (4526)

Yıldar buylap, ozon yuldar buylap, (4527)
 Ƙolas kirëp isken yëlderge, (4528)
 Tolpar atım, yëleyëksë elë, (4529)
 Yëleyëk bëz kilër könderge. (4530)

Tolpar atım minëñ – uñ ƙanatım (4531)
 Talpınayıƙ elë, tınmayıƙ. (4532)
 İcad mayzanında yarış bara – (4533)
 Bër totam da artƙa ƙalmayıƙ! (4534)

1997

Tuƙhanbayzan Aşıl (4535)

Yır Başlana (4536)

Oşo indë ŝaƙır tivƙan yërzer – (4537)
 Bëyëklëkke ƙuŝa irkënlëk. (4538)
 Aŝta Dim buyzarı yeyrep yata, (4539)
 Öŝte sal ƙılƙanlı ipkënlëk. (4540)

İpkën ğëne yërzer, irkën yërzer – (4541)
 Yër - esenëñ tërë kükregë. (4542)
 İpkën yërze ƙoyop ƙına ƙuyƙan (4543)

İmsek tavzar küröp, kükrenäm. (4544)

Ҳозай Тегеленәһ қозретәмә (4545)

Yomorokay ğına bıl tavzar? (4546)

Bitlevzerze yılkı öyörzerë – (4547)

Yey ze, kış ta şulay utlayzar. (4548)

Yözlökeytav yözön asıp kuyğan (4549)

Sıgıp kilgen kıoyaş nurına. (4550)

Tuķhanbayım minëñ, Tuķhanbayım (4551)

Қояş nurзарına қoyona. (4552)

Şısmelerë yërzëñ қuyınнан, (4553)

Terenlëkten sıға urğılıp. (4554)

Bında ildëñ yörek hağıştarı (4555)

Meñgë tibe, meñgë yır bulıp. (4556)

Dim yarında ğorur қalkıp tora (4557)

Urav- urav bër tav – Dim – Ural. (4558)

Tuķhanbayza tivğan şağir hüžë, (4559)

Devërzerzë aşıp, mëñ urar. (4560)

Oşo indë şağir tivğan yërzer – (4561)

Ҳозай Тегеленәһ бүлегë. (4562)

Tuķhanbayzan asıl yır başlana, (4563)

Tuķhanbayza – ildëñ yöregë! (4564)

1998

Tuķhanbay Bayramdarı (4565)

Yıl azağı yëte, yıl azağı – (4566)

Yañı yılğa donya borolğan. (4567)

Yıldar mënen yıldar totaşқanda (4568)

Aқ ҳıyaldan uyzar қorolğan. (4569)

Tuķhanbayza yıl da oşo ayza, (4570)

Aq burandar mēnen yarışıp, (4571)

Aqmullanı işke ala ħalıq (4572)

Burandarza başıp hağışın. (4573)

Hağış mēnen tulı şatlıq tuyı – (4574)

Aqmullanıñ altın könderē. (4575)

Bıvattarzi iñlep, kile bēzge (4576)

Şıgriyettēñ avaz – önderē. (4577)

Aşıl hüzge, yaqtı uy – fēkēрге (4578)

Olo ħörmet bında, mertebe. (4579)

Tuqhanbayza başkort şıgriyetē, (4580)

Yērzē ayqap, aşa kükterge. (4581)

Aqmullanıñ aq yuldarın buylap, (4582)

Kēmdēr gēne kilmey bıl yaqqa. (4583)

Şağır hüzē küpmē yörekterze (4584)

Yarhıv uy - ħıyaldar uyata. (4585)

Tuqhanbayza haban tuyımı ni – (4586)

Uram tulı ħalıq, zal tulı. (4587)

Aqmullanıñ izgē ruħı bögön (4588)

Küñēlēnde yeşey ħalkımdıñ. (4589)

Tuqhanbayım minēñ, Tuqhanbayım, (4590)

Nindey kös bar hinde, qēvet bar! (4591)

Başkort ilē, başkort şıgriyetē, (4592)

Hinde meñgē yeşer közret bar! (4593)

1998

Tuqhanbay Şışmelerē⁷⁸ (4594)

Tuqhanbayziñ şışmelerē (4595)

Tēp – tēvel bişev iken, (4596)

⁷⁸Bulat Yenēkeyev köyö, şulay uq başkort ħalıq köyö. (4599)

Bişevhë le tav bitënen (4597)

Sıltırap töşe iken. (4598)

Tuǵhanbayzıñ şışmelerë (4600)

Ezemge davalı ul. (4601)

Teñrëbëzzen şefket nurı (4602)

Şul yërge yavalır ul. (4603)

Tuǵhanbayzıñ şışmelerë (4604)

Yır – moñǵa huǵarılgan. (4605)

İlahızar ilham ala (4606)

Şul şışme hıvzarınan. (4607)

Tuǵhanbayzıñ şışmelerë (4608)

His këne tuǵtamay za. (4609)

Aqmullanıñ aq namısın (4610)

Haqlayzar tuǵhanbayzar. (4611)

1998

Tuǵhanbayzıñ Ǵarttarı (4612)

Meñgë hëzge rehmetlëmën, (4613)

Ëy, Tuǵhanbay ǵarttarı, (4614)

Başkortomdoñ zihën ǵoto, (4615)

İldëñ asıl zattarı. (4616)

Hëzzëñ mënen küp tapqırzar (4617)

Tarihtarzı ayǵanıq. (4618)

Onotolop yatıp ǵalǵan (4619)

Yazmıstarzı bayǵanıq. (4620)

Zamanalar töpkölönen (4621)

Küpmë sërzer sisëldë. (4622)

Ap – aq bulıp ǵalkıp sıqtı (4623)

Aqmullanıñ isëmë. (4624)

Yeşel ağas olonoday, (4625)

Şecereleer tözöldö. (4626)

İzgələklə il hetərə (4627)

Yəbek yəpke tēzēldē. (4628)

Aqmulla – başkort balahı (4629)

Yenə – yöregə mēnen! (4630)

Yondož bulıp ul atılğan (4631)

Bēzzēñ Mēñlē ilēnen. (4632)

Oşonan ul, atlı başkort, (4633)

Sıqqan olo donyağa. (4634)

Sesenderzen – sesen bulıp (4635)

Yaqtılıqqa yul yarğan. (4636)

Alıstarzan hattar yazğan (4637)

Ata yorton hağınıp. (4638)

Miñnet diñgēzzerēn kisken, (4639)

Meğrifetke tabınıp. (4640)

Her bër hüzēn Aqmullanıñ (4641)

Altınday kürgen halkım. (4642)

Üzēn üzē yaqlap ösön, (4643)

Yalkınday kürgen halkım. (4644)

Qoş yulınday, kükke aşқан (4645)

Aqmullanıñ aq yulı. (4646)

Bıvattarzi bıvattarğa (4647)

Olğaştırğan haq yulı. (4648)

Heqiket bër bulğan hımaq, (4649)

Tuqhanbay za bër gēne. (4650)

Aqmullalar, Salavattar (4651)

Yeşey Tıvğan il mēnen. (4652)

Yörekterze urın alğan (4653)

Těřě kűz, těřě hűzzer. (4654)

İl ҡarttarı, hězzěň hetěr – (4655)

Těřě hıv, ınyı – gevher. (4656)

Aqmullanı hězzěň mēnen (4657)

Ҙaytarzıq Měň ilēne. (4658)

Měň yıllıqtarğa aşıp, (4659)

Balkır ul il kűgēnde. (4660)

1998

Tuqhanbay Uramdarı (4661)

Tuqhanbayziñ uramdarı buylap (4662)

Ütkenēm bar yazın, közzerēn, (4663)

Her azım yěr bında, her ҡarış yěr (4664)

Aqmullanıñ haqlay ęzzerēn. (4665)

Yözlökeytav, hiñe ürley – ürley (4666)

Yırsı ulıñ mēñep başqandır. (4667)

Aqmullanıñ ap – aq hıyaldarı (4668)

Sěrlě asmandarğa aşqandır. (4669)

Dimge tōşöp, yarhıv hısterēn ul (4670)

Huğarğandır Dimděň hıvına. (4671)

Aqmullanıñ ütken yērzerēnde (4672)

Ҙalğan barı yır za moñ ğına. (4673)

Tuqhanbayziñ uramdarın şağir (4674)

Yēle – sabıp ҡına uzğandır. (4675)

Uzğandır za ilděň yöregēnde (4676)

Meñgělěkke nurzar huğğandır. (4677)

Sal Uraldıñ tolpar attarında (4678)

Alıs – alıstarğa yětken ul. (4679)

Kěšələrzěň küñəl kükterəne **(4680)**

İzgələkter sesəp kitken ul. **(4681)**

Tuǵhanbayzıñ uramdarı miñe **(4682)**

Şunday yaqın, şunday üz indě. **(4683)**

Saf altunday balqıp qına tora **(4684)**

Aqmullanan ǵalǵan hüz indě. **(4685)**

1999

Tuǵhanbayzıñ Öyzerě (4686)

Tuǵhanbayzıñ her běr öyö **(4687)**

Yılmayıp – kölöp tora, **(4688)**

Kěmděñ kěm ikenlěkterěn **(4689)**

Aldan uǵ bələp tora. **(4690)**

Alsıǵ yözlö, tapqır hüzlě **(4691)**

Öyzerzěñ hucaları. **(4692)**

Bında kěşě uzındırmay **(4693)**

Zamandıñ nucaların. **(4694)**

Her běr öyzöñ eşterěnde – **(4695)**

İlahi iman nurı; **(4696)**

Donyalarǵa nurzar börke **(4697)**

Küñelděñ yaqtılıǵı. **(4698)**

Tuǵhanbayzıñ öyzerěnde **(4699)**

Tormoştar görlep tora, **(4700)**

İRte – kisěn, hürělmeyse, **(4701)**

Usaǵtar dörlep tora. **(4702)**

Şatlıǵ mēnen güměr ite **(4703)**

Yeşterě hem ǵarttarı. **(4704)**

Maturzar ǵa, batırzar ǵa **(4705)**

Aqmullanıñ zattarı. **(4706)**

Uldar üşe, kızzar üşe (4707)
 Her bër öyze, her yortta, (4708)
 Yërëbëzge terek bulıp, (4709)
 Küterële başkorttar. (4710)

Ëy, Tuqhanbay! Hin bit bëzge (4711)
 İlham ilë, moñ ilë. (4712)
 Yöz yeşehën, mëñ yeşehën (4713)
 Şigriyetlë Mëñ ilë! (4714)

2000

Tuqhanbayziñ Yeşterë (4715)
 Tuqhanbayziñ tuğayzarı (4716)
 Uynap – kölor yër gëne. (4717)
 Tuqhanbayza yeş – yëlkësek (4718)
 Seske gëne, göl gëne. (4719)

Tuqhanbayziñ yëğëtterë (4720)
 Yalkındır ul, uttır ul, (4721)
 İlë ösön, yërë ösön (4722)
 Irıştır ul, qottor ul. (4723)

Tuqhanbayziñ hılıvzarı (4724)
 Altın gına ay iken. (4725)
 Altın aqıl, tapqır hüžge (4726)
 Tuqhanbayzar bay iken. (4727)

Tuqhanbayza tuqhanda la (4728)
 Tuñqayıp yatmay qarttar. (4729)
 Donyalarzı tañ qaldırıp (4730)
 Donya köte ir – attar. (4731)

Tuqhanbayziñ tuqhan törlö (4732)
 Hükmetë bar, kürkë bar, (4733)
 Asmandarğa aşıp torğan, (4734)

Taşıp torğan irkë bar. (4735)

2004

Salavattar Eytem Salavatqa (4736)

Salavatım, hin meñgëlëk, hin ülmenëñ! (4737)

Başkort ilën haqlap tora hinëñ yenëñ. (4738)

Salavat – ul hıyal utı, millet ҡoto, (4739)

Meñgë yeşe, salavatlı millet yorto! (4740)

Salavat – ul azatlıqtıñ oranılır, (4741)

Kerek bulha, ҡoralhızziñ ҡoralılır. (4742)

Hikmet barzır Salavattıñ ҡılısında, (4743)

Şuğa la ul tora her saq ҡın osonda. (4744)

Salavat ul doğa bëzže, doğa bëzže, (4745)

Salavattar eyteyëk bëz bërge – bërge (4746)

ilëbëzge, yërëbëzge! (4747)

2004

Yaz Bayramı – Naz Bayramı (4748)

Yaz kile, yaz! Könder şunday ayaž, (4749)

Havalarza saflıq, insaflıq. (4750)

Yazğı ayzar, yazğı nazzar mēnen (4751)

Küñelderžë arbay iħlaslıq. (4752)

Navrıž bögön bëzže, navrıž bögön, (4753)

Olo bayram, olo vaqığa. (4754)

Teñrëbëzžëñ ҡözretterë mēnen (4755)

Yıl eylene, yıl bit – yaqtığa. (4756)

Ҷotlo bulhın bayram tantanahı, (4757)

Eyzük, duştar, türzen uzıgız! (4758)

Balkıp ҡına torhon yözzerëgëž, (4759)

Yaqtı gına bulhın uyıgız! (4760)

Bërgeleşep, ҡulğa - ҡul totonop (4761)

Yazzarzı bēž qarşı alayıq, (4762)

Başkortostan tigen güzel ilde (4763)

Alğa taban, alğa barayıq! (4764)

2004

Ҙayza Hēz, Ğezēļsalar? (4765)

Baymaq rayonınıñ hozur bēr töbe- (4766)

ğēnde, İrendēk itegēnde 1980 yıldarğa (4767)

tiqlēm Ğezēļsa tigen avıl bulğan. (4768)

Ükēnēške, altın yatqılığı östōnde (4769)

ultırğan iken şul ul... (4770)

Bötken avıl. Hūngen usaq. (4771)

Yatıp ҡalğan nigēzzer... (4772)

Ėy, ҡayzarza yöröy iken (4773)

Yēyender, yēyenserzer?.. (4774)

İsterēne töšemē iken (4775)

Olatayzar yatқан yēr, (4776)

Tav hıvzarı, tavzan sıgıp, (4777)

Sıltıraşıp aққан yēr? (4778)

Altınğa tiñ bıl yērzerzēñ (4779)

Altının kēmdер yıvған? (4780)

Altın yıvabız, tiyēp, (4781)

Avıldan kēmdер ҡıvған? (4782)

Altın behēt kiltērmey, tip (4783)

Eythe le borongolar, (4784)

Altınlı tav itegēne (4785)

Ultırғandar şul ular. (4786)

Altıntavziñ ҡuyınıнда (4787)

Bihisap ině altın. (4788)
 Altından kem iněmě huň, (4789)
 Ğezělşa, hiněň halkanıñ? (4790)

Alsak ině kěşelerěň, (4791)
 Saf ině, iħlas ině, (4792)
 Bıl avıl hem bıl urındar (4793)
 Yennetke oqşaş ině. (4794)

Yennet tiyěp tormanılar, (4795)
 Aqtarıldı yentöyek, (4796)
 Töbönen de tamırınan (4797)
 Җuptarıldı yentöyek. (4798)

Tużzırılğan oya hımaқ, (4799)
 Tużzırıldı bıl avıl, (4800)
 Eytěrhěň, avıl östönen (4801)
 Yělěp üttě yěl – davıl. (4802)

Avıl da yuk bında hežer, (4803)
 Altın da bötken indě; (4804)
 Ğezělşanıñ yazmışına (4805)
 Şul altın yětken indě. (4806)

Ütkenderze aқ hem қара (4807)
 Běrge қуşıp ürělgen. (4808)
 Ęy, Ğezělşa, hin bit miněň (4809)
 Yöregěmděň türěnde. (4810)

2005

Ozonküldе Yeygě Ozon Könde... (4811)

Ozonküldе⁷⁹ yeygě ozon könde (4812)

Nasip buldı hıvzar iněрге; (4813)

⁷⁹Uçalı rayonınıñ Ozonkül tigen kül buyında 1999 yıldañ yeyěnde, ozon kön uzğansı hıv iněp, yal itěp yattıq. (4816)

Nasip buldı, aq balıqtay sumıp, (4814)

İñlep – buylap hıvza yözörge. (4815)

Ozonkülde yeygě ozon könde (4817)

Diñgězzerěñ torhon yırakta. (4818)

Kötmegende ekiyet qosağına (4819)

Barıp yulıqtıq bėz qunaqqa. (4820)

Ozonkülde yeygě ozon könde (4821)

Dava gına yěr, hıv hem hava. (4822)

Baş osonda qoyaş, nurzar hibėp, (4823)

İlėm, hinė hıyöp yılmaya. (4824)

Ozonkülde yeygě ozon könde (4824)

Donya güzel – işėñ kitėrlėk. (4825)

Ozonkülge sumıp, ilham aldım – (4826)

Ozon qış buyına yėtėrlėk. (4827)

2005

Başqort Bulıv Ösön (4828)

Bik Küp Kerek (4829)

Başqort bulıv ösön küp kerekmey... (4830)

Toyğon (4831)

Yuq, tuğanım, ulay tügěl de ul, (4832)

Başqort bulıv üte yavaplı. (4833)

Başqort bulıv ösön bik küp kerek, (4834)

Başqort bulıvzarı savaplı. (4835)

Küpmė bėzze, başqort bula torop, (4836)

Başqort bulıp yėtlėkmegender. (4837)

Başqortloq tip, aşıl zattarıbız (4838)

Küp kisėrgen, küptė kürgender. (4839)

Başqort bulıv ösön bik küp kerek, (4840)

Teren aqıl kerek, his kerek, (4841)
 İldě haqlar ösön, yaqlap ösön (4842)
 Qaynar yörek kerek, kös kerek. (4843)

Başqort bulıv bik zur burıstır (4844)
 ul - (4845)

Yavızlıqqa qarşı tororloq, (4846)
 Ural batır hımaq, Ural ilen (4847)
 Göl baksahı itep qororloq. (4848)

2007

Fěvral Burandarı (4849)

Remi Ğaripov istelögene (4850)

Uramdarza – fěvral burandarı, (4851)
 Aq tolparzay yarhıv burandar. (4852)
 Neq oşolay yarhıv bulalır ul (4853)
 Qarlı burandarza tivgandar. (4854)

Aq kanatlı fěvral burandarı, (4855)
 Kötöp aldık tağı bıyıl da, (4856)
 Kötöp aldık bėz burandar aşı (4857)
 Haban turgayınıñ yırın da. (4858)

Ėy bıl ilhamlı yır!.. Ğezěr ze ul (4859)
 Sıñlap tora ildėñ kügėnde, (4860)
 Şağir hüzė şağir amanatı (4861)
 Yeşey ildėñ yörek türėnde. (4862)

Öyöröle qarzar, öyöröle, (4863)
 İlay, hıqtay buran, hızlana, (4864)
 İlem, yerem, tuğan tėlėm, tiyep, (4865)
 Şağir yenė şulay kuşgala. (4866)

Sal Uralım, hinėñ burandarıñ (4867)

Halkın ğına tügël, yalkın ul, (4868)
 Halkın yaqlap yeşey bëlgen şağir (4869)
 İlë, halkı ösön altın ul! (4870)

Burandarza tıvğan, burandarza, (4871)
 Yuldarı la buldı buranlı. (4872)
 Ğümërkeyë ütkes, burandarza (4873)
 Meñgëlëkke qarap yul aldı. (4874)

2007

Tüñerekey Donya (4875)
 Şıgır – şıgır arba tegermesë – (4876)
 İstelëgë bala saqtarziñ. (4877)
 Yalan yulqayzarın bër ittërëp (4878)
 Kıvalanıq kolhoz attarın. (4879)

Tegermester zır eylenër inë, (4880)
 Tatlı ğister, uyzar uyatıp, (4881)
 Küñëlderze elë bëz bëlmegen (4882)
 Ğıyal tulkındarın kužgatıp. (4883)

Tüñerekey ğëne tegermester, (4884)
 Tüñerekey ğëne bıl donya, (4885)
 Baş osonda tüñerekey koyaş, (4886)
 Tüñerekey kükte nur uynay. (4887)

(Bala sağım dala kosağında (4888)
 Üttë, üttë nurğa koyonop, (4889)
 Tamağıbız aşqa tuymaha la, (4890)
 Koyaş yaqtıhına tuyınıp.) (4891)

Tüñerekey donya. Hay, afarın! (4892)
 Nindey güzel, nindey yaqtı hin, (4893)
 Kežërzerën bëlëp yeşegenge (4894)
 Bar bulmışıñ mënen altın hin! (4895)

Bělhək ině şunı: bėž ězlegen (4896)
 Beħět te ul – bėžzėň ěrgele. (4897)
 Ęy, kėşeler, bėž bit güměr buyı (4898)
 Eylenebėž kıyaş tireley. (4899)

Tũnerekey arba tegermesė (4900)
 Arkıyımdan elle kıalğanmın? (4901)
 Donya kıulasahın eylenderėp, (4902)
 Ĥalkım yěrze ězzer halğanmı. (4903)

Tũnerekey donya buylap baram, (4904)
 Tũnerekey ayım, kıoyaşım. (4905)
 Tũnerekey yaqtı bıl donyalar (4906)
 Meňgė – meňgė yaqtı bulhası, (4907)
 Meňgė şulay yaqtı torhası! (4908)

2008

Haldat Kũlė⁸⁰ (4909)
 Haldat kũlė. Hin, neķ haldat kėvėk (4910)
 Ėfölerge ĥėzmet itehėň, (4911)
 Kıasan ġına bında kilheler ze, (4912)
 Kėşelerzė ĥörmet itehėň. (4913)

Buyzarıńda yalbır kıart tirekter (4914)
 Yıldıń – yılı tora yeşerėp. (4915)
 Şunday irkėn havalarzı hulap, (4916)
 Kėm tigende yöz yıl yeşerlėk. (4917)

Haldat kũlė. Hinėň tũneregėň (4918)
 Biş yöz illė azım yěr iken. (4919)
 Hinde kışın mekėlerzė uyğan (4920)
 İġėlėklė nindey ir iken. (4921)

⁸⁰Haldat kũlė – Ėfönön Yakutov isėmėndegė parkındaġı kũl isėmė. (4924)

Ƙıŝkı sĕllelerze, ih ta itmey, (4922)

Hıvzarıña kĕmder sumalar? (4923)

Niyetterĕ taža bulğas, ular (4925)

Hinen havlık alıp sığalar. (4926)

Haldat külĕ. Yeygĕ ĕşĕlerze (4927)

Bĕzzĕ bit hin kötöp alahıñ, (4928)

Kük küzĕñdĕ kükke bağahıñ da (4929)

Ƙıyal tulğındarın Ƙağahıñ. (4930)

Hinde yözgen kemelerze her sağ (4931)

Yeşlĕk Ƙıyaldarı alğına. (4932)

Hinĕ kürĕp üsken kĕskeyzerzĕñ (4933)

Küñĕlderĕ Ƙoştay talpına. (4934)

Haldat külĕ. Hinĕñ timĕr yulıñ⁸¹ (4935)

Elle Ƙayza alıp kitkendey. (4936)

Poyĕzdar bit yöröy şul yuldarzan, (4937)

Ėkvatorzı urap ütkendey. (4938)

Öföm – Öföm, hinĕñ her töbegĕñ, (4939)

Sitke kitheñ, hağınıp höylerlĕk. (4940)

Yırğa halıp hinĕ yırlarlık ta (4941)

Köyge gĕne halıp köylerlĕk. (4942)

2009

Skripka Mono (4943)

Poĕma (4944)

Kürĕñĕklĕ kinorĕcissĕr, (4945)

Başğortostan Rĕspublikahınıñ (4946)

Salavat Yulayev isĕmĕndegĕ (4947)

Devlet prĕmiyahı lavrĕatı (4948)

⁸¹Şul uğ parkta Öfölegĕ bĕrzen-bĕr balalar timĕr yulı ĕşley. (4951)

Emir Ebdrazakov istelëgëne (4949)

Hızzırt elë, duşım, skripkañdı, (4950)

Skripkanıñ kılı tılsımlı. (4952)

Şul kıldarza moñdar huza-huza, (4953)

Höylep bër hin feket ısındı. (4954)

İške al hin yeşlëk tañdarıñdı, (4955)

Tuğ buyzarın, Soran buyzarın, (4956)

Sorandarzıñ qarlı burandarın, (4957)

Bayramdarın, haban tuyzarın. (4958)

Höyle yene oşo kuliñdağı (4959)

Zatlı skripkañdıñ kıssahın. (4961)

İl hetëre tarihtarza qalhın, (4962)

Onotolop yëlge osmahın. (4963)

Onotmayık avır yav yıldarın, (4964)

Yav yıldarı – yörek hetëre. (4965)

Ul hetërzëñ sirëgë le, belki, (4966)

Bötmegendër elë eytëlëp. (4967)

Tuğ buyında, alıs bër avılda (4968)

Yëñëv yavlap qaytқан қарт yavgir. (4969)

Dürt yıl buyı ozon yav yuldarın (4970)

Arıv-talıv bëlmey uzğan ir. (4971)

Gecep bër tabışka yulıqqan ul (4972)

Barıp yëtër saқта Bërlingä: (4973)

Yëñëv könönen huñ bër arala (4974)

Tap bulğan, ti, haldat bër öyge. (4975)

Skripka moño işëtële ësten, (4976)

Sıñray-sıñray kiskë havala. (4977)

Asıq tezrelerzen – o, ni gecep! – (4978)

«Sıñrav torna» köyö tarala. (4979)

Üz-üzëne hatta ışanmaysa, (4980)

Tora haldat ƙapƙa aldında. (4981)

Neƙ ošo uƙ köyzö küpmë tapƙır (4982)

Tıñlanı ul tıvƙan yaƙında. (4983)

Tora birges bër az ƙiske sumıp, (4984)

Tıñlay birges şulay tañ ƙalıp, (4985)

Ƙıñƙıravzıñ bavın tartıp, haldat (4986)

Asıp ƙërmek buldı ƙapƙanı. (4987)

Ëste şul saƙ tımdı tılsımlı moñ, (4988)

Ekrën gëne işëƙ asıldı. (4989)

Ap-aƙ seslë bër ƙart ƙilëp sıƙtı, (4990)

Ekrën başıp her bër azımdı. (4991)

Osraştılar hınsıl ƙaraştarı (4992)

Ƙara- ƙarşı ikë taraftıñ. (4993)

Añlay almayınsa torzo haldat (4994)

Uƙa tëklep torƙan ƙaraştı. (4995)

Kötmegende şulay tap buldı ul (4996)

Skripkası nëmëts ƙartına. (4997)

«Bittë! Bittë!» - tiyëp, haldattı (4998)

ƙart (4999)

Alıp ƙërzë üzë artınan. (5000)

Kürëp tora: urıs haldatı bıl, (5001)

Tik şulay za urıs tügël de. (5002)

Nindegëndër bër hızzatı mënen (5003)

Yaƙın hımaƙ ta ul küñëlge. (5004)

«Tı atkuda, soldat?» Bıl hüžžerge (5005)

Těrtlep kittě yorttoñ ҡunağı. (5006)

«Kěm huñ skripkala başkort köyön (5007)

Elě yañı ğına uynanı?» (5008)

«Ya iz Orěnburcya», - tigen buldı, (5009)

Aptırağas, tabıp yavabın. (5010)

Heyěr, ҡayzan bělhěn indě nēměts (5011)

Ul Irimbur tigen dalanı? (5012)

E, ulayha, «Sıñrav torna» köyö (5013)

Nisěk kilěp kěrgen bıl öyge? (5014)

Kěmden otop alğan unı bıl ҡart, (5015)

Kěm öyretken uğa bıl köyzö? (5016)

Skripkahı, ana, ҡul osonda, (5017)

Ҙaramaққа yabay, ҡezimğe. (5018)

Başkort haldatına moñ ҡoralı (5019)

Ҙuniñ mēnen de ul ҡezērlē. (5020)

«Irimburzan, tihēñ indē, haldat... (5021)

O, Irimbur, Teñrē dalahı...» (5022)

Ҙulay tiyēp tamam aptıratı (5023)

Nēměts ҡartı başkort balahın. (5024)

Üžē ihe, tamıganday bulıp, (5025)

Těklebērek torzo haldatқа. (5026)

«Minēñ ğümēr yulım, - tinē nēměts, - (5027)

Başlandı bit ana Ҙul yaқта...» (5028)

Nizer ğene kūrmeı haldat başı, (5029)

Nizer bělmey, nizer kisērmey. (5030)

Emme binday osraşıvzı unın (5031)

Kūrgenē yuk Һatta tōşönde. (5032)

E yětmehe, nēmēts, yaqın kilēp: (5033)

«Hin başqortmo? – tisē, (5034)

tup-tura. - (5035)

Başqortto bit, küzzerēne qarap, (5036)

Elle qayzan tanıp min toram». (5037)

Şul hüzzere mēnen tañ qaldırıp, (5038)

Haldattı ul türge uzgarzı. (5039)

Tııp torzo, yıyıp alğan hımaq (5040)

Alıstarza yatқан uyarın. (5041)

Azaq davam ittē talgın gına, (5042)

Nur yügērzhē moñhov yözöne. (5043)

Haldat ihe tüzēp tuñlay birzhē, (5044)

Hüz bötmesēn bēlēp tiz gēne... (5045)

«Bēzzēñ atay-olatayzar unda, (5046)

Tulıp aqqan Tuqtıñ buyında. (5047)

Başqorttan yēr alıp, evelē bit (5048)

Utar-utar bulıp ultırğan. (5049)

Min bına şul yērze tııp üsken (5050)

Irımburziñ başqort almanı. (5051)

Ükēñeske, ēlēk te bit, ēñem, (5052)

Donyalarzı huğış yalmanı. (5053)

Resey ul saq, ürepsēgen attay, (5054)

Üre baştı, añın yuğalttı. (5055)

Güye, yēr yarıldı qap urtağa, (5056)

Qayza aq, tip, qayza haqlıq, tip. (5057)

Min de şul mel oqşap (5058)

qalğanmındır (5059)

Dala östöndegë kamgaqka... (5060)
 Nisëk këne hağınham da, indë (5061)
 Qabat yul töşmenë ul yaqqa. (5062)

Emme gümër buyı küñlëimde (5063)
 Yörötem min dala hulişın, (5064)
 Sal qılğandar moñon işëtkende (5065)
 Yañğırağan quray tavişın. (5066)

E bına bıl skripka minde – (5067)
 Başkort qorşaşımduñ bülegë. (5068)
 Şunuñ qıldarında, eyterhëñ de, (5069)
 Tibëp tora başkort yöregë». (5070)

«E këm huñ ul hinëñ başkort (5071)
 duşın, (5072)
 Qezërlë ul hiñe ni ösön? (5073)
 Nisëk yaqın aldıñ hin üzëñe (5074)
 Başkort donyahınıñ uy-ğisën? (5075)
 Qayzan bında «Sıñrav torna» (5076)
 köyö – (5077)

Ul bit qoto seğre dalanıñ. (5078)
 Elë gëne bit min tezre aşa (5079)
 Neq şul ozon köyzö tıñlanım». (5080)

«Ye, ulayha», - tiyëp alman qartı (5081)
 Skripkanı aldı qulına. (5082)
 İlahi köy tağı sıñlap kittë, (5083)
 Bülme tuldı başkort moñona. (5084)

Ul uynandı. Yen tëtretkës bıl moñ (5085)
 Galem kiñlëkterën uranı. (5086)
 Skripka qıldarında donya üzë (5087)

Bërse sěñlep, bërse yırlanı. (5088)

«Tor-royķ, tor-royķ»! (5089)

Sıñrav tornalar (5090)

Osop üttě, güye, havanan. (5091)

Güye, selem birěp kittě ular, (5092)

Osop kilěp alıs dalanan. (5093)

Yavgir küñlěnde – olo bayram, (5094)

Olo şatlıķ ittě tantana. (5095)

İndě yözetmeně kart almandı (5096)

Horavzarın birěp қaytanan. (5097)

Emme ҳuca üzě beyen ittě (5098)

Başķort duşı İlyas ҳақında... (5099)

«Her yey hayın kötöv köttö İlyas (5100)

Tuķ buyında yeşlěk tañında. (5101)

Kürşě nēměts utarında unı (5102)

Yarattılar, yaқın kürzeler. (5103)

Ҳatta ölkender ze ҳөрmet itěp, (5104)

Құлın қıсıp, selem birzeler. (5105)

Ošta ině İlyas, ay-hay, ošta! (5106)

Mahir ině törlö hönerge. (5107)

Ul dan alған бәр bahadır ině (5108)

Tuķ hem Soran tigen yěrzerze. (5109)

At yaratır ině. At östönde (5110)

Osor ině osar қоş кевөк. (5111)

Běr uylahañ, bulğandır za, timěn, (5112)

Yörekkeyě unıñ қоş кевөк. (5113)

Ҳeyěr, başķort ösön gecepme ni (5114)

Atta yöröv, atta yələvzer, (5115)

Sehrelerze ozon könder buyı (5116)

Ozon köyzer köylep yörövzer. (5117)

Emme İlyas yırı... O, mögcize! (5118)

Yen tětretkës ul moñ, ul taviş... (5119)

Allahınıñ közretterë mēnen (5120)

Terenderzen kilgen moñ-hağış... (5121)

E huñ skripka alha ƙuldarına, (5122)

Ye dalanıñ ƙıp-ƙıv ƙurayın, (5123)

İlyas, eytërhëñ de, o, ni ƙikmet, (5124)

Sirtër inë Ğalem ƙıldarın. (5125)

Bëz töngöge sıƙƙan saƙta şulay (5126)

İlyas duştıñ yır-moñ tëlënde (5127)

Yañı donya asılğanday buldı, (5128)

Mosolmandıñ Ƙezër tönöndey. (5129)

Ul donyanıñ sıñlı bër tılsımı – (5130)

Sıñrap osƙan sıñrav tornalar. (5131)

Elle yërze şunday tılsımdar bar. (5132)

Sal dalala şunday moñdar bar! (5133)

Dala moño yöregëme hëñgen, (5134)

İş itkenmën unı yenëme. (5135)

Dala moño miñe – donya moño, (5136)

Şunı toymavsılar yel miñe. (5137)

Ğalem moñon, ğalem garmoniyahın (5138)

Toyha eger bëzzëñ iblister, (5139)

Baş halmaştar inë yavızlıƙƙa, (5140)

Baş yëtmeşlëk bınday ƙırëske». (5141)

Tön urtahı. Al elemder alda (5142)

Al tös biröp tora Bërlinga. (5143)

Ğecep bıl eñgeme davam ite (5144)

Bërlin sitëndegë bër öyze. (5145)

«E bıl skripka minëñ ösön, - (5146)

Tinë alman, - tërë talisman. (5147)

Ul – istelëk miñe sal dalanan, (5148)

Ul – istelëk duşım İlyastan». (5149)

Nëmëts kartı tamam esir ittë (5150)

Yiñëv yavlap kilgen yavgirzı, (5151)

Nëske hister tulqımına haldı (5152)

Yav yuldarım ütken dev irzë. (5153)

Eyttë haldat: «Min de hetërleyëm (5154)

Skripkası İlyas sesendë, (5155)

Sıñrav tornalarzıñ köyön tıñlap, (5156)

Tuq hıvzarın eşöp üşkenmën». (5157)

Ƙarttıñ küzzerëne yeş töyöldö, (5158)

Hatta bër az hüzhëz Ƙaldı ul; (5159)

Hüzhëz gëne, yene haƘlıƘ mënen (5160)

Skripkamı Ƙulğa aldı ul. (5161)

«Bıl Ƙoraldıñ, - tinë, - (5162)

sërën hezër (5163)

Sisërge le vaƘıt yetkendër. (5164)

Unıñ tavişınıñ bar saflığı (5165)

Hëzzëñ telden, hëzzëñ yërzendër. (5166)

Tuq buyında üşken almağastan (5167)

Ëşlegen bit unı oştahı. (5168)

Dala tiregënen yahalğan bit (5169)

Ҳатта униӊ бинав ҡумтаһы. (5170)

Ҷunday уyга килем: бил donyala (5171)

Osraşıvzar bulmay osraqılı. (5172)

Dala nindey merħemetlě bulha, (5173)

Min dalanı höyzöm şul saqlı. (5174)

Teñrěñ hině miñe yěbergenděr (5175)

Běr ilsěhě itěp ħalkıñdıñ. (5176)

Şuğa la hin iměn ҡalğanһıñdır, (5177)

Ütěp sıgıp uttı, yalkındı. (5178)

Añlayım min hiněñ missiyañdı, (5179)

Hin – yěñěvsě ilděñ haldatı. (5180)

Hině unda küpten kötelerzěr, (5181)

Hağınıp kötelerzěr yen atıp. (5182)

Ҷaythın eyze skripka üz yěreñe, (5183)

Moñdar ҡaythın Tuққа, Soranға, (5184)

Üz yěreñe meñgě togro bulһın (5185)

Şul ilahi ilde tivgandar. (5186)

Dalaña hin oşo dala ҡoton (5187)

Těyěşhěñděr alıp ҡaytırға. (5188)

Ҷart könömde min amanat itěp (5189)

Hiñě, haldat, unı tapşıram...» (5190)

...Yav yuldarın ütěp, yěñěv yavlap (5191)

Ҷaytıp tōşken haldat avılға. (5192)

İzgě ҡomartқını ul ҡežerlep (5193)

Alıp ҡaytқан tivğan yağına. (5194)

Oşo melden zatlı skripkanıñ (5195)

Başlanalır yañı ҡissahı. (5196)

Tarihtarza yēñēp sıqқан şulay (5197)

Kēşē küñēlēndegē insaflıq. (5198)

Skripkanıñ damı tiz arala (5199)

Taralğaynı yaqın-alışqa, (5200)

Unı kürēr ösön gēne ħatta (5201)

Küpter kildē alış taraftan. (5202)

Bına bēr mel Soran buyzarınan, (5203)

Yētmēş saqrım yērzē bēr itēp, (5204)

Zeñger küzlē üsmēr kilēp kērzē, (5205)

Yalan ayaq ozon yul ütēp. (5206)

Zeñger küzlē üsmēr seħrelerze (5207)

Bēr ħıyalbay bulıp tıvğan ul, (5208)

Yey buyına avıl malın kötöp, (5209)

Skripkalıq bol da yıyğan ul. (5210)

«Ėy, ulanım, izgē bıl qomartqı (5211)

Qimmetērek donya malınan. (5212)

Moñga sornar ösön dalabızızı, (5213)

Ul qot bulıp qayttı yañınan. (5214)

Yaralanğan küpmē yazmıştarızı (5215)

Ul davalar elē, davalar. (5216)

Binday skripkala uynavsını (5217)

Hınap qına, ēzlep tabalar. (5218)

Ėfü itsē, ulım. Yuq, hatmayım, (5219)

Amanatqa bulmay ħıyanat». (5220)

Şulay tinē haldat. Ni ēşlemek, (5221)

Dörös hüzge yuq şul, yuq yavap. (5222)

Zeñger küzlē üsmēr, havbullaşıp, (5223)

- İňgaylanı işək yağına. (5224)
 Neķ şul melde, nizër uylap, (5225)
 haldat: (5226)
 «Aşıkması!» - tinë yay ğına. (5227)
- «Ye, bulmaha, uynap ҡara elë, (5228)
 Sisëp ҡara, ulım, sërën hin. (5229)
 Uyıñ-ħisëñ eger taža bulha, (5230)
 Sërën sisër motlaķ, kürërhëñ». (5231)
- Ėskëneyë tulı şatlık nurı (5232)
 Ҙanat ҡuyzımı ni üsmërge! (5233)
 Tiz-tiz ğëne türge taban uzıı – (5234)
 Skripka bit söyze iñ türze. (5235)
- Yavzan ҡaytқан izĝë ҡomartқını (5236)
 Ul haķ ҡına aldı ҡulına, (5237)
 Hızıp ҡına, hızıp başlanı ul (5238)
 «Sıñrav torna» köyön tın ğına. (5239)
- Öy eşëne tuldı bıl sërle moñ, (5240)
 Tibrettë moñ yörek ҡıldarın, (5241)
 Küz aldınan üttë ҡart haldattıñ (5242)
 Yav yuldarı, front yuldarı. (5243)
- «Bına këm ul dalabızziñ ҡoton (5244)
 Kilër bıvındarĝa iltëvsë, (5245)
 Üz aldına olo maқsat ҡuyıp, (5246)
 Hıyaldaĝın ısın itëvsë...» (5247)
- Şulay uylap haldat, e üzëñëñ (5248)
 Küzzerëne yeşter töyöle... (5249)
 Meñĝë ĝaşıķ başkort yörekkeyë (5250)
 Sıñrav tornalarziñ köyöne. (5251)

Ošo izgë torna tavištari (5252)
 Ǫursalağan bēzzē, yav kilhe; (5253)
 Yērzen, kükten, hıvzarınan başkort (5254)
 Kös hem ğeyret alğan, dav kilhe. (5255)

İlgēnehēn hōyövzerē uniñ (5256)
 Yērzen alıp kükke aşqandır, (5257)
 Hōyöv hisē uniñ avır saқта (5258)
 Yörek yaraların başqandır. (5259)

«Uyna, ulım, uyna!» - tinē haldat. – (5260)
 Skripkanı hiñe tapşırım. (5261)
 Sıñrav tornaların haқlap, yaқlap (5262)
 Yeşehē il, yeşer Tuқ-Soran...» (5263)

* * *

Uynat, duşım, skripkañdı, (5264)
 Ul bit – hiñe yavgir bülegē. (5265)
 İldēñ unda asmandarğa aşқан (5266)
 Uy-һıyalı, yaқtı tēlegē. (5267)

Ošo skripkañda uynap, hin bit (5268)
 Sıқtıñ olo tormoş yulına. (5269)
 Öfö tavzarına ürlegende (5270)
 Skripkañ buldı қulıñda. (5271)

Skripka moño her saқ eyzep torzo (5272)
 Bēyēkterzen tağı bēyēkke. (5273)
 Al-yal bēlmeyēnse alğa barziñ, (5274)
 Dalalağı alğır kēyēktey. (5275)

Tor-royқ, tor-royқ torna (5276)
 tavištari (5277)
 Sal қılğandı dala күğēnde. (5278)

Devërzeržë, güye, devërzerge (5279)

Totaştırıp ular tēžēlgen. (5280)

Hızırt elë, duşım, şul moñdarzı, (5281)

İlebēzzēñ koto ul moñdar. (5282)

Yërže, kükte, havalarza her saķ (5283)

Ķoştar moño sıñrap torhondar! (5284)

Min Bēlgende (5285)

Min bēlgende donya irkēn inë, (5286)

Şunday bēyēk inë havalar, (5287)

Höyöp, nazlap, kükregēne kısıp, (5288)

Küterēp ük aldı dalalar. (5289)

Şuķ kına bër kolonsaķtay inēm (5290)

Min bala saķ tigen ilderže, (5291)

Minë kıvıp tota almaş inë (5292)

Seħrelerže işken yēlder že. (5293)

Min bēlgende donya güzel inë, (5294)

Yep – yeş inë apay – aĝayzar (5295)

(Alış – alıstarzan ular böĝön (5296)

Şat yılmayıp miñe қarayzar). (5297)

Eseyzēñ min kinye ulı inēm (5298)

(Kinyeler bit bula irkerek), (5299)

E şulay za yazmış tigen uzmış (5300)

Alıp kittë sitke irterek. (5301)

Min bēlgende tivĝan avılımdıñ (5302)

Tēvel inë elë yorttarı, (5303)

Tēžēlēşēp ultırırzar inë (5304)

Utız - kırķlap kına yort barı. (5305)

Avıldarzı bötörörge tigen (5306)

Sıkmağaynı elë seyeset, (5307)
 Şişmelerzë qorotorğa tigen (5308)
 Qupmağaynı elë gereset. (5309)

Min bëlgede donya baribër ze (5310)
 Bulğandır ul, aqırı, yaqtıraq, (5311)
 Bismillalı öyze, bismilla, tip (5312)
 Bëşërëlgen aştar – tatlıraq. (5313)

Min ana şul ütken zamandarzan (5314)
 Kilër könge yuldar yarıvsı, (5315)
 Tariq tegermesën bar kösöme (5316)
 Eylendërëp, alğa barıvsı. (5317)

2010

Bëz Gimn Yazzıq (5318)
 Bëz gimn yazzıq (5319)
 Başqort ilëne, (5320)
 Ğeziz yortobož – (5321)
 Başqort yërëne. (5322)

Dan yırlanıq bëz (5323)
 Başqortostanğa, (5324)
 Athın tip bında (5325)
 Tınıs al tañdar. (5326)

Ütken yuldarza (5327)
 Küptë tatınıq, (5328)
 Par qanatıbız – (5329)
 Duşlıq, tatıvlıq. (5330)

Gimnğa haldıq (5331)
 Küñël yalqının, (5332)
 Yörek tibëşën (5333)
 Başqort halkınıñ. (5334)

Höyöp, yaratıp (5335)

Vatanıbizzi, (5336)

Arnanıq uğa (5337)

Saf altın yırtı. (5338)

Tesbihter eyttäk, (5339)

Yaqsığa yurap, (5400)

Kilër könderzë (5401)

Yaqtığa yurap. (5402)

Bëz gimn yazzık (5403)

Başkort ilëne, (5404)

Güzelläk tëlë – (5405)

Başkort tëlënde. (5406)

2010

Bildehëz Gëroy (5407)

Yav yalanında algı hızıқта tanq (5408)

astında torop qalğan haldat tura- (5409)

hında ballada. (5410)

«Azat itëv» («Osvobodeniye») ti- (5411)

gen ataklı filmdı qaragandan huñ. (5412)

Yav kırında tiñhëz alış bara, (5413)

Yav kırzarı meşser, ut-yalkın. (5414)

Meşser urtahında qalğan ana (5415)

Oqopta bër sovët haldatı. (5416)

Bër üzë ul tërë qalğan bında, (5417)

Bër üzë ul algı hızıқта. (5418)

İl yazmışı hel itële bögön (5419)

Oşo yërze, oşo yuşıқта. (5420)

...Қара sirëv bulıp, yavız doşman (5421)

Yabırıldı qara tañ mēnen. (5422)

Ozon kön buyına alhız-yalhız (5423)

Alış barzı qara yav mēnen. (5424)

Biş mertebe kirě qaqtı rota (5425)

Doşman atakahın bıl köndö, (5426)

Neq şul melde küz kürēmě yērze (5427)

Faşist tankıları kürëndě. (5428)

Běrev, ikev, ösev... altı, yětě, (5429)

Kilě ular, yendě hěñkětěp. (5430)

Ekiyettegě ğifritten de yaman (5431)

Yěrzě tırnap, yěrzě hělkětěp. (5432)

Utqa qarşı yene ut bōrköldö (5433)

Hem puşkalar tělge kildēler. (5434)

«Tura toşqap – tankılargá!» - (5435)

tiyěp (5436)

Bězzěkēler farman birzēler. (5437)

Běr, ikě, ös... Neq şul «Ös!» (5438)

tigende (5439)

Aldan kilgen ğifrit tuqtaldı, (5440)

Tagı ikēnsēhě, ösönsöhö (5441)

May şem kēvėk bulıp toqandı. (5442)

May şem kēvėk, huğış yalanında (5443)

Götlep yana, yana ğifritter, (5444)

Qara hörönderēn borqop yatqan (5445)

Ület yangındarı kēvėkter. (5446)

Tik barıběr bēzzēñ okoptarğa, (5447)

Ağ, yětěp ük kile běr ğifrit, (5448)

Bına hēzzě tapap, hitıp ütem, (5449)

Timeksëmě unda bër frits? (5450)

Emme gecep – kükter kürëp tora – (5451)

Ošo minut, ošo segette (5452)

Östönörek bulıp sıktı haldat (5453)

Öške mënëp kilgen afetten. (5454)

Yërge, Yër-esege başın kuyıp, (5455)

Hıyındı ul okop töböne. (5456)

Zır eylenëp, uniñ neķ östönen (5457)

Timër gifrit üttë gëvëldep. (5458)

Emme Yër-esenëñ kuyınında (5459)

İmën qalğan haldat hin de min. (5460)

Balsıq, tupraq öyömönen torop, (5461)

Artқа taban haldat eylendë. (5462)

(Ėyë, artқа taban boroldo ul – (5463)

Artta hežër doşman tankıhı!) (5464)

Uñ qulına şıyıksalı şeşe (5465)

Қısıp totқан kilëş, algahıp. (5466)

Şul yavızdıñ neķ қабırғahına (5467)

Bar kösöne haldat hëltendë. (5468)

O, tëyzë, tëyzë!.. İndë doşman üzë (5469)

Utta yanıp, utta ürteldë. (5470)

Hınmaha la këşë hınmay iken (5471)

Ut aştında, tank aştında. (5472)

Yatıp қalmanı ul – atıp қaldı (5473)

Tapap ütken tank artınan. (5474)

Okobıman sıgıp, utқа tutto (5475)

Üžen izëp ütken yavızdı. (5476)

(Miněň ösön olo bër tabış ul (5477)

Filmdağı bıl yavgir obrazı.) (5478)

Větërandar, ğefü itëğëzsë, (5479)

Sağıştırıv – miněň yazmıştan: (5480)

Tank aştarında nise tapqır (5481)

Torop ҡaldım min de tormošta. (5482)

Ni bulha la, ürge ürlenëm min, (5483)

Bëz tügëlbëz yatıp ҡalırzay. (5484)

Këşë yërze küterëlhën eyze, (5485)

Küterëlhën Alıp batırzay. (5486)

Ëy bildehëz haldat! Hiněň de bit (5487)

Ruһıñ böyök, ruһıñ ilahi. (5488)

Һalkımdıñ min böyöklögön kürëp, (5489)

Şatlığımdan kile ilayhım. (5490)

Huğış, huğış... Hin meñgëlëk (5491)

hağış, (5492)

Қupma bërük, ҡupma yañınan! (5493)

Tınıs tañdar tëlep Yër şarına, (5494)

Ëy, Һozayım, hiñe yalbaram. (5495)

2010

Yuğaltıv (5496)

Yeşlëk duşıbız (5497)

Baykal Ğebitov istelëğëne (5498)

Baykal, Baykal... İsëmëñe hiněň (5499)

Tura kile inë yësëmëñ... (5500)

Studënt saқ. Öfö österënde (5501)

Şemeçeler yangan kis inë. (5502)

Kiñ uramdar buylap oзақ-oзақ (5503)

Yörönök bėz sėrzer bülėşėp, (5504)
 ȶolas yėtmeş ȶıyaldarȶa sumıp, (5505)
 Bėrse tınıp, bėrse kėlėşėp. (5506)

ȶıyaldarȶa yuldar ozo-on inė, (5507)
 Bėz üzėbėz – dėldėl, argımaȶ. (5508)
 Ğümėrze le barıp yėtmeş kėvėk (5509)
 Ul saȶtarȶa elė argı yaȶ. (5510)

Ėy, ul saȶtar, bėzzėñ bit ut (5511)
 saȶtar, (5512)
 Torop ȶaldı isken yėlderge. (5513)
 Bėzzėñ baştan ۆtkenderzė ħezėr (5514)
 Yėyenderge ȶala ħėylerge. (5515)

Totop bına povėst yazır inėm – (5516)
 Bėz bit, duşım, hinė yuȶalttıȶ, (5517)
 Ural ȶayahına ȶungan yėrzen (5518)
 Kėmder hinė sitke ozattı? (5519)

Ayırȶanday ilden Buranbayȶı, (5520)
 Ayırȶılar hinė tamırzan, (5521)
 Milletėm tip yeşev beħėtėnen, (5522)
 Milletėm tip alȶa barıvzan. (5523)

Evelden ۆk izȶė yendey kėrgen (5524)
 Yentėyegėn başȶort, baş yorton. (5525)
 Ayırmahın yazmış, ayırmahın (5526)
 İzgė yentėyekten başȶortto. (5527)

Ayırılhañ, ayıv aşay şul ul, (5528)
 Bülėngendė bürė kimėre. (5529)
 Sit yaȶtarȶa kitėp, sit yaȶtarȶa (5530)
 Kėpmė asıl zattar tilmėre. (5531)

Ozo-on bulıp kürənhe le bër mel (5532)

Ütëlehë yuldiñ azağı, (5533)

Barıbër ze indë, bër kön kilëp, (5534)

Artta qala yuldiñ azabı. (5535)

E bit hinen küptë kötken inëk, (5536)

Bında bit hin osar qoş inëñ, (5537)

Üz yërëñde hin de köslö inëñ, (5538)

Qanattarıñ, ëyë, quş inë. (5539)

Baykal, Baykal... Olo Qızıl ulı, (5540)

Ebyelildëñ kıygır börkötö, (5541)

Küñëlderze qaldıñ gümërlëkke, (5542)

İsëmëñde hinëñ – il qoto. (5543)

İsëmëñde hinëñ – yër qoto. (5544)

2010

Yörek Tëlä (5545)

Ësëmdegë tağı tışqa sıqtı, (5546)

Yarhıv attay, yörek talpına. (5547)

Tıya almay histë, toygolarzı, (5548)

Ut ëşënde qaldım, yalqında. (5549)

E bit kürşëm bına, kürëp toram, (5550)

Tota bële üzën, ul tüzëm, (5551)

Min höyleyëm yörek tëlä mënen, (5552)

E ul ülsep eyte her hüzën. (5553)

E min azaq küpmë qazaplanam, (5554)

Ükënemën, emme huñ bula. (5555)

Yörek tëlä mënen höyleyëm, tip (5556)

Töp başına min bit ultıram. (5557)

Yörek tëlä heybettër ze, belki, (5558)

Heybettër ul emme şığırğa, (5559)

Sönki ası tormoş ҡanundarı (5560)

Min bëlmegeñ tëlde yazılğan. (5561)

2011

Ҙамавзағы Бүрә Өйөрө (5562)

Ya bıla toğda c moim narodom.

Tam, gde moy narod,

K nesčastyu, bıl.

Anna Ahmatova (5563)

Yaralanğan bër ҡart бүрә һымаҡ, (5564)

Min öñöme ҡaytıp yıgıldım, (5565)

Bısağına batıp, bısağına (5566)

Seyesmender ҡorğan uyındıñ. (5567)

Yaralarzı yalap yatқан bulam, (5568)

Añlay almay donya ayışın. (5569)

Ošo köñge töştöm, min һалқымdıñ (5570)

Ҙursalayım, tiyëp, yazmışın. (5571)

Ëy, ҡart бүрә... Küz aldıma kile (5572)

Ҙамавзағы бүрә өйөрө. (5573)

Min de, imëş, ana şul öyörze (5574)

Ҙамалыvza ҡалған бër бүрә. (5575)

Ҙамалыvza ҡалған бүрәлерzëñ (5576)

Tire – yağı unıñ ҡaravıl. (5577)

Emër kilgen yuğarınan, emër – (5578)

Bürәlerge şulay taman ul! (5579)

Tëyëş iken ular, tözәlëşëp, (5580)

Bër möyöşke barıp boşorğa, (5581)

Ҙuşқан сақта şıp – şım ultırırğa, (5582)

Ҙuşқан сақта torop başırğa. (5583)

E bürələr irək höyövsələr, (5584)
 Tügəl ular avıl kötövë. (5585)
 İrək höyövsənë, irëkhëzlep, (5586)
 Mömkinmë huñ mecbür itëvë? (5587)

O, bıl bëzzëñ izgë bër katlılık! (5588)
 Meñgë hünmeş ömöt, ışanı! (5589)
 Emme bürë hınlı bürënëñ de (5590)
 Bulmışı bit, ay – hay, ayanı. (5591)

Ahırı, hezër onotolop bara (5592)
 Bürëlëgë begzë bürënëñ. (5593)
 Kayhı bërze kıyan yöreklëler (5594)
 Këyëp ala tölkö bürëgën. (5595)

Emme, nisëk këne ithegëz ze, (5596)
 Hëz bürëler indë, bürëler. (5597)
 Tuñkayışıp yathağız za, hëzzë (5598)
 Barıbër ze, bürë, tiyërzer. (5599)

Qamalıvza torop qalhalar za, (5600)
 Bürëlerze tügël mesele. (5601)
 Niñe tormoş eylene le kite (5602)
 Qırsaq tëatırındağı señnege? (5603)

Oyahında ët te köslö, tizer, (5604)
 İkëlete köslö bürëler. (5605)
 Başkırtostan tigen bıl izgë il (5606)
 Hożayzan bit bëzge birëlgën. (5607)

Yuq, yëgëtter, bëz hoqıqlı yërze (5608)
 Üz yulıbız mënen barırğa, (5609)
 Üzëbëzse hatta tın alırğa, (5610)

Üz – üzëbëz bulıp ҡalırğa! (5611)

2011

Yuzglar (5612)

Mëñerlegen këşë arahında (5613)

Niñe bërev yañğız intëge? (5614)

İske töşe bına bër përsönac – (5615)

Yañğızlıqqa dusar itëlgen: (5616)

Yuzgyar⁸². Böyök Gorkiy eserënde (5617)

Tëlhëz bër zat, seyër gëroy ul. (5618)

Bër këm bëlmey, kük yözöne ҡarap, (5619)

Nizer höyley, nizer köyley ul?.. (5620)

Kürëgëzsë, unda donya irkën, (5621)

Unda tiñlëk, unda gëzëllëk, (5622)

Zolomloqtoñ yuqtır ostogo la, (5623)

İman nurı unda ҡezërlë. (5624)

Sın donyanan fehëm alıgızsı, (5625)

Rabbıbizğa togro bulıgız, (5626)

Yaqşılıqtı gına alga ҡuyıp, (5627)

Yavızlıqtıñ yulın bıvıgız! (5628)

Yavızdar bit öške mëñep kile, (5629)

Yavızdar bit ildë abalay. (5630)

İmanhızlıq olo bele ilge, (5631)

İmanhızlıq aındı tomalay. (5632)

Elmisaktan birlë oşo yërge (5633)

Kilëp kitken bıvındar, (5634)

İl iñene küpmë hınav töşken, (5635)

Küpmë tapqır ҡupqan davıldar. (5636)

⁸²Yuzglyar – Maksim Gorkiyziñ başqorttar turahındağı “Tëlhëz” tigen hıkeyehënëñ gëroyı. (5639)

Emme Ural batır yëyenderë (5637)
 Toğro ƙalğan her saƙ töp yortƙa, (5638)
 Ƙayalağı artış himaƙ, bařƙort (5640)
 Sat yebëřken tivğan tupraƙƙa. (5641)

Oşo izgë tivğan tuprağın ul (5642)
 Küz ƙarahı ƙëvëƙ haƙlağan, (5643)
 Alƙımınan kilëp alhalar za, (5644)
 Ul namısın, dinën hatmağan. (5645)

Ural ilë – ilahiyet ilë. (5646)
 Bëz ruħıbız mënen yuğarı, (5647)
 Yuğarı añ bëzge, ƙëřëlerëm, (5648)
 Töřörelër iman nurzarın. (5649)

Ƙežërzerën řunıñ bëleyëksë, (5650)
 İlëbëzge beħët yurayık, (5651)
 Bıl donyanıñ ƙara ƙösterëne (5652)
 Ƙalkın bulıp ƙarşı torayık! (5653)

Ëy, Yuzglar... Hinëñ tëlmerëñdë (5654)
 Bıvat aşa dala yëlderë, (5655)
 Ütkenderžen bër amanat itëp, (5656)
 Alıp kilëp miñe yëlgerzë. (5657)

Yañğız, tinëm. Yañılıřtım, buğay, (5658)
 İlhöyerzer yañğız bulmay ul. (5659)
 Azatlıƙtıñ yaƙtı avazdarı (5660)
 İl östönde meñgë tınmay ul. (5661)

2011

Zöbercet (5662)

Zöbercet Yenbirzina iřtelëğëne (5663)

Hin ısınlap bër zöbercet inëñ, (5664)
 Bër asıl taş – şıgır ilënde. (5665)
 Bıl donyanıñ bötmeş küpmë yögö (5666)
 Yata şul ul şağır inënde... (5667)

Ëy, talımhız avıl hılıvķayı, (5668)
 Üte ırte eşke yëğëldëñ. (5669)
 Hevkeşterëm, tiyëp, ırte tañdan (5670)
 Fërma yuldarına yügërzëñ. (5671)

Ğümër buyı şulay, eş – eş, tiyëp, (5672)
 Tëşë töştö bëzzëñ bıvındıñ. (5673)
 Avanstan avansķa tiklëm (5674)
 Bilderëbëz bışten bıvıldı. (5675)

Yazılalı şıgır yazıldı ul, (5676)
 Ƙoyoldo ul kömöş dağalar. (5677)
 Tolparzar bit ana, tup – tup başıp, (5678)
 Yële – saba alğa baralar. (5679)

Alğa bara hin ķanattar ķuyğan (5680)
 Hıyalbayzar, hıyalbikeler. (5681)
 Hinë işke alıp, tesbiħ eyte (5682)
 Sterlële şıgır irteler. (5683)

Min de onotmayım hinëñ mënen (5684)
 Seferzerze ütken könderzë, (5685)
 Köyörgezë tigen köylö yërze (5686)
 Aķrın işken yılı yëlderzë. (5687)

İste elë - hıyalıñda hinëñ (5688)
 Asılğaynı yanı kiñlëkter, (5689)
 Prozağa küshe, şağırzar bit (5690)
 Ör – yañınan tivğan këvëkter. (5691)

Donya yökteränen arına birëp, (5692)

Ultrıǵaynıñ roman yazırǵa, (5693)

Tuǵan hǵalqıñ ösön yörek utın (5694)

Qolas kirëp asıp halırǵa. (5695)

Yentöyekte atay – olatayzar (5696)

Tormoş daryaların kiskende, (5697)

Bërge buldıñ, gëroyzarıñ hinëñ (5698)

Miñnet hurpaların ëskende... (5699)

Östel öskeyzerë, ëy, aq kaǵız – (5700)

Taılap qına taılap halınǵan. (5701)

Bıl kaǵızzar üzë bër qomartkı – (5702)

Şaǵır qulı mënen yazılǵan... (5703)

Tamamlanmay qalǵan romanmı ul (5704)

Qümër yulıñ hinëñ, Zöbercet? (5705)

Sıltırıp ta aqqan şışme këvëk (5706)

Yörek yırın hinëñ, Zöbercet. (5707)

Alsıq inëñ üzëñ, asıq inëñ, (5708)

Eytër inëñ hüzzëñ turahın. (5709)

Küz aldımda, hëñlëm, hin hezër ze (5710)

Tëp – tërë hın bulıp torahıñ. (5711)

2011

Alǵa, Salavat, Alǵa!⁸³ (5712)

Tönö buyı, könö buyı (5713)

Şav – gör kildë öföler, (5714)

Uram tulı, mayzan tulı – (5715)

Öfölegë kësëler. (5716)

⁸³“Salavat Yulayev” hokkëy komandahı 2011 yılda ikënsë tapkıy Resey çëmpionı isëmën yavlanı. (5720)

Şatlıqtarı eşke hıymay (5717)
 Köyermenderzëñ bıyıl – (5718)
 Olo yëñëv alıp kildë (5719)
 KHL tigen uyn. (5721)

Hay, «Salavat», ildëñ ҡoto, (5722)
 «Salavat» ul – yëñëvsë, (5723)
 Alıstarza, yarıstarza, (5724)
 Yëñëp, aldan kilëvsë. (5725)

Dürt küz mënen kötöp aldık (5726)
 Finişka sıqqan yuldı, (5727)
 Yëñëv yulı yëñël tügël – (5728)
 Bër yandıq ta bër tuñdıq. (5729)

Emme bëzze sikhëz inë (5730)
 «Salavat»қа ısanıs, (5731)
 Ruhibızziñ böyöklögö – (5732)
 Ul bit bëzzëñ inamıs. (5733)

«Salavat»tıñ sayalıgın, (5734)
 «Salavat»tıñ dalanın (5735)
 Atlanttar za kürzë hezër, (5736)
 Atlanttar za tanını. (5737)

Boz yalanı – yav yalanı, (5738)
 Eyze alğa, «Salavat»! (5739)
 İldë – köndö kıvandırıp, (5740)
 Yëñëv yavla, «Salavat»! (5741)

2011

Yazgı Ayzar, Yazgı Nazzar (5742)
 Yaz, yaz kile! Yazgı nazga (5743)
 Bar tebiğet uyana, (5744)
 Yazziñ yılı könderëne (5745)

Tebiġet te kıvana. (5746)

Yılġa – külděň sit – sitěnde, (5747)

Tapķan bulıp ıřıķtı, (5748)

ķımřanmaysa, telmeryěnder (5749)

Yuķlap ütkere kıştı. (5750)

Ėsěm – yěрге, arķam boźġa (5751)

Tuňgaynı, ti telmeryěn, (5752)

řuġa la ul kōtōp ala (5753)

Yıldıň ořo melderěn. (5754)

Baķ - baķ, ti ul, baķ ta bak, ti, (5755)

Hıvzar, taşıp, arta, ti, (5756)

Yaķtı, yılı kōnder mēnen (5757)

Yěрге mońdar kıyta, ti. (5758)

Yentōyekkey, řav – ġor kilěp, (5759)

Yaźġı naźġa kıyona, (5760)

Eytěrhěň de, bar těreķlěķ (5761)

Habantuyġa yıyına. (5762)

2011

Evliyeler İlě (5763)

Bařķortostan – evliyeler ilě, (5764)

Ařıl zattar ilě, nur ilě, (5765)

Meňġelěkten kilěp, meňġelěkke (5766)

Olġařıvsı mońlo yır ilě. (5767)

Bıl yěrzerge tevlep ayak bařķan (5768)

Yenbirzě le mēnen Yenbike. (5769)

Ėüměr itken ular, donya kōtken (5770)

Hunarzarġa yōrōp ķeyěkke. (5771)

Zamanalar başlanalır bında (5772)

Tevtormoştan, alış tev melden. (5773)
 Yenbirzë le mënen Yenbikenen, (5774)
 Ural batır mënen Şülgenden. (5775)

Oşo yërzë izgë Ural batır (5776)
 Bëzge töyek itëp ҡaldırған, (5777)
 Yenşışmenëñ tërë hıvın borköp, (5778)
 İrış yamğırzarı yavzırған. (5779)

Bında tıvған бëzzëñ tev dinëbëz, (5780)
 Ruhibızğa terek Teñrëbëz. (5781)
 Bında tıvған бëzzëñ tev tëlëbëz, (5782)
 Tëlëbëzze – yaqtı könöböz. (5783)

Başkort tigenëbëz – baş ҡevëm ul, (5784)
 Tevgë ҡevëm Ural ilënde. (5785)
 (Baş ҡevëm tip isëm alğan halıq (5786)
 Bërev gëne donya yözönde!) (5787)

Baş ҡevëmden bötön dürt tarafқа (5788)
 Tarmaq - tarmaq ırıv taralған. (5789)
 Alış – alıstarza, sit yaqtarza (5790)
 Tağı elle küpmë ҡevëm yaralған. (5791)

Beğzëlerë ihe kirë ҡaytқан, (5792)
 Tevgë töyekkeyzerën hağınıp, (5793)
 Ҙoştar ҡaytқан көvëk yılı yaqtan, (5794)
 Ҙanattarın ҡağıp, taldırıp. (5795)

Tevtöyekte şulay üşe birgen (5796)
 Baş ҡevëmdëñ neşel ağası, (5797)
 Ural atabızzan tül, ҡot alıp, (5798)
 Mëñ yıllıqtar mënen yaraşıp. (5799)

Kěmder gěne bında kilmegen de, (5800)

Kěmder gěne bınan kitmegen. (5801)

Olo akıl  yeler , yuq - yuq, (5802)

B r h n de sitke tipmegen. (5803)

Ural – Ural, tiy p, görlep torqan (5804)

Bal  ortonday b r  or, k s bulıp, (5805)

Baş  ev md n tireh nde ular (5806)

Oyoşkandar derrev k s bulıp. (5807)

K n lder  tulı iman m nen (5808)

T z gender bında baş yortto. (5809)

 ez ll kt n haqsıları tiy p (5810)

Tanıqandar boron başkortto. (5811)

 ozay Tegeleb z Uralqayzı (5812)

H y v nurı m nen huqarqan, (5813)

 lham alqan  alkım, k s – ker alqan (5814)

Tavzan, taştan, y rzen, hıvzarzan. (5815)

B y k h y v  is  başkortoma (5816)

S rl  b r talisman,  ot bulqan. (5817)

Ölüm tiy p yangan yörekterze (5818)

Meņg  h nmey torqan ut bulqan. (5819)

Bıvattarzan bıvattarq  şulay (5820)

K ter lgen başkort balahı. (5821)

M ner saqrım y rzh  inlep – buylap (5822)

Yeyrep yatqan başkort dalahı. (5823)

Ural batır ruqın haqlap torqan (5824)

Aqıldarı bulqan bıl ildən, (5825)

 alkın yaqlap yen n fıza qılqan (5826)

Batırzarı bulqan bıl ildən. (5827)

Kürşə Һақı – Теңрə Һақı, тийəп, (5828)
 Бəр кəмдə ле барıp бармаған. (5829)
 Кəшə Һақı üz Һақıмday, тийəп, (5830)
 Сит yərzerge yavzar asmaған. (5831)

Emme тıvған tupraq başkort ösön (5832)
 Ğezizderzen – ğeziz ğümərge. (5833)
 İñ kezərlə, iñ mökeddes toyĝo – (5834)
 Tıvған il hem тıvған yər ğəne. (5835)

Uralkayzıñ kıyĝır borkötö hin, (5836)
 Behət қоsom – Başkortostanıм! (5837)
 Kürhən eyze donya sal borköttöñ (5838)
 Bəyekterzen – bəyek osқанın! (5839)

Başkortostan – yaqtı tañdar ilə, (5840)
 Duş Һalıqtar ilə, yır ilə. (5841)
 RuҺıbızzıñ altın teregə hin, (5842)
 İlahiyet ilə, moñ ilə. (5843)

2011

Derviş Abdulla (5844)

Кissa (5845)

Қart könönde Ural töpkölönde (5846)
 Yañĝız yeşep yata Abdulla. (5847)
 Kerek түĝəl uĝa şavlı қala, (5848)
 Kerek түĝəl şavlı avıl da. (5849)

Əyə, unda – tsi-vi-lizatsiya! (5850)
 Ni ğəne yuқ unda, ni ğəne... (5851)
 Қırmışқamı ni ezemi zat, (5852)
 Arı saba, saba birəge. (5853)

Keregänen artıq kerekmegen (5854)
 Küpmě şögöl, küpmě mavıgıv... (5855)
 Al almağa, güye, kırt töşkendey, (5856)
 Kěşlěk bit bögön avırıv. (5857)

Huñğı seğetěne tiklěm ezem (5858)
 Tıngı bělmey, sapkan at hımaq, (5859)
 Běr tuğandar yöröy il kızırıp, (5860)
 Kañgırıp Saq hem Suq hımaq. (5861)

Běr kaytmaham, běr kaytırmın, (5862)
 tiyěp, (5863)
 Begzělerě heber yěbere, (5864)
 Begzělerě, şulay yöröy torğas, (5865)
 Yatıp qala sit-yat yěrzerze. (5866)

Abdulla la, běr bėrezekmě ni, (5867)
 Yörömegen yěrě qalmanı. (5868)
 (Küpmě irzer şulay sitte yöröy, (5869)
 Yazmış tigen bulıp aldanıp.) (5870)

E bit irzer sitke sıgıp kithe, (5871)
 Yětėmhěrep qala avıldar, (5872)
 Tuqtap qala garmun tavıştarı, (5873)
 Özölöp te qala yır-moñdar. (5874)

Hüngen avıldarzı kürėvzen de (5875)
 Avırırax toygo yuqtır ul, (5876)
 İrměn tigen ir-yėğėtter ösön (5877)
 Yöregėnde yangan uttır o. (5878)

E Abdulla bına, yöröy torğas (5879)
 İldě gizěp, ildě kızırıp, (5880)
 Olatayzar töyegėne běr mel (5881)

Huğılmaqsı buldı kıızığıp. (5882)

Kilëp baştı uram urtahına, (5883)

Tanımay za torzo uramdı. (5884)

Üzek özgös avır hister şul saq (5885)

Alqımına kilëp uraldı. (5886)

Qasan gına görlep torğan avıl (5887)

Yuğalğan da baha, yuğalğan, (5888)

Këmdër sitke kitëp olaqqan da (5889)

Këmdër baqıylıqqa yullangan. (5890)

Qıyşayıp bötken qarağay yort – (5891)

Atayzan bit qalğan bër mölket. (5892)

Bër uylahañ, başkort hılvzarı (5893)

İlge qaytqan hatta imgeklep. (5894)

E hin irmën tigen başıñ mēnen (5895)

Üz-üzēñdē hōrzōñ ilēñden. (5896)

İr gümērē hanlı üz yērēnde, (5897)

İr gümērē geziz il mēnen. (5898)

Tapqan malıñ, qorğan donyalarıñ – (5899)

Barıhı la qaldı yat yaqta, (5900)

Qızıñ oya qorzo Saqhalında, (5901)

Ulıñ, ana, Kaliningradta. (5902)

Naqodka tip hıyallangan buldıñ – (5903)

Nime taptıñ, nime ēzlenēñ? (5904)

Naqodkanıñ bozlo tupraqına (5905)

Tōpsök ulgınañdı yērlenēñ. (5906)

Hēzēr kilëp, atay yorto, tiyēp, (5907)

Küz yeşterē tükken bulahıñ, (5908)

Atay yorto, atay nigěžě, tip, (5909)

Başıñ tüben ěyěp torahıñ... (5910)

Küz yeşterě aşa Abdullanıñ (5911)

Küñčölěnde běr uy yaqtırzı, (5912)

Şul uy, şul yıvanıs mēnen (5913)

Ul tuphala tañdı attırzı. (5914)

Yuq, bütense sitke běr azım da (5915)

Ayaq başmaş tıvğan yěrzen ul. (5916)

Niñe elě, ilhěz ezem kěvėk, (5917)

Sit yěrzerze güměr hörgen ul? (5918)

Huñlap añlanı şul tartıv kösön (5919)

Oşo yěrzer, oşo hıvzarzıñ, (5920)

Uralkayzıñ irken havahında (5921)

Ul yonsoğan yeněn huğarzı. (5922)

Tamam inandı ul: yentöyekkey (5923)

Bula iken barı běr gēne. (5924)

Tıvğan tuprağıñdıñ merħemetěn (5925)

Běl hin, kěşēm, běl hem kür gēne. (5926)

Güměrēññ yañı bitěn şulay (5927)

Ör-yañınan astı Abdulla. (5928)

Ör-yañınan usaq toqandırzı (5929)

Töpköldegě oşo avılda. (5930)

Yathınmanı tavzar Abdullanı, (5931)

Üz bavırı bit ul tavzarzıñ. (5932)

Alıstarza, ana, İremeldēñ (5933)

Tübelerě yata ağarıp. (5934)

Üz kürzēler unı hayrar қоştar, (5935)

Üz kürželer yenlök-këyëkter, (5936)
 Bar tērēklök bında yeyrep yöröy, (5937)
 Bēr-bērēne tuğan këvëkter. (5938)

Bında, tav-urmandar quyınında, (5939)
 Tik üzēnse yeşey tebiğet. (5940)
 Bında – tebiğettēñ qanundarı, (5941)
 Tebiğetse donya selemet. (5942)

Ural töpkölönde, bër qot bulıp, (5943)
 Yeşey elë, yeşey bër avıl, (5944)
 Bëlem, avıldarğa kön yuq ilde, (5945)
 İldēñ seyesetë bolğavır. (5946)

E Abdulla bına bar kösöne (5947)
 Totop tora tivğan avılın. (5948)
 Bëlëp bulmay, belki, bërzen-bër mel (5949)
 İlge qayıtıvsılar tabılır. (5950)

Belki, sitte qalğan yëyenderë (5951)
 Tamırzarın yullap yörörzer, (5952)
 Dalalağı qamgak tügëlder ze, (5953)
 Belki, şecereler tözörzer. (5954)

Horaşırzar, kilëp, yër-hıvzarzı, (5955)
 Ata-babalarzıñ tarihın. (5956)
 Oqşatırzar sërlë muzıkağa (5957)
 Sıltır şışmelerzēñ tavişın. (5958)

Ocmağ, tiyër këmdër bıl töbektë, (5959)
 Ozaq-ozaq hağınıp höylerzer, (5960)
 İzël başı izgë İremel, tip, (5961)
 Yırzar yırlap, köyzer köylerzer. (5962)

Bělěp bulmay, belki, avıldaştar (5963)

Yıyılırzar elě běr zaman. (5964)

Běr avıldı yěrže totop tora (5965)

Ƙart könönde běr ir-uzaman. (5966)

2011

Ėy Yěrěběz – Yěrěběz! (5967)

Asılıkülděň buyzarında (5968)

Yenge yaqın ös avıl, (5969)

Yěržěň yemě, yěržěň Ƙoto – (5970)

Ƙızras, Sapay, Burangol. (5971)

Küzžěň yavın alıp tora (5972)

Tavzarı, tuğayzarı. (5973)

Handuğastar özölöp hayray, (5974)

Yırlay buž turğayzarı. (5975)

Bında elě yeş kilěndey (5976)

Sermesen – Sermesenkey, (5977)

Bělheñ ině, kěmderge ul (5978)

Nindey sěrzerěn sisken! (5979)

Hiñe elě bolokhoy ul, (5980)

Niñe huñ ul hayıǵa? (5981)

At yöžžörör yatıvzar za (5982)

Niñe hežer hay ğına? (5983)

Ƙelderėğěz nisėğerek, (5984)

Ƙızras, Sapay, Burangol? (5985)

Ƙızras tarħan töyekkeyě – (5986)

Ƙızras bit ul zur avıl. (5987)

Tik zur avıl bulha la ul, (5988)

Nižer yětmey bit bında, (5989)

Küpmě öyzer biklə tora, (5990)

Ni buldı huñ avılğa? (5991)

Җолһозығыз данлы инě, (5992)

Бизрек tottomo elle? (5993)

Öyör – öyör maldarıғыз (5994)

Ubir yottomo elle? (5995)

Җayza hězzěñ uzamandar – (5996)

İlge terek bulırzay, (5997)

Avır saқта alğa sıғıp, (5998)

İldě haқlap tororzay? (5999)

Ocmağ көвөк yěrzerěğěz, (5600)

Asılıқay külěğěz – (6001)

Meñğělөk töyek bit ul, (6002)

Bělěğězsě, bělěğěz! (6003)

Kөmder һuca bulır yěrge, (6004)

Һucaһыз қалһа avıl? (6005)

Һucaһыз қалһа avıdar, (6006)

Ütkөnsө һuca bulır. (6007)

Әyehěz yort – inehěz қорт (6008)

Tarқалır bit, tarқалır, (6009)

Yeyrep yatқан yěrzerěğěz (6010)

Tar қалır bit, tar қалır. (6011)

Yěrěğězzě қулығыzған (6012)

Isқındırмағыз бөрүк, (6013)

Oшо yěrзө yat қuldарға (6014)

Қaldırмағызсы бөрүк! (6015)

Torganı бөр һазина bit (6016)

Bıl yěrzer, bıl ös avıl. (6017)

Nıǵ toroǵoǵ tıvǵan yěrze, (6018)

Ƙızras, Sapay, Buranǵol! (6019)

Ėy yěrėbėz – yěrėbėz, (6020)

Yěrėbėzze – kőnőbőz, (6021)

Meñǵėlek tőyegėbėz. (6022)

Meñǵėlek tėregėbėz! (6023)

2011

Öföme Reĥmet Hüzė (6024)

Öföm – Öföm, hinėñ alsaq yözöñ (6025)

Şunday yaǵın ĥezėr, üz miñe. (6026)

Reĥmet indė, yartı bıvat ėlek (6027)

Hıyındırzıñ minė üzėñe. (6028)

Hıyındırzıñ kėşelerė taǵır (6029)

Bėr ĥıyalbay dala balahın. (6030)

Öfö tavzarınan alıstarǵa (6031)

Ƙolas yeygen başǵort dalahı. (6032)

Oşo yěrze, oşo tavzarza min (6033)

Üz yulımdı taptım ĥümėrlėk, (6034)

Üz yırımdı taptım, üz moñomdo – (6035)

Aǵ tolparzar mėñėp yėlėrlėk. (6036)

Oşonda min üz oyamdı Ƙorzom, (6037)

Oyam matur, oyam kilėştė. (6038)

Küpmė ėzlep yöröp, tabıp aldım (6039)

Ölöşöme tėygen kőmőştö. (6040)

Balalarım – küzėm almaları, (6041)

Höyöp, nazlap Ƙına üstėrzėk, (6042)

Ėy, Ĥozayım, beĥėtterėn birsė, (6043)

Üstėrėp, buy yėtkėrzėk. (6044)

Öföle min toğro duştar taptım – (6045)

Bër – bërëne arka tärerlëk, (6046)

Arqalarğa mënëp, arpa urıp, (6047)

Bër almanı bişke bülërlëk. (6048)

Emme buldı şunday zamanalar – (6049)

Qayza barhañ, yuldar kıyılğan. (6050)

Tavzar, taştar vatıp alğa barzım, (6051)

Taypılmanım tura yulımdan. (6052)

Halkım mēnen her saķ bërge buldım, (6053)

Gezëllëkke gēne inandım. (6054)

Tik yaqtıǵa ğına secde kıldım, (6055)

Küñlēmde haqlap imandı. (6056)

Atam kıuyǵan atım mēnen hem de (6057)

Zatım mēnen min de ataldım. (6058)

Hëzmetēme küre, bër kön kilëp, (6059)

Milletēmden, şökör, bata aldım. (6060)

Öfölerze tēvel yartı bıvat – (6061)

Ėy gümërzēñ asıl yıldarı! (6062)

Qalğan gümërkeyzēñ yuķ bilgēhë, (6063)

İmēn bulhın barır yuldarım. (6064)

2011

3.1.2. Eserin Türkçe Aktarımı

Örşëim⁸⁴

Bozkırđ tam ortadan yarđp,

Kuzey tarafa ok gibi çekilerek,

Örşek nehri akar yavaşça,

Hatta kıvrılmak üzere gerinerek.

⁸⁴Reşit Yıhanov, Bulat Yenikeyev ve Emir Ebilhanovlar müziği.

Saç örgüleri gibi güzel kızın,
Söğütler, vadiler uzanmış,
Yan yana gümüş para olup,
Öbek öbek göller oyulmuş.

Yayılp yatıyor yeşil deniz burada –
Uçsuz bucaksız kırlar, tarlalar.
Baykal Gölüne eş derinlikte mi?
Göğü sarıp duran nehir yatakları.

Ey, Örşegim benim, tuzlu suyunu
Baldan da ıhlamurdan da tatlı bulurum,
Kan damarı olarak seni mi yoksa
Yüreğime oyup koymuşlar?

1960

Tan Türküsü

Gökyüzünde – tanın kızıl örtüsü,
Ak kayınlar, şunu örtünerek,
İlahi bir tatlı türkü söylüyorlar,
Kimdi özleyerek, bekleyen?

Gelirler mi parçalanarak bekleyenler,
Anlarlar mı sevgi ve özlemi?
Yoksa şimdi özlem ağı ile
Örölmüş mü kayının kaderi?

Tan rüzgârları kimler için,
Kime göz dikerek bu keder etrafa yayılıyor?
Ak kayıncığım gibi beni bekleyen
Vardır elbette herhangi bir kız çocuğu!

1963

Sevgi

Sevgi o, dağları altüst ediyor,
Büyük sevgi düşmanları geri dönüyor,

Sevgi o, insanın mutluluğu
 Bahtlıların altın tahtı;
 Sevginin yüzü güneş ışığı,
 Gönüllerin alevi, kıvılcımı,
 Sevgi o gözlerin nuru,
 Yıllar, türküler, alındaki kırıışıklıkları.
 Susayarak su içmektir sevgi,
 Coşarak kızları kucaklamaktır sevgi,
 Güzelliğın yüzüdür o sevgi,
 Yiğitliğın yüzüdür o sevgi,
 Doğduğum yerin yüzüdür sevgi,
 Ana dilin sözüdür – sevgi,
 Her şey dünyada sevgi,
 Ekseninde dünyaya o hikmet,
 Döndürmüyor mu acaba
 Sevgi!

1963

Dünya Güzel Bana

İçimde ateşler yandığı zaman
 Mayıs güneşi olup tebessüm edersin.
 Yüreğimde, bakışın olup,
 Sıcaklığı kalmış şu ayın.

Şuna da elbette dünya güzel bana,
 Yorgun günler hiç de yok gibi,
 İleri kadar gitse bütün yollar,
 Dümdüz onlar, atılmış ok gibi.

Söylediğim sözler de doğru benim,
 Gizlemem yüzümü güneşten,
 Yüreğimin, bütün damarları
 Güneş ışığına tutulmuş.

1963

Kırgız Vatanı

Kırgız şehri, oyuklu, kayalar,
 Türkü söyleyerek akıyor orada nehirler;
 Kırgız dili candı sevgili gibi,
 Canını seven güzel sevgili gibi.
 Güneş ışığı kırgız önünde,
 Akdoğan'ın sesi kırgız derdinde,
 Pamuktan beyaz kırgız gönlü,
 Bembeyaz dağlar onun geniş şehri.
 Manas'ın izi dağların yolunda,
 Isık Göl ve Talas boyunda,
 Manas derdi – kırgız oğlunda,
 Doğruluk, saflık onun aklında,
 Gök Uralım ile Aladağının
 Tepeleri göğe yükselmiş,
 Başkurt ile Kırgız yüreği
 Şu kayaları birlikte aşmış.

1963

Kızlar Gölü

Efsane

Kızlar gölü, derler bu yere,
 Kimler bilmiyormuş şu sırrı?
 Çukur kadar yer derin göl mü?
 Ya da şimdi mavi dumanlık,
 İki gölge gibi yükselmiş burada
 Taştan oyulan heykeller –
 Taş kötülük.
 Rüzgârlar sarıp geçiyor bu yeri,
 Ayağını tutarcasına koşarak;
 Ya da ağır derdi nasıl dağıtarak,
 Guguk kuşu terennüm ediyor geçmiş özlemi.
 Yalnız ay da sessizce dinleyip duruyor,
 Çok güçlü yükseliyor işte yıldızlar,
 Şuradaki taş heykelleri görerek,

Yıldızlar da sonra, kaygılılar
 Yerin, göğün hepsinin canı.
 Yaralanmıştır ömrü
 Yürekleri titreterek,
 Sinmiş bu dert benim gönlüme.
 Kızlar gölü derler bu yere
 Söylemek istiyorum size şu sırrı.
 Çın çın ederek şingır şingır gelerek,
 Gümüş süslerini çınlatarak,
 İki güzel indi su boyuna,
 Yüzlerinde tan oynatarak.
 Bağdat aynası gibi göl üstünde
 Çözerek kalın saç örgüsünü,
 Uzun günde yorulup tükenmiş bedenler
 Akşam vakti suya inerek sığındı.
 İki kuğu mudur ne, dalga yayarak,
 Dalıp, giderek soluğu kesilip takip ederek,
 Dünya gözüne bir günlük güzellik vermiş gibi,
 Yıkandılar, nura kavuşarak,
 Var etrafta yer, gök, bozkır,
 Sessiz kalarak, yaptı gösteri;
 Kızların teni! Hatta kaldırım taşının,
 Seni görerek, gözü kamaşıyor.
 Vatanım benim (Haklısındır bunda)
 Kutsal heykeller ile nazlan sen,
 Kız saflığını belki, sadece sen,
 Kaybetmez, sonsuza dek saklarsın.
 Yabancı gözler haydi görmesinler,
 İnsanların dili kemiksiz,
 Kız çocuğunu korkulara salıyor
 Fark etmiyor yine söylediği söz.
 Şşş, durunuz neden göl üzerinde
 Kuğularım birdenbire kulaklarını dikti?
 Parlarcasına duran suyun dibi,

Keyfi kaçarak neden baktı?
 Hayır hayır, bir şey değil. Neden şimdi
 Vardan yoktan öyle korkmak?
 İki yiğit, sizi görmek isteyerek,
 Yar kenarına gelip oturmuş.
 Kızlar gölü, derler bu yere,
 Ben söyleyeyim size şu sırrı.
 Yeter, kızlar, yeter, çıkınız,
 Artık çok da geç kaldınız!
 Tayları emmekle kalmadınız,
 Kısraqları gökyüzüne gönderdiniz!
 Kaplarda kımız mayalanmıştır,
 Sonra kim oldurur onu sizin yokluğunuzda
 Bir bir misafir gelerek iniyor,
 Ateş yaktırmak gerek ocakta...
 Fakat yiğitler, neden arsızlanarak,
 Güzellerin yolunu kestiniz?
 Yorgun düşmüş bilekleri,
 Gitmenizi istiyorum, ay ay gidiniz!
 Siz yaşayan biçimsiz bu bozkırın
 Taştan yapılmış gibi adeti,
 Namusuna leke düşerse kızlar,
 Yaşama isteği de kalmıyor
 Gitmesinler, hemen beklesin onlar,
 Bir görmeye coşup, can atarak,
 Ay yüzü gibi iki nur ışığı
 Çıkarıp öptü güneş severek.
 Sonra tekrar bakıp gökyüzüne,
 Gözlerine toplamış gök rengini...
 (Geçiriniz benim dilim varmıyor,
 Bunu söylemek için takatim yok.)
 Korku saldı şu zamanda bütün bozkır,
 Savruldu gölde dalgalar,
 Fakat sevgili güneş, ateşli şimşek çakıp,

Yuvarlanarak dipsiz uçuruma.
 Şu halin bir şahidi olup,
 Taş heykel gibi vurmuş yiğitler...
 Ural'ımın taşlarında hatta
 Çok mu kaygı, özlem, ümit var.
 Kızlar gölü, derler bu yere
 Yürek sızlıyor, bilince şu sırrı.
 Asırların kötü hatırası –
 Şu haber kalmış hatırda;
 Dağ yüzüne çıkararak şu kızları
 Bekleyeyim ben de şimdi.
 O, ne göreyim! Benim göl dediğim
 Yeşil duman – çoktan etrafa yayılmış;
 Bu suyolunda kalmış bitkiler,
 Bozkırında ağır keder kalmış.
 Kaygılardan kurumuş buradaki su,
 Ve ak düşmüş kıra işlemişler;
 Saflığı elbette Başkurt güzelleri
 Yaşamdan da üstün koymuşlar.
 ...Çocuğunu kaybeden anne gibi,
 Bozkır hıçkırığa hıçkırığa ağlayıp, sızlanarak,
 Facialar yeniden olmasın diyerek,
 Tepelere çıkmış bütün gücüyle çalışıp;
 Kızlar gölü, derler bu yere,
 Ben söyledim size şu sırrı.

1963-1964

Büyülenmek

Ben sizi sevmeye doyamam,
 Mavi gökler, yüksek dağlarını,
 Güneş nurlarında oynayarak büyümüş
 Kayaların vahşi hayvanı;

Kartalların korkusuz uçuşları,
 Sessiz yerin değerli renkleri,

Gönüllerde saf dert oynatmış
Baharın kışın aylı akşamları;

Tıp tıp damlayan damla sesleri,
Türkülerini söyleyerek durması,
Bulutsuz geceler gelince, yıldızlarını,
Suya dalarak oyun kurması;

Bozkırların böyle güzel temiz yürekli olarak,
Uzaklara yayılarak, yatması,
Gün arkasından yeni gün doğdurmuş
Güler yüzlü tanın atması;

Sıkıntılar, çınıltı sesler, genişlik,
bolluklar,
Nazlı renkler, yumuşak, sıcak rüzgâr
Ve fırtınalar göz açtırmayan fırtına –
Hepsi de şu sevilen Dünya!
Ha, sevmeye doyamam sizi,
Sular, gökler, yüksek dağlar...

Ben kendim de oyuklu kayalarını
Uçurumlardan korkmaz vahşi hayvanları.

1964

Küçücük Nehir

Çağlayarak akıyor küçücük nehir,
Oyuncak gibi,
Kesik kesik çağlamalar,
Tam eğirmen gibi,
Sürekli dönüp hiç durmaksızın
Oynayıp da duruyor
Nehrim genç gelin gibi,
Türkü söyleyip duruyor
Bakınız istiyorum mavi gökten

Altın teller
 Su üstünde güneşe
 Gerinmişler.
 Coşarak oynar rüzgârlar –
 Şakacı eller,
 Toprağım, suyum, havalarım
 Sıkıntıya düşmüş.
 Oynadığında güneş nurunu
 Ezgiye salarak,
 Yeryüzünde sular türkü söyleyerek akıyor,
 Akıyor coşarak!

1964

Dim Suları⁸⁵

İlkbaharda Dim üstünde
 Oynuyor mutlu güneş,
 Nasıl rahat nasıl güzel,
 Güneş parlayınca.

Büyük vadiler,
 Şöyle geniş hava,
 Göğün bütün nuru
 Toprağıma düşüyor.

Ya da şimdi saf gümüşten
 Suyu bu Dim'in.
 Toplamış mı o sıcaklığını,
 Nazın hoş tavrını!

Dünyalar güzel,
 Gökyüzüm geniş benim,
 Sonsuzluk türküsüne
 Dimim denktir benim.

⁸⁵Abrar Gabdrahmanov, Emir Ebilhanov müziği.

1964

Ben Bozkırdan Geldim⁸⁶

Değerli hemşerilerime

Ben bozkırdan geldim şehre,
Fakat yüreğim yaşıyor bozkırda,
Salıncağım, derdim, - ihtiyar bozkır,
Bozkırlarda canım korunuyor.

İhtiyar bozkırımın ateşli güneşini,
Biner yıllık deniz özlemine
Göğsüme koyarak getirdim,
Kükremeleri alarak, ben geldim.

Bozkırımın gökkuşağı renklerini,
Bunaltıcı sıcaklarını, pelin çiçeği kokularını,
Alarak geldim gürültülü şehre,
Fakat bağlanıyorum sürekli bozkıra.

Bozkırın yiğidi düşer aklıma,
Bozkırın güzelliği sinmiş türküme,
Ben bozkırda doğdum, bozkırda,
Bozkırın ruhu yaşıyor şehirde.

1965

Yolda

Tren gidiyor benim fikirlerim boyunca,
Fikrimin ardından zaman zaman yükselerek,
Fikir küheylanını gemleyip alarak,
Ben biniyorum şiir sürerek.

Gün ışığımsın, şu tezlikleri
Yığıyorum şimdi şiir yoluna.
Ne kadar hikmetler var, nasıl dünya

⁸⁶Nezir Ebdiyev ezgisi.

Biz geçsek yollar etrafında.

Akarak da duruyor göz önünde,
Yerin üstü, yerin renkleri,
Hayal atı yığıda yol yürütüyor,
Yollar ışık gibi bizim hislerde.

Ya da nasıl bitmeyen saflık gibi
Yüksekteki apak bulutlar,
Önce mutluluk, önce sevinçler,
Kanat çırpıyor başlayan dakikalar.

Harekete marş söylüyor gibi
Her bir yeşillik, hava, dağ, kaya.
Kayınlıkta hızlıca hareket ederek,
Güzel heykelleri kutlayarak dalgalanıyor.

İs mürekkebi ile boyayıp ufuk çizgisini
Gönüllerde hüznler uyandırarak,
Ağaçlıklar üzerinden, görüyorum işte,
Güneş geliyor, bizi uğurlayarak.

1965

Geceyi Düşünmek

Yollar çetin diyerek,
durarak kalma,
Yoksulluğun yoluna aynı
korkuyu salma;
İleri git sen,
kendin yol alarak,
Başkalarına
doğru yol açarak.
Kendini parçalasa
esiyor rüzgarlar,

Hiç gülmemiş imiş
 sana günler,
 Yalnızım, diyerek,
 efkârlanma,
 Dostların varlığını sen
 unutma! (315)

Karanlığa kalsan,
 yas tutma,
 “Ah, karanlık, - deme, -
 bu dünya”.

Gecenin karasını yırtarak, (320)
 kendini aydınlat,
 Kendi nurunu saç
 etrafına.

1965

Türkülerimden Bir Türkü

Şöyle bir türkü söylerim –
 Dertsizlerin canı titrer,
 Yedi kat gök üstünde
 Benim sesim kükrer.

Şöyle bir türkü söylerim –
 Taşlar da çiçek açarak,
 Şiir dağlarında
 Silinmez izler yatar.

Şöyle bir türkü söylerim –
 Buzları eritmelik,
 Hainin canını alarak,
 Alçakgönüllüyü yiğit etmelik.

Türkü söylerim şöyle bir türkü –
 Ah, büyülü kanatları
 Sonsuzluğa esir eder,

Odissey gemilerini!

1965

Arıyorum Seni Sevgilim⁸⁷

Kıvrım kıvrım ömür yollarında

Seni, canım, seni arıyorum.

Gökte bin bir yıldız arasından.

Parlak yıldızımı gözlüyorum.

Neredesin sen, sevgilim, neredesin sen?

Yıldız da sensin bana, ay da sen.

Bulurum ben seni, bulurum,

Nerede de olsa tanırım.

Senin ile canım, biz ikimiz

Yürümüşüz iki tarafta,

Allah bizi, canım, ikimizi

Bütün ederek elbette o yaratmış.

Neredesin sen, sevgilim, neredesin sen?..

Yıldız da sensin bana, ay da sen.

Bulurum ben seni bulurum,

Nerede de olsa tanırım.

Biz ikimiz canım seninle

Bir elmanın iki yarısıyız.

Sevgiyi şahlandırarak yayar gönüllere

Aydın gülümsemesi, güneşin ışığıdır!

Neredesin sen, sevgilim, neredesin sen?..

Yıldız da sensin bana, ay da sen.

Bulurum ben seni, bulurum,

Nerede de olsa tanırım.

⁸⁷Bulat Yenikeyev ezgisi.

1965

Yaban Buğdayları⁸⁸

Yaban buğdayları, yaban buğdayları,
Bozkıra yayılmışlar,
Saçlarını güneşe
Dağıtarak bırakmışlar.

Yel örüyor, yel söküyor
Yaban buğdayının örgüsünü,
Esiyor, esiyor
Bozkırda doğmuş keder.

Ağarmış saçlar, boz renkler –
Toprağın saf özlemini.
Beşikteki ninni gibi
Doğan toprağın sesi.

1966

İhtiyar Ural'ın Atak Akdoğanısın⁸⁹

Besteci Zahir İsmegilev'e

Salavatın küçük kardeşisin sen,
İhtiyar Ural'ın atak Akdoğanı,
Kısar da yine kısar ezgi
çeşmesini
Saf gümüşten döker her şeyi.

Senin derdinde - toprağın nefesi,
Ak İdil nehrinin akışı,
Ateşi suyu geçerek kendi vatanında
Özgürleşen halkın sesi.

Vatanın sesi, vatanın güzelliği olarak

⁸⁸Emir Ebilhanov ezgisi.

⁸⁹Abrar Gabdrahmanov ezgisi.

Yankılansın değerli türkülerin!
Salavatın küçük kardeşisin sen,
İhtiyar Ural'ın atak Akdoğanı.

1967

Deniz

Kara deniz – kara küheylan,
Ah, sana dünya dar gibi;
Ak köpükler saçarak ağzından,
Dalgalardan asker yığarak sırtına
Dağ parçalarsın, taşlar ufalarsın,
Mütemadiyen sahili döversin.
Okçuların geliyor ateş saçarak,
Karşı karşıya ateş püskürterek,
Bitmez hengâme, bitmez zelzele
Memleketin sınırını parçalıyor, kutsal gibi.
Kara deniz – kara aygır,
Deniz dibi - dipsiz saraydır.
Sarayları dolu altındır,
Altın saray halkın, halkındır.
Altının değeri değil altında,
Yukarıya dünya kanat çırpıyor;
Baş vermeyince tepinip, öfkelenerek,
Kendi kendine üzülerek,
Saldırıyor denizati,
Hücumlara küsen düşman gibi.

1967

Gördüm Senin Güzel Gözlerini

Gördüm senin güzel gözlerini,
Bakıp, bakıp, bakıp doymuyorum;
Bakışını yüreğime kazıdım,
Şunu şunu şunu hissetmenin.

Gördüm senin güzel gözlerini,
Kaderimdeymiş yine görmek;

Şimdi uzak uzak olsam da ben,
Sen yanımdasın benim, seninle birlikteyim.

Gördüm senin güzel gözlerini –
Aşırı parlaklık;
Ey parlasm haydi bu ışık,
Kalsam da ben yedi kat yabancı olup.

Gördüm senin güzel gözlerini,
Yeni, uzak dünya bulundu;
Kuru topraklar sürülerek bitseler de,
Kendi kendimin ben elbette kâşif Kolombuyum.

1968

Sen Yürektesin Daima

Bayazıt ağabeyin Bikbay anısına

Gece boyu yürek dolarak taşı,
Kaygı ateşlerinde parçalanarak.
Ey, ağabeyim elbette senin yanında
Sana başını eğmiş dal çubuk.

Senin türkü söylediğin memlekette – damarlarım,
Senin yücelttiğin memlekette – olayım.
Kendin gittin işte. Kaldı memlekete
Senin ruhun – yaşam nefesin.

Ural vatani sonsuza kadar korur seni,
Sen daima yüreğimizdesin.
Başımı aşağıya eğerek ter dökerim:
“Şairlere ölüm yok Dünyada!”

1968

Uy Suları⁹⁰

Uy suları akıyor oyuklardan,

⁹⁰ Aynı isimdeki Başkurt halk ezgisine türkü söyleniyor.

Oyularak da kalan fikir gibi.
 Olur mu yeryüzünde ay, olur mu?
 Düşünceli nehir yine Uy gibi?

Düşüncelerini çekse Uy boyları,
 Kıvrım kıvrım vatanımı sararsın.
 Sarılarak da yatan Uy'a bakarak,
 İhtiyar Ural'ı düşünerek türkü söylesin.

Ural dağcıkları uzantısı,
 Kayaları onun yukarı.
 Vatanım, senin sonsuzluk nefes almaz türkün –
 Sevgili Ural'ın güçlü akan suları.

1968,2000

Koruyunuz!

Gözünüzü korur gibi,
 Dilinizi koruyunuz!
 Kendinizi savunur gibi,
 Dilinizi savununuz,
 Vatanımızı koruyunuz!

Dile birisi dilini değdirse,
 Dilsiz harfsiz yatmayınız,
 Doğuştan ahmak gibi,
 Ağız açarak bakmayınız,
 Dilimizi koruyunuz!

1970

Gecede Yazılan Şiir

Şiirler geceleyin harekete geçer,
 Dünya uykuya dalınca,
 Memleket ve cihan önünde
 Şair yalnız kalınca.
 Şiirler geceleyin harekete geçer,
 Gündüzün yükünü yükleyerek,

Soru ve korku ile
 Şair gözünü dikerek.
 Şiirler geceleyin harekete geçer,
 Âşıklar ile birlikte;
 En büyük huzursuzluk –
 Uykulu gecedeki dünyada.

1970

Mutluluklar⁹¹

Mutluluklar - mutlu kuşlar,
 Sudan ak mutluluklar,
 Sütten pak mutluluklar,
 Ak küheylan, ak akdoğan –
 Mutluluklar, mutluluklar.
 Nerede şimdi akdoğanım,
 Nerede şimdi küheylanım?
 Akdoğanlı, küheylanlı
 Ben elbette huzursuzum,
 Ben elbette huysuzum.
 Mutluluklar – mutlu kuşlar,
 Yüreğimde – dualar;
 Ateş - kuşları gibi ateş olarak,
 Küheylan gibi kut olarak,
 Geliniz, mutluluklar,
 Mutluluklar, - mutlu kuşlar.

1970

Zaman

Zaman - o sonsuzluğu saran,
 Yer yuvarlağını, âlemi saran.

Zaman – o yaşayış nefesi,
 Dünyanın tuhaf olayı.

⁹¹Zöhre Feyzullina ezgisi

Zaman – o huzursuz, sınırsız,
Canı var hiç tükenmez.

Zaman – o kendince bir yarış.
Dağ gibi mi bir işin, ya da bir karış mı?

Zaman – o sırlı bir yumak gibi,
Açık da kapalı da bir bilmece gibi.

Zaman – durmaz bir gemi,
Hareket ediyor her zaman ileriye bakarak.
1970,1971

Sokaklarda, Fırtınalarda

Sokaklarda, fırtınalarda
Rüzgârlar ilerliyor koşuşarak,
Özlemlerini giderir mi,
Birbiriyle karşılaşarak?

Sokaklarda, fırtınalarda,
Bayram bugün rüzgârlara...
Bozkırlarımı hatırlıyorum
Rüzgâr esen günlerde.

Sokaklara, fırtınalara,
Çıkarak gideyim şimdi,
Hislerime daldığım vakit,
Bayram ediyorum şimdi.
1971

Başkurt Dilinde Konuşuyorum⁹²

Başkurt dilinde konuşuyorum,
Başkurt dilinde.
Benim yürek damarlarım –

⁹²Möherrem Selimov ezgisi.

Başkurt yerinde.

Ümitlerim, hayallerim,
Kalp atışım -
Büyük Uralım, çağlayarak akan
Senin çayın.

Uzak uzak yankılanmış
Dertli türkülerim –
Bin dereyi beraber toplamış
Gümüş suların.

Düşmanla çarpışan oğullarının
Gücü - bileğinde,
Kaygıları, mutlulukları –
Benim yüreğimde.

Ne kadar kaygı ne kadar mutluluk
Görse doğduğum memleket,
Memleket gördüğünü, vatan gördüğünü
Koruyor ana dil.

Milyonlarca insan göğsünde
Kükrüyor o bugün,
Mücadele dili, doğruluk dili,
Canım o benim.

Ana dilim sen halkımın
Bülbül sesi,
Asırlardan asırlara
Kanat çırpışı.

Başkurt dilinde konuşuyorum,
Başkurt dilinde.

Benim yrek damarlarım –

Başkurt yerinde.

1964, 1973

Hayatın Sonsuzluk Yolları⁹³

Uçsuz bucaksız denize

Al yelkenli gemiler dizilmiş...

Yaşamın sonsuzluk yolunda,

Savrularak dalgada,

Ömrlr geçerler, mrlr.

Benim de fırtınada, rzgrlarda

Al ipek yelkenim dalgalanıyor.

Yakın mı gider yol uzak mı,

Yoksa o sadece sıkıntı, zlem mi,

Denizde çırpınan rzgrlar gibi?

Mutluluklar, doğruluklar askerlere

Gemiler dizilmiş gemiler...

ırpınıyor yelkenim benim de

Gemiler safında denize,

Türkü olarak, dalmış yollara.

Gelirler mrlr, giderler,

Gökleri kkreterek geçerler,

Yaşamı severek, kopararak

Al yelkenli kervan gibi sıralanarak,

Sonsuzluk sırrını zerler.

1973

Byk Süvari

Cesur atlı - Ufa dağlarında,

Taşlı kaya İdil kenarında.

Omuzlarında onun – gök kubbesi,

⁹³İdil Ağışiv ezgisi.

Bozkır uzanıyor ileride.

Salavatın, halkım, Salavatın,
Yüzyıl katmanlarını altüst ederek,
Yükselmiş Ural göğsüne,
Has küheylana binerek.

At üstünde yiğit gece gündüz,
Sanki, una batmış o,
Kutsal savaşta düşmanlarını korkutarak,
Sonsuzluğa bu şekilde ulaşmış o.

Göz attınız onun gözlerine
Sadece bir kez, yine,
Düşüncelerinde ateşler tutuşarak,
Salavatın gözünü gör yine.

Bu gözlerde – vatanın öfkesi,
Volkan olarak taşmış bir dönemi,
İnsanlığın sönmez alevi,
İnsan olabilmek örneği;

Düşmanlar, darbe, galibiyet, mağlubiyetler
Can koparıcı ağır yaralar,
Padişahlığın ayak altında
İnleyerek yatan bozkırlar;

Kelepçelenmiş halk iradesi,
Alınlarına mühür basılmış,
Yüz yetmiş beş kara kamçı izi,
Ve burunlar – koparılarak alınmış.

Sadece yiğidin ruhunu kırmalık
Cezayı bulamamış cellat.

Divanda padişah, asilzadeler değil,
Salavat elbette zaferi ele geçirdi.

Söyledi yiğit: ölüm önünde de
Emanete ihanet etmeyiz,
Biz satmayız, kimseye özgürlüğümüzü,
Siz de orada bizi satmayınız!

Söyledi yine şair ve diplomat:
Biz suçlu değiliz, değiliz, diyerek,
Yükselttik kutsal savaşımızı,
Nasıl yol seçtiyse gönül, diyerek.

Biz biliyoruz şimdi Salavat'ın
Zindanda geçen günlerini,
Yalnızca günleri mi çeyrek asır,
Çeyrek asır neler gördüğünü;

Çeyrek asır Yulay ihtiyarın
Hasret denizleri akşamı,
Doğduğu vatandan rüzgârlar esmiyor mu, diyerek,
Uyanmış gecede sıçrayarak.

Yürek coşkuları deniz kadar
Sevgili Salavat ile Yulay'ın,
Buna şahit Baltık dalgaları
Ak taşlara yatarak ağlıyordur.

“Geri dönmüş idik, ay, vatana,
Memlekete uzak, yollar kesilmiş,
Bizim başlar şimdi gitti, diyerek,
Endişelenmesin gelecek kuşaklar.

Bildik, gördük: savaş seslerini

Alevlendi pek çok dillerde,
 Bizim çalışkan yiğitler doğar şimdi,
 Biz gitsek de geri dönmez memleketlere...”

Salavatın, vatanım, ihtiyar kartalım,
 Savaşçısı oldu yaşamın,
 Gönlünde son dakikalarda da
 Gök gürüldedi, şimşek çaktı.

Özgürlüğün mutlu habercisi,
 Ey, sen, Ural oğlu Salavat,
 Yüreklerde şimşek çakmaları –
 O senden mi kalmış emanet!

Başkurdumun özgürlüğü için düşmana
 Susadığı çağda,
 Zafer marşı olarak yankılanmış
 Sen miydin memleketin özleminde!

İnsanlığın geçmiş yollarında
 Her bir zaman – yeni yücelik,
 Bütün devirler, bütün halklara
 Salavatlar – sonsuz büyüklük.

Heykel duruyor Ural göğsünde,
 Ak İdil’in yüksek yarında,
 Salavat’ın ışıklı emanetini
 Doğduğu toprak senin özleminde.

Kayalardan yükseğe kaldırılmış
 Dipdiri ad, diri saygınlık;
 Sonsuzluğu vatandan sürmüştüler,
 Sonsuzluğa geri döndü Salavat.

1974

Malin Şehri

*Bu düşünceyi çeşitli taraflarda farklı yöne
çekiyorlar: “şehir yöneticisi” de “dağ benim”
yoksa “Altındağ” da hatta “toprak yöneticiliği” de, derler
ona, bizde ise “Malin- şehir”dir.*

Malin şehir, Malin şehir,
Heveslen haydi sen de
Oynuyorsun, düşünüyorsun:
Nasıl söz bu, nasıl gülünç?
Nereden kalmış bunun gibi adet?

Malin şehir, Malin şehir...
Gücünü sen deniyorsun,
Deniyorsun düşünüyorsun,
Yukarıya uzanıyorsun;

Bizim köy sokaklarında,
Kışın karlı fırtınasında,
Bugün de elbet mücadele ediyorsun,
Bugün de elbet yarışyorsun.

Köydeki altı oğlan
Arka arkaya devamlı zafer kazanıyor.
Malin şehir, Malin şehir...
Sanki, bu kale şehri,
Şu şehri alıyor,
Alınca orada hiç önemsiz
Sadece bir dakika bak.

Tümsekte mücadele ediyor,
Tümsekte yarışıyor,
Biri yokuşa çıkıyor,
Biri, işte, savrula savrula

Aşağıya doğru hareket ediyor.

Ey yarışın kızıştığı dönem,
Beyaz karlarının bozulduğu dönem,
Çocuk çağının karlı dağlarını
Sara sara geçtiği dönem!

Malin şehir, Malin şehir...
Biri yokuşa çıkıyor.
Hamur yiğit gibi,
Uygun hale getirerek, yağlayarak,
Çok fazla zaferler kazanıyor,
Çabucak hareket ederek, silkeliyor;
Ama kazanıp bitirince,
Dağa çıkarak ulaşınca,
Kimler onu dürtüyor sağdan,
Kimler onu dürtüyor soldan;
Biri çıkıyor ön taraftan,
Biri çıkıyor arka taraftan,
Sağdaki de hücum ediyor,
Soldaki de hücum ediyor.
Dağ – benim! Diyor öndeki,
Dağ – benim! Diyor arkadaki,
Arkadakiler ileri çıkarak,
Yorulmayınca, bitap düşmeyince,
Tırmanıyorlar dağa hala.
İki taraftan biri, iki taraftan biri,
Zafer kazanıyor küçük kişi,
Her dakika dağ başına
Yükselerek çıkıyor yine yiğit.
Sırayla, sırayla,
Bir saatte altı yiğit
İleriye onar kez.
Altı değil, gerekmiş,

Olsun burada altmış oğlan,
 Altmışı da iki taraftan biri
 Dağa çıkarak ezer şöyle,
 Dağı zaptederek dipler böyle.
 Altı oğlan, altı delikanlı
 Bizim köyün sokağında
 Yarışıyor, karşılık veriyor
 Kışın karlı fırtınasında.

Malin şehir, Malin şehir...
 Tümsekte yarışıyor,
 Tozu dumana katarak, bütün gücüyle
 Oynuyor burada altı çocuk;

Kazanarak çıktı altısı da,
 Kaybedeni yok arada.
 Tuhaf da o, gülünç de o,
 İşte şöyle Malin şehir!
 1975

Diller Öğreniyor Güller

Küçük Güller öğreniyor diller.
 Geçmesin, derler, boşa bu günler.
 Ay, yaramaz Güller, kendi çok diller.
 Gülleri görerek, büyülenmiyor kimler!

Durmaksızın diller öğreniyor Güller,
 Şimdi o biliyor uzun zamandır harfler.
 Harfleri birleştirek, söylese bir sözü,
 Bahardaki gün gibi parlıyor yüzü
 1975

Mandolin Hakkında Balad⁹⁴

Büyük Başkurt şairi Şeyhzade Babiç anısına

⁹⁴Aktaranın notu (AN): Balad, şiirin, müziğe uyarlanmış halidir.

Can titreyince ateşli bir dönem
 Parladi düşüncemde –
 Sessizce hıçkırma hıçkırma ağlıyor dünya.
 Mandolin tellerinde.

Ey bu kederin coşkuları...
 Sanki, kar suları,
 Kar suları akıyor, akıyor,
 Yüreğime vura vura.

Bahardaki sular, bahardaki düşünceler...
 Yuvarlanarak akıyor buzlar,
 Coşarak akıyor nehir,
 Bahardaki su gibi aydınlık dünya.

İşte birisi basmış buza,
 Buz üzerinde canlı közler;
 Gökyüzüne o asarak yüzünü,
 Her tarafa söylüyor sözünü.

Aydan alarak bembeyaz nurlar
 Saçıyor etrafına,
 Koparılarak gelen halk
 Sel sularının yarlarında.

İşte bir dönem türkücü yiğit,
 Yukarıya uzanıyor vererek,
 Bir tutam nur yağarak alıyor,
 Göğsüne basarak alıyor;

Nurları tel yaparak zingırdatıyor,
 Sular akıyor, buzlar eriyor,
 Buz üstünde, alev olarak,
 Altın bir türkü parlayarak gidiyor.

Türkü parıltısı, türkü alkışı
 Parlıyor sellerde;
 Türküye canını feda ederek,
 Duruyor halk taşkın yarda

Yardan yara, yardan yara
 Akıyor sular, akıyor buzlar,
 Gökyüzünde gök güröldeyerek,
 Akıyor düşünceler, akıyor düşünceler...

Aktı sular, eridi buzlar,
 Yarlarına geri döndü nehir.
 Sellere karıştı yiğit...
 Nurda oynayarak, kaldı türküler.

Çın çın etmiş ay çın etmiş
 Mandolin tellerinde
 Kaldı türküler, kaldı dertler
 Yer ve güneş yollarında.
1973, 1976

Yiğitler Sözü

Zor dönemde yıkılmamak için
 Bir söz yetiyor, bir söz, bir destek;
 Kavak ağacı gibi yiğitler olsak da elbette,
 Biz bakıyoruz dostu göz kulak olarak.

İhtiyar dostum, senin bir sözünü
 İşitsin şimdi başkaları,
 İşitsinler zor dönemlerinde
 Bir dayanak ümit etmişler.

Söyledin bana, söyledin zor dönemde,
 Ben saflardan durarak kalırım dönemde,

Söyledin: milimetrelerce olsa da,
İleri gitmek gerek, ileri!

O, hayatın alışıldık akılları,
Altına denk değerli yiğit sözü!
Şu bir söz hatırlatıyor
Tarla üstündeki köprüyü.

Geride şimdi geride zor dönemler,
Sadece bu fikir kalsın ömre:
Hangi dönemde mümkün değildi de
İnançlı kişi, inançlı kazanmaya!

1976

Kırılma, gönül, boş sözlere bakarak,
Önemsizlik peşine düşmüyor denize bakarak;
Yelkeni açarak esen rüzgârlara,
Hızla hareket et, sen, hızla hareket et gelecek günlere.

Kırılma gönül, önemsizlik değil,
Kaldır sen haydi dünyanın yükünü;
Al bayrak olarak, yükselsin yukarı
Seherde doğan aydınlık düşüncelerini.

Kırılma gönül, boş sözlere,
kalsın,
Cehennemine dibine giderek yok olsun!
Büyük oluyor bil sen, büyüklüğe bakarak,
Büyüklik yolunda denize bakarak.

1977

Altın Fikirler, Değerli Duygular

Akılların altın olsun, desen,
Dünya durmuyor yalnız altından.
İnsanlar da yeryüzünde türlü türlü,

Türlü ateşten, türlü alevden.

Birileri ay gibi açık yüzlü, açık,
Güneş gibi, parlak yüzlüler.
Memleketimize, aydınlık günümüze
Mutluluk saçarak, şans yayarlar.

İkincisi geliyor - onlar şimdi
Türkü söylenecek bahardaki türkü gibi,
Ufuklarda çizilerek de doğan
Kaz renkli seherdeki nur gibi.

Üçüncüler...
Altın fikirler, değerli duygulardan
Üstün koyar kör bir parayı
Onlar gibilerini görerek, onlar gibilerini,
Çok defa canım yandı.

Ey, insanlar! Ceplerde değil,
Gönüllerde dünya zenginliği.
Size olsun, güleç bakışlar,
Altın fikir, değerli duygu düşünce!

1977

İrimbur'um⁹⁵ – Dertli Türküm

Ömrümün bir döneminde
Geldim İrimbur'a,
İrimbur'a eski bir
Yayılarak yatan dertli türküye.

Ey İrimbur bozkırı,
Bozkırında - şehri,
Ya da herhangi bir günde

⁹⁵AN: Orenburg şehrinin Başkurtça telaffuz şekli.

Burada yaşayıp kalınası?

Ey İrimbur bozkırı...

İrimbur' da, dertli türküye
 Zamaneler katılmış mı,
 Zamanenin zamanesi –
 Bizim devir sürekli şan mı?
 Şan mı, işte, altın bozkır,
 Uçsuz bucaksız ekin çevresi,
 Şan mı bozkır kucağında
 Yankılanmış ekin türküsü!

Şan mı şan mı yeşil vadi,
 Yüksekteki kuşların yolu,
 Şan mı hizmet cephesinde
 Akranının çalışkan eli!
 Şan değil mi bozkırların
 Köyleri, şehirleri,
 Köylerin, şehirlerin
 Güler yüzlü çocukları!

Ey, İrimbur bozkırı,
 Bozkırında şehri,
 Büyükmüş, görkemliymiş
 Bozkırının havası,
 Ey İrimbur bozkırı...

İrimbur' um, dertli türküm,
 Derinde mi damarların,
 Geçti mi zamanların,
 Rüzgârları ve fırtınaları?
 Anlatıyorlar mı söylüyorlar mı
 Bembeyaz saçlı yaban buğdayları?
 Büges ile Salavatın

Birlikte olanların,
 Bozkırlarda Puşkini görmüş,
 İrimbur'ın kavgaları,
 Başkurtların gerçek çalışarak,
 Kervansaray kurmuşlarını?..
 Yaban buğdaylarının kılçıklarında
 Dertli bir ezgi söylüyor rüzgârlar.
 Devirlerden devirlere
 Ezgiler yayarak geçiyor rüzgârlar.
 Ey, İrimbur bozkırı,
 Bozkırında - şehri,
 Ya da şimdi burada biraz
 Türküler yazarak kalınası!
 Ey İrimbur bozkırı...

Geniş bozkırda iki atlı,
 İki taraftan biri, iki taraftan biri,
 Pembe kızıl tana doğru
 Çabuk koşarak hemen – hemen.
 Ufuklarda bozkır yatıyor,
 Geceler geçiyor, tanlar atıyor,
 Tanın ışığı ile birlikte
 Yepyeni gün doğuyor yeryüzüne
 Gelecek güne, gelecek güne
 İki atlı sabah rüzgârı,
 Birisi onun geçmişlerden
 Emanetlerini alıyor
 İkincisi şimdiye kadarının
 Fermanlarını tutarak hareket ediyor,
 Elllerinde alevler,
 Alevler yanarak geliyor.

Ey İrimbur bozkırı,
 Bozkırında şehri,

Ya da şurada, ilham vererek,
Türküler toplayarak alası!
Ey, İrimbur bozkırı...

Ömrümün bir döneminde
Gördüm İrimbur' u,
Yeryüzünde, suda, havalarda
Yayılarak yatan dertli türküyü.

1977

Aladağ'da Altın Tan Atıyor

SSSR' nin halk artisti,

Kazak şarkıcısı Bibigül Tülegenova'ya

Aladağ'da altın tan atıyor,
Altın bir türkü tanı uyandırıyor;
Altın bir türkü, altın bir bülbül –
Al tan kızı altın Bibigül.

Aladağ'da - pembe tan türküsü...
Dinleyemiyor da değerli bu türküyü
Dinliyor köy, dinliyor şehirler,
Uzaktaki altın bozkırlar.

Aladağ'da altın tan atıyor,
Hayran kalmış mı ona Almatı,
Hayran kalıyor bugün dünya
Bibigül' ün altın türkülerine.

Aladağ'da - pembe tan türküsü,
Ufuklarda oynuyor tan nuru,
Kazak' ımın altın yüzyılı
Altınların türkülerini uyandırıyor!

1976

Şokan Heykeli Yanında⁹⁶

Şanlı şehir. Arkada, işte, bozkır,
Göğü aşmış ileride ak dağlar.
Ak dağlardan gelen ak dertlere
Bürünerek uyuyor gece meydanlar.

Şanlı şehir. Arkada, işte, bozkır,
Eski yüzyıllar aşılıyor.
Bozkırların içinden çıkarak,
Yükseltilmiş büyük bir yiğit.

Yükseltilmiş meydan ortasına,
Sessiz kalmış sadece birazı,
Bakmış yiğit, başını eğerek,
Sevgili başı dolu düşüncelerle

Otuz kadar yaştaki bu meşhur kişi,
Otuz kadar yaşlarında bu yiğit.
(İlham kuşu konsa omzuna,
Memleketinin görkemi ol, yiğit!)

Fakat düşünceleri onun kanatlılar,
Efsanedeki daha da koşan tulpar gibi,
Bozkırları sallayarak, ne kadar yine
Hızlansa da, değil durur gibi.

Kaç yerler, kaç memleketler görerek,
O sırlarını çözdü dünyanın,
Kaşgar suyollarını hızlıca geçti,
Toplayıp aldı bozkırın dertlerini.

⁹⁶Şokan Velihanov(1835-1865) Kazak halkının ünlü demokrat âlimi, marifetçisi, etnografya uzmanı, coğrafyacı. kültür bilimcisi. Almatı'da, Kazakistan bilimler akademisinin binası önündeki meydanda ona heykel diktirilmiş.

Altay, Tarbagatay, Yedisuyun
 Vurarak çıktı yedi budağını,
 Gökkuşağı renklerinde o parlattı
 Yedi türlü yedi katmanını.

Sevgisi onun sınırsız idi.
 Doğduğu bozkıra, öz halkına.
 Bozkır için yanarak, o yaşadı.
 Resey ile dostluk için.

Efsanedeki kudurmuş tulpar gibi,
 O hayatın geçti yollarını,
 İnsan ruhunu, aklın gücünü yayarak,
 Âlimliğe aydınlık yol açarak.

Şanlı şehir. Arkada, işte, bozkır,
 Öfkeli nefesini püskürtüyor;
 Bozkırların içinden çıkarak,
 Yüceltilmiş büyük bir yiğit.

Şanlı şehir. Arkada, işte, bozkır,
 İleride dağlar - göğe dikilmiş;
 Meydan ortasında heykel duruyor,
 Yüzünü dönerek tandaki rüzgârlara.

1977

Örşek Aşıyor-Kanatlı Yoldan

Örşek aşıyor kanatlı - yoldan
 Örşek aşıyor kanatlı - yoldan
 Yardan yara - çelik kanat,
 Yardan yara - çelik kanat.
 Yalvaran, taşan sular,
 Yarlarından aşan sular,
 Ben de işte kanat yoldan
 Karşı tarafa hızla geçiyorum,

Karşı tarafa bu taraftaki
Geçirilmiş kanat yolundan.
Nehir geçiyor, sular geçiyor
Çocukluk çağında düşünceler olgunlaşıyor...

O, o zamanlar ... Yollar kötü.
Yedi kilometre komşu köy.
Şimdi artık anlıyorum ben:
Olmuş imiş, zor olmuş
Yedi kilometre karşılarında
Yedi yıllık okulumuz.
Baharda ve güzde okul yolunu
Sabah akşam geçiyoruz biz.
Bekleyerek, tatili
Çıktık bir bahar gününde,
Örşekte buz erimeden önce
Geri dönerek kavuşmak gerek!

Paçaları dürerek,
Geçtik tepe bayırları
Kar sularına çukura basarak,
Kazandık kilometreleri.
Vardık işte bir vakit
Bahardaki suların yarlarına;
Köyümüz duruyor, işte,
Karşıdaki yarda da.
Fakat buzlar yükseltildiğinde
Örşegimiz taşıyor,
Yolumuzu kestiğinde de o
Yardan yara aşarak varıyorum...

Örşek aşıyor - kanatlı yoldan,
Örşek aşıyor - kanatlı yoldan.
Kanatlı yol, kanatlı yol,

Düşünceler sende canlandılar;
 Sanki, yüreğime.
 Küçücük bir köz koydular.
 İşte, köy, gürültü patırtıyla gelerek,
 Yar boyundan çıkmış ayrılarak;
 Bahardaki buza basarak bakıyor–
 Alır gibi, alır içine çekerek.
 Alpamışa alt üst mü ediyor –
 Çatır çutur kalkıyor buzlar;
 Dolanarak mı, rastgele dönerek mi
 Kaynayarak duruyor alttaki sular.
 Fakat biz burada, bu taraftaki yarda –
 Ufak tefek on beş çocuk,
 On beş çocuk bir köyü,
 Ateşten alarak ateşe salıyor.
 Bağırıyorlar abla-yenge,
 Tekrardan geri gidiniz, diyerek,
 Buz eriyince, iki- üç güne
 Şurada kalınız, diyerek.
 Bu sesler şimdi sürekli
 Kulağımda çınlayarak ötüyor;
 Ey, köyüm, o zamanki
 Korkuların titreyerek gidiyor.

Sadece bununla birlikte canı çıksa da,
 Dönen kuşlar uçmaz geri,
 Diri canı çekerek duruyor
 Doğduğu evi, yaşadığı memleketi,
 Topu topu elli adım,
 Taştığı vakitte nehir küçük
 Şu arayı, kuşlar gibi,
 Aşıyor uçarak olsa idi.
 Nerede şimdi o yıllarda
 Havalarda kanat yollar ...

Fakat böyle de değil miyiz,
 Biz değil miyiz kanatlılar!
 Ama işte bizim ileride
 Taşıyor bahardaki sular.
 Bu ne hikmet: nehrin üstünü
 Kapladı geniş buzlar.
 Kıvrım buz dağları
 Tıkışmış, tıkışmış,
 Kahraman olsan, geçtin gittin
 Tam işte şu kalabalıktan.
 Lakin var mı önden yola düşerek
 Korkmadan giden insan,
 Buzlu mahşer arasından
 Doğru yolu bulur insan?
 Oldu, sonra, oldu bahis
 Karşı tarafa şu gerçeğe.
 Birisi orada azmederek,
 Yol başladı bizim tarafta,
 Traktörcü Hebibrahman –
 Köyün bir ateş yiğidi,
 Buzdan buza coşup eserek,
 Bu taraftaki yara gelip yetişti.

Yine bir söz: “haydi!” – diyerek
 Verdi bize, verdi emir.
 Bu emri geçmeye biz
 Hepimiz de hazır, hazır!
 Kuşlar gibi, serçeler gibi,
 Kanatlanarak uçtuk;
 Önden gidiyor Hebibrahman,
 Biz hepimiz dizilerek.
 Buzlar bize köprü mü ne –
 Koşarak geçtik bahardaki sudan;
 Hebibrahman kurduğu köprü

Kaldı ömür yolumuzda,
 Ey, görünüz, Örşek aşıyor,
 Örşek aşıyor – kanatlı yoldan.
 Belki, bizim gönülleri
 Vurarak duran kanattır o,
 Kanattır o.

1973, 1978

Karadağda Yaz Tanı

Karadağ'da karanlık gece,
 Karanlık gece, kara orman;
 Dağın yüzünde kara gecede
 Kimler ocak yakmış?

Kimler orada, gecede
 Yanan ateşe tapınmışlar,
 Dağa çıkarak taşa basarak,
 Kimler yıldız yakmışlar?!

Kimler onlar, yükseltilerek
 Yerden biraz daha yüksek,
 Tanı karşısına almak istiyorlar
 Başkalarından daha önce?!

Gökyüzünde, işte, çoktandır şimdi
 Görünmüyor beyaz yıldızlar,
 Kara gecede yıldız gibi
 Ocaktaki ateşli közler.

Karanlık daha koyu
 Olarak gidiyor sürekli,
 Bizim bu yer aşılıyor elbette,
 Aşılıyor elbette tana doğru.

Aydınlık doğuyor, kuru kuru

Karadağ'dan kara rengi;
Yarları severek, nazlandırarak,
Ak kundak gibi duman indi.

Karadağ'da kara orman
O da tanı beklemiş, beklemiş,
İleriden pembe oklar atarak,
Güneş tanı haber etmiş.

Bekleyerek almış pembe kuşlar –
İşte onlar avuçlarımda,
Gece boyu ocak yakarak,
Tan attırmış dostlarımda.

Ey, tan atıyor! Pembe pembe
Tanın doğduğu dakikalar;
Bakışlarda kalsın, kalsın
Kaderlerin bu ateşleri,
Bu ateşleri!

1978

İçime Bir Sıkıntı Doğdu

Memlekete yeni bir gün doğduğu vakitte
(Ey, siz, günler, dünyanın ışığı!),
Bin bir düşünceyi toplayarak,
Seçerek aldım en en tatlısını.
İçime şu zamanda bir sıkıntı
doğdu,
Kükreyerek, sıkıntının kudreti
Ural sırtlarına alarak gitti,
Hayal kanatlarında sallanarak.
Dağlarımda, görüyorum, güneş parıltısını,
Aydınlığı aşmış Uralım.
Enine boyuna burada mutlu yürüyor,
Mutluluk gönderiyor vatanın oğulları.

Gök küheylanlar, tana kanat gererek,
 Masaldan göçmüş gerçeğe,
 Buranbay türküsünü söylüyor birlikte,
 Canını vererek bu tılsıma.
 İhtiyar dağlarım Dünyanın göğsünde
 Kalkan gibi yatıyor yükselerek,
 İhtiyar kartallar yankılanarak uçuyor burada,
 Ak nehirlerim akıyor tıka basa dolarak.
 Sevgili Ural'ım, yerde gökte yoksa
 Yankılanan senin mi dertlerin!
 Şu dertlere bakarak terennüm ediyorum ben
 Gönlümün şiir tellerini.

1978

Bülbüllü Gece

Bahardaki gece.
 Memlekette,
 Nisan ayı geçerek,
 doğmuş yine
 mayıs ayı.
 Nehir boyu.
 Yeşil bitki,
 kuş öttürür
 yeşil fundalar.
 Tabiatın
 Şiir yüreği –
 sarı bülbül,
 Mutluluktan sarhoş olarak,
 Ötüyor da ötüyor,
 Dünyaya yepyeni
 Bir marş
 Çıkarmak o, herhalde.

Ben ise
 tılsım dolu

şu gecede,
canın yaralarını,
gideremiyorum,
yatıyorum çadırda:
akşamdan
ipsiz bir adam
çamur attı
benim yüzüme –
dünyanın
zehirlerini
sürdü bana
kötü söz ile

Aylı gece.
Sallanarak ay nurunda,
güzellik hakkında
yepyeni bir marş
dinliyor bütün dünya.
Ben de bu gecede
sallanarak yatıyorum
bülbul derdine.
Gönülde – yara,
Fakat bununla birlikte
teselli etmiş oluyorum,
kendimi teselli ederek
sevinmiş oluyorum.
Yamalar kalsa da,
iyileşiyor yaralar.
Bu tanda ben de
bayram ediyorum,
Gözyaşı akıyor
Tebessüm etmiyorum, gülüyorum.
Çünkü ben biliyorum:
Bülbulün de derdi

Var elbette dünyada

1980

Pembe Düşünceler

Merhaba, pembe mesafeler,
 Pembe dünya, pembe hayaller,
 Düşüncelerimin pembe yıldızları –
 Bizlerden sonra doğacak kardeşler!
 Sağlıklı mı, sağlıklı mı, yarınki günüm,
 Pembeleşerek atar tanlarım,
 Gönlümün pembe huzurluğu –
 Bozkırlarım benim, dağlarım!
 Sağlıklı mı memlekette pembe hayaller,
 Pembe düşünceye, hisse doğruluk!
 Dürüstlüğe doğru olarak kalmak
 Yiğitlikle yan yana durmalık.

1970,1981

Gümüş Ses, Pirinç Çıngırak⁹⁷

Gönlüme daha çok yakın,
 Çan vuruşları,
 Gümüş ses, pirinç çıngırak –
 Memleketin mutlu sesleri.
 Şıngır şıngır bu çınlarda
 Var çeşmenin türküleri
 Var güneşli sabahları.
 Altın gümüş nurları.
 Çıngıraklar vurduğu zamanda
 Yer de gök de seviniyor,
 Okul bizi karşılıyor
 Çıngıraklar ezgisiyle.
 Doğduğum sevgili vatanım, geniş sevgili memleketim,
 Aydınlık senin günlerin,
 Pirinç madeni çan sesinde –

⁹⁷Zöhre Feyzullina ezgisi.

Senin nazlı seslerin.
 Beraber sık saflarda biz
 Büyüyerek yeteriz şimdi,
 Emin olsun Doğduğum memleketin
 Güneşli sabahları!

Muhit

Muhit beni yine bularak geçti,
 Cin arabası gibi cınlayarak;
 Yüce yolun ortasında kaldım,
 Tozunu toprağı yutup, şaşırarak.

Kıldan örmüş muhit kamçısını,
 Güzel söze sararak kötüyü,
 Bir tarafta işte sallayarak gitti
 Sırtımı sıktı başı dik durarak.

Muhit beni yine bularak geçti
 Kalkarak ayakta durdum fakat yeniden;
 Gökte - Güneş, yerde İnsan var da
 Ben sadece ışığa tapınıyorum.

Bularak geçti muhit candı, tendi,
 Ben ise Alp batır gibi;
 Ayakları – yere, başı göğ'e
 dayayarak.
 Ulu yoldan gidiyorum sapmayarak.

1983

Şiirli Söz

Şiirli söz - masaldaki
 Özgür altın balık.
 O yüzüyor yeşil denize,
 Deniz gibi - kardeş halk.

Deniz gibi - vatanın yaşamaı,

Onun nefes alışları.
Benim canımda dalgalanıyor
Sızlanmaları, özlemleri.

Şiirli söz, - annemin türküsü
Salıncak sallandırıldığında,
Çağırıyor o Dünya kaderini
Korumaya kaza belalardan.

İnsanlar, uyanık olunuz.
Kandıranlar göz diktiğinde!
Bu sesleniş bunun gibi emanet
Kalmış elbette geçmişlerden.

Şiirli söz - o öfkeli haberci
Zamaneler yolunda,
Dünyanın akıl güneşi –
Habercinin sağ elinde.

Halkımın yolu geniş Âlemde,
Kuş yolunda gibi, ak yine
Benim sönmez yıldızlarım.
Salavat ve Akmulla.

Şiirli söz - o ilham kuşu
Doğmuş memleket gökyüzünde,
Doğuyor o şimşek çaktıracak,
Türkücünün göğsünde.

Parıldayarak, coşarak, yanıyor
Göğsümde benim alevim,
Dünyanın kaderini düşünerek,
Düşüncelerden ocak yaktım.

Şiirli söz - o yarının
Doğacak tan nurları,
Veya öteki tarafın yar başında
Güzel bir kız türküleri.

Kızlar türküsü, tan ışıkları
Sonsuz yaşasın memlekette.
Dalga yararak, altın balık
Yüzsün yeşil denizde!

1984

Beyaz Nilüferler⁹⁸

Beyaz nilüferler çiçek atmış,
Örşek göllerinde.
Yeşil göller olup bakıyor
Doğduğu yer gözlerime.

Beyaz nilüferlere bakarak,
Dertli bir türkü söyledim,
Beyaz nilüferler gibi efkârlı
Zamanlarımı düşündüm.

Tıklım tıklım dolu göller,
Dolmuş benim gönlüm;
Memleketim senden ayrılarak,
Gitmeler kolay değil.

Beyaz nilüferlere bakarak
Dertli bir türkü söyledim,
Beyaz nilüfer gibi efkârlı
Zamanlarımı düşündüm.

Beyazdan beyaz beyaz nilüferler

⁹⁸Salavat Hizametdinov ezgisi.

Yeşil göl içinde,
Ak bulutlar ak yol gönderiyor
Gönüllerin üzerine.

Beyaz nilüferlere bakarak
Dertli bir türkü söyledim,
Beyaz nilüfer gibi efkârlı
Zamanlarımı düşündüm.

Uzak yola çıkıyorum –
Atlar koştuğunda şimdi;
Ben söylerim bu türkümü,
Özleyerek, doğduğum yeri.

Beyaz nilüferlere bakarak,
Dertli bir türkü söyledim,
Beyaz nilüfer gibi efkârlı
Zamanlarımı düşündüm.

1984

Gülyüzlü Kıza

Sen çiçekten, gülden mi yaratıldın,
Var mı oldun tan ışığı doğunca?!
Sana diyerek tanın ışıklarından
Keder mi yaydı memlekete bülbül?!

Doğduğum sevgili vatanım gibi nazlanarak yükseldi mi,
Doğduğum toprak gibi altın salıncak?!
Salıncaktan türküler uyandı mı
Sevgili yüreğinde senin, sallanarak?!

Yıkandın mı güneş ışığında,
Türkücü kuşlar gibi kanat çırpınarak?!
Kanatların senin kuvvetlendi mi,
Güzel hayallerine dalarak?!

Gün ışığı, dünya güzelliği
 Parladı mı güleç yüzüne?!
 Gözlerini görüp doyamamazlık,
 Çeşme çını her bir sözünde!

Sen çiçekten, gülden mi yaratıldın,
 Yaratıldın mı dertler vatanında?!
 Dünya türkü söyler bana tam sen olarak
 Gül çiçekler gibi Başkurt dilinde.

1984

Taşkent Havaalanında

Bozkırlarda pişen elma mı ne
 Pembeleşerek yanan yüzlerin!
 Geldim de elbette Taşkent havalimanına,
 Nasıl ederek buradan giderim?

Gelerek girdin tanın belirmediği zamanda,
 Hayran kalarak dalan gözleri,
 İstasyonların dağılan havasında
 Temizleterek yorgun yüzleri.

Alarak girdin bahardaki güneş nazını,
 Arıklarda sular akışını.
 Sana bakarak, böyle yakın gördüm
 Mırıldanarak duran özbek sesini.

Genişlikleri gezen karaca gibi,
 Kanat çırparak geçtin yanımdan.
 Senin bakışının parlaklığı
 Kaldı şimdi benim canımda.

Her bir sözün, her sesin senin
 Kuş ötüşü gibi hoş.

Özbek kızı, sen sevimlisin bana
Başkurt güzelleri gibi.

Özbekistan! Parlak yüzün ile
Dostlarını karşılıyorsun.
Geldim de elbette Taşkent havaalanına,
Gitmeler buradan hüznü.
1963, 1984

Çocukluk

Bozkır kudreti. Yeşil arazi.
Toplu toplu gelerek, toplu toplu gelerek,
Yeni doğmuş tay gibi zıplayarak,
Bozkır etrafında ben koşuyorum..
İhtiyar bozkırın ortasından
Örşek suları akıyor,
Ben şuraya vararak dalıyorum da
Yüzüyorum kıydan kıyıya.
Oradan yine çıkarak gidiyorum,
Bir ederek bozkırları,
Arazi - yumuşak değerli keçe,
Isıtıyor tabanları.
Yanımda - pirinç maden telleri
Çekirgeler “çın” da “çın”,
Saman yetince, bizde herkes
Yontuyor şöyle orağını.
Bozkırımın her bitkisi,
Her uzun yapraklı dert çekiyor.
Bizim tarafta sabantoy
Oynuyor gümüş kopuz ile
Bıldırcınlar yok olduk, diyerek
Kaçarak gitmişler,
Biliyorum şimdi: benden korkarak,
Onlar hile hazırlıyorlar.
Yaban buğdaylarının başı sarı,

Başı – sarı altın mı,
 Öğle vaktindeki güneş yoksa
 Yanan ateş mi, ışık mı?
 Bozkır üstleri benim
 Hayaldeki sarayım,
 Ben dünyaya şu sarayın
 Çatısından bakıyorum.
 Sallıyorum, geç kartal gibi,
 Yakın uzak yerleri;
 Bozkır bana tam alfabe,
 Açtı pek çok sırları.
 Bozkırım geniş, göğüm yüksek,
 Kendi kendine köpürmüş taze ot
 Güzel taze otlar arasında
 Yaban çileği yetişmiş.
 Otlaklarda otluyor
 Kolhozumun⁹⁹ atları,
 Tanıdık bana her biri –
 Döldöl, Börköt, Saptarı.
 Fakat köyümün çiftlik hayvanları
 Gölge yerde yatıyor şimdi.
 Bizim anneler öğle vakti
 Süt sağmadan geri dönüyor şimdi.
 Bozkır güzelliği ekin çevresi,
 Dalgalanıp yayılarak yatıyor
 Ekin ekmiş eziyet çekmemiş,
 Vatanımda kuvvet artıyor.
 Köyümüz küçücük yine,
 Hepsi bir otuz ev.
 Savaş yıllarında biz de
 Yaşadık elbette ateş yutarak.
 Otuz eve otuz kez

⁹⁹AN: Sovyetler Birliği'nde tarım kooperatifi.

Geldi ölüm haberi.
 Ah, bugün de sakın değil,
 Değil dünya halleri.
 Sesi bir dönem kısılır mı,
 Kısılır mı savaşın?
 Gerçekten çalışarak, biz koruyoruz
 Memlekette sakın hayatı.
 Ben de acele ediyorum şimdi,
 Geçti elbette öğle vakti,
 Su boyunda orak yankılanıyor,
 Başlıyor iş vakti.
 Örşek boyu vadi vadi,
 Hoş kokulu bitkileri.
 Vadilerin tepesini süslüyor
 Çiçekli kilimleri.
 Şu kilimler, şu bitkiler –
 Hepsi bir hazine.
 Giderek ulaşıyorum daha çabuk
 Ekin biçenlerin yanına.
 Bindiriniz şimdi beni
 Çiftliğin boz atına!
 Ağabeylerim saman yığını yüklüyor,
 Fakat ben ot yığını çektiriyorum.

1984

Hatırla Sen Bir Dönem...

I

Hatırla sen bir dönem Tubıl boyunu,
 Bozkırının aydınlık tanlarını,
 Vadilerde yetişen erkeçsakalı ağacını,
 Kuş öttürür sarı dalları.

Hatırla sen ayaz şu sabahı,
 Yeşil çağı ömrümüzün.
 Sarı dal gibi sarı bozkır kızı,

Arayarak, seni gördüm.

Bozkırlara çıktık biz çift olarak,
 Nazlandık soğuk rüzgârlarda.
 Yanı başına basarak, senin doğduğun yerin
 Yol koyulduk gelecek günlere.

Başucunda güneş ışığı durdu,
 Buz vadiler sevinci paylaştı.
 Bütün etraf bizi severek baktı,
 Yürek ile yürek anlaştı.

II

Gönüllere - uzak o sabahın
 Kuşlar türküsü, güneş nurları.
 Beni ömür boyunca esir etti
 Bozkırların senin, kırların.

Esir etti senin meskeninin
 Ak kayını, yeşil gölleri,
 Yeşil göl gibi yeşil gözlerinin
 Açılarak da bitmez sırları.

Hayaller - büyük, dünya huzur idi,
 Sabah idi, günün nefesi.
 Gökyüzü genişleyerek akşamın tanı kalktı
 Yayılarak yattı sıcaklığı.

Kucağına aldı, kulaç açarak
 Bozkırların senin, kırların.
 Unutmayalım henüz şu sabahını
 Kuşların, türküsünü, güneşin nurlarını.

1987

Özlemek

Özledin mi doğduğun yeri,

Yayılarak da yatan gölleri,
Çocuk çağlarının bozkırını ezerek
Zıplayarak geçmiş memleketleri?

Özlemlerini görerek, hissediyorum,
Gözlerinde özlem dopdolu.
Benim düşüncelerimi savuruyor
Senin özleminin dalgası.

Senin ile birlikte benim de elbette
Sızlayarak gidiyor yüreğim,
Ömürlük benim yüreğimde
Senin doğup büyüdüğü yerlerin.

Sana gönlüm düştüğü vakit
Âşık idim, doğduğun yere,
Şu Yalan-Katay vatanını¹⁰⁰,
Senin gibi, ben de özlüyorum.

Özlüyorum senin köyünü,
Bozkırın büyük nefesini.
Hayallerimin yelkenleri orada
Ne kadar mi sıkıntıya düştü.

Kaç akıl, yüce canlılığı
Gördüm senin doğduğun evde,
Senin ocağının sıcaklığını ben
Yaşatıyorum yüreğimin en derininde

Altın oldu babanın ihlaslığı,
Teşekkürler yine düşmanın kendisine;
Memleketin, suyun bütün ihlaslığı –

¹⁰⁰Başkurdistanın ilk Yalan-Katay, kantonu, şimdiki Kurgan şehrinin yalan-katay Başkurtlarının yaşadığı Elmen ve Safakül bölgeleri.

Senin annenin yüzünde.

Türküm, derdim benim, gökkuşağı gibi,

Yükselmiş Ural göğüne.

Ural sırtlarında uzaklarda

Yalan –Katay vatanı görünüyor.

1984

Her Bir Parçası – Mutluluk Yıldızı

Bozkır genişliğinde – ekin kenarı,

Doğduğu toprağın altın denizi.

Yayılarak yatan bu tarlalar –

vatanın

Gücü kuvveti, mutluluğun temeli.

Şu yerde yetişen her bir başak –

O insanın hizmet yüceliği,

Her bir başak güneş ile

dolu,

Her bir parça - mutluluk yıldızı.

Ekmek olduğunda, biz pehlivanız,

Dünya güzelliğine doyuyoruz,

Şuna da elbet pişmiş ekmeği biz

Güneş ile yan yana koyuyoruz.

Güneş gibi, yusuvarlak ekmek,

Yusuvarlak masa üstleri,

Her bir evde her zaman ekmek

olsun,

Buram buram kokan ekmek kokusu!

Nasıl çok teşekkür ederiz sana,

Vatana mutluluk verici;

Ural Batır gibi, sonsuzluksun sen,

Ekin kırlarındaki ikinci.

1984

Billigılıs¹⁰¹

Billigılıs, Billigılıs,
Bizim kılıç nehrimiz,
Asırlardan asırlara
Akıyor sessizce nehrimiz.

Kılıç nehir, sessiz nehir,
Örşek 'in sağ kanadı.
Ona şiir söylüyorum şimdi,
Düşüncelerimi dağıtarak.

Küçük bu nehrin de
Hikmeti var kendinin.
Hikmeti var basitçe
Billigılıs sözünün.

Gerçekten de, bu nehir elbette
Benziyor kılıca,
Sanki, eski eski,
Eski zaman çelikten,

Alpamış' a belirleyerek
Dev bir kılıç dökmüşler.
Dökmüşler de dağ boyuna
Onu göndererek koymuşlar.

Silah nehir, kılıç nehir,
Korkuyu taş ile boğmuş o,
Memleketim, senin omuzlarında
Hazır silah olmuş o.

¹⁰¹Billigılıs Avırgazı bölgesinin Morazım köyü çevresinden akan küçücük nehir.

İki yarı, iki sevgiliyi
 Karşılatırmış taş köprü.
 Bu mucize – köprülerin
 Kabarmasına baş köprü.

Silahlı yer çok kurumaz,
 Gayreti büyük silahın,
 Kılıç gibi kınında yatıyor
 Akıp giderek suyu Ural'ın.

Elde saban tuttuğunda da
 Kılıç olsun belinde –
 Geçmiş tarihin bu tecrübesi
 Yaşıyor hala bugün de.

Kın içinde, el ucunda
 Bizim kılıç nehrimiz,
 Asırlardan asırlara
 Akıyor sessizce nehrimiz.

1984

Memleketim – Cömert Büyükannem

I

Memleketim benim, cömert büyükannem,
 Nereden sendeki bu sınırlı zenginlik?!
 Biz olunca, beli beşten bağlayarak,
 Görgü mü yoksa ne kadar sıkıntısı,
 Gelecek güne, doğacak oğullarına
 Yığmışsın sen dünya mülkünü,
 Göğsünü açarak, mağrur dağlar
 Yükselmişsin göğü titreterek.

Temiz yürekliliğini, memleketim, şundan görüyorum –
 Genişliklere girerek koymuşsun,

Nasıl ederek bütün diri cana,
 Bütün cana anne olmuşsun?!
 Basitten de basit yosun da –
 O da senin büyük icadın,
 Ah, yine bir uzun hava olsa imiş
 Bülbül ötüşüne benzeterek!
 Yine bir renk bulsa imiş ressam –
 Denk olmalık tan nuruna,
 Fakat akıl denen mucizeye
 Neleri sonra yan yana koymaya?!

II

Memleketim benim, cömert büyükannem,
 Büyük icadcısı cihanın,
 Doğurmak istiyor bizi, doyurmak istiyor,
 Adil değerini belirleyen imanı.

İnsanlığın akıl ve hayalini
 Yerden alarak göğe çıkardığında,
 Kıldı kırka yarararak, indi bugün
 Sihirli saraylarını açtığında,
 Yüce Anamız Dünya önünde biz
 Söyleyerek tamamlarız sorumluluğumuzu,
 Memleketin güzelini koruyabiliyorsak da,
 Biz güzeliz, biz elbette kanatlı.

Memleketin güzeli, memleketin sonsuzluğu
 Namusunda her bir insanın.
 Memleket bizim değerli gül bahçemiz,
 Memleket – dünyanın yeşil beşiği.

Ey, insanlık! Senin kendi elinde
 Kendinin kader dizgini.
 Felaketten yolarak alalım!
 Memleketimizi-gülümüzü biz bugün!

1985

Metel

*2011 yılının mayısında Silebi şehrinin
Argayaş bölgesinin topluluğu Metel
ortaokulunun 150 yılının
göstergesi olarak geçti. Geçen yüzyılda
Başkurdistan'da ilk Rus- Başkurt
okulundan biri olarak açılmış o.*

Metel, Metel denen şu bir söz
Dil ucuna geliyor sıkça;
Kaç kez sana varsam da ben,
Gönül hemen sana coşuyor.

Metel elbette o – Başkurt hayalinin
Yeri yararak çıkan bir derdi.
Anka kuşunun demir tırnağından
Geri döndürerek almış halkım kendi yolunu.

Döndürerek almış kara padişahlıktan
Marifetin ateşli nurlarını,
Uçan kuşlar gibi, kanat çırpılmış,
Geleceği planlayarak düşüncelerin.

Metel, Metel... Kendin bir kut olarak
Yaşamışsın sen Ural boyunda,
Bilim isteyerek, Başkurt çocukları
Sana gelmiş, sana sığınmış.

Sende onlar ana dilimizi
Öğrenmişler harf yazmayı,
Öğrenmişler çok değerli kişiler
Halk işi için yanmaya.

Sende onlar Puşkin söylevinin

Büyükliğini tanıyarak bilmişler,
 Ve ilmin tulpar atlarına
 Öre, öre, öre binmişler.

Metel, Metel... Bozkır genişliğinde
 Geçmişlerin kutsal izi var,
 Kuşakların hatır hazinesi –
 İnci cevher gibi sözü var.

İşte bir türkü – geçmiş zamanlardan
 Bir methiye doğmuş memleketlere,
 Methodici sözü yüce bilimliğe,
 Namus yolunu tutmuş yiğitlere:

“Memleketi yine de altın, suyu soğuk –
 Sevgili Kuyazan gibi göl nerede?
 İki de yine mektup yazıyor yaşlıları –
 Seyit hoca gibi yiğit nerede!...”

Metel, Metel... Senin olayını
 Benzetirim bir kayaya,
 Kartal yavrularını uçurmak istiyorum
 Kayabaşındaki yuvaya.

Bir ihtiyar dalgalı denizdeki
 Al yelkenli gemi gibisin sen,
 Şu geminin yelkenlerine giren
 Zaman rüzgârı ile güçlüsün sen.

Okul, okul... Yeni nesillere
 Sen veresin bilim anahtarını;
 Yaşam denizinin rüzgârlarına
 Yelkenlerin girerek açılınsın!

1986

Vatanseverler Vatanı

Doğduğum yer - vatanseverler vatanı,
Hizmet elbette o namus belirtisi;
Pek kıymetli, şanlı her yerinde
Becerikliliğin övünç kaynağı.

Hizmet bize - mutluluğun kaynağı,
Herkes o – mutluluk başlangıcı;
Sadece bir işe tutunsak da,
Biz bütün vatandan sorumluyuz.

Alın teri dökerek, kanatlanarak,
Geleceğe yollar açıyoruz,
Şevkli iş ile kendimiz de
Daha güzel oluyoruz.

Güzellik de iyilik de memlekette –
O çalışkanlık, hizmet meyvesi;
Halkımın güçlü icadı, hizmeti ile,
Hizmeti ile büyüksün sen, insanoğlu.

1986

Kar Kızağı Yolları

Manzum hikâye

*Sovyet halkının 1941-1945 yıllardaki
Büyük Vatan savaşındaki Büyük Zafer
gününe ithaf ediyorum.*

Giriş

Kar kızağı gördüm şehir sokağında,
Ihlamur ağacına bağlı köy kızağı;
Erkek kardeşleri değerek, güle güle
Çekiyor şehir çocuğu.
Belli ki atası onu
Göndermiştir uzak köyden...

Kar kızağı vj diyerek geçti, iz bırakıp,
 Çift yollarını yarararak, yanımdan.
 Şu izin uzak bir başı
 Çocukluk dönemde bana iletmiş gibi,
 Karlı yollar, zor yıllar aşılıyor
 Geçmişlere alarak gitmiş gibi.
 Gözümün önüne geldi maziler:
 (Nasıl sabretmiş o dönemde insanlar?!)
 Vatan üstünde fırtına kopmuş idi,
 Mutlulukları yutmuş idi;
 Kötü düşmanlar, kara bulutlar gibi,
 Kaygılara saldı vatanımı,
 Her bir evde, her bir semtte
 Ne kadar gözyaşı o dönemde döküldü.
 Şu zamandaki ağır yıllarda
 Cephelerde, uzak cephe artlarında
 En büyük sınav düştü halkıma,
 Hatıralar şurada harekete geçiyor.

I

Dünyanın altı üstüne gelmiş mi ne,
 Mart fırtınası doluyor, kuduruyor,
 Çatılardan kaplayarak, yoğun kar evi,
 Bütün dünyayı karla dolduruyor.
 Karlı yollar boyunca birlikte geliyor,
 Güç kuvvet ile alarak ayağını,
 Zaman zaman basarak, aşıp geçmek için
 İleri koyuyor, ileri desteğini;
 Fakat arkasından onun, mücadele ederek,
 Kar kızağı geliyor karı yarararak,
 Muhakkak, kar kızakcığı, şu güzel mi sonra
 Halsiz insan ile oynamaya?!
 Baksana, nasıl ileri gidiyor
 Kozalak gibi şu yiğit çocuk...
 Kızlar olsa, vatana uğur gibi,

Erkek çocuklar olur ateş gibi;
 Alevini lütfen koru sen,
 Kaza bela var, deyip korkarak yatma sen,
 Hayat, olay – senin namusuna,
 Şimdi yaşa sen, şimdi, arkadaşça.
 Ama tabiat yaşıyor kendince,
 Kendince ve adil ezgisince;
 Her dönemini onun kendi dönemi,
 Fırtınanın da vardır kendi kaygısı,
 Dünyanın bu fırtınalı günleri,
 Üterek yine alıyor yelleri...
 Savrularak, karlar fırtınası
 Kırk üçüncü yılın fırtınası.

Oynayarak da gelmiş kar kızağı yolu
 Azıcık erimiş karlar ile kaplanıyor,
 Kaplansa da, yok, temizlenmiyor onlar –
 Yüreklerde izleri koruyor.
 Unutulur mu sonra o günler,
 Bizi gençliğe gönderen izleri?!
 Çocuk gibi, erkeğim diyerek,
 Vatan kaygısı ile yanıp kavrularak,
 Ata binsek, coşarak hızla koşa koşa
 Öküzlerini dağıtarak saça saça
 Babaların bekleyerek mektuplarını,
 Büyükler gibi işleri yerine getirerek,
 Biz geçirmişiz ağır yılları,
 Halkım geçmiş uzak yolları.

Durumundan sen tamamen caysan da,
 Gücünden şimdi yoksun kalsan da,
 Yığılır da kalma yollarda,
 Atla haydi, atla, yiğit çocuk!
 Senin elinde köyün kaderi,

Yenerek ık sen, ileri varmaya!
 Sadece kahramanlar yol alır,
 Yoldan yoksun kalsan da, cana yol yarır;
 İnsanlara bela geldiğinde,
 Evden eve salgın hastalık yürüdüğünde,
 Vatana gelmiş açlık, hastalık
 Canlıların canını dildiğinde,
 Yiğit kişi sabrederek yatar mı,
 Şunsuz yerde al tan atar mı?
 On üç yaşı dolmuş yiğit sen,
 Canlılara canlı ümitsin sen,
 Savaş cephesinde bekleyen silah gibi,
 İlaç gerek, ilaç onlara.

“İlaç gerek, ilaç!”-
 Hastalıkların
 Yalvarmalı şu sözleri
 Küçük kardeşimizin küçücük yüreğinde
 Ateş yandırarak da gönderdi.
 İlaç gerek!.. bölge merkezinden
 Elli kilometre yerde bu köy,
 Ortaları bölerek, ortaları,
 Coşuyor da rüzgâr fırtına.
 Nerede şimdi çiftçi atları,
 Rüzgâr gibi küheylan hareket edip geçmeye,
 Geniş kızakta, karlar savurarak
 Yollar yararak varıp ulaşır da
 Tam da gününde dönerdi elbette,
 Her bir evde ümit uyandırarak,
 Sönüp yine varmış gönüllere
 Mutluluk kıvılcıklarını oynatarak...
 Yok şu şimdi. Yiğitler yine değil,
 Vatan hakkında bugün atlar da -
 Askerler koşmuş Başkurt tulparları

Ateş içinde uzak taraflarda.
 Kalanlarını kıtlık güçsüzleştirmiş,
 Yol yürümelik değil hızlı koşan atlar;
 Şimdi ne kadar posta parçalandığında,
 Yığılıyor da yatıyor çok mektuplar;
 Cepheye, diyerek köyümüzün halkı
 Hediyeler koymuş hazırlayarak,
 Hepsi de gerek bir tarafa
 İleterek hakkını vermeye değer verip.
 Fakat köyüm bekliyor savaş cephesinden
 Atalardan mektup haber,
 Neler yine alarak gelir acaba
 Mektuba yazmış hallerini?..
 Vatana eklendi vatanın pişmanlığı
 Yüce görev edinerek, Kinyamız,
 Parçalanmasın diyerek, ne kadar ömür,
 Güzel olsun diyerek, dünyamız,
 El kar kızığını çekerek, yola çıktı
 Feldşir abla ile ikisi,
 Şu kar kızığına çektirmiş gibi oldu,
 Bir tay gibi, koşumlanarak.
 Çıktı onlar şöyle uzak yola
 Kırk üçüncü yılın baharında.
 Küçük kar kızığı yolu yeryüzüne
 Temizlik ederek yazılmış.

Biliyorum vatanın büyük tarihinde
 Bunun gibi izler durmuyor görünerek,
 Onların hepsi küçük dere olarak yatıyor,
 Zamanın güzelliğinde birikerek.
 Fakat unutmayalım küçük derelerin
 Nehirlere kuvvet verdiğini,
 Kinyamızlar kuşatıyor şimdi işte
 Yiğitliğin dikey yokuşunu.

Yoğun karlar yararak, uzun gün boyunca
 İleriye düşerek vardı o çocuk;
 Boş bozkırın her bir gölgesi
 Gönüllere korku, uğursuzluk gönderiyor.
 İşte çukur boyu çalılar,
 Gerek tez tez geçerek gitmeye,
 Yolcularım ileri çekiliyorlar –
 Parlak göze vararak ulaşmaya.
 Parlak göze... Fakat işte tezdin
 Alacakaranlık düştü, gözler bağlandığında
 Apak gibi bozkır kara kuru
 Mağaraya mı yoksa döndü.
 Şöyle bir dönem, göz atarak gelip,
 Ateşleri ovuşturarak parlaya parlaya;
 Yola çocuk alarak çıkmış idi
 Yağlı paçavra vurarak ince ağaç parçasına
 Alevlendiriyor göndererek yanmış odun parçasını,
 Kurtları kovdu yolcular;
 Tel üstünde kalınca, ömürlerini
 Alıp kaldı çocuk, koruyarak.

Kara gecede kalarak, hayt hayt diye bağırişarak
 Varıp ulaştı onlar merkeze.
 Yolun azabı Fildşir ablayı,
 Son hududa ulaştırarak, eziyet çektirmiş:
 Sabahki görevlerini göndererek,
 Çıknlar şimdi düğümleince,
 Abla tamamen ayağındaki baharı,
 Şimdi yine işler terennüm edilince.
 Sevgili erkek kardeşim, - dedi, - bizi orada
 Dört göz ile bekleyerek kaldılar.
 Kar kızağına ben işte sararak gönderiyorum
 Ne kadar mektuplar, ne kadar ilaçlar.
 Geliyor yatarak kalmaya,

Şu yükü, hatta taş dahi yağsa da,
Alıp dönerek ulaştır köye.

II

Gece gündüz Anne, gece gündüz
Geri dönmeni bekliyor oğlun,
Çiçeklerini şimdi sökerek gönderiyor,
Şimdi örülmüş oluyor saç örgün.
Sessizliği yetse, çekerek alırdı
Tayın fırtına içinden...
Müsaade edici, Anne, masalı
Devam ediyorum senin isminden:
Gece boyu yine fırtına uluyor.
Göz açtırmayan Ural fırtınası;
Fırtınada yola çıkanlara
Ben tanlarda şans diledim.
Yeni gün doğduğunda yeryüzünde,
Güneşin çıktığı zamanda kızararak,
Kutsal olsun demiş, eskiler,
Kutsal yine olsun düşüncelerin.
Dileklerim benim – akağaçlar,
Yurt çevresini dolanarak gelişmiş dizilerek.
Ağaçlarım durmaksızın dile gelse,
Merkezim gidiyor parçalanarak.
“Biz kendimiz – sekiz. Sekiz, pürüzsüz
Pürüzsüz yine geçsin ömürler”.
Evimizde pek sık tekrarlandı
Atalarımın söylediği şu sözler.
Üç oğul yetiştirdik – üç genç ağaç,
Üç kızımız – olgunlaşmış çilek gibi,
Hepimize ağaç olsun, diyerek,
Oturttun sen, canım, ağaçlar.
Ey, büyüdü de şimdi filizler,
Birbiri ile yarışarak,
Ağaç başlarındaki sessiz akşamlarda,

ır ır gelerek, kuşlar ötüştü.
 Baharlar yedi kişi ile gençler
 Şu ağaçları çevreleyerek
 Oyun kurdu. Gürleyerek, çınlayıp durdu
 Tüm köy, tüm etraf.
 Gürleyerek durdu tandan tana kadar
 Bizim işlediğimiz çiftçi kırlarını,
 Bahar başından kıra karşı aldı
 Saban bayramlarının türküleri.
 Fakat gözlerimiz ne kadar bayram geçirdi –
 Kızlar verdik, gelin aldık;
 Nice kez köpürerek de duran
 Bebek gözlemeleri pişirdik.
 Kendilerine yeni yer göndererek
 Arka taraftaki yeni sokaktan,
 Yuvasından uçan kuşlar gibi,
 Başa çıktı büyük oğlanlar.
 Etrafımızda külümüz kaldı,
 Külümüz –küçük oğlumuz,
 En küçük bilgili gibi olsun, diyerek,
 Ekledik ona ismini – Kinyamız...
 Oğullarımız, kızlarımız ile
 Güzel yolu tuttuk memlekette biz,
 Alçakgönüllü de olarak, kıvançlandırarak,
 Büyüyor şimdi küçük kardeşimiz.

Sevgili oğlum geceleyin, sen, sen, diyerek,
 Kırpık kırpmadan geçirdim
 Takatin biterek, sen yıkıla kalsan,
 Sessizliğim ile seni yükselttim.
 Kaza belalardan yolundaki
 Korudum tanlar atanı,
 Önlerindeki, gece gölgesini kovarak,
 Ümit parlaklığı yakanı.

Küçük kardeşim benim dileklerim
Sağlamlık versin el ayağına,
Dileklerim, akağaçlar olarak,
Dizilerek dursun yolunda!..

Tan atınca sessizlik çöktü
Tabiatın sihirli güçleri,
Yarlarına geri döndü, yarlarına
Anneden de coşkulu hisleri.
Donmuş pencereler aşıyor ev içinde
Günün güler yüzü göründü,
Nasıl sessiz olarak kalmış sokak –
İşte, Anne, kendin gör şimdi.
O kadar da parçalanma lütfen,
Parçalanma, Anne, endişelenme,
Oğlunun senin yiğit haber göndericiden
Fırtınalara sabrederek, bölünmez.

III

On üç kadar genç Kinyamızın,
Karlar yarıp, geri dönerek gelenin,
Uzun yolda, yapayalnız kalarak,
Neler düşünüp, neler görenin.
Dizerek söyleyip çıksak, olurdu
Bizim devire denk kahramanlık destanı,
Vatana zor günler gelse şayet,
Kahramanlık doğuyor, doğuyor türkü.
Fakat şöyle de yiğittim, diyerek
Düşünmüyor da henüz bu çocuk,
En son gücünü toplayıp, dönem dönem atlayarak,
Sessiz yollardan ileri o gidiyor.
İşte doğmuş “Kıvılcım” çiftçinin
Sınır boyu, ekilen toprak genişliği,
Şu yere ayak basma ile,
Anneciğine kıvılcım yürüdü,

Gönlünde, sanki, kanat büyüdü,
 Kırlangıcın keskin kanadı,
 Toplanarak da gitmiş zamanlarında
 O yeniden yaşadı, can atarak.
 Birden bire sırt önünde dolarak taşan,
 Bozkır yerinin yassı arkası...
 Şu yerden kırk birinci yılda
 O uğurlayarak kaldı atasını.

Yolcu ederek çıktı bütün köy halkı
 Savaşçıları cephe yoluna,
 Kırk güçlü erkek gitti savaş cephesine
 Küçücük yine şu köyden.
 Çift çift atlar koşulmuştu,
 Gürültü gelerek, kızak hareketlendi,
 Söylenecek sözler söyleyerek tamamlandı,
 Soluk kesildi, canlar üzüldü.
 Şu zamanda üzüler de bir dert
 İleri düştü ekilen toprağı uzattırarak,
 Eskiden kalan utanma türküsü mü
 Yanmış yürekleri teselli etti:
 “Güneş gibi çıkıyor, ay, dönerek,
 Ak bulutçuklara bağlanarak;
 Yine sağ olsak, bir döneriz,
 Güneş gibi dönerek,
 Hmm, güneş gibi
 dönerek...”
 Atasının şu türküsü tamamen
 Yankılanıyor kulağın dibinde,
 O uğurlama günü Kinyamızın
 Ebedi gönül makamında.
 Türküyü işte yükselterek tam da aldı
 Ateşli akordeon sesi,
 Kendi yandı, ezgisi akordeonumuz,

Kendi yaydı o özlemi.
 Düşünceye, sıkıntıya dalarak vardı kızak,
 Fazla gelince şöyle yokuşlara...
 Ey, yiğitlerin ayrılma zamanı
 Doğduğu yerlerden, doğduğu evlerden...

Yetim gibi köy kaldı arkada,
 Hüzünlenerek kaldı ağaçlar,
 Kaldı gönüllerde emanete
 Güzel sözler, güzel dilekler.
 Arkaya kadar çocuk atasının
 Topuğuna vardı oturarak,
 Hoşlandığında ata Kinyamıza
 Doğru bakarak, gözünü doldurarak:
 “Kinye oğlum! – dedi,-
 evde şimdi
 Annesine desteksin sen yine,
 Yurt hisleri, memleketin, günün gamı
 Düşüyor şimdi senin omzuna.
 Yiğitlerce intikam kendisiydi, yiğitlerce,
 Sen bu yerde gepgenç bir meşe;
 Vatan üstüne gelmiş kaygıları
 Yükselelim birlikte vatan ile!..”
 Atasının iki küçük yaşı
 Dönerek de düştü yüzüne,
 Fakat annesi, elini uzatmış gibi,
 Durup kaldı tarla ekilen yer kenarında.
 Kinyamızın iki ağabeyi de
 Birlikte gitti, bir tam arabada.
 Kitir kitir rüzgârdı tekerlekler,
 Uzağa vardı aralar.
 Gözü dalmış gibi bakarak kaldı halk,
 Fatihalar okuyarak kaldılar...
 Şu günden sonra haberlerini

Ateşler yutup, bekleyerek aldılar.

IV

Çocukluktan beli ipe sıkarak,
 Saflara adım attı bizim akranlar,
 Ağır yüke dipten koşuldular
 Kinyamız gibi yeni yetmeler.
 Nerede şimdi gerilip uzanarak yatma
 Tanlar attığı dönemde çizilerek,
 Her insanın gönlünü aşarak geçti
 Önü çizgi, cephe çizgisi.
 İşte sonuncu komşu ihtiyar ile
 Kırk ikinci yılın baharında,
 Öküz sürdürerek, saban izine düştü
 On ikisini doldurduğu zamanda.
 Demirbolat ihtiyar saban tuttu,
 Kinye ise öküz yürüttü...
 Ey, büyükanne, aydınlık dünya ihtiyarı,
 Nasıl ederek, nasıl torunlarının
 Donmuş yüreklerini ısıttın!
 Cephedeki askerlerce, sanki,
 Ortak oldu rızkı onların,
 Yakın gördü Demirbolat ihtiyar
 Bütün olan asker oğullarını.
 O kendi de ihtiyar aslan yerde,
 O da akşamın ateşi, suları;
 Önceden de söyler, terennüm eder idi
 Kendi gördüğü ateşli yolları.
 Söylerdi Başkurt yiğitlerini,
 Vatan ağabeyi şanlı Kinyeni,
 Hayallerde kaldırım taşı çağırır,
 Parlatır da idi vatan yeminini.
 O söylese, ışıldayarak giderdi.
 Salavatın çelik kılıcı,
 Ozan sözü yanmış yüreklerde

Ya bir deva oldu, ya da – tılsım.

Unutulmayanlar geldi Kinyamıza
 Savaş yıllarının o baharı,
 Saban izinde anne deri saçarak,
 Geleceğe o elbette yol yardı,
 Büyüdü yeni yetmeler saman üstlerinde,
 Rüzgârda, yağmurda sırılsıklam oldu.
 Anneleri ile orak vurdu,
 Sıkıntılı günlere beşikti.
 Yaşam, zafer için mücadele idi
 Her başağı kırdı eğili,
 Bizim kısıtığımız vakitten ileride
 Kendi omzuna gönderdi vatan yükünü.
 Vatan üstüne düşmüş kaygı hasret
 Boynun üst kısmından aldı uzun müddet;
 Vatanım, senin tüm korkularını
 Biz toplayarak birlikte yükselttik.

Yaralarını yararak gönderdi özlem
 Her bir eve, her bir bölgeye,
 Sezmiştir de bunu, hissetmiştir de
 Evin etrafında büyüyen ağaçlıklar...
 Şimşek attı mı ne yeşil yeryüzüne
 İkisinin ince boyu posuna
 Bakıyor yanarak çıktı genç ağaçlar,
 Oğulları memleketin hasretini duyarak
 Oğullarının kaygısından Anne,
 Kaygılara düştü eğilerek –
 İki oğlu, iki keskin kartal,
 Ateş içinde kaldı toplanarak.
 İkisi de tankçı oldu onlar,
 Gelip durdu selam mektupları...
 Gelinleri, torunları ile

Mektupların geldiği zamanlar
 Kaldı mı acaba şöyle ömür boyu
 Ağlayarak hatırlamaya?
 Ey, kötü özlem!.. Yaraların
 Yüreklere yararak göndermiş.

Sonsuzluğu himaye ederek, sonsuzluğu,
 Güzelliğini himaye ederek dünyanın,
 Başlarını gönderdi savaş cephesine,
 Halkım, senin aziz oğulların.
 Sevgili oğulları için ata kişi
 Yırtıcı hayvan denize dökülür şimdi faşistin,
 Kendi inine kapanarak yok ettirir,
 Öldürür şimdi kinini
 Kinyamızın tüm hayalleri
 Atasına şimdi göz dikilmiş,
 Yükünü çekerek, düşünce ile
 O niyet etmiş gelecek günlere.

Epilog¹⁰²

Dindi dindi şimdi mart fırtınası,
 Bozkırlarım rahat nefes aldı,
 Gece gündüz dolarak çıkan fırtına
 Uzaklara giderek kayboldu.
 Gece gündüz kar fırtınalar aşıyor
 Sadece yolcu geldi tırmanarak.
 Tereddüt etmedi. Ne desen de, o elbette
 Yiğitler soyu memlekete, yiğit başı.
 Elli kilometre boyu, kar kızağı sürükleyerek
 Geçtiği yol onun – yiğitlik;
 Sonraki sırtta, en büyük geçit gibi,
 O nihayet, işte dolarak taşıtı.
 İleride, işte, Örşek vadileri,

¹⁰²AN: Yazınsal bir yapıtın sonuç bölümü, olayın bir sonuca ulaştığı bölüm, sondeyiş.

Elek gibi yine ihtiyar bozkır,
 İhtiyar bozkırda bekleyip, ümit ederek,
 Kırk evli köy çalkalanıyor.
 Köyüm, diyerek canın acımıyorsa,
 Geçip çıkarak hatır yolları,
 Çalkalanıp da basarak, zaman zaman atlanıp,
 Geri dönerek geliyor işte Kinyamız
 Kızağında yükü büyük de değil,
 Fakat hakkını onun kim biliyor?
 Korkusuz öncünün yiğitliğini
 Değerlerimiz bir dönem vatan ile.
 Ecellerden ilaç – birilerine,
 Birilerine –mektuplar, haberler,
 Kıvanç mıymış , kaygı mı,
 Hepsi de birlikte bağlanmış.
 Kıvanç mıymış, kaygı mı
 Kinyamızda durmuyor onunki;
 Erkek çocukların hepsi elçi hukukunda,
 Ödüyor o elçi borcunu.
 Bozkır ortasında küçücük köy –
 Yüce vatanın canlı deresi.
 Küçük dere türküsü gibi insan kendi,
 Kutsal görse şayet vatan işini.
 Ey, Kinyamız! Bizim genç zamanlar,
 İhtiyar bozkırın kar kızağı yolları!
 Geçmişten gelen aydınlıklar
 Geleceğe sevk ediyor düşünceleri.
 1962, 1986

Gönlüm Benim¹⁰³

Gönlüm benim, sırlı tel kopuz,
 Çınlıyor, çınlıyor onda tel kablolar;
 Gönlümde - henüz ben kendim de

¹⁰³Zöhre Feyzullina ezgisi.

Bilerek bitmiyormuş tılsımlar.

Gönlüm benim – coşkun kuray,
 Onda ümit, onda özlemler;
 Kendi memleketimde benim kendi türküm var,
 Bana yine değen bir kader var.

Gönlümü benim – vurmuş dert-denizi,
 Dünyayı eziyor orada, çiziyor;
 Birlikte, donarak, buza dönüyorum,
 Birlikte, ateşte yanarak, közleniyorum.

Gönlüm benim – iki gözümde,
 Gözlerime gözyaşına boğulmuş;
 Bahtsızlıklardan seni koruyarak,
 Göğsüme koyuyorum, memleketim,
 Göğsüme koyuyorum, biriciğim.

Kızıldan olma, desen
 Kızıldan çabuk ona;
 Kızıldan çabuk ona da
 Pişmanlığı büyük oluyor,
 Kızıldan çabuk ona.

Kızıldan olma, paranın
 Danışanını tutmadım;
 Düşsem de yıkılsam da,
 Seni yine arzu ettim,
 Danışanını tutmadım.

Kızıldan oldum şimdi,
 Ben başkası değilim;
 Göğsümde yanıp duruyor
 Alevleri sevginin,

Ben başkası değilim.

Kızıldan tez ona deyip,
Kaygılanmasın sevenler;
Her kıızıldan olan,
Daha sevimli sevdiği yer,
Kaygılanmasın sevenler.

1987

Uçmak

Sokak dolu halk. Paldı küldür
Karşılıklı – sokak hareketi.
Parçalanıp giderek varmış oluyorum
Seni düşünerek, seni özleyerek.

Kaç insan burada. Ben ise yalnız.
Sen, sen, diyerek, gönül teselli buluyor,
Özlemim taşkın sular gibi,
Şimdi olsam ben bir divane

Gençler mi ne, ben, hayali
Göndererek gidiyorum senin izlerine,
Bir görmem yüce bayram bana
Senin yüzünü, senin gözlerini.

Sokak giv giv ederken. Ben denize
Dalıyorum, sanki inci bulmaya,
Deniz diplerinden kendi derdimi,
Kendi türkümü bularak almaya...

Sokak boyunca, işte, kim sonra geliyor,
Omzuna güneş kondurarak!
Güneşli gün de güneşli dert,
Yepyeni bir değerli türkü olarak!

Tepelerim göğe değdi bugün,
 Ben mutluluktan sokak bulmayayım.
 Masal gibi görerek şu zamanı,
 Sana doğru yine ilerleyeyim.

Seni yine görüyorum, seni yine,
 Senin yüzünü, senin gözlerini.
 Sevmeye doyulmaz senin bakışların,
 Tılsım dolu senin sözlerin.

Tılsım dolu bütün olayın ile
 Sen gerçeği masal ediyorsun,
 Ediyorsun da benim yüreğime
 Ateşler, közler göndererek gidiyorsun.

1987

şair Dostuma

Ah, yazık! Temiz yüreğin, olmasa fayda vermez kuru bilim.

Miftahitdin Akmulla

Dünya geniş, dostum, dünya engin,
 Geniş gönüle dünya dar değil,
 İnsanlığın en büyük hazinesi –
 Saf yüreklik, gerçek engin gönül,
 Engin gönüle dünya dar değil.
 Ne kadar gördü şimdi bizim yöneticiler,
 Üst kısımlardan aldı durgunluk,
 Düşünce hayallerden pembe köprü kurduk,
 Durgunluğa karşı dururluk,
 Üst kısımlardan aldı durgunluk,
 Biz yarışa çıktık bir saflarda
 Altmışıncı yıllar başında,
 Bizim de keskin kartal idi,
 Keskin kartal – eyer etrafında
 Altmışıncı yıllar başında.

Çekildiler öne argımaklar,
 Ey, kim geçiyor, kimler kanatlı!
 Fakat yolda şekilsiz sık ormanlık yattı,
 Kanatları bizi kanatarak,
 Ey, kim geçiyor, kimler kanatlı!
 Kanatlıya emrederek, kanatsız
 Arkadan itiyorlar art arda;
 Kanatsızlar dünyamızı deve yavrusu,
 Namus dizginleri düşüyor,
 Arkadan itiyorlar art arda.
 Yarışmalarda at geçmemiştin
 İnsan hangi zaman ilerden koştu,
 Namuslunun namı aşağı düştü,
 Adilliğin gitti kıymeti,
 Namussuzlar ileriden koştu.
 Birisi, işte, çığırdan çıkarak,
 İftira atıyor Başkurt vatanına,
 Yeni doğmuş Teftilev gibi olarak,
 Diş biliyor o Başkurt diline,
 İftira atıyor Başkurt vatanına,
 Başkurdistan, senin, boyun posun bana –
 Sonsuz canlı yiğit Salavat,
 Yavaş yavaş sönmeyen bize halk aklı –
 Atalardan kalmış emanet,
 Sonsuz canlı yiğit Salavat.
 Bizim ileride – tarih yollarında
 Ak yolu yok olarak geçmiş Akmulla,
 Akmulla'nın canı, tutuşup kükreyerek,
 Yaşıyor onun ana halkında,
 Ak yolu yok olarak geçmiş Akmulla,
 Bayramlarda değil, viranelerde
 Babiç sözü ileri çağırılmış.
 Saf altın gibi vatani saf gönülden
 Sıkıntılar dermiş şiirli seslerden,

Babiç sözü ilerdeki evdeymiş.
 İmansıza, utanmaza karşı
 Yepyeniden çıktık dostluğa,
 Ruhun ile yanar, şair dostum,
 Vahşilik de gör sen uzaktan,
 Yepyeniden çıktık dostluğa.
 Saflarımız seyrelerek düşmüş,
 Ah, yükselerek kaldı uzun müddet;
 Yükseklerden uçuyor yükseklere
 Ural dağlarındaki kartallar,
 Ah, yükselerek kaldı uzun müddet.
 Üzülerek, göze bakıyor bugün
 Yirminci yüzyılın sonu,
 Bitsin memlekette gönül kirliliği! –
 Zamanın bu adil talebi,
 Yirminci yüzyılın sonu.
 Altın olmayınca her bir parlak şey,
 Gerçek değil, yalan demeti,
 Yalan şanı, yalan isimleri
 Değerli insanlara sen eşit sayma,
 Gerçek değil yalan demeti.
 Yalandan vatani koruyarak alsak,
 Koruruz biz vatanın kendini de,
 Güneş gibi parlayarak yaşıyor, insanım,
 Yaşıyor, vatanım, yeryüzünde,
 Koruruz biz vatanın kendini de!

1988

Manatav

Manatav – ünlü Başkurt devrimcisi Şerif Manatov'un doğduğu köyü, "manzarasız" deyip 60-uncu yıllarda dönmüş. O köyün sokağı şimdi Kurgan memleketinin Elmen bölgesinde.

Ey, Manatav köyü,
 Düşüncelerimin fırtınası...

Sen yoksun şimdi, yoksun şimdi,
 Sen kaybolmuş dertsin şimdi.
 Yalan-Katay vatanında
 Sen hoş kokulu gül idin,
 Yüzyılların dibinden
 Gelerek ulaşan ses idin.
 Altın idi gönüller
 Senin her bir evinde.
 Senin doğru sözlerin
 Al ipeğe sarılmış.
 Ey, Manatav köyü,
 Düşüncelerimin fırtınası...
 Nerede şimdi, nerelerde
 Fırtına kuşun, şanlı oğlun?
 Tarihin yıllığı
 Söyler mukaddes his ile:
 “Ben, Manatov, el koydum
 Başkurt ismi ile.
 Başkurt ismi ile
 Girdim ateşe, sulara;
 Ömrüm bir türkü oldu,
 Girmesem de türkülere...”
 Ey, Manatav köyü,
 Düşüncelerimin fırtınası...
 Sen yayılınca, bu yerler
 Yetim olup kaldı mı?
 Yetim olduğunda rüzgârı da
 Sarı özlem aldı mı?
 Bütün özlem, sessiz ağlamalara
 Dünya durup kaldı mı?
 Gönlüm bütün olmuş
 Sen tüm zamanda, Manatav,
 Sensiz atan tanlarım
 Yüreğimi kanatıyor.

Ey, Manatav köyü,
 Düşüncelerimin fırtınası...
 Diner mi bir vakit
 Köy için yanmam?
 Yabancı etraftan arıyorum
 Oğullarını, Manatav,
 Dinlendirmez gibi oluyorum
 Yollarını, Manatav.
 Toplayarak alıp tümünü,
 Ayağa kaldırasım geliyor seni,
 Gür gür ederek yaşayan güç olup,
 Diriltesim geliyor seni.

Bin Türkü¹⁰⁴

*Hemşerilerime,
 Bin kavimli Başkurtlarına*

I

Ey, bin oğlu, bin oğlu,
 Olalım biz bin fikirli;
 Birlikte toplayarak bin fikri,
 Koruyalım biz il halkını.

Ey, bin oğlu, bin oğlu,
 Olalım biz bir fikirli!

Ey, bin oğlu, bin oğlu,
 Bin yıllık bin yolu;
 Akmula'nın ak derdi gibi,
 Işık olsun bin türküsü.

Ey, bin oğlu, bin oğlu,
 Işıklanarak dursun bin yolu!

II

¹⁰⁴Bulat Yenikeyev ezgisi.

Ey, bin kızı, bin kızı –
 Ay mı yoksa yıldız mı!
 Yıldız gibi oğul ve kızlar
 Bize doğarak dursunlar.

Ey, bin kızı, bin kızı,
 Gönlünde - bin kuzu,

Ey, bin kızı, bin kızı,
 Koruyoruz biz bin kuzunu;
 Aşarak bin yıllığı,
 Parlasın bin yıldızı.

Ey, bin kızı bin kızı,
 Gözlerinde bin gözü.

Ey, bin yıllık bin yolu.
 Sonsuz yaşa, bin düşün!
 Kutsal Başkurt vatanında
 Yankılansın bin türkü!

1989

Batırşah Hikâyesi

Başkurdistan'ın halk kahramanı

Batırşa Geliyev anısına

Batırşa denen cesur yiğidin
 Sevgili göğsü onun geniş idi.
 Batırşa'nın söylediği sözler
 Atılan ok' a eşit idi,
 Atılan ok' a eşit idi.

Batırşa denen ay, cesur yiğit
 Salladı Ural boylarını.
 Özgürlüğü ele geçirerek, kutsal savaflara

Yükseltildi Ural oğulları,
Yükseltildi Ural oğulları.

Batırşa denen cesur yiğit
Taş zindanda yaptı padişahlık.
Batırşa'nın yazdığı mektupta
Padişahlığın kendi bozuk,
Padişahlığın kendi bozuk.

Batırşa da denen, ay, yiğit er –
Başlarını gönderdi kim için?
Başlarını gönderdi yiğitler
Başkurdistan denen vatan için,
Başkurdistan denen vatan için.

1992

İki Kuğu Gibi İki Başkurt

Bayram türküsü¹⁰⁵

Asillerden de asil yiğitlerimize ve kızlarımıza ithaf ediyorum.

İki kuğu gibi iki Başkurt
Hayat denen deniz kenarında,
Bilse idin nasıl ederek de
Bulunmuşlar gençlik tanında.

İki kuğu gibi iki Başkurt,
Boyu posu, bütün görünüşü,
Yüzlerinden nur damlıyor,
Gözlerinden gözler kamaşıyor.

İki kuğu gibi iki Başkurt –
Birisi Tahir, birisi Zühre mi?
Nereden geliyor böyle ilahilik –
Aydan, güneşten ya da yeryüzünden mi?

¹⁰⁵Bulat Yenikeyev ezgisi.

İki kuğu gibi iki Başkurt –
 Sevginin aydınlık kanadı.
 Kuş yolunu aşsın seven canlar,
 Gönüllere mutluluk yayarak.

İki kuğu gibi iki Başkurt –
 İhtiyar Ural'ın mutluluk damgası.
 Ey, ilmin kutsal sevgi kuşu,
 Kanatların sonsuza kadar yorulmasın!

1992

Hayat¹⁰⁶

Hayat bana, bir baksan,
 Coşarak geçmiş argımak gibi,
 Bir baksan, yarışlarda
 Yorularak bitap düşmüş güçsüz at gibi.

Fakat elbette benim argıma
 Tutarak bindiğim zamanlarım var,
 Tepelerim yüksek yüksek
 Göğe değmiş zamanlarım var.

Var, var memlekette gönül ile
 Göğü aşmış nam salmışlar.
 Ey, daha sık gelse imiş
 Gönüllere o zamanlar!

Gizlemiyorum, az olmadı
 Düşmeler, sürünmeler,
 Yüreğime kan dolarak,
 Gözyaşlarım dökülürler.

¹⁰⁶Roza Sehevetdinova ezgisi.

Hayat denilen uzun yolda
 Azimlileri hayat över.
 Koşarak hızlandım hangi zamanda
 Ayakları bağlanmış argımak gibi

Şimdi bildim: kötülük, zulm
 Dolmuş bu dünyada
 İnsan olarak kalmak mutlak
 İnsan olarak doğmuşlara.

1992

Dertli Böryen, Sırlı Böryen¹⁰⁷

Böryenime gidiyorum şimdi,
 Özlenilen böryenler.
 Gönülleri telaşlandırıyor
 Böryenleri görenler.
 Bunun gibi memleket hiçbir yerde yok,
 Dağları “Ah!” etmelik,
 Tırmanarak da çıksan şayet,
 Boyun göğe yetmelik.
 Çeşmeleri temiz şimdi –
 Binlerce şükür Allah’a;
 Sonsuzluk kedere dolarak,
 Büyüyor oyuklu kuraylar.
 Cadısı var, Bazalı var,
 Kesëbë var ormanda;
 Başkurtlarım bal arılarını
 Şurada koruyarak durmuşlar.
 Bin yıldır haberleşiyorlar
 Şülgen denilen taş yurtta.
 İlk çağdan beri kutsal meskeni –
 Şülgen yurdu Başkurt’a.
 Milletime, ümmetime

¹⁰⁷AN: Bir Başkurt boyunun adı.

Kanat germiş Akbuzat.
 Akbuzatım göğü inleterek,
 Çizerek geç sen ak sınırı!
 Dertli Böryen, sırlı Böryen –
 Yüzük kaşı Uralın,
 Güzellerden güzel olarak
 Yüreğime dolandın.

1996

Geleceğe Seslenmek

Abartmayınız, ben aranızdan ayrılınca,
 Muhtaç değilim ben boş söze.
 Temiz namusumu, aydınlık ismimi
 Düşürmeyiniz lütfen ucuza.

Ben hayatta, büyük amaç bırakarak,
 Sadece ileri doğru atladım.
 Ateşler aşarak, sular aşarak geçtim,
 Satılmadım ve de satmadım.

Merhametsizlik kesti gönülleri,
 Ben ise kendi gönlümü korudum.
 Adaletsizliğin bulunduğu zamanda
 Silkinip, korkarak yatmadım.

Dikkat ettim bütün canlılara,
 Kirlletmedim akan suları.
 Sokaktaki evsiz köpeğe de ben,
 Şükür, küçümseyerek bakıp geçmedim.

Ben hiç kimseye eş de dost da değilim,
 Ben kendim olarak kaldım.
 Sadece kendimce severek ve sevilerek
 Tanlarımı karşılayabilirim.

1993-1997

Gülüyorum Elbette

Yüzüm gülüyor, içim kan ağlıyor,
Bastı şimdi hasret savaşı.
Sanki, hasret yükün
Dünyanın bugün bana tuzağı.

Yüreğimde yüz yara geziniyor,
Yüz türlü düşünce titretiyor gönlü.
Ben görünen yeri, yardan aşarak,
Derya sular olarak döküldüm.

Derya sular... Ben kendim de
bir zaman
Çıkmıştım yola coşarak.
Öne adım atmıştım, göğüs gererek,
Yüreğimi açarak aleve.

Fakat sonra, boşa gitti
Benim böyle alevlenerek yanmam.
Fazlaydı, şimdi fazlaydı parlak düşünceler,
Parlak hayallere bağlanmak.

Gerek yok idi bir kimseye de
Yüce iman etmeler, namus aklığı.
Eş dostlarım varıp durdu
Şeytan kucağına atılarak.

Benim payıma düşmüştü
Mihnet şaraplarını içmeye,
Yapayalnız kalarak Aknulla gibi,
İlim denizlerini geçmeye.

Hiddetlendim ne zaman, şahlandım,
Kement salan vahşi at gibi.

Kendi vatanında seni yabancı etseler,
Olmuyor mu sonra dünya yabancı gibi?

Ama yüce bir hakikat ile
Düşüncelerim durdu parlayarak:
Hiç kimseyi de elbette memlekette hiç kimseyi de
Kaplayamıyor güneş ışıltısı.

Şükrediyorum, Hak Teâlâ'm:
Güç de verdin, verdin dayanıklılık.
Yeniden, dağlar-taşlar yararak,
Yollar gönderdim ömürlük.

Ben, sonra, doğmuşumdur, dedim,
Veya biraz gecikerek ya da daha erken.
Yüreğimde kendi güneşim ile
Ben de gidiyorum bir daha yabancı ele.

1997

Morazım Vadileri

Ey dünyanın huzur çağı,
Yazın tatlı ayları...
Gözümü yumsam, göz önümde
Morazım vadileri.

Eni-boyu çok fazla geniş –
Uzağa yayılarak yatıyorum
Şu vadileri düşünsem,
Gençliğe geri dönüyorum.

Morazımlar, vadisiyiz
Her şeyi bir hazine.
Bize de elbette şu vadiden
Pay düştü azca.

Teşekkür şimdi – engellemediniz –
Kamışlarını vurduk biz.
Zor yılda, kamış yaparak,
Evimizi kurduk biz.

Vadilerin tüm bölgeleri –
Köpürerek büyüyor bitki.
Ekin tarlası yetmeyince bize,
Gözümüz döndü daima.

Oldu yıllar - babamın
Çabuk kavrayan aklı ile
Biz de samanlık almıştık
Vadilerin bölgesinden.

Şurada yatarak en sıcak günlerde
Döktük helal terleri.
Unutmayın şimdi
Ter dökülmüş yerleri.

Kulaç açarak, babamın
Samandı çocukları,
Ağabeylerin birbiriyle,
Yarışarak gitmeleri;

Dallarda kuş cıvıltısı,
Çın-çın orak sesi –
Bu elbette benim delikanlı çağım,
Yavaş yavaş dinmez kaygı-özlemim.

Fakat Annem ile ikimiz
Ot yığınının demet yaptık.
Aklımdan çıkmıyor.
Bize gönderdiği ot yığınları.

Ey, ömrün sonsuzluğa
 Giderek kaybolmuş çağı
 Gözümü yumsam, gözümün önünde
 Morazım vadileri.

Teşekkür ederim size, binlerce teşekkür,
 Vadilerim, biriciğim
 İlahi insan Antey gibi,
 Yaşıyorum memleketim ile,
 Arka desteğim ile!

1997

Boloşlo Boyu

Efsane

I

Doğduğum yerim, seni enine boyuna
 Yürüdüğünde memleketi gezerek,
 Boloşlokay denilen su boylarını
 Yürüyerek geçmiştim heveslenerek.

Fayda, Boloşlu su deyince elbette,
 Çoktur onun, belki bilmiyorlar.
 Fakat memleketin küçücük nehirleri de
 Kendi ezgilerini söylüyorlar.

Boloşlu da işte Türkü söyleyerek götürüyor sularını.
 Boloşlo'nun damarlarını boyunca
 Düşerek gitti düşüncelerim.

Bollo denilen eski atalar
 Bolluk, çokluk olan memleketlere.
 Boloş ya da Boloşlo'dan mümkün
 Yoksa ne kadar sırlar, aramaya.

Bize Bollo olsa bazı Başkurt
 Boldo diyerek söylemiş bu sözü.
 Rusçası onun, ya da, söyleyiniz
 Nasıl sözü hatırlattı?

Boldo dediğimiz (evet, evet!)
 Şöyle Boldino o Rusta.
 Boldino' da Puşkin şiiri
 İlham almış boldan, Rustan.

Bolluk, çokluk ile şan
 tutmuştur
 Boldino ve bizim Boloşlo.
 Boloşlonun parlak çayırları
 Efsaneye olmuş denk.

Efsane gibi şu memleketlerin
 Kıymetini insan bilmiş mi?
 Yoksa memleket kıymetini bilmeyince,
 Memleket ile birlikte bölünmüş mü?

II

Boloşlonun önce olduğunu söylerler,
 Acımasız çağ, vahşi aygırlar gibi
 Güya, baş vermeyince, hızlı, hızlı
 Güç kuvveti taşarak öfkeden.

Ama bu acımasızlık sık sık
 Memlekete gönderilen bahtsızlığa.
 Küçük nehir yarlardan aşsa,
 Dönmüş, der, ulu cefaya.

Köylerde bir zaman sabredemeyenler,
 Toplanarak danışma kurmuşlar.

Engibeli yatan nehrin başına,
Hayran kalarak bakıp durmuşlar.

-Ya da cemaat ne olsa da olur,-
diyerek,
Bir karara varmış büyükler.
Coşkulu nehir başına, taş yığarak,
İyice danışmışlar.

Dağı bölerek, taşları alt üst etmişler
Boloşlonun çıktığı yeri.
Diri zincir olarak basmış erkekler,
Elden ele taş yürümüş.

Taş atmışlar, ay acımayınca,
Üst kısmından alarak nehrin.
Tıktırmış taşları, tıktırmış
Boloşlonun akarak giden sularını.

Güç kuvveti kırılmış Boloşlosu
Yarlardan geri dönmüş sessizce.
Ağızlıkları at gibi zaman zaman da
Akıyor nehir, akıyor sessizce.

Şimdi, işte, dizden yine kalmış
Önce at yüzdürmüş yatıyorlar.
Memleketlerin bolluk çağlarına
Yok şu şimdi geri dönmeler.

Geçmişlerden gelen bu efsane
Ürkütüyor gönlü.
Bazı zaman bizim kader de
Boloşlo' ya benziyor değil mi?

1997

Yarışlarda Ben de At Üstünde

İcat meydanında yarışıyor,
 Bir dakika durmadan.
 Yarışlarda ben de at üstünde,
 Hızlıca hareket ediyorum, ileriye niyet ederek.

Uzak mesafelerde uzun yolun
 Geçilesi şimdi geçilmiş,
 Ömür denen acayip bu yumağın
 Sökülesi şimdi sökülmüş.

Geçen yine ömür – kalan hatır,
 Hepsi de gönlümün en güzel yerinde,
 Hayallerin en en parlağı
 Gelecek günlerime bürülmüş.

Atım benim, tulpar kişim benim,
 Atıl hele, atıl, can dostum.
 Bizim ulaşası yokuşlar ileride şimdi,
 Vardır onda vardır mutluluk, dert.

İyi günlerde, kötü gecelerde de
 Yanarak dursun umut yıldızı.
 Kanatlanarak uç sen tulpar atım,
 Mesafesi uzak, ileride yol uzun.

1998

“Üç Ayak” Dansı

O Başkurt’un yiğit “üç ayak dansı”!-
 Bir mucize sahne makamında.
 Devirlere bağlayarak devirleri
 Nasıl sırlara ona bürülmüş?

Tay gibi, işte, yer bulamıyor,
 Gepgenç yiğit oynuyor zorla çektirerek,

Dans ezgisini seven
 gelinleri kızları
 Tepeleri göğe değerek.

Basıyor yiğit, basıyor. Ufuk aşılıyor.
 Görünür ona gelecek.
 Bugünün derdi dermanı o elbette
 Geleceğe alarak gidecek.

Yanı başında güzel memlekete ağabeyi-
 Düşerek gitti, gitti, sabretmedi.
 Geçen yıllar yükün, zamanın
 Ağırlığını sanki hissetmedi.

Ey dansını sahneleri ölçerek
 Ayakları yorularak bitap düşen
 Bastı, bastı uyutarak da bastı,
 Arzu edileni büsbütün doyuran.

İki doğan şöyle, unutulur,
 Yürüdüğünde kuşlar gibi kanat çırparak,
 Takatsizce yürüyerek, aksakallı bir yaşlı
 Gelip çıktı zaman zaman harekete geçerek.

Şıp durdu bunlar. “Dura dura”,
 Olsun, şimdi, olsun komik!
 Yaşlının bastığı izlerde
 Ele güne kalır bereket”.

İkisi birlikte, aynı anda oynayıp gülerek,
 Ataların kılını yakaladılar.
 Yakaladılar da alevler saçarak,
 Birilerinden düşerek gittiler.

Atanın gönlünde gençten
Eyerli at, sonra, yatmıştır,
O da bir zaman yarış atlarında,
İleri geri bilmiyor, ileri koşmuştur.

O da, o da dans meydanında
Yaşlı şahin gibi şahlandı.
Ak sakallı ihtiyarın dansından
Sahnelere mutluluk, uğur kondu.

Üç şahinin memleketi – üçü bir doğmuş,
Omuzlar elbette omuzlar ile coşmuş.
Birlikte görerek, iyi geçinmekti,
Has düşmanın dili düğümlemiş.

O, Başkurt'un yiğit dansçısı!
Yanan yüreklerin alevi.
Üçayak o- memleketin üç direği,
Halkımın bu altın aklı.

1998

Sterli Sabahları¹⁰⁸

Ey Sterli şehir, geniş bozkır...
Davım Yultıy

Sterli şehir, geniş bozkırda
Hatırlatır ihtiyar gemiyi.
Dalgaları yararak ileri gide gide,
Kendine o vatana baktırdı.

Onun gibi de güzel, canlı şehir
Daha da bulunur mu?
Sterli'nin pembe sabahları
Gönülleri yakıyor.

¹⁰⁸Şevre Kazakbayeva ezgisi.

Sterli şehir, geniş bozkırda
 Yiğitler ise rahat nefes alıyor.
 Burada benim halkım gerçeği görerek,
 Geleceğe bakarak yol alıyor.

Sterli'nin pembe sabahları
 Beni de nazlandırdı.
 Sonsuza kadar böyle parlayarak doğsun,
 Sterli sabahları.

Sterli şehir geniş bozkırda,
 Bozkırın da burada nasıl!
 Burada dağlar dürüst bekçi gibi,
 Burada sular akıyor eriyerek.

Ey Sterli! Senin sabahların,
 Al olsun da gül olsun.
 Baş üstünde vatanını talih kuşu
 Kanadını çırparak dursun!

1998

Özgür Gün

Şu yaşa gelip bilmezmişim
 Ben özgürlüğün neyi imişim,
 İcad edenin, kendi genişliğinde yaşayarak,
 Kendi genişliğinde ömür geçirmiş.

Kendimdeki şimdi, kendimdeki
 Sabahlarım ve de akşamlarım.
 Gündüzün de hatta gecenin de
 Tıklım tıklım dolu hislerim.

Gökte uçan kuşum ben bugün,
 kuşum,

Bozkırlarda kıymetli hayvan gibiyim.
Ben memleketimin özgür oğlu,
Ben tamamen de yiğit gibiyim.

Ey, özgür icad m¼mk¼nl¼đ¼!..
Bu da bize y¼ce mertebedir.
Sabah vaktinde durup, yorgun d¼řm¼ř y¼k atı gibi
Çektirmek değil ağacı

Ben ne zaman koşum idim,
Varıyordum önden yola başlayarak.
Uzak araları geçen zamanda
Ne kadar y¼k göt¼rd¼ omuzlar.

Çoklar için ben bir ağaç oldum,
Bir hilesiz dibe çekirdim.
Ama öm¼r böyle geçiyor,
D¼řünmeyince kendi kendimi.

Ne sonra bu? Fedakârlık ile
Bir riyasızlık birlikte gelmiş mi?
Bizim gibi efsane yiğitleri
Bunun için harap etmiş mi?

Ey, özgür gün¼m... Hepsi de
Sen umutsun bana, umut.
Birden bire söz bulsam eğer bugün,
Bu da olur, mutluluk, kıvanç.

Hayal d¼nyasında ben özg¼r,
Havalarda uçan kuş gibiyim.
Uçuyorum, uçuyorum, genişlikleri kucaklıyorum,
Göğs¼mde y¼rek kuş gibi.

1998

Halkın Aklı Şimdi Yepyeni

Gece boyu yürek dolup taşı,
Sudan çekerek alınan balıklar gibi.
Destanlarda zindan diplerinde
Sızlanarak da yatan alp gibi.

Akıl ile ölçerek baktığında
Baş gitmelik bir şey yok gibi.
Benim de elbette başım yerinde,
Kurtlar da hatta tok gibi.

Şahmat oyununda adetteki
At yürüyüşü denilen yürüyüş o.
Birdenbire dürterek şişmiş
Çoktan öğrenilmiş bir iş o.

At yürüyüşü... Demek, hükmedenlerin
Gözlerine batan çöp gibisin.
Fikrin altın olsun, elin altın,
Onlar için çoktan çok gibisin

Beklemediğinde altı üstüne geldi
Büyük işlerin, büyük niyetlerin.
Canımı ben feda etmiştim
Gerek, diyerek, vatana, millete.

Kötü kişiler elden mutluluk ateşini,
Yolu basarak, çekip aldılar,
Aldılar da hassas yüreğimi
Azap ateşlerine saldılar.

Akıl ile ölçüp baksam da,
Bastıramadım yürek öfkesini.
Ayaküstü yaşadı, baş yükseldi

Var olmuşum benim, var heykelim.

Anlamsız dünya! Güya da,
Hepsine sen baş da göğüs yine
Temiz gönüllülük sana kör bir para
Olsun imiş, elde güç yine.

Fakat karanlık güç, senin bu iş
Eskimiş o şimdi, eskimiş.
Halkın aklı şimdi yepyeni,
Halk yukarı, halkın hatırına girmiş.
1998

Amel Defteri

Bu dünya fani. Sen ne yapsan da,
Hesap vermek var her işe,
Çünkü senin iki omuzunda
Oturur iki melek.

Ne yapsan dünyada, tamamıyla,
Amel defterine eklenir.
Yaptığın amellerin için senden
Ahirette cevap beklerler.

Ne diyerek varıp basarım ben
Sırat köprüsünden geçtiğinde?
Âlem aklının bana denen
Adil hükümlerini beklediğinde?

En öncekini söyleyeyim şimdi:
Günahımın bin kat günahı.
Kendim biliyorum, kendim bile
Allah önündeki günahı

Şimdi ise günah kantarı

Basarak gider miymiş ne?
 Don Kişot gibi, güç sarfederek,
 Zamanını boşa geçirmiş mi ne?

Millet için, halkım için, diyerek,
 Güneş nurlarına sarıldım
 Halkım için, memleketim, suyum, göğüm,
 İlham aldım sizden, türkü aldım.

Günüm için değil, vatanım için
 Yaşamım oldu aslında
 İlim dağlarına her çıktığı
 Ufuklara genişlik açıldı.

Ömrümün uzun yolunda
 Üstün tuttum her zaman namusu,
 Namussuzluğa, edepsizliğe
 Karşı durarak mücadele ettim.

Yüzyıl ile yüzyıl arasından
 Namussuzluklara hüküm çıkarıyorum.
 Ey, milletim! Geleceğe bugün
 Namus tulparlarını yaşama geçiriyorum.

1998

Üçüncü Göz

Gönül gözü görmese,
 Alın gözü – budak deliği.
Atasözü

Üçüncü göz olmuş, derler, eskiler.
 Geçmiş insan insanı.
 Gönül gözü ile alın gözü
 Olmamış hiç budak deliği.

Budak deliği o Şimdi yine
 İnsanların tuzlu gözleri.
 Gönül gözü ile görmediğinden
 Olur olmaz tuzsuz sözleri.

Üçüncü göz – gerçek evlilik
 İnsanlığın çocuk çağında.
 Şöyle de insan, yaşıyor yaşıyor
 Çocukluk çağından koparak özlüyor.

Çocuk çağından bize ömürlüğe
 Âlem zekiliği veriliyor.
 Çocuk gözü ile dünyanın kendi,
 Saflık nurlarına bürünüyor.

1998

Seyesmenlik

Olur vatanın çocuğu
 Birisinden biri yiğit der,
 Harap olur vatanın çocuğu
 Birisinden biri zavallı der.

Halk sözü

Kullar vatani ve Şairler vatani –
 Benim doğduğum vatanım Şu Şimdi.

Fakiha Tugızbayeva

Seyesmenlik – kötülük oyunu
 derler...

Tam üstüne basmış bu sözler.
 Bize Şimdi, bizim ömürlere
 Doğru geldi yüzüz, sıfatsızlar.

Vatani nereye alıp gidiyorsunuz,
 Ey, siz, Yalakalardan kalanlar,
 Oyun kurmuş olarak, vatanın kaderini

Ayaklar altına salanlar?

Kimler yine size öğretmiştir
Kendindekini yabancıya vurmayı?
Kendindekini vurarak, başkalarının
Uğurunu alarak, acaba, yürümeyi?

Başkurt memleketi seni bugün
Fikir kıtlıkları harap ediyor.
Darlık mı yoksa dar dağ boğazı mı?
Söyleyiniz, bunu kim biliyor?

Seyesmenlik katlı katlı da o,
Fakat sonra nerede arka kemiği?
Bu yerin ak damarı size
Değil mi arka direği?

Seyesmenlik ile vatanseverlik
Evvelden o bizde daima birlikte.
Temiz kalpli değerli kişiler
Destek bize daima.

1998

Devirler ve Şairler

Her dönem milletin kaderine
Dikkate değer birer şair geliyor.
Kalanları, büyük olsalar da,
Dönmüş gibi şunu çevreliyor.

İsimleri hatta kaybolursa da,
Şairden elbette söz kalıyor, söz kalıyor.
Şiir sözü – vatanın dil anahtarı,
Şiir sözleri dünyada ölümsüz.

Çünkü şiirde, canlı su gibi,

Vatan tilsımı yaşıyor, vatanın gücü.
Gerçek şair – milletin dayanağı,
Gerçek şair – Allah elçisi.

“Ural Batır” ile “Ak buzat” ı
Ortaya çıkaran nasıl dâhiler!
Kuray derdi en birinci olarak
Bulmak istiyorlar nasıl ustalar!

Kul Aliler – büyük ilahilik,
Salavatlar – millet çağrısı.
Şiir bize – evliyalar sözü,
Ozanların savaş aleti.

Yüksekteki ışıklı yıldız, işte,-
Akmulla ’nın namus yıldızı.
Halkım, diyerek, yanıp yaşamasan,
Olmuyordur şu onu geçirerek.

Her dönemde Şair – vatan türkücüsü,
Vatan yiğidi tarihe eklediğinde.
On yedinci yılda, vatani savunarak,
Kimler çıktığı safa basmışlar?

Ölümcül savaşın olduğu zamanda
İleri çıkmıyor tüccarlar.
O zamanda Başkurt dünyasında
Velidi ve Babiç’ i çevreler.

Şunları aşıyor kaygılı milletimiz
Gücünü kuvvetini birlikte topladığında,
Mortazin’ in yiğit askerleri
Asıl düşmana karşı niyetlenmiş.

Başkurdistan, senin özgürlüğün için
 Yiğit erler başını koymuşlar.
 Zor zamanlarda, cana acımıyor,
 Şairlerin önünden gidenler.

Sovyet devirlerinin zulümlerini
 Kimler kazanarak, yarıp çıktılar?
 Kimler, vatana doğru hizmet ederek,
 Millet için ateşler yuttular?

Devirlerden aşip devirlere,
 Dalga dalga geliyor şairler,
 Vatan hasreti ile yananlar,
 Marifette atak askerler.

Şiirin senin, şiirin,
 Başkurdistan, milli gücün
 Kederli ezgi ile Başkurt' u koruyor
 Kendi vatanının ruhi kuvveti.

Geçmişte de, gelecek günlerde de
 Bize şair – devlet kıymeti.
 Yüce bahtlı bir derttaş olmak
 Başkurt denilen asil milletin.

1998

Dostluk ve İkiyüzlülük

“Dostluk” sözünü çok söylüyorlar
 Dostluk olmayan yerde.
 Baskıncılar ile bizim
 Dostluğumuz olmamış bir de

Haddini aşan yalancılık,
 Olmuş ikiyüzlülük.
 Siyasette yaşıyor şimdi

Daima iki sözlülük.

Birisi onun – bir ipliğe,
Ağzını sarmak için,
Doğruyu söyleyen şayet,
Çaresini bulmak için.

İkincisi – oklu iğne,
Gizlenilmiş çok nazıkçe
Kendi de tam yılan eşi,
Dolanarak giriyor içe.

Suyu çırparak, yağı çıkmasın
Gördük şimdi, çok gördük.
Katillere karşı durarak,
Kan döktük, kan tükürdük.

Dostluk hissi bizim için
Kutsallardan da kutsal,
Yüzünü yıkamayan komşular
Söyleseler şu sözü,

Koymayınız can ciğer dostlar
Koynunuzu açarak.
İçeriye yılan gelerek girse,
Kurtulamıyor kaçarak.

Gerçek dostluk, saf sevgi
Yürekte – alev gibi,
Adice doğmuş değildir
Dostluk da altın gibi.

1998

Zamane Zebanileri

Ey, insanlar! Uyanık olunuz!

Yulivs Fuçik

Her zamanı kendine uydurur, sonra,
İblisliği, itliği;
Kendine uydurduğu hayat sahnesinde
Zebaninin maskesi.

Zebanilik hüküm sürüyor vatanda
Ne kadar zaman, devirler.
Bizi genç yaşta bizi sömürmek istiyorlar –
Şunlar şimdi gulyabani.

Bir ne olsa, onlar en birinci
Kaçarak yok olur gemiden.
Hangi arada gelip çıktı onlar
Delik deşik yarıktan?

Gulyabaniler bugün – onlar şimdi
Zamanın kahramanları.
Yepyeni maske giyerek almış
Vatanın zebanileri.

Zamaneler yeni şimdi, yeni –
Asma da yok, kesme de.
Ama korkuluktan geri kalmıyorlar
Bizim kanı içmeye

Namus, iman kör bir para durmuyor
Elde iktidar olduğunda.
Yok, anneden değil, kötü canlar
Kötülükten doğmuşlar.

Zebaninin yüzüne doğru bakarak,
Milleti yormayınız,

Millet ile satmaz, diyerek,
Hiç de yormayınız.

Millet ne? Zebaniler için
Biri de kutsal değil,
Yükleri yürek değil –
Göğüslerde,
Sanki, kara kömür.

Ey, doğanlar! Uyanık olunuz –
Kötülük aramızda.
Lanet olsun size, kahrolsunlar,
Dünyadaki zebaniler!
1998

Yanan Dağ

Yanan dağ gibi yandığım dönemlerde
Hatırıma düşersin sen, Yanan dağ.
Tanrımızın gücü ile
Yanan yoksa kalan mı dağ?!

Nerede sende bunun gibi ilahi güç,
Nerede sende bunun gibi mucize?
Dünya tarihi ile vatan tarihi
Birlikte gelmiş, güya, bu yere.

Dünya tarihi milyon yıllar olsa,
Vatan tarihi bize çok yakın.
Vatan tarihi bize – Salavatın
Yüreğinden çıkan ateşi.

Yanıyor, yanıyor, aylar, yıllar yanıyor,
Bin yıldır yanıyor bu dağlar.
Yanar dağ gibi öfkeli düşünce ve duygularım
Dağlarımı bin kat tepeler.

Yanan dağım senin koynunda
 Vatan yüreği atıyor, vatan ateği.
 Dünyaya tümü kutsallıklar dileyerek,
 Parlayarak yatıyor bizim vatanı uğuru.

1998

Resey Sana Ne Oldu?

Resey sana ne oldu?
 Nasıl hale geldin?
 Nasıl günahın kötülüğünden
 Tulpar atın sendeledi mi?

Nasıl gizli güçler
 İyi işini bozuyor senin
 Nasıl kanlı gamların
 Canını yakıyor senin?

Kimler seni kemiriyor?
 Kimler seni ayırıyor?
 Kimler aldı iktidarını
 Kimler buna yol açtı?

Vatanda kimler ter döküyor,
 Döke döke eziyet çekiyor?
 Vatan, diyerek, kimler yandılar,
 Nasıl güne kaldılar?

Vatanı kimler aldattı,
 Aldatarak kuşattı?
 Vatanın gözü bulanık mı oldu?
 Vatan ağzını mı yumdu?

Vatan üstünde kasırga mı,
 Ya da şeytan düğünü mü?

Kasırgalar zorluğa
Yıkanarak durur mu?

Bizim oturduğumuz geminin
Altı üstüne geldi mi?
Halayık korsanlardan
Şöyle tez yenildi mi?

Resey denilen dev gemi
Yoksa bir hapis mi o?
Hapisin diplerinde
Cahillik hırsı mı o?

Vatan bir sahne mi yoksa,
Biz şurada oynuyor muyuz?
Zengin ve fakir oyunu
Oynayarak biz doymuyor muyuz?

Drama mı, komedi mi bu,
Olur mu belir bir vakti?
Her adım gözetleyerek
Yürüyor onun azabı.

1998

Açtım Ben Çok Sırlarımı

Tatlı hayal, altın hayal,
Ah, senin var oluşun
Madonnası ihtiyar Ural'ın,
Değerli, nazlı kuşusun.
Teşekkürler sana ilahi kişi,
Güleç olunca yüzün,
Senin kara gözlerinde
İnsaflık da gördüm.
Saygı göstererek söylüyorum yeni bir söz,
İçtenliğini bilerek,

Şimdi sana yine şiir yazdım,
 Tandaki nurlara sararak.
 Kıldan ince düşüncelerimden,
 Ayrılıp düşmeden önce,
 Büyük ve parlak sevgi ateşi
 Bahtlı olsun, diyerek,
 İşleyerek sözlerimi,
 Açtım ben sırlarımı.

1998

Sevgimi Sana Armağan Ediyorum¹⁰⁹

Yıllar geçiyor, dolambaçlı yollar aşıyor
 Seni, canım, seni aradım.
 Yüreğimi avucumda tutarak,
 Sana geldim, sana, güzelim.
 Sana geldim, sana, güzelim.

Ne desen de, senin isteğinden,
 Ben geçmem senden, geçmem.
 Seni sevdim, sen, diyerek,
 yanıp, tutuştum,
 Ey, güzelim benim, güz elmam,
 Ey, güz elmam benim, güz elmam.

Sevgimi sana armağan ediyorum.
 Yüreğimi gönderiyorum önüne.
 Gönül ile gönül dertleştiğinde
 Gökte yeni yıldız parlıyor,
 Gökte yeni yıldız parlıyor.

1998

Altın Zincirli Kartal

Efsane

¹⁰⁹Şevre Kazakbayeva ezgisi.

Baştirme denilen küçük köy,
Tarihleri taşa yazılmış.
Bu efsane hatır sandığından
Şimdi yeni bulunarak alınmış...

Evvel zamanda Min vatanını
Düşünmeden, hiç de beklemeden
Padişah sarayından haber gelmiş,
Haberleri değil önemsizden.

Min vatanında usta kartalcılar
Ün tutmuş der, uzaktan uzaktan.
Önlerine biri çıkamamış
Onlar çıksa eğer yarışa.

Padişah ise ölüp, sevmiş, der,
Başkurtların av kuşlarını.
Taştan mahsus koydurmuş, o
Eğiterek tutmuş dostlarını.

Zaman zaman kuşçuları ile
Çıkarmış bozkıra.
Kendi o, tutarak kartal havalanmış,
Tatlı ümit bağlayarak bahtına.

Bu yolu o şanlı Min vatanından
Sordurmuş, der, keskin kartalı.
Dim boyunda ise var bilen
Battal denilen keskin yiğidi.

Padişah dileğini yerine getirmek için
Yürüyünce dağ taş boyunca yürüyerek,
Battal bir dönem, kirpik kırpmayınca,
Tanların attığı zamanda gözükererek,

Kayalığı kartal yuvasının
 Tam üstüne avını kurmuş, der.
 İnsanlığı hile ile şöyle
 Gururlu kartal esir olmuş, der.

Baştirmeden Battal Peterburg'a,
 Kuş tutarak, ata binmiş atılıp.
 Değerli hediye vererek ak padişaha,
 Başkurlardan selam getirmiş.

Padişah bölmesinde ne kadar kuş var –
 Birinden biri zarif, der,
 Arasında zariflerden zarif
 Battalı alarak gelen keskin, der.

Hayır, orada sadece Başkurtça imiş
 On- on beş kuşun ismi.
 Önceden de Ural kartalları
 Hayran bırakır olmuş insanı.

Baştirmenin av kuşunu padişah,
 Ayrıca beğenip, severek,
 Taş duvara pencere oyduymuş, der,
 Güneşin doğuşuna bakarak.

Gagasına altın çember takarak,
 Oturtmuşlar altın zincire.
 Günler, aylar geçmiş tutsaklıkta,
 Zincir sesleri çın çın ederek.

Sarı altının her çını
 Göndermiş kuşu sarı özleme.
 Silkelenerek uyanan o, keskin kartal,

Pır etmiş de her bir sese.

İşte baharlar gelmiş. Temiz havaya
Gerek olmuş pencere açmaya.
Pencerelerden giren enginlikler
Sevgili yüreği onun sızlamış.

Tiksinerek, kartal bir yöne
Can gücüyle ileri yönelmiş.
Şu yöne kaçıp da giderek,
Pencereyi aşarak uçup kurtulmuş.

Neva yarılarından doğan tarafa
Sürekli uçmuş, uçmuş o.
Mutlulukları göğsüne sığmıyor,
Yeşil genişlikleri kucaklamış o.

Sabreden kuşlar gibi yolun minnetine,
Doğduğu yeri çekerek yaşadığında.
Üç-dört hafta boyu uçup durunca,
Yakınlaşmış doğduğu kırlara.

Bulmuş, bulmuş kartal Baştırmen' i
Doğup büyüdüğü dağını, ormanını.
Unutmamış şu dağ başında
Gün etmesini yuva kurmasını.

Havaları ölçüp eğrilterek,
Gelip konmuş kayabaşına.
Bilse eğer o da yazar idi
Kaderlerini kaya taşına.

Vatana geri dönerek mutluluğundan kuşlar gibi
Kayalara konup kanadını sallamış.

Oldu mu acaba başka bir kuş
Doğduğu yeri böyle özleyen!

Fakat hemen iz sürerek gelmiş
Tutsaklığın kara damgası.
Ah, kartal'ı harap etmiş
Gagasındaki zincir halkası.

Buluntu arayarak orman içlerine
Varıp girdiği zamanda
Meşe dalına çarpmış o
Adı geçen şu altın zincirden

Çok da kanat çırpmasın kartal,
Sert tutmuş ecel tırnağı.
Ömür sonsuz değil – kartal da elbette
Bu dünyanın hepsi misafir.

Battal sonra gelerek çıkmış, derler,
Kartalın helak olmuş yerine.
Yiğit kuşun yüce ruhunun şöhretini yayarak
Baştirme'de türküler söylenmiş.

O türkü kutsal sevgi türküsü olmuş
Kendi vatanına, doğduğu toprağa.
Çağırarak durmuş er- yiğidi
Doğduğu yere uzak uzaktan

Baştirmenin keskin kartal kuşu,
Sen bugün de gönlün başköşesindesin.
Ayaz göğe baksam, doğduğum memleketim,
Gururlu kartal gerçeği görünüyor.

1998

Bozkırda

*Efsane***I**

Eskilerden kalan bu hatıra
 Şimdi düşünceyi kaynatıyor.
 Bozkır üstünde – kışın soğuk havası,
 Grileşerek de tan atıyor.

Ayakaltlarında – her bastığında
 Sızlayan beyaz kar sesi.
 Beyaz karlarda – ne kadar kara gölge,
 Kara gölge takip ediyor bulunanı

II

Bir erkek çocuk ile bir kız çocuğu
 Tanda durdu işte daha da.
 Tanda yaşayarak onlar her hafta
 Yola çıkar komşu köyüne.

Okul yolu... Töpköl köyünde
 Sen bir belasın çoluk-çocuğa.
 Bir kız çocuğu ile bir erkek çocuğu
 Çıkıyor yine karlı bozkıra...

III

Bozkır üstlerinde – gizemli sessizlik,
 Uğursuzluk gönderiyor, uğursuzluk her bir gölge.
 Küçük bir tepecik de hatta
 Uğursuz gölgeye dönüyor.

Fakat bu ne yine – ileride, işte,
 Işıldayarak gidiyor ateşli noktalar.
 Dizilerek yolun yanına,
 Kimi takip ediyor, kimi bekliyor?..

IV

Kurt, kurt!.. Şimşek hızlılığı gibi

Bu düşünce delerek geçti beyni.
Birden durdu şu zaman yolcular,
Önlerinde – kurt sürüsü.

Kin ateşi yanıyor gözlerinde –
Canlarını üterek alacak gibi.
Kötü bu insanların gözleri de
Ateşten alarak ateşe gönderiyor gibi.

V

Birden biten ezgi, şişlik gibi,
Katarak kaldı iki yolcu.
Çocuklar, sizi korumaya
Sadece Allaha kuvvet almak istiyorum!

İşte bir dönem ateşli korkuluklar
Etrafı kuşatarak aldılar.
Yolcular, nefes almaya korkarak,
Tam ortada durarak kaldılar.

VI

Yaşam ile ölüm arası,
Ah, daralıyor şimdi, daralıyor
Vatanın şu yeşil ekinleri
Bölünür mü şöyle zamana?

Bölünmesin lütfen, bölünmesin
Saf altın gibi ömür bağı.
Zamaneler aşılıyor, küçük dostlar,
Almak istiyorum sizi yükselterek.

VII

Şu tam tana yakın bir köyden
Avcılar çıktı ava.
Topuzlarından tutarak, tüfek açarak,
Çıktı onlar kurt avlamaya.

Şaşkınca yürüyüp durunca, bir zaman
 İze düştü av kirli suyu,
 Avcılar ileri uzatıldılar,
 Enine boyuna bozkır- kırları.

VIII

Av etlerinin çengildemesi
 Yararak geçti tan havasını.
 At toynaklarının bağı
 Uzaktan uzağa yayıldı.

Son dakika, son saniyelerde,
 Tam sıçramak dendiğinde,
 Kurtların hassas kulağına
 Gelerek ulaştı hayt hayt çağırması.

IX

Yırtıcı değil ya da ne olsun,
 Kurdun da canı bir yine.
 İşte kışın bozkır üstlerinden
 Acayip ses geliyor gürüldeyerek.

Şimdi onlar kendilerine ok
 Döndürdüğünde de değerli kurbanı.
 Kurbanlarını taşıyarak aç kurtlar
 Sıvıştılar apar topar.

X

Kovarak alıp gitti bozkır boyunca
 Avcılar kurt sürüsünü.
 İhtiyar bozkıra da böyle adil hüküm
 Zamanında gelerek yetişti.

Yıllar geçti. İki yolcumuz
 Erkek ve kız torunlarını büyütüyor.
 Kullarına uçurum kenarında da
 Tanrımız elbette ümit, güç veriyor.

1999

Aralarda Yıllar Yatıyor

Ey Allahım, bu güzellik
Nereden geldi, nereden sana?!
Benim ömür yollarımda
Rastladın sen şimdi niye?

Yuvamda değil, düşümde de
Görürüm diyerek, beklememiştim;
Yanarım diyerek, hasretle beklerim, diyerek,
Şimdi ümit etmemiştim.

Seni gördüm, senin yüzünü
Gözlerimi kamaştırdı.
Senin kara bakışların
Aklımı kaybettirdi.

Canımdan bin yakın gördüm
Senin tüm yaşanmışlığını;
Seni görüp, seni severek,
Zaman zaman aldım nefesimi.

Sen, sen, diyerek, ey, güzelim,
Yanıyorum da elbette, hasretle bekliyorum elbette,
Divaneler gibi çabalayarak,
Seni, seni seviyorum da elbette...

Ah, sevdiğim, geç kalmışlığım, –
Aralarda yıllar yatıyor,
Kaderlere yazarak koymuş
Kıvrım kıvrım yollar yatıyor.

1980, 2000

Değerli Söz

Bu ayda bin yüz satır şiir yazdım...

Tamara Geniyeva

Ben de şimdi yüz satır şiir yazdım,
Altın, gümüş onun birazı.
Yüz satır şiir, gerçek şiir olsa,
Sonsuzluğa o elbette bir adım.

Ama ne lüzumu var sonsuzluğun,
Onun bugünü olmasa?
Saf altındı memlekette kepek ile
Farklı fikir doğmasa?

Fakat şöyle de söz değerli yerde,
Bize kanat geriyor sözün gücü.
Altın gibi ol da, ay, gümüş ol,
Ey, sen, şair, Âlem elçisi!
2000

Dim Boyları – Gül Bahçe

Dim suları bu yıl dolarak akıyor,
Dim suları ani saldıran at imiş.
Yazlar gelince, gerçek cenneti bularak,
Dim boyunda durup şan imiş.

Dim boyları yeşilimsi yeşme
gibi –
Yayılarak yatıyor yeşil vadiler;
Vadilerde ekinler yetmiş,
Ötüyor şimdi, ötüyor serçeler.

Dim suların, Dim boyları
boyunca,
Ne kadar dağlar basmış dizilerek.
Şu dağlar gibi gurur hemşerilerimi
Dünyaları sevsin koparak.

Dim yokuşunda mağrur parlayarak duruyor
 Yözlö dağı ile Dim-Ural;
 Bu dağlarda doğmuş asil kederler
 Geleceğe ışıklı yol yorar.

Dimim benim, yüce şanın senin –
 Nurlu ve de gizemli Narıs dağ;
 Narıs dağı görmek için yine
 Ne kadar insan geliyor uzaktan.

Dim boyları – gül bahçesi,
 Dim boyları – yüce hazine.
 Kanatlanıyor gönül, uçan kuşlar gibi,
 Dim boyunda olsan az yine.

Dim suları, ileri geri bilmeyince,
 Fazla mı gelecek günlere?!
 Akıyor Dim-Dim, dalga vura-vura,
 Selam vererek esen rüzgârlara.

Dim suları – güzel bin yerinin
 Nazlı derdi, canlı güzelliği.
 Dimim benim, haydi her zaman şöyle
 Akıp yat sen taşıp, doluşarak!
 2000

Taşlı Dağlarına Çıktım

Mucizeler uzak, demek istemiyoruz,
 Mucizeler bize yakınlaşıyor.
 Memleketimi ben yeniden gördüm
 Taşlı dağlarına çıktığımda.

Taşlı dağlarında taş kayalar
 Dolaşarak gitmiş çokça,

Sular akıyor burada, canlı sular,
Taşlı yeri bölerek ortalar gibi.

Küçük dağ ormanlı barınak –
Böryen mi bu, İdil başı mı?
Taşlı denilen anlı- şanlı köy
Elşeylerin yüzük kamışı!

Yayıksıby derler Min vatanının
Değerli bir soyu önceden.
Soy kutunu gönderip duran bölge
Şu şimdi, şu amelde.

Efsaneler burada avuç içinde,
Hikmet dolu kitap yüzü gibi.
Gelin taşındaki damgalara
İhtiyar zamanlar sığımış ilgi göstererek.

Sanaysarı ile Şaytansarı –
Bu tepenin sırlar düğümü.
Doğduğum taraf, ben yaşıyorum memlekette
Seni severek, sen deyip sevinerek.

Taşlıların damarları derin,
Yayılarak yetişiyor kutlu ağacı.
Çok gördün, millet, çok geçirdin,
Haydi, şimdi büyü sen ileri çık!

Taşlı dağlarına taşlar gönderdim,
Dağın ruhu razı olsun, diyerek;
Gökyüzüne bakarak, dua ettim,
Vatanım, günüm emin olsun, diyerek.

2000

Talkas Dalgaları

Talkas dalgaları katlı-katlı,
 Açılmamış kitap yüzü gibi.
 Bir nefes alıp, bir dalgalanarak,
 Neler mırıldanıyor Talkas, ne söylüyor?

Ben Talkas' a bakarak kitap açtım,
 Bir büyücü gibi eskiden.
 (Akıl sahipleri boş yere
 Kullanmamış şu kuyuyu).

Kitap açtım ihlasla gönlümden,
 Aydınlık kader dileyerek vatanıma.
 Var oluşum sana yine feda,
 Doğduğum memleketim, yalnızım.

İhtiyar dalgalar, Talkas dalgaları
 Öfkeleniyor, sığıyor çok sık, şaha kaldırıyor.
 Öfkelerin, Talkas, tanıdık bana,
 Tanıdık bana senin coşman.

Orada elbette, o su dibinde
 Hainlerin yatıyor gölgesi.
 Yiğitlerin oku keserek geçmiş
 Has düşmanın hilesi.

Ay, olmuş da bize çalışkan yiğitler –
 Şeytanları tutarak boğmalık.
 Altın hakkı duruyor her zamanda
 Vatani desteklemek, vatana doğruluk.

Şimdi tekrar ayak basmaz buraya
 Bu dünyanın kara güçleri.
 Sonsuzluk lanet sana, lanet,
 Ak padişahın kara işleri!

Talkas, Talkas, sen de kendi omuzunda
 Yükselmişsin vatanın göğsünde;
 Kendi canından aşarak geçirmişsin
 Ak günlerin, kara gecelerini.

Ak günlerde, kara gecelerde de
 Ümitlerin halkımı bölmemiş.
 Yüzyıllardan aşan yüzyıllara,
 Halk yollarını aramış.

Talkas dalgaları yara değil,
 Yüreğime gelerek sokuluyor.
 Talkas yarlarında ihtiyar dalgalar
 İlahi bir dert olarak akıyor.

2000

Ural Dağı Eteğindeki Tişiktaş Kayasına Şiir

Memleketim senin, hatta Tişiktaş' ın
 Kendi elbette bir hikmet, mucize.
 Trenleri hızla hareket ederek ve yaya yürüyerek,
 Sana geliyor ne kadar gezgin.

Memleketim acayip. Ve insan da acayip –
 Ne bulmak istiyor o dağlarda?
 Sakin evini taşıyarak, vatanı gezerek,
 Çıkıp gidiyor acaba nerelere.

Çıkıp gidiyor uzun yollar boyunca,
 Yeri, suyu seyrediyor;
 Dolana dolana değil, dosdoğru
 Tırmanıyor o yüksek dağ aşıyor.

Ya da işte kaya başlarına,
 Yukarıya çıkararak, o basıyor;

Sanki yokuşu çıka çıka,
Göge çıkıyor, göge yükseliyor.

Dağlar-dağlar, göğüslerinden girip,
Göğü yayarak duran dağlar...
Dağa çıkan hayaller için
Yok engelleme, yok hiç durmalar.
2000

İremelim

Hayalimde seni çoktan şimdi
Görüyordum, kutsal İremelim.
Düşüncelerimde uzaktan uzaktan
Sana vardım, sana tırmandım.

Altmışımıdı çoğaldığında işte
Nasip oldu sana dolarak taşmaya;
Bulut katmanlarını aşarak geçip,
Daha yükseklerle yükselmeye.

Hayaldeki ne? Gerçeklik
Artarak burada hayallerden.
Vatan önünde sınava mı tutuyor ne –
Dağa çıkıyor, dağa hayaller.

Dağa binmek – yüce mutluluk yeri,
Dünyanın şunun gibi huzuru yükseklikte.
Dağlar adil – sadece dağlarda da
Her adımını iletiyor büyüklüğe.

Büyüklüğü aşıyor burada insan,
Gökler gürlüyor onun kucığında.
Kükreyip titreyerek alevli hisler doğuyor
Şiirin kutsal ocağında.

Sana geldim, sana, sevgili vatanım
 Dağlar dağı, kutsal İremelim!
 Ben ömür boyu, sanki,
 Dağa çıktım, dağa tırmandım.

İremelim, senin tepelerin
 Parlayarak yatıyor Âlem genişliğinde.
 Yerin, göğün zenginlik huzurluğu
 Toplansın senin, dağım, kendi omzuna,
 Kendi omuzunda.

2000

İremel Artıştarı¹¹⁰

Doğduğum memleket, senin büyük hediyen –
 Artış tarla kuşu işte elimde.
 Artış ağaçları yayılarak yatıyor
 İremel gibi dağının boyunda.

Artış yetişen yerler.... Uzun ise -
 Çıplak dağın yüzü.
 Onda hatta kuzey güzelleri –
 Çam ağaçları da vararak yetmiyorlar.

Artış meyveleri olgunlaştığı zaman –
 Bakarak duranlara manzara.
 Artışları aşıyor geçen zamanda
 Yeşilliğine gözler kamaşıyor.

Bu güzellik sadece değil memlekette,
 Burada büyük hayat kanunu.
 Taş kızakçı tam yapışmış işte
 Artış ağacının damarına.

¹¹⁰Bir ağaç türüdür.

Tam yapışmış bütün bir ağaca da
 Kökü yayılmaz genişlikte
 Ağaç kadar mı sonra, orada şimdi
 Ayak basmıyor bazı vahşi hayvan da.

Tabiat ise deniyor yükseklikte
 Soğukları rüzgâr ile de.
 Orada bütün eşsiz yaşam gücü
 Karşı duruyor çok sert rüzgârlara.

En mukaddes övgü sözüm bugün –
 Sonsuz yeşil artış hakkında.
 Biner yıllık büyük yaşam gücünü
 Verse, Allah, verse halkıma!

2000

Dahıyorum Şimdi Bozkır Kucağına

Bozkırlarda doğup büyüsem de ben,
 Ömürler elbette geçiyor şehirde;
 Derin suya batan balık gibi,
 Ben şehirden çıkıyorum bozkıra.

Paldır küldür hengâme ile
 Kalarak dursa, şehir biraz,
 Heyecanlanarak duruyor yüreğim
 Doğduğum tarafa, doğduğum kırlara.

Havalar dar bana taş şehirde,
 Soyum benim bozkırda;
 Ebedi âşık dünya genişliğine
 Bozkırlarda doğan çocuklar.

Genişlik ile birlikte yüksekliğe
 Bozkır çocukları hayran kalıyor,
 Gönlümde benim ihtiyar yaban buğdaylar

Dalga dalga olarak dalgalanıyor.

Dalıyorum şimdi bozkır kucağına,
Bozkırlarda – benim kısmetim.
Bozkırlarım – benim gerçek vatanım,
Soyumun onda devamı.

Diplerden çıkarak akan su gibi,
Şairler elbette doğuyor köyde;
Ömür boyu şair yollar yarıyor
Şiirin dik dağında.

Bozkırlarda doğup büyüsem de ben,
Bağlanmışım şimdi şehre,
Sadece heyecanlanıyorum sürekli doğduğum yerde-
Derdim yaşıyor benim bozkırda.

2001

Dil Denizi

Uzak Doğudan Dunaygasa
Nasıl deniz, nasıl okyanus?
O elbette Bizim Türk ataların
Dil denizi şöyle su dolmuş.

Bir geri çekildiğinde – kuzey buz katmanı,
Bir geri çekildiğinde – güney bozkırı,
Kısım kısım dizilerek giden
Türklerin ihtişamlı vatanları.

Şu geniş dünyada saf altın gibi –
Başkurt vatanı, Başkurt memleketleri;
Bizim gönüllerin en başköşesinde –
Başkurt sözü, Başkurt ezgileri.

Memleketimiz de bizim, dilimiz de

Deniz gibi yatmış yayılarak,
Sevgili Ural'ın yeşil gökyüzünde
İhtiyar kartallar uçmuş yoldan çıkararak.

Volga yarından Tubılgas'a
Dalga çarparak duran bu deniz:
Bülbül gibi ötüp, sevip, nazlanarak,
Birlikte toplayarak duran dilimiz.

Vatanı göreni dilimiz de görmüş,
Dil kımıldasa, memleket de kımıldamış;
Korkusuz gelse, ozan sözü
Yüreklere alev, köz göndermiş.

Kesseler de dili ecnebiler,
Memleketimiz dilini elbette vermemiş,
Assalar da asil ağası,
Dilimiz memleketi elbette genişlemiş.

Olmuş memlekette böyle zamaneler –
Dilimlenmiş aziz yerimiz,
Binlerce kilometreye yayılarak yatmış
Başkurdistan denilen vatanımız.

Dilinse de yerler canlıyız biz,
Canlı deniz – bizim dilimiz;
Dilimiz – bizim imanımız,
Dilimiz – ayaz günümüz.

Dili var olanın memleketi de var, diyerek
Söylenen sözler duruyor bin altın;
Dilin, yerin, dinin kutsal – şu
Üç direğe dayan sen, halkım!

Dil denizinin sonsuzluğu azalmasın,
 Biz elbette şunun suyunu içiyoruz;
 Şu canlı sudan ilham alarak,
 Zaman deryalarını geçiyoruz.

İnsanları memlekette dil yürütüyor,
 Sihirli anahtar gibi dilin kendi;
 Canımıza, tenimize deva –
 Bizim dilimizin denizi.

2001

Yedi Reşit

*Başkurt edebiyatına biz,
 Yedi Reşit, bir dönemde geldik.*

Biz, biz idik. Biz elbette şimdi
 Yedi Reşit idik gençlikte.
 Ne zamana kadar şimdi bizim de elbette
 Güneş duruyor idi öğle vaktinde.

“Yedi Reşit geliyor!” – diyerek, bir dönem
 Seğit ağabey haber çıkardı,
 Şu haberi söyleyerek bize de o
 Ümit nuru ile suladı.

Yedi Reşit, yedi genç at gibi,
 Yedi yiğit idik o zamanda.
 Ufalara geldik, Ufa bizi
 Karşılama da kucaklayarak.

Fakat dünya sadece bizimki idi,
 Cihan duruyor idi aydınlatarak
 Ufa dağlarına yükselttik biz,
 Hayal kanadında kanat çırparak.

Gönlü dolu düşünce – duygular ile
 Gelmiş idi Reşit Ehteri.
 (Şu isme yakın benzetiliyor
 Mesitlinin şimdiki gençleri.)

Reşit Ehter'in bir kendine
 Çok vermişti Allah yeteneği,
 Fakat şiirde kendi kendine
 Hepsi yetiştirdi o bakarak.

Baktırdı da ozan dili ile,
 Birazca parlayarak aldı o;
 Unutulup ömür sonunda
 Cana biraz yükselerek kaldı o.

Ey, ilahi büyük Şiir vatani!
 Kimler yine sana gelmemiş,
 Alevsiz yanarak duran yürekcağızın
 Avuçlarından tutarak inmemiş...

Tan yanında, işte, bakmak istiyor,
 Reşit Nazarov'ın yıldızı,
 Işıklı dağın zirvesi olarak şiiri
 Yanıyor, yanıyor gece, gündüz!

Reşit dostum Sultangereyev'in
 Kahramanları güleryüzlü sevimli.
 Düz yazının gizemli genişliğinde
 Daha da bir yıldız parladı.

Reşitlere zenginsin, vatanım, halkım,
 Reşitler faydalı sözlüler;
 Doğru yoldan onlar gitmek istiyorlar,
 İmanlı ve ışık yüzlüler.

Ey, nizamlı, Reşit Nizamov, dost!
 Sen tarihten ders alasın,
 Geçmişten geleceğe doğru
 Gönüllere köprü gönderesin.

İşçi şair Reşit Fazlıyev'i
 Yücelterek bekliyor Bişkuray;
 Çağırmişti beklemiyor da o,
 Bişkuray' ı geri gönderip beş tepe.

Reşit Sabit kuşlar attı gökyüzüne,
 Şahinler uçtu yükseğe.
 Yarana, adaş, bekliyorum şimdi
 Yarışmalarda keskin karaca gibi.

Yedi Reşit. Yedincisi işte
 Sizden öne çıkararak bastım ben.
 Memleketim, sana ak bahtlar dileyerek,
 İlim kitaplarımı açtım ben.

Şiirin güneş nurlarından
 İlham alıyorum ben de, uğur alıyorum,
 Mağrurlara baht yorayım da
 Korkakları, tutarak, uğur gönderiyorum.

Yedi Reşit icad meydanında,
 Olmadılar onlar alçak gönüllü
 Vatancılar, Reşit Nigmeti gibi,
 Asillerden asil yiğitler.

Ayaz gökyüzünde gökkuşağı rengi –
 Bizim gönüllerin ışığı.
 Kanat çırpıtı ömür yollarında

Hayal nuru, hayal parıltısı.

2001

Kuşcağızlara–Kanat...

Kuşcağızlarda – kanat,
insanda – düşünce,
Yüksek yükseklere uçmaya,
Kanat çırparak da giderek de hızlı koşarak
Yeşil enginlikleri kucaklamaya.

Kuşcağızları görüp, ben şöyle de
İmrenerek de duruyorum kuşlara;
Oyun değil, boyun ile
Uçsaymışsın keskin akdoğan gibi.

Elbette insan çoktandır şimdi uçuyor,
Uçuyor helikopterde, uçakta,
Memleketi çevreliyor şimdi uçarak
Hava aracı evrende.

İnsanlığın hayal sahipleri
Daha uzaklara gitmek istiyor,
Cihan hava aracında cihanlar
Yıldızlara vararak yetişmek istiyor.

Daima birlikte Kuşcağızlara – kanat
Göğüs gücü ile uçmaya,
Göğüs gücü ile gökte enini ölçerek,
Mavi genişlikleri kucaklamaya.

İnsanlık onun, akıl gücü ile
Karşı koymasam da kuşlara,
Ben kendim de uçarak gidiyorum,
Kanat çırparak uçan dostlar gibi.

Kuşcağızlarda – kanat,
 İnsanda – düşünce,
 İnsanlara – hayal kanatlı,
 Kanatsız değil, kanathıya
 Veriyor Allah gerçek yeteneği.

Dâhilik de hepsi Allahtan,
 Çok az burada unvan şan gibi
 Türküde, kederde, şiirde insan
 Sınava tutuluyor Âlem önünde.

2001

Ural Batır Memleketi–İhtiyar Ural

Ural, Ural – hazineler memleketi,
 Mucizeler memleketi, küçük Ural;
 Tanrımızın severek baktığı yer,
 Altın – gümüş memleketi – şanlı Ural.

Ural, Ural – bahadırlar memleketi,
 Ural Batır memleketi – Ural dağı,
 Başkurt denilen baş halka ilk önce
 Baş yurt olmuş kutsal Ural dağı.

Ural, Ural – temiz hayaller memleketi,
 Güler yüzlü nurların oynadığı yer,
 Hüma kuşunun kanatları altında
 Enine boyuna tanın uzandığı yer.

Ural, Ural – taş kayalar memleketi
 Ve şehirler memleketi o Ural;
 Dalga dalga oyularak yayılan
 İhtiyar bozkırlar memleketi o Ural.

Ural, Ural ilahiyat memleketi,
 Yüce kişiler memleketi – Uralım;

Salavatlar, Velidiler memleketi,
Bağımsızlığın Ural çağrısı.

Ural, Ural – uzun ezgiler memleketi,
Türküler beşikteki – Ural gibi,
Gönülleri göğe yükselterek,
Çınıyor çınıyor sende kuray gibi.

Ural, Ural – canlı sular memleketi,
Abıhayat memleketi – geniş Ural,
Buranbay' ın türküleri gibi büyük,
Ruhumuza bizim denk Ural.

Ural, Ural eskisi ile
Bugün senin de yanı başında,
Arkamı bin yıllar aşıyor
Dünyayla, işte, birbirine sır veriyor.

Ural, Ural – Başkurdistan senin
Diri canın, diri yüreğin,
Emin olsun yine doğduğun yer gibi,
Doğacak tanlar, gelecek günlerin.

2001

Möcey Yıldızı

*Büyük Vatan savaşının kahramanı,
Baskurdistan'ın şanlı oğlu, faşist
Almanya'nın Dahav toplama kampı tutuklu esiri, şair
ve kumandan Heyrettin Möcey anısına*

Cesur şair, senin güzel ruhun
Memleketin gökyüzünü bugün aydınlatıyor;
Memleketim, diyerek, canını feda ediyor
Kutsal nesline.

İhtiyar ağabeyim benim, kan kardeşim,
 Seni düşününce, içim sızlıyor,
 Senin kaderinin alevinde
 Ben de yanıyorum, ben de üzülüyorum.

Senin ile birlikte ben de, sanki,
 Düşman ordusuna karşı gidiyorum;
 Savaş cephesinde ben de sendeliyorum.
 Otomobilimi kısarık tutmuş gibi
 Savaş cephesinde sendeliyorum...

Yıkıldı, yıkıldı şair ve kumandan,
 Şimdi nasıl duracak basmaya?
 Ateş kabı aşılıyor çıkmak için
 Nasıl ederek yolu açmaya?

Ah, olmadı kuşatmadaki alayın
 Kalmamıştı şimdi gücü kuvveti,
 Vatanı böyle eziyordu.
 Kırk iki faşist askeri.

Faşist esirliği. Onun gibi vahşiliği
 Bilmiyordu henüz insanlık.
 Nasıl ağır bir sınav, şair canım,
 Başına düştü yıkılarak.

Esirliğin günü değil,
 Azap, eziyet saati dakikası;
 Esirlerin günü tutsaklıkta -
 Can ehlileştirip o elbette ateş yutarak.

Yok yok, can ehlileştirme değil,
 Mücadele ateşi sönmemiş,
 Özgürlüğün ruhu hiçbir zaman

Sönmemiş o ve dinmemiş.

Yasadışı faaliyetle mücadele devam ediyor,
Möcey orada – öne çıkmak istiyor,
Gönüllere ümit ışığı yayarak,
Gönül yaralarını bağlamak istiyor.

Tutsaklıkta aylar, yıllar boyu
Dürüst kaldı şair sözüne;
Son nefesinde, memleketim, diyerek,
Sevgili yüreği onun gibi çırpınıyor.

Gerçek yiğitler geçiyor ömür yolunu
Omuzlarına şimdi destek olarak;
Yaşam ile ömür arasını
Geçti şair, geçti mücadele ederek.

Faşistleri cehennem ateşinde
Yaktılar Möcey yiğidi,
Ama yiğidin canı gökyüzüne
Parlak yıldız olarak atıldı.

2001

Başkurt Denilen Milletiz Biz

Biz kendimiz Başkurtlar,
Çok soylu baş yurtlar.

Ş. Babiç

Başkurt denilen milletiz biz,
İlahi bir ümmetiz biz,
Zor yollar geçmiştiz,
Devirleri aşarak biz.

Namus, güç, kuvvet bizde,
Taşarak giden his bizde,

Kötülüğe, intikama
Nefret ve de öç bizde.

Güzel bizim memleketimiz,
Huzur bizim yerimiz,
Bülbül gibi, bülbül gibi
Türkü söyleyip duruyor dilimiz.

Bizde-dünya genişliği
Hayallerin bolluğu,
Biz de oyuklu kuraylar¹¹¹
Yeryüzünü derde salarlar.

Memlekete destek olacak gibi
Oğulları var Ural'ın,
Memleketi güle saracak gibi
Kızları var Ural'ın,

İmansızlık, utanmazlık –
Git sen buradan, git uzağa,
Sarhoşluk denen belayı
Bıraksın daha uzağa!

Biz elbette değiliz onlar gibi,
Yollarını yitirmiş sinsiler,
Damara balta vuran
Yarım akıl, canlılığını yitirmiyor.

Aç gözünü, aç millet,
Fenalıktan kaç, millet!
İlahiyat yoluna
Gerçek bütün gücüyle çalışarak git, millet!

¹¹¹AN: Adını kuray bitkisinden alan ve Başkurt halkının milli çalgısı olan bir müzik aleti.

İman geri gelir, inşallah,
Baş kavime, Başkurt'a,
Mutluluğa koşuyor, çırpınarak,
Kanat çırpır baş yurda.

Ey, sen, memleketim, memleketçiğim,
Memleketim, değerli gülüm,
Sen, diyerek canım sızlıyor,
Ey, nazik endişem.

2001

Yolunu Kaybedip Büyük Şehre Gelen Bal Arısına

Bal arısı, ey bal arısı,
Sen neden buradasın?
Sana ne yetmemiş
Asfalt düzülen yolda?

Nereden geldin sen,
Özgürlüğün çocuğu?
Bu hengâmeli şehrin
Hangi güzelliğini buluyorsun?

Senin yerin kırlarda,
Hoş kokulu bozkırlarda;
Orada uçarak konsan
Çiçekten çiçeğe.

Ben yine o, ben yine
Şehre bağlanmışım,
Kovandan bal toplayan
Yaban arısına dönmüşüm.

Ömürler geçiyor,
Dünyayı kovalayarak, vatani gezerek.

Dinlendiriyorum şimdi, dinlendiriyorum
Baba ocağında.

Mutluluğum çok böyle de
Kızlarım var kızlarım.
Şanslı olsun istiyorum,
Kızlarım, göz nurlarım!

Ama nasıl Başkurdum –
O gerek elbette o gerek,
Bozkıra geri dönmek için
Geri dönmeye yol gerek.

(Bozkır bozkır desem de,
Yaşasın şehirlerim.
Şuraya gelerek sığındık
Biz – köy çocukları.)

Ama sen nazlı bal arısı,
Uç çabucak geniş bozkıra,
Uçup konarak, göç haydi
Çiçekten çiçeğe.

Şehir - o büyük arı kovanı
İnsanlar için sadece
(kendime yollar açtım
Ben helal gücüm ile).

Ama burada bal değil,
Servet topluyor elbette insanlar;
Servet, servet, diyerek, çoğunun
Gönülleri sıırıslam oluyor.

Ey, sen, küçük bal arısı,

Uç şimdi, uç bozkıra.
Burada elbette bal biriktirmiyorlar,
Tekrar gelme şehre.

2001

İsimlere Övgü

İsminde – koku mu, diyerek söylesem eğer,
En önceki düşüncesi anne – babası.
İsimlerin anlamı var, değeri var,
Bazı isimler parlıyor, ışık saçıyor.

Gökkuşağı rengi – Salavat'ın isminde,
Biz büyüğüz işte, büyük isim ile;
Nereye gitse, yeryüzünü inletiyor
Başkurt
Göğüs gererek Salavat'ın ismiyle

İnanıyorum: Kahraman olarak yetişir mutlaka
Ural denen her bir çocuk, her bir
oğlan.
Vatan ağabeyi olur bir dönem Aslanlar,
Doğru yoldan ayrılmazlar, Akmula gibi.

İnsan güzelliği paçavra, diyerek
söyleseler de,
İnsan güzelliğinin hepsi de isimdir o;
Kendi güzel, yüzü güzel, sözü güzel –
İsmine doğru gelen kokumdur o.

Evliyalık, peygamberlik bil sen şayet
Verilmiştir peygambere yukarıdan;
Fakat Muhammetler hiçbir zaman da
Ayrılmazlar Hak Teâlâ yolundan.

İsimlerin güzelleri – memleketin süsü,

Güzellik de yiğitlik de –
 vatanın güzelliği;
 Hür, desek, Güçlü yahut Özgür desek,
 İsimleri parlayarak geliyor memleketin özgürlüğü.

Ay nurunda mı yıkanıyor Ayhıllılar,
 Tan güzellerinin isminde – tandaki
 nurlar,
 Yüreklerde sonsuza dek yaşıyor Şevrekeyler,
 Hayran bırakıyor, büyülüyor Bibinurlar.

Güller desek, güller geliyor göz önüne,
 Bazı isimler kalmış şimdi türkülerde;
 Güzellerin güzelliğini şöhretini yayarak,
 halkım
 Yıldız olarak göğe fırlatmış türkülerinde.

Tuhaf imiş: Selimekey yerine
 Anfisakay diyerek işte türkü söylüyor;
 Nerede şimdi, Selimekey, demeyince
 Kıvrım kıvrım dağlarını dolaşarak bakıyor!

Her halka kendi ismi, kendi ismi,
 Değerini bil kendi işinin, kendi sözünün;
 Çocuk bulunca ismini de doğru bilsin,
 O da olur savunarak kendi kendini.

2001

Nehirlerim¹¹²

Nehirlerim, hızlı nehirlerim –
 Dört nala koşan küheylanlarım,
 Siz elbette benim canlı kişilerim,
 Yarışlarda koşan atlarım.

¹¹²Reşit Yihanov ezgisi

Nehirlerim türkülü nehirlerim,
 Türküm ile ben de yollar aştım.
 Aka aka hızlı ırmaklar –
 Düşe kalka giden yorgalar.

Nehirlerim dertli nehirlerim,
 Parlak dünyanın uğuru olur mu?
 İlham, naz ve uğur alıyorum,
 Memleketim, senin akan sularından.

2001

Ey, tabiat

Ey, tabiat, senin işindi
 Söyleyip birer sözler varmış?!
 İşte üstten yağıp duruyor –
 Yağmur muymuş, ya da kar mı acaba?

Yağıyor, yağıyor, dönerek yağıyor,
 Yolcuya, ay, yol çetin.
 Şunun gibi zamanda söylerler:
 Yollar çetin, yollar karışık.

Sağlı- sollu tokatlıyor acımayınca,
 Yağmurları, yumuşamış karları;
 Daima birlikte öne ittirerek
 Kaderlerin yüksek yarlarını.

Sabrediyor da sonra âdem çocukları
 Mevsimin ortasında geçer soğuğa,
 Zamanın biçimsiz bu günlerini
 Yürek ateşi ile ısıtıyor.

Tabiat ise... Onun kendi olayı
 Kendi kanunu onun kendine;

Sadece kendince onun yazı, kışı
Ve kendince baharı, güzü de.

Yağmuru da karları da vatana
Kendi dönemlerini bilerek yağar,
Apak yorgan gibi bu ak karlar
Tabiata o bir deva olur.

Tabiattın her dönemi heybet,
Her bir günü onun güzeller;
Tabiatı seven insanların
Gönülleri hassas, kederliler.

2001

Doğduğum Yer- Değerli Beş Mesken

Haritalarda Başkurdistan'ın

Dim boyuna dizilmiş beş bölgesi

daha kendine has bir semt olarak farklılaşıyor.

Dim boyunda – güzel Bin memleketine
Allah armağan etmiş beş mesken.
Beş meskenin beşe çeşitlenir gibi
Görkemli bir semti – Bişbülek.

Yeryüzünün suları güzel, kendi kederli,
Memleketin bir süsü – Miyeke.
Ömürlük âşık miyekeler
Doğduğu yere, doğduğu meskene.

Omuz omuza veren ikiz gibi,
Yiğit gibi – Elşey, Devleken.
Bu yerlerin büyüsunü güzelliğini
Sevip doymuş kişi var mı acaba?!

Beşincisinin işte söz ile,

Yankılanacak çeşme sesi.
 Çeşmelerde kim türkü söylüyormuş,
 Bülbüller ile yarışarak?!

Dim boyunun değerli beş meskeni,
 Beşi de benim için değerli.
 (Min memleketinde cana baba ocağı kuran –
 O şehir şimdiki Ufa).

Dim boylarını çok dolaşıyorum,
 Boydan boya, hayaller kuruyorum;
 Dimim, senin derdini, özlemine
 Dalgalara uzanarak dinliyorum.

Binlerce yıl boyu akıyor şöyle,
 Dalga vura vura, Dimim;
 Kaç nesil burada ömür geçirmiş,
 Dimim, diyerek, Dimim, canım.

Dim sularını içmiş, Dim'de büyümüş
 Yiğitlerden yiğit oğullar var;
 Ak emanet olarak yüzyıllara,
 Akmulla' dan kalan yollar var.

Dimim, senin boyun posun güzel,
 Özün güzel, kendin gizemlisin.
 Memleketinde – şanlı beş mesken gibi,
 Özün dertli, kendin türküsün.

2001

Geçmişlere -Hayır Duası

Hayret ediyorum: her yaşlanan,
 Daha değerli imiş maziler,
 Geri dönülmez yola giderek kaybolsa da
 Mazilerde ömür sürmüşler.

Pembe güneş, işte, gökyüzünde
 Ana yüzü gibi sevimli.
 Çocukluk çağım güneş nuru olarak
 Gözlerime benim sıvandı.

Bozkır genişliği – babaların
 Destek verdiği yerler.
 Doğduğum yer, senden güç kuvvet alarak,
 Yaşıyorum senin çalışkan yiğitlerinle

Yuvasından nasıl olsa uçtuğunda da
 Şunun gibi olur kuşun güzeli.
 Uzaklardan daha da uzaklara
 Açılmış gibi yaşam aslında.

Mazilerim benim, mazilerim –
 Dağa çıkararak, dağdan inmeler;
 Gençlikteki bir yalansızlık ile
 Akan suya karşı yüzmeler.

Ama şimdi ben hassasça giriyorum
 Akan değil, uzanan suya da.
 Kaderim, sonunda, ipin uçları
 Mazilere varıp dolanıyor.

Şöyle de akıl sahipleri,
 Mazilere, ederler, hayır duası.
 Mazinin dersleri bize
 Gelecek güne emanet olsun.

Mazilerim benim, mazilerim –
 Ömür yumağımı açanlarım;
 Önümdeki yüksek tepelerin

Birazına çıkıp ulaşanlarım...

Hayırlı olsun mazilerim.

2001

Pembe Çiçekler

Pembe çiçeklerde gözüm kaldı

Pembe çiçeklerde –nazlıca.

Seni gördüğüm günden beri

Seni gördüğüm günden beri

Gönlümde benim bahar.

Nakarat:

Pembe çiçeklerde – nazlıca

Gönlümde benim – bahar

Seni gördüğüm günden beri

Seni gördüğüm günden beri

Gönlümde benim – bahar.

Pembe çiçeklerin al renginde

Yanıp duruyor güneş nurları.

Beni aşık etti,

Beni aşık etti

Nazlı, dertli senin türkülerin.

Nakarat:

Gözlerinde – güneş nurları

Nazlı, dertli senin türkülerin.

Beni aşık etti,

Beni aşık etti

Nazlı, dertli senin türkülerin.

Pembe çiçeklerin pembeliği

Kanat çırpıyor, kanat gönüle

Pembe hisleri biz,

Coşkun hisleri biz

Koruyoruz yüreğin başköşesinde!

Nakarat:

Kanat çırpıyor, kanat gönüle.
 Koruyoruz yüreğin başköşesinde!
 Pembe hisleri biz,
 Coşkun hisleri biz
 Koruyoruz, güzel, ömre!
 2002

Asılıkay Gölü

Asılıkay bozkır güzelim,
 Yardan yara dalga vuruyorsun,
 Dalga vura vura, neler mırıldanıp
 Neler söyleyerek, bana bakıyorsun?!

Hangi hikmet senin olayında,
 Hangi sırlar sende korunuyor?!
 Katlı katlı dalga altında
 Hangi ilahi güç dalgalanıyor?!

Tılsım dolu gölüm, sen de mi yoksa
 Yakın dünyaların kapısı?
 Gelerek çıkar gibi güzel kızlar,
 Su dibinin açarak kapısını.

Kırk güzel kız, kırk
 birincisi
 Padişahın kızı kendisi – hıvhlıv;
 Ben hayalden, geldim şimdi işte,
 Ey, hıvhlıv, sana hasret duyarak,

Su kızının saçını taradığı taş
 Git şimdi, git gölün yanında;
 Yerini, suyunu, seni, doğduğun tarafı,
 Mucizeli dönemini özlüyorum.

Mucizeli dönemler gönüllerde...

Ben özlüyorum şunu, özlüyorum,
Gerçek ile hayal arasında
Şiir elbette kanat çırpıyor

Yedi gece ortası. Göl üstünde
Işıklar oynuyor, ışıklar – hâki yeşil,
Gökteki ay aydınlanarak tam da gitti
Göl dipleri işte gösteri.

Göl dibinde imiş, biz bilmemişiz
Yepyeni bir hanlık-padişahlık;
Altın yalatılmış payitaht,
Sokaklarda yürüyor mutlu halk.

Güzel kızlar el ele tutuşarak oynuyor
Şehir kenarındaki meydanda,
Kızlar türküsü dertli, ağır yine
Duyuluyor acaba kimlere.

Kimdir, işte, kopuzun telini tıngırdatıyor,
Yüreğin başköşesine göndererek;
Kopuzun telini çınını düdükler,
Dombıralar alıyor yükselerek.

Gürleyip durdu çalgı tana kadar
Hıvıhılvın doğduğu memlekette...
Kazasız belasız imiş yakın dünya
Asılıkay gölünün dibinde.

Bunu görüp, “Suphanallah!” derim,
Masaldaki ihlâsa hayran kalıyorum.
Asılıkay Gölünde ak dalgalar
Akbalık gibi oynayarak dalgalanıyor.

2002

Karizil–Ural Güzeli

Karizil–Ural güzeli,
Boyun posun daha çok sevimli.
Yardan yara dolarak akarsın sen,
Sende - kuvvet, sende - bolluk.

Dağlar arasından, hayran kalarak,
Tepe tepe yollar açarsın.
Sularının gücünü, kudretini sen
Geleceğe taşırsın.

Türküler, dert olarak yaşıyor bizde
Tarihlerden kalmış emanet.
Karizil, sende, türkü söyleye söyleye
Ata su içiren yiğit Salavat.

Salavata âşık güzel kızlar
İç sırlarını sana dökmüştür.
Salavat gibi çalışkan erler yiğitler
Senin boylarında büyümüştür.

Karizil, senin olayında
Ural'ımın hissediyorum nefesini.
Ak sen haydi, dolu nehrim benim,
Zamaneler ile yarışarak.

Ural memleketi ilk çağdan beri
Başkurdumun gerçek vatanı.
Memleket göğünde sonsuza dek parlayıp görünürsün,
Kaderi doğsun al tanın!

2002

Kazak Güzeline

*1963 yılının nisanında Kırgızistan'ın
başkenti Frunzila (şimdiki Bişkek*

*şehri) Orta Asya ve Kazakistan
yüksek öğrenim kurumları öğrencilerinin festivaline
katılan Çunara isimli Kazak kızına*

Uzaklarda kaldı şimdi,
Kaldı o akşamlar,
Yüreğime közler koydu şimdi,
Koydu o hisler.

Sen genç idin, gözlerinde senin
Yine naz idi,
Ey bu çağların şevkiyle
Yine bahar idi!..

Bahar yine idi, naz yine idi
Ömrümün mevsimi.
İşte bu mevsimlerden birisin
Yazıyorum şimdi.

Kırgızların güzel başkenti
Gürleyerek yaşıyor.
Meydanlarda gençlik hayalleri
Dolarak taşıyor.

Biz de şurada, bayram ortasında,
Meydan – gösteri.
Aramızda bir güzele bakarak,
Gözler kamaşıyor.

Yer kızı mı yoksa dev kızı mı,
Doğmuş mu nurdan?!
Doğmuş mu “Selimekey” gibi
Dertli bir türküden?!

Bülbül gibi ötmek için mi
 Büyümüş yoksa
 Kırılmaç kanatları ona mı
 Geçmiş yoksa!

Gülerek oynayıp, dans etmeleri
 Uyur gezer şimdi,
 Parmak uçlarından dertler damlıyor –
 Çıldırıyor şimdi!

Oynayarak, Mayanhılıv diyerek,
 Seslenmiş olduk,
 Sözler ile değil, gözler ile
 Sırlaşmış olduk.

Mayanhılıv ile Kuzıykürpes
 Yaşasın, dedik.
 Sevginin alevleri sonsuz
 Tutuşsun, dedik.

Ey ömrün tutuşup kükreyerek geçmiş
 Bahardaki dönemleri,
 Yüreklere sönmez közler koyan
 Nazlı dönemleri!

Gençlik tanı! Ne kadar kayıp ve
 Kazançlar orada,
 Can gibi görünen bilindik dertler,
 Tanıdık sesler orada...

1963, 2003

Asılıkay Güzel Göl¹¹³

Asılıkay gölü ey değerli göl,

¹¹³Emir Ebilhanov ezgisi.

Sihir dolu onun suları.
 Yazlar gelip çatinca, görürüm şimdi
 Güzel Asılıgöl boylarını.

Nakarat:

Asılıgöl, Asılıgöl,
 Bizim kutsal gölümüz.
 Severek doyulmaz meskenimiz –
 Örşegimiz, Dimimiz.

Sağ mı sağ mı Asılıkay gölü,
 Nasılsınız, güleç dalgalar!
 Dalgalara bakarak, dalgalara,
 Sevgili yüreğim benim sızlar.

Nakarat:

Asılıkay, uzak çok uzaklara
 Yayılarak yatarsın sen deniz gibi.
 Yaşanmış olay ile masalı
 Gerçek yapan dünyayı sensin bize.

Nakarat:

Asılıkay, senin sularında
 Ak balık gibi yüzüyorum.
 Taşlarında izlerini bularak,
 Açmak istiyorum tarih sırlarını.

Nakarat:

Yerim, suyum, senin ile birlikte,
 Birlikte çarpıyor benim yüreğim.
 Sende soyumun damarları,
 Sensin sadece gerekli.

Nakarat:

Asılıkay, senin saf suların
 Cana şifa, tene devadır.
 Asılıkay, diyerek bir söz söylesem,
 Özlemim benim etrafa yayılır.

Nakarat.

2003

Yaşa, Memleketim – Başkurdistanım!

*Seçme kıssalar*¹¹⁴

Sokak boyu dolaşarak geliyorum seçimden
sonra,
Sanki dönüyor asker savaşlardan sonra.
Düşünceler kurup, dünyamızı sallayarak geliyorum,
Önümüzü, arkamızı gözetleyerek geliyorum.

Ne alamet, memleketin üstünden geçti bu yıl
Değil oyun. Gürüldeyerek, geçti kasırga.
Kötü savaş üstünde kaldı halkım,
İçten de elbet, dıştan da yandı
halkım.

Kötü güçler çok cahil çıktı,
Hile fenalık, hilekârlık kapladı.
Hak karşısına boş, haksız çıkarak,
Gönülleri delerek, keserek çıktı.

Başkurt memleketini egemenlik altına alıp, onlar
Yar altından, titreterek, savaş açtılar.
İki taraftan biri zehir saçarak, baskın yapan askerler
Bizim sessiz yerimizde kavga başlattılar.

Savaş açtılar, yalan ile kuşatarak memleketi,
İftira ile savaşarak memleketi, aldatarak memleketi.
Fakat elbette bir dönem karanlık bulutları
Aldı, gerçeğe çevirip de, vatani, günü

Ejderha gibi azıp bozdu kötü güçler,
Tam İblisten kalmış gibi kötü asker,

¹¹⁴2003 yılının Kasımında Başkurdistan Cumhuriyeti başkanı seçme olayları hususunda yazıldı.

Kötü güce karşı durdu Başkurdistan.
Tutuşarak el ele, avuç avuca.

Memleketin başına oturtmadık kuzgunları,
Memleketi yağmalayarak yalvaran azgınları.
Toplanmış, savaştan döndüren sözler
Gönüllerde sonsuza dek kalsın haydi.

Hak Teâlâ milyonların dileklerini,
Kabul etti yürekteki niyetleri,
Seçerek koyduk aramızdan gerçek kişiyi,
Meydanlara çıkan küheylanı.

Yeniden bir sınavdan geçtin, memleketim,
Gönlünün muradına kavuştun, memleketim,
Salavatların, Velidilerin, Babiçlerin
Aydınlık ruhu gökleri aştı bugün.

Kutlu olsun, Başkurdistan, zaferlerin,
İleri doğru ak tulparla koşanların.
Başucunda her zaman güneş parlayarak
dursun,
Ayın ve de yıldızların yükselerek
dursun!

2003

Uyanık Kişiler!

Varlıklısın da, memleketim, gurursun da,
Yalnız zenginliğin kimlerin elinde?
Nasıl ejderhalar beklemiş,
Resey, seni tarih yolunda?

Doyamıyor, doysa, bırakamıyor,
Canavarlar ile tam denk,
Güpegündüz memleketi talayanlar

Elden yiyorlar memleketin mülkünü.

Akıllı olunca, memleketim, iblis seni
Boynundan tutup almak istiyor
İman denilen kutsal düşünceni
Ayakaltına göndermek istiyor.

Uyanık ol sen, insanım, ey uyanık ol!
Zamaneler, kızıl tilki gibi,
Bize de elbette iftira edenler
Canımızı bugün sıkıyor.

Başkurdistan, yiğitler memleketi,
Başını eğmez kötü güçlere.
Kendi günümüz kendimizin elinde,
Yol bırakmayız kötü işlere!

2003

Sevgili Akidil - Ak Suyum

Sevgili Akidil, Başkurt memleketçiğinin
Ak namusu gibi ak suyu.
Sevgili Ural'a övgüler söyleyerek,
Akıyorsun sen, nehrim, tıka basa doldurarak.

Sevgili Akidil, kutsal İremel 'in
Sen sevimli, nazlı çocuğu.
Memleketçiğimin canlı sularını sen
Koynuna toplayarak almışsın.

Sevgili Akidil, sen elbette Başkurt için
Gerçekten de can annesin.
Çok eski tarihlerden gelen olayımız
Senin ile gidiyor yanı başında.

Sevgili Akidil, Ural Dağını kuşatarak,

Ataysal boyunca akıyorsun.
 Enine boyuna, yüksek ezgiler söyleyerek,
 Dalgalarını yara vuruyorsun.

Sevgili Akidil, Başkurt memleketciğinin
 Kan damarı, kalp atışı.
 Gece gündüz huzur bilmezsın sen,
 Maharetliliğın duruyor yakışarak

Sevgili Akidil, Ural dağlar memleketi,
 İhtiyar bozkırlar memleketi, nur memleketi.
 Gerçek özgürlük için yollar açıyor
 Başkurdistan denilen türkü memleketi.

Sevgili Akidil güzelliğini senin
 Yeryüzünden alıp gökyüzüne yükseltmiş.
 Dolu nehrim, altın ezgiler
 söyleyerek,
 Ak sen haydi, ak sen yol alarak!

2003

AKMULLANIN DOĞDUĞU YERLER

Tukhanbay'a Methiye¹¹⁵

Köy de çok ülke de şehir de çok,
 Daima Tukhanbay hepsi bir yine.
 Memleket göğe yıldız olarak yükseldi
 Tukhanbay'a doğan yiğit yine.

Tukhanbay, ay, Tukhanbay,
 Sen şiir bölgesi,
 Ak gönüllü Akmullanın
 Kutsal doğduğu meskeni.

¹¹⁵Roza Sehevıtdinova ezgisi.

Şair de çok ülkede, türkücü de çok,
Sadece Aknulla yalnız elbette o.
Asırları aşarak asırlara,
Nurlar saçarak durur yiğit elbette o.

Tukhanbay, ay, Tukhanbay,
Sende güneş, sende ay.
Tukhanbay 'da gönüllerde
Güneş bir de batmıyor.

Dağlar da çok ülkede, sular da çok,
Daima mucize burada – çeşmeler.
Temizlik, deyip, susayarak gelenler
Şuradan yatarak sular içiyorlar.

Tukhanbay, ay, Tukhanbay,
Kısmet kutu dünyanın.
Akmulla'nın ak yolu gibi,
Türkülerimi nurlandırın.

1996

Ata Binmek

Yüz bin altın durur idi
Binip yürüyen atlarım.
Aknulla

Çok özledim bu yıl Tukhanbay'ı,
Orada beni, biliyorum, bekliyorlar.
Bekleyip, at bindirerek,
Yola yolcu ediyorlar.

Tukhanbaylar, nasıl kutsal sizin
Niyet etmiş şu düşünceniz.
Dua ederek, ata binsin şimdi
Reşit Şekür denilen oğlunuz.

Ata binmek! Vatanın geleneği bu,
 Eskiden kalan batıl inancı mı.
 Altmış yaşta ata binmiş
 Kişiler alçak gönüllü olur mu?!

Olmuyor dursun şimdi.. ileride, işte,
 Dağ ardından dağlar görünüyor.
 Benim şimdi çıkasım var
 Şiirin yüksek makamına.

Ata bindim atılarak altmışımda
 Akmula'nın doğduğu vatanda.
 Geçmişlerin temiz emaneti,
 Ey, doğanlar, benim omuzumda.

Yıllar boyunca, uzun yollar boyunca
 Kulaç açarak esen yellere,
 Tulpar atım sezgici şimdi
 Sezelim biz de gelecek günleri.

Tolpar atım benim– sağ kanadım
 Kanat çırpıyoruz şimdi, nefes almıyoruz.
 İcat meydanında yarışıyoruz –
 Bir tutam da arkada kalmayız!

1997

Tukhanbay 'da Çok Güzel Türkü Başlıyor

Şu şimdi şairin doğduğu vatanlar –
 Yüksekliğe koşuyor genişlik.
 Altta Dim boylarına yayılarak yatıyor,
 Üstte ihtiyar yaban buğdaylı arazilik.

Arazi yine memleket, arazi memleketler –
 Toprak ananın diri göğsü.

Arazi memlekete dökülerek koymuş
Süt bezi dağlar görerek, kükredim.

Allahu Tealanın kudreti mi
Yumrucuk yine bu dağlar?
Dağın eteği at sürüleri –
Yaz da kış da şöyle otluyorlar,

Yözlökey dağ yüzünü açmış
Çıkarak güneş nuruna.
Tukhanbayım benim, Tukhanbayım
Güneş nurlarında yıkanıyor.

Çeşmeleri memleketin kuyusundan,
Derinlikten çıkıyor fişkırarak.
Burada vatanın yürek özlemleri
Sonsuzluğu tekmeliyor, sonsuz türkü olarak.

Dim kenarında gurur yükselerek duruyor
Kıvrım kıvrım bir dağ – Dim-Ural.
Tukhanbayda doğan şair sözü,
Devirleri aşarak, bin döner.

Şu şimdi şairin doğduğu memleketler –
Allahu Teâla'nın hediyesi.
Tukhanbay'dan çok güzel türkü başlıyor,
Tukhanbay'da – vatanın yüreği!

1998

Tukhanbay Bayramları

Yıl sonu oluyor, yıl sonu –
Yeni yıla dünya bürülmüş.
Yıllar ile yıllar birleştiğinde
Ak hayalden düşünceler kurulmuş.

Tukhanbay'a yıl da şu ayda,
Ak fırtınalar ile yarışarak,
Akmulla'yı hatırlıyor halk,
Fırtınalarda basarak özlemine.

Özlem ile dolu mutluluk bayramı –
Akmulla'nın altın günleri.
Asırları ölçerek geliyor bize
Şiirin soğuk sesleri.

Değerli söze, parlak fikire
Yüce hürmet burada, mertebe.
Tukhanbay'a Başkurt şiiri,
Memleketi sallayarak, aşılıyor gökleri.

Akmulla'nın ak yolları boyunca,
Kimler yine gelmiyor bu tarafa.
Şair sözü ne kadar yüreklerde
Coşkun düşünceler uyandırıyor.

Tukhanbay' da saban bayramı mı ne –
Sokak dolu halk, salon dolu.
Akmulla'nın kutsal ruhu bugün
Gönlünde yaşıyor halkımın.

Tukhanbayım benim, Tukhanbayım,
Nasıl güç var sende, kuvvet var!
Baskurt vatanı, Baskurt şiiri,
Sende sonsuz yaşayacak güç var!

1998

Tukhanbay Çeşmeleri¹¹⁶

Tukhanbay'ın çeşmeleri

¹¹⁶Bulat Yenikeyev ezgisi, yine Başkurt halk ezgisi.

Tam tamamına beş taneymiş,
Beşi de dağ yüzünden
Şırıl şırıl ederek akıyormuş.

Tukhanbay 'ın çeşmeleri
İnsana devadır o.
Tanrımızın şefkat nuru
Şu memlekete yağar o.

Tukhanbay 'ın çeşmeleri
Türkü ve kederli ezgiyle sulanmış.
İlahiler ilham alıyor
Şu çeşme sularından.

Tukhanbay 'ın çeşmeleri
Hiç durmuyor da.
Akmulla'nın ak namusunu
Koruyorlar Tukhanbaylar.
1998

Tukhanbay'ın İhtiyarları

Sonsuz teşekkür ediyorum size,
Ey, Tukhanbay ihtiyarları,
Başkurdumun zihin uğuru,
Vatanımın değerli insanları.

Sizin ile çok kez
Tarihleri karıştırdık.
Unutularak kalan
Kaderleri inceledik.

Zamaneler dibinden
Ne kadar sırlar çözüldü.
Bembeyaz olup yükselerek çıktı
Akmulla'nın adı.

Yeşil ağaç dalı gibi
 Şecereleer düzüldü.
 Kutsal vatan hatırası
 İpek ipe dizildi.

Akmulla – Başkurt çocuğu
 Canı yüreği ile!
 Yıldız olarak o atılmış
 Bizim Minli¹¹⁷ vatanından

Şuradan o, atlı Başkurt,
 Çıkmış yüce dünyaya.
 Coşkunlardan coşkun olarak
 Aydınliğa yol yarmış.

Uzaklardan mektup yazmış
 Ata yurdunu özleyerek.
 Mihnet denizini geçmiş,
 Marifete tapınarak.

Her bir sözünü Akmullanın
 Altın gibi görmüş halkım.
 Kendi kendini savunmak için,
 Aydınlık gibi görmüş halkım.

Kuş yolu gibi göğü aşmış
 Akmullanın ak yolu.
 Asırlardan asırlara
 Yükseltmiş doğru yolu.

Gerçek bir olmuş gibi,

¹¹⁷AN: Bir Başkurt boyunun adı.

Tukhanbay da yine sadece.
 Aknullalar, Salavatlar
 Yaşıyor doğduğu vatan ile

Yürekleri mevki almış
 Canlı göz, canlı sözler.
 Vatan ihtiyarları, sizin hatır –
 Canlı su, inci cevher.

Akmulla'yı sizin ile
 Gönderdik Min vatanına.
 Bin yılları aşarak,
 Parlar o vatan göğsünde.
 1998

Tukhanbay Sokakları

Tukhanbay'ın sokakları boyunca
 Geçmiştim bütün baharını güzlerini,
 Her adım yer burada, her karış yer
 Aknullanın koruyor izlerini.

Yözlökey dağ sana çıka çıka
 Türkücü oğlun binerek basmıştır.
 Aknullanın ap-ak hayalleri
 Gizemli gökyüzünü aşmıştır.

Dim'e düşmüş coşkulu hislerini o
 Sulamıştır Dim'in sularına.
 Aknulla'nın geçtiği memlekette
 Kalmış bütün türkü de keder de yine.

Tukhanbay 'ın sokaklarını şair
 Hızlı koşarak geçmiştir.
 Geçmiştir de vatanın yüreğinde
 Sonsuzluğa nurlar yaymıştır.

İhtiyar Ural'ın tolpar atlarında
 Uzaktan uzağa yetmiştir o.
 İnsanların gönül göklerine
 Kutsallıklar saçarak gitmiştir o.

Tukhanbay 'ın sokakları bana
 Şunun gibi yakın, şunun gibi kendi şimdi.
 Saf altın gibi parlayarak duruyor
 Aknulladan kalan söz şimdi.

1999

Tukhanbayın Evleri

Tukhanbay 'ın her bir evi
 Ağlamayıp gülererek duruyor,
 Kim kimi.....
 İleriden de bilip duruyor.

Güleryüzlü, uygun sözlü
 Evlerin hocaları.
 Burada insan geçindirmiyor
 Zamanın sıkıntıları.

Her bir evin içlerinde –
 İlahi iman nuru;
 Dünyalara nurlar sarınıyor
 Gönlün aydınlığı.

Tukhanbay'ın evlerinde
 Hayatlar gür gür ediyor,
 Sabah-akşam, sönmeyince,
 Ocaklar coşarak duruyor.

Mutluluk ile ömür sürüyor
 Gençleri ve ihtiyarları.

Güzeller de, yiğitler de
Akmullanın insanları.

Oğullar büyüyor, kızlar büyüyor
Her bir evde, her yurttta
Memleketimize ağaç olarak,
Yükseliyor Başkurtlar.

Ey, Tukhanbay! Sen elbette bize
İlham vatanı, keder vatanı.
Yüz yaşasın, bin yaşasın
Şiirli Min vatanı!

2000

Tukhanbay'ın Gençleri

Tukhanbay 'ın vadileri
Oynayarak güler memleket yine
Tuḡhanbay'a genç insanlar
Çiçek, yine, gül yine.

Tukhanbay 'ın yiğitleri
Alevdir o, ateştir o,
Vatanı için, memleketi için
Mutluluktur o, uğurdur o.

Tukhanbay'ın güzelleri
Altın yine ay imiş.
Altın akıl uygun söze
Tukhanbaylar zengin imiş.

Tukhanbay'da doksanda da
El üstüne çökerek yatmıyor ihtiyarlar.
Dünyaları hayran kalarak
Dünyayı bekliyor yiğit atlar.

Tukhanbay'ın doksan türlü
Hikmeti var, görkemi var,
Gökyüzünü aşarak duran,
Taşarak duran kudreti var.

2004

Dualar Ediyorum Salavat'a

Salavatım, sen sonsuzluksun, sen ölmedin!
Başkurt vatanını koruyarak duruyor senin canın.

Salavat – o hayal ateşi, millet uğuru,
Sonsuza kadar yaşıyor, salavatlı millet yurdu!

Salavat – o özgürlüğün çağırılır,
Gerek olsa, silahsızın silahlanır.

Hikmet vardır Salavat'ın kılıcında,
Üstelik de o duruyor her zaman kın ucunda.

Salavat o dua bize, dua bize,
Dualar edelim biz birlikte
Vatanımıza, memleketimize!

2004

Bahar Bayramı Naz Bayramı

Bahar geliyor, bahar! Şunun gibi ayaz,
Havalarda temizlik, insafılık.
Bahardaki aylar, bahardaki nazlar ile
Gönülleri büyülüyor ihlaslık.

Nevruz bugün bize, nevruz bugün,
Yüce bayram, yüce olay.
Tanrımızın güçleri ile
Yıl dönüyor, yıl elbette – aydınlığa.

Kutlu olsun bayram merasimi,

Lütfen, dostlar, evin başköşesine geçiniz!
 Parlayarak dursun yüzleriniz!
 Aydın olsun düşünceniz!

Birleşip, el ele tutuşarak
 Baharı biz karşılıyoruz,
 Başkurdistan denilen güzel vatanda
 İleri doğru, ileri gidiyoruz!

2004

Nerdesiniz, Gezişalar?

*Baytak bölgesinin huzurlu bir bölge-
 sinde, İrendik eteğinde 1980 yıllarına
 kadar Geziş denilen köy olmuş.
 Ükinis'e altın madeni üstünde oturmuş şu o...*

Yok olmuş köy, sönmüş ocak.
 Yatıp kalmış baba ocağı...
 Ey, nerelere yürüyormuş
 Erkek torunlar, kız torunlar?..

Hatırlarına düşer miymiş
 Atalarının yattığı memleket,
 Dağ suları dağdan çıkıp,
 Şırl şırl ederek akan memleket?

Altına denk bu memleketlerin
 Altınını kimler yıkamış?
 Altın yıkıyoruz, diyerek,
 Köyden kimleri kovmuş?

Altın şans getirmiyor, diyerek
 Söylese de eskiler,
 Altınlı dağ eteğinde
 Oturmuşlar şöyle onlar.

Altındağın koynunda
Hesapsız idi altın.
Altından eksik miydi sonra,
Gezilşa, senin halkın?

Güleryüzlü idi insanların,
Saf idi, ihlas idi,
Bu köy ve bu yerler
Cennete benziyor idi.

Cennet diyerek, durmadılar
Aktarıldı beşik (Yentöyek),
Dibinden de damarından
Koparıldı Beşik (Yentöyek)

Bozulmuş yuva gibi,
Bozuldu bu köy,
Sanki, köy üstünden
Eserek geçti rüzgâr.

Köy de yok burada şimdi,
Altın da yok olmuş idi;
Gezilşanın kaderine
Şu altın yetmiş şimdi.

Geçmişlere ak ve kara
Birlikte koşarak yükseltilmiş.
Ey, Gezilşa, sen elbette benim
Yüreğimin başköşesindesin.

2005

Uzungölde Yazınki Uzun Günde...

Uzun gölde¹¹⁸ yazınki uzun günde
 Nasip oldu sulara inmeye;
 Nasip oldu, akbalık gibi batarak,
 Enine boyuna suda yüzmeye.

Uzungölde yazınki uzun günde
 Denizlerin dursun uzakta.
 Beklemediğinde masal kucağına
 Varıp karşılaştık biz misafirle.

Uzungölde yazınki, uzun günde
 Deva memleket, su ve hava.
 Baş ucunda güneş, nurlar saçarak,
 Vatanım, seni severek gülümsemeye.

Uzungölde yazınki uzun günde
 Dünya güzel – hatıran devam etmelik.
 Uzungöl'e batarak, ilham aldım –
 Uzun kış boyunca yetmelik.

2005

Başkurt Olmak İçin Pek Çok Gerek

Başkurt olmak için çok gerekmiyor...

Toygon

Yok dostum, öyle değil o,
 Başkurt olmak geçiyor cevaplı.
 Başkurt olmak için pek çok gerek,
 Başkurt olanları sevaplı.

Çok mu bize, Başkurt olmak,
 Başkurt olarak olgunlaşmayanlar.
 Başkurtluk diyerek, değerli insanlarımız

¹¹⁸Uçalı bölgesinin Uzungöl denen göl boyunda 1999 yılının yazında, uzun günde gezgin ile suya inip, dinlenerek yattık.

Çok geçirmiş, çok görmüşler.

Başkurt olmak için pek çok gerek,
Derin akıl gerek, his gerek,
Vatanı korumak için, savunmak için
Kaynar yürek gerek, güç gerek.

Başkurt olmak pek büyük görevdir

o –

Düşmanlığa karşı durmalık,
Ural Batır gibi, Ural vatanın
Gül bahçesi ederek, kurmalık.

2007

Şubat Fırtınaları

Remi Garipov anısına

Sokaklarda - şubat fırtınaları,
Ak küheylan gibi öfkeli fırtınalar.
Tam şu şekilde öfkeli olur o
Karlı fırtınada doğanlar.

Ak kanatlı şubat fırtınalarını,
Bekledik yine bu yıl da,
Bekledik biz fırtınalar aşarak
Saban serçesinin türküsünü de.

Ey, bu ilhamlı türkü!... Şimdi de o
Çınlıyor şehrin gökyüzünde,
Şair sözü, şair emaneti
Yaşıyor şehrin yüreğinde.

Savruluyor karlar, savruluyor,
Ağlıyor, üzülmeye sessizce ağlıyor fırtına, sızlanıyor,
Şehrim, memleketim, ana dilim, diyerek,

Şairin canı şöyle hareketleniyor.

İhtiyar Ural'ım, senin fırtınaların
Soğuk değil, sıcak o,
Halkın destekleyerek yaşıyor bilgin şair
Vatanı, halkı için altın o!

Fırtınalarda doğmuş, fırtınalarda,
Yolları da oldu fırtınalı,
Sevgili ömrü geçince, fırtınalarda
Sonsuzluğa bakarak yol aldı.

2007

Yuvarlak Dünya

Şıkır şıkır araba tekerliği –
Anısı çocuk çağların.
Bozkır yollarını bir ederek
Kovaladık kolhoz atlarını.

Tekerlekler durmaksızın dönerdi,
Tatlı hisler, düşünceler uyandırarak,
Gönülleri henüz biz bilmeden
Hayal dalgalarını oynatarak.

Yuvarlak yine tekerlekler,
Yuvarlak yine bu dünya,
Başucunda yuvarlak güneş,
Yuvarlak gökyüzünde nur oynuyor.

(Çocukluk çağım bozkır kucığında
Geçti, geçti ışıkla, yıkanarak,
Midemiz yemeğe doymasa da,
Güneş ışığına doyarak.)

Yuvarlak dünya. ay, aferin!

Nasıl güzel, nasıl ışıksın sen,
 Kıymetini bilerek yaşayana
 Var oluşun ile altınsın sen!

Bilseydik şimdi şunu: bizim aradığımız
 Mutluluk da o – bizi yakınlaştırıyor.
 Ey, insanlar, biz elbette ömür boyu
 Dönüyoruz güneşi çevreleyerek.

Yuvarlak araba tekerleği
 Arkamda mı yoksa kalmış mı?
 Dünya çarkını döndürerek,
 Halkım vatana izler salmış mı?

Yuvarlak dünya boyunca gidiyorum,
 Yuvarlak ayım, güneşim.
 Yuvarlak ışık bu dünyalar
 Sonsuzluk ışığı olmak istiyorum
 Sonsuz şöyle ışık dursun istiyorum
 2008

Haldat Gölü¹¹⁹

Haldat gölü. Sen tam asker gibi
 Ufa' ya hizmet ediyorsun,
 Ne zaman buraya gelseler de,
 İnsanlara hürmet ediyorsun.

Boylarında uzun tüylü eski ağaçlar
 Yıllar yılı duruyor yaşayarak.
 Şöyle engin havalarda soluyarak,
 Kim dendiğinde yüz yıl yaşamalık.

Haldat gölü. Senin dairen

¹¹⁹Haldat gölü – Ufanın Yakutov ismindeki parkında bulunan göl ismi.

Beş yüz elli adım yer imiş.
Sende kışın bu üstündeki delikleri oyan
Kutsallık nasıl bir yiğit imiş.

Kışın en son dönemlerinde ah da etmiyor,
Sularına kimler batıyor?
Niyetleri temiz olunca, onlar
Senden sağlık alarak çıkıyorlar.

Haldat gölü. Yazın sıcaklara
Bizi elbet sen bekleterek alıyorsun,
Gök gözünle göğe bakıyorsun da
Hayal dalgalarını vuruyorsun.

Sende yüzen gemilere her zaman
Gençlik hayalleri doluyor.
Seni görerek yetişen sevgili küçüklerin
Gönülleri kuş gibi kanat çırpıyor.

Haldat gölü. Senin demir yolunu¹²⁰
Bir yerde alıp gitmiş gibi.
Trenler elbet yürüyor şu yollardan,
Ekvatoru sarıp geçmiş gibi.

Ufam-Ufam, senin her bölgen,
Gurbete gitsen, özleyerek anlatmalık.
Türküye göndererek seni türkü söylemelik de
Ezgiye yine göndererek mırıldanmalık.

2009

Keman Derdi

Manzum hikâye

Ünlü film yönetmeni,

¹²⁰Şu parkta Ufadaki yalnız çocuklar demir yolunda çalışıyor.

*Başkurdistan Cumhuriyetinin
Salavat Yulayev ismindeki
Devlet ödülünü kazanmış
Emir Ebdrazakov anısına*

Çal şimdi dostum, kemanını,
Kemanın teli tılsımlı.
Şu tellerde dertler uzaya uzaya,
Söylüyorsun fakat sen gerçeği.

Hatırla sen gençlik tanlarını,
Tuk boylarını, Soran boylarını,
Soranların karlı fırtınalarını,
Bayramların saban törenlerini.

Söyle yeniden şu elindeki
Soylu kemanın kıssasını.
Vatan hatırası tarihlerde kalsın,
Unutulup rüzgârla uçmasın.

Unutmadık zor savaş yıllarını,
Savaş yılları gönül hatırası.
O hatıranın çeyreği de belki,
Bitmemiştir henüz anlatarak.

Tuk boyunda uzak bir köyde
Zafer kazanarak dönmüş ihtiyar savaşı.
Dört yıl uzun savaş yollarını
Yorulmadan geçmiş yiğit.

Acayip bir buluşla karşılaşmış o
Varıp ulaşır zamanında Berlin' e:
Zafer gününden sonra bir arada
Bulmuş der, asker bir evi.

Keman derdi işitiliyor içeriden,
 Çınlıyor akşam havada.
 Açık pencerelerden – o, ne acayip!-
 “Hasretli turna” ezgisi yayılıyor.

Kendi kendine dahi inanmayınca,
 Duruyor asker kapı önünde.
 Tam şu ezgiyi çoğu kez
 Dinledi o doğduğu yerde.

Durunca biraz hisse dalarak,
 Dinleyince şöyle hayran kalarak,
 Çıngırağın bağını çekip, asker
 Açıp girmek oldu kapıyı.

Yüreğinde şu zaman dindi tılsımlı dert,
 Yavaşça kapı açıldı.
 Apak saçlı bir ihtiyar gelip çıktı,
 Yavaşça basıp her bir adımını.

Karşılaştı önceden bakışları
 Kara karşı iki tarafın.
 Anlamayınca durdu asker
 Ona gözünü dikerek bakıştı.

Beklediğinde şöyle denk oldu o
 Kemanı alman ihtiyarına.
 “Bitti! Bitti” diyerek, askeri
 ihtiyar
 Alıp girdi kendi arkasından.

Görüyor: Rus askeri bu,
 Ancak şöyle de Rus değil de.

Nasıl bir düzlük ile
Yakın gibi de o gönüle.

“Nerelisin asker?” bu sözlere
Korkarak silkindi evin misafiri.
“Kim sonra kemanda Başkurt ezgisini
Şimdi yeni oynadı?”

“Ben Orenburgtanım”, - demiş oldu,
Şaşırınca, bulup cevabını
Hayır, nereden bilsin şimdi Alman
O İrimbur denen bozkırı?

Fakat öyleyse, “hasretli turna” ezgisi
Nasıl gelip girmiş bu köye?
Kimden öğrenmiş onu bu ihtiyar,
Kim öğretmiş ona bu ezgiyi?

Kemanı, işte, el ucunda
Bakışına göre basit, eski.
Baskurt askerine dert silahı
Şunun ile de o değerli.

“İrimburdan, desen şimdi, asker...
O, İrimbur, Tanrı bozkırı...”
Şöyle diyerek büsbütün şaşırdı
Alman ihtiyarı Başkurt çocuğuna.

Kendi ise, tanımış gibi olarak,
Daha da gözünü dikerek durdu askere.
“Benim ömür yolum, - dedi Alman,-
Başladı elbette işte şu vakitte...”

Neler yine görmüyor asker başı,

Neler bilmiyor, neler geçirmiyor.
Fakat bunun gibi karşılaşmayı onun
Gördüğü yok hatta düşünde.

Fakat yetmese, Alman, yakın gelerek:
“Sen Başkurt musun” – dese,
Dosdoğru. –
Başkurdu elbette gözlerine bakarak,
Bir yerden tanıyorum”.

Şu sözleri ile hayran bırakıp,
Askeri o başköşeye geçirdi.
Sessizce durdu, toplamış gibi
Uzaklara uzanan düşüncelerini.

Sonra devam etti dalgınca,
Nur yürüdü dertli yüzüne.
Asker ise sabrederek dinleyiverdi,
Sözün bitmeyeceğini bilip sessizce...

“Bizim atalarımız orada,
Dolup akmış Tuk’ ın boyunda.
Başkurttan yer alıp önce elbette
Toplu toplu olarak oturmuş.

Ben işte şu memlekette doğup büyümüş
İrimbur’ un Başkurt almanı.
Pişmanlığa, ilk de elbet küçük erkek kardeşim
Dünyaları savaş dinlenmedi.

Resey o zaman, şaha kalkmış at gibi,
Dimdik bastı onu yükseltti.
Sanki yer yarıldı tam ortadan,
Nerede ak, diyerek, nerede halk diyerek.

Ben de Şu dönemde benzeyerek
 KalmıŐımdır
 Bozkır üstündeki akırdikeni...
 Nasıl da zlesem de Şimdi
 Tekrar yol düŐmedi o tarafa.

Fakat mr boyu gönlümde
 Yrtyorum ben bozkır güzelliğini,
 İhtiyar yaban buğdayların derdini iŐittiĐinde
 Yankılanmış kuray sesini.

Ama işte bu kemana bende –
 Başkurt akranımın hediyesi.
 Şunun tellerinde sanki
 Atıyor Başkurt yüreği”

“Fakat kim sonra o senin Başkurt
 dostun,
 Değerli o sana ne için?
 Niçin yakın aldın sen kendine
 Başkurt dünyasının düşünce-hissini?
 Nereden burada “zlemliler”
 ezgisi –

O elbette uğurlu sahra bozkırının.
 Şimdi yine elbette ben pencere aŐıyorum
 Tam Şu uzun ezgiyi dinledim”.

“Veya yleyse,” – diyerek alman İhtiyarı
 Kemanını aldı eline.
 İlahi ezgi yine çınlayarak gitti,
 Oda doldu Başkurt derdine.

O oynadı. Can titreyince bu derdi
 Âlem genişliklerini sardı.
 Keman tellerinde dünya kendi
 Birlikte çin çin edip, birlikte türkü söyledi.

“Tor-royk, tor-royk”!
 Sesi hasretli turnalar
 Uçup geçti, sanki, havadan.
 Sanki, selam verip gitti onlar,
 Uçarak gelip uzak bozkırdan.

Asker gönlünde – yüce bayram,
 Yüce mutluluk idi gösteri.
 Şimdi sıkıntı vermedi ihtiyar alman
 İhtiyaçlarını vererek geri dönenen.

Fakat hoca kendi beyan etti
 Başkurt dostu İlyas hakkında...
 “Her yaz her sürü güttü İlyas
 Tuk boyunda gençlik tanında.

Komşu Alman utarında onu
 Sevdiler, yakın gördüler.
 Hatta şehirler de hürmet ederek,
 Elini sıkarak, selam verdiler.

Usta idi İlyas, ay, usta!
 Mahir idi türlü hünere.
 O şan almış bir bahadır idi
 Tuk ve Soran denen memleketlerde.

At sever idi. At üstünde
 Uçar idi uçar kuş gibi.
 Bir düşünsen, olmuştur da dedim,

Sevgili yüreği onun kuş gibi.

Hayır, Başkurt için acayip mi ne
Atta yürüme, atta hızlı hareket etmeler,
Sahralarda uzun günler boyu
Uzun ezgiler terennüm ederek yürümeler.

Fakat İlyas türküyü... O, mucize!
Can titreyince o dert, o ses...
Allahın kudreti ile
Derinlerden gelmiş sıkıntı özlem...

Fakat sonra keman alsa ellerine,
Veya bozkırın tin tin kurayını,
İlyas, sanki, o ne hikmet,
Fiske vurur idi Âlem tellerine

Biz geceye çıktığımız zamanda şöyle
İlyas dostun türkü dert dilinde
Yeni dünya açılmış gibi oldu,
Müslümanın Kadir gecesi gibi.

O dünyanın çınlı bir tılsımı-
Çınlayarak uçmuş hasretli turnalar.
Yoksa memlekete şunun gibi tılsımlar var.
İhtiyar bozkırda şunun gibi dertler var!

Bozkır derdi yüreğime sinmiş,
Vazife etmişsin onu canıma.
Bozkır derdi bana – dünya derdi,
Şunu duymak istemeyenler yazık bana.

Âlem derdini, âlem ahengini
Duysa eğer bizim şeytanlar,

Baş göndermezler idi kötülüğe,
Baş yetmezlik bunun gibi hırsa”.

Gece ortası. Al elemler önde
Al renk veriyor Berlin’e
Acayip bu konuşma devam ediyor
Berlin civarındaki bir evde.

“Fakat bu keman benim için, -
Dedi alman, - canlı tılsımlı.
O – hatıra bana ihtiyar bozkırdan,
O – hatıra dostum İlyastan”.

Alman ihtiyarı tamamen esir etti
Zafer kazanarak gelen savaşçıyı,
Zarif hisler dalgasına gönderdi
Savaş yollarını geçmiş dev yiğidi.

Söyledi asker: “Ben de hatırlıyorum
Kemancısı İlyas ozanı,
Hasretli turnaların ezgisini dinleyerek,
Tuk sularını içerek büyümüşüm”.

İhtiyarın gözlerinden yaş döküldü,
Hatta biraz sözsüz kaldı o;
Sözsüz yine, yeniden doğruluk ile
Kemanı eline aldı o.

“Bu silahın, - dedi, -
sırrını şimdi
Çözmeye de zaman yetmiş.
Onun sesinin tüm saflığı
Sizin dilden, sizin memlekettendir.

Tuk boyunda yetişmiş elma ağacından
 İşlemiş elbette onu ustası.
 Bozkır direğinden yapılmış elbette
 Hatta onun bu kabı.

Şöyle düşünüyorum: bu dünyada
 Karşılaşmalar olmuyor olaylı
 Bozkır nasıl merhametli olsa,
 Ben bozkırı sevdim şu kadar

Tanrın seni bana göndermiştir
 Bir elçisi olarak halkının.
 Şuna da sen emin olmuşsundur,
 Geçip çıkarak ateşi, alevi.

Anlıyorum ben senin görevini,
 Sen – zaferci halkın askeri.
 Seni orada çoktandır beklerler,
 Özleyerek beklerler can atarak.

Geri dönsün haydi keman kendi memleketine,
 Dertler geri dönsün Tuk' a, Soran'a,
 Kendi memleketine sonsuz dürüst olsun
 Şu ilahi vatanda doğanlar.

Bozkırına sen şu bozkır kutunu
 Gereklisindir alıp geri dönmeye.
 İhtiyar günümde ben emanet ederek
 Sana, asker, onun hakkını veriyorum..."

...Savaş yollarını geçip, zafer kazanarak
 Geri dönmüş asker köye.
 Kutsal mirasını o değer vererek
 Alıp geri dönmüş doğduğu yere.

Şu dönemden soylu kemanın
Başlanır yeni kıssası.
Tarihlerde kazanarak çıkmış şöyle
İnsanın gönlündeki insafılık.

Kemanın şanı çabuk arada
Yayılmıştı yakın uzağa,
Onu görmek için yine hatta
Çoğu geldi uzak taraftan.

İşte bir dönem Soran boylarından,
Yetmiş kilometre yeri bir ederek,
Yeşil gözlü delikanlı gelip girdi,
Bozkır ayak uzun yol geçerek.

Yeşil gözlü delikanlı sahralarda
Bir hayal olup doğmuş o,
Yaz boyuna köy malını bekleyerek,
Kemanlık bol da yığmış o.

“Ey, oğulum, kutsal bu miras
Daha kıymetli dünya malından.
Derde sarmak için bozkırımızı,
O kut olarak geri döndü yeniden.

Yaralanmış ne kadar kaderleri
O çareler şimdi, çareler.
Bunun gibi kemanda oyuncuyu
Sınayıp yine arayarak bulurlar.

Affetse oğlum. Yok satmıyorum,
Emanete olmuyor ihanet”.
Şöyle dedi asker. Ne işlemek,

Doğru söze yok Şu, yok cevap.

Yeşil gzli delikanlı, vedalaŐarak,
Yneldi kapı yanına.

Tam Şu zamanda, neler dŐunerek,
asker:

“TelaŐlanmasın!” – dedi yavaşça.

“Veya, olmasa, oynarak kara henüz
zerek kara, oğlum, sırrın senin
Düşünce hissin Şayet güzel olsa,
Sırrın çözülür mutlaka, görürsün”.

Gnl dolu mutluluk nuru
Kanat ırpıtı mı ne delikanlıya!
abuk abuk yine başköşeye doğru geçti –
Keman elbette askı ivisinde en baŐkŐede.

Savaştan dönmüş kutsal mirasını
O hakkı ile aldı eline,
izince o, çizerek başladı o
“Hasretli turna” ezgisine sessizce.

Ev içine doğdu bu sırlı dert,
Titretti dert yrek tellerini,
Gz önünden geçti ihtiyar askerin
Savaş yolları, cephe yolları.

“İŞte kim o bozkırımızın uğuru
Gelecek yüzyıllara iletici,
Kendi önüne yüce amaç koyarak,
Hayallerini gerçek edici...”

Şöyle düŐünüyor asker, fakat kendinin

Gözlerinden yaşlar dökülüyor...
 Sonsuz âşık Başkurt sevgili yüreği.
 Sesi kederli turnaların ezgisine.

Şu kutsal turna sesleri
 Koruyan bizi, savaş gelse;
 Yerden, gökten, sularından Başkurt
 Güç ve gayret almış, kavga gelse.

Memleketi sevmeleri onun
 Yerden alarak göğü aşmıştır,
 Sevme hissi onun zor zamanda
 Yürek yaralarını basmıştır.

“Oyna, oğlum, oyna! – dedi asker. –
 Kemanı sana hakkını veriyorum.
 Özlemleri turnalarını koruyup, himaye ederek
 Yaşasa vatan, yaşar Tuk-Soran...”

* * *

Oynat, dostum, kemanını,
 O elbette – sana savaş hediyesi.
 Vatanın onda gökyüzünü aşmış
 Düşünce hayali, aydınlık dileği.

Şu kemanda oynayarak, sen elbette
 Çıktın yüce hayat yoluna.
 Ufa dağlarına tırmandığında
 Kemanın oldu elinde.

Keman derdi her zaman dağıttı
 Yükseklerden daha yükseğe.
 Durmak bilmeyince ileri vardın,
 Bozkırdaki avcı vahşi hayvan gibi.

Tor-royk, tor-royk turna
 sesleri
 İhtiyar kılmıştı bozkır göğünde
 Devirleri sanki, devirlere
 Bağlayarak onlar dizilmiş.

Çaldır şimdi, dostum, şu sıkıntıları,
 Vatanımızın uğuru o dertler.
 Yerde, gökte, havalarda her zaman
 Kuşlar derdi çınlayarak dursunlar!

Benim Bildiğimde

Benim bildiğimde dünya geniş idi,
 Şunun gibi yüksek idi havalar,
 Sevip, nazlanıp, göğsünü daraltarak,
 Yükselterek tam da aldı bozkırlar.

Şu yeni doğmuş tay gibi idim
 Ben çocuk çağı denen vatanda,
 Beni kovalayarak tutamazdı
 Sahralarda esen rüzgârlar da.

Benim bildiğim dünya güzel idi,
 Gep-genç idi ana-babalar
 (Uzaktan uzağa onlar bugün
 Mutlu gülümsemeyerek bana bakıyorlar).

Annemin ben de en küçük oğlu idim
 (En küçükler elbet oluyor daha nazlı),
 Fakat şöyle kader denen geçmiş
 Alıp gitti yad ele daha erken.

Benim bildiğimde doğduğum köyümün
 Tam idi evleri,
 Dizilerek otururlar idi

Otuz- kırk kadar evin hepsi.

Köyleri bitirme denen
 Çıkmamıştı şimdi seyahat,
 Çeşmeleri kurutma denen
 Kopmamıştı şimdi kasırga.

Benim bildiğimde dünya hepsi de
 Olmuştur o, sonra, daha parlak,
 Bismillahlı evde bismillah, diyerek
 Pişirilen yemekler – daha tatlı.

Ben işte şu geçen zamanlardan
 Gelecek güne yollar açan,
 Tarih tekerrür etmesin var gücümle
 Döndürerek, ileri gitmek istiyorum.

2010

Biz Marş Yazdık

Biz marş yazdık
 Başkurt vatanına,
 Aziz yurdumuz –
 Başkurt memleketine.

Şan türküsünü söyledik biz
 Başkurdistan'a,
 Atsın diyerek burada
 Sessiz al tanlar.

Geçen yollarda
 Çok iyi anlaştık,
 Çift kanadımız –
 Dostluk, iyi geçinme.

Marşa gönderdik

Gönül parıltısını,
Kalp atışını
Başkurt halkının.

Hoşlanarak, severek
Vatanımızı,
İthaf ettik ona
Saf altın türküyü.

Dualar ettik,
Güzele yorarak,
Gelecek günleri
Aydınlığa yorarak.

Biz marş yazdık
Başkurt vatanına,
Güzellik dili –
Başkurt dilinde.

2010

Belirsiz Kahraman

*Savaş bozkırında ilerideki iz tank
altında kalan asker hakkında
değerlendirme*

“Azat Etme” (“Azat etme”)denen ünlü filmi izledikten sonra.,

Savaş cephesinde eşsiz mücadele sürüyor,
Savaş cephesi mahşer, ateş-alev.
Mahşer ortasında kalmış işte
Silahlı bir sovyet askeri.

Sadece o canlı kalan burada,
Sadece o ön taraftaki çizgide.
Vatanın kaderi vazife görüyor bugün
Şu memlekete, şu tayinde.

...Kara asker olarak, kötü düşman
Saldırdı kara tan ile.
Uzun gün boyuna durmaksızın
Mücadele vardı kara düşman ile.

Beş mertebe geri vurdu rota
Düşman saldırısın bu günde,
Tam şu zamanda göz gördüğü yerde
Faşist tankları göründü.

Birer, ikişer, üçer... altı, yedi,
Geliyor onlar, canı gizlemeye çalışarak.
Masaldaki şeytandan da kötü
Toprağı tırnaklayarak, toprağı titreterek.

Ateşe karşı cana ateş püskürdü
Ve hilekârlar dile geldiler.
“Doğru nişan alarak – tanklara!” –
diyerek
Bizimkiler ferman verdiler.

Bir, iki, üç... Tam şu “üç!”
dediğinde
Önden gelen şeytan durdu,
Sonra ikincisi, üçüncüsü
Yağ mum gibi olup yandı.

Yağ mum gibi, savaş bozkırında
Aniden tutuşarak yanıyor, yanıyor şeytanlar,
Kara isleri püskürterek yatan
Salgın hastalık ateşleri gibiler.

Sadece hepsi bizim siperlere

Ah, ulaşarak tam da geliyor bir Şeytan,
 İŞte sizi bularak, basıp geiyorom,
 Demek ki

Ama acayip – gökler görüp duruyor –
 Şu dakika, Şu saatte
 Daha stn olup çıktı asker
 ste binerek gelmiş afetten.

Toprağa, Toprak-anaya başını koyup,
 Sığındı o mevzi dibine.
 Sürekli dönerek onun tam üstünden
 Demir Şeytan geçti giv giv ederek.

Fakat Toprak-ananın koynunda
 Emin kalan asker sen de ben.
 Balçık, toprak evde mi durarak,
 Arkaya doğru asker döndü.

(Evet, arkaya doğru döndü o –
 Arkada Şimdi düşman tankı!)
 Sağ eline sıvı Şişe
 Kısıp tutmuş halde, yreklenerek.

Şu kötünün tam kaburgasına
 Btn gücüyle asker saldırdı.
 O, değdi, değdi!.. Şimdi düşman kendisi
 Ateşte yanarak, ateşte kahroldu.

Kırılmasa da insan kırılmıyormuŐ
 Ateş altında, tank altında.
 Yatarak kalmadı o – atıp kaldı
 Bularak geçmiş tank arkasından.

Mevziden çıkıp, ateşe tuttu
 Kendini ezip geçen kötüydü.
 (Benim için yüce bir buluş o
 Filmdeki bu düşman sembolü.)

Vitiranlar Afedersiniz,
 Karşılaştırmak – benim kaderimden:
 Tank altlarında çok kez
 Durup kaldım ben de hayatta.

Nasıl olsa da, makama yükseldim ben,
 Biz değiliz yatarak kalır gibi.
 İnsan memlekete yükselsin haydi,
 Yükselsin Alp Batır gibi.

Ey, belirsiz asker! Senin de elbette
 Ruhun büyük, ruhun ilahi.
 Halkımın ben büyüklüğünü görerek,
 Mutluluktan geliyor ağlamam.

Savaş, savaş... Sen sonsuzluk
 özlemi,
 Ayrılma lütfen ayrılma yeniden!
 Sessiz tanlar dileyerek yeryüzüne,
 Ey, Allahım, sana yalvarıyorum.

2010

Kaybetmek

Gençlik dostumuz

Baykal Gebitov hatırasına

Baykal, Baykal... İsmine senin
 Doğru geliyordu bedenin...
 Öğrenci çağında. Ufa üstlerinde
 Haki yeşiller yanan akşam idi.

Geniş sokaklar boyunca devamlı
 Dolandık biz sırlar paylaşarak,
 Kulaç yetmez hayallere dalmaya,
 Kâh sessizleşip, kâh gülüşerek.

Hayallere yol uzun idi,
 Biz kendimiz – tulpar at, küheylan.
 Ömrü de varıp yetmez gibi
 O zamanlarda şimdi öteki taraf.

Ey, o zamanlar, bizim elbette ateş
 zamanlar,
 Durup kaldı esen yellerde.
 Bizim başımızdan geçenleri şimdi
 Torunlara kalıyor anlatmak.

Tutup işte öykü yazardım –
 Biz elbette, dostum, seni kaybettik,
 Ural kayasına konduğu yerden
 Kimler seni ele uzattı?

Ayırmış gibi vatandan Buranbay'ı,
 Ayırdılar seni soyundan,
 Milletim diyerek yaşam bahtından,
 Milletim diyerek ileri varmaktan.

Daha önceden kutsal can gibi gören
 Yentöyegin Başkurt, baş yurdunu.
 Ayırmasın kader, ayırmasın
 Kutsal yentöyekten Başkurdu.

Ayrılırsan, ayı yiyor şu o,
 Bölündüğünde kurt kemiriyor.

Yabancı tarafa giderek, yabancı taraflarda
Ne kadar değerli kişiler sızlanıyor.

Uzun olup görünse de bir dönem
Geçilesi yolun sonu,
Hepimiz de şimdi bir gün gelip,
Arkada kalıyor yolun azabı.

Fakat elbette senden çok beklemiştik,
Burada elbette sen uçan kuş idin,
Kendi memleketinde sen de güçlü idin,
Kanatların tabii, eş idi.

Baykal, Baykal... Yüce Kızıl oğlu,
Ebyelil'in hızlı kartalı,
Gönüllerde kaldın ömürlüğe,
İsminde senin – vatan uğuru.
İsminde senin – memleket uğuru.
2010

Yürek Dili

İçimdeki yine dışa çıktı,
Coşkun atlar gibi yürek çırpıyor.
Duyamıyor hissi, duyguları,
Ateş içinde kaldım, alevde.

Ama elbet komşum burada, görüyorum,
Tutabiliyor kendini, o sabır,
Ben söyleyeyim yürek dili ile
O ise tartarak söylüyor her sözünü.

Ben ise daha sonra çok mu eziyet çekiyorum,
Pişman oluyorum, fakat son oluyor
Yürek dili ile söylüyorum, diyerek
Dip başına ben elbette oturuyorum.

Yürek dili heybettir de, belki,
 Heybettir o fakat şiire,
 Çünkü acı hayat kanunları
 Benim bilmediğim dilde yazılmış.

2011

Kuşatmadaki Kurt Sürüsü

O zamanlar ben halkımlaydım.
 Halkımın maalesef olduğu yerde.

Anna Ahmatova

Yaralanmış bir yaşlı kurt gibi,
 Ben inime geri dönüp sığındım,
 Çamuruna batarak çamuruna
 Seyesmenler kurmuş oyunu.

Yaraları yalayarak yatan oluyorum,
 Anlayamıyor dünya aslını.
 Şu günde düştüm, ben halkımın
 Koruyorum, diyerek, kaderini.

Ey, yaşlı kurt... Göz önüme geliyor
 Kuşatmadaki kurt sürüsü.
 Ben de acaba, işte şu sürüde
 Kuşatmada kalmış bir kurt.

Kuşatmada kalan kurtların
 Etrafı onun nişancı.
 Emir gelmiş yukarıdan emir –
 Kurtlara şöyle tam o!

Gerekliymiş onlara, dizilerek,
 Bir köşeye varıp pusma,
 Emrettiği zaman sessizce oturma,

Emrettiği zaman durup basma.

Kurtlar ise özgürlüğü sevenler,
Değil onlar köy sürüsü.
Özgürlüğü sevenin, özgürlüğünü kısıtlayarak,
Mümkün mü sonra mecbur etmeye?

O, bu bizim kutsal bir riyasızlık!
Sonsuz sönmez ümit, inanış!
Fakat kurt güzel vücutlu kurdun da
Olayı elbette, ay, zavallı.

Sonra, şimdi unutulup gidiyor
Kurtluğu bazı kurdun.
Hangi tavşan yürekliler
Giyiyor tilki borkünü.

Fakat, nasıl etseniz de,
Siz kurtlar şimdi kurtlar.
Eğilip yatsanız da, size
Hepsi de kurt, derler.

Kuşatmada durup kalsalar da,
Kurtlarda değil mesele.
Neden hayat dönüyor ya da gidiyor
Kukla tiyatrosundaki sahneye?

Yuvasında it de güçlü, derler,
İki kat güçlü kurtlar.
Başkurdistan denen bu mukaddes vatan
Allahtan elbette bize verilmiş.

Yok, yiğitler, biz hukuklu memlekete
Kendi yolumuz ile varmaya,

Kendimizce hatta nefes almaya
Kendi-kendimiz olup kalmaya!

2011

Yuzglar

Binlerce kişi arasında
Neden bir başına eziyet çekiyorsun?
Hatırlıyor işte bir karakter –
Yalnızlığı dost edinmiş:

Yuzglar¹²¹. Büyük Gorkiy'in eserinde
Dilsiz bir kişi, ilginç kahraman o.
Hiç kimse bilmiyor, gökyüzüne bakarak,
Neler söylüyor, neler terennüm ediyor o ?..

Görünüz, onda dünya geniş,
Orada eşitlik, orada adillik,
Zulümlüğün yoktur parçası da,
İman nuru orada değerli.

Gerçek dünyadan ders alınız,
Rabbimize dürüst olunuz,
İyiliği öne koyarak,
Kötülüğün yolunu boğunuz!

Kötüler elbette üste çıkıp geliyor,
Kötüler elbette vatana ürüyor.
İmansızlık yüce bela vatana,
İmansızlık akli kapatıyor.

Canlının yaratıldığından beri şu yere
Gelip giden ne kadar nesiller,
Vatan omzuna çok mu sınav düşmüş,

¹²¹Yuzglar–Maksim Gorki' nin Başkurtlar hakkındaki “Dilsiz” denen hikâyesinin kahramanı.

Çok mu kez kopmuş fırtınalar.

Fakat Ural Batır torunları
Doğru kalmış her zaman dip yurttta,
Kayalığı artış gibi, Başkurt
İyice yapışmış doğduğu toprağa.

Şu kutsal doğduğu toprağı o
Gözünün karası gibi korumuş,
Boynundan gelip alsalar da,
O namusunu, dinini satmamış.

Ural vatani–ilahiyat vatani.
Biz ruhumuz ile yukarı,
Yukarı akıl bize, insanlarım,
İndiriyorlar iman nurlarını.

Değerini şunun biliyoruz,
Vatanımıza şans diliyoruz,
Bu dünyanın kara güçlerine
Kalkan olarak karşı duruyoruz!

Ey, Yuzglar... Senin söylevlerinde
Yüzyıl aşıyor bozkır rüzgârları,
Geçmişlerini emanet edip,
Alıp gelerek bana savurdu.

Yalnız, dedim. Yanlış yaptım, herhalde,
Vatanseverler yalnız olmuyor o.
Özgürlüğün parlak ayazları
Vatan üstünde sonsuz sessiz olmuyor o
2011

Zümrüt

Zöbercet Yenbirzina'nın anısına

Sen gerçekten bir zümrüt idin,
 Bir değerli taş – şiir vatanında.
 Bu dünyanın bitmez ne kadar yükü
 Yatıyor şu o şairin omzunda...

Ey, obur köy güzelim,
 Gidiyor sabah işe sıkıca tutunarak.
 Ho ho diyerek, sabah tandan
 Firma yollarına koştun.

Ömür boyu şöyle, iş-iş diyerek,
 Dişi düştü bizim neslin.
 Avanstan avansa kadar
 Maaşımız beşten kısıldı.

Yazılası şiir yazıldı o,
 Koyuldu o gümüş nallar.
 Tolparlar işte, tup tup basarak,
 Hızlı koşarak ileri gidiyorlar.

İleri gidiyorsun kanatlar salarak
 Hayallere, hayallere.
 Seni hatırlayıp, tesbih ediyor
 Sterlide şiirli sabahlar.

Ben de unutmayayım senin ile
 Seferlerde geçen günleri,
 Köyörgezi denilen ezgili memlekete
 Yavaş esen sıcak yelleri.

Hatırda – hayalinde senin
 Açıldı yeni meydanlar
 Proza'ya göçse şairler elbette

Yepyeniden doğmuş gibiler.

Dünya yüklerinden kurtularak,
Oturmuş roman yazmaya,
Ana halkın için yürek ateşini
Kucak açarak göndermeye.

Yentöyekte atalar
Yaşam denizini geçtiğinde,
Birlikte olduğun kahramanlar senin
Mihnet çorbalarını içtiğinde...

Masa üstleri, ey, beyaz kâğıt –
Büklüm büklüm ederek göndermiş.
Bu kâğıtların kendi bir miras –
Şair eli ile yazılmış...

Tamamlanmayıp kalan roman mı o
Ömür yolun senin, Zümrüt?
Şırlı şırlı ederek akan çeşme gibi
Yürek türkün senin, Zümrüt.

Güleryüzlüydün kendin, açkıttın,
Söyledin sözün doğrusunu
Göz önümde, kız kardeşim, sen şimdi de
Capcanlı heykel oluyorsun.

2011

İleri, Salavat, İleri!¹²²

Gece boyu, gündüz boyu
Gürültü geldi Ufadan,
Sokak dolu, meydan dolu –
Ufadaki insanlar.

¹²²“Salavat Yulayev” hokey takımı 2011 yılında ikinci kez Resey şampiyonu ismini aldı.

Mutlulukları içine sığmıyor
 Hayranların bu yıl –
 Yüce zafer alarak geldi
 KHL denilen oyun.

Küçük “Salavat” vatanın uğuru,
 “Salavat” o – galip,
 Mücadelede, yarışlarda,
 Yenerek ileriden gelen kişi.

Dört göz ile bekledik
 Sona çıkan yolu,
 Zafer yolu, kolay değil –
 Bir yandık da bir donduk.

Fakat bize sınırsız idi
 “Salavat” a inanış,
 Ruhumuzun büyüklüğü –
 O elbette bizim inancımız.

“Salavat” ın ataklığını,
 “Salavat” ın şanlılığını
 Ata binenler de gördü şimdi,
 Ata binenler de tanıdı.

Boz renkli bozkırı – düşman bozkırı,
 Haydi, ileri, “Salavat”!
 Vatani kıvançlandırarak,
 Zafer kazanıyor, “Salavat”!

2011

Bahardaki Aylar Bahardaki Nazlar

Bahar, bahar geliyor! Bahardaki naza
 Bütün doğa uyanıyor,

Baharın sıcak günlerine
Doğa da seviniyor.

Nehrin kenarında,
Bulmuş sığınağı,
Kımıldamayınca, yeşil kurbağalar
Uyuklayarak geçiriyor kışı.

İçim – yere, arkam buza
Donmuş, der yeşil kurbağa,
Şunu da o bekliyor
Yılın şu zamanlarını.

Bak-bak, diyor o, bak da bak, diyor,
Sular, taşarak, çoğalıyor, diyor,
Aydınlık, sıcak günler ile
Memlekete kederler gönderiyor, diyor.

Yentöyek gibi, gürültü gelip,
Bahardaki naza koyuna,
Sanki tüm canlı
Sabantoy'a toplanıyor.

2011

Evliyalar Vatanı

Başkurdistan–evliyalar vatanı,
Değerli insanlar vatanı, nur vatanı,
Sonsuzluktan gelerek, sonsuzluğa
Yüceltici kederli türkü vatanı.

Bu memleketlere günlük olarak ayak basmış
Yenbirzi ile Yenbike.
Ömür vermiş onlar, dünya beklemiş
Avcılar yürüyerek vahşi hayvana.

Zamaneler başlanır burada
 İnsanlığın ilk çağlarından, uzak, ilk dönemden.
 Yenbirzi ile Yenbikeden,
 Ural batır ile Şülgenden.

Şu yeri kutsal Ural batır
 Bize mesken edip kaldırmış,
 Abıhayattan canlı suyunu fişkirtarak,
 Mutluluk yağmurları yağdırmış.

Burada doğmuş bizim ilk dinimiz,
 Ruhumuza ağaç – Tanrımız.
 Burada doğmuş bizim ilk dilimiz,
 Dilimize–parlak günümüz.

Başkurt dediğimiz–baş kavim o,
 İlk kavim Ural vatanında.
 (Baş kavim diyerek isim almış halk
 Birlikte dünya yüzünde!)

Baş kavimden bütün dört tarafa
 Dal-dal boy yayılmış.
 Uzak-uzaklara kıyı taraflara
 Ya da çok mu kavim meydana gelmiş.

Bazıları ise geri dönmüş,
 İlk meskenlerini özleyerek,
 Kuşlar geri dönmüş gibi ateşli taraftan,
 Kanatlarını çırparak daldırmış.

İlk meskenleri şöyle büyüüvermiş
 Baş kavimin nesil ağacı,
 Ural babamızdan tohum, uğur alarak,
 Bin yıllar ile uyuşarak.

Kimler buraya gelmemiş de,
 Kimler buradan gitmemiş.
 Yüce akıl sahipleri yok-yok,
 Birisini de kenarda yakalanmamış.

Ural-Ural diyerek gürleyip duran
 Bal arıları gibi bir grup, göç edip,
 Baş kavmin etrafında onlar
 Uyuşmuşlar bir kez güç olarak.

Gönülleri dolu iman ile
 Kurmuşlar burada baş yurdu.
 Adilliğin bekçileri diyerek
 Tanınmışlar eski Başkurdu.

Allah Teâlâ'mız sevgili Ural'ı
 Sevgi nuru ile sulamış,
 İlham almış halkım, güç almış
 Dağdan, taştan, yerden, sulardan.

Büyük sevgi hissi başkurduma
 Gizemli bir tılsım uğur olmuş.
 Vatanım diyerek yanan yüreklere
 Sonsuz sönmeyip duran ateş olmuş.

Yüzyıllardan yüzyıla şöyle
 Yükselmiş Başkurt çocuğu.
 Biner çağlık memleketi enine boyuna
 Yayılarak yatmış Başkurt bozkırı.

Ural batır ruhunu koruyup durmuş
 Akılları olmuş bu vatanın,
 Halkını savunarak canını feda etmiş

Yiğitleri olmuş bu vatanın.

Komşu hakkı–Tanrı hakkı, diyerek,
Bir kimse de gidip basmamış.
İnsan hakkı kendi hakkım gibi, diyerek,
Yabancı yerlere savaş açmamış.

Fakat doğduğu toprak Başkurt için
Azizlerden-aziz ömre.
En değerli, en mukaddes duygu –
Doğduğu vatan ve doğduğu vatan yine.

Sevgili Ural’ın kesici kartalısın,
Şans kuşum – Başkurdistanım!
Görsün haydi dünya ihtiyar kartalın
Yükseklerden-yüksek uçmasını!

Başkurdistan – aydınlık tanlar vatanı,
Dost halklar vatanı, türkü vatanı.
Ruhumuzun altın direğisin,
İlahiyat vatanı, keder vatanı.

2011

Derviş Abdullah

(Kıssa)

İhtiyar gününde Ural diplerinde
Yalnız yaşayıp yatıyor Abdullah.
Gerek değil ona uğultulu şehir,
Gerek değil uğultulu köy de

Evet, onda me-de-niyet!
Ne yok onda, ne yine
Karınca mı ne âdemin soyu,
Fazla koşuyor, koşuyor şu yere.

Gereğinden fazla gerekmeyen
 Ne kadar meşguliyet ne kadar arzulu...
 Al elmaya, sanki kurt düşmüş gibi,
 İnsanlık elbette bugün hastalıklı.

Son saatine kadar insan
 Sessizliği bilmiyor, koşan at gibi,
 Bir doğanlar yürüyor vatan boyunca,
 Şaşırtıp Sak ve Suk gibi.

Bir geri dönmesem, bir dönerim
 diyerek,
 Bazıları haber gönderiyor,
 Bazıları şöyle yürüyünce,
 Yatıp kalıyor yabancı memleketlerde

Abdullah da bir gezgin mi ne
 Yürümediği yer kalmadı.
 (Ne kadar yiğitler şöyle kıyıda yürüyor,
 Kader deyip aldanarak.)

Fakat elbette yiğitler gurbete çıkıp gitse,
 Yetim kalıyor köyler,
 Durup kalıyor akordeon sesleri,
 Bölünüp de kalıyor türkü ve keder ezgisi.

Sönmüş köyleri görmekten de
 Daha zor duygu yoktur o,
 İrmin¹²³ denen yiğitler için
 Yüreğinde yanan ateştir o.

¹²³ Kişi adı.

Fakat Abdullah işte, yürüyünce
 Memleketi gezip, memleket boyunca yürüyüp,
 Atalar meskenine bir dönem
 Uğrayıcı oldu ilgilenerek.

Geldi sokak ortasına,
 Tanımıyor da durdu sokakta.
 Tam ortada menfaatçi ağır hisler şu zamanda
 Boynun üst kısmına gelip dolandı.

Ne zaman gürleyerek duran köy
 Yükselmiş de değeri, yükselmiş,
 Kimdir gurbete giderek kaybolmuş da
 Kimdir sonsuzluğa gönderilmiş.

Eğilip yok olan çam ağacı yurt –
 Atadan elbette kalmış bir mülk.
 Bir düşünsen Başkurt güzelleri
 Vatana dönmüş hatta zahmet vererek.

Fakat sen İrmin denilen başın ile
 Kendi kendini sürdür vatanından.
 Yiğidin ömrü itibarlı kendi memleketinde,
 Yiğidin ömrü aziz vatan ile.

Bulduğu malın, kurduğu dünyaların –
 Hepsi de kaldı yabancı tarafta,
 Kızın yuva kurdu Sahali'nde,
 Oğlun, işte, Kaliningrad'ta.

Buluş diyerek hayallenmiş oldun –
 Ne buldun, ne aradın?
 Buluşun buzlu toprağına
 Kül atıldı gömüldün.

Şimdi gelip, ata yurdu diyerek,
 Gözyaşları dökmüş oluyorsun,
 Ata yurdu, ata ocağı diyerek,
 Başımı aşağı eğip duruyorsun...

Gözyaşı akıyor Abdullah'ın
 Gönlünde bir fikir aydınlandı,
 Şu fikir, şu kıvanç ile
 O başlangıç yerinde tan attırdı.

Yok, ayrıca gurbete bir adım da
 Ayak basmaz doğduğu yerden o.
 Nasıl şimdi, vatansız insan gibi,
 Yabancı yerlerde ömür sürmüş o?

Gecikerek anladı şu taşıma gücünü
 Şu memleketler, şu suların,
 Sevgili Ural'ın geniş havasında
 O yorulmuş canı suladı.

Tamam inandı o: Yentöyek gibi
 Oluyormuş hepsi bir yine.
 Doğduğu toprağının merhametini
 Bil sen insanım, bil ve gör yine.

Ömrünün yeni sayfasını şöyle
 Yepyeni açtı Abdullah.
 Yepyeni ocak yaktırdı
 Uzak yerdeki şu köyde.

Garipsemedi dağlar Abdullahı.
 Kendi bağı elbette o dağların.
 Uzaklarda, işte, İremel'in

Tepeleri yatıyor ağırarak.

Kendi gördüler onu öten kuşlar,
Kendi gördüler vahşi hayvanlar,
Tüm canlı burada yayılıp yatıyor,
Birlikte doğmuş gibiler.

Burada, dağlar ormanlar koynunda,
Sadece kendince yaşıyor tabiat.
Burada- tabiatın kanunları,
Tabiatça dünya selamet.

Ural'ın uzak yerinde bir uğur olarak,
Yaşiyor şimdi, yaşıyor bir köy,
Biliyorum, köylere gün yok vatanda,
Vatanın siyaseti karışık.

Fakat Abdullah işte tüm gücüyle
Tutup duruyor doğduğu köyünü.
Bilmiyor, belki, bir zaman
Vatana geri dönenler bulunur.

Belki, gurbette kalan torunları
Damarlarını gönderip yürürler,
Bozkırdaki çakırdiken değil de,
Belki, şecerelerini dizerler.
Sorarlar gelip memleketlerini,
Atalarının tarihini.
Benzetirler gizemli müziğe
Şırıldayan çeşmelerin sesini.

Cennet, der, kimler bu bölgeye,
Uzak uzak özlediğini söylerler,
İdil başı kutsal İremel, diyerek,

Türküler söyleyip, terennüm ederler.

Bilmiyor, belki, köylüler
 Toplanırlar şimdi bir zaman.
 Bir köyü memlekete tutturuyor
 İhtiyar gününde bir iyi kimse.
 2011

Ey, Memleketimiz-Memleketimiz!

Asılıgöl'ün boylarında
 Cana yakın üç köy,
 Memleketin güzeli, memleketin uğuru –
 Kızras, Sapay, Burangol.

Gözü yağış alıp duruyor
 Dağların, vadilerin.
 Bülbüller parçalanarak ötüyor,
 Türkü söylüyor buz vadileri.

Burada şimdi genç gelin gibi
 Sermesen–Sevgili Sermesen,
 Bilseydin, kimlerin o
 Nasıl sırlarını çözmüş!

Neden huzursuz o,
 Niye sonradan o sığılıyor?
 At yüzdürür nehrin yatakları da
 Neden şimdi daracık?
 Halleriniz daha nasıl?
 Kızras, Sapay, Burangol?
 Kızras tarhan¹²⁴ meskeni –
 Kızras elbette o büyük köy.

Ancak büyük köy olsa da o,

¹²⁴AN: Soydaşları arasında üstünlük kuran ve vergi ödemeyen vassal; tarhanlık derecesi.

Bir şey yetmiyor elbet burada,
Ne kadar evler kilitli duruyor.
Ne oldu sonra köye?

Çiftçiniz şanlı idi,
Sıtma mı tuttu yoksa?
Sürü sürü mallarınızı
Vampir mi yuttu yoksa?

Nerede sizin nam salmışlar
Vatana ağaç olur gibi,
Zor zamanda öne çıkıp,
Vatanı koruyarak durur gibi?

Cennet gibi memleketiniz,
Asılıkay gölünüz –
Sonsuzluk mesken elbet o,
Biliniz istiyorum, biliniz!

Kimler hoca olur memlekete,
Hocasız kalsa köy?
Hocasız kalsa köyler,
Yolcu hoca olur.

Sahipsiz yurt–dişisiz kurt
Dağılır elbette, dağılır,
Yayılp yatan memleketiniz
Dar kalır elbette, dar kalır.

Memleketinizi elinizden
Serbest bırakmayınız lütfen,
Şu memleketi yabancı ellere
Bırakmayınız lütfen!

Bütün her şeyi bir hazine elbet
 Bu memleketler bu üç köy.
 Çok yaşayınız doğdunuz memlekette,
 Kızras, Sapay, Burangol!

Ey, memleketimiz-memleketimiz,
 Memleketimize-günümüz,
 Sonsuzluk meskenimiz.
 Sonsuzluk direğimiz!

2011

Ufam'a Teşekkür Sözü

Ufam Ufam, senin güler yüzün
 Şunun gibi yakın şimdi, bana.
 Teşekkür şimdi, yarım asır önce
 Sığdırırsın beni kendine.

Sığdırırsın paraları eşit
 Bir hayal bozkır çocuğusun.
 Ufa dağlarından uzaklara
 Kulaç yaymış Başkurt bozkırı.

Şu memlekette, şu dağlarda ben
 Kendi yolumu buldum ömürlük,
 Kendi türkümü buldum, kendi kederimi –
 Ak tolparlara binip hızlı koşmalık.
 Şurada ben kendi yuvamı kurdum,
 Yuvam güzel, yuvam dost oldu.
 Ne kadar arayarak, bulup aldım
 Payıma düşen gümüşü.

Çocuklarım – güz elmaları,
 Sevip nazlayarak büyüttük,
 Ey, Allahım, şanslarını verse,
 Büyüterek, boy yetiştirdik.

Ufada ben dürüst dostlar buldum –
Birbirine destek olmalık,
Sırtlarına binerek, arpa vurup,
Bir elmayı beşe bölmelik.

Fakat oldu şunun gibi zamaneler –
Nereye gitsen, yollar koparılmış.
Dağları, taşları parçalayarak ileri gittim,
Ayrılmadan duruyorum yolumdan.

Halkım ile her zaman birlikte oldum,
Adillığe inandım.
Sadece aydınlığa yine secde ettim,
Gönlümde koruyarak imanı.

Atam koymuş adım ile ve de
İnsan ile ben de ad aldım.
Hizmetime göre, bir gün gelip,
Milletimden, şükür, dua aldım.

Ufalara tam yarım asır –
Ey, ömrümün değerli yılları!
Kalan sevgili ömrümün yok bilgisi,
Emin olsun varır yollarım.

2011

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK

4.1. BİRİNCİ BÖLÜM

4.1.1. GENEL SÖZLÜK

Abala- Ürümek.	Akrın: Yavaş.	Alışka: Dostluk.
Abayla-: Farketmek.	Aktar-: Alt üst etmek.	Alka: Halka.
Abın-: Düşmek.	Aktarıl-: Yuvarlanmak.	Alkım: Boynun üst kısmı.
Abıv: Düşme.	Aktık: En son.	Alkın- (1): Dalmak.
Abız: Okumuş kimse.	Al (1): İleri, ön.	Alkın- (2): Tıka basa dolmak.
Acdaha: Ejderha.	Al (2): Açık kızıl, kırmızimsı; pembe.	Alkın: Nehir.
Afarin: Aferin.	Al-: Almak.	Alkış: Dua.
Afet: Bela.	Aldaşılık:	Allah: Allah.
Ağa: Ağabey.	Aldan-: Aldanmak.	Alı artlı: İki taraftan biri.
Ağa-ağa: Aka aka.	Aldap-yolda-: Aldatmak.	Alma: Elma.
Ağar-: Ağarmak.	Algahı: Öne doğru.	Almağas: Elma ağacı.
Ağas: Ağaç.	Algı: Ön.	Almaş: Elmas.
Ağaslık: Ağaçlık.	Algır: Keskin.	Almaş: İleriye.
Ağay: Ağabey.	Alhıv: Pembe.	Almaş-tilmeş: Sırasıyla.
Ağıl-: Akmak.	Alhıv-Alhıv: Pembe pembe.	Alpavit: Asilzade.
Ağım: Hareket.	Alhıv-Kızıl: Pembe kızıl.	Alsağ (1): Aydınlık.
Ağın: Güçlü akan (su için).	Alhıvlan-: Pembeleşmek.	Alsağ (2): Açık yüzlü.
Ağıv: Zehir.	Alhız-Yalhız: Sürekli.	Alsağ yözlö: Güteryüzlü.
Ağizel: Ak idil.	Alın-: Alınmak.	Altı: Altı.
Ah: Pişmanlık anlamında söylenir; ah.	Alıp: Alp.	Altın: Altın.
Ahırı: Sonra.	Alphatar: Tüccar.	Altın-kömöş: Altın gümüş.
Ak: Ak, beyaz.	Alıs: Uzak.	Altmış: Altmış.
Ak-: Akmak.	Alıs-alıs: Uzak uzak.	Altmışınısı: Altmışınıcı.
Akbuzat:	Alışlık: Mesafe.	Al-yal: İleri geri.
Akıl: Akıl.	Alış (1): Alış.	Amanat: Emanet.
Akkoş: Kuğu.	Alış (2): Arkadaş.	Ana: İşte.
Aklık: Aklık.	Alış-: Mücadele etmek.	

Añğarmaştan: Birdenbire.	Aëroport: Havaalanı.	Aşahı: Arası.
Añı: Onu.	Arpa: Arpa.	Aşıq: Acele etmek.
Añkı-: Buram buram kokmak.	Art (1): Art, arka, geri.	Aşıq: Fazla.
Ankı-tiñkë: Şaşkınca.	Art-: Artmak.	Aşkı-: Coşmak.
Añla-: Anlamak.	Artıq: Fazla.	Aşkın-: Coşmak.
Añra: Ahmak.	Artıl-: Dolup taşmak, Fazla gelmek, aşmak.	At (1): Ad, isim.
Antına: Söz.	Artılış: Geçit.	At (2): At.
Ap-ak: Apak, Bembeyaz	Artistka: Artist.	At-: Atmak, atılmak.
Apay: Abla.	Artlı: Devamlı.	Ata: Baba.
Apay-ağay: Ana baba.	Aryak: Karşı.	Ata-baba: Ata.
Apay-Yiñge: Abla yenge.	Aş(ı)rav: Ehlileştirme.	Ataka-: Saldırmak.
Aprël: Nisan ayı.	As-: Açmak.	Ataklı: Ünlü.
Aptıra-: Şaşırarak.	Aş-: Açmak.	Atap yöröt-: Çekmek.
Ar-: Yorulmak.	Aş: Alt, aşağı.	Atay: Ata.
Ara: İki şeyi ayıran yer, ara.	Aş-: Asmak.	Atay-ağay: Ata.
Arba: Araba.	Aşaban: Ağa.	Atay-olatay: Ata.
Arba-: Büyülemek.	Aşav: Yabani.	Atkar-: Ödemek.
Argı: Diğer, karşı taftaki.	Asfalt: Asfalt.	Atkar-: Yerine getirmek.
Argımağ: Argımağ atı.	Asıq: Açık.	Atkuda: Nereli.
Arı: Fazla.	Asıl-: Açılmak.	Atla-: Atlamak.
Arı-: Yorulmak.	Aşıl: Çok güzel ve değerli; soylu.	Atlan-: Binmek.
Arık (1): Arık.	Asıl-: Sürülmek.	Atlant: Ata binen kişi.
Arık (2): Güçsüz.	Asır: Kuru.	Atlı: Atlı.
Arıp-talğan: Yorulup tükenmek.	Aşiv: Asma.	Atlıq-: Atılmak.
Arıslan: Aslan.	Aşkı: Anahtar.	Attır-: Attırmak.
Arıv-talıv: Yorulmak.	Aşkıhız: Açtırmamak.	Av: Aşmak.
Arqa: Arka, sırt.	Aslıq: Açlık.	Av-: Avlamak.
Armit-armit: Uzantı.	Asman: Gökyüzü.	Av: Tuzak.
Arna-: İthaf etmek.	Aşt: Alt.	Av-: Yıklamak.
	Aştı-öske kil-: Altı üstüne gelmek.	Avans: Avans.
	Aştı-öske: Alt üst.	Avaz: Ses.
	Aş(1): Aşmak.	Avıl: Köy.
		Avıldaş: Hemşeri.
		Avır (1): Ağır, çetin, zor.

Avırır: Hastalık.	Azamat: Saygınlık, itibarlı kişi.	Balkış: Parlaklık.
Avız: Ağz.	Azap: Azap.	Balkıt-: Parlatmak.
Avızlıkla-: Gemlemek.	Azarın-: Yalvarmak.	Ballada: Batı şiirinde efsanemsi, masalımsı, çoğu zaman acıklı, kimi zaman gülünç olayları, söylenti niteliğindeki eski hikâyeleri işleyen; 3 uzun 1 kısa bentten oluşan bir nazım biçimi ve türü.
Avızlıklı: Ağzlıklı.	Azaş: Adaş.	Balsık: Balçık.
Avtomat: Otomobil.	Azat: Hür, özgür.	Balta: Balta.
Ay (1): Korku ya da şaşkınlık halinde söylenen ünlem.	Azatlık: Özgürlük.	Bar- (1): Gitmek, varmak.
Ay (2): yılın on iki bölümünden her biri.	Azgın: Azgın.	Bar (1): Var, mevcut.
Aya-: Acımak.	Azım: Adım.	Bar (2): Bütün, tüm.
Ayağüre: Ayaküstü.	Aziya: Asya.	Bar- (2): Yetmek.
Ayağ: Ayak.	Azna: Hafta.	Bara-bara: Gide gide, vara vara.
Ayağ-Çul: El ayak.	Baba: Ata.	Barı: Sadece.
Ayanıs: Zavallı.	Babay: Dede.	Barıbër (1): Yine de, bununla birlikte.
Ayaž: Ayaz, bulutsuz, açık.	Bağmsı: Büyücü.	Barıbër (2): Hepsi.
Aygır: Aygır.	Bağla-: Bağlamak.	Barıhı: Hepsi, tamamı, bütünü.
Ay-hay: Korku ya da şaşkınlık halinde söylenen ünlem, ay.	Baha: Değer.	Barlık (1): Varlık, var olma durumu.
Ayırılıv: Ayrılma.	Bahadır: Bahadır.	Barlık (2): Bütün, tüm.
Ayırılman-: Farklılaşmak.	Bahalavsı: Değer belirleyici.	Barsa: Hepsi, tamamı, bütün.
Ayış: Asıl.	Bahır: Zavallı.	Baş-(1): Basmak.
Ayiv: Ayı.	Bağ-: Bakmak.	Baş-(2): Çıkmak.
Ayka- (1): Karıştırmak.	Bakıylık: Sonsuzluk.	Baş-(3): Ezmek.
Ayka- (2): Sallamak.	Baksa: Bahçe.	Baş-(4): Gidermek.
Aykalıp-aykalıp: Savrulmak.	Bal kıort: Bal arısı.	
Ay-koyaş: Ay güneş.	Bal: Bal.	
Aylı: Aylı.	Bala Sağ: Çocukluk.	
Až: Az.	Bala: Çocuk.	
Aзақ: Son.	Bala: Küçük erkek ya da kız.	
	Balağ: Pantolon gibi kıyafetlerin paçası.	
	Bala-sağa: Çocuk çocuk.	
	Balık: Balık.	
	Balkı-: Parlamak.	

Başıl-(1): Basılmak.

Başıl-(2): Dinmek.

Başıv: Tarla, ekilen yer, ekilen toprak.

Başkınsı: Baskıncı.

Baş (1): Baş, kafa.

Baş (2): Yöneticiler.

Başak: Başak.

Başkort: İdil –Ural bölgesinde bulunan bir Türk boyu olan bir Türk boyunun adı, Başkurt.

Başkortsı: Başkurtça.

Başla-: Başlamak.

Başlık: Yönetici.

Bat-: Batmak.

Bata: Dua.

Batır: Cesur, yiğit.

Batırlık: Yiğitlik.

Batırzarzan–batır: Yiğitlerden yiğit.

Batşa: Padişah.

Batşalık: Padişahlık.

Bav: Bağ.

Bavır: Bağır.

Bavlı: Bağlı.

Bayı-: Batmak.

Bayka-: İncelemek.

Baylık: Zenginlik.

Bayrak: Bayrak.

Bayram it-: Bayram etmek.

Bayram: Bayram.

Bazalı: Monlu Böryen

Sırlı böryen adlı şiirde geçen

Bazla-: Parıldamak

Bazlap-: Parlamak.

Baznat: Kahraman.

Beğër: Gönül.

Beğërhëzlëk:

Merhametsizlik.

Behes: Bahis.

Behlëven: Pehlivan.

Behët: Baht, mutluluk; şans; kismet.

Behëtlië: Mutlu.

Behët-şatlık: Mutluluk.

Bele: Bela.

Belki: Belki.

Bende: Kul.

Bepke: Kaz.

Bepës: Bebek.

Bereket: Bereket.

Bevëlt-: Sallandırmak.

Beyen it-: Beyan etmek.

Beygë: Yarış.

Beyhëz: İpsiz.

Beylen-: Bağlanmak.

Beyët: Hikâye.

Bıga: Buna.

Bıgavlan-: Kelepçelenmek.

Bıl: Bu.

Bılay: Böyle.

Bılbıl: Bülbül.

Bına: İşte.

Bınan: Buradan.

Bınav: İşte.

Bında: Bu yerde, burada.

Bındağı: Buradaki.

Bınday: Bunun gibi.

Bını: Bunu.

Bısraq: Çamur.

Bısraqlık: Kirlilik.

Bısrat-: Kirletmek.

Bıtbıldık: Bildircin.

Bıv- (1): Bağlamak.

Bıv- (2): Boğmak.

Bıv- (3): Sıkmak.

Bıv-(3): Kısmak.

Bıvat: Asır, yüzyıl.

Bıvıl-: Kesilmek.

Bıvın: Kuşak, nesil.

Bıvırlık: Boğmalık.

Bıyıl: Bu yıl.

Bıhisap: Hesapsız.

Bik: Çok, pek, fazla, gayet.

Biklë: Kilitli.

Bikle-: Kapanmak.

Bil: Bel.

Bildele-: Belirlemek.

Bilev: Kundak.

Bilgë: Belirti.

Bilkey: Endişe.

Bilën: Korku.

Bir-: Vermek.

Birgë: Bu taraftaki.

Birëge: Şu yere.

Birlë: Beri.

Birleş- (1): Karşılık

vermek.

Birleş-: Tereddüt etmek.

Birtեն-: Yanmak.

Bismillahlı: Bismillahlı.

Biş: Beş.

Biş: İp.

Biş: Kıl

Bişev: Beş.

Bişek: Memleket.

Bišten: Kıl.

Bit (1): Elbette,
muhakkak, tabii ki;
şüphesiz, mutlaka.

Bit (2): Yüz, bet; beniz.

Bithēzlēk: Utanmazlık.

Bitlev: Yüz.

Bitlēk: Maske.

Bize-: Süslemek.

Bizek: Süs.

Bizmen: Kantar.

Bizrek: Sıtma.

Bēl-: Bilmek.

Bēlek: Bilek.

Bēlēm: Bilim.

Bēlēmlē: Bilimli.

Bēlēv: İdrak.

Bol: Zenginlik.

Bolğavır: Karışık.

Bolloğ: Bolluk, zenginlik.

Boloğhonop: Keyfi
kaçmak.

Boloğhoy: Huzursuz.

Bolon: Çayır.

Bolot: Bulut.

Borq-: Püskürtmek.

Borol-: Bürülmek.

Boroloş: Kıvrım.

Boron: Önce.

Boron-Boron: Eski eski.

Boronğo: Eski.

Boronğoloğ: Eski.

Borsol-: Endişelenmek,
kaygılanmak.

Boşor-: Pusmak.

Botaq: Dal.

Boyoğ-: Efkârlanmak.

Boyoğ: Efkârlı.

Boz: Buz.

Bozlavıq: Buz katmanı.

Bozlo: Buzlu.

Bozoğloğ: Fenalık.

Bögöl-: Bükülmek,
eğilmek, kıvrılmak.

Bögön: Bugün.

Böl-: Bölünmek.

Böldör-: Harap etmek.

Börk-: Sarmak.

Börkö-: Püskürtmek.

Börköl-: Püskürtmek.

Börköt: Kartal.

Börkötsö: Kartalcı.

Börköv: Bunaltma.

Börtek: Küçük.

Börtök: Parça.

Böryen: Bir Başkurt
boyunun adı.

Böt- (1): Bitirmek.

Böt- (2): Bitmek.

Böte: Bütün, her, tam.

Bötebēz: Hepimiz.

Bötöl-: Tamamlanmak.

Bötöröl-: Tamamlanmak.

Böyök: Büyük.

Böyöklök: Büyüklük.

Bēr az: Biraz.

Bēr qayza: Hiçbir yerde.

Bēr kēmge: Hiç kimse,
bir kimse.

Bēr ni tügēl: Bir şey
değil.

Bēr: Bir

Bērē: Biri.

Bēr-bēr (1): Arka arkaya.

Bēr-bēr (2): Bir bir.

Bēr-bērēhē: Birbiri.

Bērem – herem: Kısım
kısım.

Bērev (1): Biri, birisi.

Bērev (2): Birlikte.

Bērey: Herhangi bir,
herhangi.

Bēрге: Birlikte, beraber.

Bēрге-bēрге: Birlikte.

Bērgēnem: Biriciğim.

Bērēhē: Birisi.

Bērēk-: Birikmek.

Bērēn-bērē: Birisinden
biri.

Bērēncē: Birinci.

Bērni: Biri.

Bērse: Birlikte, bir.

B�r�k: Aynen.	Butal: Mermer gibi (mezar taşı vs) zeminlere yazı yazmaya yarayan ve kolay solmayan bir cins m�reккеp.	B�y�kl�k: Y�celik.
B�r�k: L�tfen.	Butay: Deve yavrusu.	B�y�v: Dans.
B�r�zem: Beraber.	Buvın: Nesil.	B�y�y-b�y�y: Hareket etmek.
B�r�zml�k: Birlikte.	Buy: boy, kenar, etraf, �evre.	B�z: Biz.
B�r�zen b�rg�nem: Biriciğim.	Buya-: Boyamak.	B�z-b�z: Biz biz.
B�r�zen-B�r: Birdenbire.	Buy-hın: Boy pos, endam.	B�zz�: Bizi.
B�sen: Saman.	Buyhondor-: Egemenlik altına almak.	B�zz�k�: Bizimki.
B�senl�k: Samanlık.	Buyı: Boyunca	B�zz�n�: Bizim.
B�sens�: Ekin bi�enler, ekinci.	Buyın: Boyun.	Da: Da/de, d�hi.
B�ş-: Olgunlaşmak, pişmek.	Buyla (1)-: Boylu boyunca hareket etmek.	Dağa: Nal.
B�ş�k: Beşik.	Buyla- (2): Uzanmak.	Dağav: Almanya'da bulunan toplama kampı.
B�ş�r-(1): Pişirmek.	Buylap: Boyunca.	Dahi: Dahi.
B�ş�r-(2): oldurmak.	Buylat-: Uzattırmak.	Dahil�k: D�hilik.
B�ş�r�l-: Pişirilmek.	B�ges: �zel isim.	Dala: Bozkır.
Buğay: Muhtemelen, herhalde.	B�lek: Hediye, armağan.	Dan: şan.
Bul- (1): Bulmak.	B�l�ş-: Paylaşmak.	Danla-(1): şanlandırmak.
Bul- (2): Gitmek.	B�r�: Kurt.	Danla-(2): Yaymak.
Bul- (3): Olmak, meydana gelmek.	B�ten: Başka.	Danlı: şanlı.
Bulat: �elik.	B�tense: Başkası.	Darıv: İla�.
Bulmuş: Olay.	B�y�-: Oynamak, dans etmek.	Darya: Derya, deniz.
Buran: Karlı fırtına, boran.	B�y�-: Oynamak.	Dastan: Destan.
Buranlı: Karlı.	B�ye: Kısarak.	Dav: Kavga.
Buraźna: Saban izi.	B�y�k: Y�ksek.	Dava: Deva.
Burıs (1): Bor�.	B�y�k-b�y�k: Y�ksek y�ksek.	Davam it-: Devam etmek.
Burıs (2): G�rev.		Davam: Devam.
Burza: Kirli su.		Davıl: Fırtına, tufan.
Buş: Boş.		Daysa: Toprak y�neticiliği.
		De: da/de, dahi.
		Defter: Defter.
		Derığa: Yazık.

Derrev: Bir kez.

Dert: Dert, sıkıntı.

Dert-darman: Dert derman.

Dertlen-:

Heyecanlanmak, coşmak, canlanmak; heveslenmek.

Dev: Dev.

Devlet: Devlet.

Devër: Devir, zaman.

Diavana: Divane.

Dim-dim: Tıp-tıp.

Din: Din.

Diñgëz: Deniz.

Diñgëz-argımaç:

Denizati.

Diplomat: Diplomat.

Divana: Divane.

Divar: Duvar.

Doğa: Dua.

Donya: Dünya.

Doşman: Düşman.

Döbör-şatır: Çatır çutur.

Döldöl: Tulpar at.

Dömöktör-: Öldürmek.

Dörle-: Coşmak.

Dörös: Dürüst, doğru.

Drama: Drama.

Dumbıra: Dombıra, telli saz biçiminde çalgı.

Duş: Dost.

Duş-iş: Eş dost.

Duşlık: Dostluk.

Dürt: Dört.

Ecel: Ecel.

Eger: Eğer, şayet.

Ehîret: Ahiret.

Ėhë-Yiy: Hmm.

Ekiyet: Masal.

Ekrën: Yavaşça.

Ėkvator: Ekvator.

Ėl-: Çabuk hareket etmek.

Ėl-: Hızlıca hareket etmek.

Elë: Şimdi, şu an; henüz.

Elden-elë: Sık sık.

Elifba: Alfabe.

Ėlëk: Önce.

Elle: Ya da, yoksa acaba.

Elmisak: İlk çağdan beri.

Emme: Ama, fakat.

Emër: Emir.

Eñgeme: Konuşma.

Ėñër: Alacakaranlık.

Ėpilog: Yazınsal bir yapıtın sonuç bölümü, olayın bir sonuca ulaştığı bölüm, sondeyiş.

Epkeley: Yalaka.

Er: Serzeniş.

Ėrge: Etraf.

Erhëzlen-: Arsızlanmak.

Ėrkël-: Dolup taşmak.

Erëm: Pelin çiçeği.

Erñë-: Sızlamak.

Es-: Esmek.

Ės: İç, yürek.

Esë-: Mayalanmak.

Ese: Anne.

Eşer: Eser, yapıt.

Esir it-: Esir etmek.

Esir: Esir, tutsak.

Ėskëlëk: Sarhoşluk.

Ėşhöyer: Çalışkan.

Ėşle-: İşlemek.

Ėşsë: İşçi.

Evliye: Evliya.

Evliyelëk: Evliyalık.

Evërmen: Gulyabani.

Evvel: Evvel.

Ėy: Ey, birine seslenildiğinde söylenen ünlem.

Ėye: Sahip.

Ėyerlë: Eyerli.

Eylen-: Dönmek.

Eylen-beylen-: El ele tutuşmak.

Eylendër-: Döndürmek.

Eyt-: Söylemek.

Eytërhëñ: Sanki.

Eytëv: Söz.

Eyze-: Göndermek, sevk etmek.

Eyze: Haydi.

Eyzevsë: Çıkmak.

Eyzük: Lütfen.

Ėz: İz.

Ezebiyet: Edebiyat.

Ezem: İnsan, âdem, kişi.

Ėzle-: Aramak.

Ezër: Şimdi.

Ezërle-: Hazırlamak.	Ġem: Gam, kaygı.	Göp: Çok.
Facıge: Facia.	Ġemlë: Kederli.	Gör-: Gürlemek.
Fani: Fani.	Ġereset: Kasırğa.	Görle-: Gür gür etmek.
Farman: Ferman.	Ġesker: Asker.	Göröl-: Gürüldemek.
Faşıst: Faşıst.	Ġevher: Cevher.	Gërmaniya: Almanya.
Faşıstik: Faşıst.	Ġeybet: İftira.	Gëroy: Kahraman.
Fatihalar bir-: Fatihalar okumak.	Ġeyëplë: Suçlu.	Ġümër: Hayat, ömür.
Fayza: Fayda.	Ġeyret: Gayret.	Ġümër: Ömür.
Fehëm: Ders.	Ġeyyer: Çalışkan.	Ġümër-Ġümërge: Her vakit, her zaman, daima.
Feķet: Fakat.	Ġezet: Adet.	Ġümër-Ġümërlëk: Ömürlük.
Feręšte: Melek.	Ġeziz: Aziz.	Ġümërlëk: Ömür boyunca, sonsuza dek.
Figël: İş.	Ġezël: Adil.	Güye: Sanki.
Film: Film.	Ġezëlhëzlëk: Adaletsizlik.	Güzel: Güzel.
Finiş: Son.	Ġezëllëk: Adillik.	Güzellëk: Güzellik.
Fiza kıl-: Feda etmek.	Ġına: Dek, kadar da/de küçültme anlamı katar.	Gëv: Durmaksızın.
Fizakerlëk: Fedakârlık.	Ġifrit: Şeytan.	Gëvëlde-: Giv giv etmek.
Fëķer: Fikir.	Ġilëm: İlim.	Gëvle-: Durmaksızın.
Frits: Frits.	Ġilëmlëk: Âlimlik.	Habaķ: Ders, tecrübe.
Fërma: Firma.	Ġimn: Marş.	Haban: Saban.
Front: Cephe.	Ġiz-: Gezmek.	Habantur: Hasat bayramı.
Fëstival: Festival.	Ġël: Her zaman.	Habantuy: Sabantoy.
Fëvral: Şubat.	Ġëlen: Daima.	Ĥafa: Endişe, korku.
Ġalem: Alem, dünya.	Ġëne(2): Sadece, yine.	Haġal-: Gözetlemek.
Garmoniya: Akordeon.	Ġonah: Günah.	Haġayzi: Kulaklarını dikmek.
Garmun: Akordeon.	Ġorur: Gurur.	Haġın-: Özlemek, hasret çekmek; özlemle yâd etmek.
Ġaşıķ: Âşık.	Ġöl: Gül.	Haġıvıv: Özlemek.
Ġazap: Azap.	Ġöl-baķsa: Gülbahçe.	
Ġazaplan-: Azaplanmak.	Ġölge: Gölge.	
Gazon: Kovan.	Ġölleme: Gül demeti.	
Ġecep: Tuhaf.	Ġöl-seske: Gül çiçek.	
Ġeveyëp: Acayip.	Ġöltle-: Aniden tutuşmak.	
Ġefü it-: Affetmek.		
Ġelemet: Alamet.		

Hağış: Özlem, hasret, keder.

Hain: Hain.

Hağ Tegele: Hak Teâla.

Hağ Tegele: Hak Teâla.

Hağ(1): Değer.

Hağ(1): Hak.

Hağ(2): Doğru.

Hağ(2): Gerçek.

Hağ(3): Değer.

Hak: Duyarlı, hassas, sezgisi güçlü.

Hağallı: Sakallı.

Hağına: İçin.

Hağında: Hakkında.

Hakim: Hakim, hükmeden.

Hağla-: Saklamak, sakınmak, korumak.

Hağlı: Haklı.

Hağlık: Doğruluk.

Hağsı: Bekçi.

Hağsıl-: Dikkat etmek.

Hal- (2): Salmak, göndermek, kazımak.

Hal-(1): Koymak, yerleştirmek.

Hal-(3): Bırakmak.

Hal-(4): Kurmak.

Hal-(5): Yüklemek.

Haldat: Asker.

Haldırt-: Koydurtmak.

Hağlık mekelé: Atasözü.

Hağlık: Halk.

Haman: Sürekli.

Haman-haman: Sürekli, hemen hemen.

Hamıs: Namus.

Handık: Sandık.

Handuğas: Bülbül.

Handuğashı: Bülbüllü.

Hanlı: İtibarlı.

Hanlık: Hanlık.

Harap: Harap.

Haray: Saray

Harı: Sarı.

Harık: Ahmak kişi için söylenir.

Has: Has.

Haslık: İntikam.

Hat: Mektup.

Hat-: Satmak.

Hat-heber: Mektup haber.

Hatıl-: Satılmak.

Hativ: Satmak.

Hatlık: Hain.

Hatta: Hatta bile, dahi.

Hav: Sağlıklı.

Hava: Gökyüzü, hava.

Havbullaş-: Vedalaşmak.

Havım: Süt sağma.

Havlık: Sağlık.

Havmı-havmı: Sağ mı sağ mı.

Havmıhıgız: Merhaba.

Havzır-: Dolmak.

Hay: Bir ünlem, ay.

Hay-haylaş-: Hayt hayt diye bağırarak.

Hayık-: Sığılaşmak.

Hayın: İsimlerden ve -gan ekli fiillerden sonra “her” anlamını bildiren edat.

Hayla-: Seçmek.

Hayra-: Ötmek.

Hayran: Hayran.

Hayraş-: Ötüşmek.

Hayrat-: Öttürmek.

Hayrav: Kuş için ötmek.

Hayt-hayt: Hayt hayt, bir tür seslenme.

Hazina: Hazine.

Heber: Haber.

Heber-hetër: Haber.

Heberleş-: Haberleşmek

Hebersë: Haberci.

Hecet: İstek, hacet.

Heşiket: Hakikat.

Hel: Hal, durum, takat.

Helder-Ehvelder: Hal.

Helek: Helak.

Heleket: Felaket.

Helel tir: Alın teri.

Helel: Helal.

Helhëret:

Güçsüzleştirmek.

Helhëz: Halsiz.

Hem: Ve.

Hemmebëz: Hepimiz.

Hemmehë: Hepsisi.

Her bër: Her bir.	Heyërlë: Hayırlı.	Hıyalbike: Hayal.
Her bërë: Her biri.	Hezër: Şimdi.	Hıyalıy: Hayali.
Her këm: Herkes.	Hezërgë: Şimdiye kadar.	Hıyanat: İhanet.
Her saq: Her zaman.	Hıbay: Süvari.	Hıyın-: Sığınmak.
Hereket: Hareket.	Hıbızgı: Düdük.	Hız-(1): Sızmak.
Herëf: Harf.	Hıgı-: Çıkmak.	Hız-(2): Yok olmak.
Hes: His.	Hıқта-(1): Sessizce ağlamak.	Hızat: Sınır.
Hesis: Nefret.	Hıқта-(2): Ezmek.	Hızğan-(1): Bütün gücüyle çalışmak.
Het: Sınır.	Hıqtav: Sessiz ağlamak.	Hızğan-(2): Kolları sıvamak.
Heter: Bela getiren, felaket getiren, kötü şey, acayip.	Hılıv: Güzel.	Hızık: Çizik.
Heter: Hatır, mazi.	Hılıvzarzan-hılıv: Güzellerden güzel.	Hızıl-(1): Çizilmek.
Hetfe: Parlak.	Hımaq: Gibi.	Hızıl-(2): Üzölmek.
Hetire: Hatıra.	Hın (1): Heykel.	Hızlan-(1): Çizmek.
Hetlë: Sınır çizgisi.	Hın (2): Beden, insan gövdesi, boy pos.	Hızlan-(2): Sızlanmak, üzölmek.
Hetërle: Hatırlı.	Hın-: Kırmak.	Hızlanıv: Sızlanma.
Hetërlet-: Hatırlatmak.	Hına-: Sınamak.	Hızırt-: Çalmak.
Hevëf: Bahtsızlık, kaza bela.	Hınav: Sınav.	Hibë-: Saçmak.
Hevëf-ıhafa: Bahtsızlık.	Hındırırılık: Kırmak.	Hibër-: Yaymak.
Hevëf-ıhesret: Hasret.	Hınlı: Güzel vücutlu.	Hibës: Hapis.
Hevëf-ıheter: Kaza bela.	Hınsıl: Önceden.	Higëz: Sekiz.
Hevëflen-: Üzölmek.	Hıpırt-: Sıvışmak.	Hıkeyet: Efsane, rivayet.
Hevkeş: Sığır sürmek için kullanılan söz. Ho ho.	Hır: Kırışıklık.	Hikmet: Hikmet.
Heybet: Güzel, iyi, hoş.	Hırğalaq: Tümsek.	Hil: Sessiz.
Heykel: Heykel.	Hırt: Arka, sırt.	Himmet: Anlam.
Heyle qor-: Kumpas kurmak.	Hıt-: Ezmek, basmak.	Hıñ-: Canlılığını yitirmek.
Heyle: Kumpas.	Hıv: Su.	Hın: Sen.
Heyle-mekër: Hile fenalık.	Hıvıq: Soğuk.	Hınë: Seni.
Heyër: Hayır.	Hıvıt-: Dinlendirmek.	Hıñe: Sana.
	Hıy-: Sışmak.	Hınhëz: Sensiz.
	Hıyal: Hayal.	Hınëñ: Senin.
	Hıyalbay: Hayal.	

Hip-: Saçmak.	Höcüm it-: Hücüm etmek.	Hulş: Nefes.
Hiregey-: Seyrelmek.	Höcüm: Hücüm, saldırı.	Hulqıl-: Sızlamak.
Hirës: Kötülük.	Höner: Hüner.	Huñ: Sonra, son.
His: Hiç.	Hör: Özgürlük.	Hunar: Av.
His: His, duygu.	Hör-: Sürmek.	Hunarsı: Avcı.
Hisap: Hesap.	Hör-: Sürmek.	Huñga: Geç.
Hişken-: Sıçramak.	Hörenle-: Bağırma.	Huñgı: Sonra.
Hiż-: Hissetmek.	Hörenlev: Çağırma.	Huñla-: Gecikmek.
Hiż-: Sezmek.	Hörlögöv: Sürünme.	Hur-: Çıkarmak.
Hiżgër: Hassas.	Hörlök-: Yıkılmak.	Hur: Dev.
Hëlkë-: Silkelemek.	Hörmet: Hürmet.	Hurpa: Çorba.
Hëlkevës: Elek.	Höröm: İs.	Huş: Hoş.
Hëlte-: Vurup yıkmak.	Höt: Süt.	Huşlaş-: Hoşlanmak.
Hëñ-: Sinmek, nüfuz etmek.	Höy-: Sevmek.	Huyërtaş: Kaldırım taşı.
Hëñkët-: Gizlemeye çalışmak	Höyekhëz: Kemiksiz.	Huż-(1): Çekmek.
Hëñlë: Kız kardeş.	Höykömlö: Hoş.	Huż-(2): Söylemek.
Hoğon-: Elden yemek.	Höyle-: Söylemek.	Huż-(3): Uzatmak.
Hoqlan-: Büyülenmek.	Höylerlëk: Anlatmalık.	Huza-huza-: Uzaya uzaya.
Hoqlanıv: Büyülenmek.	Höyleş-: Konuşmak anlaşmak.	Huzıl-: Bir yere uzanmak, uzanıp yatmak.
Hoquq: Hukuk.	Höyöklö: Sevimli.	Hüge-Hüge: Saça saça.
Hoquqlı: Hukuklu.	Höyön-: Sevinmek.	Hün-: Sönmek.
Homay: Hüma kuşu.	Höyöv: Sevgi.	Hürël-: Sönmek.
Homğol: İnce.	Höyövsë: Seven.	Hüt-: Sökmek, çözmek, açmak.
Homğoldarzan-homğol: İncelerden ince.	Höyre-: Sürmek.	Hütël-: Sökülmek.
Horaş-: Sormak.	Huca: Hoca.	Hüz: Söz.
Horat-: Sordurmak.	Huğar-: Sulamak.	Hüzlë: Sözlü.
Horav: Soru.	Huğarıl-: Sulanmak.	Hüzlëlek: Sözlülük.
Hożay: Allah.	Huğış: Savaş.	Hëz: Siz.
Hożur: Huzur.	Huqır: Kör.	Hëzge: Size.
Hożurlıq: Huzurluk.	Hul: Sol.	Hëzmet: Hizmet, iş.
	Hula-: Solumak.	Hëzzë: Sizi.

İbır-sıbr: Ufak tefek.

İği-zığı: Paldır küldür.

İlas: Şahin.

İlav: Kızak.

İlımık: Yosun.

İñgay: Taraf.

İñgayza: Yolunda.

İñğıraş-: İnlemek.

İñğır-şıñğır: Sızlamak.

İntıl-: Şahlanmak.

İntıla-: Çekilmek.

İnyı: İnci.

İnyı-gevher: İnci cevher.

İrgı-: Atılmak.

İrgırğa: Sıçramak.

İrim: Kuyu.

İrıś: Mutluluk.

İrıś-ķot: Kısmet ve kut.

İrıv: Soy.

İsın: Gerçek.

İsınbarlık: Gerçeklik.

İsın-ısın: Gerçek.

İsınlap: Gerçekten.

İşkın-: Elinden bırakmak.

İşan-: İnanmak.

İşanıś: İnanç.

İşık: Işık.

İtırğan-: Tiksilmek.

İval-: Ayrılmak.

İzan: Sınır.

İzğır: Çok sert.

İblis: Şeytan.

İblislěk: Şeytanlık,
kötülük.

İcad: İcat.

İğelěklě: Kutsallık.

İğen-: Eğilmek.

İğen: Ekin.

İğezek: İkiz.

İhe: İse.

İhlas: İhlas.

İhlaşlan-: Temiz yürekli
olmak, açık yürekli
olmak; riyasız olmak.

İhlaşlık: İhlaşlık.

İhtıyar: İhtiyar, yaşlı.

İk-: Ekmek.

İkě: İki.

İken: Mış, miş.

İkenlěk: Hikaye.

İkev: İkişer.

İkevhě: İkisi.

İkevlep: Birlikte, ikisi.

İkhěz-sikhěz: Uçsuz
bucaksız, engin, sınırsız.

İkěle: İki.

İkělete: İki kat.

İkmek: Ekmek.

İkěnsě: İkinci.

İkě-Ös: İki üç.

İl: Memleket, vatan, halk.

İla-: Ağlamak.

İlahi: İlahi, tanrısal.

İlahi: İlahi.

İlahilik: İlahilik.

İlahiyet: İlahiyat.

İlap-hıkta-: Ağlamak.

İlay-: Ağlamak.

İldě-köndö: Vatanı günü.

İlgezek: Alçakgönüllü.

İlgizer: Gezgin.

İlham ses-: İlham
vermek.

İlham: İlham.

İlhamlı: İlhamlı.

İlhöyerlěk:
Vatanseverlik.

İlěk: Karaca.

İl-ķorzo: Memleket
halkı.

İllě: Elli.

İlěm: Gönül alıcı, güler
yüzlü, hoş tavırlı;
alçakgönüllü.

İlěm: İlim.

İlerte: Uyurgezer.

İlsě: Elçi.

İlt-: Götürmek, iletmek.

İm-: Emmek.

İman: İman

İmanhız: İmansız.

İmanhızlık: İmansızlık.

İmanlı: İmanlı.

İmen: Meşe.

İmgekle-: Zahmet
çekmek.

İměn bul-: Emin olmak.

İměn: Emin.

İměn-aman: Kazasız
belasız.

İmsek: Süt bezi.

İñ(1): En, geniş.

İñ(2): Omuz.	İrkën: Engin, geniş, büyük.	İz-: Ezmek.
İn-: İnme, düşmek.	İrkënle-: İlgi göstermek.	İzgë: Kutsal, mukaddes.
İnanıs: İnanış.	İrkënlëk: Bolluk.	İzgëlerzen-izgë: Kutsallardan kutsal.
İnanıv: İman etme.	İrmën	İzgëlëk: Kutsallık.
İñbaş: Omuz.	İrët-: Eritmek.	İzëv: Sömürme.
İñë-buyı: Eni boyu.	İrte: Sabah, erken.	Ķabat: Tekrar, kez, defa, yeniden, daha.
İndë: Şimdi, şuan, şu vakitte.	İrtën: Yarı.	Ķabatlan-: Tekrarlanmak.
İñ-iñ: En en.	İrtengë: Yarınki.	Ķabın-: Parlamak.
İñkëş: Yaban arısı.	İrtën-Kisën: Sabah akşam.	Ķabırğa: Kaburga.
İñle-: Genişlemek.	İrtük: Sabah vakti.	Ķabız-: Yakmak.
İñle-: İnletmek.	İr-uzaman	Ķabul: Kabul.
İñlep-buylap: Enine boyuna.	İr-yëgët: Er yiğit.	Ķağa-kağa: Vura vura.
İñre-: Hıçkıra hıçkıra ağlamak.	İs-: Esmek.	Ķağıl-: Sokulmak.
İnsaflık: İnsaflık.	İs: Hatıra.	Ķağın-: Çırpamak.
İñëş(1): Başlangıç, giriş.	İsen: Sağ.	Ķağış: Çan
İñëş(2): Küçük dere, çay.	İske al-: Hatırlamak.	Ķağış-: Çırpamak.
İñşalla: İnşallah.	İske tös-: Hatırlamak.	Ķağız: Kâğıt.
İntëk-: Eziyet çekmek.	İskër-: Eskimek.	Ķaharman: Kahraman.
İpkënlëk: Arazilik.	İsëm: İsim.	Ķaharmanlık: Kahramanlık.
İr: Er, yiğit.	İşër-: Sarhoş olmak.	Ķak-(1): Kakmak.
İr-at:	İstelëk: Anı.	Ķak-(2): Çırpamak.
İre-: Erimek.	İstelëk: Hatıra, anı, eski günlerden kalan şeyler.	Ķak-(3): Kırpmak.
İremel	İstelëklë: Akılda kalan.	Ķakşarlık: Kakma işi.
İrk: Kudret.	İş: Eş.	Ķal-: Kalmak.
İrëk: Özgür, özgürlük.	İşëk: Kapı.	Ķala: Şehir.
İrke: Sevgili, sevilen.	İşël-: Yıkılmak.	Ķaldır-: Kaldırmak.
İrëkhëzle-: Özgürlüğü kısıtlamak.	İşët-: İşitmek.	Ķalın: Kalın.
İrkël-: Aşmak.	İşëv: Yüzme.	Ķalış-: Geri kalmak.
İrëklë: Özgür.	İt-: Etmek, yapmak, kılmak.	Ķalıv: Kalmak.
	İtël-: Edinmek.	Ķalk-(1): Yükselmek.

Ꞑalk-(2): Çıkmak.	Ꞑara-: Bakmak.	Ꞑařgar üzen: Kaşgar suyolu.
Ꞑalk-: Kalkmak.	Ꞑara: Kara.	Ꞑat: Kat.
Ꞑalka: Kalkan.	Ꞑarağay: Çam ağacı.	Ꞑat-: Vurmak.
Ꞑalkın-: Harekete geçmek, yükselmek.	Ꞑarağız: Bakış.	Ꞑatı: Sert.
Ꞑalkıvlık: çıkıntı, yükselti, tepe.	Ꞑara-horo: Kara kuru.	Ꞑatil: Katil.
Ꞑaltıran-: Silkinmek.	Ꞑara-kaşı: Karşılıklı.	Ꞑatlam: Katman.
Ꞑam-: Kuşatmak.	Ꞑaramak: Bakışına göre.	Ꞑatlan-: Çabalamak.
Ꞑamalıv: Kuşatma.	Ꞑarañğı: Karanlık.	Ꞑatlık: İp.
Ꞑamař-: Kamaşmak.	Ꞑarañgılık: Karanlık.	Ꞑatlı-kaatlı: Katlı.
Ꞑamařtır-: Kamaştırmak.	Ꞑarap(1): Gemi	Ꞑatlılık: Riyasızlık.
Ꞑamavza: Kuşatma.	Ꞑarap(2): Hava aracı.	Ꞑatnař-: Katılmak.
Ꞑamğak: Çakırdiken.	Ꞑarařkı: Gölge.	Ꞑatorga: Zindan.
Ꞑamır: Hamur.	Ꞑarař: Bakış	Ꞑay: Hangi.
Ꞑamıř: Kamış.	Ꞑarař-: Bakışmak.	Ꞑaya: Kaya.
Ꞑamsı: Kamçı.	Ꞑarařlı: Bakışlı.	Ꞑayav: İğne.
Ꞑan-: Doyurmak.	Ꞑarat-: Bakmak.	Ꞑayğı: Kaygı, keder.
Ꞑan: Kan.	Ꞑaravıl: Nişancı.	Ꞑayğı-ħesret: Kaygı hasret.
Ꞑanat: Kanat.	Ꞑar-Buran: Kar fırtına.	Ꞑaygır-: Endişelenmek.
Ꞑanat-: Kanatmak.	Ꞑarıř: Karış.	Ꞑayhı: Hangi.
Ꞑanathız: Kanatsız.	Ꞑarlı: Karlı.	Ꞑayın: Akağaç, huş(ağacı); kayın.
Ꞑanatlan-: Kanatlanmak.	Ꞑarluğas: Kırılmağıç.	Ꞑayınlık: Kayınlık.
Ꞑanatlı: Kanatlı.	Ꞑarřı al-: Karşılamak.	Ꞑayır-: Koparmak.
Ꞑaňgırıř-: řařtırmak.	Ꞑarřı: Karşı.	Ꞑayna-: Kaynamak.
Ꞑanikul: Tatil.	Ꞑarřılıkka karşı: Karşı karşıya.	Ꞑaynar: Öfkeli.
Ꞑanlı: Kanlı.	Ꞑart: İhtiyar, yaşlı.	Ꞑayra-: Bilemek.
Ꞑanun: Kanun.	Ꞑarta: Harita.	Ꞑayt-: Döndürmek, dönmek, geri dönmek.
Ꞑap: Tam.	Ꞑarvan: Gemi.	Ꞑayza: Nerede.
Ꞑapıl: Birdenbire.	Ꞑarvanharay: Kervansaray.	Ꞑayzan: Nereden.
Ꞑapka: Kapı.	Ꞑas-: Kaçmak.	Ꞑazak: Kazak milleti.
Ꞑapla-: Kaplamak.	Ꞑasan: Ne zaman.	Ꞑeben: Saman yığını.
Ꞑar: Kar.	Ꞑař: Etraf.	
Ꞑara yağ-: Yas tutmak.	Ꞑařavay: Geniş kızak.	

Keher: Kahır.	Keherl�: Kahırlı.	Kek�k: Guguk kuşu.	Kem: Eksik.	Keme: Gemi.	Kemit: Komedi.	Ke�es: Danışma.	Kerek: Gerek.	Kes�b�	Kesk�ne: K�çük.	Keve�m: Kavim.	Key�l-: Yoldan �ıkmak.	Kezer: Değer, kıymet.	Kezim: Eski.	Kez�rl�: Kıymetli, değerli, sevgili.	Kezerle-: Değer vermek.	Khl	Kıl(1): Tel.	Kıl(2): Kıl�ık.	Kıl: Kıl.	Kıl-: Yapmak, etmek, işlemek.	Kıldı kırk yar-: Kılı kırk yarmak.	Kılđan: Yaban buğdayı.	Kılıs: Kılı�.	Kıl-kumız: Tel topuz.	Kıl-sım: Tel kablo.	Kilt: Pır.	Kımız: Kısırak s�t�nden yapılan i�ecek.	Kımşanmaysa,	Kın: Bel	Kına(1): Dek, kadar, da/de k��cultme anlamı katar.	Kına(2): Gibi.	Kına(3): Yine.	Kı�ğırav: �ıngırak.	Kıp-kıv: Tin tin.	Kır(1): Kır.	Kır(2): Cephe, kenar.	Kır-: K��c�msemek.	Kırđız: Kırgız.	Kırđı: �evre.	Kırđs: Ele ge�meyen, yabani.	Kırk b�r�ns�: Kırk birinci	Kırk ik�ns�: Kırk ikinci.	Kırk �s�ns�: Kırk �c�nc�.	Kırk: Kırk.	Kırkđp alın-: Koparılmak.	Kırđlas: Oyuklu.	Kırđlı: Kenarlı; oyuklu.	Kırđmıřka: Karınca.	Kırđs-: Basmak.	Kırđıl-: Kesilmek.	Kırđ: Kırđ.	Kıv-: Kovalamak, Kovmak.	Kırđak: Funda.	Kırđa-kırđa: Kuru kuru.	Kırđaklık: �alı.	Kıvan-: Sevinmek.	Kıvandır-: Kıvan�landırmak.	Kıvanıs: Kıvan�, sevin�, mutluluk.	Kıvış: �adır.	Kıvış-Teylep: �adır.	Kıy-: Kesmek.	Kıyak: Yaprak.	Kıyalat-: Eğriltmek.	Kıyđr: Keskin.	Kıyđk: �atı.	Kıyıl-: Koparılmak.	Kıyınlık: Zorluk.	Kıyıv: Kahraman, korkusuz.	Kıyşa-: Eğilmek.	Kız: Kız.	Kız-: Kızışmak.	Kızar-: Kızarmak.	Kızđkđn-: Heveslenmek.	Kızıl: Kızıl.	Kızır-: Gezmek.	Kız-kırk: Gelin kız.	Kil-: Gelmek, ulaşmak.	Kilesek: Gelecek.	Kilm�şek: Ecnebi.	Kil�n: Gelin.	Kil�ş-: Dost olmak.	Kil�ş: Gibi.	Kilt�r-: Getirmek.	Kimmet: Kıymet.	Kim�r-: Kemirmek.	Ki�n: Geniş, engin.

Kiñlök: Enginlik, genişlik.	Ƙolas: Kulaç.	Ƙoş: Kuş.
Kinoręcissěr: Yönetmen.	Ƙolhoz: Kolhoz. Sovyetler Birliği'nde	Ƙot: Kut, uğur.
Kinye: En küçük kardeş.	tarım kooperatifi,	Ƙotƙo: Korku.
Kip-: Kurumak, nem	Ƙolon: Tay.	Ƙotla-: Kutlamak.
kaybetmek, su	Ƙolonsaƙ: Yeni doğmuş	Ƙotlo: Kutlu.
kaybetmek.	tay.	Ƙotol-: Kurtulmak.
Kir-: Açmak.	Ƙomandır: Kumandan.	Ƙotor-: Kudurmak, çoşmak.
Kirė: Geri.	Ƙomartƙı: Miras.	Ƙoy-: Dökmek.
Kirėlep-huzıl-: Gerilip	Ƙompozitor: Besteci.	Ƙoyaş: Güneş.
uzanmak.	Ƙonon: Yırtıcı hayvan	Ƙoyaşlı: Güneşli.
Kiś-(1): Kesmek.	Ƙontslagěr: Toplama	Ƙoymaƙ: Gözleme.
Kis-(2): Vazgeçmek,	kampı.	Ƙoyol-: Koyulmak.
geçmek.	Ƙor-: Kurmak.	Ƙoyon: Kasırğa.
Kis: Akşam.	Ƙor-: Kurmak.	Ƙoyon-: Yıkanmak.
Kiskė: Akşam vakti.	Ƙoral: Silah.	Ƙoyor: Denize
Kisěr-: Geçmek.	Ƙorban: Kurban.	dökölmek.
Ƙissa: Ders çıkarılması	Ƙorğaqħı-: Kurumak.	Ƙozğon: Kuzgun.
gereken anlatı, olay.	Ƙoro: Kuru.	Ƙöbö: Ihlamur ağaçından
Kiśėv: Kesme.	Ƙoroƙ: Kement.	yapılan kap.
Kit(2): Uçmak.	Ƙorol-: Kurulmak.	Ƙöl-: Gülmek, kahkaha
Kit-: Gitmek.	Ƙororloƙ: Kurmalık.	atmak.
Kizėv: Salgın hastalık.	Ƙoros: Çelik.	Ƙöle-köle: Güle güle.
Kėlděr-Kėlděr: Kitir kitir	Ƙorot-: Kurutmak.	Ƙöles yözlö: Güler yüzlü.
Kėlem: Kilim.	Ƙorov: Kurmak.	Ƙöles: Güleç, gülyüzlü.
Kėm (2): Kim, kimse.	Ƙort(1): Kurt.	Ƙölöş: Gülüş.
Kėmděr(1): Kimdir.	Ƙort(2): Arı.	Ƙömbeż: Gökkubbe.
Kėmděr(2): Birisi.	Ƙorzaş: Akran.	Ƙömöş (1): Gümüş.
Kėmu: Biri.	Ƙos-: Yağmak.	Ƙömöş (2): Saf, temiz.
Kėne: Yine.	Ƙosaƙ: Kucak.	Ƙön: Gün.
Ƙobayır: Kahramanlık	Ƙosaƙla-: Kucaklamak.	Ƙöndöz: Gündüz.
destanı.	Ƙosmos: Evren.	Ƙönleş-: İmrenmek.
Ƙol: El.	Ƙosor-: Kucaklamak.	Ƙönön-tönön: Gece
Ƙolax: Kulak.	Ƙosoy: Kucaklamak.	gündüz.

Könsığış: Doğu.	Ķözret: Kudret, güç.	Ķursıla-: Savunmak.
Könyaq: Güney.	Ķër-: Girmek.	Ķustı: Küçük erkek kardeş.
Köpe – köndöz: Güpegündüz.	Ķrepost: Kale.	Ķuş-(1): Emretmek.
Köreş-: Mücadele etmek.	Ķërpëk: Kirpik, göz.	Ķuş-(2): Koşmak.
Köreş: Mücadele.	Ķëşë(2): Küçük.	Ķuş-(3): Birleştirmek.
Köreşë: Savaşçı.	Ķëşe(1): Cep.	Ķuş-(4): Koymak.
Körmel-: Düğümlemek.	Ķëşkey: Küçücük, küçük, minicik.	Ķuş: Dost.
Kört: Yoğun kar.	Ķëşkëne: Küçücük.	Ķuşımta: Nakarat.
Kös – ker: Güç.	Ķëşë: İnsan, şahıs, adam, kişi insanoğlu.	Ķuşkan-: Eklenmek.
Kös: Güç, kuvvet, takat.	Ķëşlëk: İnsanlık.	Ķuy- (2): Koymak, yerleştirmek.
Kös-ħel: Güç kuvvet.	Ķubış-: Katmak.	Ķuy-(1): Bırakmak.
Köskë: Güç.	Ķul oso: El ucu.	Ķuy-(3): Germek.
Kös-ķëvet: Güç kuvvet.	Ķul: El.	Ķuy: Muhakkak.
Köslö: Güçlü.	Ķulasa: Çark.	Ķuyan: Tavşan.
Köt-: Beklemek, olmasını veya gelmesini beklemek.	Ķulğa-ķul: El ele.	Ķuz: Köz.
Kötöp-ķötöp: Bekleye bekleye.	Ķumız: Kopuz.	Ķuzğal-: Canlanmak, hareketlenmek.
Kötöv: Sürü.	Ķumta: Kap.	Ķuzğat-: Oynatmak, kımıldatmak, yaratmak.
Köy (2): Ninni.	Ķun-: Konmak.	Ķuzı: Kuzu.
Köy (3): Ses.	Ķunaq: Misafir.	Ķuzlan-: Közlenmek.
Köy(1): Ezgi, nağme, melodi.	Ķundır-: Kondurmak.	Kübe: Ot yığını.
Köyermen: Fanatik, hayran.	Ķup-: Ayrılmak.	Kübele-: Demet yapmak.
Köyle-: Terennüm etmek, melodilendirmek, ahenklendirmek.	Ķup-: Kopmak.	Kübëhën-: Kabarmak.
Köylerlëk: Söylemelik.	Ķuptarıl-: Kopartılmak.	Kübëk: Köpük.
Köyör-: Hasretle beklemek.	Ķuray: Adını kuray bitkisinden alan ve Başkurt halkının milli çalgısı olan bir müzik aleti, kuray.	Kügülen: Taze ot.
Köz: Sonbahar.	Ķurq-: Korkmak.	Kük sitë: Gökyüzü
Közgö: Ayna.	Ķurpı: Ekin.	Kük yözö: Gökyüzü.
	Ķursaq: Kukla.	Kük(1): Gök, gökyüzü.
	Ķursal-: Korumak.	Kük(2) Gibi,...benzer,...şeklinde.
		Kük(2): Boz.

Kükre-: Gürüldemek,
kükremek.

Kükrek: Göğüs.

Kükrek: İç.

Kükrep-têtre-:

Kükremek.

Kükret-: Kükretmek.

Kükrev: Kükreme.

Kükşel: Mavi

Kül: Göl.

Küleğe:

Kümekle-: Toplamak.

Kümër: Kömür.

Künël: Gönül, ruh
dünyası; hissiyat.

Künëllë: Gönüllü.

Küp (1): Çok.

Küp (2): Uzun müddet.

Küpmë: Çok mu, ne
kadar, ne ne miktarda.

Küpër-: Köpürmek.

Küptë: Çoğu.

Küpten: Çoktan, uzun
zamandır, çoktandır.

Kür-: Görmek, bakmak.

Kürk: Görkem, güzellik.

Kürkë: Güzellik.

Kürkem: Görkemli.

Kürklë: İhtişamlı.

Kürën-: Görünmek.

Kürëneklë: Ünlü.

Kürşë: Komşu.

Kürëştër-:

Karşılaştırmak.

Küs-: Göçmek.

Küser: Eksen.

Küstenes: Hediye.

Küşëk-: Sırlısklam
olmak.

Küter-: Kaldırmak.

Küterël-: Yükselmek.

Küz hal-: Göz dikmek.

Küz yeş: Gözyaşı.

Küz: Göz.

Küzlë: Gözlü.

Küzle-: Gözlemek.

Küz-yeş: Gözyaşı.

Ķëvet: Kuvvet.

Këvëk: Gibi.

Këy-: Giymek.

Këyëk: Vahşi hayvan,
yabani hayvan.

Këyëz: Keçe.

La: da/de, dahi.

Lavrëat: Kazanmak.

Leğnet: Lanet.

Lekin: Lakin.

Levkë-: Alevlenmek.

Lëğënda: Efsane.

Ëlëk: Önce.

Madonnahı

Mahir: Mahir.

Maşsus: Mahsus.

Maşsat: Amaç.

Maşta-: Övmek.

Maştav: Methedici.

Mal: Servet.

Malay: Erkek çocuk,
oğlan.

Mal-tıvarı: Çiftlik
hayvanları.

Mamıķ: Pamuk.

Manas: Manas.

Mandolina: Mandolin.

Mañlay: Alın, ön yüz.

Marş: Marş.

Mart: Mart ayı.

Matur: Güzel, göze güzel
görünen, hoş.

Maturlıķ: Güzellik.

Mavıgıv: Arzulu.

May: Mayıs ayı.

Mayaķ: Dağın zirvesi.

Mayla-: Yağlamak.

Maylı: Yağlı.

Mayzan: Meydan.

Mecbür it-: Etmek.

Meğenehëz: Anlamsız.

Meger: Şayet.

Meğere: Mağara.

Meğrifet: Marifet.

Meğrur: Mağrur.

Meşşer: Mahşer.

Mekë: Üstteki delik.

Mekër: Kötülük.

Mekër-heyle: Hile.

Mektep: Okul.

Mel: Zaman, çağ, dönem.

Memleket: Memleket.

Meñgë: Sonsuz, ebedi.

Meñgäläk: Sonsuzluk, ebedi.
Meñgä-meñgä: Sonsuzluk.
Mereke: Komik.
Merhemet: Merhamet.
Merhemetlä: Merhametli.
Mertebe: Mertebe.
Mesele: Mesele, sorun.
Mesëmë: Cadı
Mezek: Gülünç.
Mezhiye: Methiye.
Mıltık: Tüfek.
Mihnet: Mihnet, eziyet.
Millet: Millet.
Milli: Milli.
Millimëtr: Milimetre.
Million: Milyon.
Min: Ben.
Miñe: Bana.
Minëkë: Benimki.
Minëñ: Benim.
Minut: Dakika.
Misevle-: Koşumlamak.
Missiya: Görev.
Mizgël: Mevsim.
Mën-(1): Çıkmak, binmek.
Mën-(2): Çıkmak.
Mëñ: Bin.
Mëndër-: Bindirmek.
Mënen: İle.
Mëner: Biner.

Mënerlegen: Binlerce.
Mëñlë: Binli.
Mëñ-mëñ: Bin bir, binlerce.
Moğayın: Görünen o ki.
Mohtac: Muhtaç.
Moñ: Sıkıntı, keder, kaygı, gam.
Moñ-darya: Dert denizi.
Moñdaş: Derttaş.
Moñ-hağış: Sıkıntı özlem.
Moñhov: Kaygılı.
Moñhoz: Dertsiz.
Moñlo: Dertli.
Morat: Murat, istek.
Mosolman: Müslüman.
Motlak: Mutlak.
Möğcize: Mucize.
Möhebbet: Sevgi, beğeni duygusu.
Möhemmet: Muhammet.
Möhit: Muhit.
Möhör: Mühür.
Mökeddes: Mukaddes.
Möldöreme: Tıklım tıklım, aşırı.
Mölk: Mülk.
Mömkin: Mümkün.
Mömkinlëk: Mümkünlük.
Möyöş: Köşe.
Mul: Bol, çok.
Mullık: Bolluk.

Mëyën: Beyin.
Ëñë: Küçük erkek kardeş.
Nağışla-: İşlemek.
Nahak: Haksız.
Nağodka: Buluş.
Nam: Nam.
Namıs: Namus.
Namışhız: Namussuz.
Namışlı: Namuslu.
Nasip: Nasip, kismet.
Navrız: Nevruz.
Naz: Naz.
Nazla-: Nazlanmak, Nazlandırmak.
Nazlı: Nazlı.
Necëske: Adice.
Nefret: Nefret.
Nek: Tam.
Neme: Şey.
Neşël: Nesil.
Nezëkey: Nazik.
Nıgın-: Güçlenmek.
Nıq: Sağlam.
Nıqış: Azimli.
Nıqlık: Sağlamlık.
Ni barı: Topu topu.
Ni: Ne.
Nigëz: Temel.
Nihayet: Nihayet.
Nindeg (1): Kim bilir.
Nindeg (2): Nasıl
Nindeg(3): Neler.
Nindeg(4): Sadece.
Niñe: Neden.

Nise(1): Kaç kez.	Oran: Çağrı.	Ölgör-: Kavuşmak, yetişmek.
Nise(2): Nice.	Oranıl-: Çağrılmak.	Ölke: Şehir, memleket.
Nisäk: Nasıl.	Organ: Vurmak.	Ölken: Büyük, ihtiyar.
Nişle-: Ne yapmak.	Orsoq: İğ, eğirmen.	Ölöş: Pay.
Niyet: Niyet.	Os: Uç.	Ömmet: Ümmet.
Nizamlı: Nizamlı.	Os-: Uçmak, hareket etmek.	Ömöt: Ümit, umut.
Nizer: Neler.	Oshoz: Değer.	Ön (1): Ön.
Nēmēt: Alman.	Osxon: Kıvılcım.	Ön (2): Harf.
Nökte: Nokta.	Osşos: Uçak.	Öñ: İn.
Nēske: İnce.	Osla-: Elle tutmak.	Ön: Ses, seslenme.
Nuca: Sıkıntı.	Osop-yělē-: Coşup esmek.	Öndeş-: Seslenmek.
Nur: Nur, ışık.	Osra-: Rastlamak.	Öndeşēv: Seslenme.
Nurlı: Nurlu.	Osraqlı: Olaylı.	Öndev: Sesleniş.
O: Bir ünlem.	Osraşıv: Uçmak.	Önhöz: Sessiz.
Obraz: Sembol.	Ošta: Usta.	Öp-ör yañı: Yepyeni.
Ocmağ: Cennet.	Ostoğo: Parça.	Ör-yañı: Yepyeni.
Odissēy: Odysseia ya da Odesa Homeros'un ünlü destanlarından biridir.	Oşo: Şu.	Ös: Üç.
Ofoq: Ufuk.	Oşondağı: Şuradaki.	Ös-dürt: Üç dört.
Okēan: Okyanus.	Ot-: Öğrenmek.	Ösev: Üçer.
Okop: Siper.	Oya: Yuva.	Ösön: İçin.
Oqopta: Silahlı.	Oyaq: Yuva.	Ösönsö: Üçüncü.
Oqşa-: Benzemek.	Oyathız: Utanmaz.	Öşt: Üzeri, üst.
Oqşat-: Benzetmek.	Oyathızlıq: Utanmazlık.	Öştel: Masa.
Olaq-: Kaybetmek.	Oyoş-: Uyuşmak.	Öştön: Üstün.
Olatay: Büyükbaba.	Oyot-: Uyumak.	Öt-: Ütmek.
Olğaş-: Yükselmek.	Oзақ-oзақ: Uzak uzak.	Öy: Ev.
Olo-: Ulumak.	Ozat-: Uğurlamak.	Öylö: Evli.
Olo: Yüce, büyük.	Ozatıv: Uğurlama.	Öyör: Sürü.
Olpat: Güzel.	Ozon: Uzun.	Öyöröl-: Savrulmak.
Onot-: Unutmak.	Ozo-on: Uzuun.	Öyren-: Öğrenmek.
Onotol-: Unutulmak.	Ölesey: Büyükanne.	Öz-: Bölmek, kesmek, parçalamak.
Onta-: Ufalamak.	Ölgö: Örnek.	Özgölen-: Parçalanmak.

Özöl-: Parçalanmak, kopmak, kesilmek, bölünmek, kırılmak.	Rıza: Rıza.	Sal (1): Çok eski, ihtiyar, yaşlı.
Özzör-: Zorla çektirmek.	Rızık: Rızık.	Sal (2): Ağarmış, rengi kaçmış, kır.
Pak: Pak, temiz.	Roman: Roman.	Salğı: Orak.
Palaç: Ceza.	Rota: Rota.	Sallan-: Saçına sakalına ak düşmek.
Par: Çift.	Röhset it-: Müsaade etmek.	Sana: Kar kızağı.
Parlap-parlap: Çift çift.	Rëspublika: Cumhuriyet.	Sañkı-: Yankılanmak.
Paytehët: Payitaht.	Ruğ: Ruh.	Sañ-Tuzan: Toz.
Peyğember: Peygamber.	Ruhi: Ruhi, ruhsal olan.	Sap-(1): Çarpışmak.
Peyğemberlëk: Peygamberlik.	Rëvolutsionër: Devrimci.	Sap-(2): Geçmek.
Pionër: Öncü.	Ës: İç, içinde.	Sap-(3): Hızlı koşmak.
Pirat: Korsan.	Ës-: İçmek.	Sap: Şan.
Poçta: Posta.	Ëşë: Sıcak.	Sapkın: Haberci.
Podpolyëla: Yasa dışı faaliyet.	Sabınlık: Ekin tarlası.	Sapsı-: Tepinmek.
Polk: Alay.	Sabı-: Koşmak, koşuşturmak.	Saptarı: Hızlıca koşan bir hayvan.
Poëma: Manzum hikâye.	Sabıv: Darbe.	Sara: Çare.
Poska: Un.	Sabıy: Çocuk.	Sarıf it-: Sarfetmek.
Poyezd: Tren.	Saf(1): Saf, temiz.	Sarsa-: Susamak.
Prëmiya: Ödül.	Saf(2): Saf, taraf.	Sasşav: Hava.
Përsonac: Karakter.	Saflandır-: Temizletmek.	Sat: Tam.
Përspektiva: Manzara.	Saflık: Saflık, temizlik.	Satkı: Kıvılcım, şerare.
Puşka: Hilekâr, düzenbaz.	Sağır-: Çağırarak.	Savaplı: Sevaplı.
Rab: Rab, Allah.	Sağıştırıv: Karşılaştırmak.	Saya: Atak.
Rayon: Bölge.	Sağ (1): (Ömür için) Dönem, çağ, vakit, zaman.	Sayalık: Ataklık.
Rehet: Rahat, refah.	Sağ (2): Sürekli.	Sayındır-: Yıkanmak.
Rehmet: Teşekkür etmek.	Sakır-: Çağırarak.	Saykal-: Çalkalanmak.
Rehmet: Teşekkür etmek.	Saklı: Kadar.	Saykal-: Dalgalanmak.
Ressam: Ressam.	Sakma: Kaldırım taşı.	Saykaldıra-: Savurmak.
Ërgele-: Çevresini dolamak.	Sakım: Kilometre.	Secde: Secde.
	Sak-Sak: Zaman zaman.	Sefer: Sefer.
		Seğet: Saat.

Seġet-minut: Saat-dakika.	Sıñ: Çın, çınıltı sesi.	Skripkalıġ: Kemanlık.
Seġre: Bozkır.	Sıñğırla-: Çın çın etmek.	Sëkund: Dakika.
Selem: Selam.	Sıñgır-sıñgır: Şingır şingır.	Sëlle: En son dönem.
Selemet: Selamet.	Sıñla-: Çınlamak.	Sëñle-: Çın çın etmek.
Semrëġoş: Anka kuşu.	Sıñlat-: Çınlattmak.	Sobġanalla: Süphanallah.
Señġelde-: Sallanmak.	Sıñlı: Çınlı.	Soġor: Çukur.
Señġeldek: Salıncak.	Sıñra-: Çınlamak.	Soġor-saġır: Tepe bayır.
Señkëldev: Çengildeme.	Sıñrav: Turna.	Soldat: Asker.
Sepe-: Tokatlamak.	Sıñray-sıñray: Çınlamak.	Sor: Bir tür kısa kuray.
Ses: Saç.	Sıñ-sıñ: Çın çın etmek.	Sorna-: Sarmak.
Ses-: Yaymak, saçmak.	Sıpsıġ: Serçe.	Sovët: Sovyet.
Sesen: Ozan	Sıraġ: İnce ağaç parçası.	Sönki: Çünkü.
Seske at-: Çiçek açmak.	Sırma-: Sarmak.	Söy-: Havaya fırlatmak.
Seske: Çiçek.	Sır-sır: Çır çır.	Sëprek: Paçavra.
Seskelë: Çiçekli.	Sır-sıv: Gürültü patırtı.	Sër: Sır, gizem.
Seslë: Saçlı.	Sigën: Sınır.	Sërlë: Sırlı.
Seyeset: Siyaset.	Siġri: Sihir.	Sërleş-: Sır vermek.
Seyesmenlik	Sik: Hudut.	Sër-yomġaġ: Sır.
Seyesmenlëk:	Sikhëz: Sınırsız.	Sssr: Sovyetler Birliġi
Seyër: İlginç.	Siñërtke: Çekirge.	resmî adıyla Sovyet
Sıbıġ: Çubuk.	Sirat küpër: Sırat köprüsü.	Sosyalist Cumhuriyetler
Sıbırtġı: Kamçı.	Sirëk: Çeyrek.	Birliġi kısaca SSCB veya
Sıġanaġ: Kaynak.	Sirt-: Zıngırdatmak.	Sovyetler.
Sıġar-: Çıkarmak.	Sirëv: Asker.	Ëste-: İstemek.
Sıġır: Çıkrık.	Sis-: Çözmek.	Studënt: Öğrenci.
Sıġış: Doġuş.	Sisël-: Çözölmek.	Sudta: Divan.
Sıġıv: Yara.	Sit (1): Kenar, kıyı.	Suġ: Kuş
Sıġ-: Çıkmak.	Sit (2): Kenar çizgisi.	Suġış: Gaga.
Sıġ-: Çıkmak.	Sit (3): Yabancı.	Sukmar: Topuz.
Sılbır: Zincir.	Sit-yat: Yabancı.	Sulpı: Süs.
Sılt-: Şırıldamak.	Sizem: Arazi.	Sum-: Dalmak.
Sıltıraş-: Şırıl şırıl etmek.	Skripka: Keman.	Sükë-: Yontmak.
Sıltır-sıltır: Şingır şingır		Sülder: Bozkır.
		Süp: Çöp.

Ėsev: İçmek.	Şıkhız: Şekilsiz.	Şunday: Şöyle, böyle, şunun gibi.
Söv: Şşşş ağlamayı ya da susmayı bildiren söz.	Şıp: Birden.	Şunhız: Onsuz.
Ėş: İş, görev.	Şırlık: Sık ormanlık.	Şunı: Şunu.
Şagir: Şair.	Şırşı: Çam ağacı.	Ėt-: İtmek.
Şahit: Şahit, tanık.	Şıya: Kar altına inen su.	Ėt: Köpek.
Şahmat: Şahmat.	Şıyık: Koyu.	Ta: Da/de bağlacı.
Şahmat: Şahmat.	Şıyıkşalı: Sıvı.	Taba alma-: Bulamamak.
Şaltıra-: Çınlamak.	Şıyla-: Vij etmek.	Tabak: -e doğru.
Şapırt-: Abartmak.	Şifa: Şifa.	Taban: Ayaktabanı.
Şarap: Şarap.	Şigri: Şiir	Taban: Doğru.
Şarına,	Şigriyet: Şiir.	Tabıl-: Bulunmak.
Şarla-: Çağlamak.	Şigriyetlë: Şiirli.	Tabın-: Tapınmak.
Şaş-: Coşmak.	Şikëllë: Gibi.	Tabınıv: Bağlanmak.
Şat: Mutlu, mesut, hoşnut, sevinçli.	Şişme: Çeşme.	Tabış: Buluş.
Şatlık: Mutluluk.	Ėşle-: İşlemek.	Tabış-: Karşılaşmak.
Şav-gör: Gürültü.	Şom: Uğursuzluk.	Tağan: Direk.
Şavla-: Çınlamak.	Şombay: Sinsi.	Tağat-: Dağıtmak.
Şavlı: Gürültülü, uğultulu.	Şomlo: Uğursuz.	Tağı: Tekrar, yine, tekrardan, yeniden, hala.
Şav-şıv: Hengâme.	Şomloğ: Kötülük.	Tak-: Takmak.
Şayan: Muzip, şakacı, oyunbaz.	Şoñkar: Akdoğan.	Tal-(1): Dalmak.
Şaytan: Şeytan.	Şögöl: Meşguliyet.	Tal-(2): Yorulmak, bitap düşmek.
Şecere: Şecere.	Şökör: Şükür.	Tal: Söğüt, salkım söğüt, dal.
Şefek: Şafak, tan.	Şököran kıl-: Şükretmek.	Talant: Yetenek.
Şefket: Şefkat.	Ėşsen: Çalışkan.	Talap: Talep.
Şehir: Şehir.	Ėşsenlëk: Çalışkanlık.	Talavısı: Talayan, talamak isteyen kişi.
Şelkëm: Tutam.	Şëşe: Şişe.	Talgın: Ağır, yavaş hantal.
Şem: Mum.	Şuğa: Şurada.	Talım: Obur
Şemehe: Hâki yeşil.	Şuğalır: Şu.	Talisman: Tılsım.
Şevle: Gölge.	Şuk: Yaramaz.	
Şevrekey:	Şul: Şu.	
Şıbırla-: Ter dökmek.	Şulay (1): Şöyle, böyle.	
	Şulay (2): Bu şekilde.	
	Şunda: Şurada.	

Tallık: Dal.	Tap (2): Tam, net; denk, eşit.	Taş-toş: Taş.
Talpın-: Çırpınmak.	Tap töşör-: Kaybetmek.	Tatın-: Anlaşmak.
Tam-: Damlamak.	Tapkır: Kez, defa.	Tatır: Su ya da topraktaki tuz.
Tam-: Damlamak.	Tapşır-: Hakkını vermek.	Tëatır: Tiyatro.
Tamaq: Mide.	Tar: Dar.	Tatıvlıq: İyi geçinme.
Tamam: Tamamen	Tara-: Taramak.	Tatlı: Tatlı.
Tamamlan-:	Taraf: Taraf.	Tav: Dağ.
Tamamlanmak.	Taral-: Yayılmak, saçılmak.	Taviş: Ses.
Taman: Tam.	Tarat-: Yaymak, dağıtmak.	Tav-taş: Dağ taş.
Tamaşa: Görünüş, gösteri.	Tarhın-: Üzülmek.	Tav-tav: Dağ dağ.
Tamğa: Damga.	Tarın-: Gelmek.	Tav-urman: Dağ orman.
Tamır: Damar.	Tarih: Tarih.	Tav-urmanlı: Dağ ormanlı.
Tamsı: Damla.	Tarhal-: Dağılmak.	Tay-: Caymak.
Tamuq: Cehennem.	Tarlav: Tarla.	Taya-: Dayanmak.
Tañ at-: Tan atmak.	Tarlavıq: Dar dağ boğazı.	Tayaq: Destek.
Tañ kaldır-: Şaşırtıp kalmak.	Tarlık: Darlık.	Tayanıs: Dayanak
Tañ: Tan, şafak.	Tarmaq: Budak.	Taypıl-: Sapmak.
Tanav: Burun.	Tarmaq-tarmaq: Dal dal.	Tay-tulaq: Tay.
Tanhıq: Arzu etme.	Tart-: Çekmek, germek.	Taza: Taze.
Tañhılıv: Tan güzeli.	Tartıl-: Gerinmek.	Tazar: Temiz.
Tanı-: Tanımak.	Tartıv: Taşıma.	Te: de, da bağlacı.
Tanış: Tanıdık.	Tartkılaş-: Mücadele etmek.	Tebiget: Tabiat.
Tank: Tank.	Tarttır-: Çektirmek.	Teftilev:
Tankist: Tankçı.	Taşla-: Büklüm büklüm yapmak.	Teger-: Yuvarlanmak.
Tantana it-: Bayram etmek.	Taş: Taş.	Tegeren-: Yuvarlanmak, dönmek.
Tantana: Gösteri.	Taş-: Taşmak.	Tegermes: Tekerlek.
Tap- (1): Aşırı bağlanmak, tutulmak.	Taşkın: Taşkın, sel.	Teğeyënle-: Tayin etmek.
Tap (1): Leke.		Tehët: Taht.
Tap- (2): Bulmak.		Telmeryën: Yeşil kurbağa.
		Ten: Ten.

Teñke: Altın veya gümüş para, lira.	Tıngı: Huzur.	Tik (2): Fakat.
Teñrë: Tanrı.	Tıngıhız: Huzursuz.	Tiklëm: Kadar.
Tentërekle-: Takatsızca yürümek.	Tıngıhızlıq: Huzursuzluk.	Tikten: Aynı.
Tep-: Ezmek.	Tınp torğohož: Tükenmez.	Tikteš: Önemsiz.
Terbiyele-: Eğitmek.	Tınıs: Sakin, sessiz, sessizce.	Tilmër-: Sızlanmak.
Teren: Derin.	Tınıslan-: Sessizleşmek.	Tilërt-: Delirtmek.
Terte: Ağaç.	Tıñla-: Dinlemek.	Timër: Demir.
Tesbiğ: Dua.	Tıñla-: Dinlemek.	Tiñ: Denk, eşit;
Tetëldë-: Durmaksızın konuşmak.	Tınlıq: Sessizlik.	Tin: Para.
Tev: Önce.	Tıptın: Sessiz sessizce.	Tiñhëz: Eşsiz.
Tevekkelle-: Azmetmek.	Tıptıp: Tıp tıp. Yansıma ses.	Tiñle-: Eşit sayma.
Tevgë: İlk.	Tırım-tırağay: Apar topar.	Tiñlëk: Eşitlik.
Tevlep: Günlük olarak.	Tırmaş-: Tırmanmak.	Tıp-: Atmak.
Tevtormoş: İnsanlığın ilk çağları.	Tırna-: Tırnaklamak.	Tıp-: Yakalanmak.
Tevtöyek: İlk mesken.	Tırnaq: Tırnak.	Tipe – tiñ: Tam denk.
Tezre: Pencere.	Tış: Dış.	Tir-: Dağıtmak, yaymak
Tıgıl-: Kısılmak.	Tışavlan-: Ayakları bağlanmak.	Tirë: Deri.
Tıgıldır-: Tıktırmak.	Tıv(1): Doğmak.	Tir: Ter.
Tıgılış: Kalabalık.	Tıv(2): Görünmek, başlamak.	Tirbel-: Sallanmak.
Tıgılış-: Tıkışmak.	Tıvımsı: Doğuş.	Tirbet-: Sallatmak.
Tıgız: Sık.	Tıvzır-: Doğurmak.	Tirek: Ağaç, Kavak ağacı.
Tıl: Cephe artları.	Tıy-: Engellemek.	Tirele-: Çevrelemek.
Tılkı-: Söylemek.	Tıyğılız: Sınırsız.	Tire-yaq: Etraf.
Tılsım: Tılsım, büyü, sihir.	Tız-: Ovuşturmak.	Tištër: Akran.
Tım-: Dinmek.	Ti-: Demek.	Tişëk: Budak.
Tın(1): Nefes, nefes alma.	Tibëş-: Atmak, atışmak.	Tişëktaş: Ural Dağ eteğinde bulunan bir kayanın adı.
Tın(2): Sessiz, sakın,	Tigëz: Eşit.	Tişëk-toşoq: Delik deşik.
Tın-: Nefes almak.	Tik (1): Sadece.	Titul: Unvan.
		Tiz: Tez, çabuk.
		Tizlëk: Tezlilik.
		Tiz-tiz: Çabuk çabuk.

T�k-: Dikmek.	Torġanı: Hepsi	T�be-: G�z dikmek, bakışlarını y�neltmek.
T�ke: Dikey.	Torġonloġ: Durgunluk.	T�bek: B�lge, semt.
T�kle-: Dikmek.	Torġoz-: Ayaġa kaldırmak	T�bel-: G�z dikmek.
T�l: Dil.	Tormoş: Hayat, yaşam.	T�k�r-: T�k�rmek.
T�l-: Dilmek, kesmek.	Torna: Turna.	T�lk�: Tilki.
T�lek: Dilek.	Toronbaş: Yanmış odun parçası.	T�n (1): Gece.
T�lh�z-�nh�z: Dilsiz harfsiz.	Tororloġ: Yaşamalık.	T�n (2): Kuzey.
T�lmer: S�ylev.	Toroşlo: Denk.	T�nyak: Kuzey.
Togro �al-: İhanet etmemek.	Torov: Durma.	T�p: Dip.
Togro(1): D�r�st.	Tor-royġ: Turna sesi, yansıma s�zc�k.	T�ph�z: Dipsiz.
Togro(2): Has.	Toroyk: Nişan.	T�pk�l: İ�.
Togroloġ: Doġruluk	Tot: İntikam.	T�ps�k: K�l.
Toġan-: Yanmak.	Tot-: Tutmak.	T�p-t�z: D�md�z.
Toġandır-: Yakmak.	Totaş-(1): Katılmak.	T�r-: Sarmak, d�rmek.
Tolġahız: Huzursuz.	Totaş-(2): Tutulmak.	T�rki: T�rk.
Tolom: �rg�l� uzun sa�, sa� �rg�s�.	Totaş: S�rekli.	T�rlen-: �eşitlenmek.
Tolpar: K�heylan, tulpar atı.	Totaştır-: Baġlamak.	T�rl�: �eşitli, farklı, t�rl�.
Tomala-: Kapatmak.	Totġahız: Huysuz.	T�rl�-t�rl�: T�rl� t�rl�.
Toman: Duman.	Totġarlık: Engelleme.	T�r�l-: Asılmak.
Tomanlık: Dumanlık.	Totġon: Tutsak.	T�r�n-: B�r�nmek.
Tomboyok: Beyaz nil�fer.	Totġonloġ: Tutsaklık.	T�rt-: D�rtmek.
Tomra: Sıkıntılı, bunlu (g�n), bunaltıcı.	Toton-: Tutunmak.	T�rt�-: Sa�mak.
Ton-: Bulanık olmak.	Totonoş-: Tutuşmak.	T�ş: Renk.
Tonsoġtor-: Yok ettirmek.	Totoş: B�t�n.	T�sl� (1): Gibi.
Tor-: Durmak.	Toy-: Duymak, hissetmek.	T�sl� (2): Renkli.
Tor-: Yaşamak.	Toyak: Toynak.	T�st�: Renk.
Torġan: Her Şey.	Toyġo: Duygu.	T�ş: D�ş, r�ya.
	Tozhoz: Tuzsuz.	T�ş-: D�şmek, inmek, konmak.
	Tozlo: Tuzlu.	T�şk�r-: Kahrolmak.
		T�şl�k: �ġle vakti.
		T�ş�nse: D�ş�nce

Töşör-(1): Almak.	Tët-(2): Titretmek.	Tuñkayış-: Eğilmek.
Töşör-(2): Düşürmek.	Tëtkële-: Sıkamak.	Tup tup: Toplu toplu.
Töşöv: Düşme, inme.	Tëtmeñ: İyi iş.	Tuphala: Başlangıç.
Töyek: Mesken.	Tëtre-: Titremek.	Tupırlavı: Bağ.
Töynel-: Dügümlenmek.	Tubıķ: Topuk.	Tupla-: Toplamak.
Töyöl-(1): Boğulmak.	Tubılǵı: Erkeçsakalı ağacı.	Tuplav: Hayvanların toplanıp yattıkları gölgelik yer.
Töyöl-(2): Dökülmek.	Tubırsıķ: Kozalak.	Tuprak: Toprak.
Töyön: Dügüm.	Tuǵan tël: Ana dil.	Tup-tulı: Dopdolulı.
Töyönsök: Çıkmak.	Tuǵan: Ana, kardeş, öz.	Tup-tup: Toplu toplu.
Tözö-: Kurmak.	Tuǵay: Vadi.	Tura: Doğru.
Tözöl-: Düzülmek.	Tuǵaylık: Su, dere kenarlarında genellikle su basan yer, açıklık yer.	Turahında: Hakkında, konusunda, üzerinde, dair.
Tözör-: Dizmek.	Tuǵay-tuǵay: Vadi vadi.	Tuy: Bayram, düğün.
Tëp-tërë: Yaşayan, canlı.	Tuķ-(1): Çırmak.	Tuy-: Doymak.
Tërë yen: Canlı.	Tuķ-(2): Vurmak.	Tuż-: Bozulmak.
Tër-: Göz kulak olmak.	Tuķhan: Doksan.	Tużırıl-: Bozulmak.
Tërë: Yaşayan, canlı.	Tulı: Dolu.	Tübe: Baş, tepe.
Traktorsı: Traktörcü.	Tulış-: Dolmak, doluşmak.	Tüben: Aşağı.
Tëre-: Dayamak.	Tulış-: Düşmek.	Tübenlëk: Namussuzluk.
Tërek: Destek.	Tulķın: Dalga.	Tüg-: Saçmak.
Tërel-: Dikilmek.	Tulķın-: Dalgalanmak.	Tüge-tüge: Döke döke.
Tërerlëk: Destek olmalı.	Tulķın-ğesker: Dalga asker.	Tügël: Değil.
Tëreş-: Destek olmak.	Tulķınlı: Dalgalı.	Tügël-: Dökülmek.
Tëret-: Yaslamak.	Tulķın-tulķın: Dalga dalga.	Tügëlv: Dökülme.
Tërgëz-: Canlandırmak.	Tultır-: Doldurmak.	Tük-: Dökmek.
Tërke-: Ekleme.	Tuñ: Don.	Tükme-y-sesmey: Tamamıyla.
Tëreklëk: Canlı.	Tuñ-: Donmak.	Tül: Tül.
Tërtle ķuy-: Korku salmak.	Tuñķay-: El üstüne çökmek.	Tümeles: Tepecik.
Tërtle-: Korku salmak.		Tüñerekkey: Yusuvarlak.
Tsi-bi-lizatsiya: Medeniyet.		Türë: Derin.
Tëş: Dış.		
Tët-(1): Parçalamak.		

Tür: Makam.	Un: On.	Urış-Başkort: Rus-Başkurt.
Türən: Tepe.	Uñ: Sağ.	Urman: Orman.
Tüş: Göğüs.	Uñ: Sağ.	Urta: Orta.
Tüşe-: Döşemek, sermek, yaymak.	Uñal-: İyileşmek.	Urta: Orta.
Tüz-: Sabretmek.	Unan: Oradan.	Urtağa: Ortadan, iki, eşit, kısma.
Tüzəmlək: Dayanıklılık.	Unar: Onar.	Urtaq: Ortak.
Təvel: Tam.	Unda: Onda.	Urtı: Ağız.
Təy-: Değmek.	Unday: Böyle.	Usaq: Ocak.
Təyüş: İnançlı.	Uñğanlıq: Maharetlilik.	Uşal: Acımasız.
Təyžer-: Değmek.	Unı: Onu.	Uşallıq: Acımasızlık.
Təz: Tez, çabuk.	Unıñ: Onun.	Ut: Ateş.
Təzğən: Dizgin.	Uñlı-hullı: Sağlı- sollu.	Utar-utar: Toplu toplu.
Təzəl-: Dizilmek.	Un-un biş: On on beş.	Ut-hıv: Ateş-su.
Təzələş-: Dizilmek.	Un-un: On on.	Utız - kırqlap: Otuz kırk kadar.
Uğa: Ona.	Up-: Emerek içine çekmek.	Utız: Otuz.
Uq: Ok.	Upkın: Yar, uçurum.	Utlä-: Otlamak.
Uk: Tam da.	Ur-: Vurmak.	Utlı: Ateşli.
Uqlı: Oklu.	Ura-: Sarmak.	Ut-yalkın: Ateş.
Uqsı: Okçu.	Uraq: Orak.	Ut-yalkınlı: Ateşli.
Uqтал-: Arzu etmek, niyet etmek.	Ural-(1): Sarılmak dolanmak,	Uy (2): Çukur.
Ul (1): O.	Uram: Sokak.	Uy(1): Akıl, düşünce, fikir.
Ul (2): Oğul, erkek çocuğu.	Urap-urap: Dolana dolana.	Uy(2): Bir göl.
Ular: Onlar.	Urar-: Sarmak.	Uy-: Oymak, deşmek, delmek, kazmak, eşmek.
Ulay: Öyle, o şekilde, o biçimde.	Urav-urav: Kıvrım kıvrım.	Uya: Çukur, yar.
Ultır-: Oturmak.	Uray: Tepe.	Uyan-: Uyanmak.
Ultırt-: Oturtmak.	Urğul-: Fıskırmak.	Uyanıv: Uyanmak.
Umarta: Arıkovanı.	Urğıp-qaınap: Engibeli.	Uyat-: Uyandırmak.
Un ikë: On iki.	Urin: Sokak, yer.	Uyav: Uyanık.
Un ös: On üç.	Urış: Rus.	Uy-fëkërge
Un: On.		

Uyhiv: Oyuk.	Ükën-: Pişman olmak.	Ütker-: Geçirmek.
Uy-hıyal: Düşünce hayal.	Ükënës: Pişmanlık.	Ütënës: Dilek.
Uy-his: Düşünce his.	Ülen: Ot, bitki, yeşillik, otlak.	Üz: Kendi.
Uyıl-: Oyulmak,deşilmek,çukurlaştırılmak,kazılmak.	Ület: Salgın hastalık.	Üzek öz-: Can koparmak.
Uyıl-: Oyulmak.	Ülëm: Ölüm.	Üzek: Merkez.
Uyım-uyım: Kesim kesim.	Ülëmhëz: Ölümsüz.	Üzen: Suyolu, su yatağı.
Uyın: Oyun.	Ülëmhëslë: Ölümcül.	Üzënsë: Kendince.
Uyınsık: Oyuncak.	Ülse-: Tartmak.	Üz-üzë: Kendi kendi.
Uyla-: Düşünmek.	Üp-: Öpmek.	Vaķıt: Vakit, zaman.
Uylan-: Düşünmek.	Ür: Yokuş.	Vaķıt-vaķıt: Zaman zaman.
Uylı: Düşünceli.	Ür: Yokuş.	Vaķıģa: Olay.
Uyna-: Oynamak.	Ürepsë-: Şaha kalkmak.	Vaķlan-: Kırılmak.
Uynaķla-: Oynamak,koşarak oynamak.	Ürepsën-: Şahlanmak.	Vaķlık: Önemsizlik.
Uynap-kölor: Oynayıp gülmek.	Ürģe: Yokuş.	Vaķsıl: Boş söz.
Uynap-yël-: Zıplamak.	Ürhelen-: Hiddetlenmek.	Vat-: Bölmek.
Uynat-: Oynatmak.	Ürël-(1): Örülme,bağlanılmak,birleştirilmek.	Vata-: Parçalamak.
Uynav: Oynama.	Ürël-(2): Uzanmak.	Vatan: Vatan.
Uypat: Çukur.	Ürle-: Çıkmak.	Vatansı: Vatancı.
Uy-toyģo: Duygu-düşünce.	Ürley-ürley: Çıka çıka.	Vayran: Virane.
Üz-: Geçmek.	Ürmele-: Tırmanmak,yükselmek.	Vehşilëk: Vahşilik.
Üzal-	Ürnek: Örnek.	Vlast: İktidar.
Üzaman: Meşhur kişi.	Ürte-: Yakmak.	Vokzal: İstasyon.
Üzındır-: Geçindirmek.	Ürtel-: Kahrolmak.	Vërtolët: Helikopter.
Üģëz: Öküz.	Üs-: Yetişmek, büyüme.	Vëtërandar
Ük: Tam da, tam.	Üsmër: Yeni yetme.	Vulkan: Volkan.
Ükhë-: Hıçkırma hıçkırma ağlamak.	Üşëntë: Tomurcuk.	Vuz: Yükseköğrenim.
	Üştër-(1): Yetiştirmek.	Ëy-: Egmek.
	Üştër-(2): Yükselmek.	Yabay (1): Basit.
	Üt-: Geçmek.	Yabay (2): Alışıldık.
	Ütken: Geçmiş.	Yabın-: Örtünmek, örtü örtünmek; duvak.
		Yabır-: Sarmak.
		Yabırıl-: Saldırmak.

- Yafa:** Cefa.
- Yağıl-:** Sürülmek.
- Yağiv:** İftira etme.
- Yahal-:** Yapılmak.
- Yahil:** Cahil.
- Yahillik:** Cahillik.
- Yağ-:** Atmak.
- Yağ:** Taraf, yön, yan.
- Yağ-:** Yakmak.
- Yağın:** Yakın.
- Yağın-alış:** Yakın uzak.
- Yağla-(1):** Himaye etmek.
- Yağla-(2):** Savunmak.
- Yağış:** Güzel.
- Yağışlık:** İyilik.
- Yağtaş:** Hemşeri.
- Yağtı (1):** Parlak, aydın, ışıltılı; ışık.
- Yağtı (2):** Mutlu.
- Yağtılık:** Aydınlık, parlaklık.
- Yağtır-:** Yaktırmak, aydınlatmak.
- Yala yağ-:** İftira atmak.
- Yala:** İftira.
- Yalan:** Düz, arazi, bozkır.
- Yalan-ķır:** Bozkır-ķır.
- Yalatıl-:** Yalatılmak.
- Yalbar-:** Yalvarmak.
- Yalbarıvlı:** Yalvarmalı.
- Yalbır:** Uzun tüy.
- Yalğan:** Yalan.
- Yalğanlık:** Yalan söz.
- Yalğansılık:** Yalancılık.
- Yalğın:** Alev, yalaz, yalım.
- Yalğınlan-:** Alevlenmek.
- Yalğın-ut:** Alev.
- Yallan-:** Başı dik durmak.
- Yalma-:** Tutuşmak.
- Yalmavız:** Canavar.
- Yaltır:** Parlak.
- Yaltla-:** Parlatmak.
- Yalt-yolt:** Göz gezdirmek.
- Yaman:** Kötü.
- Yamanhıvla-:** Hüzünlenmek.
- Yamğır:** Yağmur.
- Yan-(1):** Yanmak, yakmak.
- Yan-(2):** Korkutmak.
- Yan:** Yan, taraf.
- Yan-:** Yanmak.
- Yanda:** Yanında.
- Yañı:** Yeni.
- Yanğın:** Ateş.
- Yañır-:** Yankılanmak.
- Yañız:** Yalnız.
- Yañı:** Yeni.
- Yañılış:** Yanlış.
- Yanıp-köy-:** Yanıp kavrulmak.
- Yañırt-:** Yaktırmak.
- Yanıv:** Yanma.
- Yan-yağım:** Yan.
- Yan-yağına:** Yanyana.
- Yan-yağ:** Etraf.
- Yap-:** Yapmak.
- Yap-:** Yapmak.
- Yapa-yañız:** Yapayalnız.
- Yar (2):** Yar, kenar, kıyı.
- Yar-:** Yarmak, kesmek, açmak.
- Yara:** Yara.
- Yaral-:** Yaratılmak.
- Yaralan-:** Yara almak.
- Yaraş-:** Uyuşmak.
- Yarat-:** Sevmek.
- Yarhı-(1):** Coşmak, heyecanlanmak.
- Yarhı-(2):** Ezmek.
- Yarhın-:** Öfkelenmek.
- Yarhip-yarhip:** Coşmak.
- Yarhiv:** Öfke, öfkeli, coşku.
- Yarış:** Yarış.
- Yarış-:** Yarışmak.
- Yarsı:** Gönderici.
- Yarsıl-:** Bölünmek, parçalanmak.
- Yartı:** Yarı.
- Yaşı:** Yassı.
- Yat:** Yabancı.
- Yat-:** Yatmak, dinlenmek veya uyumak için uzanmak.
- Yatıv(1):** Nehir yatağı, nehrin aktığı yer.
- Yatıv(2):** Yatma.

Yatkılık: Maden.	Ye (2): Veya ya da.	Yeşey-yeşey: Yaşıyor yaşıyor.
Yav (1): Düşman.	Ye ihe: Yoksa.	Yeşkelt: Yeşilimsi.
Yav (2): Savaş.	Yebüş-: Yapışmak.	Yeşel: Yeşil.
Yav-: Düşmek, yağmak.	Yehennem: Cehennem.	Yeşlek: Gençlik.
Yavap: Cevap.	Yeki: Ya da.	Yeşllök: Yeşillik.
Yavaplı: Sorumlu.	Yem: Güzellik.	Yeşme
Yavgir: Savaşçı.	Yemë: Hoş, güzel.	Yeşen: Şimşek
Yavgir-şagir: Cesur şair.	Yemeget: Halk, cemaat.	Yeşne-: Çakmak.
Yavın: Yağış.	Yemegetsëlök: Halk.	Yeşnep-kükre-: Tutuşup kükremek.
Yavız: Kötü.	Yemlë: Güzel, tatlı.	Yeşnet-: Çaktırmak.
Yavızlık: Kötülük.	Yemën: Yemin.	Yeşer-: Gizlemek, saklamak.
Yavla-(1): Ele geçirmek, almak, kazanmak.	Yen at-: Can atmak.	Yeşer-: Gizlemek.
Yavla-(3): Sarmak.	Yen: Can.	Yeşerël-: Gizlenilmek.
Yavlık: Başörtüsü, eşarp.	Yeneş: Yan yana, yanı başında.	Yeş-yilkensek: Gençler.
Yay gına: Yavaşça.	Yene: Yine.	Yey-: Yaymak, saçmak, dağıtmak.
Yayla-: Uygun hale getirmek.	Yen-farman: Bütün gücü ile.	Yey: Yaz.
Yaz: Bahar.	Yenlë: Canlı.	Yeyevle-: Yaya yürümek.
Yaz-: Kaybetmek, yitirmek, yoksun kalmak.	Yenlök-këyëk: Vahşi hayvan.	Yeygë: Bahar, ilkbahar.
Yaz-: Yazmak.	Yenlëlök: Canlılık.	Yeygôr: Gökkuşağı.
Yazgı: Bahardaki, bahar vaktindeki.	Yennet: Cennet.	Yeyël-: Yayılmak.
Yazıl-: Yazılmak.	Yentöyek	Yeyre-: Yaymak, yayılmak sermek.
Yazlı-közlö: Baharlı güzül.	Yep-yeş: Gepgenç.	Yëg-: Sürdürmek.
Yazmış: Kader, yazgı, alın yazısı.	Ëyer: Eyer.	Yëgël-: Çektirmek.
Yëbek: İpek.	Yerehet: Yara.	Yëgël-: Koşmak, koşulmak.
Yëber-: Göndermek.	Yeş(1): Genç.	Yëgërmënsë: Yirminci.
Yëbëk: Alçakgönüllü, yumuşak tabiatlı.	Yeş(2): Yaş.	Yëgët: Delikanlı, yiğit; kahraman, cesur.
Ye (1): Evet.	Yeşe-: Yaşamak.	Yëgëvlë: Koşum.
	Yeşerlök: Yaşamalılık.	
	Yeşev: Yaşam.	
	Yeşeyëş: Yaşayış.	

Yıgıl-: Toplanmak, yığılmak.	Yış(2): Sık, sıkça, sıkça.	Yēñ-: Yenmek.
Yıhan: Cihan.	Yıv-: Yıkamak.	Yēñge: Yenge.
Yıl-: Gülümsemek.	Yıvan-: Avunmak, teselli etmek.	Yēñēl: Kolay.
Yıl: Yıl, sene	Yıvanıs: Umut.	Yēñēlēv: Mağlubiyet.
Yılan: Yılan.	Yıvat-: Teselli etmek.	Yēñēlēvsē: Kaybeden.
Yıldam: Hızlı.	Yıy-: Toplamak, yığmak.	Yēñēv yavla-: Zafer kazanmak.
Yıldñ-yılı: Yıllar yılı.	Yıyıl-: Dağılmak.	Yēñēv: Galibiyet.
Yılğa: Nehir, ırmak.	Yılbēr-yılbēr: Savrula savrula	Yēñēv: Zafer.
Yılğır: Hızlı.	Yēl-: Hareket etmek.	Yoğal-: Yükselmek.
Yılı: Sıcaklık.	Yēl-: Hızlanmak, hızlıca hareket etmek.	Yoğla-: Uyumak.
Yılıhık: Sıcaklık.	Yēl: Yel, rüzgâr.	Yoğo: Uyku.
Yılıt-: Isıtmak.	Yēlbērle-: Dalgalanmak.	Yoğolo: Uykulu.
Yılkı: Sürü.	Yēl-davıl: Rüzgâr fırtına.	Yol-: Yolmak.
Yıl-köl-: Ağlamak gülmek.	Yēl-davıl: Yel fırtına.	Yom(o)ro-yom(o)ro: Öbek öbek.
Yıllık: Yıllık.	Yēldēr-: Hızlanmak.	Yom-: Yummak.
Yılmay-: Gülümsemek, tebessüm etmek.	Yēlek: Çilek.	Yomağ: Bilmece.
Yılıyazma: Yıllık.	Yēle-saba: Çabuk koşmak.	Yomart: Cömert.
Yır: Şarkı, türkü.	Yēle-yēle: Koşa koşa.	Yomğak: Yumak.
Yırağ: Uzak.	Yēlken: Yelken.	Yomoğ: Kapalı.
Yırağ-yırağ: Uzak-uzak.	Yēlkēn-: Çırpınmak.	Yomoro: Yumru.
Yırla- (1): Türkü söylemek, şarkı söylemek.	Yēlkēndēr-: Telaşlandırmak.	Yomoş: İş, görev.
Yırla-(2): Çağlamak.	Yēlkēt-: Esmek.	Yomşak: Yumuşak.
Yırlay-yırlay: Türkü söylemek.	Yēlpēn-: Kanat çırpamak.	Yon-: Yummak.
Yırmağla-: Yarmak.	Yēmēr-: Ayırmak.	Yondoğ: Yıldız.
Yır-moñ: Türkü.	Yēmēş: Meyve.	Yonso-: Yorulmak.
Yırsı: Türkücü, türkü söyleyen.	Yēn (1): Cin.	Yonsov: Yorgun.
Yırt-: Yırtmak.	Yēñ (2): Gerçekten, gerçek.	Yort: Yurt, ev.
Yış(1): Art arda.	Yēñ-: Kazanmak.	Yorthoğ: Evsiz.
		Yot-: Yutmak.
		Yök: Yük.
		Yökme-: Yüklemek.
		Yörek: Yürek, kalp.

Yörekli: Yürekli.	Yetimhäre-: Yetim kalmak.	Yurtı-: Dörtmala koşmak.
Yörekliäk: Yürekliplik.	Yëtkër-: Ulaştırmak.	Yuşık: Tayın.
Yörö-(1): Bulaşmak.	Yëtlëk-: Olgunlaşmak.	Yuyıl-: Silinmek, temizlenmek.
Yörö-(2): Harekete geçmek, yürümek.	Yëtem: Yetim.	Yügër-: Koşmak.
Yöröş: Yürüyüş.	Yëtmëş: Yetmiş.	Yüke: Ihlamur ağacı.
Yöröt-: Yaşatmak.	Yëtänsë: Yedinci.	Yünhëz: Sıfatsız.
Yöröt-: Yürütmek.	Yëter: Yeter.	Yürmele-: Sürmek, küçük küçük adım atıp hızlı hareket etmek.
Yöy: Yama.	Yëterlëk: Yetmelik.	Yëyen: Yeğen.
Yöz: Yüz sayısı.	Yëtez: Hızlı.	Yëyen-yëyenser: Erkek ve kız torun.
Yöz: Yüz.	Yuğal-: Kaybolmak, yok olmak.	Yëz: Pirinç madeni
Yöz-: Yüzmek.	Yuğarı: Yukarı.	Ëz kaldır-: İz bırakmak.
Yözet-: Eziyet çektirmek.	Yuğ (1): Yok.	Ëz: İz.
Yözlö: Yüzlü.	Yuğ (2): Önemsiz.	Ëa: Da/de bağlacı.
Yözlölök: Yüzlülük.	Yuğ (3): Boş yere.	Zal: Salon.
Yözök kaşı: Yüzük kaşı.	Yuğhın-: Özlem duymak.	Zaman: Zaman.
Yëp: İp.	Yuğla-: Uyuqlamak.	Zamana: Zamane.
Yëpşëk: Azıcık.	Yuğlık: Yokluk, yoksulluk.	Zamandaş: Akran.
Yër (2): Dünya.	Yuğ-yuğ: Hayır hayır.	Zarlı: Kaygılı.
Yër şar: Yer yuvarlağı.	Yul: Yol.	Zat: Kişi.
Yër şar: Yeryüzü.	Yulavısı: Yolcu.	Zatlı: Değerli.
Yër yëlegë: Yer çileği.	Yulı-: Temizlenmek.	Zaya. Boşan geçen (zaman için).
Yër: Yer, toprak; vatan, bölge, yeryüzü.	Yulık-: Karşılaşmak.	Zehër: Zehir.
Yër-ese: Toprak ana.	Yulla-: Göndermek, yollamak.	Zënger: Mavi.
Yës: Koku.	Yulsı: Yolcu.	Ëzerlëkle-: İz sürmek.
Yëş: Koku.	Yun-: Kesmek.	Zıq: Tozu dumana katmak.
Yëşlë: Kokulu.	Yur-: Yorumlamak.	Zıñla-(1): Mırıldanmak.
Yëşlë: Kokulu.	Yuran-: Dilemek.	Zıñla-(2): Titremek.
Yët-(1): Gelmek, ulaşmak.	Yurğa: At.	Zıñ-zıñ: Çın çın.
Yët-(2): Yetmek.	Yurğan: Yorgan.	
Yëte: Yedi.	Yurtak: Hızlı koşan at.	
Yëtehiv: Yedi su.		

Zır: Sürekli, durmaksızın

Zihën: Zihin.

Zilzile: Deprem.

Zindan: Zindan.

Zirek: Çabucak anlayan.

Zireklëk: Zekilik.

Ëzle-: Aramak.

Zobaniylık: Zebanilik.

Zolom: Zulm.

Zöbercet: Zümrüt.

Žur: Büyük.

Žurla-: Yüceltmek.

Žurlık: Büyüklük, yücelik.

Žursıl: Büyüklük.

4.2.İKİNCİ BÖLÜM

4.2.1.YER ADLARI SÖZLÜĞÜ

Alatav: “Aladağ’da Altın Tan Atıyor” adlı şiirde geçen bir dağın adı.

Almatı: “Aladağ’da Altın Tan Atıyor” adlı şiirde geçen, Kazakistan’da bulunan bir şehirdir.

Altay: “Şokan Heykeli Yanında” adlı şiirde geçen, Kazakistan sınır bölgesi, Rusya, Moğolistan ve Çin'e kadar varan sıra dağlar.

Anfisaşay: “İsimlere Övgü” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Argayaş rayonınıñ

Ataysal: “Sevgili Akidil-Ak Suyum” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Avırgazı rayonınıñ

Başkortostan: Rusya’ya bağlı federe bir Türk Cumhuriyeti, Başkurdistan.

Baştırme: “Altın Zincirli Kartal” efsanesinde geçen bir köyün adı.

Baykal kül: “Örşeğim” adlı şiirde geçen gölün adı.

Baymaş: “Nerdesiniz Gezilşalar” adlı şiirde geçen bir bölgenin adı.

Baymaş: “Nerdesiniz, Gezilşalar” adlı şiirde geçen bir bölgenin adı.

Billëğılıs: Avırgazı bölgesinin Morazım köyü çevresinden akan küçücük nehir.

Bişbülek: “Doğduğum Yer- Değerli Beş Mesken” adlı şiirde geçen bir semtin adı.

Bişşuray: “Yedi Reşit” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Boldo: Puşkin’in “Boldino” adlı şiirinden esinlenerek oluşturulan bir şehrin adı, Bolosş şehri.

Bollo: “Boloşlo Boyu” rivayetinde geçen Boldo adının bazı Başkurtlar tarafından söylenme şekli.

Boloş: “Boloşlo Boyu” adlı rivayette geçen şehrin adı.

Boloşlo: Başkurdistan’da bulunan bir su boyu.

Boloşlohrıv: “Boloşlu Boyu” adlı rivayette geçen nehir.

Bërlin: “Keman Derdi” adlı manzum hikâyede geçen, Berlin, Almanya'nın başkenti ve en büyük şehridir.

Bëşkek: “Kazak Güzeline” adlı şiirde geçen, Kırgızistan’ın başkentidir.

Buranbay: “Ural Batır Memleketi – İhtiyar Ural” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Burangol: “Ey, Memleketimiz-Memleketimiz” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Burangol: “Ey, Memleketimiz-Memleketimiz” adlı şiirde

geçen, Asılıgöl boylarında bulunan bir köyün adı.

Cilebë: “Metel” adlı şiirde geçen, Başkurdistan’da bulunan bir şehrin adıdır.

Devleken: “Doğduğum Yer- Değerli Beş Mesken” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Dim: Başkurdistan’da bulunan bir nehir.

Dunayğas: “Dil Denizi” adlı şiirde geçen bir yer.

Ebyelil: “Kaybetmek” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Elmen: “Manatav” adlı şiirde geçen Kurgan memleketinde bulunan bir bölgedir.

Elşey: “Doğduğum Yer, Değerli Beş Mesken” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Frunzëla: “Kazak Güzeline” adlı şiirde geçen şimdiki Bişkek şehrinin olduğu yerin adı.

Ġezëlşä: “Nerdesiniz, Gezilşalar” adlı şiirde geçen bir köyün adı.

Ġezëlşä: “Nerdesiniz, Gezilşalar” adlı şiirde geçen bir köyün adı.

İrimbur: “Keman Derdi” adlı manzum hikâyede

geçen Orenburg şehri. Orenburg şehrinin

Başkurtça telaffuzu.

Isıkkül: “Kırgız Vatanı” adlı şiirde geçen bir göl. Isık Göl.

İrendëk: “Nerdesiniz, Gezilşalar” adlı şiirde geçen, Başkurdistan’da bulunan bir dağın adı.

İzël: “Büyük Süvari” adlı şiirde geçen, Başkurdistan’da bulunan İdil Nehri.

Kaliningrad: “Derviş Abdullah” adlı kıssada geçen bir yerin adı.

Ķaratav: “Karadağda Yaz Tanı” adlı şiirde geçen bir dağın adı. Karadağ.

Ķarizël: “Karizil – Ural Güzeli” adlı şiirde geçen bir nehrin adı.

Ķazagstan: “Kazak Güzeline” adlı şiirde geçen, Kazakistan Cumhuriyeti, Orta Asya ve Doğu Avrupa’daki bağımsız devlettir.

Ķırgızstan: “Kazak Güzeline” adlı şiirde geçen, Kırgızistan, Orta Asya’da bir ülkedir.

Kızras: “Ey, Memleketimiz- Memleketimiz” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Köyörgezë: “Zümrüt” adlı şiirde geçen, bir yerin adı.

Kurgan: “Manatav” adlı şiirde geçen bir memleketdir.

Ķuyazan: “Metel” adlı şiirde geçen bir gölün adı.

Kügizël: “Boloşlokay Boyu” adlı rivayette geçen bir yerin adı.

Malin: “Malin Şehir” adlı şiire geçen bir şehrin adı.

Manatav: “Manatav” adlı şiirde geçen, ünlü Başkurt devrimcisi Şerif Manatov’un doğduğu köyün adı.

Mesëtlë: “Yedi Reşit” adlı şiirde geçen, bir yerin adı. Mesitli.

Metel: “Metel” adlı şiirde geçen, Başkurdistan’ın Silebi şehrindeki Argayaş bölgesinde bulunan ilk Rus-Başkurt okullarından biridir.

Min: “Altın Zincirli Kartal” adlı efsanede geçen bir yerin adı.

Miyeke: “Doğduğum Yer, Değerli Beş Mesken” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Morazım avılı

Morazım: “Morazım Vadileri” adlı şiirde geçen bir vadinin adı.

Mortazin: “Devirler ve Şairler” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Narıstav: “Dim Boyları – Gül Bahçe” adlı şiirde geçen, bir dağın adı.

Nëva: “Altın Zincirli Kartal” adlı efsanede geçen bir yarın adı.

Orënburçya: “Keman Derdi” adlı manzum hikâyede geçen Orenburg şehri.

Ozonkül: “Uzungölde Yazınki Uzun Günde” adlı şiirde geçen, Uçalı adlı bir bölgede bulunan gölün adı. Uzungöl.

Öfö: “Büyük Süvari” adlı şiirde geçen şehir, Başkurdistan’ın başkenti. Ufa.

Örşek: “Örşegim” adlı şiirde geçen, bir nehrin adı.

Proza: “Zümrüt” adlı şiirde geçen bir şehrin adı.

Pëtërburga: “Altın Zincirli Kartal” adlı şiirde geçen, Moskova’da bulunan şehrin adı.

Resey: “Resey Sana Ne Oldu?” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Sağalin: “Derviş Abdullah” adlı şiirde geçen bir şehrin adı.

Şanayşarı: “Taşlı Dağlarına Çıktım” adlı şiirde geçen bir tepenin adı.

Sapay: “Ey, Memleketimiz- Memleketimiz” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Selimekey: “İsimlere Övgü” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Sermesen: “Ey, Memleketimiz- Memleketimiz” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Soran: “Keman Derdi” adlı manzum hikâyede geçen bir boy, yar adı.

Sterlë-Şala: “Sterli Sabahları” adlı şiirde geçen bir şehrin adı.

Şaytanşarı: “Taşlı Dağlarına Çıktım” adlı şiirde geçen bir tepenin adı.

Talas: “Kırgız Vatanı” adlı şiirde geçen bir boy adı.

Talkaş: “Talkas Dalgaları” adlı şiirde geçen bir nehrin adı.

Tarbağatay: “Şokan Heykeli Yanında” adlı şiirde geçen, Çin, Rusya, Moğolistan, Kazakistan ülkelerinin sınırlarına kadar uzanan sıradağlardır.

Taşkënt: “Taşkent Havaalanında” adlı şiirde geçen şehrin adı. Özbekistan’ın başkentidir.

Töpköl: “Bozkırda” adlı şiirde geçen bir köyün adı.

Tubıl: “Hatırla Sen Bir Dönem” adlı bir şiirde geçen bir boy, yar adı.

Tubılğasa: “Dil Denizi” adlı şiirde geçen bir yerin adı.

Tuk: “Keman Derdi” adlı manzum hikâyede geçen bir boy, yar adı.

Tuğhanbay: “Akmullanın Doğduğu Yerler” adı altında yazılan şiirlerde geçen bir yerin adı.

Uçalı: “Uzungölde Yazınki Uzun Günde” adlı şiirde geçen bir bölgenin adı.

Ural Tav: “Şair Dostuma” adlı şiirde geçen bir dağın adı.

Ural: “Batırşah Hikâyesi” adlı şiirde geçen bir bölgenin adı.

Üzbekstan: “Taşkent Havaalanı” adlı şiirde geçen, Orta Asya’da, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nden

bağımsızlığını kazanmış Türk lehçelerinden Özbekçe konuşan bir devlet.

Volga: “Dil Denizi” adlı şiirde geçen bir yarın adı.

Yalan-Ķatay: “Manatav” adlı şiirde geçen, Başkurdistan’ın şimdiki Kurgan şehrinin Yalan-Katay Başkurtlarının

yaşadığı Elmen ve Safakül bölgeleri.

Yanğantav: “Yanan Dağ” adlı şiirde geçen bir dağın adı.

Yözlökeytav: “Dim Boyları – Gül Bahçe” adlı şiirde geçen bir dağın adı.

Yētēhiv: “Şokan Heykeli Yanında” adlı şiirde geçen bir dağın adı.

4.3.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4.3.1.KİŞİ ADLARI SÖZLÜĞÜ

Abrar Ķabdrahmanov: Destanı’nda geçen bir kahraman. “Dim Suları” adlı şiirin müzisyeni.

AĶmulla: Başkurt destanlarına konu olan kahramanın adıdır.

Alıp Batır: Başkurt destanlarına konu olan bir kahramanın adıdır.

Alpamişa: Başkurt destanlarına konu olan bir kahramanın adıdır.

Anna Ahmatova: “Kuşatmadaki Kurt Sürüsü” adlı şiirde geçen şair ve yazar.

Antēy: “Morazım Vadileri” adlı şiirde geçen kişidir.

Ayhılıv: Başkurt destanı olan “Ak buzat

Destanı’nda geçen bir kahraman.

Batırşa Ķeliyev: Başkurdistan’ın halk kahramanıdır.

Bayazit Ağay: “Sen Yürektesin Daima” adlı şiirde geçen kişidir.

Baykal Ķebitov: “Kaybetmek” adlı şiirde geçen kişidir.

Bibigöl Tülegenova: SSSR’ nin halk artisti, Kazak şarkıcısıdır.

Bibinur: Başkurtlarda kız çocuğuna verilen isimdir.

Bulat Yenēkeyev: “Örşeğim” adlı şiirin müzisyeni.

Çinara: “Kazak Güzeline” adlı şiirde geçen kızın adı.

Davım Yultıy: “Sterli Sabahları” adlı şiirde geçen şair ve yazardır.

Derviş Abdulla: “Derviş Abdullah” adlı kıssada geçen kişidir.

Don Ķihot: Don Ķışot, İspanyol romancı Miguel de Cervantes Saavedra’nın romanı ve aynı zamanda bu romandaki asıl şahsiyetin adı.

Emir EbdrazaĶov: Başkurtların ünlü film yönetmenidir.

Emir Ebēlhanov: “Örşeğim” adlı şiirin müzisyenidir.

- Fakiha Tuğzıbayeva:** Başkurtların önemli şair ve yazarlarından biridir.
- Fëldşër Apay:** “Kar kızıağı” adlı manzum hikâyede geçen kişidir.
- Gorkiy:** Maksim Gorki, Rus-Sovyet yazar, sosyalist gerçekçi yazımın öncüsüdür.
- Hebibrahman:** “Örşek Geçiyor Kanatlı Yol” şiirinde adı geçen bir kişi.
- Heyrettin Möcey:** Başkurdistan’ın şanlı oğlu, faşist Almanya’nın Dahav toplama kampı tutuklu esiri, şair ve kumandan.
- Hıvhılıv:** Başkurt destanı “Zayatülek ile Hıvhılıv” da geçen su padişahın kızıdır.
- İzël Ağışev:** “Hayatın Ebedi Yolları” adlı şiirin müzisyeni.
- Kinya:** “Sana Yuldarı” manzum hikâyesinde geçen kişidir.
- Kol Geli:** Âli Kul Gali, 12. yüzyıl sonu 13. yüzyıl başında Harezmi civarında veya İdil boyu Bulgar ilinde yaşamış Türk şair.
- Kolumbı:** Kristof Kolomb, Cenovalı kâşif, gezgin ve sömürgeci.
- Kuzyıkürpes:** “Mayanhılıv ile Kuzyıkürpes” adlı Başkurt destanının kahramanıdır.
- Mayanhılıv:** “Mayanhılıv ile Kuzyıkürpes” adlı Başkurt destanının kahramanıdır.
- Miftahëtudin Aqmulla:** Miftahettin Akmulla XIX. Yüzyılın ikinci yarısındaki Başkurt edebiyatının en önemli ismidir.
- Möherrem Selimov:** “Başkurt Dilinde Konuşuyorum” adlı şiirin müzisyenidir.
- Nezir Ebdiyev:** “Ben Bozkırdan Geldim” adlı şiirin müziğini yapmış müzisyendir.
- Puşkin:** Aleksandr Sergeyeviç Puşkin. Rus yazar ve şairdir.
- Remi Ğaripov:** Başkurtların önemli halk şairlerinden biridir.
- Reşit Eğteri:** Başkurtların önemli şairlerinden biridir.
- Reşit Fazhyev:** Başkurtların önemli şairlerinden biridir.
- Reşit Nazarov:** Başkurtların önemli yazar ve şairlerinden biridir.
- Reşit Niĝmetizey:** “Yedi Reşit” adlı şiirde geçen kişidir.
- Reşit Nizamov:** “Yedi Reşit” adlı şiirde geçen kişidir.
- Reşit Sabit:** Başkurtların önemli yazar ve şairlerinden biridir.
- Reşit Şekür:** Başkurtların önemli yazar ve şairlerinden biridir.
- Reşit Yıhanov:** “Örşegim” adlı şiirin müziğini yapan müzisyendir.
- Roza Sehevëtdinova:** “Hayat” adlı şiirin müziğini yapan müzisyendir.
- Salavat Nizamëtdinov:** “Beyaz Nilüferler” adlı şiirin müziğini yapan müzisyendir.

Salavat Yulayev: Başkurt Türklerini milli kahramanı ve şairidir.

Seğit Ağay: “Yedi Reşit” adlı şiirde geçen kişidir.

Seyëthuca: Metel şiirinde geçen biridir.

Soltangereyev: “Yedi Reşit” adlı şiirde geçen kişidir.

Şehzade Babiç: Tatar ve Başkurt Türklerinin şairidir.

Şerif Manatov: Ünlü Başkurt devrimcisidir.

Şevre Kazakbayeva: “Sterli Sabahları” adlı şiirin müziğini yapan müzisyendir.

Şeyëhzada Babiç: Başkurt ve Tatar Türklerinin ortak şair ve yazarıdır. Şehzade Babiç.

Şokan Velihanov: Kazak halkının ünlü demokrat âlimi, marifetçisi, etnografya uzmanı, coğrafyacı, kültür bilimcisidir.

Şülgen: Türk, Başkurt ve Altay mitolojilerinde adı geçen söylencesel bir kağandır.

Tahir: Türk halk hikâyesinden biri olan Tahir ile Zühre’de geçen kişidir.

Tamara Ğeniyeva: Başkurtların önemli yazar ve şairlerinden biridir.

Timërbulat: Kar kızağı manzum hikâyesinde geçen biridir.

Toyğon: “Başkurt Olmak İçin Pek Çok Gerek” adlı şiirde geçen kişidir.

Traktorsı

Ėbibrahman: “Örşek Geçiyor Kanatlı Yol” şiirinde adı geçen bir kişi.

Ural batır: Ural Han, Ural Batur veya Ural Batır, Türk, Başkurt ve Altay mitolojisindeki bir destanın ve bu destanın kahramanı olan söylencesel hakanın adı.

Velidi: Zeki Velidi Togan, Başkurt, Türk tarihçi, Türkolog, Başkurt devrimi ve bağımsızlık hareketi önderi.

Yenbike: “Evliyalar Vatanı” adlı şiirde geçen, Ural Han’ın Annesi. Ruh veren kadın, yaratılan ilk kadın olduğu söylenir.

İlyas: “Keman Derdi” adlı manzum hikâyede geçen kişidir.

Yenbirzi: “Evliyalar Vatanı” adlı şiirde geçen, Ural Han’ın babası. Ruh veren erkek, yaratılan ilk erkek olduğu söylenir.

Yulay AĞhağal: “Büyük Süvari” adlı şiirde geçen kişidir. İhtiyar Yulay.

Yulivs Fuçık: Çek yazar ve şairdir.

Yuzg: Maksim Gorki’ nin Başkurtlar hakkındaki “Dilsiz” denen hikâyesinin kahramanı.

Zahir İsmegilev: Başkurtların önemli bestecilerinden biridir.

Zöbercet Yenbirzina: “Zümrüt” adlı şiirde geçen kişidir.

Zöhre Feyzullina: “Mutluluklar” adlı şiirin müziğini yapmış bir müzisyendir.

Zöhre: Türk halk hikâyesinden biri olan Tahir ile Zühre’de geçen kahramandır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

“Reşit Şekür’ün Şiirleri Üzerinde Bir Dil İncelemesi” adlı çalışmamızda Kuzey-Batı grubuna mensup olan Başkurt Türkçesini, Reşit Şekür’ün *Ğümër Kõzõ* “*Ömrün Sonbaharı*” adlı eserin üzerinde incelemiş bulunmaktayız. Fonolojik, morfolojik ve sentaktik açıdan ele alınan bu çalışma, Başkurt Türkçesi standart yazı dili haricinde kullanım söz konusu değildir. Bu çalışmamızda Başkurtlar ve Başkurt edebiyatı için önemli bir âlim olmakla kalmayıp yer adları uzmanı da olan Reşit Şekür’ün tanınması oldukça önemlidir.

Reşit Şekür, kendi döneminde kullanılan yazı dilini büyük bir ustalıkla eserine yansıtmıştır. Eserde onun vatanına, milletine ve ana diline vermiş olduğu değer ve sevgi görülmektedir. Reşit Şekür’ün eserinde dikkat çeken en önemli özellik, yer adları imgesini kullanarak muhteşem betimlemeler ortaya koymuş olmasıdır. Örneğin Şekür, incelediğimiz metinde geçen “Uy” adlı şiirde “uy” kelimesi ile kendince bir yerin adını “uy” olarak adlandırmaktadır. Onun bu betimlemelerini, şairliğinin yanı sıra yer adları uzmanı olmasından ileri geldiğini düşünmekteyiz. Dolayısıyla da eserine bu mesleki uzmanlığını yansıtmiş olduğunu görmekteyiz.

Reşit Şekür’ün bu eserinde şiirlerin yanı sıra türküler, manzum hikâyeler efsaneler ve kıssalar da bulunmaktadır. Bu durum da Başkurtlar için tarihi bir derinliği, zenginliği ve çeşitliliği bulunan sözlü edebiyatını aklımıza getirmektedir. Sözlü edebiyatı içerisinde de Başkurtlar için büyük bir önem taşıyan destanlara eserde oldukça gönderme yapılmaktadır. Başkurtlar’ın önemli destanlarından biri olan “*Ural Batır Destanı*”nın kahramanı Ural Batır’ın adını, Reşit Şekür eserinde sıkça kullanmaktadır. Ural Batır’ın yiğitliği, cengâverliği ve vatanına bağlılığı eserde geçen pek çok şiirde vurgulanmıştır. Ayrıca Ural Batır destanının bir diğer varyantı olan “*Akbuzat Destanı*”nındaki *Akbuzat* tulparının adı da eserde geçmektedir. Reşit Şekür’ün eserinde adı geçen bir destan kahramanı da *Hıvhılıv*’dır. *Hıvhılıv*, Başkurtların “*Zayatülek ile Hıvhılıv*” adlı destanında geçen su padişahının kızıdır. Reşit Şekür, eserinde *Hıvhılıv* adını kullanarak destana gönderme yaptığı düşüncemizi desteklemektedir. Şekür, şiir üzerinden Başkurt edebiyatı tarihini de bize anlatmaktadır.

İncelediğimiz bu eserde Başkurt halkının milli kahramanı ve şairi olan Salavat Yulayev’in ve Başkurt halkının büyük marifetçi şairi olan Miftahettin Akmulla’nın adının pek çok şiirde geçtiğini görülmektedir. Bu Reşit Şekür’ün milli bir hissiyat ile hareket ettiğini ve eserlerine bu hissiyatı yansıttığını ortaya koymaktadır. Eserde

Anonim Türk halk hikâyesi olan “*Tahir ile Zühre*” nin kahramanlarının adının da kullanıldığı görülmektedir. Genel çerçevede esere baktığımızda Reşit Şekür’ün eserinde destanlara, türkülere yer vermesi, milli kahramanlara ve şairlere atıfta bulunması onun milli kültürü diri tutmak ve milli uyanışı sağlamak amacıyla halk kaynaklarına yönelmiş olduğunu göstermektedir.

Şairin yazdığı bazı şiirlerin konusu öğretici ve uyarı niteliktedir. Eserde kıssalara da yer verilmesi düşüncemizi doğrular niteliktedir. Şekür, kimi şiirlerinde yaşadığı dönemin sorunlarını ve halkın psikolojik durumunu yansıtmıştır. Onun şiirlerinde işlediği temaların çoğunda yenilikçi bir şair olduğu görülmektedir. Bu durum şairin marifetçilik akımı etkisiyle şiirler yazdığını göstermektedir. Şair şiirlerinde betimlemelere oldukça fazla yer vermiştir. Şiirlerinde genellikle devrik cümle kullanmıştır. Şiirlerini halkın anlayabileceği bir üslupla yazmıştır. Şiirlerinde yansıma sözcüklerin de çok kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca incelediğimiz eserde Rus edebiyatı yazarlarının ve şairlerinin adı da geçmektedir. Bu durum, Reşit Şekür’ün doğup büyüdüğü coğrafyada uzun süre Rus hâkimiyetinin olmasından kaynaklanması ve Rusların Şekür’ün diğer milletlerin edebiyatıyla da ilgilendiğini ve yakından takip ettiğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- , Türk ve Tatar Tarihi, Millet Matbaası, Kazan 1912.
- , *Yarlık Sözü Hakkında*, (2011). Türkçe Yazıları, Kesit Yayınları, İstanbul.
/Users/ACERR/Downloads/442-Türk_Soylence-Mitoloji-Sozlughu-Deniz_Qaraqurd-2013-96s.pdf. (Erişim Tarihi: 27.02.2019).
- Agar, M. Emin, (1999). “Kıpçak Türkçesi’nde İsim-Fiiller”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı:120, Haziran, s.203-205.
- Agişev, İ.M., Biyişev, E.G., Zeynullina G.D.; İşmöhemetov Z.K.,Kusimova T.H., Uraksin Z.G., Yarullina U.M., (1993). *Başkort Têlênêñ Hüzlégé I-II, Russkiy Yazık*, Meskev.
- Ahmerov, K.Z.; Baişev, T.G.; Bikmurzgn, E.M.; Keyumova, U.M.;Seyergelgyev, B.S.; Teregulova, R.N., (1958). *Başkirsko-Russkiy Slovar, Gosudarstvennoe İzdatelstvo İnostrannih i Natsionalnih Slovarey*, Moskva.
- Ahmet’yanov Rifkat, Muhammetdin Rafayıl, vd. (1997). *Tatarca- Türkçe Sözlük*, İnsan Yayınevi, Kazan-Moskova.
- Ahmet’yanov Rifkat, Muhammetdin Rafayıl, vd. (1998). *Türkçe-Tatarca Sözlük*, İnsan Yayınevi, Kazan-Moskova.
- Akyaçın Necmi (2007). *Türkçe İkişemeler Sözlüğü*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Alkaya Ercan, (2002). *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Atatürk Kültür Merkezi (2007). *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Cilt IX*, Ankara.
- Ayabek Bayniyazov Canar Bayniyazova (2007). *Türkiye Türkçesi - Kazak Türkçesi Sözlüğü*, (Editör Kenan Koç), Almatı.
- Baişev T.G., Kusimova T.H., Kayumova U.M., (2008). *Başkort Têlênêñ Tönyak-Könbayış Diyalekti*, Gilém, Ufa,
- Banguoğlu Tahsin (2007). *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Başkirkoye Knijnoe İzdatelstvo (1966). *Başkirkaya Leksika-Tematiçeskiy Sbornik* (Red.: T.M.Garipov), Ufa.
- Başkort Têlênêñ Tönyak-Könbayış Diyalekti-1954 Yılgı Diyalektologik Ekspeditsiya*
- Başkortostan Devlet Gilmi Neşriyeti (1997). *Başkortostan Kısaka Entsiklopediya* (Baş Möherrir: R.Z. Şekürov), Öfö.
- Başkortostan Kısaka Entsiklopediya*, (Baş Möherrir: R.Z. Şekürov), (1997), Başkortostan Devlet Gilmi Neşriyeti, Öfö.
- Bayrak Müzekkâ, (2008). “Masallar” Adlı Metin Esasında Başkurt Türkçesinde Fiil, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trakya.
- Bayraktar, Nesrin, (2004). *Türkçede Fiilimsiler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bilgegil M. Kaya, (2014). *Türkçe Dilbilgisi*, Salkımsöğüt yayınları, Konya.
- Buran Ahmet, Alkaya Ercan (2015). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 3-Kuzeybatı-Kıpçak, Akçağ Yayınları*, Ankara.
- Deny Jean (2012). *Türk Dil Bilgisi*, (çev: Ahmet Benzer), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- Dilmöhemetov, M.Ġ.; Nezêrgolov, U.F.; Sabiryenova, S.G.; Gereyeva, G.G., (2002). *Başkort Têlênêñ Diyalektari Hüzlégé*, Kitap, Öfö.
- Dmitriev, N.K., (2008). *Grammatika Bashkirkoskogo Yazıka*, Nauka, Moskva.
- Ediskun, Haydar (1999). *Türk Dil Bilgisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Efendioğlu Süleyman (2007). *Edatların Sınıflandırılması*, Erciyes Dergisi, s. 27-29.
- Eraslan, Kemal, (1980). *Eski Türkçe’de İsim-Fiiller*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

- Ercilasun, Ahmet Bican, (1984). *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ergin Muharrem (2009). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul.
- Ercilasun Ahmet Bican, (ed.), (2012). *Türk Lehçeleri Grameri*, Habibe Yazıcı Ersoy, Ankara.
- Ersoy Habibe Yazıcı (2011). *Başkurt Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Kelime Grupları Açısından Genel Bakış*, Dil Araştırmaları. Sayı: 9. s 61-89.
- Ersoy Habibe Yazıcı (2012). *Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Ersoy Habibe Yazıcı, (2011). “Başkurt Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Kelime Grupları Açısından Genel Bir Bakış”, *Dil Araştırmaları*, Sayı 9, Güz, 61-89 ss.
- Ersoy Habibe Yazıcı, (2011). “Başkurt Türkçesinde Kalıp Sözcükler”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.
- Ersoy Habibe Yazıcı, (2014). *Başkurt Türkçesinde Kip*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ersoy Habibe Yazıcı (2018). *Başkurt Türkçesi Grameri*, Gazi Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Ertürk Fatma, (2008). *Başkurt Türkçesinde Sıfat-Fiil Ekleri ve İşlevleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara.
- Gabain A. Von (2007). *Eski Türkçenin Grameri*, (çev: Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Galavetdinov, İsmöhemet, (2008). *Başkurt Ezebi Têlé Tarihi*, Zeyneb Bişşiva İseméndegé Kitap Neşriyeté, Öfö.
- Ganiyev, F.E., (2000). *Hezêrgê Tatar Edebi Têlé*, Megarif Neşriyeti, Kazan.
- Gökçe Hülya, (2010). “Bağlama Edatlı Kuruluşların Başkurt Türkçesindeki Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 17, 1 83-104.
- Gülensoy Tuncer (2015). *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gülsevin Gürer (2007). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülsevin Gürer, Boz Erdoğan (2010). *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Güney Fatma Şahan, (2008). “Tatar Türkçesinde Bitme ve Tamamlanma Bildiren Birleşik Fiil Yapıları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. Cilt: VIII, Sayı 1, Sayfa: 125-140, İzmir.
- Hacıeminoğlu Necmettin (1992). *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Basımevi, İstanbul.
- Hengirmen Mehmet (2015). *Türkçe Dilbilgisi*, Engin yayınevi, Ankara.
- Hülya Savran, (2002). *Türk Dil Bilgisi Öğretiminde Birleşik Fiillerin İşleniş Üzerine*, (Erişim Tarihi: 20.01.2019 (<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c5s7/makale/c5s7m7.pdf9>)).
- İ. Ahmet Aydemir, (2012). “Türkiye Türkçesinde Zarf-Fiil Cümlelerinde Sözcük Sıralaması Üzerine”, (Çev.: Duygu Özge Demir), Gazi Türkiyat, Güz/11: 227-233.
- İpek Birol (2008). “Türk Dilinde Vasıta Hâli”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 23, s. 63-97.
- İzdatelstvo*, Çeboksarı.
- Karaağaç Günay (2011). *Türkçenin Söz Dizimi*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Karahan Leyla (1993). *Türkçede Birleşik Cümle Problemi*, s:23.

- Karahan Leyla (2008). *Tekrar Gruplarında Ünlü Düzeni -Anlam İlişkisi Üzerine Düşünceler*, Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun Armağanı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karahan Leyla (2008). *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karamanlıoğlu, Ali Fehmi, (1994). *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu
- Kaymaz Zeki (1991). “Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adları ve Kullanılışları”, *TDAY Belleten*, TDK Yay., s. 5-17, Ankara.
- Korkmaz Zeynep (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ligeti Lajos (1942). “*Türkçede Uzun Vokaller*” (çev. T. Gökbilgin), C VII-VIII, *Türkiyat Mecmuası*.
- Mehmedoğlu A. (2009). *Türkiye Türkçesinde Karışık Türü Bağlı Birleşik Cümle*, *Electronic Turkish Studies*.
- Milci Ebru Çetin (2006). *Başkurt Masalları ve Başkurt Türkçesindeki Sözcük Grupları (İnceleme- Transkripsiyonlu Metin- Çeviri- Metin- Dizin)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ministerstvohı, Oktyabrznı 40 Yıllığı İsemendegé Başkört Devlet Universiteti, Öfö.
- Naskali Emine Gürsoy (1996). “Sovyet Türk Edebiyatı”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, TDK, Ankara.
- Naskali Emine Gürsoy (haz.) (1997). “*Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*” Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Osman Nedim Tuna (1960). “*Köktürkçe Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller*”, *TDAY-B*, Ankara, s. 213-282.
- Otçeti*, Gilém, Ufa (2008).
- Öner Mustafa (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Öner Mustafa, (2009). *Kazan- Tatar Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öner, M. 1999/I-II, (1999). *Edatların “Karşılaştırma” ve “Sınırlandırma” Bağlantıları*, M Öner - TDAY-Belleten.
- Öner, Mustafa, Kaya, M.Y., Özşahin, M.,(2005). *Lehçe-İ Tatarî”nin Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme*, Altınorda ve Varisleri II: Uluslararası Konferansı (22-24 Nisan), Ayaz Tahir Türkistan İdil-Ural Vakfı, İstanbul.
- Özşahin Murat (2017). *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Özşahin Murat, (2011). *Başkurt Türkçesi Söz Varlığı*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özşahin Murat, (2017). *Tatar ve Başkurt Yazı Dillerinde İkilemeler*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Özşahin, Murat, (2011). “Başkurt Türkçesindeki Farsça Alıntılarda Anlam Değişmeleri”, *Turkish Studies*-Gürer Gülsevin Armağanı.
- Özyetgin A. Melek, A. Dünder Merthan, Kamalov İlyas (2008) *Tarihten Bugüne Başkurtlar*, Ötüken yayınları, İstanbul.
- Rudenko S.İ., *Başkurtlar* (Çev. Roza-İklil Kurban), (2001). Kömen Yayınları, Konya,
- Sagitov, M. Muhtar, (1983). *Başkurt Folklorunda Hayvanlara Tapınma*, TDAY Belleten, Tdk, Ankara.
- Sağlam Soner (2011). *Azadi (hayatı-edebî şahsiyeti-eserleri) (I. Cilt)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Salihov, Ahat (2007). *Başkurt Şamanlarının Tedavi Usulleri*, Gazi Üniversitesi Yaşayan Tekin Talat (1975). “*Ana Türkçede Asli Uzun Ünlüler*”, Hacettepe Üniv. Yay., Ankara.

- Togan, Zeki Velidi (1981). *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Tokatlı Suzan (2003). “Türkiye Türkçesinde Son Seste Tonlulaşma ve Uzun “Ünlü Üzerine Bir İnceleme”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S 1, s. 141-150.
- Toparlı, R., Vural, H., Karaatlı, R., (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara.
- Tosun İbrahim, Koç Ali (2014). *Yapı Bakımından Tümce Türleri ve Yan Cümle* Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/9 Summer p. 969-990, Ankara.
- Tugan, Ahmetzeki Validi, (1994). *Başkorttarzın Tarihi-Törk Hem Tatar Tarihi*, Kitap, Öfö.
- Türk Dil Kurumu (2006). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri-I-Fiil- Basit Çekim*, Ankara.
- Uraksin, Z.G. (Redaktör) (1996). *Başkortsı Russa Hüzlék*, “Digora”, “Russkiy Yazık”, Meskev.
- Uraksin, Z.G., (1966). *Başkort Têlênéñ Sinonimder Hüzlégé*, Başkortostan Kitap Neşriyeti, Öfö.
- Yanguzin, R.Z., (2007). *Etničeskiy Sostav Naseleniya Başkortostana- Po İtoğam Vcerossiykoy Perepisi Naseleniya 2002 g.*, Kitap, Ufa.
- Yazım Kılavuzu, (2009). TDK Yayınları, Ankara
- Yegorov, V.G., (1964). *Etimologiçeskiy Slovar Çuvaşskogo Yazıka, Çuvaşskoe Knijnoe*
- Yosopov, H.G., (1978). *Sifat, Hežérgé Başkort Ežebi Têlênéñ Morfologiyahu* (Redaktorları: Zeynullin, M.V.; Zaripov, R.F.), RSFR Yugarı Hem Mahsus Urta Bêlém
- Zekiyeve, M. Z.,(1998). *Törki-Tatar Etnogenezi*, Fiker Neşriyatı, Kazan.
- Ligeti Lajos (1942). “Türkçede Uzun Vokaller” (çev. T. Gökbilgin), C VII-VIII, Türkiyat Mecmuası.
- Naskali Emine Gürsoy (1996). “Sovyet Türk Edebiyatı”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, TDK, Ankara.
- Naskali Emine Gürsoy (haz.) (1997). Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Osman Nedim Tuna (1960). “Köktürkçe Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller”, TDAY-B, Ankara, s. 213-282.
- Özeren Mehmet (2016, Bahar). “Salar Türkçesinde Birincil Uzun Ünlüler”, Dil Araştırmaları, S 18, s.167-185.
- Recebov. P (1966). Edebiyat İlmına Değişli Terminleriñ Sözlügi, Türkmenistan Neşriyatı.
- Söylemez Orhan ve Azap Samet (2016). Türk Dünyası Edebiyatları Hikâye Çözümlemeleri, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Şeşen Ramazan (2019). İbn-i Fadlan Seyahatnamesi, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Kaymaz Zeki (1991). “Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adları ve Kullanılışları”, TDAY Belleten, TDK Yay., s. 5-17, Ankara.
- Kafesoğlu İbrahim (2014). Umumi Türk Tarihi Hakkında Görüşler, Tespitler, Mülâhafazalar, Ötüken Neşriyat, İstanbul
- Torun Yeter (2006). “Türkçede Unvan Grupları ve Diziliş Özellikleri Üzerine”, Çukurova Üniv. Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi, C 15, S 1, s. 361-368, Adana.
- Tokatlı Suzan (2003). “Türkiye Türkçesinde Son Seste Tonlulaşma ve Uzun “Ünlü Üzerine Bir İnceleme”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S 1, s. 141-150.

- Tokatlı Suzan (2012). “Irak Türkmen Türkçesinde Ki’si Düşmüş Birleşik Cümleler”, *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken (Journal of world of Turks)*, S 4/1, s.99-105.
- Ay Özgür (2011). “Ol- Fiili İle Yapılan Birleşik Çekimler Ve Türkiye Türkçesi Ağzlarındaki Kullanımı Üzerine”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1, p.679-692.
- Başdaş Cahit (2007). “Türkiye Türkçesinde Aslı Uzunluk Belirtileri”, *Turkish Studies* Volume 2/2 Spring, s.89-101.
- İpek Birol (2008). “Türk Dilinde Vasıta Hâli”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 23, s. 63-97.
- Agar, M. Emin, “Kıpçak Türkçesi’nde İsim-Fiiller”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı:120, Haziran, 1999, s.203-205
- Bayraktar, Nesrin, *Türkçede Fiilimsiler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004
- Bayram, Ali, Stoletnaya, Galina, *Rusça-Türkçe/ Türkçe- Rusça Sözlük*, Fono Yayınları, İstanbul, 2002.
- DEMİR, Bekir, “Başkurdistan: Tarihi, Nüfusu, Etnopolitik Durumu ve Millî Gelişmeler”, *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, C.20, 2002, s.73.
- İlishev, İldus G., “Sovyetler Birliği’nden sonra Başkurdistan ve Rusya”, *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, C.20, Ankara, 2002, s.64-69.
- Yüksel, Z.(1992). *Kırım, Kazan ve Başkurt Türkçelerinde Fiil*, Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Togan, Zeki V.(1993). *İslâm Ansiklopedisi, Başkurt Maddesi*. 2.cilt,s.328-332.

ÖZGEÇMİŞ

27 Ocak 1990 yılında Adana’da doğdum. İlköğretimimi Kozan Pansiyonlu İlköğretim Okulu’nda, lise öğrenimimi ise Adana Kız Lisesi’nde tamamladım.

2009 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünü kazandım. 2012 yılında Tataristan’ın başkenti Kazan’a giderek “XXII Tatar Yeşleri Künneri” adlı kampta bulundum. Bu bölümden 2013 yılında mezun oldum. 2014 yılında Mersin Üniversitesi’nde formasyon eğitimimi tamamladım. 2015 yılının bahar döneminde yüksek lisans eğitimim için Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı’na başladım. Şuan alanımla ilgili çalışmalarını yakinen takip etmekte olup, çalışmalarına da devam etmekteyim.

Özge CİNKARA